

Қазақстан Республикасы ғылым және жоғары білім министрлігі
«Bolashaq» академиясы

Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан
Академия «Bolashaq»

АКАДЕМИК Қ.И.САТПАЕВТЫҢ 125 ЖЫЛДЫҒЫНА
АРНАЛҒАН
«ЗАМАНАУИ ӘЛЕМДЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ»
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары

Материалы
Международной научно-практической конференции
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»
ПОСВЯЩЕННОЙ 125 - ЛЕТИЮ АКАДЕМИКА
К.И.САТПАЕВА

MATERIALS
OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE
«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD»
DEDICATED TO THE 125TH ANNIVERSARY OF K.I.
SATPAYEV

Том 2

Қарағанды – Караганды - Karagandy
«Болашақ-Баспа»
2024

Академик Қ.И.Сатпаевтың 125 жылдығына арналған «**Заманауи әлемдегі ғылым мен білім**» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Қарағанды: «Болашақ-Баспа» РББ. 2024.- 292 бет.- 2 том.

ISBN 978-601-273-436-2

. Аталған жинаққа «Bolashaq» академиясында 2024 жылдың 26 сәуірде өткен Академик Қ.И.Сатпаевтың 125 жылдығына арналған «**Заманауи әлемдегі ғылым мен білім**» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары енгізілген. Бұл материалдар ғылым саласында әртүрлі проблемаларды қарастырады және ЖОО оқытушылары мен ғылым саласындағы қызметкерлердің және жас ғалымдардың кең ауқымды ғылыми еңбектерін қамтиды.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА МҮШЕЛЕРІ

- Рысмагамбетова Г.М. - «Bolashaq» академиясының ректоры, з.ғ.к., қауымдастырылған профессор
- Шевякова А.Л., э.ғ.к. доцент
- Смагулова Г.С., ғылыми зерттеулер, ізгілік педагогика және педагогикалық тәлімгерлік орталығының маманы.
- Абдрахманова А.С., п.ғ.к.
- Григорчук И.Ю., аға оқытушы
- Бокижанова Г.К., п.ғ.к. доцент
- Шашанова М.Б. т.ғ.к. доцент
- Утяев А.Ф., ф.ғ.к., доцент, БашМУ Стерлитамак филиалы деканының ғылыми жұмыс жөніндегі орынбасары (Ресей)
- Глухова В.И., э.ғ.к., доцент, Остроградский атындағы Кременчуг ұлттық университетінің бухгалтерлік есеп кафедрасының меңгерушісі (Украина)

Материалы международной научно - практической конференции «**Наука и образование в современном мире**», посвященной 125 - летию академика К.И.Сатпаева. – Қарағанды: РИО «Болашақ-Баспа» 2024.- 292 стр. - 2 том

В настоящее издание вошли материалы международной научно - практической конференции «**Наука и образование в современном мире**» посвященной 125 - летию академика К.И.Сатпаева 26 апреля 2024 года в Академии «Bolashaq». Они отражают проблемы различных отраслей науки и рассчитаны на широкий круг научных работников, преподавателей вузов и молодых ученых.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

- Рысмагамбетова Г.М., ректор к.ю.н., ассоциированный профессор.
- Шевякова А.Л., к.э.н., доцент
- Смагулова Г.С., специалист центра научных исследований, гуманной педагогики и педагогического наставничества.
- Абдрахманова А.С., к.п.н., доцент
- Григорчук И.Ю., ст.преподаватель
- Бокижанова Г.К., к.п.н. доцент
- Шашанова М.Б., к.т.н., доцент
- Утяев А.Ф., к.фил.н. доцент, зам.декана по научной работе Стерлитамакского филиала БашГУ (Россия)
- Глухова В.И., к.э.н., доцент, зав.кафедрой учета и финансов Кременчугского национального университета им.М.Остроградского (Украина)

Materials of the international scientific - practical conference «**Science and education in the modern world**» dedicated to the 125th anniversary of K.I. Satpayev. - Karagandy: EPD "Bolashak-Baspa" 2024.-292 pages – 2st volume.

This publication includes materials from the international scientific and practical conference "**Science and Education in the Modern World**" dedicated to the 125th anniversary of K.I. Satpayev which was held on April 26, 2024 at the Bolashaq Academy. They reflect the problems of various branches of science and are designed for a wide range of scientists, university professors and young scientists.

EDITORIAL TEAM:

- Rysmagambetova G.M., Rector PhD in Law, Associate Professor.
- Shevyakova A.L., Candidate of Economics, Associate Professor
- Smagulova G.S., specialist of the Center for Scientific Research, Humane Pedagogy and Pedagogical Mentoring.
- Abdrakhmanova A.S., PhD, Associate Professor
- Grigorchuk I.Y., senior lecturer
- Bokizhanova G.K., Ph.D. Associate Professor
- Shachshanova M.B., Ph.D., Associate Professor
- Utyaev A.F., Candidate of Philology, Associate Professor, Deputy Dean for Research, Sterlitamak branch of BashGU (Russia)
- Glukhova V.I., Candidate of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Accounting and Finance, Kremenchug National University named after M. Ostrogradsky (Ukraine)

©Авторлар ұжымы
© «Bolashaq» академиясы
«Болашақ-Баспа» РББ., 2024

**ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ТҰЛҒАНЫ
ТӘРБИЕЛЕУ, ОҚЫТУ ЖӘНЕ ДАМУ
ПРОЦЕСТЕРІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ**

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ ПРОЦЕССОВ
ВОСПИТАНИЯ, ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ
ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

**INNOVATIVE APPROACHES TO THE PROCESSES
OF UPBRINGING, TRAINING AND PERSONAL
DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF
CONTINUING EDUCATION**

Абильдина А.Б.
докторант кафедры педагогики
Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева
город Астана, Казахстан
assiya.abildina@gmail.com

КОУЧИНГ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В данной статье рассматриваются преимущества применения коучинг-технологии в современном образовании. Целью статьи является рассмотреть коучинговый подход в образовании как один из перспективных инструментов сопровождения личностно-профессионального становления студента.

В XXI веке мы сталкиваемся с беспрецедентными проблемами – социальными, экономическими и экологическими, возникновение которых подчас невозможно предсказать. Современному поколению необходимо развивать любознательность, критическое мышление, стойкость и самоконтроль; им нужно будет понимать и уважать чужие идеи, взгляды и ценности, чтобы жить в таком неопределенном и постоянно меняющемся мире.

На основании международного анализа учебных программ и сотрудничества с экспертами, Организацией экономического сотрудничества и развития разработан проект «Образовательный компас 2030». В нем изложено

видение того, каким должно быть образование в будущем. В рамках Компаса один из ключевых терминов – student agency. Student agency, что можно перевести как «самостоятельность обучающихся», определяется как способность, стремление и установка оказывать положительное влияние на собственную жизнь и окружающий мир. Термин близок к понятию «мышление роста», т. е. установка на постоянное развитие и применение новых знаний.

Student agency предполагает наличие способности ставить цели, планировать свои действия и принимать за них ответственность [1].

Тенденции динамичного развития системы образования актуализируют проблемы профессионального образования. Вышесказанное в полной мере относится к высшему профессиональному образованию, так как развитие системы образования в стране в значительной степени зависит от состояния профессионального уровня и качества подготовки будущих педагогов. Таким образом, необходимо сосредоточиться на повышении производительности и способности студента к обучению. В процессе обучения стимулировать подопечного к более глубокому осознанию своих целей, возможностей, ограничений и помогать выработать оптимальный способ решения конкретных проблем.

По мнению авторов В. Н. Кормаковой, О. В. Коновой в последние годы в структуре педагогической поддержки обучающихся особое место занимает коучинг - инновационная технология обучения, создающая условия для формирования личности обучающегося как субъекта будущей профессиональной деятельности, способного к реализации своих потенциальных возможностей. Эта инновационная технология способствует актуализации внутренних ресурсов и педагога, и обучающегося в достижении планируемого результата [2].

Сегодня образование должно развивать не только интеллектуальные, но и эмоциональные, социальные и стратегические ресурсы. По мнению Абу-Талеб Д.В. передача данных (знаний) в информационную эпоху теряет свою первоочередную актуальность: так, и сами учащиеся задаются, порой, вопросом о том, зачем автоматическое заучивание того, что можно, при необходимости, найти в интернете. И этот вопрос свидетельствует о необходимости смещения акцентов образования [3].

Именно коучинговый подход представляет собой бесценный инструмент. Он позволяет не просто передать знания, но и развить у обучающихся такие качества как устойчивость, гибкость, внимательность к настоящему, прозрачность и интуитивность в мышлении. Коучинг поддерживает индивидуальный подход, помогает учащимся осознать и развить свои сильные стороны, научиться ставить цели и достигать их, а также адаптироваться к постоянно меняющемуся миру. Как специалисты в сфере образования, мы должны осознавать, что наша задача сегодня – не только передать знания, но и научить обучающихся мыслить критически, быть гибкими и адаптивными, способными к самообучению и саморазвитию.

В статье «Коучинг как средство саморазвития личности» О.В.Зиневич и Э.Д.Петрова в подтверждение вышесказанного пишут о том, что традиционные цели, содержание и формы образования - обучение знаниям и учебным предметам, лекционно-семинарские формы преподавания- неэффективны» [4].

Коучинг, который появился в недрах психологического консультирования спортсменов, а затем долгое время развивался как технология организационного консультирования, бизнес-консультирования, как технология развития персонала и в последние годы как технология повышения эффективности обучения в средней и высшей школе. Согласно формулировке Тимоти Голви, основателя коучинга, коучинг – это раскрытие потенциала человека с целью максимального повышения его эффективности. Истоки коучинга исходят еще к античности. Известные сократовские диалоги, по сути являются воплощением коучингового подхода. В результате этих бесед Сократ позволял родиться истине при особом взаимодействии учащегося и учителя, не передавал своему воспитаннику готового знания [5].

Роль коуча – умение задавать вопросы и пытаться заставить подопечного взглянуть на стоящие перед ним проблемы с новой точки зрения и придумать собственные решения проблем. Существуют множество инструментов и техник, некоторые из которых следующие: активное слушание – сочувствие, отсутствие прямых указаний, открытые вопросы, рефлексия и самосознание – размышление о собственном опыте и чувствах, а также определение своих сильных и слабых сторон. Элементы коучинга направлены на повышения активности студентов в процессе обучения. Центральным аспектом коучинга являются взаимоотношения между преподавателем и студентами, где первый эффективно организует процесс поиска последними лучших решений своих задач и воплощения их в жизнь, стимулирует и побуждает к повышению уровня коммуникативного развития. Коуч помогает студентам развиваться, осваивать новые навыки и достигать высоких результатов не только в коммуникативной деятельности, а также в своей будущей профессии.

В мире преподавания цель состоит в том, чтобы достичь как можно более стандартизированного результата. Оценивание и оценка используются для измерения знаний студентов. Для достижения таких целей обучающая среда должна быть более структурированной. В мире коучинга у студентов есть возможность влиять на цели обучения. Максимов В.Е. отмечает, что коучинг возможен только тогда, когда: - студент понимает, что существует различие между тем, кто он есть и тем, кем хотел бы быть; - студент готов думать новым, непривычным для себя способом; - студент готов к совершению необходимых изменений и предпринимает необходимые действия; - студент согласен с тем, что за результат несёт ответственность только он сам, а не коуч-преподаватель; Иными словами, используя коучинг, студенты достигают своих целей «гораздо быстрее, наиболее эффективным путем и просто получают удовольствие от процесса» [6 с. 16]. Коучинг обладает большей гибкостью и фокусируется на руководстве самим процессом обучения и направлен на профессиональное развитие студента с учетом его интересов. Конечным результатом является приобретение студентами широкого спектра навыков.

Выделяют следующие шаги в процессе коучинга:

- установление доверительных отношений;
- прояснение ожиданий и целей, оказание помощи студентам в поиске источника мотивации;
- коуч показывает план или процесс с конкретными шагами, сроками, чтобы помочь учащимся продвинуться к желаемым результатам.

Регулярные коучинг-сессии позволяют студентам размышлять о своем прогрессе, отмечать успехи, преодолевать трудности и вносить необходимые коррективы в план действий.

В рамках высшего образования студенты получают знания о каком-либо факте, явлении, правиле в готовом варианте, который не предполагает наличия разных точек зрения. Преподаватели стремятся к однозначности определений, классификаций и взглядов на одну и ту же проблему, но в настоящее время в связи с переходом на новую модель образования обществу нужны специалисты не только с хорошим уровнем знаний, но и с навыками нестандартного мышления. Важно, чтобы студенты научились понимать, что не всегда существует четко определенная позиция по какой-либо проблеме, нужно объяснить им как в большом потоке информации отбирать главное, разбираться в самой сути вопроса, рассматривать разные подходы и принимать для себя ту сторону, которая будет более ясной, понятной, значимой. Следовательно, можно говорить о том, что коучинг - это не только способ «вращения» успешного студента, обучающегося, но и современная и очень социализированная практика для развития осознанности и восприятия.

Подводя итог вышеизложенному, можно сказать, что реформы казахстанской системы образования, обусловленные социально-экономическими преобразованиями общества в целом, неизбежно диктуют необходимость внедрения современных подходов в системе профессиональной подготовки будущих педагогов в условиях меняющихся потребностей рынка труда. Исследование данной проблемы и внедрение коучинг-технологии в процесс профессиональной подготовки будущих педагогов, способствует росту педагогов с высоким уровнем профессиональных и личностных компетенций. Созидательный коучинговый подход позволяет максимально быстро раскрыть внутренний потенциал личности студента, а также сформировать мотивационную готовность к труду в сфере образования. Такой метод работы со студентами позволит сориентировать их в профессиональном выборе, повысить веру в свои потенциальные возможности и реализации себя в будущей профессиональной деятельности.

Список использованных источников:

1. <https://www.oecd.org/>: – OECD Future of Education and Skills 2030 - Organisation for Economic Co-operation and Development (дата обращения 26.03.2024). – Текст: электронный.
2. Кормакова В. Н. Коучинг как средство профессионального самоопределения выпускников медицинского колледжа / В. Н. Кормакова, О. В. Конова // Научный результат. Серия: Педагогика и психология образования. 2015. Т. 1, № 1 (3). С. 16–20.
3. Абу-Таліб Д.В. Коучинг как инструмент развития личности учащегося в интегральном образовании // Universum: психология и образование: электрон. научн. журн. 2021. 7(85). URL: <https://7universum.com/ru/psy/archive/item/11916>
4. Зиневич О.В. и Петровой Э.Д. Коучинг как средство саморазвития личности // Сибирский педагогический журнал. - №8. - 2012. - С.172-177
5. Голви, У. Тимоти. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, довольствие и мобильность на рабочем месте. М.: «Альпина Бизнес Букс», 2005
6. Максимов В.Е. Коучинг от А до Я. Возможно все / В. Е. Максимов. – СПб.:Речь,2004.–272с

Абильдина А.Б.

КОУЧИНГ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ҚҰРАЛЫ

Бұл мақалада заманауи білім беруде коучинг технологиясын қолданудың артықшылықтары қарастырылады. Мақаланың мақсаты – білім берудегі коучинг тәсілін студенттің тұлғалық және кәсіби дамуын қолдаудың болашақ құралдарының бірі ретінде қарастыру.

Abildina A.B.

COACHING AS A MODERN TOOL FOR DEVELOPING THE RESOURCES OF FUTURE TEACHERS

This article discusses the advantages of using coaching technology in modern education. The purpose of the article is to consider the coaching approach in education as one of the promising tools for supporting the personal and professional development of a student.

Абильдина С. Н., Есенова Т. К
ҚМҚК «Ақерке» бөбекжайының тәрбиешілері
Жаңаарқа ауданы, Ұлытау облысы, Қазақстан Республикасы
abildina@inox.ru

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ

Мақалада мектепке дейінгі ұйымның білім беру ортасындағы балалардың психологиялық қауіпсіздігі мәселесі қарастырылған. Сондай-ақ білім беру ортасы, психологиялық қауіпсіздік, білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі ұғымдарының мағынасы ашылған. Мектепке дейінгі ұйымдардағы психологиялық қауіпсіздік қатерлері және оларды диагностикалау әдістері зерделенген.

Мектепке дейінгі ұйымның білім беру ортасындағы балалардың психологиялық қауіпсіздігі бүгін де өзекті мәселелердің біріне айналып отыр. Мектепке дейінгі білім беру ұйымы қоғамдағы ең сұранысқа ие институттардың бірі болып табылатыны анық. Ендеше балабақша баланың өмір сүру ортасының бір бөлігі болып табылады. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру ұйымы білім беру қатынастарына тікелей қатысып, психологиялық қауіпсіз орта құру қажеттілігін қатты сезінуі тиіс.

Мектепке дейінгі ұйымның білім беру ортасындағы балалардың психологиялық қауіпсіздігін талдамас бұрын алдымен білім беру ортасы, психологиялық қауіпсіздік, білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі ұғымдарының мағынасын қарастырып өтсем. Білім беру ортасы - бұл баланың мектепке дейінгі мекемедегі жан-жақты дамуына, оның физикалық және психикалық денсаулығының жай-күйіне, одан әрі білім берудің сәттілігіне, сондай-ақ мектепке дейінгі білім беру процесіне барлық қатысушылардың өзара әрекеттесуіне тікелей және жанама әсер ететін жағдайлар жиынтығы.

Ал психологиялық қауіпсіздік дегенімізге И. А. Баева «Білім берудегі психологиялық қауіпсіздік» деген еңбегінде былай деп анықтама береді: «Өзара қарым-қатынастағы психологиялық зорлық-зомбылықсыз, жеке және сенімді қарым-қатынас қажеттіліктерін қанағаттандыруға ықпал ететін, қоршаған ортаның маңыздылығын тудыратын және оған қатысушылардың психикалық денсаулығын қамтамасыз ететін білім беру ортасының жағдайы». Энциклопедиялық сөздікте психологиялық қауіпсіздік адамның психологиялық жайлылығын сезіну, өз мәртебесін, өзін-өзі бағалауды және олардың қол сұғылмаушылығын түсіну, сондай-ақ өзін эмоционалды қабылдауы деп түсіндіріледі. «Психологиялық қауіпсіздік» көбінесе «психикалық денсаулық» және «қауіп» категориялары арқылы анықталады және адамның психикалық дамуы сәтті қамтамасыз етілген және оның психикалық денсаулығына ішкі және сыртқы қауіптер жеткілікті түрде көрініс тапқан жағдай ретінде түсіндіріледі.

Білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі дегеніміз-бұл өзара әрекеттесудегі психологиялық зорлық-зомбылықтың көріністерінен алшақ, жеке және сенімді қарым-қатынас қажеттіліктерін қанағаттандыруға ықпал ететін, қоршаған ортаның анықтамалық маңыздылығын құратын және оған кіретін қатысушылардың психикалық денсаулығын қамтамасыз ететін жағдай. Психологиялық қауіпсіздіктің жоғары деңгейі бар білім беру ортасында балалар жағымды эмоциялар, танымдық және әлеуметтік белсенділік, жеткілікті өзін-өзі бағалау басым болатын тұрақты эмоционалды күймен ерекшеленеді. Педагогтар үшін психологиялық тұрғыдан қауіпсіз орта кәсіби күй процесінің баяулауын, стресс деңгейінің төмендеуін қамтамасыз етеді және әртүрлі жағдайларға стресске төзімділікті қамтамасыз етеді.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы психологиялық қауіпсіздік қатерлері және оларды диагностикалау әдістері:

Сыртқы:

- Кеңістікті түстермен безендіру, қозғалыс белсенділігі режимін сақтамау (баланың қауіпсіздігі туралы жалған сабақ); балалардың жасына сәйкес келмейтін ойыншықтардың болуы немесе оларға қол жетімділікті шектеу.

- Балалардың құрдастарымен өзара әрекеттесуін бақылау картасы.

- Балалардың басқа балалармен тұлғааралық қарым-қатынасы. Қабылданбаған балаларда микросоциуммен бағытын өзгерту сезімі пайда болады.

- Зияткерлік-дене және психоэмоционалды шамадан тыс жүктеме, иррационалды түрде құрылған режим (күнделікті режимді сақтауды медициналық-педагогикалық бақылау).

- Педагогтардың балалармен өзара іс-әрекетін бақылау картасы (психологиялық қауіпсіздіктегі қанағаттану деңгейін және педагогтармен қарым-қатынаста жайлылықты анықтау).

- Ауыр бейімделу қаупі (зерттеу әдістері - бейімделу парақтары).

Ішкі:

- теріс мінез-құлық әдеттері баланың басқа балалардың сәтсіздіктері аясында хабардар болуы;

- автономияның болмауы-барлық нәрсеге ересек адамға тікелей тәуелділік;

- баланың жеке-жеке ерекшеліктері-қорқыныш немесе назарда болу әдеті;

- тәрбишілердің кәсіби күйіп қалуы.

Мектепке дейінгі мекемеде психологиялық қауіпсіз орта құру оның қатысушыларының денсаулығын сақтауға және нығайтуға көмектеседі, зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінен қорғайды және соматикалық аурулардың деңгейін төмендетеді. Сондықтан мұнда қауіпсіз және жайлы білім беру ортасының факторларының болуы және оған қауіп төндіретін факторларды жою маңызды шарт болып табылады. Мектепке дейінгі мекемеде баланың жеке басының психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

- балалардың психологиялық жағдайы үшін қолайлы режимдік сәттерді ұйымдастыру: ұйқы, тамақтану, серуендеу және т. б.;

- дене тәрбиесі арқылы балалардың психоэмоционалды жағдайының алдын алу жүйесі: массаж, су процедуралары, эмоционалды жағдайды арттыратын арнайы, сауықтыру ойындары және т. б.;

- кернеуді басуға көмектесетін интерьердің арнайы түстік шешімін таңдау арқылы арт-терапия;

- табиғи материалдармен жұмыс: саз, құм, су - бұл әдетте балаларды қызықтырады және жағымсыз эмоциялардан алшақтатады;

- баланың көңіл-күйі мен көңіл-күйін бақылау, оларды уақтылы түзету;

- баланың көңіл-күйі мен көңіл-күйін бақылау, оларды уақтылы түзету;

- бүкіл мекеменің пәндік-кеңістіктік ортасын дамыту, баланың басқа балалармен және ересектермен байланысу мүмкіндігін кеңейту.

Мектепке дейінгі білім берудегі психологиялық қауіпсіздік, білім беру қатынастарына қатысушылардың барлығының қауіпсіздігі ретінде балалардың да, тәрбиешілердің, ата-аналардың да психикалық және кәсіби дамуының оң мүмкіндіктерін іске қосудың бастапқы тетігі болып табылады. МДҰ-да білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігін сақтау үшін:

1. Эмоциялық күйіп қалудың алдын алуға бағытталған мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтарымен тренингтер өткізу.

2. Ата-аналармен және педагогтармен олардың сұраныстары бойынша жүйелі кеңес берулер өткізу

3. Балабақшада жағымды эмоционалды фон құру үшін - жыл сайын «Балабақшадағы психология апталығын» өткізу.

4. Балалардың психологиялық денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған балалармен түзету-дамыту сабақтарын өткізу.

5. Педагогтер мен ата-аналар үшін балалармен өзара іс-әрекет бойынша оқыту семинарларын, мастер-кластар өткізу.

6. Дұрыс ұйымдастырылған еңбек және демалыс режимі-адамның психикалық денсаулығының кепілі!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Баева И. А. Психологическая безопасность образовательной среды (Теоретические основы и технологии создания). СПб., 2002.

2. Безопасность образовательной учреждения: учеб.-метод. пособие / под ред. С. О. Филипповой, А. Е. Митина, Т. И. Рогачевой. СПб., 2014.

Абильдина С. Н., Есенова Т. К ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

В статье рассматривается проблема психологической безопасности детей в образовательной среде дошкольной организации. Также раскрыто значение понятий

образовательная среда, психологическая безопасность, психологическая безопасность образовательной среды. Изучены риски психологической безопасности в дошкольных организациях и методы их диагностики.

Abildina S. N., Esenova T. K
**PSYCHOLOGICAL SAFETY OF CHILDREN IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
OF A PRESCHOOL ORGANIZATION**

The article deals with the problem of psychological safety of children in the educational environment of a preschool organization. The meaning of the concepts of educational environment, psychological safety, psychological safety of the educational environment is also revealed. The risks of psychological safety in preschool organizations and methods of their diagnosis have been studied.

UDC 372.881.111.1

Abilkassimova Gulzam
candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at «Bolashaq» Academy,
Professor of the Russian Academy of Natural Sciences,
Academician of International Academy of Informatization
Karaganda, Kazakhstan
(Botam_@mail.ru)
Kenzhabekova F.D.
master's student at Bolashak Academy
Karaganda, Kazakhstan
(kenzhabekova02@bk.ru)

**USING THE PADLET INTERACTIVE WHITEBOARD IN THE PROCESS OF TEACHING
ENGLISH TO SCHOOLCHILDREN**

The article discusses the interactive whiteboard Padlet as one of the modern tools for teaching English. This multimodal production mechanism is simple, that is, it is capable of learning and learning maintenance. The authors demonstrated the effectiveness of using Padlet to improve students' English language learning. The article recommends it as a means of establishing a high level of student motivation in the learning process, providing students with a large amount of ready-made and properly organized knowledge, and developing their intellectual and constructive abilities.

The modification taking place in society require the improvement of the field of education, the definition of condition, social and personal needs and educational goals. In this regard, currently an important goal of educational institutions is not only the formation of students' knowledge, but also the formation of their alacrity and ability to solve life problems, cooperation and work in society, quick learning, self-development and self-improvement through conscious and active development of new social experience. As established by state standards, in order to achieve the goals set for a comprehensive school, it is necessary to format universal educational actions of students.

Recently, the use of interactive forms of learning has played an important role in teaching English. They can be used both for inclusion in a new topic, familiarization with new material, and as a means of intermediate and ultimate assessment. In addition, a virtual whiteboard (online whiteboard) can be actively used in the classroom - it is a tool that allows each student to post their work on the blackboard, and the teacher to comment and evaluate everyone. The teacher can use the board to place educational, methodological, control, measuring and other materials [1].

An important aspect of using online whiteboards in a practical English lesson is the possibility of implementing project work. Students and teachers can use online whiteboards as a space to create and present group and individual projects. According to the definition of L. A. Gorovenko and G. A. Aleka Sanyan, «A virtual whiteboard is an endless interactive online whiteboard on which you can draw, write text, take notes, add images, stickers, as well as dynamic objects, thereby perfectly illustrating and enlivening the transmission of educational material» [2].

Modern web services are one of the platforms and mobile applications that allow you to create interesting lessons taking into account the specifics of the learning environment in the English lesson for the development of methodological developments. One of the undeniable advantages of this platform

is that «filling in» the lesson script with various types of activities based on the use of various didactic materials does not create problems for the teacher, does not take much time.

The web wall can be used by teachers in group or front-line work. This allows you to transform the study of the material: there are opportunities for the exchange of material using video and audio materials, text, educational programs, Internet resources, etc [3].

We can use padlet to cooperate on collecting ideas in English class, brainstorming, and more. Working with the Padlet service in English lessons, it allows you to organize the stages of project technology activities more effectively and efficiently, because:

- allows you to publish files of all formats;
- ability to work in a team;
- the possibility of constant feedback between the teacher and the student;
- the ability not only to save files, but also to display most of them in a convenient built-in viewer that appears above the wall;
- easy to access a simple and short link For editing, for example:
<https://padlet.com/busssia/8aproject1>
- we can create an online board even without registration;
- there is no limit on the number of virtual boards created;
- the ability to work on Android and iOS smartphones [4].

Using multimedia tools in English lessons will help you strengthen your personality-oriented skills in the process of learning a new language. In addition, it provides individualization and differentiation of learning, taking into account the characteristics of students in the process of learning a language, their level of learning, and inclinations. In the process of learning English, in the search for more modern forms and methods of work in order to improve the level of education, interest in learning a new language increases, the use of new technologies for learning English contributes to the effectiveness of learning educational material.

Padlet is a tool for creating web presentations, which is an interactive whiteboard or wall. A teacher or student can do this on their own, developing the main theme by filling in the wall. It can place various audio and video files, images, and documents on the wall. The entire wall consists of several windows made of active and loaded material. Padlet allows you to collect a bulletin board, discussions, arguments, riddles, reviews [5].

Using an interactive whiteboard in an English lesson allows us to save time allocated to the lesson, avoiding traditional taking notes. Students' interest and good pace in learning the language can be ensured by pre-prepared available materials and information. At the end of classes, students have the opportunity to review and reuse the material of the topic and new words.

The use of an interactive whiteboard in English lessons today can compete with electronic educational and methodological complexes, printed publications, and this exceeds the variety of didactic means of presenting language material and the level of motivation of students [6].

Online whiteboards are a very valuable and important resource for learning English, created to facilitate collaboration between teachers and students, as well as to improve the effectiveness of online lessons. There are several types of such boards, and each teacher can choose the most effective and simple board for their classes.

In the process of using the Padlet web tool, the structure of the lesson does not change significantly. In this case, the motivation period increases over time, as it includes cognitive load. This condition is important for successful learning, since the creative activity of students makes sense only if they have an interest in new knowledge and emotions [7].

The use of interactive methods in learning English has a certain impact on the development of the student: increases the motivation of children to learn, improves communication with peers, enriches life experience, activates self-development. In the modern educational sphere, interactive teaching methods are one of the most important categories, since these methods are «a way of purposeful intensive inclusion of the student in educational interaction», in which the main goal is self-motivated self-knowledge, the interaction of spiritual and moral mutual understanding and perception based on specific educational problems is the solution. It opens up the possibility of personal growth of participants in this interaction [8].

When teaching English on the Padlet web wall, we can add photos, files, links to Internet pages, notes corresponding to the topic of the lesson. Students can post any files, photos, videos and links related to the discussion of their thoughts in English on a virtual whiteboard, with which we can create conditions for children to learn the language on their own. The main goal set for teachers in modern times is to form an independent learning, competitive, educated and conscious generation among

students with the systematic use of the materials provided, modern technologies and a virtual whiteboard can help us achieve this goal.

list of used literature:

1. Zimina M.V., Konyukhova E.A. Innovative technologies as a means of increasing students' motivation to learn a foreign language // Noospheric Studies. 2021. – No.2, - P.58-63.
2. Glotova A.V. Online whiteboard as a means of organizing group work of students in foreign language classes at a university in an e-learning environment // Open education. – 2020. – No 4,- P.56- 66.
3. Использование веб-стены Padlet для организации методической работы с педагогами в ДОУ [Электронный ресурс] URL // <https://nsportal.ru/detskiy-sad/upravlenie-dou/2018/01/14/veb-stena-padlet>
4. Использование виртуальной стены Padlet в работе учителя [Электронный ресурс] URL // <https://www.1urok.ru/categories/10/articles/36236>
5. Padlet Virtual Board // new technologies in education/ <https://ru.padlet.com/>
6. Perunova A.V. Interactive whiteboard as a means of increasing motivation in learning foreign languages // Humanitarian scientific research. - 2014. –No.10, - P. 79-81.
7. Saparov M. Didactic purposes of using the padlet online whiteboard in English classes at secondary school // Current problems and current trends in the methodology of teaching foreign languages. – 2022. - No.3, - P. 65-68.
8. Novikova A.A. Media education in English-speaking countries // Pedagogy. – 2001. – No.5, - P. 6–13.

Абилкасімова Г., Кенжабекова Ф.Д.

**МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ PADLET
ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТАСЫН ПАЙДАЛАНУ**

Мақалада Padlet интерактивті тақтасы ағылшын тілін оқытудың заманауи құралдарының бірі ретінде қарастырылады. Бұл мультимодальды өндіріс қозғалтқышы қарапайым, яғни оқыту мен оқуға техникалық қызмет көрсетуге қабілетті. Авторлар, оқушылардың ағылшын тілінде оқу барысын жетілдіруге Padlet пайдалану тиімділігін көрсеткен. Мақалада оқу үдерісінде оқушылардың мотивациясының жоғары деңгейін бекітуге, оқушыларды көптеген дайын және дұрыс ұйымдастырылған біліммен қамтамасыз етуге, олардың интеллектуалды және конструктивті мүмкіндіктерін дамыту құралы ретінде ұсынылады.

Абилкасімова Г., Кенжабекова Ф.Д.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНОЙ ДОСКИ PADLET В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЕ
ШКОЛЬНИКОВ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ**

В статье рассматривается интерактивная доска Padlet как один из современных инструментов обучения английскому языку. Этот мультимодальный производственный механизм прост, то есть он способен обучаться и обучать обслуживанию. Авторы показали эффективность использования Padlet для улучшения обучения учащихся английскому языку. В статье рекомендуется как средство установления высокого уровня мотивации учащихся в процессе обучения, предоставления учащимся большого количества готовых и правильно организованных знаний, развития их интеллектуальных и конструктивных способностей.

Абилкасимова Г.

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент,
Ресей жаратылыстану академиясының (РЖА) профессоры,
Халықаралық Ақпараттандыру Академиясының Академигі
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
(Botam_@mail.ru)

Тиштыкова А.Н.

«Bolashaq» Академиясының ББ «Педагогика және психология»
I курс магистранты
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
(tishtykova89@mail.ru)

ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҚПАРАТТЫ ҚАБЫЛДАУЫН ЖАҚСARTУ ҮШІН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Мақалада оқушылардың оқу ақпаратын қабылдауда мультимедиялық технологияларды пайдаланудың артықшылықтары туралы қарастырылған. Мультимедиялық технологиялар оқу процесін байытады, білім алушының сезімдік компоненттерінің көпшілігін оқу ақпаратын қабылдау процесіне тарта отырып, оқытуды неғұрлым тиімді етуге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы компьютерлік технологиялар білім беру процесін дамыту үшін орасан зор мүмкіндіктер береді. К.Д. Ушинский «Балалар табиғаты көрнекілікті қажет етеді» деп еңбектерінде оқушылардың қабылдауына әсер ететін әдіс-тәсілдер туралы айтып өткен. Қазір бұл сызбалар, кестелер мен суреттер емес, балалар табиғатына жақын технологиялық жаңа ойындар мен ғылыми-танымдық бағдарламалар.

Мультимедиа - бұл түрлі сабақтардағы таным құралы. Мультимедиа оқушылардың оқуға деген мотивациясын, коммуникативтік қабілеттерін дамытуға, белгілі танымдық дағдыларды алуға, нақты білім жинақтауға ықпал етеді, сондай-ақ ақпараттық сауаттылықты дамытуға жағдай жасайды. Мультимедиа технологиялары - бұл көрнекі және аудиоэффектілерді, әртүрлі жағдайларды мультипрограммалауды қамтитын электрондық құжаттарды дайындау тәсілі.

Білім беруде мультимедиялық технологияларды пайдалану технологиялардың таралуына, мультимедиаға қол жетімділігіне, сабақ уақытын неғұрлым ұтымды пайдалануына, білім алушылардың ақпаратты қабылдауын жақсартуында қолданылады. Мультимедиа қосымша құралдарды қосу арқылы оқушыға түсетін ақпараттық жүктемені төмендете отырып, қабылдау процессінің жүйелі дамуына әкеледі.

Мультимедиялық технологияларға тоқталмас бұрын оқушының қабылдау процессінің ерекшеліктерін түсініп алған жөн. Қабылдау дегеніміз - заттар мен құбылыстардың өз қасиеттері және бөлшектері жиынтығымен қосылып сезім мүшелеріне тікелей әсер ету кезінде бейнеленуі. Қабылдаудың алғы шарты әр түрлі түйсіктермен жүзеге асады. Қабылдау процессі жеке адамның басқа да психикалық процесстері: ой, сөз, сезім, ерікпен байланысты жүзеге асады. Мақсат бағытына, ерік қатысына орай қабылдау екі формаға бөлінеді: ырықсыз (ниеттелмеген, ерік күшімен, алдын ала белгіленген мақсатпен байланыспаған) және ырықты (мақсат бағдарлы). Рецепторлар қызметіне қарай қабылдау көру, есіту және сипай сезу түрлерімен ажыратылады [1].

Қабылдаудың төрт түрі белгілі: сенсорлы (сезімдік) - нысанның сезіммен қабылданып, оның санаға өтуі; перцептивті - нысан мәнін түсіну, оны белгілі категорияға, объекттер тобына жатқызу; оперативті (нақты әрекеттік) - нысанның қандай да тарапын қамтып, қызметке қосу; іс-әрекеттік - қызмет мақсатына орай нысанмен ықпалдас қатынасқа келу. Қабылдау түрлері бейнеленетін нысан ерекшеліктеріне орай өзара топтасуы мүмкін, мысалы, көркем шығарманы, сөзді қабылдау, табиғат әсерлері мен өрнектерін қабылдау және т.б. әдетте, қабылдау қандай да іс-әрекетке қосыла орындалады, дегенмен ол өз алдына да, дербес жүруі мүмкін [2].

Мектептегі білім алу үрдісі бұл - оқушының ұсынылған ақпаратты қабылдау және игеру процесі. Ақпаратты қабылдау және өңдеу сипаттамасына байланысты адамдарды төрт санатқа бөлуге болады:

Визуал - ақпаратты көру арқылы жете қабылдайтын адамдар. Оларды оқыту стилі визуалды.

Аудиал - ақпаратты есту арқылы жете қабылдайтын адамдар. Оларды оқыту стилі аудиал.

Кинестетик - ақпаратты сезім (және т.б. иісі, сенсорлық,) арқылы мен қозғалыстардың көмегімен қабылдайтын адамдар; Оларды оқыту стилі кинестетикалық яғни ұстап немесе сипап сезу, қимыл-қозғалысты.

Дискрет (дигитал) - олар ақпаратты сандар, символдар, логикалық дәлелдерді пайдаланып, логикалық түсіну негізінде қабылдайды. Ақпараттың мазмұнына, мағынасына, қызметіне мән береді. Сөйлеу барысында «зерттелгендей», «қисынды», «білемін», «қызық» деген фразаларды көп қолданады. Бұл санаттағы адамдар өте сирек кездеседі. (әсіресе бастауыш, орта буындарда байқала бермейді).

Баланың ақпаратты қабылдау және өңдеу сипаты мұғалімге не үшін қажет? Сабақ барысында мұғалім қабылдауы мүмкін арналарды пайдалана отырып, балаларға ақпарат бере алады: көру, есту және кинестетикалық арналарын ескеріп жаңа материалды меңгеруге мүмкіндік жасайды [3].

Мұғалім оқушының санатын жақсы білетін болса, ол онымен қарым-қатынас жасауы да оңай болады. Көп мәселелер түсінікті бола бастайды: яғни оқушының іс-әрекет тәртібі, ескерту мен мадақтауды қалай қолданатындығы жөнінде мұғалім өз дағдысын қалыптастыра алады.

Мультимедиялық білім беру ортасы бірқатар мақсаттарды іске асыруға мүмкіндік беретін арнайы ұйымдастырылған білім беру процесі. Бұл процессте өте маңызды рөл оқу процесінде коммуникацияның қалай ұйымдастырылатынына байланысты болып келеді. Бұл іс-әрекеттердің нәтижелі болуы үшін табыстылық деңгейін негіздейтін болжамдар жасау қажет. Олардың ішінде педагогтың жаңа жағдайда заманауи технологиялық ағымдармен жұмыс істеуге дайындығын, мультимедиялық білім беру процесінің барлық қатысушыларының техникалық жабдықталуын қамтамасыз ете алуына, интерактивті өзара іс-қимылдағы ынтымақтастық педагогикасын, сондай-ақ қашықтық деңгейіндегі сандық дағдыларды игере білу қабілеттерін жатқызуға болады.

Е.А.Гончаренконың пікірінше, ресурстар «мультимедиялық емес» ресурстардан мыналармен ерекшеленеді [4]:

1. Мультимедиялық - деректер сандық нысанда сақталады және өңделеді;

2. Олар ақпараттың әртүрлі түрлерін (мәтіндік қана емес, дыбыстық, графикалық, анимациялық, бейне және т.б.) қамтуы мүмкін;

3. Олардың елеулі ерекшелігі интерактивтілік - ресурстың, бағдарламаның, қызмет пен адамның белсенді өзара іс-қимылы, олардың өзара ықпалдасуы болып табылады. Пайдаланушы белгілі бір Интернет-өнімді ала алады, мысалы, оған өзінің материалдарын қосады, осылайша оның тең авторы болады;

4. Гипертекстің болуы.

О.М. Пурясова атап өткендей, мультимедиа:

1. Ақпаратты қабылдау және ұғыну сияқты оқытудың когнитивтік аспектілерін ынталандырады;

2. Оқушылардың оқуға ынтасын арттырады;

3. Білім алушылардың бірлескен жұмыс дағдыларын және ұжымдық танымын дамытады;

4. Оқушылардың оқуға деген неғұрлым терең көзқарасын дамытып, ақпараттарды неғұрлым терең түсінуді қалыптастыруға әкеледі [5].

Жалпы орта білім беруде мультимедияны пайдаланудың артықшылықтары қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- оқу процесінде оқушының бірнеше қабылдау арналарын бір мезгілде пайдалану;

- мектепте жүргізу қиын немесе мүмкін емес күрделі, қымбат немесе қауіпті нақты эксперименттерді модельдеу мүмкіндігі;

- процестерді динамикалық ұсыну есебінен абстракттілі ақпаратты визуализациялау;

- микро және макроәлемнің объектілері мен процестерін визуализациялау;

- оқитын материалды кең ауқымды оқу, қоғамдық-тарихи контекст және оқу материалын оқушылардың интерпретациясымен байланыстыру.

Мультимедиялық технологиялары бар білім беру құралдарын табысты іске асыру үшін, сондай-ақ білім алушылардың оқу-танымдық қызметін барынша ұйымдастыру мақсатында білім беру ортасының мынадай маңызды компоненттерін пайдалану қажет:

1. Оқу материалын қабылдау қиынға соққанда немесе ол қызығушылық тудырмайтын кезде зейін аудару. Кез келген басқа ақпарат сияқты осы ақпараттың үлкен көлемін пайдалану кезінде зейін жойылады. Оқушының зейінін бір нысанға аудару үшін және ол оны жоғалтпау үшін сабақ мазмұнында мультимедиа көп, материал аз болуы қажет.

2. Интерактивтілік. Мультимедиялық білім беру ресурсын білім беру компоненттерінің өзара іс-қимылының үшінші қатысушысына жатқызуға болады, өйткені ол жаңа білім алу бөлімінде қолданылады. Оқушының сабақты жақсы түсінуі үшін өзінің зияткерлік қабілеттілігін

сезіне алатын орта құру маңызды. Интерактивтілік, шын мәнінде, талап ретінде немесе жауап ретінде немесе қарым-қатынас ортасын құру ретінде кері байланыс жасауда қолданылады.

3. Қол жетімділік. Мультимедиялық әдіс-тәсілдер визуалды, дыбыстық және графикалық материалдарды қосумен еркін пайдалануымен ерекшеленеді.

4. Уақыт. Біздің әлемдегі барлық жағдай уақытқа байланысты болғандықтан, оқу ақпаратын мультимедиялық құралдарды пайдалану уақытты үнемдеу үшін тиімді.

5. Қысқа мазмұндылық. Оқушылардың зейіні мен қабылдауын, сонымен қатар, сабаққа деген қызығушылығын жоғалтып алмау мақсатында қысқа мазмұнды әрі жылдам, қызықты мультимедиялық құралдарды пайдалана білген жөн [6].

Осылайша, мультимедиялық технологиялар оқу процесін қызықты етіп қана қоймай, білім алушының танымдық компоненттерін оқу ақпаратын қабылдау процесіне тарта отырып, сабақты түсінуді неғұрлым тиімді етуге мүмкіндік береді. Бұл мультимедиялық технологиялардың оқушылардың оқу ақпаратын қабылдауда, білім беру процесін басқаруда мақсатты және нәтижелі қолдануда үлкен маңызға ие екенін білдіреді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Зайцев В.С. Мультимедийные технологии в образовании: современный дискурс. - Челябинск: Издательство ЗАО «Библиотека А.Миллера», 2018. - 30 с.

2. Аймауытов Ж. Психология. - Алматы, 1995. - 280 б.

3. Жиренбаева Г.С. Қабылдаудың физиологиялық негіздері // М-олодой ученый. - 2018. - №5.1 (191.1). - С. 40-42. URL: <https://moluch.ru/archive/191/48251/> (дата обращения: 04.03.2024).

4. Гончаренко Е.А. Орта кәсіптік білім берудегі мультимедиялық технологиялар. URL: <https://infourok.ru/statya-multimedijnye-tehnologii-v-srednem-professionalnom-obrazovanii-5417098.html?ysclid=luk0u6g2fp462431104>

5. Пурясова О.М. Использование мультимедийных технологий для улучшения восприятия школьниками учебной информации. <https://infourok.ru/ispolzovanie-multimedijnyih-tehnologiy-dlya-uluchsheniya-vospriyatiya-shkolnikami-uchebnoy-informacii-1893227.html>

6. Катханова, Ю.Ф. Цифровая трансформация в художественном образовании: монография. Уфа: Омега Сайнс, 2021. - 221 с.

Абилкасымова Г., Тиштыкова А.Н.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ ВОСПРИЯТИЯ ИНФОРМАЦИИ УЧАЩИМИСЯ

В статье рассматриваются о преимуществах использования мультимедийных технологий в восприятии учебной информации учащимися. Мультимедийные технологии обогащают учебный процесс, позволяют сделать обучение более эффективным, вовлекая большинство чувственных компонентов обучающегося в процесс восприятия учебной информации.

Abilkassimova G., Tishtykova A.N.

USING MULTIMEDIA TECHNOLOGIES TO IMPROVE STUDENTS' PERCEPTION OF INFORMATION

The article talks about the advantages of using multimedia technologies in teaching students. Multimedia technologies enrich the learning process, involve a large number of sensory components of the student in the process of obtaining educational information, and make learning more effective.

Азанбаева Ж.М.
№ 23 ЖББМ, бастауыш сынып мұғалімі КММ
Манас Р.Т.
Ы.Алтынсарин атындағы мектеп-лицей КММ
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
yandar40@mail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ОҚУЛЫҚ МӘТІНДЕРІ АРҚЫЛЫ ДАМУЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Бүгінгі күні білім беру үдерісі бастауыш мектептен бастап, шығармашыл тұлғаны тәрбиелеуге арналған. Бұл міндет баламалы білім беру бағдарламаларында, қазіргі заманғы мектептегі заманауи үдерісте де көрініс табады. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылығын оқулық мәтіндері арқылы дамуының мүмкіндіктері талқыланады. Білім беру жүйесіне сәйкес оқыту үдерісін жетілдіруге ықпал ететін бастауыш сыныптағы оқулық мәтіндері арқылы оқушылардың шығармашылығын дамыту жолдары қарастырылған.

Қазіргі таңда білім беру аясында жаңа үдерістерге байланысты Қазақстанда нәтижеге бағдарланған бастауыш білім беру моделін құруды жүзеге асыру талап етілуде. Білім беру саясаты аясында нәтижеге бағдарланған білім моделін құру, білім сапасын анықтау, мониторинг жүйесі, білім стандарты, тұжырымдама жасаудың теориялық - әдіснамалық негіздерін бірқатар ғалымдар тереңнен пайымдайды.

Білім берудің мазмұнын білім, білік, дағды - машықтан нәтижеге бағытталған білім беру парадигмасына ауысу мазмұнына қарай (нәтижеге бағдарланған білім беру) бірқатар өзгерістерге алып келді. Білім беру мақсаты – білім беру формасы мен әдістері, білім берудің мазмұны – оқытудың тәсілдері мен құралдары ретінде қарастырылады. Енді «нені оқыту» сұрнағының орнына «қалай оқыту» деген сұрақ негізгі болып табылады. Осы орайда, компетенттілік – бұл барлық білім, білік, дағды мен іс - әрекеттердің жиынтығы. Кез – келген жағдайда оқушының білімін, дағды – біліктерін жүзеге асыра алуы және мәселелерді шешу үшін адамның өзінің іс – тәжірибесінің болуы деп түйіндейміз.

Оқулықта қамтылған нақты тапсырмалар негізгі мазмұнның мәнін түсінуге көмектеседі. Дамытуға бағытталған тапсырмалар талдау, құрау, салыстыру дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Бөлім, тарау шеңберіндегі тапсырмалар арасындағы бағыныңқылы байланыс бар, олар дыбыс, әріп, мәтін, сөз тіркесі, сөйлем және сөйлем мүшелері, сөз, сөз таптары жөніндегі білімдерді жүйелі, байланыстыра меңгертуден байқалады.

Оқулық теориясын зерттеуші ғалымдардың барлығы дерлік, мәтінді оқулықтың басты алғашқы құрамдас бөлігі – оқушылардың меңгеруіне арналған білім мазмұны, негізгі ақпаратты тасымалдаушы ретінде қарастырады.

Мәтін – оқулықтың құрылымдық иерархиясының ең шыңына жақын орналасқан жалпы моделінің басты сөздік жүйесі, «басты құрлымы» болып табылады. Оның мазмұнын ашып көрсете отырып, бағдарламаға сәйкес оқу материалының бірізділігін, барынша толық баяндауды және оқу материалының дәлелдігін қамтамасыз етеді; мәтін – оқушыларға меңгеруге тиісті білім мазмұнының көлемі мен мәнін анықтайтын, ақпаратты негізгі тасымалдаушысы. Оқулықтың сапасы оқушының ең алдымен оның мәнін қабылдауымен тығыз байланысты. Мәтін арқылы оқу материалы баяндалады. Білім жүйесі ашып көрсетіледі. «Білімділік және тәрбиелілік жағынан ең маңызды тиянақты іріктеу» жетекші принципі жүзеге асырылады. Егер де оқулық бағдарламада белгіленген білім мазмұнын жүзеге асыру жұмысын атқарса, онда оқулық мәтіні осы жұмыстың ең аз дегенде жоспары мен негізін қалайды. Оқулықтың сапалылығы мәтін сапасымен тығыз байланысты.

Мәтін оқулық құрылымындағы басты элемент, негізгі ақпаратты тасымалдаушы, білім мазмұнының көлемі мен мәнін анықтайды, пән бағдарламасына сәйкес оқу материалын толық әрі дәйектілікпен баяндайды. Мәтін сөздерден, сөйлемдерден, абзацтардан, үзінділерден, тақырыптардан, бөлім, тараулардан тұрады. Олай болса, оқулық мәтіні осы жеке бөлшектері өзара әрекетте, өзара байланыста болады. Мәтінді түсіну осы мәтіндегі байланыстың сипатына байланысты.

Оқулық тілі – оның басты көрсеткіштерінің бірі. Оқу материалын түсінікті, дәйектілікпен баяндау тиімді екені негізделеді. Оқулық мәтінін жазуда кемшіліктерге жол бермеу үшін: онда

негізгі ойды күшейту, нақтылау; қажет емес қосалқы материалдарды алып тастау, одан арылу; өзекті мәселелерге көңіл аудару; хабардың логикалық құрылымын өзгертуге байланысты ғылыми-дидактикалық жолдарын көрсету.

Оқулық мектеп дамуының нақты бір кезеңіндегі оқу процесіндегі ерекшелігіне сай болуға тиіс. Оқулықтың мазмұнына қойылатын негізгі талаптар:

- оқулықта пәнді оқып-үйренудің бағдарламадан тұжырымдалған жалпы мақсатты айқын көрініс табуы;

- онда пәннің бағдарламада белгіленген тәрбиелік мүмкіндіктерінің пайдаланылғаны;

- ғылымның практикамен байланысын көрсететін материалдардың болуы;

- бағдарламаларда саналып атап көрсетілген материалдың оқулыққа түгел ендірілуі;

- оқу пәнінің бағдарламаларда белгіленген бірізділігінің сақталып көрініс табуы;

- белгіленген көлемнің сақталуы;

- оқулық мазмұнын оқытуда білім, білік, дағдыларға қатысты қойылатын талаптар түрінде бағдарламаларда көзделген нәтижелеріне жетуге бағдарлануы;

- оқу материалы мазмұнының білім беру мазмұнын талғау принциптеріне (ғылымилық, шама жетерлік болуы, ұлттық және аймақтақ ерекшеліктердің, пәнаралық байланыстардың ескерілуі) сай келуі [1].

Мәтінді оқудың бастауыш сынып оқушылары үшін мәні зор. Мәтіннің балаға психологиялық әсері, танымдық маңызымен бірге, оқушының тілін дамытудың негізгі жолдарының бірі екені ешбір күмән туғызбайды. Ғылымда да, өмірде де көп оқитын адамның тілі жақсы дамиды – әбден дәлелденген нәрсе. Ф.Оразбаева оқуды оқылым деп қарастыра отырып: «Оқылым – берілген материалды түсініп, ұғу ғана емес ондағы әрбір тілдік қатысымдық тұлғалардың мағынасын білу, қалпын тану және оны тілдік қарым-қатынаста кеңінен пайдалана білу» - деп түсіндірді [2]. Ф.Оразбаева оқылымның түрлерін, оған қатысты компоненттерді жан-жақты талдап қарастырды.

Мәтінді оқу – бастауыш сыныптағы негізгі жұмыстың бірі. Сауатты адамның бір белгісі – шығарманы, кітапты түсініп тез оқу. Ол бірден қалыптаса қалмайды, ұзақ жаттығуды керек етеді. Осы оқуға жаттығудың негізі бастауыш сыныпта салынады. Сондықтан мұғалім оқушылардың дұрыс, шапшаң, мәнерлі оқуына бастауыш сыныпта ерекше мән береді, оған үйретеді, жаттықтырады. Ол жұмыстың бәрі мәтін арқылы жүреді.

Оқушы мәтінді түсініп жақсы оқыса, оның мазмұнын айтып беру қиынға түспейді. Бірақ мазмұнын, ойын байланысты, жүйелі жеткізу үшін, мұғалім оқушыны мәтінге жоспар жасатып үйретеді. Мәтінге жоспар жасатып үйретудің маңызы өте күшті. Тіпті кейде ересектердің біразының ойын шашыратып, бірді бастап, екіншіге кетіп сөйлейтіндері кездеседі. Мұндай адамды ойын түсіну қиын, сөйлеуі адамды тартпайды. Олардың тілі дамыған деп саналмайды. Міне, оқушы осы сияқты қолайсыздыққа ұшырамау үшін, ойын жинақтап, белгілі жүйемен сөйлеуді қалыптастыру керек. Мәтінге жоспар жасатып, сол арқылы мазмұнын айтқызуға жаттықтыру, дағдыландыру осы мақсаты орындауға көмегін тигізеді.

Ойды, мазмұнды, жүйелі жеткізе білмеу – тілі дамығандықтың белгісі. Мәтінмен байланысты жасалатын жұмыстың бұл түрінің тіл дамытуға жататыны дәлелденіп отыр.

Бұл айтылғандардан шығатын қорытынды оқулықтағы мәтіндер оқушы тілін дамытуда ерекше қызмет атқарады. Тіл дамыту жұмыстарының көбі мәтінмен жүргізілетін жұмыстар арқылы жүзеге асады. Бастауыш сыныптағы тіл дамытудың негізгі құралына мәтіндерді жатады деп санауға толық болады.

Шығармашылық тіл дамыту жұмысының тағы бір түрі – сурет жұмысы. Ана тіліндегі мәтіндер бойынша тіл дамыту жұмысының түрлері көп, соның бір саласы суретпен жұмыс жүргізу. Бұны сабақ процесінде жүргізе ме, әлде өз алдына сабақ өтіп жүргізе ме, ол мұғалімнің қойған мақсаты мен материалының көлеміне байланысты. Оқу сабағында жүргізілетін жұмыс түрлерінің бәрі оқушылардың тілін дамыту, ой-өрісін кеңейту мақсатын көздейді.

Соңғы талап бойынша бағдарламада тіл дамыту жұмысына арнайы сағат берілген. Сол себепті тіл дамытудың барлық түрлерін қамтымасақ та, бастауыш мектептің мұғалімдеріне қажет суретпен жұмыстың әдіс-тәсілдеріне ерекше тоқталамыз. Арнайы сабақ жүргізу үшін мұндағы көрсетілген әдісті толық қолдануға болады. Берілген сағат көлеміне қарай суретпен жүйелі түрде жұмыс жүргізілсе, баланың сөздік қоры молайып, ойын жүйелеп жеткізуге үйренеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Волынкин В.И. Педагогика в схемах и таблицах. Ростов-наДону: «Феникс», 2008. 324 с.
2. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас. Алматы: Сөздік-Словарь, 2005. 272 б.

Азанбаева Ж.М., Манас Р.Т.
**ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСТВА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ
ТЕКСТЫ УЧЕБНИКОВ**

Сегодня образовательный процесс посвящен воспитанию творческой личности, начиная с начальной школы. Эта задача находит отражение и в альтернативных образовательных программах, в современном процессе современной школы.

В статье обсуждаются возможности развития творчества младших школьников через тексты учебников. Рассмотрены пути развития творчества учащихся через тексты учебников в начальной школе, способствующие совершенствованию учебного процесса в соответствии с системой образования.

Azanbaeva Zh.M., Manas R.T.
**OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING CREATIVITY OF JUNIOR SCHOOL CHILDREN
THROUGH TEXTBOOKS**

Today, the educational process is devoted to nurturing a creative personality, starting from elementary school. This task is reflected in alternative educational programs, in the modern process of modern school.

The article discusses the possibilities of developing the creativity of junior schoolchildren through textbook texts. The ways of developing students' creativity through the texts of textbooks in primary school, which contribute to the improvement of the educational process in accordance with the education system, are considered.

ӘОЖ 37

Аймухамбетова Г.Б., Кейкина К.К
№ 4 Жалпы білім беру мекемесі КММ, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

БАЛАНЫҢ ӨЗІНДІК ДАМУЫНДАҒЫ АТА-АНАНЫҢ РӨЛІ

Автор бұл мақалада баланың дамуындағы ата-ананың қолдауы жайлы жазған. Сонымен қатар әр-түрлі тәсілдер жайлы сөз еткен.

Баланы ең әуелі мейір - шапағатқа, одан соң ақыл-парасатқа,
ақырында нағыз пайдалы ғылымға, еңбекке баулы.

Абай Құнанбаев

Балаларды тәрбиелеу әлемдегі ең қиын міндеттердің бірі болып саналады, бірақ табысты дайындаудың жалпыға бірдей қабылданған курсы жоқ. Дегенмен, жақсы жаңалық - күнделікті әрекеттерді оқу мүмкіндігі ретінде пайдаланумен қатар, баланың миының дамуын ынталандырудың көптеген қарапайым жолдары бар.

Мидың маңыздылығы деректі фильмінің директоры Карлота Нельсон балаңызды табысты өмірге дайындауға көмектесетін қарапайым, тиімді, ғылыми негізделген бес кеңеспен бөліседі.

1. Балаңыздың былдырлағанын қолдап, жігерлендіріңіз және оны шынайы әңгіме сияқты қабылдаңыз.

Сәбилердің дыбыстары мен қимылдары әрқашан маңызды болып көрінбейді, бірақ бұл олардың қарым-қатынасының жалғыз түрі. Ерте жастағы балаларды дамыту жөніндегі сарапшылар біз нәрестенің сөйлеуін қолдап, ынталандыруымыз керек және оны шынайы әңгіме ретінде қарастыруымыз керек дейді. Ата-аналар күні бойы баласының дыбыстарына, сигналдарына және әрекеттеріне жауап беріп, өзара әрекеттесуі керек.

Баланың екі жасқа толғанға дейін ересек адамнан естіген сөздері, негізінен олардың саны оның осы жаста сөздік қорының көлемін анықтап, кейін оның оқу дағдысының дамуына әсер етеді. Баланың сөзін байыпты қабылдап, оны ынталандырыңыз.

2. Балаңыздың сөйлеуін дамыту үшін оған кітап оқыңыз

Кішкентай балалар әлі сөйлеуді немесе оқуды үйренбеген болуы мүмкін, бірақ олар, шын мәнінде, туғаннан үйренуге дайын. Үш айлық жасында олар әлем тілдерінде қолданылатын әрбір дыбысты ажырата алады. Сіз балаңызға дауыстап оқыған сайын оның сөйлеу қабілеті мен тіл байлығы қалыптасады. Оқыған кезде кітаптағы суреттерді көрсетіп, оқиға және оның

кейіпкерлері туралы сұрақтар қойыңыз. «Олар не киеді?» сияқты қарапайым сұрақтар және «нешеу бар?» балаңыздың сөйлеу және тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Кішкентай балаларға кітап оқу олардың жаңа сөздерді меңгеріп, есте сақтауына көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар олардың кітап оқуға деген сүйіспеншілігін оятады. Есіңізде болсын, көшбасшылар өз уақытында көп оқыған және көп оқыған адамдар болады, сондықтан неге бұл процесті мүмкіндігінше ертерек бастамасқа?

3. Күнделікті іс-әрекеттен тәрбиелік сәттерді табыңыз.

Кішкентай балалар үшін ересектердің күнделікті әрекеттерінің кез келгені оқу болып табылады. Жуыну, кірді сұрыптау, тамақ пісіру немесе жұмысты орындау болсын, осы әрекеттердің барлығы оқудың тамаша мүмкіндіктері болып табылады. Белгілі бір әрекеттерді орындау кезінде баланың сөйлеу әрекетін белсендіру үшін не істеп жатқаныңызды дауыстап айтыңыз.

Ғылыми ойлауды дамыту үшін математиканы үйрету, тағам ингредиенттерімен ойнау және заттардың құрылымы мен құрылымын дауыстап үйрену үшін кірді санап, сұрыптаңыз. Өртүрлі эмоцияларды көрсету үшін гримация - балалардың эмоциялар туралы түсінігін дамытудың тамаша тәсілі.

4. Ойынды байыппен қабылдаңыз

Кішкентай балалар үнемі үйренеді. Ойын арқылы олар өмірлік маңызды дағдыларды үйренеді. Өртүрлі кейіпкерлерді ойнау оларға өзін басқа біреу ретінде елестетуге және басқалардың сезімін түсінуге үйренуге мүмкіндік береді. Олар басқа адамдармен ойнағанда, олар ымыраға келуге және кезектесіп әрекетті орындауға үйренеді. Ойыншық пойыздың ғарышта жүріп өте алатынын елестету сияқты ойдан шығарылған еркін ойынға баулу балалардың шығармашылық қабілетін оятып, тіл байлығын оятады.

Бұл ойындар барысында жас балалар өз ойларын, ойларын ауызша айтуға үйренеді. Кішкентай балалар жаңа қиял әлемдерін елестетсе, олар мәселелерді шешуге және жаңа мүмкіндіктерді табуға үйренеді. Қарапайым көңіл көтеру сияқты көрінетін нәрсе шын мәнінде мағыналы әрекет. Ойынға байыппен қараңыз, өйткені ойын маңызды оқу процесі. Кез келген құрылғыны балаңыздың көзінше мүмкіндігінше аз пайдалануға тырысыңыз. Зерттеулер көрсеткендей, бұл балаларды елеусіз қалдырады деп ойлайды.

5. Үлгі көрсет

Кішкентай балалар тамаша пародист. Олар сіз жасаған барлық нәрсені визуалды түрде алады. Олар сөйлесуді бастамас бұрын, мимиканы оқып, сөзбен айтылмайтын қарым-қатынастарды анықтауға және оларға пародиялауды үйренуге маман болады. Қимылдарыңызды, басқаларға қалай қарайтыныңызды немесе өртүрлі жағдайлар мен мәселелерге қалай қарайтыныңызды бақылай отырып, кішкентай балалар мұны есте сақтайды және уақыт өте келе өз өмірінде ұқсас көзқарастарды, реакцияларды және әрекеттерді қолдана бастайды. Сіздің мінез-құлқыңыз бен көзқарасыңыз балаңыздың жеке басын қалыптастырады.

Жоғарыда келтірілген бес маңызды кеңесті күнделікті өмірде іс жүзінде қолдану арқылы сіз балаңыздың болашақ гүлдену мүмкіндігін айтарлықтай арттырасыз. Балаңызды болашақта табысты өмір сүру үшін ең жақсы құралдармен қамтамасыз ету қаржылық немесе қымбат білім беру ресурстарына ешқандай қатысы жоқ. Бұл сізге, сіздің уақытыңызға және сіздің қатысу және өзара әрекеттесу деңгейіңізге байланысты.

Мектеп партасында отырған баланың жан – жақты тәрбие алуына ең бірінші ықпал ететін ұстаз болса, оның сүйеушісі – ата-ана. Сондықтан ата-ана өз баласының білім алуына барынша жағдай жасауы тиіс, оқу үлгеріміне күнделікті назар аударып, қадағалап отыру керек. Өкінішке орай, кейбір ата-аналар бұған жеткілікті мән бермейді. Тіпті, кейде баласының қай сыныпта оқитынын, сабақтарының жетекшісін де білмей жататын үлкендер бар. Бала тәрбиесі - өте күрделі үрдіс және ешқандай үзіліс, демалыс дегенді білмейді. Баланың жақсысы әке мен шешенің ары, ата-ананың абыройы, жаманы – қайғысы, бақытсыздығы, азабы», - дейді халқымыз. Бала мектепте 6,7 сағат болса, 18 сағат үйде болады, сол себепті ата-ана баласының оқуын, жүріс-тұрысын, жолдастарын сонымен қатар киетін киімін де қадағалап, аптаның соңғы күндері сынып жетекшісімен, пән мұғалімдерімен байланыс жасап сабақ үлгерімі, тәртібі жайлы мәлімет алып отыруы қажет.

Дүниенің ең тамаша туындысы – тамаша тәрбие алып шыққан адам болып табылады. Адамның жеке басының алғашқы қалыптасуы отбасынан басталады. Оның ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілері отбасында қалыптасады, сондықтан да туған үйдің жылуы – оның көкірегінде көп жылдар бойы сақталып, мәңгі есінде болады. Отбасы – бала тәрбиесінің ең алғашқы ұжымы. Баланың тәрбиелі болып өсуіне берекелі отбасының тигізетін әсері мол.

Ата-ана өзінің міндеті мен жауапкершілігін жақсы білуі тиіс:

1. Мәдениетті адам тәрбиелеуге және өз баласын таза өмір сүруге бейімдеуге міндетті;
2. Білім алуына көмектесуге міндетті;
3. Жүйелі білім алуына жағдай жасауға міндетті;
4. Үнемі ата-аналар жиналысына қатысуға, мұғаліммен кездесуге, баласының мектептегі өмірімен танысуға міндетті;
5. Баланың өміріне, денсаулығына зиян келтіретін темекі, арақ, т.б. улы заттарды қолданбауға, олардың балаға зиянды екенін түсіндіруге міндетті;
6. «Баланы жетіге келгенше тыйма, жетіден он төртке келгенше білім беріп қина, он төрттен кейін үлкен азамат деп сыйла» деген қағиданы берік сақтауға міндетті.

Ата – ананың жауапкершілігі:

1. Балаға арамза әрекет жасағаны үшін жауапты;
2. Мұғалімге, мектептің педагогикалық ұжымына балағаттау және әдепсіз қарым-қатынас жасағаны үшін жауапты;
3. Бала тәрбиесі үшін қабылданған барлық қаулылардың орындалмағанына жауапты.
4. Балаға адамгершілік тәрбие беру үшін, өз жанұясында бірлік пен татулықты ұстануға жауапты. Үйдегі тыныштық баланың мектептегі мәселелерін тиімді шешудің бірден бір жолы;
5. Мектептен кейінгі баланың білім мен тәрбие алуына бақылау жасауына жауапты;
6. Кәмелеттік жасқа жеткенге дейінге баланың салауатты өмір салтына сай тәрбие алуына жауапты.

Бала тәрбиесіндегі алғашқы ұстаз – ата-ана. Ата-ана – бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Бала үшін үй ішінен ата-анадан артық тәрбиеші жоқ. Бүгінгі оқушы – мемлекетіміздің ертеңгі үлкен азаматы, кәсіп иесі. Сондықтан да бала тәрбиесіне асқан жауапкершілікпен қарап, жас ұрпақты назардан тыс қалдырмаған жөн. Бүгінгі таңда ата-анасы қасында болса да қадір-қасиетіне жете алмай, ұлдарымыз маскүнемдік пен нашақорлыққа бой алдырып, қыздарымыз шылым шегіп, жеңіл жүрістерге түсуі отбасындағы тәрбиенің дұрыс жолға қойылмауының айғағы. Шарифатта да алтын ұя – отбасы жоғары бағаланап, оны бала тәрбиелеп өсіруіне бірінші дәрежелі мән берілген. Өйткені «Балалар – ата-аналар қолына берілген аяулы аманат.»

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. М. Педагогика, 1986. Г. Қопабаева. Қазақ тілі пәндерінде өз бетімен жұмыстарды ұйымдастыру жолдары. «Бастауыш мектеп» №2, 2006, 27-б.
3. Марианна Лукашенко «Балаларға арналған уақытты басқару».
4. С. Фельдчер, С. Либерман «400 жастан 2 жасқа дейінгі баланы ұстаудың 8 5 тәсілі» — ойындар, сабақтарға арналған тақырыптар, көптеген өмірлік жағдайларға арналған кеңестер.

**Аймухамбетова Г.Б., Кейкина К.К.
РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ В САМОРАЗВИТИИ РЕБЕНКА**

В этой статье автор написал о поддержке родителей в развитии ребенка. Он также говорил о разных способах.

**Aimukhambetova G.B. Keikina K.K.
THE ROLE OF PARENTS IN THE CHILD'S SELF-DEVELOPMENT**

In this article, the author wrote about supporting parents in child development. He also talked about different ways.

Акимова Н.Т.

«Әл - Фараби атындағы мектеп-гимназиясы» КММ
Химия-биология мұғалімі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ ПӘНДЕРІНІ ОҚЫТУДА ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫ ҚОЛДАНУ

Ұлттық педагогика элементтерін химия және биология пәндерімен байланыстыруда халық ауыз әдебиетінің, дәстүрлі медицинаның, ұлттық тағамдар мен қолөнер салаларының мүмкіндіктері зор. Бұл салаларды халықтың тыныс- тіршілігі мен салт- дәстүрлерінен мол мағлұмат беретін ұлттық тәрбиенің кешені деуге болады.

Ұлттық сана- сезімді жас ұрпақтың бойына сіңіруде химия және биология пәндерінің мүмкіншілігі өте зор. Біздің қызығушылығымызды тудырып отырған химия және биология пәндерінде ұлттық педагогика элементтерін қолдану таптырмас мүмкіндік. Себебі бізді қоршаған тірі мен өлі заттардың барлығы химиялық элементтерден тұрса, онда орын алатын құбылыстар биологиялық және химиялық реакциялар мен заңдылықтардан тұрады.

Оқушының берілген тақырыпты жеңіл қабылдауына және пәнге деген сүйіспеншілігін арттыруда дәстүрлі емес оқыту жүйесінің орны ерекше. Әсіресе, төменгі сынып оқушылары үшін сабақты жадында сақтау ғылыми терминдермен жазылған оқулық тіліне қарағанда сол терминдердің қолданыстағы түсінікті әрі қарапайым тілмен жеткізілген материал түрінде болса оңайға соғатыны белгілі. Сонымен қатар сабақ түсіндірудің бұл әдісі оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырады. Себебі, жас сана әр нәрсені тез қабылдағыш, еліктегіш және қарапайым заттың ғылыми түсінігіне құмар болып келеді. Бұл айтылғандарды жүзеге асырудың ең тиімді жолы- сыныптан тыс жұмыстар, сабақтар, қосымшалар.

Ұлттық педагогика элементтерін химия және биология пәндерімен байланыстыруда халық ауыз әдебиетінің, дәстүрлі медицинаның, ұлттық тағамдар мен қолөнер салаларының мүмкіндіктері зор. Бұл салаларды халықтың тыныс- тіршілігі мен салт- дәстүрлерінен мол мағлұмат беретін ұлттық тәрбиенің кешені деуге болады.

Ал ендеше жоғарыда айтылған деректер мен теориялық материалды практикада қолданған кейбір нақты мысалдарымызбен толықтырып, берілген кейбір мүмкіндіктердің кейбіріне тоқталып өтсек. Мәселен, химияны алғаш оқитын сынып- 8 сыныптар. «Тұздар» тақырыбын өткенде қосымша ретінде оқушылармен тұзға байланысты мақал- мәтелдер, ертегі және халық арасында сақталған аңыз- әңгімелерді қарастырдық. Сонымен қатар, тұздың халық медицинасында да алар орны ерекше екенін айқындадық. Мысалы, бала тым аурушаң болса немесе жараланғанда жарасы тез жазылмай, ұзақ жүріп алса, үлкендердің «тұзға дұрыс піспепсін» немесе «тұзға дұрыс түспепті» деген сөздерін естуге болады. Енді оның мәнін түсіндірсек, ас тұзының 1 %- дық ерітіндісін физиологиялық ерітінді деп атап, медицинада оны адам қансырағанда және дене мүшелерінің кілегейлі қабаттарындағы микроағзаларды жою үшін қолданады. Мұны ертеден білген ата- бабамыз бала тері ауруларына ұшырамас үшін және терінің төзімділігін арттыру үшін жас нәрестені «40 шелпегіне» дейін (яғни 40 күн бойы) тұзды суға шомылдырған.

Сонымен қатар, тағам әзірлеуде етті, майды, құртты ұзақ мерзімге сақтау үшін тұздап сақтау әдістерін қолданған. Оқушылар үшін бұл мәліметтерді жинау, үлкендерден сұрап білу әрі қызық, әрі пайдалы болды. Осы типтес сабақтарды 9- сыныпта күкірттер, қышқылдар және металдар тақырыптарына арнауға болады. «Металдар» тақырыбында қолөнершілердің және шеберлердің металл өңдеу, бұйымдар жасауда қолданған технологиялары оқушылар арасында үлкен қызығушылыққа ие болды. Оның бір себебі ретінде тарих пәнімен байланыстылығын да айтса болады. Тарихтан белгілі археологиялық ескерткіштер негізінде өткен бұл сабақ әрі танымды, әрі пайдалы болды. Қазіргідей жоғары технологиялар болмаса да аса шеберлікпен жасалған бұл экспонаттар (мәселен, «Алтын адам», диадема, мыстан, темірден жасалған еңбек құралдары т.б.) халқымыздың металл игеруде құпияларды ерте кезден білгендігінің дәлелі.

Биология пәні бойынша микроағзаларды оқу барысында халқымыздың ертеден- ақ олар білгендігін байқадық және соның дәлелдерін іздестірдік. Мысалы, ата- бабаларымыз ертеден мал шаруашылығымен айналысқандықтан ең ауқымды талқылауға ие болған сүт қышқылы бактериялары болды. Қазіргі таңда сүтқышқылы бактерияларының адам ағзасына пайдалы

екендігі және иммунитетті көтеретін қасиеті бар екені ғылыми дәлелденген. Ал біздің бабаларымыз бұны ертеден- ақ білгендігін байқауға болады. Оның дәлелі ретінде халық қолданысындағы қымыз, айран, құрт, іркіт сияқты ұлттық тағамдардың көптен қолданылғандығын айтуға болады. Сонымен қатар қымыздың мың да бір ем екенін білген халқымыз оны ем ретінде де, профилактика ретінде де кеңінен қолданған. Оны біз атақты ғұлама Шоқан Уәлиханов құрт ауруына (туберкулез) шалдыққанда еліне қайтып келіп қымызбен емделгендігін де байқасақ болады. Сонымен қатар ұлттық бұйымдардың көбі қайыстан және иленген теріден жасалғандығын ескере отырып, оның жасалу технологиясына да осы сүтқышқылы бактерияларының қатысы бар екенін анықтадық (теріні илеу барысы). Осылайша оқушылар бұл тақырыпты тек теориялық тұрғыдан ғана емес практикада қолданылуын да аса бір қызығушылықпен меңгеріп шықты.

«Өсімдіктер» тақырыбы бойынша халықтық медицинада қолданылатын дәрілік шөптердің қасиеттері мен құрылысына, қолданылуына жеке тоқталып өттік. Ал, адам генетикасын өткенде халқымыздың атадан- балаға беріліп келе жатқан ертегі- аңыздары мен мақал- мәтелдерінің рөлі ерекше болды. Себебі ген арқылы ұрпаққа тұқым қуалау ауруларының, тектілік қасиеттерінің және мінез- құлықтың да берілетіндігін халқымыз ертеден байқап, білген. Жеті атаға жетпей жастардың бас қосуына тыйым салғандығы бабаларымыздың генеологияны жетік білгендігінің дәлелі. Сонымен қатар ел аузына «тұқымына тартты», «баланың жақсы болмағы нағашыдан», «алтынның сынығы» тәрізді тіркестердің де тегін айтылмағандағы анық.

Ұлттық педагогиканың элементтерін пайдалана отырып сабақ жүргізудің әдістері мен тақырыптары сан алуан. Біз тек жалпылама кейбір мысалдарды сіздерге жеткізуге тырыстық. Әрине, бұл типтес сабақ өткізу көп ізденушілік пен еңбекті талап етеді, бірақ бұл ұлттық тәрбиені ұрпақ санасына жеткізудегі тиімді жол. Біздің байқағанымыз, осы типті дәстүрлі емес сабақ жүргізу оқушы бойындағы ізденішілік, еңбекқорлық, отансүйгіштік және шығармашылық ойлау сияқты қасиеттерін жетілдірудегі «катализатор» іспетті әрекет етеді.

Қиыны мен қызығы мол ұстаз мамандығында тек теорияның құрсауында болмай, оны халық арасындағы кең қолданысқа ие практикамен ұштастыра білейік әріптестер! Себебі «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға»

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Білім беру мекемелері қызметкерлерін ақпараттық – коммуникацикалық технология саласы бойынша біліктілігін көтерудің ғылыми — әдістемелік негіздері» Алматы – 2006Ж
2. «Химия мектепте» ғылым педагогикалық журналы
3. 12 жылдық білім. Республикалық ғылыми — әдістемелік журнал.
4. Мектептегі психология. Ғылыми — әдістемелік журнал №4 2007 ж

Акимова Н. Т.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ПРЕДМЕТОВ ХИМИИ И БИОЛОГИИ

Большой потенциал в соединении элементов национальной педагогики с предметами химии и биологии имеют народная устная литература, традиционная медицина, национальная кухня и ремесла. Эти направления можно назвать комплексом национального образования, дающим много информации о жизни и традициях народа.

Akimova N. T.

USE OF NATIONAL PEDAGOGICAL PRIOR TO TEACHING SUBJECTS CHEMISTRY AND BIOLOGY

Folk oral literature, traditional medicine, national cuisine and crafts have great potential in connecting the elements of national pedagogy with the subjects of chemistry and biology. These areas can be called a complex of national education, which provides a lot of information about the life and traditions of the people.

Акыл А.М.
магистрант 2 курса
Керимбаева К.З.,
к.т.н., доцент.
Шаграева Б.Б.
к.х.н., доцент.

Южно-Казахстанский педагогический университет имени Узбекали Джанибеков, город Шымкент, Республика Казахстан.

altynay.aky100@mail.ru

ARDUINO ДЛЯ НЕДОРОГИХ ХИМИЧЕСКИХ ИЗМЕРЕНИЙ НА ЛЕКЦИЯХ И В ЛАБОРАТОРИЯХ

Будь то в школе в целом, химические лаборатории в высшем учебном заведении нуждаются в термометрах, измерителях рН веществ, приборах для измерения газа CO₂. Предлагаемая нами микропроцессорная плата Arduino может помочь обучающимся в выполнении лабораторных работ на уроках химии. Преимущество этой платформы в том, что она является более дешевым продуктом, чем другие готовые измерительные инструменты, а ход механизма развивает у студентов навыки мышления.

При преподавании химии мы используем два вида экспериментов: демонстрационные и студенческие. В первом случае учителя могут использовать измерительное устройство, независимо от того, подключено ли оно к компьютеру (для отображения результатов на проекторе данных, для просмотра графического представления зависимостей, дальнейшей обработки данных и т.д.) или нет, и в этом случае необходимо иметь демонстрационное устройство с достаточно большим дисплеем: например, рН-метр или термометр. В случае студенческих экспериментов учащиеся проводят эксперименты самостоятельно. В этом случае также возможно использование электронных измерительных приборов для измерения. В этом отчете о технологии мы представляем устройство, которое можно использовать в качестве демонстрационного измерительного прибора, в качестве компьютерного интерфейса и в качестве основы для проведения измерений учащимися [2].

Arduino

Arduino — это открытая электронная платформа, основанная на открытом аппаратном и программном обеспечении. Платы Arduino могут считывать входные данные — свет на датчике, палец на кнопке или сообщение в Твиттере — и превращать их в выходные данные — включить двигатель, включить светодиод, опубликовать что-то в Интернете. Вы можете указать плате, что делать, отправив набор инструкций микроконтроллеру.

Благодаря простому и доступному пользовательскому интерфейсу Arduino использовался в тысячах различных проектов и приложений. Программное обеспечение Arduino просто в использовании для начинающих, но достаточно гибкое для опытных пользователей. Он работает на Mac, Windows и Linux. Учителя и ученики используют его для создания недорогих научных инструментов, проверки принципов химии и физики или начала программирования и робототехники. Дизайнеры и архитекторы создают интерактивные прототипы. Музыканты и художники используют его для инсталляций и экспериментов с новыми музыкальными инструментами. Конечно, производители используют его для создания многих проектов, представленных, например, на Maker Faire. Arduino — главный инструмент для изучения чего-то нового. Любой — дети, любители, художники, программисты — может начать с пошаговых инструкций набора или поделиться своими идеями в Интернете с другими членами сообщества Arduino [1].

Arduino 1 недавно стала довольно популярной микроконтроллерной платой на базе микропроцессора ATmega328 с множеством интерфейсов. Процессор можно запрограммировать с помощью очень простого языка программирования, называемого Wiring. Благодаря популярности среди энтузиастов цена этой платы относительно невысока, что является значительным преимуществом для использования в школе. Также доступен широкий ассортимент устройств ввода и вывода. Аналоговые входы платы могут обрабатывать сигналы от датчиков, выходной величиной которых является напряжение (например, датчики температуры, датчики давления). Цифровые входы обрабатывают данные с цифровых датчиков

(например, усилителей термопар с цифровым выходом, рН-метров и т.д.). Имеется ряд цифровых датчиков для измерения различных физических величин. Можно приобрести недорогие платы “breakout”, которые обычно представляют собой печатные платы с мелким шрифтом, содержащие сам датчик, а иногда и другие схемы (усилитель сигнала, аналого-цифровой преобразователь). Эти платы легко подключаются к Arduino и схемотехнике для связи по однопроводной шине или шине I2C. Цифровые выходы таких карт можно использовать в демонстрационных целях: к цифровым выходам карты можно подключить светодиодный дисплей с крупными цифрами (точечная матрица); для экспериментов учащихся можно использовать жидкокристаллический дисплей. Данные измерений можно сохранить на SD-карте или отправить в аPC через USB-порт. Возможности аппаратного и программного обеспечения с открытым исходным кодом довольно широки; недавно опубликованные статьи описывают использование платы Arduino в лабораторной автоматизации для управления термоциклером для PCR3 и создания недорогой электронной бюретки.

Chemduino

Под термином “ChemDuino” (сокращение от “химия” и “Arduino”) мы подразумеваем общую практику применения аппаратного и программного обеспечения Arduino (например, проводки и OneWire) для улучшения преподавания химии. Мы уже описывали в другом месте 2 оборудование, необходимое для создания различных приборов: термометры с диапазоном от -80 до 120°C и от -200 до 1400°C ; манометр; и рН-метр. Для создания демонстрационного измерительного прибора требуется плата Arduino (самая дешевая версия стоит 10 долларов) и светодиодный дисплей с цифрами 1,2 дюйма. (3 см) высотой 5 или матричный дисплей с диагональю 5 дюймов (12 см). Смотрите *рисунок 1* для двух цифровых термометров, построенных на базе Chemduino. На фотографии слева показан термопарный термометр с диапазоном температур от -200 до 1400°C и диаметром 1,2 дюйма. (3 см) светодиодный дисплей; справа изображен термометр с цифровым датчиком DS18B20, способный показывать температуру в диапазоне от -80 до 120°C , и матричным дисплеем со светодиодными точками размером 5 дюймов (12 см).

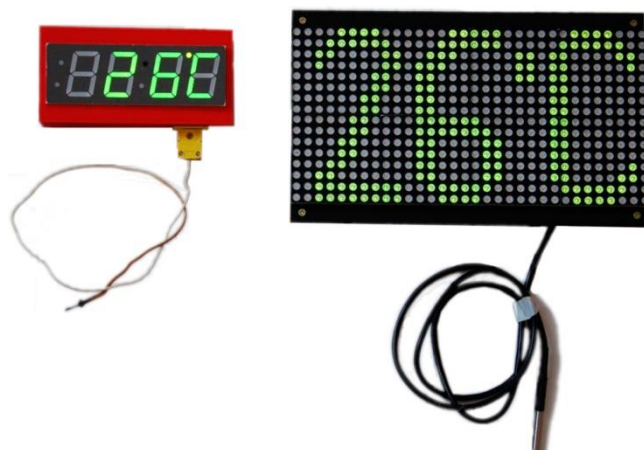

Рисунок 1. Два термометра (для измерения по шкале) с (слева) термопарой и 1,2 дюйма. Светодиодный дисплей и (справа) цифровой датчик и 5 дюймов. матричный дисплей.

Рисунок 2. Настройка демонстрационного рН-метра со светодиодным отображением значений рН.

Демонстрационный рН-метр (рис. 2) можно использовать в различных ситуациях; например, для измерения значений рН цветowych переходов в антоциановом красителе (хорошо

известном индикаторе pH 6, который легко извлекается из краснокочанной капусты и может использоваться при pH от 2 до 12) или в чае. (Бабушки говорили нам, что черный чай с лимоном несколько слабее, потому что он светлее по цвету; с несколькими крупинками пищевой соды он, конечно, снова становится темным.) Этот pH-метр можно использовать также в популярном лабораторном упражнении: определении содержания фосфорной кислоты в продуктах питания.

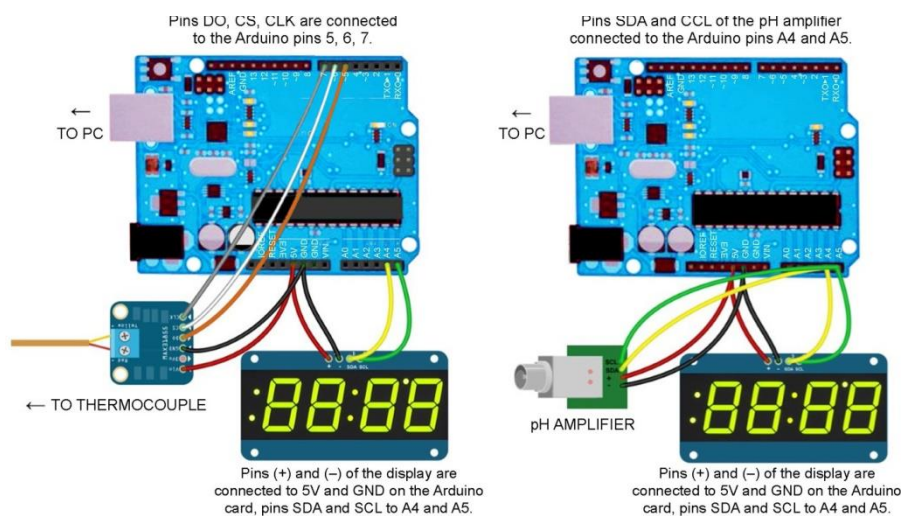

Рисунок 3. Электрические схемы термпарного термометра и pH-метра

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Все описанные устройства легко монтируются. Схемы подключения вышеупомянутого термометра с термпарой и pH-метра приведены на рисунке 3. Учащиеся школьного научного или технического кружка могут легко сконструировать, например, демонстрационный прибор, который понадобится учителю на следующей неделе, по цене, значительно более низкой, чем цена аналогичного оборудования от коммерческих поставщиков. Доступны схемы, фотографии и исходные коды программ для оборудования на языке программирования Wiring, а также инструкции по загрузке кода на плату Arduino. Мы приветствуем комментарии преподавателей и идеи для дальнейших демонстраций и инструментов для учащихся [2].

Список использованных источников:

1. [Online]. - <https://tryengineering.org/kk/engineering-fields/software-multimedia/arduino-hardware-and-software/>.
2. Šlégr Štěpánka Kubínová and Jan ChemDuino: Adapting Arduino for Low-Cost Chemical Measurements in Lecture and Laboratory [Journal]. - [s.l.] : Journal of Chemical Education, 2015.

Ақыл А.М.

ДӘРІСТЕР МЕН ЗЕРТХАНАЛАРДА ҚОЛЖЕТІМДІ ХИМИЯЛЫҚ ӨЛШЕУЛЕРГЕ АРНАЛҒАН ARDUINO

Жалпы мектеп қабырғасында болсын, жоғарғы оқу орнындағы химиялық зертханаларда термометр, заттардың pH өлшегіштері, CO₂ газын өлшеуге арналған құралдар қажет. Біз ұсынғалы отырған Arduino микропроцессорлық тақтасы білім алушылардың химия сабағында жүргізілетін зертханалық жұмыстарын жасауға көмегін тигізе алады. Бұл платформаның артықшылығы басқа да дайын өлшеу құралдарына қарағанда арзан өнім, әрі механизм барысы студенттердің ойлау қабілеттерін дамытады.

Akyl A.M.

ARDUINO FOR LOW-COST CHEMICAL MEASUREMENTS IN LECTURES AND LABORATORIES

In general, chemical laboratories in higher education, whether within school walls, require a thermometer, pH meters of substances, instruments for measuring CO₂ gas. The Arduino microprocessor board, which we are going to present, can help students perform laboratory work in Chemistry Lessons. The advantage of this platform is that it is a cheaper product than other ready-made measuring instruments, and the process of the mechanism develops students' thinking skills.

Алексеева Е.А.

старший преподаватель

ЧУ «Академия «Bolashaq»», город Караганда, Республика Казахстан

evgeniya96_01@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛОГО-РОБОТА «УМНАЯ ПЧЕЛКА» ВЕЕ-БОТ В ВОСПИТАТЕЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

В данной статье рассматривается использование лого-робота «Умная пчелка» bee-bot с детьми дошкольного возраста в воспитательно-образовательном процессе. Отмечено, что применение информационно-образовательных технологий в работе с детьми дошкольного возраста оптимизирует развивающую среду и способствует развитию детской инициативы в познавательно-исследовательской деятельности.

В настоящее время современные дети живут в эпоху появления нового типа среды – активной цифровой технологической культуры. Технические достижения вызывают интерес детей к современной технике и тем самым всё быстрее проникают во все сферы человеческой жизнедеятельности. Цифровая среда, так же как социальная или предметная, не несет в себе исключительно либо добро, либо зло. Важно, научить ребенка управлять ею. Именно в детстве ребенок может овладеть цифровыми технологиями как средством, формируясь как субъект в отношении цифровой среды.

Информатизация дошкольного образования открывает педагогам дошкольного воспитания и обучения новые возможности для широкого внедрения в педагогическую практику новых методических разработок, направленных на интенсификацию и реализацию инновационных идей воспитательно-образовательного процесса [1].

Внедрение информационно-образовательных технологий в воспитательно-образовательный процесс имеет много преимуществ:

- использование информационно-технических средств в деятельности, что является одним из эффективных способов повышения мотивации и индивидуализации воспитания и обучения детей, развития их творческих способностей и создание благоприятного эмоционального фона;
- одновременно используется графическая, текстовая, аудиовизуальная информация;
- интегрированная деятельность с использованием информационно-образовательных технологий побуждает детей к поисковой и познавательной активности;
- использование интерактивных средств также помогает закрепить знания детей, которые можно использовать для индивидуальных занятий с детьми; для развития психических способностей, необходимых для интеллектуальной деятельности [2].

Тем самым отмечается, что в современном образовании все большее внимание уделяется использованию информационно-образовательных технологий для детей дошкольного возраста. Одной из таких технологий является лого-робот «Умная пчелка» Bee-Bot, который активно используется в воспитательно-образовательном процессе дошкольных организаций.

Умная пчелка» Bee-Bot представляет собой механического робота, который разработан специально для обучения дошкольников основам программирования и логического мышления. Робот обладает простым и ярким дизайном, что делает его привлекательным для детей. Bee-Bot управляется с помощью кнопок на своей спине, что позволяет детям практически «программировать» его движения, путем задания определенных команд: пуск, вверх, вниз, вправо, влево, круговое движение (примечание: дружелюбная, программируемая пчелка (мини-робот) со сложенными крыльями, желтое тело с черными полосками) [3].

Программируемый лого-робот «Умная пчелка» Bee-Bot предназначен для использования с детьми от 3 до 7 лет. В процессе игры с умной пчелой, у детей происходит развитие логического мышления, мелкой моторики, коммуникативных навыков, умения работать в группе, умения составлять алгоритмы, пространственной ориентации, словарного запаса, умения считать.

Для нас важно подчеркнуть основные преимущества использования лого-робота «Bee-Bot» с детьми дошкольного возраста в процессе воспитательно-образовательной деятельности:

1. Развитие логического мышления. Bee-Bot способствует развитию у детей логического мышления и последовательности действий. Дети учатся планировать и программировать последовательность движений робота для достижения конкретной цели.

2. Познавательный процесс. Использование Bee-Bot в воспитательной практике позволяет детям активно участвовать в познавательном процессе, применяя полученные знания на практике и наблюдая за результатами.

3. Подготовка к изучению информационных технологий. Играя с Bee-Bot, дети осваивают основы программирования, что является важной предпосылкой для изучения информационных технологий в дальнейшем.

4. Межпредметные связи. Использование лого-робота позволяет объединить различные образовательные аспекты, а также развить моторику, координацию движений и навыки коллективной работы у детей [4].

Таким образом, применение интерактивных наборов лого-робот «Умная пчелка» Bee-Bot в работе с детьми дошкольного возраста способствует формированию и развитию технической любознательности, мышлению, аналитического ума, формированию качеств личности. Дети учатся логически мыслить, понимать причинно-следственные связи, находить множество решений одной задачи, планировать свои действия. И как итог - происходит овладение детьми знаниями основы программирования алгоритмов в познавательно-игровой форме. Алгоритмика и программирование выступают как эффективные средства развития предпосылок к учебной деятельности у детей в процессе воспитания и обучения.

Представим основные игры, которые можно применять в работе с детьми дошкольного возраста с использованием лого-робота «Умная пчела» Bee Bot (таблица 1) [5].

Таблица 1. Игры, применяемые в работе с детьми дошкольного возраста с использованием лого-роботом «Умная пчела» Bee Bot

№	Игры	Характеристика
Развитие артикуляционного аппарата и звукопроизношения.		
1	«Посмотри и повтори».	Ребенок выбирает артикуляционное упражнение, строит маршрут пчелки до артикуляционного упражнения на картинке, а затем выполняет его («Часики», «Вкусное варенье», «Маляр» и т. д).
2	«Найди правильно».	Дети на игровом поле находят картинку с заданным артикуляционным упражнением, строят маршрут к нему.
3	«Узнай звук по картинке».	Педагог называет звук, ребёнок строит путь к схеме заданного звука, пчелка останавливается у картинки-символа звука, ребенок правильно произносит звук.
Развитие слухового внимания и фонематического слуха		
4	«Дежурный звук».	Ребенок строит маршрут пчелки до заданного символа гласного (согласного) звука, затем придумывает слово с этим звуком.
5	«Звуковая дорожка».	Пчёлка проходит звуковую дорожку с гласными символами, а ребенок их произносит.
6	«Гласные песенки».	На игровом поле карточки со слогами из звуковых символов. Ребенок строит маршрут пчелки до заданного слога, называет его.
Активизация словарного запаса.		
7	«Что не подходит?».	На игровом поле ребёнок должен найти лишнюю картинку, выбрать маршрут пчелке к ее исключению. Игра предназначена при изучении и закреплении лексических тем.
8	«Кому что нужно для работы?».	На игровом поле расположены картинки с изображением людей разных профессий и карточки с изображением необходимых для каждой профессии атрибутов. Дети должны для представителя каждой профессии подобрать нужные вещи, найдя нужную карточку, и построить правильный маршрут.
9	«Что не дорисовал художник?».	Педагог предлагает детям выбрать маршрут пчелке к каждой картинке. В ходе игры дети должны рассказать, чего не хватает на картинке.
Развитие грамматического строя речи		
10	«Посчитай-ка».	Дети строят маршрут пчёлки к картинке, заданной педагогом, с изображением животных, геометрических фигур и т. д., далее ребёнок должен посчитать, согласовывая числительное с существительным (1 рыба, 2 рыбы, 3 рыбы и т.д.).
11	«Угости Карлсона».	Ребёнок должен выбрать варенье (джем, повидло, сок), которым хочет угостить Карлсона, и построить правильный маршрут до него.
12	«Чей домик?».	Дети выбирают жилище и строят маршрут к жилищу животных, птиц.

В процессе игр с применением лого-робота «Умная пчелка» Bee-Bot можно использовать различные игровые поля и картинки с карточками, упражнениями и заданиями, которые могут быть использованы воспитателями. Процесс обучения состоит в том, что ребенок совместно с воспитателем, а затем самостоятельно занимается разработкой заданий для лого-робота и назначает ему путь передвижения.

Таким образом, использование лого-робота «Умная пчелка» Bee-Bot в воспитательно-образовательном процессе дошкольной организации позволяет совместить обучение и игру, развивая у детей важные навыки и подготавливая их к изучению информационно-образовательных технологий. Bee-Bot становится неотъемлемой частью современного дошкольного обучения и воспитания, способствуя разностороннему развитию детей и подготовке к сложным образовательным задачам в будущем.

Список использованных источников:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения. Приложение 1 к приказу Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348.
2. Баранникова Н. А. Программируемый мини-робот «Умная пчела». Методическое пособие для педагогов дошкольных образовательных организаций. – М.: Смысл, 2014. – 64 с.
3. Позднякова И. Г. STEM-технологии. Первые шаги в робототехнику: использование робота bee-bot «Пчелка» в работе с детьми дошкольного возраста // Молодой ученый. - № 50 (497). - 2023. - С. 97-99.
4. Соловьева Е. В. Использование ЛогоРобота Пчелка в образовательном процессе: методическое пособие. - М.: ИНТ, 2018 – 88 с.
5. Герасимова Н. В., Терещенко Н. В. Использование функциональной развивающей игрушки «Робот пчела Bee-Bot» в совместной образовательной деятельности педагога с детьми среднего и старшего дошкольного возраста. Краснодар: Перспектива, 2019. – 24 с.

Е.А.Алексеева

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ВЕЕ-ВОТ «АҚЫЛДЫ АРА» ЛОГОТИПТІК РОБОТЫН ПАЙДАЛАҢУ

Бұл мақалада білім беру процесінде мектеп жасына дейінгі балалармен Bee-Bot «Ақылды ара» логотипін қолдану қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасауда ақпараттық-білім беру технологияларын қолдану дамушы ортаны оңтайландырады және танымдық-зерттеу қызметінде балалардың бастамасын дамытуға ықпал етеді.

Alekseeva E.

THE USE OF THE «SMART BEE» BEE-BOT LOGO ROBOT IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF A PRESCHOOL ORGANIZATION

This article discusses the use of the "Smart Bee" bee-bot logo robot with preschool children in the educational process. It is noted that the use of information and educational technologies in working with preschool children optimizes the developing environment and promotes the development of children's initiative in cognitive research activities.

Арунова Ж.А.

«Bolashaq» академиясы» п.ғ.м., аға оқытушы
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
arunova73@mail.ru

Сейдуәли М.Н.

«Bolashaq» академиясы» 4-ші курс студенті
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
mseyduali03@mail.ru

ЖАС ҰРПАҚҚА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҚОҒАМНЫҢ РӨЛІ

Бұл мақалада, Қазақстандық патриотизм мемлекеттік, мәдени рухани және саяси тақырыптардың яғни, барлық қоғамның өзекті мәселесіне айналды. Патриотизм рухы барлық оқу орындарында сіңірілуі керек және жалпы, жаңа бастамалар білім алушылар мен жастарға білім мен тәрбие берудің барлық бағдарламалары патриотизм туралы болуы керек. Баланың алғашқы патриоттық рухта тәрбиеленуі, оның ата-анасына, жақын туыстарына, аға-апаларына, бауырларына деген сүйіспеншілік сезімнен басталады. Баланы отбасында тәрбиелеудің ерекшелігі өзі еңбек етуді сүйегіндей етіп және еңбекте даңқы шыққан халық қадір тұтып, сыйлайтын адамдарды құрметтеуге, сыйлауға, қарттарды қадірлеуге үйрету.

Қазақстан Республикасы үздіксіз білім жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасында: «Білім беру жүйесінің міндеті – жеке тұлғаның ұлттық құндылықтар және жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде қалыптасуы мен дамуы және кәсіби жетілуі үшін қажетті жағдайлар жасау; баланың тәрбиелену, білім алу және жан - жақты қалыптасу, ана тілін, ұлттық салт - дәстүрлерді сақтау деп қарастырылған [1].

Отансүйгіштік біздің Қазақ елінің бірлігі мен тұтастығын сақтайтын, халықты біріктіретін жалпы ұлттық идеяның негізі болып табылады. Өз елінің қаһармандарын мақтаныш ету, олардың ерлігіне бас ию, оларға сая болу, халқының, тарихының өнегелі жолдарын білу, патриотизмнің, патриот болудың басты міндеттері. Республикамыздың оқу-тәрбие мекемелерінде өткізілетін іс-шаралар, сол міндеттерді іске асыру үшін бізге көмегін тигізеді. Сонымен бірге, Қазақстан тарихы мектептерде, орта арнаулы беру мекемелерінде және жоғары оқу орындарында оқытылады. Бұқаралық ақпараттық құралдар арқылы еліміздің тарихы насихатталуда. Қаһармандарымыздың есімдері ұлықталып, олардың аттары елді мекендерге, түрлі мекемелерге берілуде. Алайда, тарихтың да тарихы бар. Олардың қалай және қандай мақсатта шығарылып жатқанын дұрыс түсініп барып жариялаған дұрыс болар. Жалпы, патриоттық сезім әрбір жанұяда туа бітті қалыптасуы керек. Бір сөзбен айтқанда, ең алдымен, баланың жанұядан туа бітті бойында, анасына, отбасына, үйіне, туған жеріне деген жылы сезімнен басталады. Бала есейген сайын бұл сезім біртіндеп ұлт, халық, мемлекет, қоғам деңгейіне көтеріліп, оның бүкіл ғұмырына жалғасады. Бірақ, қазіргі экономикасы мен техникасы дамыған, жаһандану заманында бұл біраз өзектірек болмақ. Ата-аналарының күндіз-түні жұмыста болуы, нарықтық қатынастардың кеңеюі, бала тәрбиесіне жеткілікті көңіл бөле алмауы отбасындағы жастар тәрбиесінің төмендеуіне әкеп соғады. Жастарды патриоттық қалыптастыру оңайлықпен сезімге, отансүйгіштікке сол себептен де, жүзеге аспасы анық. Сондықтан патриоттық сананы қоғамдық өмірде бекітетін маңызды сала бастауыш сыныпта, әрине соның ішінде ұстаздар қауымына жүктеледі. Қазіргі уақытта ақпараттық қоғамның дамыған заманында білім алушыларға білім беру, оларды тәрбиелеу міндеттері барған сайын күрделеніп барады. Біздің басты міндетіміз: мектепті бітірген оқушы өмірге белсене араласа отырып, ғылымның дамуына ілесуі, ашылған жаңа жаңалықтарды өздігінше оқып меңгеруі, өмірде қолдана алуы.

Бүгінгі күні қазақ деген ұлт болып, егеменді ел болып отыруымыздың өзі ата-бабаларымыздың арқасы. Жоңғар шапқыншылығы кезі мен одан бертіңдегі ұлт азаттық көтерілісін алып қарасақ, тарихи мәліметтерден жоғарыда ерлігінің айтқандай, ондағы батырлардың ешқайсынан бүгінгідей патриотизмге тәрбиелеу деген мүлдем болмаған. Дей тұрғанмен Отанын, елін, жерін қорғауда аянып қалмаған. Сол кездегі отбасы тәрбиесіндегі отансүйгіштік сезімнің қазіргі отбасыларда қалыптасуына ықпал ету, осындай тарихи сәттерді мысалға ала отырып айтуға болады. Бүгінгі күндегі басты мәселелердің бірі және де

жауапкершілігі мол іс – жас ұрпақ тәрбиесі, қоғамның лайықты азаматтарын тәрбиелеу. Мектепке, мұғалімдердің таным деңгейіне оқушылардың қаншалықты тәрбиелі, қабілетті, көреген, білімді, ізденімпаз, жан-жақты болуының бәрі оны тәрбиесімен тығыз байланысты. Шәкірт алдында зор тұлға ұстаз екенін ешкім жоққа шығара алмайды. Бірақ оқушылардың барлық тәрбиесі, олардың сауатты да білімді, жан-жақты білім алып шығуы мектепке ғана байланысты емес. Яғни қоғамның, әр отбасының, бүкіл жұртшылықтың игілікті ісі болуы тиіс. Тәрбиенің маңызы оқушының жан-жақты жетілуінде. Қоғамға пайдалы, еңбекқор, отаншыл болып өсуінде сынып жетекшісінің рөлі маңызды. Осы орайда берілген бағыттар бойынша тәрбие сағаттарының тақырыптары бекітіліп, соның аясында қоғам болып көптеген жұмыс жүргізуге болады. Оқушылардың жас ерекшелігіне сай тәрбие жұмысының жоспары құрылды. Сынып бойынша қабілетті, қабілеті төмен оқушылармен, ата-аналармен жұмыс жоспарын жеке дара құруға болады.

Қай халықтың болмасын тәрбиелеу жүйесінің негізгі талаптарының бірі, жас ұрпақты өз халқының патриоты етіп тәрбиелеу. Оқушыларды жаңашылдыққа жетелей отырып тәрбиелеу. Ол өткенімізді білетін, бүгінгімізді түсінетін, болашаққа сеніммен қарайтын азаматтарды тәрбиелеу ісі еш уақытта назардан тыс қалмауы қажет.

Б.Момышұлы: «Патриотизм - Отанға, елге деген махаббат!» деп атамыздың сөзі бар. Яғни, патриоттық сезім әрқайысының жүрегіне орын алатындай азамат пен азаматша болып тәрбиеленіп, тәуелсіздігіміздің тарихын ұрпақ санасына сіңіріп, үлкен үлесімізді қоса білейік [2].

«Отансыз адам ормансыз бұлбұл» деп, - ежелден дана халқымыз бекер айтпаған. Сондықтан жеткіншектердің бойына Отан туралы ұғымды енгізу керек. Және Отанға, жерге, елге деген сүйіспеншілікті көздің қарашығындай сақтау. Ұрпақтан ұрпаққа жеткізуі – бұл аманат және сол аманатты жас ұрпаққа жеткізуі - біздің міндет.

Баға жетпес байлығы мен әдемілігі отанымның мені әрқашан ерекше таңғалдырады. Қазақстанның оңтүстігінде жайқалған егін алқаптары, солтүстігінде әдемі қайыңдар, Алатаудың кербез таулары айтсаң да айтпасаң тойдырады. Осы табиғат әдемілішіг мақтаныш сезіммен айта отырып, оқушыларды отанға деген азаматтық жауапкершілікті сезінуіне ықпал ету.

Алаш қайраткері Х. Досмұхамедов «Өз тілін өзі білмеген ел ел бола алмайды десе, М. Дулатов «Оян, қазақ!» деп жар салды [3].

Мемлекеттің негізгі буыны – отбасы. Болашақ ұрпақ бойына адамзаттық құндылықтарды және ұлттық рухани байлықты сіңіретін тәрбие ошағы – отбасы. Ар-ұяты, ой-өрісі, әдептілігі мен мәдениеттілігі сияқты жеке адамның бойындағы асыл қасиеттер отбасынан бастау алады. Отбасы тәрбиесі сондықтан бірінші орында тұруы тиіс. Тәрбие отбасынан басталады. Алдымен ата-ананың болашақ ұрпақтың еліне, Отанына деген сүйіспеншілігі ықпалымен қалыптасады. Әлпештеген әке мен аялаған ана – отбасының екі тірегі. Ата-анаға, үлкенге қызмет ету парыз. Біздің борышымыз – әкенің еңбегін, ананың ақ сүтін өтеу. Елді сыйлау, атаны сыйлау, ата-бабаны, әжені құрметтеу өмірді құрметтеу. «Дәулет есіктен, ақыл бесіктен кіреді». Яғни, білім бесігі мектептен, тәрбие бесігі отбасынан бастау алады. Бұны ата-анаға ұғындыру ұстаздардың басты парызы.

Адам баласының түп қазығы, алтын ұясы – отбасы. Шыр етіп дүниеге келген күннен бастап адам баласы сол органың ыстық-суығына бейімделіп, ықпалына көніп, осында ер жетеді. Шаңырақ иесі – әке және отбасы мүшелерінің жауапкершілігі толығымен ер-азаматқа жүктеледі. Отбасының ұйытқысы – әйел және баланы өсіріп тәрбиелеу - әйел-ананың тікелей міндеті. Отбасында баланы әлеуметтендіретін басты тұлғалар – әке мен шеше.

Қазақтың ұлы ақыны, ағартушысы: «Бала тәрбиесі бір өнер. Өнер болғанда ауыр өнер, жеке бір ғылым иесі болуды тілейтін өнер. Баланы дұрыс тәрбиелеу үшін әркімнің өз тәжірибесі жетпейді. Басқа адамдардың тәжірибесімен танысу керек», - деп Мағжан Жұмабаев қалай дәл тауып айтқан десеңізші [4].

Патриотизм өз-өзінен қалыптаспайды, ол оқу-тәрбие үдерісіне мемлекеттік саясат негізінде жүргізілуі керектігін бүгінгі заманның өзі талап етіп отыр. Қазақстандық патриотизм ер азамат өзін осы елдің төл баласы, нағыз азаматы ретінде сезінгенде ғана қалыптасады. Қазақ елінің тәуелсіздікке ұмтылуы, өз еркіндігін аңсауы ғылым мен техниканың қарыштап дамыған ХХ ғасырында қазақ жастарының 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасынан көрініс тапты және осы оқиға ата-бабаларымыздың ғасырлар бойы аңсаған тәуелсіздігін алуына себеп болды. Жалпы отансүйгіштік деген туған жерін, ана тілін, әдет-ғұрпын қастерлеу деген мағынада беріледі. Бұл тұрғыда патриотизм ұғымының мәніне үңілсек, патриотизм әлеуметтік-саяси феномен ретінде адамзат өркениетінің барлық кезінде пайда болып отырған. Ал қазіргі уақытта біздегі жастарды отансүйгіштік бағытта тәрбиелеу қалай жүріп жатыр деген сұраққа жауап іздеп көрейік. Жалпы қазақстандық отан сүйгіштікке тәрбиелеуді елдің туын елтаңбасын, әнұранын қастерлеуден

бастауымыз керек. Патриоттық сезімнің нысаны мен қайнар көзі Отан десек, оның мазмұны туған жер, ұлттық тіл, ұлттық дәстүр, тарихи ескерткіштер, олардың адам көкірегіне жылулық, жақындық, туысқандық сезімдерін ұялатып, ізгі ерлік істер қайнар көзіне айналуы патриотизмге тәрбиелеудің арқауы болады. «Ел боламын десең, бесігіңді түзе» деп Мұхтар Әуезов айтқандай, ел болашағы қазіргі жасөспірімдеріміздің қаншалықты білімді, тәрбиелі болуына байланысты. Әрбір оқушыға өз мемлекетіне, оның бай тарихына, болашағына деген жауапкершілігін сезіндіретін әрекет жүйесін жасауымыз керек. Яғни барлық адам балалық шағынан бастап «Қазақстан менің Отаным, мен Отаным алдында борыштармын» деген ойларды сіңіріп өсуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР үздіксіз білім беру жүйесіндегі кешенді тәрбие бағдарламасы. – Алматы, 2000. – 21 б.
2. Қалиев С. Халық педагогикасының ауыз әдебиетіндегі көрінісі. – Алматы, 1987. – 136 б.
3. Дулатов М. Шығармалары. - Алматы: Жазушы, 1991. - 381 б.
4. Жұмабаев М. Педагогика. - Алматы: Ана тілі, 1992.- 160 б.

Арунова Ж.А., Сейдуали М.Н.

**ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ
РОЛЬ ОБЩЕСТВА**

В этой статье казахстанский патриотизм стал актуальным вопросом всех государственных, духовных и политических тем. Дух патриотизма должен быть пропитан во всех учебных заведениях и, в целом, новые инициативы, все программы образования и воспитания обучающихся и молодежи должны быть о патриотизме. Воспитание ребенка в первом патриотическом духе начинается с чувства его любви к родителям, близким родственникам, братьям и сестрам. Особенность воспитания ребенка в семье в том, что он любит трудиться и учит уважать, уважать и уважать людей, которых уважает и уважает народ, прославившийся в труде.

Zh.A. Arunova, Seiduali M.N.

**PATRIOTIC EDUCATION OF THE YOUNGER GENERATION THE
ROLE OF SOCIETY**

In this article, Kazakhstani patriotism has become a topical issue of all state, spiritual and political topics. The spirit of patriotism should be permeated in all educational institutions and, in general, new initiatives, all education and upbringing programs for students and young people should be about patriotism. Raising a child in the first patriotic spirit begins with a sense of his love for his parents, close relatives, brothers and sisters. The peculiarity of raising a child in a family is that he loves to work and teaches to respect, respect and respect people who are respected and respected by the people who became famous in labor.

Арунова Ж.А.

“Bolashaq” академиясы п.ғ.м., аға-оқытушы
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
arunova73@mail.ru

Талгатова А.М., Алпысбай А.

«Bolashaq» академиясы 2-ші курс студенттері, Қарағанды қаласы,

ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ ТАБЫСТЫ БОЛУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ШАРТТАРЫ

Мақала Отбасы мен білім беретін мекеме арасындағы тығыз ынтымақтастықта мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттесуінің мәнін ашады. Тек бірлескен күш-жігермен, отбасына сүйене отырып, басты мақсатқа – нағыз адамды тәрбиелеуге қол жеткізуге болады. Отбасылық тәрбиеде құндылық бағдарларына, жалпы баланың дүниетанымына, қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларындағы мінез-құлқына әсер ету де маңызды рөл атқарады.

Адамның өсіп-өнуіне алтын ұя – отбасы. Адамның өміріндегі ең маңызды нәрсе осы отбасында өтеді. Өмірінің алғашқы күндерінде баланың ата-анасы балаларды тәрбиелеудің негізгі міндеттерін орындауға кіріседі.

Бала тәрбиесінің негізі – оның отбасы. Бұл шағын әлеуметтік топ-балаға арналған өмір мектебі. Ата-ананың отбасының сіңірген еңбегіне, тәрбиесі баланың болашағына, оның біліміне, мәдениетіне байланысты. Сондықтан әрбір ата-ана баласын білімді, мәдениетті, жан-жақты етіп тәрбиелеуге міндетті. Қазіргі кезде отбасы тәрбиесі мәселесі әлемдік деңгейде қарастырылуда. Оған «Балалар құқығы туралы Конвенция» дәлел

Біздің бүкіл өміріміз басқа адамдармен қарым-қатынасты білдіреді, яғни қоршаған әлеммен өзара әрекеттесу. Басқа адамдармен, адамдар тобымен, мемлекеттік құрылымдармен, тірі объектілермен, жансыз табиғатпен және т.б. Бастауыш сынып оқушыларының ата-аналарымен жұмыс жасауда алдын-ала ойластырылған және нақты ұйымдастырылған ынтымақтастық жүйесі үлкен маңызға ие. Өйткені сынып жетекшісінің оқушылармен жұмысының оң нәтижелері көбінесе олардың ата-аналарымен қатынасына байланысты [1].

Мектеп пен отбасының өзара іс-қимылының негізінде ата-аналар мен мұғалімдердің мінез-құлқының теңдігі. Бір мақсатқа жетуге бағытталған мұғалімдер мен ата-аналардың ынтымақтастығы жатыр.

Бастауыш сынып мұғалімдері ата-аналармен тұрақты қарым-қатынаста, ажырамас үштіккі құрайтынын «бала – ата – ана – педагог». Үйдегі ортаның басты тәрбиелік және қалыптастырушы мәнге ие екендігін ұғындырады.

Бүгінгі таңда мұғалімдер мен дидактиктер ата-аналар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесу қажеттілігі туралы көбірек сөз қозғайды. Алайда қазіргі жағдайда қарым-қатынаста келіспеушілік күшейіп барады.

Мұғалім оқушының ата-анасымен қарым-қатынас жасай білуі керек, өйткені олардың басты мақсаты – толыққанды тұлға тәрбиелеу, бұл тікелей оқушы тұлғасының дамуына байланысты.

Отбасы мен мектептің ынтымақтастығы табысты болуының маңызды шарттары – «бүкіл дүниенің білім беруі», бұл бағытты қалалық деңгейде қолдау. Яғни қаланың біртұтас білім кеңістігін құру болып табылады. Ата-аналармен жұмыста мұғалімнің міндеттері:

Біріншіден, ата-аналардың психологиялық-педагогикалық мәдениетін арттыру;

Екіншіден, балаларды тәрбиелеуге қойылатын бірыңғай талаптарды әзірлеу, баланың жеке басын дамыту жөніндегі іс-шараларда отбасы мен педагогтардың күш-жігерін біріктіру;

Үшіншіден, ата-аналардың сынып өміріне қатысуын белсендіру.

Балаларды біртұтас тату ұжымға біріктіру үшін қолайлы жағдай жасау үшін ата-аналар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесуінің тиімді жүйесін қалыптастыру, бұл жұмыстың мақсаты болмақ. Мектепте рухани бай, рухани бай тұлғаның еркін дамуы үшін қолайлы жағдай жасау. Бақытты болуды және адамдарға бақыт әкелуді көздейді [2].

Ата-аналармен жұмысты екі бөлікке бөліп қарастырамыз. Біріншіден, педагогикалық-психологиялық мәдениетті арттыру мақсатында ата-аналар жиналысы шеңберінде сыныптың барлық ата-аналарымен;

Екіншіден, кейбір ата-аналармен түзету-дамыту сабақтары түрінде, ең алдымен, «ата-ана-бала» жүйесіндегі конструктивті өзара әрекеттестікке байланысты дағдылар мен дағдыларды дамыту.

Ата-аналар жиналысы, конференциялар, тренингтер, ата-аналар оқулары, кештер, жеке және тақырыптық консультациялар жүйесі арқылы оқушылардың физикалық дамуының ерекшеліктері туралы ата-аналарды хабардар ету. Физикалық денсаулықты сақтау, ата-аналарға психологиялық-педагогикалық білім беру мәселелері көтеру тиімді болмақ.

Сынып жетекшісінің ата-аналармен ортақ бала өміріндегі рөлі зор. Балалардың мүдделері мен олардың жас ерекшеліктеріне байланысты қажеттіліктерін басшылыққа ала отырып, оқушылардың физикалық және рухани күштерінің еркін дамуына жағдай жасау. Оларды барлық қолайсыз факторлардан қорғау, бұған араласу.

Бастауыш сынып оқушыларының қалыпты физикалық денсаулығын қамтамасыз ету үшін ата-аналармен бірлесіп жұмыс жасау керек. Бастауыш сынып оқушыларына темекі мен алкогольді тұтынудың алдын алу, жауапкершілікті мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру және салауатты көзқарастарды қалыптастыру. Бұл іс-шараға ата-аналарды тарту дұрыс.

Сыныпта ата-аналар шағын одақтары ұйымдастырылады. Ата-аналар редакциясы, ойын, ұйымдастырушылық, мәдени, спорттық топтар, олар сынып жетекшісімен бірлесіп, бастауыш мектеп оқушыларының білім алуына бағытталған сыныптық, жалпы мектепшілік іс-шараларды дайындап, өткізіледі.

Педагогикалық ғылымның білім беру тәжірибесінің деректеріне негізделген талдау және түсіну нысаны ата-аналар жиналысы болып табылады. Ата-аналар жиналысының түрлері бірнеше түрлерге бөлуге болады. Ұйымдастырушылық, психологиялық-педагогикалық білім беру жоспары бойынша жиналыстар, тақырыптық, пікір сайыс жиналыстары, қорытынды (тоқсандық). Ата-аналар жиналысының тақырыптарын әдетте мұғалімдер анықтайды. Және ата-аналар комитетінде талқылануы мүмкін. Мектепшілік ата-аналар жиналысы, әдетте, жылына екі рет өткізіледі. Жиналыста ата-аналар мектеп туралы құжаттармен, оның жұмысының негізгі бағыттарымен, міндеттерімен және нәтижелерімен таныстырылады.

Мектептегі өзін-өзі басқаруға қатысуы мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы жұмыс жүйесіне кіреді. Оқушылардың ата-аналары заңды түрде мектеп қауымдастығына кірмейді. Бірақ олар мектептің табысты жұмыс істеуіне мұғалімдерден немесе олардың балаларынан кем мүдделі емес. Олар мектептің өзіндік әлеуметтік тұтынушылары болып табылады. Сондықтан оның қызметіне әсер ету және мектеп өміріне қатысу мүмкіндігі болуы керек. Ата-аналар өздерінің өзін-өзі басқару органдарын құруға және мектеп өмірінің кейбір мәселелерін дербес шешуге бірлестік құра отыруға құқылы [3].

Сынып ата-аналар комитеті сынып жетекшісі мен ең тәжірибелі, белсенді ата-аналар тобының ынтымақтастығының бір түрі. Ата-аналар комитеті туралы ереже ата-аналар комитеті мектептің негізінде жұмыс істейді. Ол сынып жетекшісімен бірге және оның жетекшілігімен мұғалімдерді тәрбиелеу, ата-аналармен байланыс орнату, сынып балаларын тәрбиелеуге көмек көрсету бойынша барлық бірлескен жұмыстарды жоспарлайды, дайындайды және жүзеге асырады. Ынтымақтастықтың нәтижелерін мектеп пен отбасы арасында талдайды, бағалайды және қорытындылайды.

Ата-аналар кеңесінің құрамына жалпы мектептік ата-аналар өкілдері және тұрақты жұмыс істейтін педагогтар кіреді. Бұл мектеп пен отбасының күш-жігерін біріктіретін барлық ата-аналармен әртүрлі жұмыстарды оқу-тәрбие мәселелерін шешу үшін үйлестіру штабы.

8 наурыз Халықаралық әйелдер күніне арналған концерттер, спорттық сайыстар, «Мамандықпен кездесу» кештері, көркемөнерпаздар концерттерінде мектепке ата-аналар мектептен тыс іс-шараларға жиі қонақ болып келеді. Бұл өз кезегінде ата-аналарға балаларын жақынырақ тануға мүмкіндік береді. Және олардың қызығушылықтары, хоббилері мен таланттарының әлі белгісіз аспектілерін ашуға көмектеседі.

Көптеген ата-аналар өкінішке орай, өздерінің негізгі жұмысына шамадан тыс жүктелгені сонша, олар баласының мектебі мен сыныптастарына ғана емес, өз баласына да жеткілікті көңіл бөле алмайды. Мектептің материалдық-техникалық базасын нығайтуда, дискотекалар мен кештерде ата-аналар патрульдерін ұйымдастыруда да ата-аналардың көмегі ұшан-теңіз.

Сынып жетекшісі ресми тұлға болып табылады.

Бұл педагогтың ата-аналармен жүргізген жұмысының күтілетін нәтижелері: педагогтар мен ата-аналардың өзара әрекеттесу сипатының өзгеруі, ата-аналардың сынып ісінің белсенді қатысушыларына айналуы, ата-ана таптырмас көмекшілерге айналады және мұғалімдер мен балалар арасындағы байланысты жақсарту болмақ [4].

Жалпы берері де, сұрауы да, жемісі де мол тәрбие саласының ең өзектісі – бала тәрбиесі. «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болып өскенде оны түзете алмайсың» деп дана халқымыз бекер айтпаған. Жастайынан баланың бойына ізгілік, мейірімділік, яғни адамгершілік секілді құнды қасиеттерді сіңіру керек. Өз-өзіне сенімділікке тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші рөл атқарады.

Тамаша тәрбие алып шыққан адам, дүниенің ең тамаша туындысы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

«Балалар құқығы туралы Конвенция» //http://kaz.osh-18.kz.

1 Абакумова И.В. Обучение и смысл: смыслообразование в учебном процессе (психолого-дидактический подход). Ростов — на — Дону: Изд-во Рост. Ун-та, 2013. 480 с.

2 <https://znanio.ru/>

3 Бала тәрбиесі журналы. № 2 2006 ж , № 4 2008 ж.

Арунова Ж.А., Талгатова А.М., Алпысбай А.

СОТРУДНИЧЕСТВО СЕМЬИ И ШКОЛЫ - ВАЖНЕЙШИЕ УСЛОВИЯ УСПЕХА

Статья раскрывает суть взаимодействия учителей и родителей в тесном сотрудничестве между семьей и образовательным учреждением. Только совместными усилиями, опираясь на семью, можно достичь главной цели - воспитания настоящего человека. Важную роль в семейном воспитании играет также влияние на ценностные ориентиры, мировоззрение ребенка в целом, его поведение в различных сферах общественной жизни.

Arunova Zh.A., A.M.Talgatova, A. Alpysbay

COOPERATION BETWEEN FAMILIES AND SCHOOLS - THE MOST IMPORTANT CONDITIONS FOR SUCCESS

The article reveals the essence of interaction between teachers and parents in close cooperation between the Family and the educational institution. Only by joint efforts, relying on the family, can the main goal be achieved - the upbringing of a real person. An important role in family education is also played by the influence on the value guidelines, the worldview of the child as a whole, his behavior in various spheres of public life.

УДК 159.947; 159.947.5

Асакаева Д.С.

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры Педагогика
Академия «Bolashaq» (г. Караганда, Республика Казахстан)
shanyrak_karag@mail.ru

Гиберт А.Н.

Магистрант, Академия «Bolashaq» (г. Караганда, Республика Казахстан)
a-gibert@bk.ru

**СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ИНИЦИАТИВНОСТЬ КАК ФАКТОР
СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ**

На сегодняшний момент общество предъявляет высокие требования к уровню социализации личности, уровню адаптации ее к политическим и экономическим изменениям, происходящим в мировом сообществе. Проблема социальной активности молодежи становится особенно актуальной именно сегодня, так как подвижность и изменчивость социума очень сильно влияет на развитие социальной сферы и социального окружения в целом.

Сообщество педагогов, педагогов-психологов и всей педагогической общественности в целом, беспокоит вопрос социально-общественной пассивности большинства современной молодежи. У них преобладает низкий уровень активности и порой игнорирование выполнения социально-значимых поручений.

От личности, находящееся в «водовороте» событий, требуется активное взаимодействие с социумом и собственное преобразование, построенное на более быстрой адаптации к

социальному миру, приобретение свойств и качеств социально зрелого человека, при этом сохранение своего психологического здоровья т.е. психологического благополучия для реализации своего личностного потенциала.

По данным различных социально-психологических исследований известно, что приоритетом для современной молодежи выступают социальные сети, вместо чтения книг и дополнительного образования. Определенная часть молодежи, вместо участия в различных организационных формах досуга, таких, как кружки и экскурсии, предпочитают сетевые интернет-игры. И тогда мы предполагаем, что все атрибуты образовательного и культурного пространства, которые имеют традиционную форму организации, переоценены педагогами, методологами и психологами, как получения ими своего социального опыта. При этом целью данных мероприятий является организация занятости молодежи, направленная на профилактику девиации, деструктивной проявленности в действиях. И образовательные учреждения, являясь социальным пространством контактов, создают возможность для реализации активности молодежи.

В высшей системе образования, как и в общеобразовательной, существует ряд норм, определяясь ценностями учреждения и общества в целом. И это позволяет смотреть на необходимость социализации личности через социальное взаимодействие и проявленность себя, как социальной личности. По данным различных исследований, определенная часть молодежи не стремится к взаимодействию, а другая, не находя в нем удовлетворения по разным причинам, сводит его к минимуму.

Ценность вузовского образования состоит в том, что именно здесь молодой человек получает возможность формирования социального опыта взаимодействия с другими людьми на уровне «равного» и взрослого человека. Можно сказать, что обучение в вузе дает возможность «генеральной репетиции» перед настоящей «взрослой» жизнью, таким образом смягчив возможность получения негативного опыта социализации личности в профессиональной сфере.

Вузы обладают уникальной возможностью значительно смягчить негативные факторы, влияющие на развитие личности. Вуз может обеспечить главные составляющие для обретения уверенности в себе и ощущения собственной значимости: знания и умения мыслить. Сам образовательный процесс вуза побуждает студента к самостоятельному решению возникающих проблем как академического характера, так и социального.

Развитие социальных способностей будущих специалистов является необходимым условием для успешного вхождения в профессиональную среду и функциональным в современной социальной сфере развития государства. Решение такой задачи требует создания условий для формирования у студента способности быть субъектом процесса своего социального развития, что включает в себя овладение социокультурными способами межличностного взаимодействия в социальных формах различного вида и в разных видах совместной деятельности, таких, как общение, труд, спорт, творчество и т.д.

В своих исследованиях мы задались целью изучения и выявления эффективных условий психолого-педагогической деятельности по развитию социальной активности студентов. Со стороны педагогов данная тема активно изучалась П.П.Блонским, А.С.Макаренко [1] и др. Вопрос социализации неоднократно изучался современными исследователями А.А.Смирновой [2], Т.Н.Мальковской [3], З.С.Лаврентьевой [4], В.И.Сперанским [5] и др.

В своих работах американский психолог Карл Роджерс писал, что формирование и развитие личности невозможно вне социальной деятельности и общения. При этом на формирование личности оказывают влияние факторы трудовой деятельности, общественный характер труда, его предметное содержание, социальный статус труда и его значимость в глазах общества [6].

Само понятие социальной активности многоаспектно. Если обобщать мнение многочисленных авторов, то социальную активность можно определить, как деятельное отношение личности к миру, способность участвовать в его преобразовании, где проявление свойств личности происходит в общественно-социальной жизни.

Социальная активность, являясь свойством личности и ее динамичным образованием, имеет разную степень проявления, зависящую от соотношения между социальными обязанностями личности и субъективными установками её на деятельность.

В своих работах Гумерова А.М. пишет, что первым понятие социальной активности личности ввел А. Адлер в своих работах в начале 20 в., основанного на социальном интересе, как способности человека идентифицироваться с людьми, оказывать им помощь и поддержку, с помощью эмпатии разделять их чувства: «видеть глазами другого, слышать ушами другого, чувствовать сердцем другого» [7].

В нашей современной действительности понятие социальной активности применяется в широком смысле, как деятельность человека в социуме вообще, а в узком – общественно-полезная деятельность.

Мы считаем, что понятие социальной активности носит более широкое понятие, чем социальная деятельность. Социальная активность представляет, одной из характеристик общественного качества людей, их отношение к социальной среде, которое не всегда выражается в действиях. Мы считаем, что ведущая характеристика социальной активности – это ее общественная направленность, которая выходит за рамки удовлетворения только личных потребностей, реализации чисто личных интересов и выражается в участии личности в решении тех или иных практических задач, стоящих в данных конкретных общественно-исторических условиях перед обществом.

Насколько развита и сформирована социальная активность молодого человека, настолько мы можем говорить о его социальном развитии. Следовательно, социально развитый молодой человек – это личность, наиболее полно реализующая себя как человека в отношении и взаимодействии с другими людьми.

Изучая психолого-педагогические условия развития социальной активности студентов, в качестве ее элементов можно рассматривать, во-первых, уровень включенности молодого человека в общественные отношения, как инициатора, участника или наблюдателя, во-вторых, рассматривать позицию молодого человека в социальных действиях и ситуативных, амбивалентных и константных отношениях, в-третьих, степень проявления активности, которую можно разделить на сильную, дискретную или слабую. Данные характеристики могут быть основанием для проведения исследований по изучению социально-психологической инициативности студентов, как показателя деятельной сущности личности, меру ее профессионализма, политической сознательности и гражданской ответственности перед обществом.

Мы предполагаем, что формирование социально-психологической инициативности студентов требует системы специально организованных психолого-педагогических условий по стимулированию самопроявления личности через активные методы обучения и воспитания, которые позволяют приобрести необходимый опыт деятельности.

В качестве эффективной педагогической технологии формирования социальной инициативности студентов может выступить коучинг, как целостная система принципов, форм и инструментов персональной и эмоциональной поддержки, которую получает студент для осуществления самостоятельной деятельности, направленной на практическое воплощение социально полезной идеи с целью реализации себя и конструктивного преобразования окружающей действительности, успешного продвижения и самореализации в социальной и профессиональной среде.

В основе коучинга лежит понимание каждого студента как уникальной личности, обладающей огромным потенциалом, благодаря которому возможно самостоятельное и творческое проявление инициативности личности и принятие ответственности за решение различных социально-значимых задач.

Следует отметить, что одной из основных задач образовательной организации, в частности вуза, является воспитание общественной направленности, социальной активности студента. В контексте данной задачи, наиболее эффективными действиями будет организация разнообразной деятельности молодежных общественных объединений, где развивается «командный дух» и «чувство локтя», формируются навыки коммуникабельности и умение сотрудничать.

Таким образом, мы констатируем, что воспитание общественной направленности, социально-психологической инициативности и социальной активности личности в целом – одна из важнейших задач организаций образования, где важным аспектом является всестороннее развитие личности студента, применяя активные методы воспитания коучингового формата, направленного на активизацию социальной проявленности посредством раскрытия уникальных, индивидуальных способностей личности.

Список использованных источников:

1. *Воспитание социальной активности подрастающего поколения. Проблемы, поиски, решения [Текст] // Материалы III научно - практической конференции, посвященной 115-летию со дня рождения А.С. Макаренко, 20-летию ВДЦ «Океан» / Под ред. Марзоевой Э.В. - Владивосток, 2003. - 260 с.*

2. Смирнова А.А. Педагогические условия развития социальной активности старшеклассников в процессе школьного самоуправления [Текст] / А.А. Смирнова. Комсомольск-на-Амуре, 2006. - 352 с.

3. Мальковская Т.Н. Воспитание социальной активности старших подростков [Текст] / Т.Н. Мальковская. - Л., 1974. - 383 с.

4. Лаврентьева, З.И. Процесс реабилитации в социальном развитии подростка [Текст] / З.И. Лаврентьева. - Новосибирск, 2006. - 513 с.

5. Сперанский В.И. Социальная ответственность личности. Сущность и особенности формирования [Текст] / В.И. Сперанский. - М., 1987. - 402 с. 4.

6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека [Текст] / Карл Роджерс. - М., 1994. - 352 с.

7. Гуменова А. М. Роль социального интереса в профессии психолога / А. М. Гуменова. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 29 (133). — С. 326-328. — URL: <https://moluch.ru/archive/133/37460/> (дата обращения: 06.04.2024).

Асакаева Д.С., Гиберт А.Н.

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІК ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ БАСТАМА

Әлемдік қауымдастықта болып жатқан саяси және экономикалық өзгерістерге бейімделу қажеттілігі бүгінгі таңда қоғам жеке тұлғаны әлеуметтену деңгейіне жоғары талаптар қойып отыр. Жалпы әлеуметтік орта мен әлеуметтік саланың дамуы бұндағы қоғам ұтқырлығы оның өзгермелі болуы жастардың әлеуметтік белсенді болуына бүгінгі күннің ерекше өзекті мәселесі болып отыр.

Assakayeva D.S., Gibert A.N

SOCIO-PSYCHOLOGICAL INITIATIVE AS A FACTOR OF YOUTH SOCIAL ACTIVITY

At the moment, society places high demands on the level of socialization of the individual, the level of adaptation to political and economic changes taking place in the global community. The problem of social activity of young people is becoming especially relevant today, since the mobility and variability of society greatly affects the development of the social sphere and the social environment as a whole.

УДК 159.947; 159.947.5

Асакаева Д.С.

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры Педагогика
Академия «Bolashaq» (г. Караганда, Республика Казахстан)
shanyrak_karag@mail.ru

Турсунова С.А.

КГУ «Общеобразовательная школа № 85» г.Караганды, директор
(г. Караганда, Республика Казахстан)
tusaal@mail.ru

КОУЧИНГ, КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ В ФОРМИРОВАНИИ ОСОЗНАННОСТИ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ

Деятельность педагога-психолога, педагога-профориентатора в области профориентирования всегда остается одним из главных направлений развития личности. Применение коуч-методов в осознанном выборе профессии является эффективным инструментом в ее формировании.

В условиях непрерывного образования профессиональная ориентация становится важной частью жизни человека. На всех уровнях образования профориентация помогает каждому человеку выстроить образовательно-профессиональный путь, который позволяет полноценно реализовать свой потенциал, определить ближайшее будущее, обеспечить всестороннее развитие.

Деятельность по профессиональному ориентированию создает условия для дальнейшей успешной жизни человека и продуктивного труда.

В связи с тем, что в 2023 году вышел Приказ министра труда и социальной защиты «Об утверждении Правил проведения социальной профессиональной ориентации», направление деятельности педагога-профорientатора становится актуальным и востребованным как на государственном уровне, так и для родителей, детей еще на этапе раннего возраста [1, 2].

В соответствии с «Законом об образовании в РК» понятие «профессиональная ориентация» определяется, как предоставление информации и консультационной помощи обучающемуся в реализации его прав в области образовательных и профессиональных возможностей, свободном и осознанном выборе профессии и места учебы в соответствии с профессиональными интересами, индивидуальными способностями и психофизиологическими особенностями [3].

То, что касается информирования и консультирования, то данное направление деятельности является достаточно традиционным. А то, что профессиональный выбор должен быть осознанным, большей частью определяется в соответствии с профессиональными интересами, индивидуальными способностями и психофизиологическими особенностями школьника. И как следствие, практически вся деятельность в профессиональном ориентировании подростков проходит через профессиональную диагностику предрасположенности самого учащегося. При этом желание овладеть той или иной профессией может быть внушенной родителями, социумом, средствами массовой информации и т.д.

Мы хотим, чтобы наши дети, еще находясь в школе, сделали выбор своей будущей профессии осознанно.

А что значит осознанно?

Значит ли то, что, если ваш «взрослый» ребенок говорит, что он хочет стать врачом, юристом, педагогом в 9-11 классе – это уже осознанный выбор.

Как определить, выбор сделал осознанно или нет?

Осознанный выбор профессии – это нечто большее, чем просто профориентация. Это, прежде всего, работа с ценностями человека, с его личными стремлениями и талантами.

Мы убеждены, что каждый человек может быть максимально эффективен в какой-то конкретной сфере деятельности. Работа в удовольствие – это не мечта, а реальность человека, осознавшего свои истинные желания и начавшего делать шаги на пути профессиональной реализации.

В системе профориентации школьников уже сложился общий шаблон профессионального ориентирования, который предусматривает различные встречи с представителями колледжей и вузов для получения информации о перспективных профессиях, написание сочинений и эссе о значимости той или иной профессии, походы на различные «ярмарки вакансий» и т.д.

На сегодняшний момент самым актуальным способом профессионального ориентирования является диагностика. Если войти в систему интернета, то можно найти множество различных тестов на определение своих предрасположенностей, например, на платформах Фоксворд и Адукар.

В наших школах большая часть диагностического инструментария построена на системе Е.А.Климова и методики Дж. Холланда (Голланда).

Система Е.А.Климова направлена на поиск наиболее подходящей профессиональной сферы реализации личностного потенциала человека. Их пять, и они делятся по типам объектов, к которым человек может иметь профессиональное отношение: «Человек – человек (юрист, врач, продавец, учитель и др.), «Человек – природа» (биолог, ветеринар, физик, геолог и др.), «Человек – техника» (механик, конструктор, инженер, электрик и др.), «Человек – знаковая система» (лингвист, корректор, топограф, программист и др.) и «Человек – художественный образ» (художник, музыкант, писатель, актер и др.).

Методика Голланда помогает определить тип личности и вид деятельности, к которой человек предрасположен. Всего шесть типов: реалистический, интеллектуальный, социальный, артистический, предприимчивый и конвенциональный

С помощью данных методик можно определить предрасположенность подростка к той или иной профессии. Будь то практический труд с применением физической силы или научно-исследовательская деятельность, или организаторская и т.д. В любом случае, выбор остается за самим школьником.

Но что является решающим в выборе профессии? Почему, поступив «осознанно» на выбранную профессию, будучи студентом, молодой человек разочаровывается и возможно бросает обучение?

Мы предполагаем, что ответ кроется именно в том, что мы делаем с момента диагностики (определения) до момента выбора (осознанного). И, как правило, мы ставим «точку» тогда, когда подросток говорит, что он определился с профессией. Но насколько его ответ осознанный? А ведь осознанность приходит не в момент определения направления, а в процессе виртуального «проживания» себя в образе специалиста-профессионала. Это как «примерить пальто» и посмотреть идет ли оно тебе, будет ли практичным, как оно поможет улучшить твою жизнь, какие ценности в тебе несет это «пальто».

По мнению Бендюкова М.А., Соломина И.Л. одна из целей профессионального ориентирования – прогнозирование профессиональной успешности личности в какой-либо профессиональной сфере [4].

А Пряжников Н.С. в качестве основной задачи профессиональной ориентации выделяет: постепенное формирование у школьников внутренней готовности к осознанному и самостоятельному построению, корректировке и реализации перспектив своего профессионального развития [5].

Данные мнения говорят о том, что процесс «проживания» своего профессионального будущего является постепенным, растянутым по времени, процессом формирования осознанности в выборе профессии.

Поэтому сам процесс профессиональной ориентации должен начинаться как можно раньше и основываться на принципах систематичности и целостности.

Перечень методов, приемов и техник профориентации достаточно разнообразен. В контексте осознанности выбора можно рассматривать классификацию методов профориентации Н.С. Пряжникова, который предлагает классификацию из 4-х больших групп методов. Таких, как группа методов информационно-справочного характера, к которым относятся профессиограммы, профессиональная реклама и агитация, встречи со специалистами, профориентационные уроки, учебные видеоматериалы, средства массовой информации и ярмарки профессий. К группе методов профессиональной психодиагностики Н.С. Пряжников относит закрытые и открытые беседы интервью, опросники профессиональной мотивации, профессиональных способностей, личностные опросники, проективные личностные тесты, сбор косвенной информации, психофизиологическое обследование, профессиональные пробы, игры и тренинги, моделирующие ситуации профессионального общения или нравственного выбора в процессе трудовой деятельности и наблюдение непосредственно в трудовой деятельности.

Следующие две группы методов относятся, в большей степени, к индивидуальной работе педагога-профориентатора. И это методы морально-эмоциональной поддержки и методы помощи в конкретном выборе и принятии решения. Здесь предлагается введение групп общения, тренингов общения, сложных методов индивидуальной и групповой психотерапии, «пламенные» публичные выступления, игры с элементами психотренинга, успешные примеры самоопределения и праздники труда. И эти группы методов дадут осознанность выбора, построенного на последовательности действий, реализующих намеченную цель.

Изучив и проанализировав психолого-педагогическую литературу, мы определили для себя, что профессиональное самоопределение, формирование осознанности в выборе профессии должно проходить по заранее определенным этапам, каждый из которых является системным продолжением предыдущего.

Так, по методике И.С.Кона профессиональное самоопределение школьника должно проходить в 4 этапа: детская игра, подростковая фантазия, предварительный выбор профессии и практическое применение решения [6].

Для нас в работах И.С. Кона особый интерес представляют третий и четвертый этапы профориентации, где, по мнению автора, на третьем этапе «предварительный выбор профессии» школьники должны проходить к выбору профессии, исходя из трех составляющих: сначала с точки зрения интересов, например, «Я люблю музыку. Стану музыкантом», затем с точки зрения способностей, например, «Я отлично пою. Буду певцом (певицей)», а потом с точки зрения его системы ценностей таких как «Я хочу достойную работу», «Хочу достойную заработную плату» и т. д.

И наконец четвертый этап «практическое принятие решения» – это уже непосредственно выбор профессии, который включает в себя два компонента: выбор конкретной профессии и определение уровня квалификации труда, объема и длительности подготовки к нему.

Совмещая этапность профессионального самоопределения школьников И.С.Кона с методами Н.С. Пряжникова профессиональной ориентации, мы можем выработать целостную систему формирования осознанного выбора профессии, где группы методов, построенных на

последовательности действий, от предварительного выбора профессии до практического применения решения помогут в достижении намеченной цели – осознанности выбора.

А для достижения цели мы предлагаем коучинговые технологии, как эффективный профориентационный инструмент, что позволит нам пересмотреть подходы в формировании осознанности выбора профессии и профориентационной работы в целом.

Существует множество определений коучинга и в каждом из них «красной линией» проходит «осознанность», построенная на ответственности, повышении эффективности действий (шагов) к достижению конкретных целей.

Коучинг – это инструмент, предназначенный для раскрытия потенциала человека. Коучинг является одним из эффективных инструментов профориентации и подразумевает развивающий подход. Обязательные условия для его применения – это активность самого человека, его готовность меняться и развиваться!

Коучинг позволяет осознать: свои сильные стороны (способности, личностные качества, навыки, знания и т.п.), имеющиеся ресурсы (время, финансы, люди, источники информации и т.п.), критерии выбора профессии (учебного заведения) и сложившуюся ситуацию выбора (позиция родителей, востребованность профессий, конкурсный балл и т.п.)

На основе этой информации при поддержке коуча каждый школьник может сформулировать свои профессиональные цели, составить реалистичный профессиональный план (основной и запасной варианты) и найти мотивацию на достижение поставленных целей и реализацию плана. И это предоставит возможность увидеть в действии насколько адекватно составлен предварительный план и в случае подкорректировать его.

Таким образом, мы констатируем, что осознанность выбора профессии является обязательным компонентом профессиональной ориентации школьников и сам процесс формирования осознанности должен быть систематизированным, целостным и растянутым во времени с учетом общепринятых форм организации профориентации и с применением новых коучинговых технологий.

Список использованных источников:

1. *Об утверждении Правил проведения социальной и профессиональной ориентации. Приказ Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан от 30 мая 2023 года № 190. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 1 июня 2023 года № 32649. Электронный ресурс: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300032649> (Доступ 31.03.2024 г.)*
2. *Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогов. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 17 августа 2009 года № 5750. Электронный ресурс: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750_ (доступ 31.03.2024 г.)*
3. *Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III. Электронный ресурс: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_ (Доступ 31.03.2024 г.)*
4. Бендюков М.А., Соломин И.Л. *Ступени карьеры: азбука профориентации.* - Спб.: Речь, 2006. - 240 с. (С. 99-107)
5. Пряжников Н.С. *Теория и практика профессионального самоопределения. Учебное пособие.* – М.: МГППИ, 2007. – 348 с.
6. Кон И.С. *Психология старшеклассника.* – М.: Социс, 2006. – 382 с.

Асакаева Д.С., Турсунова С.А.

КОУЧИНГ, МАМАНДЫҚ ТАҢДАУДА ЗЕЙІНДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Педагог-психологтың, педагог-кәсіби бағдар берушінің кәсіби бағдар беру саласындағы қызметі әрқашан жеке тұлғаны дамытудың басты бағыттарының бірі болып қала береді. Кәсіпті саналы түрде таңдауда жаттықтырушы әдістерін қолдану оны қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады.

Assakayeva D.S., Tursunova S.A.

COACHING AS AN EFFECTIVE TOOL IN THE FORMATION OF AWARENESS OF THE CHOICE OF PROFESSION

The activity of a teacher-psychologist, a career guidance teacher in the field of career guidance always remains one of the main directions of personal development. The use of coaching methods in the conscious choice of a profession is an effective tool in its formation.

Асылбекова К.М.

учитель русского языка и литературы
КГУ «ОШ им.Ж.Ташенева», город Караганда, Республика Казахстан

Оспанова М.К.

учитель русского языка и литературы
КГУ «ОШ им.Ж.Ташенева», город Караганда, Республика Казахстан

maida1967@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

В данной статье рассматривается технология критического мышления, основанная на творческом сотрудничестве участников образовательного процесса, на развитии у учащихся аналитического подхода к любому материалу. Эта технология рассчитана не на запоминание материала, а на постановку проблемы и поиск ее решения. Раскрывается специфика образовательной технологии развития критического мышления, рассматриваются разнообразные формы работы по данной технологии на уроках русского языка.

Изучение возможностей активизации познавательной творческой деятельности учащихся, развития познавательной активности - одна из важных проблем дидактики. Развитие личности, способной к самоопределению и самореализации, предполагает такую организацию познавательной деятельности, которая характеризуется высоким уровнем мотивации, осознанной потребностью в усвоении знаний и умений, результативностью и соответствием социальным нормам [1].

Важность развития познавательной активности становится все более очевидной в современных условиях, когда практически невозможно определить запас знаний, необходимых для достижения успеха в жизни. Более того, скорость обновления необходимых знаний и умений возрастает, а способность самостоятельно приобретать необходимый материал и адаптироваться к быстро меняющимся социально-экономическим условиям становится приоритетной.

Школа в условиях обновления отличается тем, что учебные достижения имеют продуктивный характер, а учебный процесс характеризуется активной деятельностью самих учащихся по «добыванию» знаний на каждом уроке. В этих условиях учащийся – субъект познания, а учитель выступает организатором познавательной деятельности учащихся. Необходимо стремиться к тому, чтобы каждого учащегося, вне зависимости от возраста и успешности, воспринимали как личность.

Именно в этом заключается педагогический аспект обновления содержания образования, когда цели обучения становятся общими для учащегося и учителя. Для достижения этого каждый учитель начинает с себя, что отражает социальный аспект процесса обновления. Учителю необходимо преодолеть инертность педагогического мышления и вместе с учащимся учиться самому. Принципиально важным является создание дружелюбной среды, благоприятной для развития обучающегося.

Содержание образовательной области «Язык и литература» должно обеспечить использование межпредметных связей с другими языковыми и неязыковыми учебными дисциплинами; успешную социализацию обучающихся; развитие языковых навыков обучающихся в соответствии с их возрастными особенностями, потребностями и интересами; понимание важности изучения языков в современном мире; развитие духовнонравственных ценностей; понимание целостной картины полиязычного и поликультурного мира; установление межличностных и межкультурных контактов в процессе общения; воспитание уважения к различным точкам зрения через ознакомление с культурами других стран; умение самостоятельно работать с различными информационными источниками на изучаемом языке, в том числе с Интернет ресурсами; развитие и использование творческого и критического мышления [2].

Учебная программа по предмету «Русский язык» направлена на:

- приобретение знаний о единицах языковой системы, правилах их сочетания, функционирования, навыках и умениях конструирования синтаксических структур в соответствии с нормами русского языка;

- обогащение словарного запаса учащихся коммуникативно-актуальной лексикой и фразеологией русского языка;
- развитие навыков слушания, чтения, говорения, письма, необходимых для общения в бытовой, учебной, социокультурной и официально-деловой сферах жизни;
- развитие коммуникабельности за счет ролевых игр в рамках тем общения; - понимание и осознание ценностей культуры казахского, русского и других народов [2].

Поиск новых технологий преподавания в наше время - явление не только закономерное, но и необходимое. И это понятно, в системе обновленного содержания образования, в которой мы функционируем, каждый не только сможет, но и должен работать так, чтобы использовать все возможности собственной личности.

Проблемой изучения педагогических технологий как составляющей педагогической системы в разное время занимались многие ученые педагоги. Например, определением понятия педагогической технологии - М.А. Данилов, М.А. Чошанов, В.П. Беспалько; исследованием задач педагогических технологий - Т.Н. Караганова; изучением деятельностного подхода к обучению - Г.И. Щукина, М.Н. Скаткин, Т.И. Шамова и другие.

Теоретические основы образовательных технологий достаточно широко представлены в педагогической науке. Относительно новым явлением в теории педагогических систем можно назвать технологию развития критического мышления, основы которой разрабатывали американские ученые Д. Клустер, Д.Ч. Темпл, Д. Стил, К. Мередит.

Современное общество остро нуждается в людях с высоким уровнем общеобразовательной и профессиональной подготовки, способных решать сложные социальные, экономические, политические, научно-технические проблемы. В Государственном общеобязательном стандарте образования, утвержденным приказом Министра просвещения РК от 3 августа 2022 года № 348, отмечено, что познавательная активность является социально значимым качеством личности и формируется у учащихся в процессе учебной деятельности [1].

Идея развития критического мышления является относительно новой для казахстанской дидактики. Заговорили о целостной технологии развития критического мышления в середине 90-х годов. Сторонников развития критического мышления учащихся достаточно много. Так, например, М.А. Чошанов, разрабатывая технологию проблемно-модульного обучения, пришел к выводу, что она продуктивна лишь тогда, когда школьники обладают критическим мышлением [3].

Основа понимания критического мышления есть сам процесс обучения мыслить критически и конечный результат - умение мыслить критически. Мышление включает в себя идеи, понимание их смысла, анализ и сопоставление противоположных точек зрения. Критическое мышление - сложный процесс интеграции идей и творческое их осмысление на пути создания собственных концепций. Это активный и взаимодействующий познавательный процесс, происходящих на всех уровнях, определяющий целенаправленно задачи обучения.

Критическое мышление является сложным мыслительным процессом, который начинается с получения информации и заканчивается принятием решения. Критическое мышление приемлемо для любого возраста. Теория тесно связана с практикой.

Анализируя особенности применения технологии развития критического мышления у школьников на уроках русского языка, следует отметить важность данного предмета, так как процесс его изучения, формирует функциональную грамотность, способствует общему развитию и духовно-нравственному воспитанию учащихся [4].

Педагоги могут воспитывать и развивать эти качества посредством использования различных стратегий преподавания и обучения, что включает:

- выслушивание мнения каждого учащегося и признание важности использования уже имеющихся знаний с целью их развития;
- стимулирующее и развивающее обучение учащихся с помощью тщательно подобранных заданий и видов деятельности;
- моделирование и решение проблемных ситуаций;
- поддержку обучения учащихся посредством «оценивания для обучения»;
- организацию и поощрение исследовательской деятельности учащихся;
- использование активных методов обучения;
- развитие у учащихся навыков критического мышления;
- организацию индивидуальной, групповой деятельности учащихся и работы всего класса;
- дифференцированное обучение (постановка задач согласно потребностям ученика через формативное оценивание, например, ученики читают тексты, соответствующие уровню их языковой подготовленности, затем обсуждают в группах (аргументируют, отстаивают свое мнение) и проводят презентации);

- постановку четких целей обучения и критериев успеха для измерения успешности и определения следующих шагов в обучении [5].

Использование данных стратегий преподавания и обучения соответствует технологии развития критического мышления, которая обладает совершенно четкой структурой, имеющей в своей основе развивающие и воспитательные цели.

Критическое мышление на уроках русского языка в школе:

- способствует взаимоуважению учащихся, эффективному взаимодействию;
- облегчает понимание различных «взглядов на мир»;
- позволяет использовать знания для наполнения смыслом ситуаций с высоким уровнем неопределенности.

В обучении русскому языку в рамках использования технологии критического мышления, могут быть использованы следующие педагогические подходы:

- ученики с помощью учителя или самостоятельно ищут пути решения поставленной перед ними проблемной ситуации, связанной с тем или иным языковым явлением;
- ученики с помощью учителя или самостоятельно изучают тексты, обсуждают в группе (аргументируют, доказывают), представляют свое мнение классу;
- ученики решают, где можно применить полученные знания, обсуждают в группе, создают презентации;
- взаимообучение учащихся (внутри класса и между классами);
- практическая, творческая деятельность (создание различных видов творческих работ);
- выполнение заданий, требующих поиска и использования дополнительного материала;
- исследовательский подход (что я знаю, что хочу узнать, чему научился);
- игровая деятельность;
- систематический мониторинг знаний учащихся;
- создание условий, побуждающих учащихся к самооценке и саморазвитию в соответствии с индивидуальными потребностями (внимание акцентируется на процессе, а не на получении конкретных знаний) [6].

Уроки русского языка, основанные на технологии критического мышления, принципиально отличаются от традиционных уроков, тем, что учащиеся на них учатся рассуждать, анализировать, спорить, убеждать, доказывать и создавать системы. Это очень важные качества, которые способствуют развитию инициативы, независимости и исследовательских навыков.

Применение данной технологии на уроках русского языка позволяет повысить интерес к предмету, способствует формированию познавательных, регулятивных и коммуникативных универсальных учебных действий.

Список использованных источников:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, утвержденный приказом Министра просвещения РК от 3 августа 2022 года № 348.
2. Методические рекомендации по изучению учебного предмета «русский язык» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования // https://mangystau.edu.kz/uploads/docfiles/_
3. Чошанов М.А. Использование технологии проблемно-модульного обучения в начальной школе. М.: Новая школа, 2015. - 352 с.
4. Ярушева О.А. Технология развития критического мышления на уроках литературного чтения /О.А. Ярушева /Молодой ученый. - Казань: Молодой ученый, 2020. - 220с.
5. Методические рекомендации в помощь учителям в условиях перехода на обновленное содержание образования – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. - 40 с.
6. Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления на уроке. Пособие для учителей общеобразоват. / под ред. И. В. Муштавинской. - М.: Просвещение, 2017. - 223 с.

Асылбекова К.М., Оспанова М.К.

ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СЫН ОЙЛАУДЫ ДАМУҒА ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАҢУ

Бұл мақалада білім беру үдерісіне қатысушылардың шығармашылық ынтымақтастығына негізделген, оқушылардың кез келген материалға аналитикалық көзқарасын дамытуға негізделген сыни тұрғыдан ойлау технологиясы қарастырылады. Бұл технология материалды

есте сақтауға арналған емес, мәселе қойып, оның шешімін табуға арналған. Сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға арналған білім беру технологиясының ерекшеліктері ашылып, орыс тілі сабақтарында осы технологияны қолдану арқылы жұмыстың әртүрлі формалары қарастырылады.

Asylbekova K.M., Ospanova M.K.
**USING TECHNOLOGY FOR DEVELOPING CRITICAL THINKING IN RUSSIAN
LANGUAGE LESSONS**

This article discusses the technology of critical thinking, based on the creative cooperation of participants in the educational process, on the development of students' analytical approach to any material. This technology is not designed for memorizing material, but for posing a problem and finding its solution. The specifics of educational technology for the development of critical thinking are revealed, various forms of work using this technology in Russian language lessons are considered.

УДК 1751.81-139

Atazhanova D.B., Asanova A.K.
Student of the Arkalyk Pedagogical institute named after
Y.Altynsarin
Arkalyk, Republic of Kazakhstan

**THE ROLE OF GAMING ACTIVITY
IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT SCHOOL**

In this article, we have examined the role that the use of games plays in the process of teaching foreign languages at school. Definitions of the concept of "game" by different methodologists are given. The article describes various types and forms of games used in English lessons at school, identifies goals, functions, lists the factors influencing the conduct of the game and highlights methodological aspects. It is noted that the game is an integral part in the process of learning a foreign language at the initial stage.

The problem of finding effective methods and techniques for learning to communicate in a foreign language is relevant to this day. Effective personal development of students is possible if the educational activity has an emotional connotation. It is considered that the motivation of learning and the creation of interest in the student is of great importance in the organization of the educational process. Thus, the most powerful motivating factors in the process under consideration are learning techniques that satisfy the need students in the variety of exercises they perform and the novelty of the material being studied. The use of various non-standard techniques contributes to the consolidation of linguistic phenomena in short-term and long-term memory, the creation of more stable visual and auditory images, the formation of new neural connections, as well as maintaining the interest and activity of students. The urgency of this problem is caused by the following factors. First, the in-depth learning process sets itself the task of finding means of maintaining students' interest in the subject and engagement throughout the lesson. Educational games are an effective means of solving this problem. Secondly, one of the most important problems of teaching English is learning to speak. It is speaking that is an integral part in the process of learning a foreign language. Its main goal is to create conditions for the disclosure of the communicative function of language and bring the learning process closer to real conditions, which increases motivation to learn a foreign language. If the conditions for the speaking process are uncomfortable or unfavorable, then the student has difficulties. The involvement of students in oral communication is greatly helped by play activities. That is why an increasing number of teachers prefer the so-called active teaching methods, the main of which is the game [1, p 46-48].

There are many definitions of the game. According to M. F. Stronin, "a game is a type of activity in situations aimed at recreating and assimilating social experience in which self-management behavior develops and improves." According to M. Y. Kurbatova, "the game easily fits into the lesson and gives students pleasure. Games for children at primary school age are very important." V. A. Sukhomlinsky said: "

There is no full-fledged mental development without a game. The game is a huge bright place a window through which a life-giving stream of ideas and concepts flows into the spiritual world of a child. The game is a spark that ignites the flame of inquisitiveness and curiosity" [4, p. 178]. Therefore,

the game method of teaching is an interesting and effective method in organizing educational activities at the first stage of language learning.

E. I. Passov identifies the following goals of using the game during the educational process:

- formation of skills;
- development of speech skills;
- ability to communicate;
- development of necessary abilities and mental functions;
- memorization of speech material.

It is worth noting that the gameplay has a number of functions:

- Educational – creates the opportunity to repeat the learned material in situations close to real conditions. So, the child will be able to learn to express his thoughts in a foreign language, and, more importantly, he will not be afraid to use the acquired knowledge in the future – in the present conditions;

- Motivational, emotional – helps to arouse a child's desire and interest in learning a foreign language. The child will attend foreign language lessons are fun, quickly included in the educational process, which will speed up the assimilation of the material;

- Educative– if the game is well thought out, then the student can develop and strengthen a sense of responsibility, flexibility, independence and the ability to work in a team.

The use of games in foreign language lessons helps the teacher to reveal more deeply the personal potential of each student, his positive qualities (hard work, activity, ability to work in cooperation, initiative, independence, etc.), to preserve and strengthen the educational motivation. In addition, thanks to the game, lexical and

grammatical material is being activated, pronunciation is being perfectly practiced, and listening and speaking skills are being developed. This method helps, among other things, to improve the student's creative and thinking abilities. "All this is due to the fact that a decision is supposed to be made in the gameplay: what to do, what to do and how to answer, how to win. The feeling of equality and the atmosphere that engages in the process enable the children to overcome shyness, stiffness and remove the language barrier" [2, p. 183]. Games, in turn, are different, perform different functions and have their own directions. M. F. Stronin divides games into the following categories:

- Lexical – games that promote the memorization of new words, their high-quality memorization and use in situations close to real conditions;
- Grammatical – games that help the child to better assimilate speech patterns and use them correctly;

- Phonetic – games that contribute to the formation of pronouncing skills and practicing intonation. Over time, phonetic games are conducted at the level of words, sentences, rhymes, tongue twisters, poems, songs;

- Spelling games for learning the correct spelling of words in English;

- Creative games develop speech skills and abilities. In this case, bright and colored materials are good helpers, cards, toys, figurines, posters, pictures and so on. They train the child's imagination, create a love of creativity and help to better master information."

From the point of view of psychology, lexical games are the best way to present and learn vocabulary for children studying in elementary school. "With the help of lexical games, two problems can be solved:

- to cause students to need new words;
- to give them these words in an easy-to-use form" [1, p. 47].

Grammar games, in turn, are an effective way of working in the formation of grammatical skills. The ability to play is expressed in the fact that students easily accept an imaginary situation. This allows us to use fairy-tale story games in the lessons for effective introduction, consolidation and activation of grammatical material. Each of these categories plays an important role in the process of learning

English. It is best to use them in a complex, alternating them with each other. Thus, such a mechanism will contribute to a more effective memorization, repetition, consolidation and assimilation of information. The fascinating side of the gameplay, in turn, will give an emotional coloring, fascination, which will entail an increase in motivation to learn a foreign language and activation of the child's mental processes. Thanks to all this, the assimilated material will remain in the student's memory for a long time. Another category that is relevant today is role-playing, which is becoming more popular among foreign language teachers, as it has great learning opportunities.

1. "Role-playing can be regarded as the most accurate model of communication. After all, it involves imitation of reality in its most essential features.

2. Role-playing involves strengthening personal involvement in everything that is happening. The student enters the situation, although not through this "I", but through the "I" of the corresponding role.

3. Role-playing contributes to the formation of educational cooperation and partnership.

4. Role-playing has an educational value" [3, p. 66].

Thus, the game gives educational communication a communicative orientation strengthens interest in learning a foreign language and significantly improves the quality of mastering it. There are many factors that affect the conduct of the game with students that should be taken into account: the atmosphere, the right time, the rules of the game itself, the required number of participants, age matching, the necessary knowledge base, and so on. Therefore, it is important to highlight the methodological aspects of the games:

A preparatory stage should be carried out (to make sure that children have the necessary knowledge base (vocabulary and grammar) and skills for this game);

- The game must match the age of the participants and be understandable;
- The teacher himself must, first of all, believe in the effectiveness and usefulness of the game;
- The game should be productive and make the student want to complete the task as best as possible;
- The teacher must make sure that the game is accepted positively by the whole group;
- It should be held in a creative and favorable atmosphere;
- In the game, it is advisable to use visibility and, if necessary, gestures and emotions to bring excitement to the process.

In conclusion, it is worth noting that the game is an integral part in the process of learning a foreign language at the initial stage. It helps to present information to students in an unobtrusive and fascinating way, make the educational process more exciting, and deeply interest students in this subject, especially in the first years of study. The presence of a language barrier among students is sometimes a real problem. The game, with its ease and friendly atmosphere, helps to remove them and allows the child not to get upset because of mistakes, gives a greater sense of confidence and freedom. The game makes it easier for both the teacher and the students to learn, without forming an image in them that English is boring and uninteresting, but, on the contrary, helps to involve, motivate, develop, educate, inspire and open up new opportunities.

References:

1. Kazimirova S. N. *The game form in teaching a foreign language // Philology and linguistics. 2017. No. 1. pp. 46-48.*
2. Konyshcheva A.V. *The game in teaching a foreign language. Theory and practice M. : TetraSystems, 2015. 288 p.*
3. Satyukova A. A., Fomin M. V. *Modern classification of games (based on the theory of M. F. Stronin) // Young Scientist. 2016. No. 7. pp. 65-71.*
4. Elkonin D. B. *Psychology of the game. M. : Direct Media, 2008. 703 p*

Атажанова Д.Б., Асанова А.К.

МЕКТЕПТЕ ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДА ОЙЫН ӘРЕКЕТІНІҢ РӨЛІ

Бұл мақалада біз мектепте шет тілдерін оқыту процесінде ойындарды қолданудың рөлін қарастырдық. “Ойын” ұғымының анықтамалары әртүрлі әдіскерлермен берілген. Мақалада мектептегі ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын ойындардың әртүрлі түрлері мен формалары сипатталған, мақсаттары, функциялары анықталған, ойынға әсер ететін факторлар келтірілген және әдістемелік аспектілері көрсетілген. Ойын бастапқы кезеңде шет тілін үйрену процесінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Атажанова Д.Б., Асанова А.К.

РОЛЬ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ШКОЛЕ

В данной статье мы рассмотрели роль, которую играет использование игр в процессе преподавания иностранных языков в школе. Приведены определения понятия “игра” разными методистами. В статье описаны различные виды и формы игр, используемые на уроках английского языка в школе, определены цели, функции, перечислены факторы, влияющие на проведение игры, и освещены методические аспекты. Отмечается, что игра является неотъемлемой частью процесса изучения иностранного языка на начальном этапе.

Аткеева А.О., Абильдаева К.К.

Хасен Сәрінжіпұлы атындағы ЖББМ бастауыш сынып мұғалімі, Шет ауданы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Каримова Н.Б.

Ж.Ташенев атындағы ЖББМ, бастауыш сынып мұғалімі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада көшбасшы ұғымы, бастауыш сынып оқушыларында көшбасшылық қасиеттерді дамыту жолдары, көшбасшылардың бірнеше жеке ерекшеліктері, бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық стильдері қарастырылған.

Бүгінгі таңда қоғам күрделі сынақтарға ұшыраған кезде болашақты болжайтын, өз идеяларымен жобаларына қызығушылықты оята алатын, жаңа әлеуметтік қатынастарға дайын ғана адамдар елді дағдарыстан шығара алады. Осыған байланысты Қазақстан мемлекетінің одан әрі дамуы ерекше ойлау қабілеті, шығармашылық қиялы, көшбасшылық қасиеттері, демократиялық мәдениеті бар, экономикалық, саясаттану және мәдениеттану тәртібінің міндеттерін шешуде өзіне жауапкершілік алуға қабілетті адамдарға байланысты.

Елдегі инновациялар процесін мақсатты басқаруды тек көшбасшылар ғана қабылдай алады. Жоғарыда айтылғандардың барлығы біздің мемлекетіміздің одан әрі дамуын қамтамасыз ететін қоғамдағы заманауи қарым-қатынас процестерін басқаруға дайын, қазіргі жастар арасында көшбасшылықты тәрбиелеуді көздейді. Осыған байланысты бүгін де өсіп келе жатқан өскелең ұрпақтың белсенді тұлғасын дамыту, оның көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру мәселесі өзекті болып отыр.

Көшбасшы (ағылшынша leader – басқарушы деген мағына білдіреді) – бұл басқа адамдарды, олардың алғашқы ниеті қандай болғанына қарамастан, өзі қалаған нәрсені жасауға көндіре алатын адам болып табылады, сонымен қатар топтағы адамдардың қасиеттері мен қабілеттерін қолдана отырып, оларды көшбасшы мақсатын іске асыруға бағыттай алады.

Көшбасшы - бұл белгілі бір жағдайда топтық тапсырмаларды орындау үшін басқаларға қарағанда үлкен жауапкершілік алатын адам. Бір жас тобына баратын оқушылардың арасында басқаларға қарағанда әрқашан ойындар мен оқу-енбек, және басқа да іс-әрекеттерді жақсы ұйымдастыра алатын оқушылардың даралық ерекшеліктері көзге түседі. Мұндай жағдайларда олар топ ішінде үлкен беделге ие және әрқашан көшбасшы ретінде таңдалады.

Бастауыш сыныптағы көшбасшы - бұл, ең алдымен, сыртқы жағдайды өзгерте алатын және басқалардың қызметін үйлестіре алатын, оларды ұйымдастырып, басқара алатын белсенді тұлға.

Бастауыш сынып оқушыларында көшбасшылық қасиеттерді дамыту үшін мұғалімдер көрсетілген үлгіні қайталауға негізделген көшбасшылық мінез-құлықты жаттықтыру үшін ойын, спорт, рөлдік және көркем-эстетикалық әрекеттерді қолданады.

Педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді зерттеу барысында біз көшбасшылардың бірнеше жеке ерекшеліктерін анықтадық. Оларды былай топтастыруға болады:

Атқарушы: топтағы ең көрнекті оқушы, ол бәрін ережеге сай орындайды және басқа оқушылардың да бәрінің дұрыс жасайтындығына көзін жеткізеді. Мысалы, ойын әрекеті процесінде орындаушы оқушы ойынның барлық ережелерінің сақталуын қадағалайды.

Ұйымдастырушы: оқушы кімнің қандай рөл атқаратынын, қай жерде ненің тұратындығын алдын-ала бөледі. Ол тіпті ұйымдастырушы ретінде де оқушыларды немесе ересектерді қызықты ойынға қатыстыра алады.

Интеллектуал: шығармашылық жұмыс жасағанды ұнататын оқушы. Әдетте мұндай оқушылар ойынға арналған әр түрлі жабдықтармен түрлендіріп безендіреді, олар сурет салғанды, дизайн жасағанды ұнатады. Өзімен бірге басқа оқушыларды да қызықтыруы мүмкін.

Сыншы: бұл оқушы айналасына сын көзбен қарайды. Өте эмоционалды, егер оқушылардың арасында келіспеушілік болса, оларды татуластырады.

Сонымен, оқушылардың көшбасшылық сипаттамаларын талдау бізге бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық стильдерін анықтауға мүмкіндік берді.

Харизматик:

- мәнерлі мимика, шешендік пен қиял;
- қарым-қатынаста көңілді және қызықты;
- бағынышты

Демократ:

- ұжымның көңіл-күйіне жауап береді;
- әлеуетті бәсекелестермен қақтығыстарды баса алуға қабілетті;
- өзінің маңыздылығымен шаттанбайды;
- жалпы топ мәселелеріне алаңдаушылық білдіреді;
- өз өклеттіліктерінің бір бөлігін алаңсыз басқаларға береді.

Диктатор:

- жалпыға бірдей сүйіспеншілікке ұмтылмайды, ол «қорыққан адам мені құрметтейді» деген қағиданы ұстанады;

- іс-әрекеттер тек өз пайдасына қолжеткізуге бағытталған;
- құрдастарының өмірінің барлық салаларын басқаруға тырысады;
- кім кіммен дос бола алады, кімді ойынға қосу керек т.б. мәселелерді өз бетімен шешеді;
- ұжымда иерархия құрып ең тәуелді оқушыларды өзіне жақындатады.

Анархист:

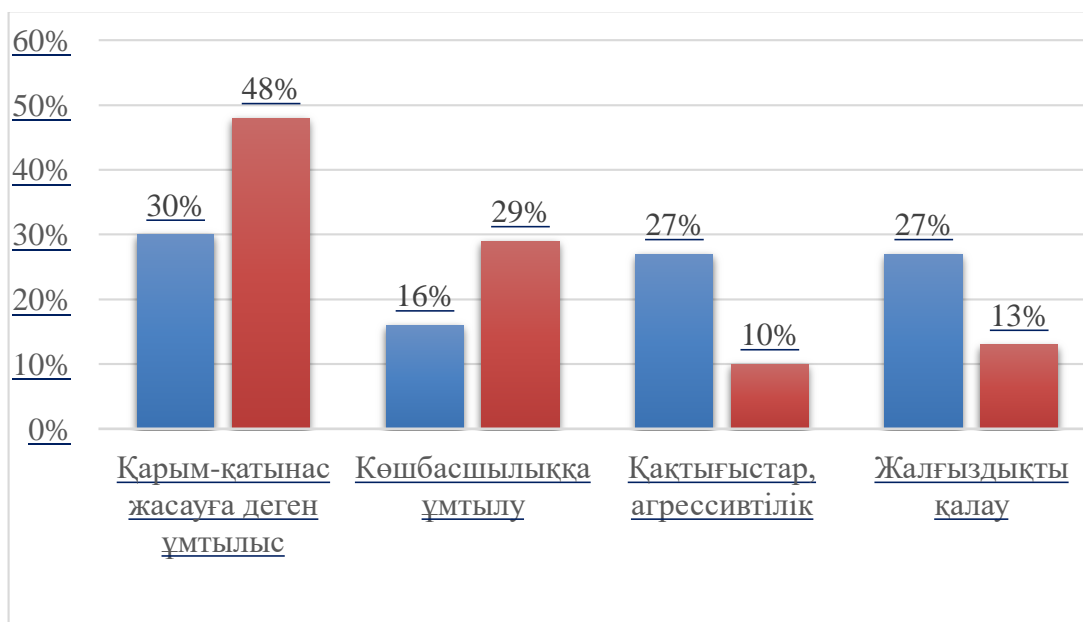
- ешкімді ештеңеге мәжбүрлемейді;
- белгіленген ережелерді бұзады, қалған оқушылар да соны көріп жасайды;
- не болғанын талдауға алаңдамайды;
- ол көңілді және шулы өмірді ұнатады;
- ол зеріксе бірден келесі шоууды ұсынады;
- креативті;
- қуатты;
- әр түрлі эксперименттерге бейімді;
- эксперимент объектілері, әдетте, басқа оқушылар болады;
- ол тек процеске қызығушылық танытады, ал оның әрекеттерінің салдары туралы ойламайды;

Көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыру және оқушыларды дамыту бойынша сабақтар жүйесі мен түрлі ойындар, жаттығулар өткізгеннен кейін оқушылардың 35% -ы белсенді бола бастады.

Бастауыш сынып оқушыларының өзара қарым-қатынастарын дамытудың жиынтық кестесі (анықтау және бақылау кезеңі)

Көрсеткіштер	Қарым-қатынас жасауға деген ұмтылыс		Көшбасшылыққа ұмтылу		Қақтығыстар, агрессивтілік		Жалғыздықты қалау	
	Дейін	Кейін	дейін	кейін	дейін	кейін	дейін	кейін
Зерттеу тобы	30%	48%	16%	29%	27%	10%	27%	13%

Диаграмма бойынша осы диагностиканың өзгеру динамикасын қарастырайық:

3 - сынып оқушыларының өзара қарым-қатынастарын дамытудың жиынтық диаграммасы

Демек, егер біз мектептің оқу-тәрбие үрдісінде бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыруға ықпал ететін қимылды, рөлдік, квест, командалық ойындарды қолдана отырып, арнайы сабақтар кешені қолданылса, бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыруда оң динамика болады деген болжамның әділдігін растаймыз. Зерттеу барысында алынған мәліметтер бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық көріністерінің едәуір жоғарылағанын көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қуаншалиева М.Т. Шығармашылықпен жұмыс жасай алатын құзыретті тұлғаны қалыптастыру //12 жылдық білім беру жағдайында бастауыш сынып мұғалімдерінің функционалдық сауаттылықтарын қалыптастыру: Облыстық ғылыми-тәжірибелік семинардың материалдары, 2012. - Б.183-185

2. Успанова, З.У. Өзін-өзі бағалау және «Мен»-тұжырымдамасы пәні бойынша Әдістемелік әзірлеме. - Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, 2009. - 175 б.

Аткеева А.О., Абильдаева К.К., Каримова Н.Б.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье рассматривается понятие лидера, пути развития лидерских качеств у младших школьников, несколько личностных особенностей лидеров, стили лидерства младших школьников.

Atkeeva A.O., Abildaeva K.K., Karimova N.B.

FORMATION OF LEADERSHIP QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article examines the concept of a leader, the ways of developing leadership qualities in younger schoolchildren, several personal characteristics of leaders, leadership styles of younger schoolchildren.

Ахметова Ж.К.

Zhanara-37-37@mail.ru

КГУ «ОСШ№ 87 города Караганды»
Караганда, Республика Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

В данной статье рассматриваются особенности применения интерактивных средств обучения, преимущества интерактивного обучения, а также возможности его применения в образовательном процессе.

В современной системе образования используется новый термин «активные формы и интерактивные методы обучения», он объединяет группу педагогических технологий, достигающих повышенной активности учебной деятельности учащихся. Сейчас возникла острая потребность в новых педагогических технологиях, которые обеспечивают самое главное в образовательном процессе – развитие личности каждого ребенка, его активности. Каждому педагогу необходимо создавать и использовать такие условия обучения, чтобы учащийся стремился получить новые результаты своей работы и в дальнейшем применять их в практической деятельности. На сегодняшний день мы не можем не задумываться над тем, что ожидает наших учеников. Но можно с уверенностью сказать, что будущее потребует от них большого запаса знаний не только по выбранной специальности, но и в области современных технологий.

Современные учебники, пособия для учителей позволят при качественной подготовке построить урок так, чтобы целенаправленно развивать у учащихся их мышление, память, внимание и другие виды познавательной деятельности.

Современный урок должен формировать не только глубокие и прочные знания, но и способствовать развитию умения использовать их в различных ситуациях, самостоятельно добывать знания, формировать опыт решения проблем. Перед каждым учителем сейчас остро стоит вопрос о развитии у учащихся интеллектуальных, физических, эмоционально-волевых, познавательных умений. Следуя высказыванию Л.Н. Толстого можно отметить следующее: «Урок нужно построить таким образом, чтобы дети с нетерпением ждали следующего занятия, то есть были вовлечены в учебный процесс».

Инновационное обучение — это не только способ избежать негативного отношения к учебе, оно подразумевает и развитие в новых условиях. По сравнению с традиционными формами ведения занятий, в интерактивном обучении меняется воздействие преподавателя и обучаемого: активность педагога уступает место активности обучаемых, а задачей педагога становится создание условий для их инициативы. Интерактивное обучение – диалоговое обучение, в ходе которого осуществляется взаимодействие учителя и ученика. Суть интерактивного обучения состоит в том, что учебный процесс в условиях постоянного, активного взаимодействия всех учащихся базируется на сотрудничестве, взаимообучения: учитель-ученик, ученик-учитель. При этом учитель и ученик – равноправные, равнозначные субъекты обучения. Интерактивное взаимодействие исключает доминирование одного учебного процесса над другим. Во время такого общения ученики учатся быть демократичными, общаться с другими людьми, критически мыслить, принимать обоснованные решения.

Интерактивные методы позволяют создавать учебную среду, в которой теория и практика усваиваются одновременно, а это дает возможность ученикам формировать характер, развивать мировоззрение, логическое мышление, связную речь, формировать критическое мышление, позволяет формировать у учеников положительную мотивацию к изучению предмета, осознания значимости осваиваемой науки в практической деятельности. При этом учебно-воспитательный процесс организуется так, что ученики ищут связь между новыми и уже полученными знаниями, принимают альтернативные решения, формируют свои собственные идеи и мысли с помощью различных средств, учатся общаться и работать в группе.

Исходя из сказанного, можно утверждать о необходимости инновационных технологий в учебном процессе. Реформы в области образования, происходящие в нашей республике, наряду с разработкой новых учебников и учебных пособий, вызвали потребность и в изменении методики преподавания.

В современной педагогической практике разработаны и применяются несколько десятков новых стратегий, методов и приемов обучения, в том числе интерактивных. Современный педагог, независимо от преподаваемого предмета или учебной дисциплины, должен владеть необходимым арсеналом интерактивных методов обучения и уметь использовать их в учебном процессе.

Интерактивное обучение повышает мотивацию участников в решении обсуждаемых проблем, что дает толчок к последующей поисковой активности участников, побуждает их к конкретным действиям. Думаю, не может не впечатлять, что в интерактивном обучении каждый успешен, каждый вносит свой вклад в общий результат групповой работы, процесс обучения становится более осмысленным и увлекательным. Кроме того, интерактивное обучение формирует мыслить неординарно, по своему видеть проблемную ситуацию, выход из нее; обосновывать свои позиции, свои жизненные ценности, развивает такие черты, как умение выслушивать иную точку зрения, умение сотрудничать.

Занятия, построенные в интерактивном режиме, вызывают заметный интерес у учащихся, прежде всего, потому, что нарушают привычный и несколько надоевший порядок работы на уроке, позволяют каждому побыть не в роли пассивного слушателя, а в роли активного участника, организатора учебного процесса. В традиционной системе не учитель обычно опирается на сильного ученика, ведь он быстрее «схватывает» материал, быстрее его запоминает, а слабый «отсиживается» на уроке. Уроки, проведенные в интерактивном режиме, позволяют включить всех учащихся в активную работу, обеспечить каждому учащемуся посильное участие в решении проблем, в результате слабые обретают некоторую уверенность в собственных силах, сильные ощущают пользу, помогая другим понять материал. При таком обучении формируются и развиваются такие качества, как самостоятельность, ответственность за принятие решений; познавательная, творческая, коммуникативная, личностная активность учащихся, определяющие поведенческие качества компетентного работника на рынке труда и способствующие социализации личности.

Дети- это будущие взрослые и любой детский коллектив- это модель будущего общества. Обучая сегодня детей сотрудничеству, умению владеть собой в критических ситуациях, умению цивилизованно отстаивать свою точку зрения. Раньше педагог был основным источником знаний для учащихся, их передатчиком, транслятором. Эта функция сохраняется и поныне, но она уже отходит на второй план, так как имеется в наличии огромное информационное пространство. Сейчас наиболее актуальной становится педагогика сотрудничества, где преподавателю отводятся функции консультанта в поиске нужной информации. Такие задачи стоят сегодня перед казахстанской системой образования. Целью инновационной деятельности является качественное изменение личности учащегося по сравнению с традиционной системой. Развитие умения мотивировать действия, самостоятельно ориентироваться в получаемой информации, формирование творческого нешаблонного мышления, развитие детей за счет максимального раскрытия их природных способностей, используя новейшие достижения науки и практики, - основные цели инновационной деятельности.

Список использованной литературы:

1. Алешина И. В. Использование интерактивных методов обучения на уроках русского языка // Молодой ученый. – 2017г.
2. Информационно-методический журнал «Педагогический диалог». Учредитель и издатель: Центр педагогического мастерства
3. <http://www.openlesson.ru/> - ОТКРЫТЫЙ УРОК- о режиссуре нескучных уроков в современной школе, премудростях социо-игрового стиля обучения.

Ахметова Ж.К.

ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІН НЕГІЗГІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ҚОЛДАНУ

Бұл мақалада оқытудың интерактивті құралдарын қолдану ерекшеліктері, интерактивті оқытудың артықшылықтары, сондай-ақ оны білім беру процесінде қолдану мүмкіндіктері қарастырылады.

Akhmetova J.K.

THE USE OF INTERACTIVE LEARNING METHODS AS A MEANS OF FORMING KEY COMPETENCIES

This article discusses the features of the use of interactive learning tools, the advantages of interactive learning, as well as the possibilities of its application in the educational process.

Балганова М.С., Адылбекова Э.Т., Абдиманапова Г.М.

Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қаласы,
Қазақстан Республикасы
merrier.85@mail.ru

«ТӨҢКЕРІЛГЕН СЫНЫП» МОДЕЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Мақалада дәстүрлі және онлайн оқытудың үйлесімі ретінде анықталған аралас оқыту мәселесі қарастырылады. «Төңкерілген сынып» моделін оқытуда қолдану білімнің жақсаруына әкеледі деп күтіледі. Сонымен қатар, оны жүзеге асыру үшін білімге қолжетімділікті арттыру, ресурстарды басқару сияқты практикалық себептері атап өтілді.

Барлық салаға кеңінен енген сандық технологияларды оқу үрдісіне енгізу қолданыстағы процесті қайта қарауды талап етеді. ХХІ ғасыр технологияның дамып, өзгерістерге толы ғылым мен білімнің ғасыры екені даусыз. Ғылымның барлық саласында технологиялық революция анық байқалады. Жоғары оқу орындарында болашақ информатика мұғалімдерін дайындау үшін үлкен белес болды. Заман көшіне ілесе алатын болашақ информатика мұғалімдерін даярлауда өз бетінше білімді меңгере алу, үнемі біліктілігін арттыру, кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру маңыздылығы алға шығып отыр. Білім саласындағы дәстүрлі оқу форматынан онлайн форматқа көшуіне куәгерміз. Барлық білім беру жүйелері, оның ішінде мектептен бастап жоғары оқу орындарына дейін, тіпті жұмыс орындары да компьютерге байланып, қашықтан жұмыс істеуге мәжбүр болды. Жаңа технология заманы болғандықтан, заман ағымынан қалмай түрлі бағдарламаларды, платформаларды меңгеруімізге де тура келді. Бұл барлық мұғалімдер үшін де, болашақ информатика мамандары үшін де кәсіби дайындықты талап етеді. Ол қосымша ізденіп, бағдарламаларды меңгеріп, сабаққа дайындыққа көп уақыт жұмсауды қажет етеді. Бұл зерттеудің мақсаты дәстүрлі оқытумен салыстырғанда аралас оқытудың артықшылығын, білім алуға кететін уақыттың тиімділігін, білім алушылардың қанағаттануын, бағалауын зерттеу болып табылады.

Жалпы жоғары оқу орындарының бағдарламасында білім алушының өз еркімен жұмыс жасау түрлеріне арнайы уақыт бөлінеді. Яғни білім алушының өзіндік жұмыстары, баяндама, реферат, тұсаукесерлік жобалармен ғана шектеліп, аудиториядағы білім алушылар түгел қамтылмай жатады. Білім алушының сабаққа деген ынтасын арттыруға, оған әсер ететін факторларды саралауға, онлайн форматта өтілетін сабақтың түрі мен формасын, өткізу әдістерін түрлендірілуі заңдылық. Бүгінде педагогикалық парадигмаға негізделген білім беру сипатынан ауытқып, интернеттегі шексіз ақпараттарды кеңінен қолданатын білім алушыларға білім сапасын арттыру мақсатында жаңа оқыту тәсілдерін қолдану қажеттігі туындады. Білім алушыларды толық қамту мақсатында білім алудың жаңаша форматтарына сұраныс артты. Соның ішінде аралас оқыту әдісі - білім беру саласындағы инновациялық оқыту әдісінің бірі. Аралас оқыту дегеніміз – мұғалімнің қатысуымен және онлайн оқытуды біріктіретін білім беру тәсілі. Аралас оқыту әдісіне көптеген анықтамалар беріледі. Өз еңбегінде Graham аралас оқыту жүйесі бетпелбет оқыту мен компьютерлік оқытудың бірігуі деп көрсетеді. Русскихтың зерттеуінде аралас оқытуды аудиториялық оқытудың цифрлық элементтермен бірге үйлесуі екенін айтады. Білім беруде аралас оқыту модельдерін пайдаланып оқыту мәселесін J.Bersin, I.Mijares, A.G.Samuel, E.Латыпова, O.G.Patrick, A.Фомина, O.Калмыкова, M.Кондакова, т.б. зерттеушілер өз еңбектерінде қарастырады.

Аралас оқыту форматының бірнеше модельдерінің ішінде «Төңкерілген сынып» моделі үлкен танымалдыққа ие. Бұл – сабақтарды бейнетүсірілім арқылы көрсетіп, білім алушылардың білу, түсіну дағдыларын дамыту мақсатында үй тапсырмасы ретінде ұсынылатын педагогикалық әдіс түрі. Ол қашықтан оқыту түрлерінде сандық технология жетістіктерін пайдалана отырып, сапалы білім берудің бір тәсілі ретінде, жиі қолданыс тапқан аралас оқыту форматының ерекше түрі ретінде белгілі.

«Төңкерілген сынып» терминін қазіргі білім беру жүйесіне енгізуге ұсынған А.Сэмс пен Д.Бергман. Төңкерілген оқыту арқылы мұғалім белгіленген сабақ аясында білім алушылардың алған білімін қолдану дағдыларын дамыта алады. Аталған педагогикалық әдіс жаратылыстану пәндерінде ақпараттық технологияларды тиімді қолдануға және білім алушылардың өз бетінше оқуы үшін жауапкершілікті сезінуіне оң әсерін тигізетінін айтты. «Мұғалімдердің көпшілігі уақыттарын материалды түсіндіруге және білімдерін жеткізуге жұмсайды, ал талдауға, бағалауға

және бірдеңе жасауға үйретуге аз уақыт кетеді. Оқытудың «төңкерілген сынып» моделі білімді жеткізуді білім алушының жеке кеңістігіне жылжытады, ал практикалық дағдыларға көбірек уақыт жұмсалады», - деп түсіндіреді Д.Бергман. Олар 2007 жылы осы әдісті өз сабақтарында қолданып, сол арқылы білім алушылардың қызығушылығын тудырғанына көз жеткізген. Бұл модельдің негізгі идеясы – аудиториядағы сабақтар мен үй тапсырмасын орындау тапсырмаларының орындарын өзгерту болып табылады. Сонымен қатар, теориялық сабақтардың тақырыбы мен сабақтың мақсаты анықталып, зерттеу нысандары мен қажетті бейнематериалдар тізім алдын ала беріледі. Білім алу сапасын көтеру мақсатында білім алушы өзі ізденіп, өз еркімен қажетті білімді оқып, зерттеу жүргізеді.

Brian Bennet «Төңкерілген сынып» әдісі арқылы білім алушыларды ынталандырып, көптеген жетістіктерге жете алады және өз бетінше білім алуына жағдай жасалады деп түсіндіреді. Соңғы жылдарда «төңкерілген сынып» моделін оқыту әдістемесі мен меңгеруге, оны сабақта пайдалануға қызығушылық айтарлықтай өсуде. Бұл модель мұғалімнің материалды дәстүрлі теориялық баяндауға емес, білім алушылармен интерактивті жұмыс жасауға көбірек уақыт бөлуі үшін, оқыту үшін компьютерлік технологияны кез келген уақытта пайдалануды қамтиды. Оқыту мұғалім жасаған бейнероликтер арқылы жүзеге асырылады, оны білім алушылар сабақтан тыс уақытта көреді. Сыныптағы іс-шаралар мен үй тапсырмасын ұйымдастырудың классикалық негізі «төңкерілген» болғандықтан, мұндай көзқарас төңкерілген сынып үлгісі деп аталады. Жалпы, бұрын сыныптық жұмыс үйде мұғалім жасаған бейнеролик арқылы жасалса, бұрын үй тапсырмасы қазір сыныпта орындалады.

XXI ғасырда маңызды дағдыларды меңгерумен қатар білім алушылардың үлгерімін арттыратын білім беру жүйесінің жаңа моделі қажет. Прогрессивті мұғалімдер мен тәрбиешілер ақпараттық технологиялардың білім алушылар өміріндегі шындығы мен таралуын түсінуі керек. «Төңкерілген сынып» моделінің ерекшелігі - оқу ұйымдары онда аудиториялық және аудиториядан тыс жұмыс орындарын ауыстырады. Осылай бағытталған оқыту әдісі білім алушылардың оқу процесіне қатысу динамикасын жоғарылатады және шығармашылығын дамытады. Білім алушылардың әр тақырыпқа қатысты жинақталған материалмен бірлесіп жұмыс істеуге, сыни ойлау процесі арқылы өз көзқарастарын қорғауға жетелейді [1].

С.Ханды бұл тәсілдің жақтаушылары мен негізін қалаушылардың бірі деп санауға болады. Ол бүкіл әлем бойынша мектеп оқушылары мен білім алушылары пайдалана алатын әртүрлі пәндер бойынша қысқаша бейне дәрістері бар ресурс жасады. Ханның бүкіл идеясы негізделген қысқаша дәрісті қашықтықтан қарау принципі «төңкерілген сыныптың» негізінде жатыр. Мұғалім тақырыпты алдын ала береді, ал білім алушылар берілген тақырыптар бойынша теориялық материалды өз бетінше ізденіп, түсінуге тырысады. Үйде білім алушылар теорияны меңгереді, ал сыныпта практикалық дағдыларды пысықтап, мұғалімге сұрақтар қояды. Білім алушылар тақырыпқа байланысты ізденген материалдарын дайындалып, бейнетаспаларды көріп-тыңдап, интернет арқылы веб-сайттарында жүктелген дайын аудиоматериалдарды пайдалана отырып, яғни білім алушы сабаққа алдын-ала дайындықпен келеді. Теориялық біліммен дайындалып келген білім алушы түсінбеген сұрақтарын анықтап сұрап, түрлі пікірлерді салыстыра отырып қорытынды шығарады. Бұл әдістің тиімділігі өз еркімен ізденуде уақытқа тәуелсіз болады. Материалды меңгеруге әр білім алушы өз қабілетіне, ынтасына қарай уақыт бөледі. Уақыт пен мәліметтерді өзі таңдайды. Түсінбеген сұрақтары мен мәліметтерін аудиторияда мұғалім мен өзге білім алушылардың көмегімен шеше алады. Алған теориялық білімін практикада қолдана алады. Теориялық білімнің проблемалық сұрақтарын аудиторияда талқылайды. Бұл жемісті білім алуға тиімді әдіс екенін келесідей көрсетуге болады:

- мәліметтермен таныс, тақырып туралы алдын ала дайындығы бар болғандықтан білім алушы өзін жайлы сезінеді. Тақырыпты талқылауға сенімді қатысады;
- білім алушының белсенділігі артады. Себебі өзіне жайлы жерде отырып ыңғайлы уақытта білім алуға мүмкіндігі жоғары болады;
- білім алушы интернеттен қараған бейне сабақтармен еркін танысып, онымен қоса мұғалім дайындаған сабақтармен салыстырып, түсініксіз мәліметтерін анықтай алуға мүмкіндігі болады;
- тақырыпты оқып меңгеріп, сол бойынша тест тапсырмаларын тапсырады. Білім алушы алған теориялық білімін өз бетінше тексере алады;
- білім алушының білім алуына мотивация береді [2].

Теориялық білімді білім алушылардың барлығы практикада қолдануына уақыт тапшылық ететіні анық. Сабақтың бұл бекіту бөлігі өте маңызды. «Төңкерілген сынып» моделінде меңгерілген білімнің нәтижелігі аудиториялық сабақта әрі бекітіп, әрі тексеріледі. Сонымен қатар, болашақ информатика мұғалімдерін даярлауда да маңызды. Болашақ информатика

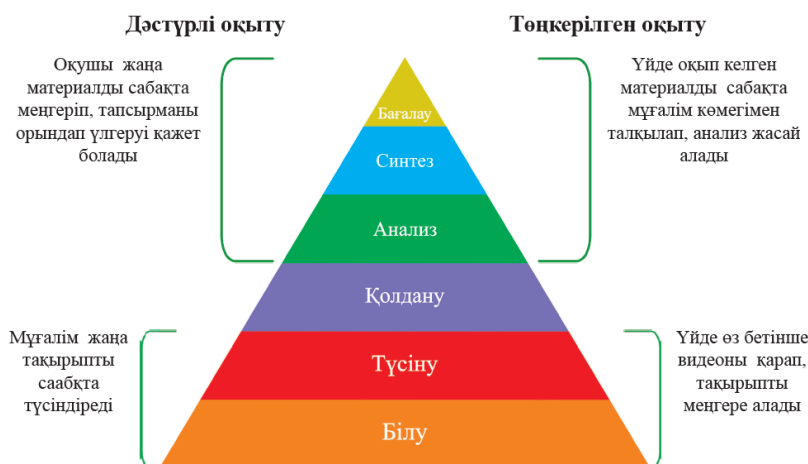
мамандықтары үшін саласына қарай негізгі мәселелерін, оның тиімділігін жан-жақты анықтай алады. Білімнің маңызды мәселесін анықтауда жетекші рөл атқарады.

«Төңкерілген сынып» моделін әр мұғалім түрлі форматта түрлендіріп, өз бетінше бере алады. Мысалы мақалалар, кейстер, пікірталастар, дөңгелек үстелдер және жобалардың тұсаукесері, бейне материалдар, қажетті оқулықтарға сілтемелер түрінде беруі немесе мұғалім өзінің дайындаған материалына бейне дәрістерін жазуы мүмкін. Білім алушыларға материалдарды алдын ала беріп, білім алушының үйде тақырыпты оқып, талдап, сабаққа дайындалып келуін тапсырады. Сонымен қатар, тақырып бойынша жобалар дайындауға, сұрақтар құрастыруға, презентациялық слайдтарды талдауға, сол сияқты бірнеше тапсырма беруі мүмкін. Кейде керісінше, білім алушыларға тақырыпты беріп, өздеріне ақпарат іздеуді, оны өңдеуді үйретуді мақсат етіп, тақырыпқа қатысты нақты материалдарды бермеуі мүмкін. Білім алушыға білімді дайын күйінде бермей, білім алушының тікелей қатысуымен меңгерту білімге деген құштарлығын арттырады. Біздің ойымызша, ол білім алушының жаңашылдыққа ұмтылуына, өз бетімен ізденуіне керемет мотивация береді.

Бүгінгі білім алушылар компьютерлік бағдарламаларды меңгерген, интернетпен еркін жұмыс істей алады. Тақырыпты терең меңгеру мақсатында түрлі материалдардан өзіне керектісін іріктеп ала білуі керек. Бұл әдісті қолданудағы мұғалімнің басты міндеті – білім алушыға тура бағыт беріп, дұрыс білім алуына жол көрсету болып табылады. Бұл аралас оқыту моделінің мәні: қандай да бір білім алуды жүзеге асыруда орындау орнын өзгертпей, яғни аудиторияда отырып-ақ, негізгі оқу процесінің құрамдас бөліктерін есте сақтау, түсіну, қолдану, талдау, синтездеу, бағалау сияқты дәйектілік құзыреттіліктерді өзгерту арқылы жүзеге асыру. Тақырып бойынша алдымен практикалық қолданылуы бекітіліп, содан соң теориялық негіздемесі беріледі. Бұл практикалық-бағдар беруді арттыру арқылы меңгертуді көздейді. Біздегі білім беру жүйесінде кеңінен айтылып жүрген теориялық білімнің кәсіпорындармен тікелей байланыс арқылы практикада жүзеге асырылу мүмкіндігіне сай келеді. Келесідей басымшылығын байқауға болады: түрлі жобаларға қатысуға, өз бетімен ізденуге жол ашады; материалдар іздестіру кезеңінде білім алушылар топпен жұмыс істеуге машықтанады; ақпаратты іздеуді және талдауды жүзеге асырады; өзін көпшілік алдында еркін ұстауға баулиды; ойын еркін жеткізу үйретеді; шешен сөйлеуге қол жеткізеді; шешім нұсқаларын ұсынуды меңгереді.

Білім беруде қалыпты жағдайда жаңа білімді меңгертуге уақыт берілгенімен, оны практикада қолдануға, тақырыпты толық түсіндіру үшін, проблемалық сұрақтарды талдау үшін уақыт жеткіліксіз екені белгілі. Мұғалім сабақты толық үлгеру үшін материалды ұсынады, тапсырмаларды үйге береді. Ал төңкерілген сынып моделінің ұтымды жақтары теориялық білім сабаққа дейін беріледі. Білім алушы оны зерттеуге қанша уақыт жұмсағысы келсе де өз еркінде. Яғни білімді меңгеруде уақыт жұмсау шекті емес. Жаңа материалды игеруге білім алушының қызығушылығы туады [3].

Білім алушылар теориялық ережелерге қарағанда практикалық мәселелерді шешуге көбірек бейімделеді. Сонымен қатар, өздері ұсынған теориялық білімнің жетістіктері мен кемшіліктерін табуды да ұсынуға болады. Олар білімді іс жүзінде қалай қолдану керектігін нақты біледі. Дайындалған материалға сыни көзбен қарайды, ұятқа қалмас үшін тиянақты дайындалуға бейімделеді. Әрі мұғалімге сұрақтар дайындап келуі де мүмкін. Авторлар Р.Жумабаев пен Е.Пайзовтың зерттеуінде дәстүрлі оқыту мен төңкерілген оқытудың айырмашылығын (1-сурет) көрсетеді. Яғни білім алушылардың оқуы сыныптан тыс үйде жалғасып, сабақ барысында олар мұғалімнің көмегімен білімдерін бекітеді. Алдын ала теориялық материалды меңгеріп келгендіктен, сабақта мұғалімнің көмегімен теориялық білімін қолданып, тәжірибе жүзінде тапсырмаларды орындайды [4].

1-сурет. Дәстүрлі оқыту мен төңкерілген оқытудың айырмашылығы

«Төңкерілген сынып» моделін ұйымдастырудың да бірнеше нұсқалары бар:

1. *Стандартты төңкерілген сынып.* Білім алушы үй тапсырмасын алады, бейне дәрістерді қарайды, келесі сабақтың тақырыбына қатысты оқу материалдарын оқиды, ал дәрісте зерттелген тақырыптар бойынша тәжірибеден өтеді.

2. *Топтық төңкерілген сынып.* Бұл модель білім алушыларға бір-бірінен үйренуге көмектесетін жаңа элемент қосады. Жаңа тақырып бойынша үйде лекциялық бейнематериалдарды және басқа ресурстарды қолданып, ал білім алушылар тапсырмалар бойынша бірге топтасып жұмыс істейді. Бұл модель білім алушыларды тек оқуға ғана емес, бір-бірінен үйренуге ынталандырады. Сонымен қатар серіктесіп жұмыс жасаудың ыңғайлы екенін түсіндіреді. Дұрыс шешім шығаруға көмектеседі.

3. *Пікірталас тұрғысынан-бағдарланған төңкерілген сынып.* Тәжірибеде бұл модельді келесідей пайдалануға болады: дәріс сабақтың тақырыбына арналған бейнеролик береді, дәрістегі уақытты осы тақырыпты талқылауға және пысықтауға арнайды, кейстерді нақты тәжірибеде қолданады.

4. *Демонстрацияға бағытталған төңкерілген сынып.* Бұл әсіресе білім алушылардан әрекеттерін дәл есте сақтауды және қайталауды талап ететін пәндер үшін жақсы. Бұл модельде мұғалім өзінің демонстрациялық әрекеттерін жазу үшін бағдарламалық құралдарын пайдаланады. Содан кейін білім алушылар өз қарқынымен жұмыс істей алатындай өз әрекеттерін көрсетеді.

5. *Төңкерілген мұғалім.* Бұл модельде төңкерілген сынып үшін жасалған барлық бейнелер мен презентациялар интернет-ресурстардан алынбайды. Оны мұғалім емес, білім алушылар өздері дайындайды. Бұл студент мұғалім рөлін алатын ойын түрі, оның мақсаты – мұғалімге үйрету. Осылайша олар өздерінің білімі мен дағдыларын көрсетеді.

6. *Виртуалды төңкерілген сынып.* Бұл төңкерілген сынып үлгісі қосымша курс білім алушылары үшін дәстүрлі бетпе-бет оқыту қажеттілігін толығымен жоя алады. Мұғалімдер лекциялық бейнелерді көру үшін бөліседі. Өзіндік жұмыстар мен үй тапсырмаларын береді. Білім алушылардың дайындаған нәтижелерін онлайн оқытуды басқару жүйелері арқылы жинайды.

7. *Жалған төңкерілген сынып.* EducationDrive әзірлеген бұл идея, ол кез келген жеке жұмысты орындай алмайтын білім алушылар үшін өте қолайлы. Бұл модель білім алушыларға дәріс бейнелерін аудиторияда өз қарқынымен, жазбасымен көруге мүмкіндік береді, ал мұғалім кез келген жеке көмек көрсету үшін студенттен студентке ауыса алады [5].

«Төңкерілген сынып» моделі бойынша оқыту төмендегідей түрде жүзеге асырылады:

- мұғалімдер оқу материалдары үшін аптасына бірнеше бейне-дәрістер дайындайды. Ол интернет желісінен алынған дайын материалдар болуы да мүмкін;

- білім алушылар бейне-дәрістердің материалдарын өз бетінше үйде қарайды. Бейне-дәрістердегі материалдарды жеке қарқынмен меңгереді, уақыт шектеулері жоқ. Онлайн талқылаулар жүйесін пайдалана отырып, сыныптастарымен және мұғаліммен қарым-қатынас жасауға мүмкіндігі болады;

- аудиториялық уақытты практикалық сабақтарды орындау үшін пайдаланылады, т.б.

Білім алушылар шағын топтарға тек деңгейлері бойынша ғана бөлінбейді. Ең алдымен, оларда қалыптасқан дағдыларды пайдалану керек, ал одан кейін басқа да қабілеттерді дамытуға тырысу керек. Сонда білім алушыларда ақпаратты қабылдауы, ойлаудың басқа перспективалары ашылады.

Қорытындылай келе, «төңкерілген сынып» моделіне көшу – ол мұғалімнің басымдылығынан білім алушының басымдылығына көшу деп қорытынды жасауымызға болады. Біздің ойымызша, ұсынылған модельді білім беруде қолдану мұғалім мен білім алушыны тығыз ынтымақтастыққа әкелуі мүмкін. Білім алушылар оқу процесінің пассивті қатысушылары болудан қалады. Модель білім алушының білімі үшін жауапкершілікті өз мойнына жүктеуге мүмкіндік береді. Сол арқылы одан әрі шығармашылыққа ынталандырады, кәсіби күзiреттiлiктерi қалыптасады. Оқу процесінде алынған білімді практикада қолдануға бағыттайды. Біздің білім алушыларымыз, яғни болашақ информатика мұғалімдеріміз оқуға, жаңа ғылым-білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Аталған бағыттардың табысты іске асырылуы ең алдымен, тек білімнің сапасымен анықталатыны белгілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Evseeva A., Solozhenko A. (2015). Use of Flipped Classroom Technology in Language Learning. Procedia – Social and Behavioral Sciences 206. 205 – 209.

2. Адамбекова Б.М. BLENDED LEARNING. Режим доступа: http://portal.kazntu.kz/files/publicate/2013-02-26-10649_0.pdf.

3. Инновационный проект по апробации и внедрению в педагогическую практику средних учебных учреждений Ростовской области технологии смешанного обучения. Режим доступа:// <http://www.openclass.ru/node/430807/>

4. Жумабаев Р., Пайзов Е. «The flipped classroom» на уроках математики». «Білімді Ел» газеті. – Астана, 2016.

5. Ищенко А. «Перевернутый класс»–инновационная модель обучения// Учительская газета. Независимое педагогическое издание [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ug.ru/method_article/876

Балганова М.С., Адылбекова Э.Т., Абдиманпова Г.М.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ МОДЕЛИ «ПЕРЕВЕРНУТЫЙ КЛАСС» В ОБУЧЕНИИ

В статье рассматривается проблема смешанного обучения, определяемая как сочетание традиционного и онлайн-обучения. Ожидается, что применение в обучении модели «Перевернутый класс» приведет к улучшению знаний. Кроме того, были отмечены такие практические причины его осуществления, как расширение доступа к знаниям и управление ресурсами.

Balganova M.S., Adylbekova E.T., Abdimanapova G.M.

THE EXPERIENCE OF USING THE «FLIPPED CLASSROOM» MODEL IN TEACHING

The article deals with the problem of blended learning, defined as a combination of traditional and online learning. It is expected that the application of the "Inverted Classroom" model in teaching will lead to an improvement in knowledge. In addition, practical reasons for its implementation, such as increased access to knowledge and resource management, were noted.

Баубекова Г.М.

Доцент м.а., PhD

Астана қаласы, Қазақстан Республикасы

Guldar_87@mail.ru

Мулдашев А.Ж.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің магистрі

Астана қаласы, Қазақстан Республикасы

Zhomartovich01@mail.ru

МЕКТЕПТЕ ФИЗИКАНЫҢ «МЕХАНИКА» БӨЛІМІН ТИІМДІ ҮЙРЕНУ ҮШІН ALGODOO СИМУЛЯТОРЫН ПАЙДАЛАНУ

Бұл мақалада мектепте «Механика» физика бөлімін оқу үшін оқу үдерісінде Algodoo симуляторын қолдану бойынша зерттеулерге шолу және пайдалану мысалы қарастырылды. Зерттеуде мектеп оқушыларына физиканы оқытуда, әсіресе механика жағдайында Algodoo бағдарламасын пайдаланудың тиімділігі сипатталған.

Кіріспе. Оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың негізгі формасы – сабақ. Осы тұжырымға сүйене отырып, сабақты құрудың көптеген әртүрлі әдістемелік ұсыныстары бар.

Жаңа ақпараттық технологияларды қолданатын физика сабағы жаңа сабақ және дәстүрлі әдістермен байланысын сақтайтын сабақ. Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып сабақты дайындау процесі сабақтың жалпы қабылданған кезеңдері негізінде жүзеге асады:

- сабақтың мақсаты мен міндеттерін анықтау;
- сабаққа қолайлы материалды таңдау (технологиялық картаны анықтау).

Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, физика сабағын құрастыру кезінде мұғалім осы технологияларды пайдалана отырып қол жеткізуді жоспарлап отырған мақсатын нақты анықтауы және шешу барысында жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып сабақты өткізуге қолданылатын құрал болатын бірқатар мәселелерді шешуі керек. анықтау. Физика сабақтарында қолданылатын жаңа ақпараттық технологиялар элементтерінің бірі цифрлық интерактивті модельдерді пайдалану болып табылады, яғни арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдану арқылы жасалған нақты объектілердің немесе жағдайлардың идеалдандырылған үлгілері.

Цифрлық ақпараттық модельдің көздері мыналар болуы мүмкін:

- физика сабағында оқу материалын бастапқы игеруге арналған 1-деңгейдегі бағдарламалық-педагогикалық құралдар (1С: Білім. Физика. Көрнекі құралдар кітапханасы, Мектептегі физика. Электрондық сабақтар. және тесттер, Open Physics 2.5 нұсқасы, т.б.);
- эксперименттік және тәжірибелік дағдыларды қалыптастыруға және бекітуге арналған 2-деңгейдегі бағдарламалық-педагогикалық құралдар (1С: Тьютор. Физика, «Жаңа диск» виртуалды физикалық зертханасы, емтиханға жедел дайындық. Физика және т.б.);
- цифрлық интерактивті модельдердің қызметтері. Ең алдымен, бұл тегін және ақылы үлгілерді ұсынатын цифрлық ақпараттық модельдің банктері болып табылатын сайттар:
- физикалық симуляторлар.

Біз физикалық симуляторларға тоқталамыз, өйткені физикалық симуляторлап цифрлық интерактивті модельдерді жасаудың икемді құралы деп есептейміз. Осындай физика тренажерларының бірі - Algodoo бағдарламасы (<http://www.algodoo.com/>).

Қазіргі білім беру технологиялары оқытудың кең ауқымын ұсынады. Олардың ішінде студенттерге физиканың әртүрлі құбылыстары мен заңдылықтарын тәжірибе жүзінде зерттеуге мүмкіндік беретін компьютерлік симуляторлар ерекше орын алады. Осындай симулятордың бірі - мектепте физиканың «Механика» бөлімін оқу үшін тиімді пайдалануға болатын Algodoo.

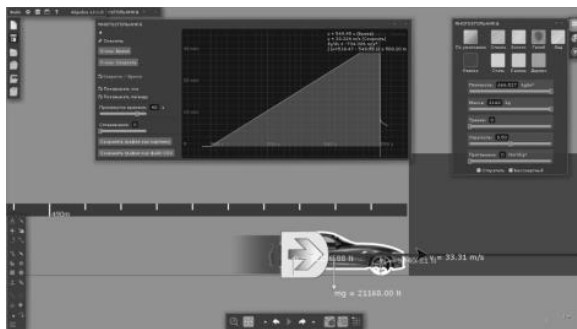
Algodoo - бұл білім беру мақсатында арнайы жасалған физика симуляторы. Ол объектілерді құру, оларға физикалық қасиеттер мен өзара әрекеттесулер беру, содан кейін олардың әртүрлі жағдайларда өзін қалай ұстауын бақылау мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Algodoo көмегімен оқушылар әртүрлі эксперименттер жүргізе алады, механика принциптерін үйренеді және физикалық заңдар туралы білімдерін тереңдете алады.

Algodoo-ны сабақта қолданудың басты артықшылықтарының бірі - абстрактілі физика ұғымдарын визуализациялау мүмкіндігі. Мысалы, оқушылар ауырлық күшінің әсерінен дененің қозғалысын модельдей алады, бастапқы шарттарды қоя алады, қозғалыс траекториясы әртүрлі

параметрлерге байланысты қалай өзгеретінін бақылайды. Бұл әдіс студенттерге механиканың негізгі принциптерін жақсы түсінуге және оларды тәжірибеде қолдануға көмектеседі. Сонымен қатар, Algodoo студенттерге өздерінің зерттеулері мен эксперименттерін жүргізуге мүмкіндік береді, бұл олардың шығармашылық ойлауын және алған білімдерін қолдану қабілетін дамытуға көмектеседі. Интерактивті интерфейс пен пайдаланудың қарапайымдылығы арқасында тренажер компьютерлік бағдарламалармен жұмыс істеу тәжірибесі аз мектеп оқушылары үшін де қолжетімді болады.

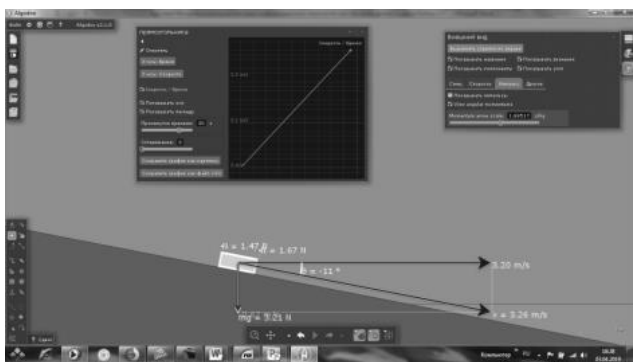
Бұл бағдарлама 2D физикалық симулятор болып табылады. Бұл симулятор көптеген құралдар жиынтығын қамтиды. Бағдарлама әсем безендірілген, бұл дидактикалық материалды оқушыларға тиімді жеткізуде маңызды. Бағдарламаны пайдалана отырып, механикалық және оптикалық жүйелерді имитациялауға болады, ал Thyme кірістірілген сценарийлік бағдарламалау тілін пайдалана отырып, сіз өзіңіздің жеке функцияларыңыз бен құбылыстарыңызды, әдеттен тыс физикалық қасиеттері бар объектілерді жасай аласыз. Файлдан кескіндерді виртуалды ортаға жүктеуге және оған кез келген физикалық қасиеттерді тағайындауға болады, бұл құрылған интерактивті модельдің көрінуін арттырады. Бағдарлама толығымен тегін және бұлттық деректерді сақтау функциясы бар, сондықтан кез келген адам цифрлық интерактивті модельді жүктеп алып, оны өз қалауы бойынша пайдалана алады, сондай-ақ өзінің әзірленген үлгісін жалпы пайдалану үшін деректер бұлтына жүктей алады. Бұл бағдарламаны 2008 жылы Швецияның Умеа университетінің студенті Эмиль Эрнерфельдт информатика бойынша магистр дәрежесін алу үшін жасаған, содан кейін ол Тун деп аталды. Ол көп ұзамай өте танымал болды, ал жақында тегін. Бағдарлама сонымен қатар ойын физикасының симуляторы ретінде орналастырылған, бірақ ойын құралдарының көмегімен сіз нақты әлемнің физикалық заңдарына негізделген ойын әлемін жасай аласыз. Енгізілетін объектілердің параметрлерін тәжірибені дайындау кезінде ғана емес, демонстрация кезінде де орнатуға болады. Тренажердегі нысандарды көлеммен, салмақпен, материал түрімен, тығыздықпен, серпімділікпен, сырғанау коэффициентімен, серіпшелі кернеу мен қысу күшімен орнатуға, заттарды сұйықтыққа немесе металға айналдыруға және т.б. Тәжірибе кезінде әртүрлі параметрлері бар графиктерді көрсетуге болады: импульс, жылдамдық, үдеу, денеге әсер ететін күштер, кинетикалық және/немесе потенциалдық энергия, момент, бұрыштық жылдамдық және тағы басқалар [3].

Көбінесе студенттер есепті шешу кезінде есеп шығаруда көрсетілген процестерді елестете алмайды, бұл симуляторды қолдана отырып, олар есепте көрсетілген жағдайды қарапайым және жылдам модельдеп, көрсете алады (1-сурет).

1-сурет. Algodoo бағдарламасында жасалған цифрлық интерактивті модель.

Мысалы, келесі есеп шартын оқу: Блок бастапқы жылдамдықсыз көлбеу жазықтық бойымен сырғанайды. Блоктың тоқтау сәтіндегі жылдамдығын анықтаңыз (2-сурет). Барлық қызығушылық сипаттамалары көрсетілген Algodoo тренажерінде осы проблемалық жағдайларды модельдеу үшін бірнеше секунд қажет. Ақпарат нақты уақыт режимінде диаграммада көрсетіледі, онымен кейінірек жұмыс істеу керек болады. Осы симулятор көмегімен есептерді шешу кезінде реттеуші, танымдық және коммуникативті әмбебап оқу әрекеттерін орындауға болады.

2-сурет. «Токтау сәтіндегі блоктың жылдамдығын анықтау» есебін модельдеу.

Осылайша, кез келген мәселенің шарттарын имитациялауға болады. Бағдарламаны мұқият зерделеу арқылы физика мұғалімі мен студенттер күрделі физикалық процестер мен құбылыстарды модельдей алады. Бұл симулятор зерттелетін құбылысты көрсету ретінде жаңа материалды түсіндіруде, зертханалық жұмыстарды орындауда немесе мемлекеттік емтиханға дайындалу кезінде қолданылуы мүмкін және қажет. Интерактивті тақта мен құжат камерасын пайдалану арқылы бұл бағдарламаның дидактикалық мүмкіндіктерін айтарлықтай арттыруға, сонымен қатар сабақты қызықты мазмұнмен толтыруға болады. Мысалы, мектеп физикасы курсының «Механика» немесе «Оптика» белгілі бір бөлімін оқығанда экранды екі бөлікке бөліп, нақты демонстрациялық эксперименттің тандемін және оның цифрлық интерактивті моделін пайдалануға болады. Сыныпта демонстрациялық экспериментті орындау процесі және оның цифрлық интерактивті моделі.

Қорытынды. Мектепте физиканың Механика бөлімін оқу үшін Algodoo симуляторын пайдалану тиімді және қызықты оқыту әдісі болып табылады. Олар мектепте физикалық құрал-жабдықтардың жоқтығы немесе жетіспеуі жағдайында жалғыз шешім болып табылады; олар бірқатар мәселелерді шешуде таптырмас болады. Модельді көрнекі түрде құру және оны талдау үшін өте пайдалы. Сандық интерактивті модельдер физика мұғаліміне шындықта бақылау және бағалау қиын физикалық процестер туралы түсінікті дұрыс қалыптастыруға мүмкіндік береді. Зерттелетін физикалық теорияда абстракциялар туралы жиі айтамыз, мысалы, табиғатта жоқ идеал газ туралы. Мұндай материалды тек қиялдың көмегімен оқып-үйрену қиын, ал мұндай оқу барысында оқушылар қандай бейнелерді қалыптастыратынын елестету қиын. Оқулықтағы иллюстрациялар динамикалық жүйелер туралы бұлыңғыр түсінік береді; негізінен студенттер өз тәжірибесіне, кеңейген көзқарастарына немесе бай қиялына сүйене отырып, жағдайды өздері анықтайды. Цифрлық интерактивті модельдер студенттерге әлем бейнесінің модельдік (жеңілдетілген) идеясын тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. [Электрондық ресурс]. Қол жеткізу режимі: <https://kpfu.ru/elabuga/projects/newsfest/fizicheskaya-situaciya-kak-sposob-proektirovaniya.html> (қол жеткізу күні: 03.04.2019).
2. Белобородов Н. В. Социальные творческие проекты в школе. — М.: Аркти, 2006. — 163 б.
3. Данилов О. Е. Подготовка и осуществление компьютерной визуализации в процессе создания учебной модели // Молодой ученый. — 2015. — № 2. — С. 45–48. — URL
4. Пахомова Н.Ю. Білім беру мекемесіндегі оқу жобасының әдістемесі. – М.: Аркти, 2005. – 112 б
5. Искандеров, Н.Ф. Мектеп физика курсының «Механика» бөлімін оқудағы ассистент ретінде Algodoo физикалық симуляторының әдістемелік мүмкіндіктері / Н.Ф. Искандеров, О.Г.Бойчук. — Мәгін: дереу // Жас ғалым. - 2019 ж. - No 39 (277). — 240-244 б.

Баубекова Г.М., Мулдашев А.Ж.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИМУЛЯТОРА ALGODOO ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИЗУЧЕНИЯ РАЗДЕЛА ФИЗИКИ «МЕХАНИКА» В ШКОЛЕ

В данной статье представлен обзор исследований и пример использования тренажера Algodoo в учебном процессе изучения физического факультета «Механика» в школе. В исследовании описана эффективность использования программы Algodoo при обучении физике школьников, особенно в случае механики.

Baubekova G.M., Muldashev A.ZH.
**USING THE ALGODOO SIMULATOR TO EFFECTIVELY STUDY THE
MECHANICS SECTION OF PHYSICS AT SCHOOL**

This article provides a review of research and an example of using the Algodoo simulator in the learning process for learning the "Mechanics" physics department at school. The research describes the effectiveness of using the Algodoo program in teaching physics to schoolchildren, especially in the case of mechanics.

УДК371.268

Баубекова Е.В.
Российцева Н.И.
ТОО « Детский сад «Одарёшка»,
город Караганда, Республика Казахстан
Hulesko@mail.ru

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ РЕШЕНИЯ

В статье сделана попытка выделить основные проблемы современного образования. Выявлено наличие проблем в системе дошкольного образования, связанных как с процессом обучения, так и его ресурсным и кадровым обеспечением. Авторы, опираясь на данные статистики и опыт, обращают внимание на стоящие перед дошкольным образованием проблемы, предлагают пути решения.

Детский сад – первая форма работы педагогов с детьми. Именно в начале жизни формируются основные качества человеческой личности ребёнка. Если пренебрегать особенностями развития малыша в данном возрасте, это может негативно повлиять на его развитие. Детский сад – первая ступень системы образования и воспитания. Именно в этот возраст происходит у детей - эмоциональный период, который характеризуется быстрым изменением когнитивных способностей, физического, социального, интеллектуального, коммуникативного развития детей. Таким образом, в раннем детском возрасте необходимо заложить позитивный опыт, создать устойчивую основу будущей личности ребенка. Именно теперь дошкольная подготовка считается важнейшим социформирующим фактором.

Невидимо всем ребенок из-за детского стола пересаживается на парту школы. Для ребенка такой процесс очень часто болезнен. Таким образом, актуальна проблема перехода между детским садом и школой. Преемственность дошкольного периода и школы является важной и болезненной проблемой. Актуальность вопроса преемственности связана с тем, что в образовательном процессе нет стабильности, качества, в частности, это связано с нарушением связей между целями, содержанием, методами и методами обучения, воспитания, а также изменением требований общества о качестве образования. Профессиональные педагоги должны осуществляться вместе с профессиональным педагогом: воспитателем, учителем, психологом и родителями, которые целенаправленно будут выполнять работу, в том числе различные цели, содержания, форм, методов и приемов обучения и воспитания.

Преемственность в детском саду и школе предусматривает следующие задачи:

1. Создание непрерывности и успеха адаптации в процессе перехода от детского сада до школы.
2. Обеспечить систему непрерывной подготовки, учитывая возрастные особенности детей дошкольного возраста и первого класса.
3. Создать благоприятные условия в детских садах и школах, чтобы развивать познавательную активность, самостоятельность, творческую активность каждого ребёнка.
4. Организация системы взаимодействия учителей школы с педагогами путем совместного проведения образовательных мероприятий, совместной работы с родителями и детьми.
5. Создание психотерапевта является педагогическим условием, обеспечивающим сохранение и оздоровление здоровья и непрерывное психофизическое развитие дошкольников и младших школьников.
6. Обеспечить условия для плавного перехода детей с игровой деятельности в учебную деятельность.

7. Развивать коммуникативные способности ребенка является важной работой педагогов а также родителей и педагогов. Коммуникация включает в себя умение слушать и слышать, умение общаться с другими людьми и сверстниками, умение высказывать свои чувства, понимать речи.

Пред школьным образованием направлено обеспечение равной стартовой возможности детям в дошкольном возрасте. На протяжении последнего десятилетия дошкольное образование прошло довольно нелегкий путь внедрения в новые и современные условия, что существенно увеличило границы ответственности детского дошкольного учреждения. Программа образования направлена прежде всего на разработку условий, соответствующих современным особенностям процесса образования и образования. Важнейшим моментом является задача создания условий, которая затрагивает возможности раскрытия, в первую очередь педагога, определяет путь самореализации, создавая новый импульс развития его.

В настоящее время приоритетное направление работы с учителями – повышение профессиональной компетенции. Нужно изменить стратегию, позицию оказания комплексной поддержки сотрудникам, приглашать специалистов на психологическую профилактику эмоционального выгорания, проводить бизнес-игры, семинары, организовать научное и методическое сопровождение на специальных семинарах и практикумах.

Для того, чтобы педагог вписывался в современные ритмы, он должен непрерывно развиваться, развиваться на основе современной педагогической техники. Ситуация на дошкольных образовательных учреждениях качественно изменяется, большинство учителей в течение последних лет освоили в рамках учебной подготовки инновационные образовательные программы. Воспитатель – это человек, связывающий детей с миром, уже неизведанным до сих пор взрослым. У педагога многогранная работа по специфике. Быть учителем означает нести зерна воспитания, образования, культуры, восстанавливать духовность, закреплять в сознании и сердце воспитанников базу гражданского самоосознания и самоопределения человека каждого ребенка. Если учитель сам не успевает, не в состоянии найти своё место, не в состоянии видеть перспектив дальнейшего роста и роста собственного, то воспитанник следует его примерам. В своей практической педагогической деятельности воспитатель должен создавать условия для того, чтобы выявить и развивать полноценный личностный ресурс каждого ребёнка, применяя системный и целенаправленный подход. Это будет способствовать тому, чтобы ребенок научился понимать задачи, анализа вариантов решений, сравнения, выделения составляющих из единой цели, не только научить его знаниям, но и сформировать его желание и стремление учиться на протяжении всей жизни.

Серьезная проблема на сегодняшний день заключается в отсутствии процедуры оценки основных программ общеобразовательного образования дошкольного возраста. В современной дошкольной системе существует довольно много различных программ авторского комплексного и параллельного образования, появившихся и продолжающих появляться, апробировать как альтернативу существующим в дошкольной системе. Однако экспертиза этих программ не прошла, что, безусловно, поможет создать реестр примерных базовых дошкольных программ, который является государственным информационным системам. Сейчас, разработав основную общеобразовательную программу, каждое дошкольное учреждение должно четко определить целесообразности, объема и соотношения ее обязательных и вариативных частей с учетом возможностей педагогов, интересов родителей, потребностей детей. Также необходимо максимально соблюдать существующие планы детского сада, исключать дублирование, несогласие, избежать декларации. Следует учитывать, что в процессе конструирования и осуществления учебного процесса важную роль играет образовательная среда.

Предметно-пространственное пространство группы должно быть насыщенным, трансформированным, полифункциональным, вариативным, доступным и безопасным. Психологи считают, что среда должен учитывать особенности возраста детей в дошкольных учреждениях; обеспечивать новый, перспективный уровень развития детской деятельности, удовлетворять актуальные и дальние потребности ребенка в актуальном и дальнейшем развитии. Педагогические особенности построения предметной среды - комфорт и безопасная обстановка, соответствие программе образования, обеспечение насыщенности сенсорными впечатлениями и самостоятельной деятельностью ребенка, свободное место расположения предметов, формирование условий для создания условий для изменения, дизайна. Использование программного и целевого подхода помогает решить проблему развития детских образовательных организаций, удовлетворить спрос на детские услуги в зависимости от возраста рождения. Поэтому можно сказать, что на сегодняшний день основная задача – развитие системы детского образования, которая оптимально отвечает интересам детей и семей, обеспечивает наибольший уровень охвата детей качественным детским образованиям.

Еще одной проблемой является недостаточное внимание родителей к образовательному процессу, которое негативно сказывается на развитии детей. Хотя родители - первые учителя своего ребенка, многие не участвуют в активной образовательной деятельности. Одной из причин может быть нехватка времени у родителей. И еще одна причина многие родители считают, что образовательные задачи должны возлагаться полностью на педагогов. Эти все проблемы вызывают недопонимание того как родители могут помочь в образовании своих детей. В последнее время проблема взаимодействия образовательных учреждений и семей попала в число самых актуальных. Изменившиеся современные семьи финансового и социального расслоения, обилия новейших технологий и более широких возможностей образования заставляют искать новое взаимодействие. Папы и мамы должны помнить о том, что сад является только помощником для воспитания ребенка и поэтому не должны нести все ответственность педагогам и отстраняться от воспитательного процесса и воспитания. Еще одна сложность в отношениях семьи и учебных заведений может быть связана, к примеру, с несогласием между ожиданиями, с иногда присутствием недоверия родителей к педагогам. Непонимание семьи и детского сада всей силой ложится на ребёнка. И мы, учителя, часто сталкиваемся с большими трудностями в общении со своими родителями в связи с выбором формы общения. И мы, учителя, часто сталкиваемся с большими трудностями в общении со своими родителями в связи с выбором формы общения.

Основной целью всех форм взаимодействия образовательных учреждений с семьей является установление доверительного отношения с детьми и родителями, их объединение в одну группу, воспитание потребности в совместном их решении.

Построение взаимодействия с родителями может развиваться и использоваться в качестве традиционных форм. Это собрания родителей, семинары, практики. Так же как и современная форма - устный журнал, экскурсия, родительский клуб, мероприятия, отдых, игры, и так далее.

Планируя такую или иную работу, мы, как педагоги, всегда исходим из представлений современных родителей, как современных людей, готовых обучаться, саморазвития и сотрудничества. В зависимости от этого мы выбираем следующую категорию требований к формам коммуникации: оригинальный, востребованный, интерактивный.

Одна из самых традиционных, но активной познавательной форм работы в семье остается родительского собрания. Однако из практики работы известно, что родители неохотно откликаются на непосредственные встречи в виде докладов и учебных бесед, что очень очевидно. Я думаю, выход из этой ситуации - попытаться строить общение со своими родителями не монологом, а диалогом. Когда я общаюсь с родителями, я пытаюсь отказаться от использования выражений типа «ваш Сергей», «ваш ребенок», чтобы не отметить отстранение от воспитательных проблем. Чаще всего показываю конкретные положительные методы взаимодействия со своими родителями, такие как: «Татьяна Николаевна, Серьёз придумал интересную игру сегодня, подойдите, рассказывайте маме, в чем мы играли сегодня». Я ежедневно показываю каждому ребенку свои способности, через его интересы. Я предупреждаю родителей о том, что в любой удобный момент могут приходиться в группу и наблюдать за тем, чем занят малыш. К сожалению, если родители заняты, то это не все может позволить себе.

Главный элемент любой конструкции или системы – люди. Детский сад должен работать тем, кто по-настоящему хочет, умеет и может работать с ребятами, которые любят и готовы научиться общаться, которые стремятся постоянно развиваться, освоить все лучшее и новое, внести это в детские сады. В общем, дошкольное образования играет большую роль в детском развитии, обществе и экономике. Таким образом, необходимо повысить внимание на проблемы детского образования для создания условий развития качественной системы образования для детей раннего возраста.

Выводы. В ходе проведенного анализа выявлены составляющие в образовательном процессе.

1. Целевое направление, обусловленное органическим сочетанием задач и целей воспитания детей и их обучения на каждом конкретном этапе их роста.

2. Стратегическая направленность, направленная на разработку и обеспечение «сквозных» линий в контенте, подготовку единых учебных курсов по изучению отдельных программ. Указанное направление определяет формирование основ для более высокого уровня дальнейшего ознакомления с учебным материалом, расширяя и расширяя тематику.

3. Технологическое направление, предусматривающее внедрение новаторских форм, методик и методов воспитания, а также способов их воспитания.

Н.К. Крупская подчеркивала: «Если мы поставим правильно дошкольное воспитание ребят, мы тем самым поднимем школу на более высокую ступень...»

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан от 27.07.2007 года №319 – III «Об образовании (с изменениями и дополнениями по состоянию на 27.08.2020 г. №361 – VI)
2. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения. – Астана, 2020. – 20 с.
3. Авраменко Н.К. Подготовка ребенка к школе. - М.: Педагогика, 2006. – 256 с.
4. Ботова Г.С. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М.: Просвещение, 1986. – 195 с.
5. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. - М.: Просвещение, 1996. 370 с.

Баубекова Е.В., Российцева Н.И.

Мақалада қазіргі білім берудің негізгі мәселелерін бөліп көрсетуге тырысады. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде оқыту үдерісіне, сондай-ақ оны ресурстық және кадрлық қамтамасыз етуге байланысты проблемалардың болуы анықталды. Авторлар статистика мен тәжірибеге сүйене отырып, мектепке дейінгі білім берудің алдында тұрған мәселелерге назар аударады, шешу жолдарын ұсынады.

Baubekova E.V., Rossiytseva N.I.

The article tries to highlight the main problems of modern education. The presence of problems in the system of preschool education related to the learning process, as well as its resource and personnel support, has been identified. Based on statistics and experience, the authors focus on the problems facing preschool education, offer solutions.

УДК 372.854

Гарлятович Н.С.

учитель химии

КГУ «ОШ им.Ж.Ташенева», город Караганда, Республика Казахстан

**РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ
НА УРОКАХ ХИМИИ**

Данная статья направлена на развитие творческого мышления на уроках химии. В статье определены методические приемы и педагогические условия, способствующие эффективности занятий. Автор проанализировал различные подходы к определению творческого мышления.

В современных условиях развития Республики Казахстан важнейшей составляющей национального богатства становится уровень образования и интеллектуальный потенциал общества. Образованность человека, профессиональная мобильность, трудолюбие, стремление к творчеству и умение действовать в нестандартных условиях становятся основой устойчивого развития страны.

Государственная и образовательная политика Республики Казахстан приоритетным направлением определяет задачи формирования творческой личности, способного в условиях меняющегося мира к саморазвитию, созидательному труду. Эти задачи призвана решать современная школа, основной целью которой является совершенствование, развитие потенциальных возможностей личности, заложенной природой [1].

В связи с этим ставится проблема создания условий для развития творческой деятельности, в которой школьник может в максимальной степени проявить свои способности. Как отмечено в общеобразовательном стандарте: развитие личностных качеств и способностей учащихся опирается на приобретение ими опыта разнообразной деятельности: учебно-познавательной, практической, социальной. Поэтому в стандарте особое место отведено деятельности, практическому содержанию образования, конкретным способам деятельности, применению приобретенных знаний и умений в реальных жизненных ситуациях.

Возможности использования потенциала уроков химии в целях развития творческого начала личности в различных аспектах исследовались педагогами, психологами.

Значение и функция образования в системе непрерывного образования определяется не только его преемственностью с другими частями образования, но, прежде всего, неизменной ценностью этого этапа в формировании и развитии личности ребенка.

В этом контексте основной функцией образования является формирование у учащихся интеллектуальной, эмоциональной, предпринимательской и коммуникативной готовности к позитивному взаимодействию с окружающим миром [2].

В современных условиях школа призвана выполнить актуальную задачу по формированию личности ученика, активной, творческой и трудоспособной. В этом случае образовательный процесс в школе требует развития познавательных интересов и творческой активности учащихся.

Изменения, происходящие в настоящее время, предъявляют к субъекту все более высокие требования, повышают роль человеческого фактора. Необходимо формировать личность, способную творчески мыслить и действовать. В решении этой ответственной задачи огромная роль принадлежит современной школе. Так как обществу нужны образованные, нравственные, деятельные и креативные участники, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, способные к сотрудничеству.

Химия, как предмет, изучаемый в школе, должна вносить свой образовательный вклад в развитие творческого мышления обучающихся. Это развитие познавательных интересов и интеллектуальных способностей, учащихся в процессе изучения теоретических основ химии, проведения химического эксперимента, самостоятельного приобретения компетенций в соответствии с возникающими актуальными потребностями.

Развитие творческого мышления является одним из основных факторов развития индивидуальности и уникальности личности и начинается с дошкольного возраста. В разные возрастные периоды ведущее значение для общего психического развития приобретает какой-либо из психических процессов.

Творчество в широком смысле рассматривается А. Я. Пономаревым [3] как механизм развития, взаимодействие, ведущее к развитию, при этом исчезает специфика творчества как сознательного и целенаправленного процесса.

Представление о том, что творчество - это производство новых, ценных и значимых идей, дает также М. Боден [4]. А для Р. Мэй существенной мерой творчества является практическое решение проблемы [5]. Согласно С. Меднику, творческий процесс - это реконфигурация ассоциативных элементов в новые комбинации, выполняющие поставленную задачу [6]. Чем из более отдаленных зон смыслового пространства взяты элементы проблемы, тем более креативным является процесс решения.

Творческое мышление представляет собой высшую ступень познания человеком действительности. Чувственной основой мышления являются ощущения, восприятия и представления. Через органы чувств - эти единственные каналы связи организма с окружающим миром - поступает в мозг информация. Содержание информации перерабатывается мозгом, при котором наиболее сложной (логической) формой переработки информации является деятельность мышления. На уроках химии решая мыслительные задачи, которые перед учащимися ставит педагог, он размышляет, делает выводы и тем самым познает сущность окружающих вещей и явлений, открывает законы их связи, а затем на этой основе преобразует предметы.

К.Ж. Кожухметова в качестве характерной черты творческого мышления учащихся школы отмечает неотъемлемое наличие конкретных образов. Его существование очень легко понять, это предполагает постоянный переход от эмпирии к теории, от чувственного к логическому [7].

Все уроки по химии направлены на развитие творческого мышления выстраиваются с учетом творческой активности обучающихся. Планируемая педагогическая ситуация продумывается с опорой на достижения обучающихся, на то, что они умеют и знают, с учетом их творческих возможностей. Обязательные условия проведения урока по химии, направленного на развитие творческого мышления обучающихся, можно сформулировать следующим образом:

- педагог химии должен принимать все ответы и реакции учащихся (устные и письменные ответы; ответы, ответы в графической и текстовой форме, в форме поведения и реакции на другого человека);

- необходимо создать независимость выбора и принятия решений учащимися для того, чтобы они могли самостоятельно контролировать собственное продвижение;

- каждой идеей ученика учителю необходимо проявить восхищение;

- ошибка ученика должна использоваться как возможность нового, неожиданного взгляда на что-то привычное;

- неперенным условием проведения урока является положительная поддержка личности каждого ребенка;

- во время урока исключается необоснованная критика личности и деятельности детей.

Особенностью креативного урока по химии является то что данный урок, развивающий, на котором используется системно-деятельностный подход в обучении с активными видами познавательной деятельности учащихся, состоящий из нескольких блоков, включающих в себя задания требующие логики мышления, творческого нестандартного подхода к решению проблем.

Проанализировав литературу, можно выделить следующие методы и приемы развития творческого мышления на уроках химии:

- химические сказки;
- задания ассоциации;
- химия и современные художественные фильмы;
- традиционные задания в нетрадиционной форме;
- фокальный;
- синектика;
- эвристический;
- частично-поисковый;
- учебно-интерактивный [8].

Таким образом, основная часть обучающихся считает, что признаки научного познания помогают в устойчивости знаний, дают возможность использованию приобретенных знаний не только на уроках химии, но и во всём процессе обучения. Использование учебного материала повышает мотивацию учащихся к научным знаниям.

Уроки химии, построенные на интеграции активных методов обучения и различных видов деятельности, играет позитивную роль в формировании творческого мышления школьников.

Список использованных источников:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, утвержденный приказом Министра просвещения РК от 3 августа 2022 года № 348.

2. Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115.

3. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. - М.: Педагогика, 2016. - 280 с.

4. Боден М.А. Креативность и искусственный интеллект // Электронный журнал «Искусственный интеллект» 2018. № 3. – С. 347–356

5. Мэй Р. Психология творчества / Пер. с англ. Т.К.Кругловой. - М.: Независимая фирма «Класс», 2017. – 165с.

6. Медник С. Ассоциативная теория творчества. – М.: Изд-во ИП РАН, 2016. – 143с.

7. Кожаметова К.Ж. Подходы к проблеме творчества в познавательной деятельности младшего школьника. // Журнал «Психологически-безопасная образовательная среда: проблемы проектирования и перспективы развития». 2018. № 4. - С.124-130

8 Музаева З.М. Интерактивные методы преподавания химии в современной школе. – Казань: Бук, 2015.

Гарлятович Н.С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА

Бұл мақала химия сабақтарында шығармашылық ойлауды дамытуға бағытталған. Мақалада сабақтың тиімділігіне ықпал ететін әдістемелік әдістер мен педагогикалық жағдайлар анықталған. Автор анықтаудың әртүрлі тәсілдерін талдады шығармашылық ойлау.

Garlyatovich N.S. DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE THINKING IN CHEMISTRY LESSONS

This article is aimed at developing creative thinking in chemistry lessons. The article defines methodological techniques and pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of classes. The author analyzed various approaches to the definition of creative thinking.

Дүйсенбай А , Галамхан С
“Әлихан Бөкейхан атындағы гимназиясы”КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қазақстан Республикасы

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Автор өзінің зерттеу жұмысында Ы.Алтынсариннің қазақ халқының ағартушылық тарихында және ұлттық мектебінің қалыптасуында терең із қалдырған тұлға екендігін зерттеп, әдеби шығармаларының мазмұнына тоқталып, қазіргі таңда жазушы шығарма тақырыптарының өміршеңдігін дәлелдеген.

«Қашанда бір істі істегіңіз келсе, ол іске әуелі ақылыңызды, одан соң қолыңызды жұмылдырыңыз, егер де ақылыңыз дұрыстаса, көзіңіз көріп, жөнін тауып мақұл көрсе, тіліңіз бен қолыңызға ерік беріңіз».

Ы.Алтынсарин

Біз келешекте қуатты мемлекет, зиялы қоғам құрамыз десек, дәл бүгін бесікте жатқан бөбектерді, балабақшада жүрген балдырғандарды, мектеп шәкірттерін тектілікке, инабаттылыққа, имандылыққа тәрбиелеуді қазіргі уақыттың міндеті, талабы деп қарауымыз керек. Осы орайда кешегі ұлы тұлғаларымыздың салып кеткен сара жолы, адастырмасы анық. Мектеп ашып, бала тәрбиесіне ерекше көңіл бөліп, қазақ халқының тағдырына ерекше мән берген ұлы ағартушы – педагог Ы.Алтынсарин ілімі әлі де үлгі, бағдарлы бағыт екені күнделікті дәлелді болуда.

Айта кету керек, көрнекті ағартушы Ы. Алтынсарин зайырлы халық мектептерін құрып қана қоймай, олар үшін балаларды оқыту мен тәрбиелеудің дидактикалық принциптерін ғылыми тұрғыдан әзірледі, оқу және әдістемелік құралдар жазды.

Алтынсарин бүкіл өмірін туған халқының ағартушылығына арнады. «Қазақ халқы білім алу үшін құнарлы негіз болып табылады», - деп жазды ол.

Алтынсарин орыс және қазақ халықтары достастығының сенімді жақтаушысы болды. Ол демократиялық орыс әдебиетін насихаттады, орыс педагог-жазушылары К. Д.Ушинский мен Л. Н. Толстойдың тәжірибесін пайдаланды.

Өз хаттарында Ы.Алтынсарин үнемі қазақ халқының өзекті әлеуметтік мәселелерін қозғайды. Қазан университетінің профессоры Н. И.Ильминскийге жазған хаттарының бірінде Алтынсарин былай деп жазды: "Біз (В.В. Катеринскиймен) үнемі және тұрақты түрде бастауыш орыс мектептерін құруды талап етеміз және мұнда курсты үздік бітіргендер орыс тілі мен сауаттылығын үйрететін осындай практикалық мекемелерге барамыз...».

Қазақ халқы өзінің ұлы ұлының қызметі мен шығармашылығын жоғары бағалады. 1884 жылы Орынбор газетінің беттерінде Ы.Алтынсарин былай деп жазды: . Алтынсарин – өз халқының, оның рухының, ақыл-ойының, мінезінің және жалпы бүкіл өмірінің көрінісі болатын кейіпкер».

Ыбырай Алтынсарин артта қалу мен консерватизмге қарсы бағытталған жаңа прогрессивті бағыттың идеялық өкілі болды.

Қазақстан жағдайында Ыбырай Алтынсарин Ушинскийдің педагогикалық идеяларының алғашқы хабаршысы болды. Міне, оның принциптері:

- Оқудың соңы – білім.
- Оқу – инемен құдық қазғандай.
- Ғалым алға, үйренбеген артқа қарай жүреді.
- Өлгенше білім үйреніңіз.
- Ғалым ағымға қарсы жүзеді.
- Сауатты адам өлмейді, сауатсыз адам өмір сүре алмайды.

Педагог-энтузиаст Ыбырай Алтынсарин өзінің практикалық қызметін ағарту, мәдениет, прогресс идеяларын кеңінен насихаттаумен, қазақ халқын орыс халқының мәдениеті мен ғылымымен таныстырумен ұштастырды. Ол қазақ халқын өркениетті халықтар қатарынан көргісі келді. Ыбырай Алтынсариннің пікірінше, бұл мақсатқа жету үшін, ең алдымен, патриархалды-рулық жүйенің бүкіл құрылымын түбегейлі қайта құру қажет. Ол білім беруді

мақсат ретінде емес, әлеуметтік ортаны өзгерту үшін белсенді күресте жастарға қажет құрал және қару ретінде қарастырды.

Алтынсарин білім беру міндеттерін өмір қажеттіліктерімен, бұқараның қажеттіліктерімен байланыстырады. Оның пікірінше, мектеп оқушының ақыл-ой дамуы мен жеке басын адамгершілік жетілдіру мақсатына жетуді қамтамасыз ететін нақты білім беруі керек.

Сондай-ақ, ғалым мектептің міндеті соншалықты жан-жақты деп санайды, кейде мұғалімдерге оның нұсқауларында мектеп-оқу процесі мен сыныптан тыс жұмыстардың әдеттегі шекаралары жойылады.

Алтынсарин былай деп жазды: «Халық мектептері үшін мұғалімдер бәрін жасайды: олармен ең асыл бұйрықтар да, мұқият инспекторлық қадағалау да салыстыра алмайды».

Оқу үдерісін ұйымдастыруда бірінші кезекте басты рөлді мұғалім атқарады, шешуші рөлді оқу-материалдық база атқарады, содан кейін қазақ мектебіне жарамды оқулықтарды мұқият тексеру қажет, деп есептейді Алтынсарин.

Алтынсарин мектепте берілетін білім мен дағдыларды формальды білім тұрғысынан емес, оның өмірінің өтпелі кезеңіндегі халық үшін нақты пайдасын ескере отырып бағалайды. Осы мақсатта ол мектепке қажетті оқу пәндерін іріктейді, педагогикалық талдауды – қалай оқыту керектігін және нені оқыту керектігін анықтайды.

«Қазақтарға осы қабілетті және дені сау халықтың дұрыс қоғамдық дамуына жетелейтін дұрыс бағыт беру әлі кеш емес». "Қазақ халқының экономикалық өсуі үшін оларды нығайту және оларға (яғни мектептерге) қазіргіден де көп тиянақтылық беру үшін» мектеп беретін білім деңгейін арттыру қажет. «Жақсы білім берілмей үйрену мүмкін емес». «Оқу кітабы ғылым рухына толы болуы керек». Яғни, Алтынсариннің ғасырдан астам уақыт бұрын айтылған көзқарастары қазіргі білім беру үдерісінің идеяларымен үндес.

Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық қызметінде балаларды тәрбиелеу және оқыту мәселелері маңызды орын алады. Ол мектептердегі бүкіл оқу және тәрбие процесінің басты қозғаушысы ретінде мұғалімнің рөліне үлкен мән берді. Ол мұғалімдер өз оқушыларын жақсы көруі керек және оларды оқушылары мен ата-аналары сүйуі керек деп есептеді. Сонда білім мен тәрбие алдында тұрған мақсаттарға қол жеткізуге болады.

Алтынсарин мұғалімдерге әке қамқорлығын көрсетті, оларға барлық мәселелер бойынша, оның ішінде жеке өмірі мәселелері бойынша достық кеңестер берді, сонымен қатар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу ісінде оларға қатаң талаптар қойды.

Ағартушы оқушылардың адамгершілік тәрбиесіне үлкен мән берді. Ол оқушыларды адамгершілікке, еңбекке адал қарым-қатынасқа, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеуге ұмтылды.

Осылайша Ыбырай Алтынсариннің көзі тірісінде төрт екі сыныптық Орталық орыс-қырғыз училищесін, бір қолөнер училищесін, бір әйелдер училищесін, бес болыстық мектепті, орыс поселкелерінің балаларына арналған екі училищені ашуға мүмкіндік туды. Ол сонымен қатар гимназияларда, университеттерде, Красноуфим нақты мектебінде оқитын балаларды ұстау үшін халықтан «қайырымдылық» жинады.

Алтынсарин зайырлы халық мектептерін ашып қана қоймай, олар үшін балаларды оқыту мен тәрбиелеудің дидактикалық принциптерін әзірледі, оқу және әдістемелік құралдар жасады, жыл сайын әр мектепке барып, үнемі инспекторлық қадағалауды жүзеге асырды.

Оқыту жүйесінде Алтынсарин жаратылыстану ғылымына, орыс және қазақ тілдеріне басты орын берді. Ол мұғалімдерге орыс тілін оқытуға, сондай-ақ балаларды туған қазақ тіліне оқытуға ерекше назар аударуды ұсынды. Осыған байланысты Ы.Алтынсарин бастауыш мектептерде кейбір басқа пәндерді оқыту орыс тілі мен грамматикасын берік меңгеруге тәуелді болды.

Зайырлы қазақ білімінің негізін қалаушы және балаларға арналған алғашқы қазақ оқулықтарының, әңгімелер мен ертегілерінің авторы өзінің жаңашыл идеялары үшін көзі тірісінде «екінші Ломоносов» деп аталды. Бүгін де халық Тобыл жағалауында тұратын таңғажайып мектеп инспекторы Ыбырай туралы естелікті мұқият сақтауды жалғастыруда. Оның қазақ тілін латын қарпінен кириллицаға көшіру жөніндегі тәжірибесі мен ұйымдастырушылық дарыны, менің ойымша, Қазақ жазуын бүгінгі реформалауда қайтадан сұранысқа ие бола алар еді. XX ғасырдың 20-шы жылдарына дейін қазақтар араб графикасымен жазғанын, кейін латын әліпбиіне, кейін кириллицаға көшкенін білесіздер.

Кел, балалар, оқылық,
Оқығанды көңілге
Ықыласпен тоқылық,
Мал дәулеттің байлығы,
Бір жұтасаң жоқ болар,

Оқымыстың байлығы,
Күннен- күнге көп болар,
Еш жұтамақ жоқ болар.

Ыбырай Алтынсарин – көрнекті ағартушы, қоғам қайраткері, жаңашыл педагог, этнограф ғалым, ақын және прозашы, негізін қалаушылардың бірі

Қазақ жазба әдебиеті мен әдеби тілінің негізін қалаушы, орыс графикасына негізделген қазақ әліпбиін жасаушы.

Алтынсарин бүкіл өмірін туған халқының ағартушылығына арнады. "Қазақ халқы білім алу үшін құнарлы негіз болып табылады", - деп жазды ол.

Алтынсарин орыс және қазақ халықтары достастығының сенімді жақтаушысы болды. Ол демократиялық орыс әдебиетін насихаттады, орыс педагог-жазушылары К. Д.Ушинский мен Л. Н. Толстойдың тәжірибесін пайдаланды.

Ы. Алтынсарин туралы үлкен естеліктер бар. Оның құрметіне өмендегідей ескерткіштер мен оқу орындары ашылды:

- ✚ Кентауда Ыбырай Алтынсаринге ескерткіш 2013 жылдың мамыр айында ашылды.
- ✚ КСРО-да Арқалық педагогикалық институтына есімі берілді.
- ✚ КСРО-да Алтынсарин ауданының Обаған орта мектебіне есім берілді
- ✚ Алтынсариннің құрметіне Қостанай облысының Алтынсарин ауданы аталды
- ✚ Алтынсариннің құрметіне Қостанай облысындағы Рудный әлеуметтік-гуманитарлық колледжі аталды
- ✚ Көрнекті педагогтың құрметіне 2007 жылы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі ведомстволық награда — "Ыбырай Алтынсарин" төсбелгісін тағайындады.
- ✚ Оның құрметіне Алматы қаласында даңғыл аталған.
- ✚ Қапшағай қаласында № 1 Алтынсарин атындағы орта мектеп бар
- ✚ № 159 Алматы гимназиясы Алтынсарин есімімен аталады.

Тарихизм қағидаларын ұстана отырып, Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен қызметін оның заманынан бөліп қарауға болмайды. Ол ағартушылық прогрестің ажырамас бөлігі ретінде ойлады, онсыз бүкіл ұлттың дамуы мүмкін болмады. Білімді дамыту өз баспасы және кітап шығарусыз жүре алмады. Қазақ тілінде мерзімді басылымдар әлі болмағандықтан, Алтынсарин орыс тілінде жазуға мәжбүр болды. Ол әртүрлі жанрдағы шығармашылық мұраны құрастырды, ол кейінірек қазақ публицистикасының дамуын алдын ала анықтады. Ағартушының еңбектерін қайта оқып отырып, журналистиканың маңызды қасиеттерінің бірін атап өту керек – оқырманға тікелей үндеу, ол өзекті оқиғаларға көзқарас ұсынады, сонымен қатар ол бөлісе алады және оларға өз көзқарасы бар. Алтынсарин публицистикасының ерекшелігі сөз сөйлеу және оны әзірлеу үшін тақырыпты таңдауда көрінеді. Көптеген оның қаламынан туындаған мақалалары адамгершілік-педагогикалық бағытта жазылған. Алтынсариннің шығармашылығын зерттеушілер оны Ломоносовтың Ресей үшін сіңірген еңбегімен салыстыратыны бекер емес.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР "Білім туралы" Заңы. -Алматы, 2006.
2. Н. Ә. Назарбаев. "Қазақстан 2050" Стратегиясы»
3. Ы.Алтынсарин,3 томдық шығармалар жинағы: Т. 1. – Алма-Ата, 1975. – 359 с
4. Ы. Алтынсарин, 3 томда: Т. 2. – Алма-Ата, 1975. – 423 Б.
5. Назарбаев Н. Ә. Қазақстан жолы. – А, 2007.

Дүйсенбай А , Галамхан С

РОЛЬ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА В ФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

В своей работе автор исследовал личность И. Алтынсарина, оставившего глубокий след в истории просвещения казахского народа и становления Национальной школы, остановился на содержании его литературных произведений и доказал состоятельность тем произведений.

Duysenbai A , Galamkhan C

THE ROLE OF IBRAI ALTYSARIN IN THE FORMATION OF THE EDUCATION SYSTEM

In his research work, the author studied the personality of I. Altynsarin, who left a deep mark in the educational history of the Kazakh people and the formation of the National School, focused on the content of his literary works, and proved the viability of the themes of the writer's work.

Жақаева С.С.

«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы мектеп-гимназиясы» КММ директоры, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

ӨЗДІГІНЕН БІЛІМІН ЖЕТІЛДІРУ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ӨСУ ШАРТЫ РЕТІНДЕ

Мақалада педагогтың өздігінен білімін жетілдірудің кәсіби өсу шарттары, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі үшін өздігінен білім алудың маңызы, өздігінен білімін жетілдіру мәселесіне педагогтардың өзіндік көзқарастары қарастырылған.

Жаһандану теңізіне желкенін жайған мемлекетіміздің ертеңгі алға бастайтын мықты ескері болатын өткелен ұрпақты тәрбиелеу мен оқу-білім қайнарымен сусындататын осынау абыройлы мамандық иегерлері біздер педагогтар болып табыламыз. Біз тәуелсіз татулығы жарасқан осынау дархан мекеннің болашағы үшін жастардың оқу – тәрбиесіне үлкен жауапкершілікпен қарауымыз қажет. Ал жастарға қоғам талабына сай білім мен тәрбие беру үшін педагог үнемі білімін жетілдіріп отыруы тиіс.

Үнемі өздігінен білімін жетілдіру – «қазіргі заманғы ағымнан» қалыс қалмауға көмектесетін қазіргі заманғы адам өмірінің айқындаушы активі. Кәсіби қызметтің ең тән ерекшелігі ақпараттық ресурстар мен технологиялардың өзгеруіне байланысты оның қозғалмалылығы болып табылады және біз бұрынғы кәсіби біліктер мен дағдылар тез ескіретінін, жұмыстың басқа түрлері мен әдістерін, аралас ғылымдардың теориялық білімін және т.б. талап ететіндігін айқын түсінеміз. Осы үрдістерді оқып үйрену үшін адамда үнемі оқу қажеттілігі туындайды.

Педагогтың өздігінен білімін жетілдіру мәселесін А.Дистервег А.Г. Мысливченко, И.Л.Наумченко, Н.А. Рубакин, А.П.Владиславлев, Б.С.Гершунский, А.К Трошева, А.В. Даринский, Ю.К.Кулоткин, Г.Н.Сериков және т.б. көптеген ғалымдар қарастырған.

Өздігінен білім алуда бір жағынан мақсат жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеу болса, екінші жағынан әлеуметтік негативтілік, апатия және инженерлік-педагогикалық кадрлардың кәсіби құзыреттілігін талап етпеудің өсуі орын алуда. Осыған орай педагогикалық қарама-қайшылық туындайды. Бұл аталған қарама-қайшылық қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында педагогтың өздігінен білім алу мәселесінің өзектілігін айқындап отыр.

Мұғалімнің өзін - өзі жетілдіруі дегеніміз педагогтың кәсіби шеберлігін арттырудың бір түрі. Өздігінен білім алу арқылы пәнді оқыту сапасы артады, педагогикалық шығармашылыққа дайындық жүзеге асырылады, кәсіби және мансаптық өсу байқалады, заманауи жаңашыл мұғалім, мұғалім – шебер, мұғалім-тәлімгер имиджі құрылады.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі үшін өздігінен білім алудың маңызына келесілер жатады:

- пәнді оқыту сапасын арттыру;
- педагогикалық шығармашылыққа дайындық;
- кәсіби және мансаптық өсу;
- заманауи жаңашыл мұғалім, мұғалім-шебер, мұғалім-тәлімгер имиджін құру;
- мұғалімнің қоғам мен мемлекет талаптарына сәйкестігі.

Өзін-өзі жетілдіру ерікті, саналы түрде жүзеге асырылады, жоспарланады. Оны педагогтың өзі басқарады және бақылайды. Өздігінен білім алу қандай да бір қасиеттер мен дағдыларды жетілдіруде аса қажет.

Өздігінен білім алу мынадай іс-әрекет түрлері арқылы жүзеге асырылады:

- педагогикалық және әдістемелік әдебиеттермен танысу;
- қандай да бір тақырып бойынша өздігінен білім алу жұмысы;
- ақпараттар ағымы болып табылатын ғаламтордағы ақпараттарға шолу жасау;
- семинарларға, конференцияларға, әріптестердің сабақтарына қатысу;
- пікірталастар, кеңестер, әріптестермен тәжірибе алмасу;
- біліктілікті арттыру курстарынан жүйелі түрде өту;
- білім беру технологияларын меңгеру (оқытудың мазмұнын, әдістерін, формаларын, құралдарын іріктеу);
- ашық сабақтар өткізу және оларды талдау;
- желілік қоғамдастықтағы әріптестермен қарым-қатынас;
- кәсіби конкурстарға қатысу [1].

Өзін-өзі жетілдіру үздіксіз, бірақ оны кезең-кезеңмен жоспарлау керек. Осыған орай педагогтердің өздігімен білім алуын ұйымдастыру технологиясы келесі кезеңдерден тұрады:

I кезең - диагностикалық; ол өздігімен жұмысқа белгілі бір көңіл-күйді құруды қамтиды; кәсіби қиындықтар мен мүдделерді талдауды; мәселе қою, жұмыс мақсатын таңдау, жеке тақырыпты тұжырымдау, өз іс-әрекетінің реттілігін ұғындыруды (нәтижелерді жоспарлау және болжау) көздейді.

II кезең - педагог таңдаған білім беру мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық және әдістемелік әдебиеттермен танысады; қаладағы, өңірдегі, елдегі әріптестерімен тәжірибе алмасу; педагогикалық фактілерді жинақтау, оларды іріктеу және талдау, тақырып бойынша картотеканы қалыптастыру.

III кезең - практикалық, теориялық материалды нақты жағдайға (пәнге) бейімдеу; таңдалған жұмыс әдістерін тәжірибеде байқаудан өткізу; мониторинг, сауалнама жүргізу. Практикалық жұмыс әдебиеттерді оқумен қатар жүреді. Осы кезеңде жинақталған фактілерді түсіну, талдау және жинақтау жүріп жатыр. Әріптестермен оқыған педагогикалық әдебиет пен сынақтан өткен тәжірибені ұжымдық талқылауды ұйымдастыру орынды.

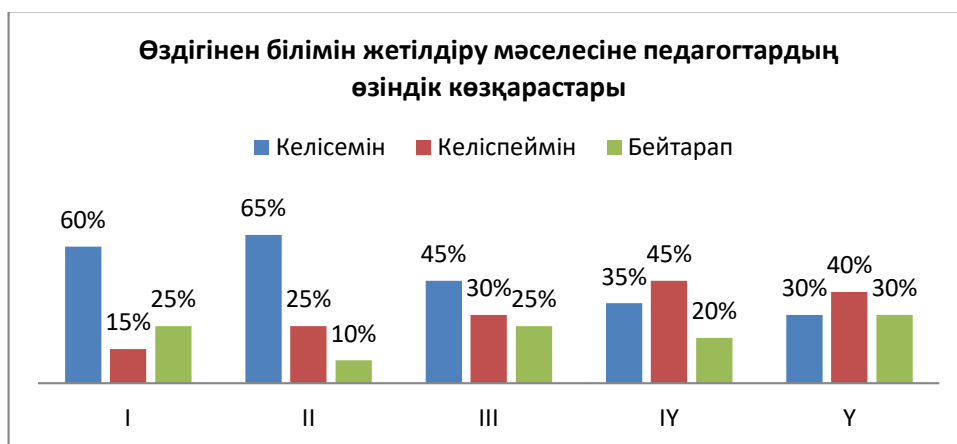
IV кезең – енгізу, онда педагог одан әрі жұмыс істеу барысында өз тәжірибесін пайдаланады, сондай-ақ оны таратумен айналысады. Теориялық материалға (дидактикалық материалдар, сабақ әзірлемелері, сыныптан немесе аудиториядан тыс іс-шаралар және басқа да әдістемелік жұмыстар) сүйене отырып, таңдалған тақырып арнасында өзіндік жұмыс жасау; апробациялау, түзету, нәтижелілігін бақылау жатады.

V кезең - қорытынды (немесе қорытынды-бақылау), онда педагог өз білімін жетілдіру тақырыбы бойынша өзінің дербес әдістемелік жұмысына талдау жүргізуі, нәтижелерін, әріптестеріне арналған ұсынымдарды ресімдеуі тиіс. Бұл кезеңге әдістемелік бірлестіктердің, педагогикалық кеңестердің отырыстарында мониторинг жүргізу, сауалнама жүргізу және материалдарды таныстыру кіреді [2].

Өздігінен білімін жетілдіру мәселесіне педагогтардың өзіндік көзқарастарын анықтау мақсатында өзіміз қызмет атқаратын Ахмет Байтұрсынұлы атындағы мектеп-гимназиясы педагогтарынан шағын сауалнама алдық.

Өздігінен білімін жетілдіру мәселесіне педагогтардың өзіндік көзқарастары

№	Сұрақтың мазмұны	Жауаптары		
		Келісемін	Келіспеймін	Бейтарап
I	Зерттеу процесінде рефлексия жасау қажет	60%	15%	25%
II	Зерттеушілік іс-әрекет кәсіби дағдыларды жетілдіреді	65%	25%	10%
III	Зерттеушілік іс-әрекетпен үнемі шұғылдану керек	45%	30%	25%
IV	Lesson study (LS) технологиясын әр педагог оқу барысында қолдануы тиіс	35%	45%	20%
V	Lesson study (LS) педагогтардың кәсіби шыңдала түсуіне көмектеседі	30%	40%	30%

Өздігінен білімін жетілдіру мәселесіне педагогтардың өзіндік көзқарастарын анықтаудың диаграммалық бейнесі

Сауалнамадан алған нәтижелерден көріп отырғанымыздай педагогтардың басым көпшілігі өздігінен білімін жетілдіру мәселесіне байланысты оң көзқарастар байқатты. Алайда өздігінен білімін жетілдірудің қаншалықты маңызды екенін әлі де сезіне бермейтін оқытушылар да байқалды. Бұл оқытушылар жас мамандар болып табылды. Сондықтан да өздігінен білімін жетілдіру ерікті, саналы түрде жүзеге асырылуы тиіс болғанымен, жас мамандарға бұл тараптан бағыт бағдар берілгені маңызды деп ойлаймыз. Сондай-ақ кейбір оқытушылар өздігінен білімін жетілдіруге уақытының жоқтығымен байланыстырды. Сол себепті өздігінен білімін жетілдіру мәселесінің маңызын аса бағаламайтындығы байқалды.

Сонымен қорытындылайтын болсақ, педагогтың өздігінен білімін жетілдіру оның зерттеу әлеуетін арттыру мен кәсіби дамуында маңызы өте зор. Педагогтардың үнемі ізденіс үстінде болуы олардың кәсіби құзыреттілігін дамытады.

Пайдаланылған әдебиетер тізімі:

1. Гуслова М. Н. Инновационные педагогические технологии; Академия - Москва, 2010. - 288 с.
2. Матяш Н. В. Инновационные педагогические технологии. Проектное обучение; Академия - Москва, 2012. - 160 с.

Жақаева С.С.

САМООБРАЗОВАНИЕ КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА ПЕДАГОГА

В статье рассматриваются условия профессионального роста самообразования педагога, значение самообразования для профессиональной компетентности учителя, собственные подходы педагогов к проблеме самообразования.

Zhakaeva S.S.

SELF-EDUCATION AS A CONDITION FOR PROFESSIONAL GROWTH OF A TEACHER

The article examines the conditions of professional growth of self-education of a teacher, the importance of self-education for the professional competence of a teacher, teachers' own approaches to the problem of self-education.

Жангабулова Ш.Б.
zhangabulova1977@mail.ru
КГУ «СОШ№ 87 города Караганды»
Караганда, Республика Казахстан

АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

В данной статье приводятся примеры активизации познавательной деятельности учащихся на уроках информатики, продемонстрированы факторы, которые указывают на активизацию познавательной деятельности благодаря использованию информационно-коммуникативных технологий.

Во всем мире отмечается повышенный интерес к проблеме качества образования. Новая образовательная парадигма утверждает приоритет личностной ориентации педагогического процесса, в ходе которого осуществляется поиск и развитие задатков, способностей, заложенных природой в каждом человеке. Развитие индивидуальных задатков воспитанника позволяет наиболее эффективно формировать жизненные компетенции учащихся. Исходя из этого, учитель в своей работе отдает предпочтение формам и методам обучения, призванным содействовать выявлению и формированию информационных компетенций, которые являются ключевыми, жизненно необходимыми для современного человека. Личностно-ориентированное обучение предусматривает дифференцированный подход к обучению с учетом уровня интеллектуального развития обучения. По каждой теме программы по информатике для этого на компьютере создана файловая папка с необходимыми теоретическим и практическим материалом. Каждый обучаемый имеет доступ к этим материалам. Это позволяет обучаемому изучать материал программы в своем темпе, что повышает качество обучения. Наличие возможности самостоятельно добывать знания дает ученику возможность глубоко изучить и отработать материал в удобном ему темпе, по желанию во внеурочное время. Индивидуальная работа за компьютером превращает обучение в творческий и исследовательский труд. При подготовке к занятиям учитель осуществляет оптимальный отбор методов, средств, форм обучения, используя при этом возможности учебно-методического комплекса, созданного в кабинете информатики. Разработан каталог электронных цифровых ресурсов, созданных и собранных учителем для проведения урочной и внеаудиторной деятельности с учащимися. Для активизации познавательной деятельности учащихся на уроках информатики учитель представляет учебный материал с использованием современных средств обучения. На уроках информатики я отдаю приоритет именно практической деятельности учащихся, через которую и происходит познание. Идеальным средством для решения этой задачи служит метод проектов. Проектная деятельность в зависимости от реализуемых образовательных задач может принимать всяческие формы: это может быть проект на целый учебный год и более, а может- проектом на один или несколько уроков.

Для решения обозначенной проблемы применяю в работе кейс-метод обучения. Кейс – метод обучения- это метод активного обучения на основе реальных ситуаций. Преимуществом кейсов является возможность оптимально сочетать теорию и практику, что представляется достаточно важным при подготовке учеников. В процессе обучения информатике и информационным технологиям кейс выступает как объект изучения и как эффективное средство обучения. Внедрение кейс-метода при обучении информатике и информационным технологиям позволяет на практике реализовывать компетентностный подход, что развивает методическую систему информатики, обогащает содержание дисциплины. В целях активизации использую такие приемы: особым образом сформулировать цели деятельности обучающегося, обозначив его личную заинтересованность,

Добавить в практическую деятельность игровой, соревновательный момент, тогда она обретает хотя бы временную значимость;создать необычную атмосферу во время деятельности, сделать урок нестандартным.

Для активизации познавательно деятельности при изучении сложного или скучного материала с самого начала демонстрирую удивительные результаты, которые может предоставить тот или иной изучаемый материал. Например, можно показать работу небольших программ, созданных с помощью подлежащего изучению языка, выполняющих потрясающие

действия: рисующих матрицу на экране, воспроизводящих мелодию. После такой демонстрации у части учащихся может возникнуть желание самим создать что-то подобное.

Для активизации познавательного интереса обучающихся к другим областям знаний на уроке информатики средствами информационных технологий помогают межпредметные связи. Используя такие средства: решение проблем других областей средствами информационных технологий; внедрение знаний из других областей в задачи, решаемые информатикой; комбинирование уроков. Хочется лишь отметить, что связь между предметами всегда можно найти, даже если она не явно видна.

При объяснении устройства ПК основой являются сведения из курса физики, которые пока весьма расплывчаты в силу опережающего изучения данного материала в рамках курса информатики. Понятие величины вводится на основе и в сравнении с величинами в курсах физики и математики. Разделы, посвященные роли ЭВМ в современном обществе, смыкаются с вопросами, изучаемыми в курсах истории. Связи можно реализовывать и с такими предметами как русский язык, география и др.

С учетом возрастных особенностей школьников при организации интегрированного обучения появляется возможность показать мир во всем его многообразии, что способствует эмоциональному развитию.

Многообразие межпредметных связей курса информатики подчеркивает его значение в формировании у школьников современной картины мира. Одной из главных функций предмета «Информатика» является мировоззренческая функция. Отсюда следует и важность реализации межпредметных связей при формировании содержания курса.

Систематическая реализация межпредметных связей в учебно-воспитательном процессе способствует комплексному решению задач по воспитанию и формированию личности.

Необходимо учить анализировать изучаемые проблемы, понятия, явления, а также делать определенные обобщающие выводы синтезирующего характера, опираясь на конкретные факты, наблюдения, сопоставления.

Наряду с образовательной и воспитательной функцией межпредметные связи выполняют еще одну важную функцию - развивающую. Они выступают средством формирования не только гибкой и продуктивной системы знаний, но и обобщенных способов действий.

Специальные исследования показали, что активизация учебной познавательной деятельности школьников становится более эффективной, если наряду с другими педагогическими факторами будут использоваться межпредметные связи.

Именно межпредметные связи способствуют более продуктивному формированию у школьников познавательной активности, самостоятельности в выработке познавательных интересов и положительной мотивации учения.

В условиях тотальной информатизации образования, когда информационные и коммуникационные технологии все шире начинают применяться в обучении практически всем школьным дисциплинам, меры здоровьесбережения, вырабатываемые и применяемые при использовании компьютерной техники на уроках информатики, могут быть с успехом распространены и на другие дисциплины, преподаваемые с использованием новейших информационных технологий и средств информатизации.

В современных условиях образование не может оставаться в стороне от стремительных процессов научно-технического прогресса, усиления интегративных функций в развитии науки, техники, производства, политики. Наше общество находится в постоянном развитии и через систему образований выдвигает и реализует все новые требования к человеку, а, следовательно, и к качеству образования:

- к обучаемости, т е к постоянному самообразованию, освоению новых видов деятельности,
- к интеллектуально-физическому развитию т к доступ к технологиям возможен только интеллектуально развитым людям,
- к способности мыслить и действовать творчески.

Компьютер сегодня проникает во все сферы жизни, становясь инструментом решения многих проблем.

Список использованных источников:

1. Горбунова А.И. *Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию.* -М., 2015
2. Калмыкова З.И. *Зависимость уровня усвоения знаний от активности обучающихся в обучении.* : М.: Дрофа, 2015
3. Давыдов В.В. *Проблемы развивающего обучения.* - М.: Педагогика, 1986
4. Матюшкин А.М. *Проблемные ситуации в мышлении и обучении.* : Просвещение, 2013

Жангабулова Ш.Б.
ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ
БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Бұл мақалада информатика сабақтарында оқушылардың танымдық іс-әрекетін жандандыру мысалдары келтірілген, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану арқылы танымдық іс-әрекеттің жандануын нақтылайтын факторлар көрсетілген.

Zhangabulova Sh.B.
ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS IN COMPUTER SCIENCE
LESSONS

This article provides examples of the activation of cognitive activity of students in computer science lessons, demonstrates the factors that indicate the activation of cognitive activity through the use of information and communication technologies.

УДК:373.24

Жанысбаева Р.М.
м.п.н, ст.преподаватель, Академия «Bolashaq», г.Караганда, Казахстан
Высочина А.А.
студент группы дДОВ -22-1к, Академия «Bolashaq», г.Караганда, Казахстан

СИНКВЕЙН КАК СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И
РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье речь идет о том что, дети не хотят читать книги, обсуждать прочитанное. Усталых и молчаливых родителей заменяет экран. Как следствие всего этого - речь наших детей оставляет желать лучшего: скудный словарный запас, пассивный словарь сильно преобладает над активным, грамматический строй речи развивается медленно, страдает звуковая культура речи.

Эпоха средств массовой информации существенно преобразует психологию человека. Компьютер, телевизор, планшеты прочно вошли в жизнь малышей. Домашний экран вытеснил бабушкины сказки, мамыны колыбельные песенки, разговоры с отцом. Компьютерные игры заменили детям непосредственное общение друг с другом. Современные технологии вытесняют живое общение. Дети не хотят читать книги, обсуждать прочитанное. Усталых и молчаливых родителей заменяет экран. Как следствие всего этого - речь наших детей оставляет желать лучшего: скудный словарный запас, пассивный словарь сильно преобладает над активным, грамматический строй речи развивается медленно, страдает звуковая культура речи. Ведь речь - это не просто средство общения, но и средство мышления, воображения, регуляция своего поведения. Это средство понимания своих переживаний и создание себя в целом. Во внутренней речи осуществляется не только мышление, но и воображение, и переживание, словом всё, что составляет внутренний мир человека. Ребенок не умеет правильно выражать свою мысль, облекать её в точную словестную форму, слабое формирование причинно-следственных связей, и мы получаем дошкольника с узким кругозором, у которого не развиты наблюдательность, образное видение мира, творчества [1].

Речь – это важнейшая творческая психическая функция человека, область проявления присущей всем людям способности к познанию, самоорганизации, саморазвитию. Не менее важна роль словарного запаса дошкольника. Слово – основная лексическая единица, выражающая понятие. Слово обозначает вещи, слово выделяет признаки, действия, отношения. Слово объединяет объекты в известные системы, иначе говоря, кодирует наш опыт. (А. Р. Лурия) ...Слово является не только средством замещения вещи, представления; оно является и клеточкой мышления, потому что важнейшими функциями мышления являются именно абстракция и обобщение. Тем самым слово выполняет ту огромную работу, которая проделана в общественной истории языка. Это дает основание для того, чтобы слово становилось основой обобщения (а тем самым и орудием мышления) и средством общения – орудием речевой коммуникации. Как показал Л. С Выготский, на каждом этапе развития ребенка слово, сохраняя одну и ту же предметную отнесенность, приобретает все новую и новую смысловую структуру, оно меняет и обогащает систему связей и обобщений, которые стоят за ним, что означает, что значение слова развивается.

Общеизвестно, что хорошая речь - это гарантия успешного обучения и развития детей в будущем. Человек всю жизнь модернизирует свою речь. На каждом возрастном этапе включается что-то новое в развитие речи. Преимущественно важные этапы в овладении речью это дошкольный и школьный периоды, на них следует обратить отдельное внимание. Собственно в дошкольном и школьном возрасте следует начинать обучаться этому искусству, от которого зависит социальный статус и профессиональная карьера человека. Одна из основных задач дошкольного образования это развитие познавательно- речевых способностей, а так же развивать ассоциативное мышление и образную память, обогащать словарный запас детей, развивать умение высказывать собственное мнение и отношение на любую тему. На данный момент современная система образования встречается с рядом проблем в речи детей, это и скудный словарный запас, осложнение составить рассказ по картинке, выучить небольшое стихотворение, четко сказать о чем идет речь в том или ином рассказе, а так же пересказать его [2].

Так же в современной системе образования изменились формы и методы обучения детей, стали использоваться инновационные технологии в развитии речи детей, например такие как мнемотаблицы, синквейн.

Работая в предшкольной группе детского сада писпользуем как мнемотаблицы, так и синквейн, мы начали использовать этот метод совсем недавно, он заключается в том что нужно придумать нерифмованное стихотворение из 5-и строк:

1 строка – одно ключевое слово – название, заголовок, тема, обычно существительное, содержание (название предмета, произведения, имя героя и т. д.);

2 строка – два слова (прилагательные, описывающие признаки предмета или его свойства.

3 строка – три слова (глаголы). Действия предмета, относящиеся к теме.

4 строка – четыре слова – предложение. Фраза, которая показывает отношение автора к теме.

5 строчка – одно слово – слово-резюме, ассоциация, синоним, который характеризует суть темы, философской обобщение, выражает личное выражение и эмоцию автора к теме в первой строчке, обычно существительное.

Синквейн способен научить критически мыслить, выделять главное, обобщать, классифицировать. С помощью синквейна можно достаточно быстро получить результат.

Как мне кажется синквейн очень актуален в наше время, он открывает новейшие интеллектуальные возможности, развивает понимание лексико-грамматических категорий, способствует обогащению словарного запаса. Так же при помощи синквейна мы можем продиагностировать словарный запас ребенка и уровень усвоения ребенком пройденного материала, его внимание и фантазию. Так же мы можем использовать этот метод для закрепления изученной темы. Большой плюс этого приема заключается в том, то мы воздействуем комплексно развивая не только речь, но также и внимание, память, мышление, при этом делаем это все в игровой форме [3].

Составление синквейна похоже на игру, ведь сочинять весело, полезно и легко. Главное начать писать и все обязательно получится. Дети, которые не умеют читать, устно составляют синквейн с вопросительными словами. О ком, о чем? Какие, какая, какое? Что делал, что сделал? При помощи наводящих вопросов дети учатся выделять главную мысль, отвечать на вопросы и по определенному алгоритму создают свои устные нерифмованные стихотворения.

В группе у нас есть 3 контейнера с картинками на разные тематики, так как дети еще не умеют читать там находятся картинки обозначающие слово-предмет, слово-признак, и слово действие. В таком формате синквейн получается абсолютно у всех детей!

Слово синквейн (англ. Cinquain) очень простое и происходит от французского слова «пять», что означает почти дословно «стихотворение из пяти строк, которые строятся по определенным правилам.

Синквейн - это попытка уместить в достаточно краткой форме свои знания, чувства, ассоциации, и выразить свое мнение по событию или предмету, который и является темой синквейна, или просто краткая характеристика.

Сейчас синквейн используется во многих странах мира, с конца 90-х годов и в Казахстане. К основным правилам составления синквейна относятся следующие:

Алгоритм синквейна для детей, которые не умеют читать, похож на ёлочку. Части речи можно выделять разным цветом.

Например,

Что? Лето

Какая? Красивое, Теплое

Что делает? Наступает, радует, Согревает.

Предложение. Я очень люблю лето.

Ассоциация. Солнце

Для того чтобы наиболее правильно, полно и точно выразить свою мысль, ребенок должен иметь достаточный лексический запас. Именно поэтому работу начинаем именно с расширения и совершенствования словаря. Знакомим детей с словами обозначающими предмет, признак предмета, затем его действие, далее уже можно работать с предложением.

Если ребенок затруднится, то можно помочь ему наводящими вопросами.

Что изображено на картинке? Девочка играет в куклы

Кукла что делает? Спит, кушает, плачет

И так же признаки по этому предмету (Какая она) Красивая, любимая. Так же можем уточнить живой не живой и т.д.

Метод синквейна в работе с дошкольниками можно использовать начиная со второго полугодия в старшей группе, когда дети уже овладели понятием «слово-предмет», «слово-действие», «словопризнак», «предложение». Чем богаче будет словарный запас ребёнка, тем легче ему будет построить не только синквейн, но и пересказать текст и выразить свои мысли [4-5].

Чем выше уровень речевого развития ребенка, тем интереснее получаются синквейны. Так же это замечательный инструмент для рефлексии. Можно дать работу на дом для совместной деятельности ребенка и родителей: нарисовать предмет и составить синквейн, который не требует больших временных затрат, в эту игру можно играть даже по дороге в детский сад. А в результате при его составлении реализуются практически все личностные способности ребёнка (интеллектуальные, творческие, образные).

Синквейн для детей дошкольного возраста – это:

- средство творческого самовыражения ребёнка;
- творческий процесс;
- игровой способ обогащения словарного запаса;
- подготовка к краткому пересказу;
- владение понятиями: слово-предмет (живой—неживой, слово-действие, слово-признак;
- умение выделять главную мысль, формулировать идею, подбирать синонимы, правильно понимать и задавать вопросы, согласовывать слова в предложении;
- увлекательное занятие, благодаря которому каждый дошкольник может почувствовать себя гением-творцом.

При составлении синквейна с дошкольниками нужно помнить, что необходимо составлять синквейн только на темы, хорошо известные детям и обязательно показывать образец. Если составление синквейна вызывает затруднение, то можно помочь наводящими вопросами. Нужно быть готовым к тому, что не всем детям может понравиться составление синквейна, потому что работа над ним требует определенного осмысления, словарного запаса и умения выражать свои мысли. Поэтому необходимо помогать и поощрять стремление детей составить синквейн или отвечать на вопросы. Постепенно дети привыкнут к правилам написания нерифмованных стихотворений, а их составление превратится в игру. И незаметно для самих детей игра в синквейн станет для них весёлым и занимательным занятием.

Кажущаяся простота формы этого приёма скрывает сильнейший, многосторонний инструмент для рефлексии. Ведь оценивать информацию, излагать мысли, чувства и представления в нескольких словах, на самом деле, не так-то просто даже взрослому. Это сложная плодотворная работа. Данную практику можно рекомендовать родителям воспитанников. В эту игру можно играть даже по дороге в детский сад.

Нам бы хотелось, чтобы предложенный материал был полезен для всех нас и использовался в дальнейшем в работе педагогов по развитию речи у детей дошкольного возраста.

Список использованных источников:

1. Акименко В. М. Развивающие технологии в логопедии. Ростов н/Д: Феникс, 2011.
2. Арушанова А. Г. «Речь и речевое общение» Мозаика –Синтез, 1999
3. Выготский Л. С. «Мышление и речь» М. Просвещение, 1988.
4. Илларионова Ю. Г. «Учите детей отгадывать загадки» М. Просвещение, 1985.
5. Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя) СПб. 1999.

Жанысбаева Р.М., Высочина А.А.

СИНКВЕЙН МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СЫН ОЙЛАЙУ МЕН СӨЙЛЕУІН ДАМУЫНЫҢ ЗАМАНАУЫ ТЕХНОЛОГИЯСЫ РЕТІНДЕ

Мақалада балалардың кітап оқығысы келмейтіні немесе оқығандарын талқылағысы келмейтіні туралы айтылады. Шаршаған, үнсіз қалған ата-ананың орнын экран басты. Осының бәрінің салдарынан балаларымыздың сөйлеуі көп нәрсені қалаусыз қалдырады: сөздік қоры нашар, пассивті лексика белсенді сөзден басым түседі, сөйлеудің грамматикалық құрылымы баяу дамиды, сөйлеудің дыбыстық мәдениеті нашарлайды.

Zhanysbaeva R.M., Vysochina A.A.

SYNCWINE AS MODERN TECHNOLOGY OF CRITICAL MOUSETRAP AND DEVELOPMENT OF CHILDREN ON THE FIRST ASCENT

The article talks about the fact that children do not want to read books, discuss what they have read. The screen replaces tired and silent parents. As a result of all this, the speech of our children leaves much to be desired: a meager vocabulary, a passive vocabulary strongly prevails over an active one, the grammatical structure of speech develops slowly, the sound culture of speech suffers.

ӘОЖ 371.268

Жумабекова М.К.

«Bolashaq» академиясының студенті ДПМНО 22-2с тобы
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы, rumika.84@bk.ru
ғылыми жетекшісі

Жанысбаева Р.М.

«Bolashag» академиясы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы,
rozaakan@mail.

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ DAҒДЫЛАРЫН, ЗЕРТТЕУ ІС-ӘРЕКЕТІН ДАМУЫДАҒЫ ОЙЫН ӘРЕКЕТТЕРІ

Мақалада қазіргі таңда баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы сәби кезінен басталады. Ол үшін балаға барлық жағдай жасалуы керек. Өмірге келген әрбір бала бақытты болуы тиіс. Бұл — баланың басты құқығы туралы осы баяндамада талқыланға.

«Ойын баланың алдынан өмір есігін ашып, оның танымдық қабілетін дамытады, ойынсыз ақыл - ойдың қалыпты дамуы жоқ және болуы мүмкін емес», - деп В. А. Сухомлинский айтқандай, ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық іспетті. Ойын арқылы баланың өзін - өзі басқару қабілеті, тәрбиелігі, жауапкершілігі, оқу қызметіне деген ынтасы, ұйымшылдығы артады.

Әлем бала өміріне біртіндеп кіреді. Бала ең алдымен оны үйде, бөбекжай -бақшада не қоршап тұрғанын ұғынады. Біртіндеп өмірден алған тәжірибесі көбейеді. Мектеп жасына дейінгі балалар өзінің айналасындағы қоршаған ортамен танысуға өте құштар. Бұл баланың бірнеше сұрақтар қоюына әкеліп соғады. Яғни, балаға әлем аздап ғана сырын ашса, онда баланың білуге деген құштарлығы арта түседі. Ойын – баланың бірінші әрекеті, сондықтан да оның мән – мағынасы ерекше. Қазақ халқының ұлы ойшылы Абай Құнанбаев: «Ойын ойнап, ән салмай, өсер бала бола ма?», - деп айтқандай, баланың өмірінде ойын ерекше орын алады. Мектеп жасына дейінгі балалардың зейіні тұрақсыз болады. Оларды біркелкі жұмыс тез жалықтырады.

Мектеп жасына дейінгі балалар мекемелерінде балалармен өткізілетін математиканың алғашқы ұғымдарын қалыптастыруда ойынның мынадай түрлерін пайдалануға болады:

- 1) дидактикалық ойындар - логикалық ойлауын, математикалық қабілеттерін дамытады.
- 2) санға байланысты санамақ, жаңылтпаштар, жұмбақтар – балалардың сандарды танып білуін, тілдерін жаттықтыру, есте сақтауын, ойлау қабілеттерін дамытады.
- 3) математикалық сергіту сәттері - кеңістікті бағдарлау, қимыл қозғалысты дамытады, дидактикалық ойындар мазмұны, ойынды ұйымдастырудың әдіс – тәсілдерін меңгертеді. Олар балалардың зейінін, есте сақтауын, байқағыштығын, көзбен мөлшерлеуін, тапқырлығын дамытуға, математикалық білімдерін, икемділіктері мен дағдыларын, заттарды түсі, өлшемі, пішіні бойынша топтастыруға, салыстыруға, ажыратуға, кеңістік пен уақытты бағдарлауға

үйретеді. Балалардың логикалық ойлау, қабылдау, есте сақтау қабілеттерін, зейінін, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға арналады [1].

Мектеп жасына дейінгі баланың дамытатын, өсіретін әрі тәрбиелейтін негізгі іс - әрекеті - ойын. Ойын арқылы бала өзінің қоршаған ортамен, табиғатпен, қоғамдық құбылыстармен адамдардың еңбегімен қарым - қатынастармен таныстырады. Халқымыз ойындарды тек балаларды алдандыру, көңілін көтеру әдісі деп қарамай жас ерекшеліктеріне сай олардың көз қарастарын мінез - құлықтарын қалыптастыру құралы деп ерекше бағалаған.

Дидактикалық ойындар 3 - топқа бөлінеді:

1. Заттық дидактикалық ойындар — дидактикалық ойыншықтармен және түрлі ойын материалдарымен ұйымдастырылады.

2. Үстел үстінде ойналатын дидактикалық ойындар.

3. Сөздік дидактикалық ойындар.

Дидактикалық ойындар сәбилер тобынан басталады. Мұнда жоғары топтарға қарағанда жеңіл түрлері ойнатылады. Балалар ойыншықтарды қолымен ұстап, көзімен көріп, сипап сезу арқылы ойнайды. Немесе ойыншық заттарды сияптауға болады. Дидактикалық ойындар ересек топтарда төменгі топтарға қарағанда күрделеніп жүргізіледі. Ойын шарттары мен көрнекіліктерін пайдалану арқылы ойын әрекетін дамытуға болады. Дидактикалық ойындар баланың ақыл — ойын ойлау қабілетін, қабылдауын, есте сақтауын, зейінін дамытуға, салыстыруға, жіктеуге өзін - өзі бақылауға үйретеді [2].

Ойын қызықты тартымды өту үшін дидактикалық ойындарды дұрыс ұйымдастыру керек. Ойынға керекті құралдар әр балаға жеткілікті болу керек, сонда ғана балаларға түсінікті болады. Дидактикалық ойындардың құралдары ұзақ уақыт сақталу үшін эстетикалық, гигиеналық талаптарға сай әдемі қораптарда, қалталарда тұру керек. Ұйымдастырылған оқу қызметінде дидактикалық ойындарды қолдансақ алға қойған мақсатымызға жетеміз. Заттық дидактикалық ойынның түрлері төмендегідей заттармен ойнатылады.

Баланың білімді игеру кезінде логикалық ойлауы дамыған, таным әрекеті белсенді, тәуелсіз ойлай алатын шығармашыл, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу.

Міндеттері:

- қызығушылығын арттыру;
- ойлау және қабылдау қабілетін дамыту;
- шығармашылық ізденісін дамыту;
- логикалық тапсырмалар арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру.

Баланың логикалық ойлауын жетілдіру арқылы миды жаттықтыра аламыз. Әдетте, логикалық тапсырмалар қарапайымнан күрделіге қағидаты бойынша біртіндеп қиындай береді. Бұндай тапсырмалар оқушының белсенділігін арттырады. Сонымен қатар балалардың әр тапсырмаларға шығармашылықпен қарауға да әрекет едеді [3].

Шығармашылық жаттығулар барысында қиындықтардың шешу барысында балалардың жаңа бір нәрсені ашуына, яғни оқушы өзін белгілі бір жаңалықтардың авторы ретінде сезінеді. Бұл оған белгілі бір пән төңірегіндегі қызығушылығын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мектепалды даярлық балаларының логикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған стандартты емес тапсырмаларды шығармашылық жаттығулар деп атаймыз. Сондықтан шығармашылық жаттығуды ұдайы жүргізе отырып біз оқушылардың тек пәнге деген қызығушылығын ғана емес, логикалық ойлауын да дамыта аламыз. Ой әрекеті барысында адам қоршаған дүниені танып, білу үшін ерекше айқын қызметін орындайды. Бұл нақты қызметіне талдау, біріктіру, салыстыру, дерексіздендіру нақтылау және қорытындылау арқылы жүзеге асырылады [4].

Ойын барысында кез келген затты талдап, ұқсастығымен айырмашылығын талдап, салыстырып, оздігінен ой түйіндеп шешім қабылдап, шығармашылық жағынанда бақылап қадағалап қорытында жасауларына да көп септігін тигізеді. Ойын барысында алған білімдерін бір жүйеге жинақтауға ойынның маңызы зор.

Білім беру саласында өскелең ұрпақты дамыған елдердің қатарында көру үшін үздіксіз еңбек етуде кез-келген педагогтың алдына қойған мақсаты – оқу-тәрбие сапасын көтеру үшін балалардың қызығушылықтарын арттырып, танымдық қабілетін дамыту. Бұл мақсатты жүзеге асыру педагогтың шеберлігі мен біліктілігіне байланысты. Егер сабақ тартымды да қызықты болса, балаларға өтілген сабақты игеру де оңай болады. Білім беру саласында балалардың білімді игеруге деген құлшынысын арттыру үшін, әр түрлі жаңа технологиялар ауадай қажет. Сондай технологиялардың бірі – ойын элементтерін пайдалану.

Ойындар (іскерлік, сюжеттік-рольді, қимыл қозғалыс, дамытушылық) баланың ойлау, есте сақтау, қабылдау, қиял сияқты психикалық үрдістерінің дамуына көмектеседі.

- Ойын арқылы бала адамгершілік құндылықтар жөнінде тәжірибе жинақтайды, оқылған жағдаятты жақсы меңгереді.

- Ойын арқылы балалар өздерінің құрбы-құрдастарымен қарым-қатынас жасауға үйренеді.

- Ойындар сабақ мазмұнына сәйкес алынып, жеке және топтық жұмыстар жүргізуде алға қойған мақсатқа жеткізіп, нақты қорытынды алуға көмектеседі.

«Ойын», «Жаттығу» - балалардың танымдық қызығушылықтарын арттырумен қатар жаңа игерілген түсініктері мен іскерліктерін бекітуге арналған оқыту әдісі. Ойын әрекеттері мен жаттығулары арқылы баланың жеке тәжірибесі негізінде оқу материалының мазмұны жүзеге асырылады. Балалар ойындар мен жаттығулар нәтижесінде құрбыластарымен жағымды қарым-қатынас жасау дағдыларына ие болады, өмірлік дағдыларды меңгереді.

«Ойын» - бұл адамның мінез-құлқын өзі басқарумен анықталатын қоғамдық тәжірибені қалыптастыруға арналған іс-әрекеттің түрі. Ойын баланың ақыл-ой белсенділігін қалыптастырудың маңызды құралы бола отырып, алған білімдерін тереңдете түседі. Ойын баланың білімін тереңдете және түрлендіре түседі, әрі пысықтайды [5].

Ойынның да өзіне тән мотивтері болады. Мысалы, мазмұндық, рольдік ойындар баланың зейінін, ойлау қабілетін, қиялын қалыптастыруда зор маңыз алады. Ойын әсері арқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатынын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді. Ал, ақыл-ой ойындарында белгілі бір ережелерді сақтап ойнайды. Ол ойындар баланың тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар, ерік сезім түрлерін де дамытады.

Қорыта айтатын болсақ, осы аталған міндеттерді тәрбиеші үнемі сөздік жұмысын жүргізуде басшылыққа алып отыруы тиіс. Балалардың сөздік қорын дамытуда ойын, тапсырма, жаттығуларының орны ерекше. Соның ішінде ойын – баланың шын тіршілігі.

Ойын арқылы бала айналасындағы нәрседен өзіне қызықтысына ықыласы ауып, таңдап алады. Баланың бір ерекше қасиеті сөйлеуден еш жалықпайды. Ойын бала тілінің дамуына ықпалын тигізіп, таным белсенділігінің дамуына жол ашады. Қай бала болмасын ойынмен өседі, өйткені бала табиғатының өзі тек ойынмен байланысты. Ойын үстінде бала еш нәрсеге тәуелсіз. Ол өзін еркін ұстайды. Ал еркіндік дегеніміз барлық дамудың баспалдағы, бәрін білуге деген талпынысы мен құлшынысы. Баланың білуге деген құштарлығы, сөйлеуі ойын үстінде қалыптасады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы заңы» - А, 2007 ж
2. ҚР 2015 жылғы дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы. Астана, 26 желтоқсан, 2003
3. ҚР МЖЖБС 1.001-2009. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпы міндетті білім беру стандарты. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту. Негізгі ережелер.
4. Алтыбаев Н. Қазақ балалар фольклоры арқылы мектепке дейінгі топтарда баланың дүниетанымын қалыптастыру: автореферат: - Алматы, 1999
5. Жарықбаев Қ., Озғанбаев О. Жантануға кіріспе.- Алматы, 2000.

Жумабекова М.К. жанысбаева Р.М.

РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ ЧЕРЕЗ ИГРОВУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

В статье отмечается, что сегодня становление ребенка как личности начинается в младенчестве. Для этого ребенку необходимо создать все условия. Каждый ребенок должен быть счастлив. Это - главное право ребенка об этом обсуждалось в данном докладе.

Zhumabekova M.K., Zhanyssaeva R.M.

DEVELOPING CHILDREN'S CREATIVE SKILLS THROUGH PLAY ACTIVITIES

The article notes that today the formation of a child as a person begins in infancy. To do this, the child needs to create all the conditions. Every child should be happy. This is the main right of the child, which was discussed in this report.

Жунусбекова А.С., Оразбаев Н.Т.

«Юрий Гагарин атындағы ЖББМ» КММ жанындағы «Нұрбөбек» шағын орталығы, Бұқар жырау ауданы, Қазақстан Республикасы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ

Мақалада қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім берудің жағдайы мен оны дамытудың заманауи трендтері қарастырылған. Осы мәселеге орай елімізде қабылданған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделінің мақсатына тоқталып, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі нәтижелері анықталған.

Қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім беру үрдістері оның дамуының жетекші трендтерін анықтап отыр. Осы мәселеге орай мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделі ұсынылып, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы бойынша бекітілгенің еске сала кетейік. Модельдің мақсаты - дені сау, дербес, білімқұмар, көпшіл, сын тұрғысынан ойлайтын балаларды қалыптастыру және әлеуметтендіруді көздейтін тәрбиелеу мен оқыту жүйесін трансформациялау арқылы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту трендтері мен қағидаттарын анықтау [1].

Мектепке дейінгі білім беру жалпы мәдениетті қалыптастыруға, физикалық, зияткерлік, адамгершілік, эстетикалық және жеке қасиеттерді дамытуға, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыруға, мектеп жасына дейінгі балалардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған. Бұл модельде дәстүрлі болып табылатын мектепке дейінгі білім беруді дамытудың трендтері (баланың физикалық, зияткерлік, адамгершілік, эстетикалық қасиеттерін дамыту, оның денсаулығын сақтау және нығайту), сондай-ақ инновациялық идеялар (жалпы мәдениетті қалыптастыру, жеке қасиеттерді дамыту) көрініс тапқан. Білім берудің жаңа мақсаттары мен міндеттері ақпараттық қоғамға, жаһанданған әлемге, адамзат дамуының қайшылықты процестеріне тән тенденциялардың әсерінен туындайды. Бұл жағдайда мектепке дейінгі білім беруді дамытудың негізгі трендтері мыналар болып табылады.

1. Ақпараттық кеңістіктегі мектепке дейінгі балалық шақтың өзіндік құндылығын түсіну. Мектепке дейінгі балалық шақтың өзіндік құндылығы осы жас кезеңінің бірегейлігі болып табылады, онда жеке мәдениеттің негізі қалыптасады, алғашқы идеялар (әлем, мәдениет, қоғам, табиғат, өзі туралы), таным әдістері (эксперимент, ойын, қозғалыс белсенділігі, рефлексия), табиғи және әлеуметтік ортамен өзара әрекеттесу тәжірибесі (жеке, әлеуметтік, белсенділік). Болашақта олар дамиды, тереңдейді, нақтыланады, бірақ ең бастысы өмір жолының басында бастау алады.

Адамның болашақ өмірі үшін мектепке дейінгі балалық шақтың маңыздылығын түсіну қажет. Балалы отбасыларды материалдық қамтамасыз ету, заманауи талаптарға сәйкес келетін жаңа мектепке дейінгі мекемелер салу мәселелері қарастырылуда. Мектепке дейінгі білім беру сапасын оның өзгергіштігі мен қол жетімділігі жағдайында арттыру талаптары қойылады.

Қазіргі мектеп жасына дейінгі бала үнемі әртүрлі ақпарат ағындарында болады, теледидарлық бағдарламалардан, мультфильмдерден, кітаптардан білгендерін экспериментальды түрде тексеруге тырысады. Ол компьютерді, ұялы телефонды, планшетті және басқа да техникалық құрылғыларды қолдануды үйренеді, әлемді танудың және түрлендірудің жаңа тәсілдерін игеруге дайын. Жылдам өзгеретін технологиялар, өнімдер, ақпараттың көшкін тәрізді өсуі – бұл балаға таныс және түсінікті әлем. Қоғамды ақпараттандыру сананың өзгеру фактісін ескеру қажеттілігін тудырады, яғни қазіргі балалар мәселелерді қалай түсінеді, ақпаратты қалай алады, пайдаланады, жинақтайды және оған қалай қарайды деген сауалдар туындайды. Бала үнемі жаңа ақпарат көздерін, гаджеттерден жаңа сезімдерді іздейді. Сандық технологиялар мен ойын-сауықтың кемшілігі баланың ішкі әлемінің үйлесімін және құндылық бағдарын бұзуға әкелуі мүмкін. Ойын уақыты қысқарады, ал ойын мектеп жасына дейінгі балалардың жетекші қызметі және олардың әлеуметтенуінің тиімділігінің шарты. Сондықтан педагогтар мен ата-аналардың басты назары балалық шақтың субмәдениетін сақтауға, табиғат, қоғам, заттар, өнер туралы идеялардың бірлігі мен өзара байланысында әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға жағдай жасауға, сондай-ақ толерантты қарым-қатынас тәжірибесін алуға, шындыққа және өзіне құндылық қатынасына, ережелер мен мінез-құлық нормаларын сақтауға бағытталуы тиіс. Баланың жалпы мәдениетін қалыптастыру, оның

қоршаған әлемді танудың жеке траекториясын қалыптастыру физикалық, мотивациялық-қажеттілік, рухани-адамгершілік, эстетикалық салаларды дамыту, балалардың денсаулығын сақтау және нығайту, олардың отбасына, ұрпаққа, елге деген сезімін қалыптастыру процесінде жүреді.

2. Мектепке дейінгі білім берудің құндылық-мағыналық трендісінің басымдығы. Қазіргі әлемнің тұрақсыздығы баланың дені сау, табысты және шығармашылық ойлауға мүмкіндік беретін өмірдің құндылықтары мен мағыналарына ие болу қажеттілігін туындатады. Оқыту мен тәрбиелеу баланың нақты әлем, оның белгілері, құндылықтары мен мағыналары туралы білім алуына бағытталған. Оның санасында эмоционалды-сезімтал және ұтымды элементтердің бірлігінде ұсынылған осы әлемнің бейнесі қалыптасады. Бұл әр адам әлемінің бейнесінің бірегейлігін тудыратын мағыналар мен құндылықтардың мазмұны: әр түрлі адамдар әлемінің суреттеріндегі формальды білім мүлдем бірдей мазмұнға ие болуы мүмкін, бірақ олардың әр адам үшін мәні әр түрлі болады.

Мектепке дейінгі балалық шақта бала құндылықтар мен мағыналарды ашудың, қолда бар білімді тікелей тәжірибеге, зерттеу тәжірибесіне қайта құрудың жеке тәсілдерін алады. Балада нәтижеге жету және оны өмірде қолдану жолдары туралы қабылдаған шешімінің қажеттілігін түсіну және дәлелдеу қабілетін дами түседі. Мектеп жасына дейінгі баланың құндылық-семантикалық саласының дамуы сенсорлық тәжірибе мен қалыптасқан логикалық ойлау негізінде әлемді білу қабілетімен байланысты. Мектепке дейінгі жаста қоршаған әлемнің маңызды, қажетті қасиеттері, құбылыстары туралы білім, білімнің жалпы әлеуметтік-мәдени мазмұнын ерекшелігін баланың тұтас дүниетанымының қалыптасуы жүреді.

3. Мектепке дейінгі білім берудің оқиғалық трендісі. Балалардың субмәдениеті мен баланың құндылық-семантикалық сферасының дамуы ересектер мен балалардың өзара іс-қимылында ересектер мен балалар әлемінің өзара алмасуы болатын бір оқиға кеңістігінде жүреді. Мұнда әр қатысушыға әлеуметтік-мәдени қарым-қатынас, келісім-шарт, өзара әрекеттесу ережелері мен нормаларын сақтау, басқалардың пікіріне толерантты және құрметпен қарау, мәселелік жағдайларды оң шешу тәжірибесін алуға мүмкіндік беретін мәдениеттер мен тұлғалар диалогы қалыптасады. Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде ұйымдастырылатын және орын алатын оқиғалар балаға қоршаған әлемді жан-жақты білуге, корпоративтік дағдыларды игеруге, әлеуметтік кеңістіктегі өзара әрекеттесудің жалпы заңдары мен ережелеріне назар аударуға мүмкіндік береді. Мектеп жасына дейінгі балалардың білім алу оқиғалары олардың жас қажеттіліктеріне сәйкес келеді, өйткені олар басқа (адам, білім) аумағында өмір сүруді үйренеді. Сәйкестік сәттері баланың жеке мәдениетін дамытудың «сәттері» болып табылады, өйткені қарым-қатынаста қуаныш, қолдауға дайын болу, шығармашылық және өзін-өзі көрсету еркіндігі пайда болады.

4. Мектепке дейінгі білім берудің құзыреттілігі. Қазіргі өмірде адамның мінез-құлқының барабар жағдайын табуға, өзін-өзі танудың жаңа жолдарын табуға, танымдық іс-әрекеттің әртүрлі түрлерін жүзеге асыруға және әртүрлі мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін қабілеттері сұранысқа ие. Бұл қабілеттер жиынтығы – бұл баланың мектепке қабылданғанға дейін мектепке дейінгі білім беруде қалыптасатын құзыреттіліктер. Мектепке дейінгі білім берудің құзыреттілігі әлемнің негізгі даму үрдістеріне сәйкес келуі тиіс.

Бүгінгі таңда ашық, ақпараттық процестердің қанықтылығымен, үлгі ретінде ұсынылған теріс мінез-құлық үлгілерін бекітудің агрессивтілігімен ерекшеленетін әлемдегі адам өмірі үшін негізгі құзыреттіліктердің маңыздылығын асыра бағаламау мүмкін емес. Бұл жағдай баланы тәрбиелеу тенденциясын тудырады, ол көп нәрсені біліп қана қоймайды, сонымен қатар әлемдегі өзін-өзі жүзеге асырудың жолдары мен құралдарын еркін және дербес таңдау тәсілдерін игереді. Құндылықтардың өзгеретін жүйелері, өмір сүру әдістері бастаманың зияткерлік нұсқасы бола отырып, балаға әлем туралы ақпарат алуға және оны идеяларға, білімге, нанымға айналдыруға, санада іс-әрекет пен мінез-құлықтың бағыттарын анықтайтын әлемнің тұтас бейнесін жасауға мүмкіндік беретін осындай танымдық құзыреттердің қажеттілігін тудырады.

Мектеп жасына дейінгі баланың ерекшеліктері контекстіндегі негізгі құзыреттіліктерді қарастыру бізге XXI ғасырдағы балалық шақтың заманауи көрінісін жасауға мүмкіндік береді. Құзыреттіліктер баланың мектепке дейінгі сатыдағы білімінің нәтижесі ретінде қарастырылады. Өзгерістің жоғары жылдамдығымен және ақпараттың қанықтылығымен сипатталатын әлемді игеретін баланы елестетіп көрейік.

Әлеуметтік құзыреттілік. Қазіргі бала әлеуметтік қатынастар әлемін белсенді біледі, оған басқа адамды (ата-аналар, құрдастар, мультфильм кейіпкерлері мен әңгімелер) түсіну маңызды. Ол басқа балалар мен ересектердің ерекшеліктерін, олардың бет-әлпетін, қимылдарын түсінуге тырысады. Бала белгілі бір жыныстағы адамдарға тән мінез-құлық тәсілдерін көрсетеді. Ол, ең

алдымен, ерлер мен әйелдердің рөлдерін бөлетін нәрселерді бөледі. Жыныстық субъективизмнің элементтері де пайда бола бастайды: қыздар қорқак, ал ұлдар қыздарды қорғайды деп айтады. Жыныстық рөлдік диспозициялардың көрінісін талап ететін жағдайларда бағалау-бағдарлау және реттеу функцияларын орындайтын жыныстық рөлдік құндылық бағдарлары дамуын жалғастырады. Ол қазірдің өзінде жақсылық пен жамандықты, әдемі мен жаманды ажырата алады, балада әсіресе эмоционалдылық, сенімділік, ашықтық дами түседі. Ұсынылған ойын рөлдеріне тез енеді, бұл ішкі үйлесімділікті қалпына келтірудің бір түрі. Рөлдік ойынның шартты, символдық әлемі-бұл бала махаббатты, түсінуді, қиындықтарды жеңуді, қадір-қасиетін, жауапкершілігін және т. б. үйренетін кеңістік. Сонымен қатар, ойындағы бұл ілім нақты бағытқа ие, ойын және өмірлік жағдайларда талап етілетін жеке қасиеттерді қалыптастырады.

Бала үшін әлеуметтік құндылықтар (сенім, еркіндік және т.б.) онша маңызды емес, өйткені мектепке дейінгі балалық шақта ол тек қоғамдағы өмір ережелерін меңгереді, ал ересек адам өзара қарым-қатынас мәдениетін үнемі еске салып отырады. Құрдастарына даулы жағдайларда өз пікірлерін білдіруге еркіндік беру педагогтың ынталандыру нәтижесінде ғана туындайды.

Өмірлік тәжірибенің болмауы оның әңгімелесушілердің сөздерін түсіндіруде жиі қателесуіне әкеледі, рөлдік мінез-құлық репертуары кең емес. Бұл ұялшақтыққа әкеледі, өйткені ересектер мен басқа балалардың эмоционалды жағдайын түсіну қиынға соғады. Сол себепті мұндайда қарым-қатынас жағдайының қалай дамитынын болжау қиын, сондықтан ол жиі жанжалдың ортасында болады, түсінбеушілікке ренжиді немесе қарым-қатынастан алыстай бастайды. Кейде оған қарым-қатынас жасау және тұрақты достық қарым-қатынас жасау, бірлескен ойындарға қатысу қиынға соғады.

Коммуникативтік құзыреттілік. Қазіргі бала ересектермен нақты оқиғалар, мультфильмдер, компьютерлік ойындар туралы диалогтарда бастама көтере алады, ол үшін теледидардағы жаңалықтар бағдарламасында көрсетілген нақты адамдардың да, ертегілер, әңгімелер, мультфильмдер кейіпкерлерінің де іс-әрекеттерінің құндылығын түсіну маңызды.

Технологиялық құзыреттілік. Ойын-сауық, қорқынышты әңгімелер, жарнама, өсіп келе жатқан баланың жеке психикасын бұзатын компьютер үлкен қызығушылық тудырады. Кішкентай баланың ойынын, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасы сияқты белсенді өнімді іс-әрекетін қазіргі таңда теледидар экраны алмастыратындығы баршамызға мәлім. Осыдан бүгінде балалардың басым көпшілігінің нақты мәдени белгілері жоқ, жалған мұраттарды шындыққа оңай қабылдайтын «экрандық балаларға» айналған. Сондықтан осы аталған технологияларды бала өмірінде орынды қолданған абзал.

Танымдық құзыреттілік. Әлемнің балалар бейнесінің жүйелік қалыптастырушы бастауы руханилық болып табылады, ал әлем бейнесінің элементтері (бейнелер, көріністер, белгілер, білім) үнемі дамып, нақтылануда. Танымдық қызығушылық жағдаймен сипатталады [2]. Осылайша, біз мектепке дейінгі білім беруді дамытудың келесі трендтерін анықтадық: ақпараттық кеңістіктегі мектепке дейінгі балалық шақтың өзіндік құндылығын түсіну, мектепке дейінгі білім берудің құндылық-семантикалық трендісінің басымдығы, оның оқиғалық трендісі және құзыреттілікке бағытталуы. Мектепке дейінгі білім беруді дамытудың осы трендтері аясында қазіргі баланың әлеуметтік, коммуникативтік, технологиялық және танымдық құзыреттілік бірлігіндегі балалық шақтың заманауи көрінісін ұсынуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы бойынша мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделі.

2. Куликовская И.Э. Дошкольное образование: современные тренды развития. НПК: Педагогические науки / Стратегические направления реформирования системы образования. П.:Руснаука-2019.

Жунусбекова А. С., Оразбаев Н.Т.

СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены состояние современного дошкольного образования и современные тенденции его развития. Автором затронуты цели принятой в стране модели развития дошкольного воспитания и обучения, определены основные результаты обучения и воспитания детей дошкольного возраста.

Zhunusbekova A. S., Orazbayev N.T.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL EDUCATION

The article considers the state of modern preschool education and current trends in its development. The author touches upon the goals of the model of development of preschool education and training adopted in the country, identifies the main results of training and upbringing of preschool children.

ӘОК 371.268

Жунусбекова М.К.

"Сұлтанмахмұт Торайғыров атындағы тірек мектебі (РО) "КММ,
Бұқар Жырау ауданы, Ботақара кенті
zh_moldir87@mail.ru

Назирова Б.А.

Бұқар Жырау ауданы, "Көкпекті ЖББМ"КММ, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру туралы талқыланған.

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады [1].

Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады. Қазақстан Республикасының «Мүмкіндіктері шектеулі балаларды әлеуметтік – медициналық – педагогикалық және психологиялық түзете қолдау туралы» заңына сәйкес жалпы білім беру мекемелерінде білім алатын және кезінде «оқыту мүмкін емес» оқушылар қатарына жататын балаларға түзете – педагогикалық қолдау көрсетуді қамтамасыз ететін жаңа түрдегі арнайы білім беру мекемелерінің желісі кеңейтілуде.

Қазіргі уақытта арнайы білім беру мекемелері әр түрлі қызмет атқаруда. Балалар мұқият тексеруден кейін ҚР білім және ғылым министрлігі бекіткен арнайы оқыту бағдарламасымен білім алатын мектепке дейін мекемелер мен арнайы мектептерден басқа, мемлекеттік емес мекемелер, оналту орталықтары, дамыту орталықтары, аралас топтар және т.б. ашылып жасалуда. Мұндай мекемелерде кемістіктің түрлері мен жас ерекшеліктері әртүрлі балалар болады. Оларды бірдей бағдарламамен оқыту мүмкін емес, сондықтан, әр баланы жеке психологиялық -педагогикалық оқыту мүмкіндігі артады.

Инклюзивті білім беру – барлық балалардың барлық бағдарламаларға қатысуға мүмкіндік беретін саясат пен процесс. Бағыттардағы айырмашылықтар арқылы келесі дәлелді мойындауымыз тиіс: адамдардың индивидуалды қажеттіліктерін ескеріп, оларға, бейімделуі үшін, біз қоғамды өзгертеміз, бірақ керісінше емес [2].

Интеграциялық білім беру - мүмкіндігі шектеулі баланы құрдастарының ұжымында оқыту: инклюзивті – inclusive – қосылған, біріктірілген, inclusion – қосу, біріктіру; инклюзивті білім беру – барлық балаларды жалпыға білім беру процесіне толық қосуға, балалардың жасына, жынысына, діні мен этникалық ұстанымдарына, даму тежелуіне қарамастан, отбасының белсенді

қатысуы мен баланың жеке қажеттіліктерін әлеуметтік және түзету–педагогикалық қолдау көрсетуге бағытталған мемлекеттік саясат.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпыға білім беру кеңістігіне жай ғана физикалық қосу инклюзивті білім беру болып табылмайды. ҚР-ң инклюзивті білім беру концепциясы білім беру мекемесінің түрі мен мүмкіндіктеріне байланысты интеграциялаудың әр түрлі модельдері мен түрлерін қолдануды қарастырады. Бұл жағдай түрлі топтардағы балаларды біріктіріп оқытудың жағымды жақтарын іске асыруға жол ашады. Инклюзивті бағыттың интегративтіден айырмашылығы - инклюзивті білім беруде жалпыға білім беру мектептерінде мүмкіндігі шектеулі балалар мен олардың ата-аналарына қарым-қатынас өзгереді. Білім беру идеологиясы оқу процесі мен білім берудің тәрбиелік мәнін күшейтіп, ізгілендіру бағытында өзгереді [3].

Интеграциялық оқытудың бірнеше түрлері мен қалыптары бар. Толық интеграция – қандай да бұзылыс түрі бар баланы қалыпты деңгейде дамып келе жатқан балалармен бірге мектепке дейінгі топтарда, сыныптарда оқыту. Толық интеграция психофизикалық және тілдік дамуы жасерекшелік деңгейіне сәйкес немесе жақын, және де балалардың қалыпты құрбыларымен бірге оқуға психологиялық тұрғыдан дайын жағдайында іске асырылуы мүмкін. Тұрақты, бірақ толық емес интеграция – мүмкіндігі шектеулі мектеп жасына дейінгі балалар мен оқушыларға да пайдалы бола алады. Ол, психофизикалық дамуы жасерекшелік деңгейі қалыптыдан сәл төмен, жүйелі және түзету көмегін қажет ететін, бірақ бірқатар пәндер аймағында қалыпты дамыған құрбыларымен бірге оқи алатын, олармен сыныптан тыс уақыттың көп мөлшерін өткізетін балалар үшін нәтижелі болады.

«Жартылай» интеграция – қалыпты дамудағы құрбыларымен қажетті іскерліктер мен дағдылардың аз ғана мөлшерін меңгере алатын, сыныптан тыс уақыттың аз ғана мөлшерін балалармен өткізе алатын балалармен нәтижелі жүргізіледі.

Тұрақты, толық емес интеграцияның маңыздылығы мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты деңгейдегі құрбыларымен қарым-қатынасын кеңейтумен анықталады. Жартылай интеграция қалыпты және арнайы топтары бар аралас типті мектепке дейінгі мекемелерде, сонымен қатар даму ауытқушылықтары бар балаларға ашылған арнайы сыныптары бар жалпыға білім беру мектептерінде жүргізіле алады 4].

Уақытша интеграцияда арнайы топтың немесе сыныптың тәрбиеленушілері жеткен жетістік деңгейлеріне қарамастан қалыпты деңгейде дамытын құрбыларымен айына 2 реттен кем емес тәрбиелік мәнді іс-шараларды бірге өткізуге кездеседі. Уақытша интеграцияның мағыналылығы мүмкіндігі шектеулі балаларға қалыпты деңгейлі құрбыларымен қарым-қатынасқа түсудің алғашқы тәжірибесін меңгеруге жағдай жасаумен анықталады. Эпизодтық интеграция моделі - мүмкіндігі шектеулі балалармен қалыпты деңгейлі балаларды біріктіріп оқыту мен тәрбиелеу жұмысын жүйелі жүргізуге жағдайы жасалмаған арнайы мектепке дейінгі және мектеп ұйымдарына арналған. Эпизодтық интеграцияның мағынасы болып анық күрделі даму бұзылыстары бар балалардың құрдастарымен аз ғана мөлшерде болса да өзара байланысқа түсуін ұйымдастыру, мүмкіндігі шектеулі балалар оқытылатын арнайы (түзету) мекеме жағдайында қалыптасатын әлеуметтік қарым-қатынастағы объективті шектеулерден асу табылады. Сонымен бірге, бұл жағдайды инклюзивті білім беру деп атауға болмайды [5].

Сонымен, интеграция модельдерін қарастыру арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялық оқытудың түрлері анықталады:

1)Аралас түрлі интеграциялық оқыту – даму бұзылысы бар оқушы қалыпты деңгейлі құрбыларымен бір сыныпта оқиды, және де дефектолог–мұғалімнің, логопедтің, психологтың жүйелендірілген көмегін алады.

2)Жартылай – даму бұзылыстары бар оқушылар қалыпты деңгейлі құрбыларымен қатар білім беру бағдарламасын меңгере алмайды; бұл жағдайда олар жарты күнді арнайы сыныпта, басқа жыртысын қалыпты сыныпта өткізеді.

3)Уақытша – арнайы сыныптарда оқитын балалар қалыпты сыныптардағы оқушылармен айына 2 реттен кем емес бірге серуендеуде, мерекелерде, жарыстарда, тәрбиелік мәнді іс-шаралар өткізуде кездеседі.

4) Толық түрдегі интеграциялық оқыту – даму бұзылыстары бар 1-2 бала балабақшаның қалыпты топтарына немесе сыныптарға қосылады (тілдік бұзылыстары бар балалар, нашар көретіндер немесе кохлеарлы имплантанттары бар балалар); бұл балалар психофизикалық, тілдік даму деңгейлері бойынша жасерекшелік көрсеткіштеріне сай және де қалыпты деңгейлі құрдастарымен бірге оқуға психологиялық тұрғыдан дайын; түзету көмегімен олар оқытылатын орындарында қамтылады. Интеграция процесінің нәтижелілігіне сырттай және іштей жағдайлар әсер етеді.

Даму мүмкіндігі шектеулі балалардың нәтижелі интеграциялануын қамтитын сырттай жағдайларға жатқызылады:

- бұзылыстарды ерте анықтау (өмірінің бірінші жылдарында және өмірінің бірінші айларынан бастап түзету жұмыстарын жүргізу);
- ата-аналардың баланы денсаулығы қалыпты балалармен оқытуға ұмтылысы және біріккен оқу процесінде балаға көмек көрсетуге дайындығы;
- интеграция процесіне қосылған балаға нәтижелі, мамандырылған түзету көмегін көрсету мен қамту.

Интеграция процесінің нәтижелілігіне әсер ететін ішкі жағдайлар:

- баланың психофизикалық даму деңгейі (оның дамуы қалыптыға жақын болуы біріктіріп оқытудың нәтижелілігін арттыруға мүмкіндік береді);
- баланың қалыпты деңгейде дамып келе жатқан балалар үшін жалпыға білім беру стандартында көрсетілген уақытта білімдерді меңгере алуы;
- дамуында ауытқушылығы бар баланың интеграциялық оқуға және т.б. психологиялық тұрғыдан дайын болуы.

Тәжірибеге инклюзивті білім беруді енгізуде, білім беру мекемесінің

түрі мен мүмкіндіктеріне байланысты, интеграцияның әртүрлі модельдері мен түрлерін қолдануға болады. Бұл жағдайда психофизикалық дамуларында әртүрлі бұзылыстары бар балаларды біріктіріп оқытудың жағымды жақтарын толық іске асыруға болады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беру аймағындағы мемлекеттік саясатты іске асырудың негізгі міндеттері:

-жалпы орта және жоғары типті білім беру ұйымдарында «интеграциялық орта» ұйымдастыру арқылы мүмкіндігі шектеулі балалар үшін үздіксіз инклюзивті білім беру жүйесін құру; мүмкіндігі шектеулі балалардың нәтижелі интеграциялануы үшін жағымды жағдай жасау (штаттық кестені қайта қарау, топта білім алушылардың санын азайту, интеграциялық оқу процесін материалды-техникалық жабдықтау (арнайы дидактикалық құрал-жабдықтармен де), оқу мекемелерінің ғимараттарында архитектуралық өзгерістер жүргізу);

- әлеуметтік білім беру интеграциялық технологияларын іске асыратын

білім беру мекемесінің статусын анықтау және заңды түрде бекіту;

- жалпы білім алуды мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға қолжетімді етіп ұйымдастыруда ғалымдар мен практиктердің, мемлекеттік, қоғамдық ұйымдардың, коммерциялық құрылымдар мен бұқаралық ақпараттар құралдарының тығыз өзара байланыста болуын қамту; әлеуметтік – мәдени және білім беру интеграциясының практиктеріне жағымды әлеуметтік қатынасты қалыптастыру; интеграциялық білім беру жағдайында жұмыс жүргізетін педагогтардың квалификациясын жоғарылатуға бағытталған білім беру бағдарламаларын іске асыру.

Қазақстан Республикасының инклюзивті білім беруді әрі қарай енгізу процесі кешенді болуы тиіс және де бұл процеске мемлекеттік құрылымдар, ата-аналар ұжымы, отбасы, білім беру мекемелері, мемлекеттік емес ұйымдар белсенді қатысуы қажет.

Инклюзивті типті білім беру бағдарламаларын нәтижелі іске асыру үшін мемлекеттік саясат келесі мақсаттарға бағытталуы керек:

- жалпы білім алуға, мәліметтік, рекреациондық және жалпы қоршаған ортаның өмірлік ресурстарына қол жеткізуде мүгедектердің конституциялық құқықтарын іске асыру;

- мүмкіндігі шектеулі адамдардың әлеуметтік-экономикалық өзіндік іс-әрекет жасауын жоғарылату;

- барлық деңгейлерде мүгедектерге инклюзивті білім беру процесінде әлеуметтік қолдау көрсету жүйесін дамыту;

индивидуалды (кеңес беру қызметтерін дамыту, мүгедектерге инклюзивті білім беру бағдарламаларын іске асыруда жедел әлеуметтік көмек көрсету);

- кәсіби көмек беру жүйесі (әлеуметтік, медициналық, білім беру ұйымдары мәдениет мекемелері, юристік қызмет көрсетуді реттеу);

-мәліметтік кеңістікті кеңейту (мүгедектер мен олардың отбасы мүшелеріне әлеуметтік көзқарастың жағымсыз әсерін азайту мақсатымен БАҚ арқылы инклюзивті білім беру тәжірибесі жайлы қоғамға мәлімет беру, азаматтық белсенділік пен құқықтар теңдігін дамыту); заң шығару және әлеуметтік саясат (заң шығару белсенділігі, мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды білім алуда интеграциялау бағдарламаларының іске асырылуына, инклюзивті білім беру аймағында әлеуметтік саясат шараларының орындалуына мониторинг жүргізу).

Қазақстан Республикасында нормативті-құқықтық құжаттарда және қоғамда «инклюзивті білім беру» термині мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпыға білім беру мектептерінде оқыту процесін сипаттауда қолданылады. Яғни, инклюзивті білім беруде әр баланың индивидуалды

ерекшеліктерін ескеру (қабілеттер, даму ерекшеліктері, темперамент типі, жынысы, отбасының мәдениеті және т.б.) арқылы іске асырылатын, индивидуалды бағытқа негізделген жекетілгалык бағытталған оқыту әдістері қолданылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айдарбекова А.А. Обоснование необходимости разноуровневых требований к учебным достижениям учащихся с ограниченными возможностями //Вестн. КазНПУ им Абая. Серия «Специальная педагогика». – 2018, №2.
2. Аксенова Л.В. Специальная педагогика. - М., 2019.
3. Аксенова Л.И. Социальная педагогика в специальном образовании.-М., 2001.
4. Алейникова С.А., Маркович М.М., Шматко Н.Д. Отношение педагогов и родителей к интегрированному обучению детей с нарушенным слухом //Дефектология.- 2015.- № 5.
5. Баймуратова А.Т., Байтурсынова А.А. Состояние специальных классов общеобразовательных школ в контексте интеграции детей с ограниченными возможностями //Вестн. КазНПУ им.Абая. Серия «Специальная педагогика». – М.: 2018.- № 1.

Жунусбекова М.К., Назирова Б.А.

ЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье обсуждается вопрос инклюзивного образования, который в настоящее время привлекает внимание всей мировой общественности, предусматривающий полное включение в образовательный процесс с участием семьи, среды в индивидуальные запросы и особенности детей.

Zhunusbekova M.K., Nazirova B.A.

THE IMPORTANCE AND FEATURES OF INCLUSIVE EDUCATION

The article discusses the issue of inclusive education, which is currently attracting the attention of the entire world community, providing for full inclusion in the educational process with the participation of the family, the environment in the individual needs and characteristics of children.

ОӘЖ 377.02

Ибраева А.Т.

Р.Сағымбеков атындағы 18 ЖББМ, көркем еңбек пәні мұғалімі, Қарқаралы ауданы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Акынжанов Н.С.

17 ЖББМ, көркем еңбек пәнінің мұғалімі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Мақалада бастауыш сыныптардағы көркем еңбек іс-әрекеті бағыттары, оқушы қиялына әсері, олардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға ықпалы, еңбек үрдісі кезінде оқушылардың өздігінен шығармашылыққа бағыт алып ізденуі, олардың басқа адамдардың жұмысына жаңаша қарауы қарастырылады.

Адамның өмірі еңбекпен тығыз байланысты. Еңбек адамзат қоғамының дамуы мен қалыптасуында маңызды роль атқарады. Өйткені адам мен еңбек ажырамас ұғым. Адамдардың мындаған ұрпақтарының еңбегінің арқасында қазіргі өркениет қалыптасты. Мысал үшін ежелгі адамдар жануарлар сияқты өмір сүрдідеп айтылады. Адамдардың осындай дәрежеге жетуі тек қана бір қасиетінің арқасында болды, ол ойлау, еңбек жасай білу, жарата білу. Адамзат қоғамының ілгерілеуі еңбек дамуынсыз ешқандай болмайды. Демек адамды адам ететін еңбек.

Оқушылардың көркем еңбек іс-әрекеті бағыты бойынша шығармашылығын қалыптастыру мәселесінің өзектілігінің артуы мектептегі оқу-тәрбие процесіне жаңаша тұрғыда қарап, оны оқушының білім, білік, дағдыны меңгеруі ғана емес, танымдық іс-әрекет және интеллектуалдық, шығармашылық процес ретінде қарастыруды міндеттейді.

Еңбекті мазмұны бойынша: қарапайым және күрделі, қол және автоматтандырылған, қатаң реттелген және еркін, шығармашылық болып бөлінеді. Адамның араласу дәрежесі бойынша: еңбек қызмет етуге, пайдалануға бағытталған болуы мүмкін, қоғамдық-пайдалы, орындаушылық немесе мамандандырылған өнімді еңбек, жеке-дара немесе бірге, еркін немесе

еркінен тыс болуы мүмкін.

Білім беру мазмұнының тәжірибелік бөлігінде нақты іс-әрекет жасауға мүмкіндік беретін, жастардың мәдениетті сақтау қабілетін жетілдіретін көркемөнер, еңбек, қарым-қатынас, іс-әрекеті түрлері бар.

Танымдық (оқу және оқудан тыс) іс-әрекет оқушының ой-өрісін кеңейтіп, дүниені танудық маңызды құралдарының бірі білім алуға, өздігінен білім алуға ынталандырып, ақыл-ойдың дамуына, ғылыми білімдерді жүйелі меңгеруге көмектеседі.

Еңбек іс-әрекеті материалдық заттар жасауға, оларды сақтауға, көбейтуге бағытталған. Негізгі түрлеріне: өзіне-өзі қызмет көрсету, қоғамдық пайдалы және өнімді еңбек жатады. Көркемөнер іс-әрекеті эстетикалық дүниетінімды дамытып, әдемілікке сұранысты туғызып, әдемі ойлауға үйретіп, нәзік сезімге бөлейді.

Қоғамдық іс-әрекет оқушының әлеуметпен байланыс орнатуына көмектесіп, азаматтың бет-бейнесін қалыптастырады. Қарым-қатынастық іс-әрекетке бос уақытты еңбек әрекеті негізінде ұйымдастыру арқылы үйретіледі. Іс-әрекетке үйрену үшін оқушы үлгілерге қарап жұмыс істеп, жаттығулар орындайды.

Бүгінгі күні жаңаша ойлау, жаңаша жұмыс істеу негізі талапқа айналып, өсіп келе жатқан жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру үдерісін көп жағдайда жаңаша құруды талап етіп отыр. Осыған байланысты адам баласының өзіндік санасын қалыптастыруда шығармашылықтың да алатын орны ерекше. Өйткені, шығармашылық – бұл жаңа сапалы рухани және материалдық құндылықтарды тудыратын әрекет болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, Адамның көркем еңбек екі түрлі көзқараста мотиві құрылады:

1. Адам өз ісімен көркем еңбек өзіндік жауапкершілік, ұстамдылық сияқты сапалық ерекшелігімен көзге түседі;

2. Адам қоғамның талап етуінен ғана еңбектенеді. Әрине еңбек үдерісінде жақсы, ұнамды қасиеттерді алуы мүмкін. Бірақ, еңбек етуде адамгершілік жағымды қасиеті дамымаған, тәрбиеленбеген болса, еңбек іс-әрекетіндегі бейнесі тек сыртқы қабілетіне қарай бағаланады. Психолог-педагог ғалымдар ұсынған бастауыш сынып оқушыларын көркем еңбектің теориялық негіздерін басшылыққа ала отырып, заман талабына сай өсіп келе жатқан жас ұрпақтың көркем еңбек негізінде көркемдік шығармашылығын қалыптастырудың жолдарын еңбек іс-әрекеті бағыттары негізінде әдіс-тәсілдерді, құралдарды жетілдіруді талап етеді. Сондықтан оқушыларды еңбекке шығармашылық қатынас үрдісі кезінде бұйым жасау үшін дұрыс тәсілдерді қолдана білу, өзіндік іс-әрекет, мақсатқа жетудегі табандылық, білуге құмарлық, жігерлілік секілді т.б. пайда болатын құнды қасиеттер жаңа өнімді ойлап шығаруға, өнертабыстылыққа жетелейді.

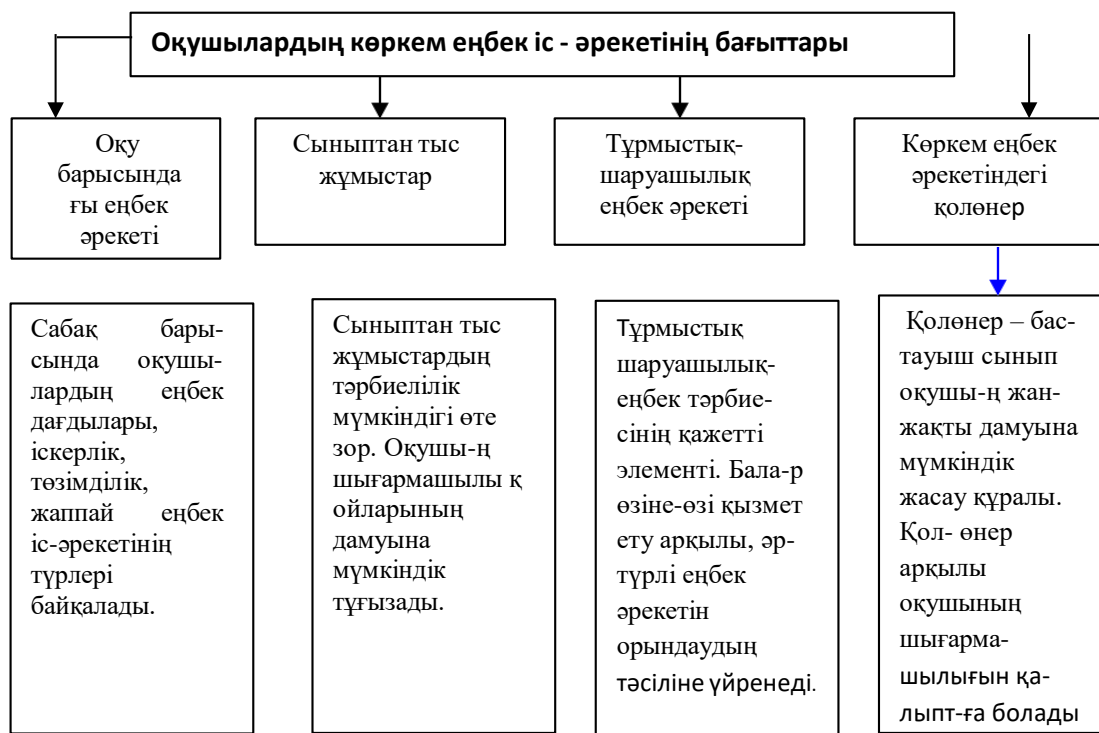
Көркем еңбек сабағында білім сапасы арттыру - алған білімнің жүйелілігі, білімді тәжірибеде пайдалана білу, алған білімді есте сақтау сияқты белгілерімен сипатталады. Еңбек іс-әрекетінде көркемдік мұраны игеруге, өнердегі ұлттық өрнектер мен көркем реңдердің шығармашылық ерекшеліктерін ғылыми педагогикалық жағынан анықтауға және осының негізінде талдап, ғылыми ұсыныстар жасалуға тиіс. Сабақ өткізудің практикалық бағытын күшейту қажет.

Сабақтың жүйесі үш құрылымды қамтиды: тірек білімнің өзектілігін – жаңа материалды жан-жақты зерттеп, үйренуге қажетті білімді қайталауға көңіл бөлу;

- оқушылардың жаңа бұйымды жасауда сол туралы білімді қабылдауға даярлығын тудыру;
- іс-әрекеттік жаңа ұғымдары мен әдістерін қалыптастыру, білімді пайдалану, қабілет пен шеберлікті қалыптастыру.

Әрине бұл құрылымдар сабақ жүйесінде болады, дегенмен түрлі реттілікте келуі мүмкін. Көркем еңбек іс-әрекетінің тиімді әдістері – тәжірибелік дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізетін әдістер: бақылау; табиғатты бейнелу; тіл дамыту. Өнер туындыларынан көрме ұйымдастыру, ондағы ата салтымыз бойынша қолданылып келген тұрмыс бұйымдарының әсем көрінісін оқушылардың әңгімелеп жеткізе білуі олардың сезімдік талғамын, әдемілікке ұмтылу қабілетін дамытады.

Жоғарыдағы әдістер шартты түрде теориялық топтарға бөлініп беріліп отыр, ал оларды оқушылардың күнделікті еңбек іс-әрекетінде орынды пайдалана білу шығармашылық тұрғыдан белгілі бір нәтижеге қол жеткізу болып табылады. Бұл мұғалімнің кәсіби білімділігіне, шеберлігіне, ізденіспен жұмыс істеуіне байланысты. Бастауыш сынып оқушыларының көркем еңбек іс-әрекеттерінің бағытына түрлі іс-әрекеттер кіреді. Оны біз сурет түрінде береміз (*Сызба 1*).

Сурет 1. Оқушылардың еңбек іс-әрекетінің бағыттары

Соңғы он жылдықта оқушылардың шығармашылық іс-әрекетін дамытуға көп көңіл бөлінуде. Қазіргі кезде қабілеттің дамуы басты нысана болып, оқушыда шығармашылық белгілердің болмауы үлкен мәселеге айналып отыр. Өмірдегі сан алуан қиыншылықтарды шеше білетін, елімізді өркениетті, дамыған 30 елдің қатарына еңгізу шығармашыл тұлғалардың қолынан ғана келмек. Сондықтан біз, өз тарапымыздан көркем еңбек сабағында үйретілетін еңбек іс-әрекеті арқылы оқушылардың шығармашылығын дамытуды көздейміз. Осы тұрғыдан, бастауыш сынып оқушыларының шығармашылығын қалыптастыру мақсатында олардың еңбек іс-әрекетінің бағыттарын бірінші суретте көрсеткен болатынбыз.

Оқу барысындағы еңбек іс-әрекеті - көркем еңбек іс-әрекетіне негізгі бағдар көркем еңбек сабағы. Көркем еңбек сабағында бастауыш сынып оқушылары қарапайым еңбек дағдыларына, іскерлікке үйренеді. Оқушының еңбек іс-әрекеті ары қарай қоғамдық маңызы бар көркем еңбекке айналады.

Оқу барысындағы еңбек оларды тек еңбексүйгіштікке, шеберлікке тәрбиелеп қоймай, адамгершілік сапаларын туғызып, ақыл-ойын жетілдіре түседі. Сонымен қатар, көркем еңбек сабақтарын жетілдіру барысында бастауыш сынып оқушыларының көркем еңбек іс-әрекеті арқылы шығармашылығын қалыптастыруға баса көңіл бөлінеді.

Сыныптан тыс жұмыстар. Шығармашылықты қалыптастыруда көркем еңбек сабағындағы сыныптан тыс жұмыстардың да алатын орны ерекше. Өйткені, онда оқушы шектеулі тапсырманы ғана орындамайды, сыныптан тыс жұмыстары кезінде ол өзінің қиялынан туған идеяны ары қарай жетілдіре отырып, жаңа туынды шығарады. Бұл кез баланың қиялының өте белсенді дамиды кезеңі болғандықтан оның ақыл-ойына ерік беру керек. Сыныптан тыс жұмыстары дегенде біз көркем еңбектен үйірмелер, конкурстар, декада, әр түрлі формадағы сайыс-сабақтарды түсінеміз және бұл жұмыстар оқушының шығармашылығын дамытуға үлкен ықпалын тигізеді.

Тұрмыстық-шаруашылық еңбек іс-әрекетіне ең алдымен оқушының өзіне-өзі қызмет ету іс-әрекеті жатады. Мұнда олар бала кезден бастап ұқыпты болуға, тазалыққа үйретеді. Сонымен қатар киімдерін таза ұстап, тәртіпті жүретін баланың миы да тәртіппен жұмыс істейтін болады. Сонымен қатар үй шаруашылығына көмектесу ересек өмірге дайындығын көрсетеді. Бұл әрекеттер негізінде де оқушының шығармашылығы қалыптасады деп есептейміз.

Қолөнер – бастауыш сынып оқушыларының жан-жақты дамуына мүмкіндік жасау құралы болып табылады. Сәндік-қолданбалы өнер арқылы оқушылар қолөнердің, дизайнның қарапайым дағдыларын меңгеріп, оны болашақта өз тәжірибесінде шығармашылықпен пайдалану

іскерліктеріне үйренеді. Қолөнердің қай түрі болмасын, ол баланың ұшқыр қиялын дамытып, логикалық ойлауын жетілдіреді. Соңғы кезде қолөнердің түрлерін үйрету мектептегі сабақ жүйесіне енгізу заман талаптарының біріне айналды.

Еңбек қызметін жүзеге асыру еңбекті табысты түрде жүзеге асыру үшін арнайы алғы шарттарды жасауды талап етеді:

- нақтылы іс-әрекеттерге жарайтын адамдарды таңдап алу;
- кәсіби дайындық;
- еңбек үдерістерінің тиімді жағдайлары мен ұйымдастырылуы;
- еңбек құралдарының қолайлылығы мен тиімділігі;
- адам мүмкіндіктерінің жұмыс ауырлығына теңдігі;
- еңбек қауіпсіздігі жүйесі, кәсіби денсаулық пен ұзақ өмір сүруді, психологиялық қолдау мен еңбекке қабілеттілігін сақтау.

Жоғарыда айтылған ойды түйіндей келе, шығармашылық – бұл баланың жеке белсенділігі мен өздігінен жұмыс істеудің жоғарғы формасы және ол әлеуметтік қажеттілігімен, ерекшелігімен бағаланады. Оқушының шығармашылық әрекеті өнім әрекетімен тікелей ұштасып жатады. Өнімді әрекеттің әлеуметтік сипаты оның қоғамдық маңыздылығы мен пайдалылығында. Сондықтан да көркем еңбек сабағынан бұрын бастауыш сынып оқушылары қағаз қию, сазбалшық, ермексаздан әр түрлі бейнелерді мүсіндеу, өсімдіктерді күту, ағаш, қаңылтыр, сыммен жұмыс істеуді үйреніп, мектеп үлескілерінде еңбек ету, сенбіліктерге қатысуды үйренсе, қазір кезде көркем еңбек іс-әрекетінің креативті түрлері үйретіледі. Көркем еңбек іс-әрекеті үрдісіндегі шығармашылық - кіші мектеп оқушыларының санасы мен іс-әрекетінің өзара бірлікте дамудың қайнар көзі. Ол шығармашылығын қалыптастыруға бағыттайтын әдістемелік негізі болады. Бұл оқушылардың шығармашылығын қалыптастыруға көптеген мүмкіндіктер жасайды.

Қорыта келе, бастуыш сынып оқушыларының көркем еңбек іс-әрекетін ойын, оқу және қарым- қатынас бағытындағы іс-әрекеттермен ынтымақтасқан үрдіс деп түсінеміз. Аталмыш еңбек түрлерімен қаруландыра отырып оқушыларды оқытып, тәрбиелесек, іс жүзінде бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық, арнайы технологиялық білімі мен біліктілігін арттыру көзделеді, оларда шығармашылық ойлауын және сыни тұрғыда ойлау санасының, қатынас жүйелерін қалыптастыру, өзін - өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>
- 2 Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы №205 Жарлығы
- 3 Жиенбаева С.Н. Бастауыш сынып оқушыларының еңбек іс-әрекеті тәжірибесін қалыптастырудың ғылыми негіздері : автореферат дис. пед. ғылым. д-ры : 13.00.01 : қорғалды 27.05.2009 / Сайра Нағашабаева Жиенбаева; Қазақ мемлекет. қыздар пед. ун-ті. - Алматы: СоруLand, 2009. - 44 б.
- 4 Күнпейіс Ж. Еңбекке баулуды оқыту әдістемесі (1-4 сыныптар). –Алматы: Дарын, 2005.
- 5 Асилбаева Ф.Б., Сыздықбаева А.Д. ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ // Вестник КазНацЖенПУ. 2018. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-ushylardy-k-rkem-e-bek-is-reketini-negizgi-ba-yttary> (дата обращения: 01.04.2024).

Ибраева А.Т., Акынжанов Н.С.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

В статье рассматриваются направления художественной трудовой деятельности в начальных классах, влияние на воображение учащихся, их влияние на повышение творческих способностей, стремление учащихся к самостоятельному творчеству в процессе труда, их новое отношение к работе других людей.

Ibraeva A.T., Akynzhanov N.S.

THE MAIN DIRECTIONS OF ARTISTIC WORK OF STUDENTS

The article examines the directions of artistic labor activity in primary schools, the influence on the imagination of students, their influence on increasing creative abilities, the desire of students for independent creativity in the process of work, their new attitude to the work of other people.

Ибраева С.Т.

85 ЖББМ математика пәні мұғалімі, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

Изатулина Д.А.

137 НОМ математика пәнінің мұғалімі Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛДІ ІСКЕ АСЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМІН ДАМУЫ

Мақалада құзыреттілік тәсілді іске асыру жағдайында Қазақстан Республикасының мектептегі математикалық білімінің мақсаттары, міндеттері, күтілетін нәтижелері, базалық мазмұны қарастырылған.

Математика әлемдік мәдениеттің ажырамас бөлігі бола отырып, дүниетаным мен ғылыми ойлау стилін қалыптастыруға негіз болады. Логикалық мәдениетті қалыптастырмай, қазіргі адамның ойлауын толыққанды дамыту мүмкін емес. Математикалық есептерді шешу процесінде алынған тәжірибе ұтымды ойлау дағдыларын және ойды білдіру тәсілдерін (лаконизм, дәлдік, толықтық, айқындық және т.б.), сондай - ақ интуицияны дамытуға мүмкіндік береді - нәтижені болжауға және шешім жолын болжауға қабілетті. Математика тұлғаның жалпы дамуына ғана емес, сонымен қатар мінездің, адамгершілік қасиеттердің қалыптасуына да елеулі үлес қоса алады; әлемнің эстетикалық қабылдауын дамытуға ықпал етеді.

Дидактикалық принциптер негізінде математика мектеп пәніне айналады. Оқу пәні ретінде математика дербес мағынасы бар практикалық, утилитарлық компонентті қамтиды. Қазіргі әлемде бағдарлау үшін әркімге тақырыптық сипаттағы белгілі бір білім мен дағдылар жиынтығы қажет (есептеу дағдылары, практикалық геометрия элементтерін білу -геометриялық шамаларды өлшеу, геометриялық фигураларды тану және бейнелеу, функциямен және графикпен жұмыс, пропорцияларды, теңдеулерді, теңсіздіктерді және олардың жүйелерін құру және шешу және т.б.).

Қазақстан Республикасының орта білім берудің жаңа сапалы деңгейі білім берудің мазмұндық және процестік тараптарын ұйымдастыруға түбегейлі жаңа әдіснамалық тәсіл негізінде қамтамасыз етіледі, онда нәтижеге баса назар аударылады. Ұсынылған тәсілдің ерекшелігі-мектептегі білім берудің әр деңгейі үшін күтілетін нәтижелер реттелетін білім беру жүйесін құру.

Әлемнің көптеген елдерінде білім беру сапасын үздіксіз жетілдіру нақты қол жеткізілген нәтижелер негізінде жүзеге асырылады. Халықаралық білім беру тәжірибесінде осы тәсілдің тұжырымдамалық идеяларын жүзеге асыру тәжірибесі жалпыланған және нәтижеге бағытталған білім беру моделі деп аталады.

Қазақстан Республикасының Білім беру практикасында қалыптасқан математикалық білім беру дәстүрлері қазіргі жағдайда математиканы оқыту сапасын жетілдіруге бағытталған инновациялармен күшейтіледі. Математиканы оқытудағы инновациялар өмірлік дағдылардың құрамдас бөлігі ретінде математикалық сауаттылықты дамытуды өзектендірумен байланысты. Білім алушының математикалық сауаттылығы математиканың рөлін түсіну, математика тілін, математикалық ұғымдар мен заңдарды меңгеру, Алған білімдері мен іс - әрекет тәсілдерін қоршаған шындықты білу, оқу және өмірлік жағдайларда сындарлы шешімдер қабылдау қабілеті арқылы көрінеді.

Құзыреттілік тәсілді іске асыру жағдайында «Математика» пәні өзінің дербес мақсатын сақтай отырып, «Математика және информатика» білім беру саласының мазмұнына кіреді.

«Математика» пәнінің мазмұнын таңдауды реттейтін дидактикалық негіздер:

- Қазақстан Республикасы азаматының сындарлы рөлдері түрінде ұсынылған базалық құзыреттерді мақсатты дамыту арқылы білім алушылардың үйлесімді қалыптасуы мен дамуына, өз өмірін адамгершілік тұрғыдан түсінуге жәрдемдесуден тұратын Ұлттық деңгейдің жалпы мақсаты (жанашыр және қайырымды адам; отбасының сүйіспеншілікке толы және қамқор мүшесі; дені сау және жетілдірілетін тұлға; шығармашылық даралық; жауапты азамат; базалық құзыреттер - дайындығы оқушылардың ересектік өмірге дайындығы; өмір бойы білім алуды жалғастыруға дайындық;

- білім алушылардың білім алу қабілеттерін дамытудан, алған білімдерін кез келген оқу

және өмірлік жағдайларда шығармашылықпен пайдаланудан, негізгі және пәндік құзыреттіліктерді дамыту арқылы өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі басқаруға дайындықтан тұратын орта білім берудің мақсаты;

- «Математика және информатика» білім беру саласында күтілетін нәтижелер, оқыту циклдары бойынша күтілетін нәтижелер.

Негізгі құзыреттер-бұл білім алушылардың адамгершілік және этикалық нормаларға қайшы келмейтін табысты шешімдер қабылдау үшін танымдық және практикалық дағдылар мен дағдыларды біріктіруге дайындығын анықтайтын пәнаралық сипаттағы қабілеттер (алынған білімді, дағдыларды, дағдыларды және өмірлік тәжірибені мақсатқа жету үшін біріктіру мүмкіндігі). Негізгі құзыреттер ақпараттық құзыреттілік; коммуникативтік құзыреттілік; мәселелерді шешу құзыреті «Математика және информатика» білім беру саласының және «Математика» және «Информатика» оқу пәндерінің мақсаттары мен міндеттерін анықтауда бағдар болып табылады.

Пәндік құзыреттер пәнаралық сипаттағы күтілетін нәтижелер ретінде білім беру салаларының мәні мен мақсатын анықтайтын мақсаттар болып табылады және күтілетін нәтижелерді анықтау үшін нұсқаулық ретінде қызмет етеді.

Осы тұрғыдан алғанда, математика, басқа пәндер сияқты, негізгі және негізгі құзыреттіліктерді дамыту құралы ретінде қызмет етеді. Сонымен, «Математика және информатика» білім беру саласында күтілетін нәтижелер оқушылардың математикалық сауаттылықты кең мағынада меңгеру қабілеті және ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін шығармашылық және нәтижелі пайдалану қабілеті ретінде сипатталады. Демек, оқушылардың математикадағы оқу жетістіктеріне берілген ғылым бойынша білім, ептілік, дағдылар, сондай-ақ математикалық сауаттылық жатады. Бұл, біздің ойымызша, «Математика» оқу пәні шеңберінде оқыту циклдары бойынша күтілетін нәтижелерді неғұрлым белсенді жобалауға мүмкіндік береді.

Сондықтан математикалық сауаттылық «Математика» оқу пәнін игерудің нәтижесі болып табылады.

«Математика және информатика» білім беру саласының жалпы мақсаттары коммуникация құралдарының бірі ретінде логикалық, аналитикалық, инженерлік ойлауды қалыптастыруға және дамытуға; қоршаған шындықты өзгертудегі математика мен информатиканың рөлі туралы идеяны дамытуға; белгілі математикалық модельдердің көмегімен күнделікті өмірге жақын жағдайларда мәселелерді шешуге дайындалуға; математика мен информатиканы қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған. табиғи құбылыстарды, әлеуметтік процестерді сипаттаудағы ақпараттық әдістер.

Негізгі, негізгі және пәндік құзыреттіліктер орта білім берудің ұзақ мерзімді мақсаттары болып табылады, ал оқу жетістіктерінің деңгейлері бойынша күтілетін нәтижелер қысқа мерзімді мақсаттар жүйесі ретінде әрекет етеді. Тиісінше, математикалық білім берудің базалық мазмұны мемлекеттік және қысқа мерзімді мақсаттар дол жүйесі негізінде айқындалады.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын кең мағынада қалыптастыруға және дамытуға, сондай-ақ жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдана білуге бағытталған математикалық білім берудің негізгі мазмұны келесі принциптер негізінде таңдалады:

- мектепте оқудың барлық жылдарында математиканы оқуды қамтамасыз ететін үздіксіздік қағидаты;

- отандық және шетелдік математикалық білім беруде жинақталған оң тәжірибені есепке алуды көздейтін сабақтастық қағидаты;

- әртүрлі ғылыми-әдістемелік тәсілдер негізінде бірдей мазмұнды іске асыру үшін мүмкіндіктер туғызатын вариативтілік қағидаты;

- оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес әртүрлі деңгейдегі математикалық дайындықты алу мүмкіндігін қамтамасыз ететін саралау принципі.

«Математика» оқу пәнінің базалық мазмұны орта білім берудің әрбір деңгейінің мақсатын ескере отырып, білім беру бағдарламасын жобалау үшін негіз болатын мынадай мазмұндық сызықтар негізінде айқындалады: сандар мен өрнектер; теңдеулер мен теңсіздіктер; функциялар; геометриялық фигуралар және геометриялық шамаларды өлшеу; ықтималдық және статистика теориясының элементтері.

Математиканы оқыту кезінде құзыреттілікті дамыту мазмұнға қарағанда оқытудың процессуалдық жағы есебінен көбірек жүзеге асырылатын болады. Математиканы игеру бойынша оқу процесін жобалау кезінде белгіленген құзыреттерді, күтілетін нәтижелерді

жекелеген тақырыптар мен бөлімдердің оқу материалымен біріктіру қажет. Математикалық сауаттылықты дамытудың негізгі құралы - оқу тапсырмалары.

Тапсырманы орындау кезінде білім алушы оқу немесе өмірлік жағдайды шешеді және оқу материалын игеру деңгейін және сол арқылы оқытудың күтілетін нәтижесіне қол жеткізу деңгейін көрсетеді. Іс-әрекет мәселелерді шешу тәжірибесін қалыптастыратын оқу жағдайлары - бұл әдетте практикалық жағдайлар, сабақта және сабақтан тыс жұмыстарда рөлдік ойындар.

Мәселелерді шешудің жекелеген кезеңдерін пысықтауға арналған оқу тапсырмаларының мысалдары ретінде мыналарды ұсынуға болады:

- мәселені тұжырымдау қажет болатын белгілі бір жағдайды сипаттайтын мәтін берілген тапсырмалар;

- жетіспейтін немесе артық деректері бар тапсырмалар;

- зерттеу сипатындағы тапсырмалар немесе зерттеу тапсырмалары;

- мәселені тұжырымдау негізінде алдағы қызметтің мақсатын анықтауды талап ететін тапсырмалар;

- қойылған мақсатқа жету тұрғысынан оқушылардың атқарған жұмысын бағалауға бағытталған міндеттер.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Балыкбаев Тахир Оспанович, Алдибаева Турагалды Абилакимовна Развитие школьного математического образования Республики Казахстан в условиях реализации компетентного подхода // Вестник РУДН. Серия: Информатизация образования. 2011. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-shkolnogo-matematicheskogo-obrazovaniya-respubliki-kazahstan-v-usloviyah-realizatsii-kompetentnostnogo-podhoda> (дата обращения: 01.04.2024).

2 Материалы к разработке национального стандарта среднего общего образования Республики Казахстан. — Алматы, 2004.

3 Государственный общеобязательный стандарт образования Республики Казахстан. Начальное образование. Основное среднее образование. Общее среднее образование. Основные положения. — Астана, 2008.

Ибраева С.Т., Изатулина Д.А.

РАЗВИТИЕ ШКОЛЬНОГО МАТЕМАТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

В статье рассмотрены цели, задачи, ожидаемые результаты, базовое содержание школьного математического образования Республики Казахстан в условиях реализации компетентностного подхода.

Ibraeva S.T., Izatulina D.A.

DEVELOPMENT OF SCHOOL MATHEMATICAL EDUCATION OF THE REPUBLIC KAZAKHSTAN UNDER CONDITIONS OF REALIZATION OF COMPETENCE APPROACH

Purposes, tasks, expected results, basic content of school mathematical education of the Republic of Kazakhstan under conditions of realization of competency approach were considered in the article

Ибраева Б.Т.

«Жарлы ауылының №10 Нүркен Әбдіров атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
жанындағы шағын орталық психологы Қарқаралы ауданы, Қарағанды облысы,
Қазақстан Республикасы

Исаинова Ж.М.

№35 ЖББМ педагог-психологы, Қоянды ауылы,
Қарқаралы ауданы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

КӘСІПТІК БАҒДАРЛАУ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ БОЛАШАҚ МАНСАБЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада кәсіптік бағдарлау жұмысы арқылы балалардың болашақ мансабын қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Қазіргі балаларды ерте кәсіптік бағдарлау мәселесінің көріністері баяндалған. Балалардың мамандық әлеміне деген қызығушылығын арттыруға, әр баланың идеяларын жүйелеуге және олардың сәтті әлеуметтенуіне ықпал ететін тәсілдер жүйесі зерделенген.

Кәсіптік бағдарлау білім беру мекемелері жұмысының маңызды бағыты болып табылады. Кәсіптік бағдарлау балалардың өзін-өзі іске асыруы мен болашақта тұлға ретінде өзін-өзі жүзеге асыруында айтарлықтай дәрежеде әсер етеді. Осы орайда кәсіптік бағдарлау дегеніміздің өзі не деген сұрақ туындайды. Бұл әр адамның жеке ерекшеліктерін, қызығушылықтары мен қабілеттерін анықтауға бағытталған, оның жеке мүмкіндіктеріне сәйкес келетін мамандықты саналы түрде таңдауға көмектесетін шаралар жүйесі. Ал осы кәсіптік бағдарлау дегенде бізге бірден ойымызға мектеп түлектері келеді. Бұл дұрыс па? Жок, кәсіптік бағдарлау жұмысы тек мектеп түлектеріне ғана қатысты ғана емес дегім келеді.

Біз білеміз теориядан да, тәжірибемізден де үш жасар бала өзін тұлға ретінде көрсете бастайды. Ол белгілі бір қызметке деген қабілеттерін, бейімділіктерін, белгілі бір қажеттіліктерін көрсетеді. Балалық шақтағы баланың психологиялық және педагогикалық ерекшеліктерін біле отырып, оның белгілі бір іс-әрекет түрінде жеке өсуін болжауға болады. Біз баланың таңдауын кез - келген нақты салада көбірек ақпарат пен білім беру арқылы кеңейте аламыз.

Кәсіптік бағдар беру бойынша сабақтастық шеңберінде балабақша білім берудің бірыңғай үздіксіз жүйесіндегі бастапқы буын болып табылады. Мектепке дейінгі мекеме - мамандықтар туралы базалық білімнің қалыптасуындағы бірінші саты. Осы кезең мен бастауыш сынып кезеңінде балалар мамандықтың алуан түрлілігімен және таңдаудың кең ауқымымен танысады.

Балаларды кәсіби бағдарлау бұл педагогтар мен психологтар үшін кең қызмет саласы. Ересектердің еңбегімен және сыртқы әлеммен балалық шақтан басталады. Мысалы балалар ертегілер арқылы ересектермен және бұқаралық ақпарат құралдарымен қарым-қатынасы негізінде әртүрлі мамандықтар туралы біле бастайды. Темперамент мен мінездің қабілеттеріне, психологиялық ерекшеліктеріне, баланы тәрбиелеуге және оған еңбек құндылықтарын сіңіруге байланысты балаларда мамандықтар, қызығушылықтар және белгілі бір қызмет түрлеріне деген көзқарас жүйесі қалыптасады.

Өзінің болашақ мамандығын таңдауға баланы шындап дайындау керек. Ол ата-анасы немесе ата-әжесі кім болып жұмыс істейтінін білуі керек, әртүрлі мамандықтардың ерекшеліктерімен, адамға қойылатын талаптармен танысуы керек, сондай-ақ ол өскен кезде кім болғысы келетінін білуі керек. Бала ақпаратты неғұрлым көп сіңірсе және ол әр түрлі және ақпаратты болса, болашақта оның өмірін анықтайтын шешуші таңдау жасау оңайырақ болады. Адам бала кезінен бастап және оның ішінде кәсіби бағдармен қамтамасыз етілуі тиіс. Баланы болашақ мамандығын таңдауға дайындаудың ерте басталуы балаға, ата-анасының пікірінше, кім болуы керек екенін таңдау емес, баланы әр түрлі жұмыс түрлерімен таныстыру, болашақта оның тәуелсіз таңдау жасауын жеңілдету. Оның шығармашылықтағы, спорттағы, техникадағы және т.б. бастамаларын қолдау арқылы оның күшіне деген сенімін дамыту қажет. Балада бала кезіндегі әртүрлі дағдылар неғұрлым көп болса, соғұрлым ол ересек жаста өзінің мүмкіндіктерін жақсы біледі және бағалай білетін болады.

Біз балаларды өз уақытында дербес өмірге батыл кірісуі үшін дайындауымыз қажет.

Біздің балаларымыз келесідей болуы тиіс:

- еңбек, жұмыс адамдардың өмірінде өте маңызды орын алатынын, еңбек - бұл шын мәнінде өмірдің негізі екенін түсінуі;

- олар еңбек еткендердің барлығын құрметтеп және олардың еңбегінің жемісін бағалауы;
- әр түрлі мамандықтағы адамдар не істеп жатқандығымен, қандай құралдар мен машиналардың көмегімен және нәтижесінде не пайда болатындығымен танысуы;
- балалардың өздері еңбек істеуге дайын болуы, олардың оны ұнатуы және қызығуы;
- қажетті дағдыларды игеріп, еңбек етіп, адамдарға пайда әкеліп, еңбек қабілеттерін дамытар еді.

Қазіргі уақыттағы балаларды ерте кәсіптік бағдарлау мәселесі келесілерде көрініс береді:

- мектеп жасына дейінгі балалардың еңбек қызметінің тәжірибесін игеруге деген әлеуетті мүмкіндіктері толық көлемде іске асырылмауы;
- мектеп жасына дейінгі балаларды мамандықтар әлемімен таныстыру жүйесінің әзірленбеуі;
- мектепке дейінгі жастағы балаларды ересектердің еңбегімен таныстыру бойынша педагогтардың жұмысы қазіргі еңбек нарығына бағытталған болмауы.

Балаларды ерте кәсіптік бағдарлау бойынша жұмыс педагогтің балалармен бірлескен қызметі және балалардың танымдық, өнімді және ойын әрекеттері арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл тәсіл балалардың мамандық әлеміне деген қызығушылығын арттыруға, әр баланың идеяларын жүйелеуге және сәтті әлеуметтенуге ықпал етеді.

Қоғамдағы мамандықтар әлемі - күрделі, серпінді, үнемі дамып келе жатқан жүйе. Мамандыққа деген көзқарас мектепке дейінгі кезеңді қамтитын тұлғаны әлеуметтендіру процесінде дамиды. Ересек адамның еңбекке деген эмоционалды қатынасы балаларға үлкен әсер етеді. Балаларды ересектердің еңбегімен таныстыру - бұл жүйелі білімді қалыптастырудың құралы ғана емес, сонымен бірге ересектер әлемімен танысудың, балалардың адамдармен қарым - қатынас тәжірибесін алудың маңызды әлеуметтік-эмоционалды құралы. Балалар мамандықтар туралы білімдерін кеңейтуге және нақтылауға, сөздік қорын жандандыруға мүмкіндік алады. Ересектердің балалармен еркін сөйлесуі балалардың ойлауының дамуын, қарапайым байланыстар мен қатынастарды орнату қабілетін қамтамасыз етеді, ересектердің жұмысына қызығушылық тудырады. Мейірімділік, балалар мәселелеріне қызығушылық таныту, диалогта сөйлеуді ынталандыру балалардағы оқшаулануды, ұялшақтықты, шешілмеуді жеңуге мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі және бастауыш жас кезеңі педагогикалық әсер үшін ең қолайлы. Балалар еңбекті жақсы көруді үйренеді, адам қызметінің кез келген түріне құрметпен қарайды, (негізінен ойын барысында) мамандықтың қарапайым, бірақ ең тән белгілерімен танысады, мектепте дамитын дағдыларды игереді.

Кез-келген педагогтың міндеті - балаларды еңбекке дайындау кезінде үздіксіз оқыту мен тәрбие процесін ескере отырып, әр баланы дамытудың сараланған тәсілі мен еңбек тәрбиесінің ең жақсы тәсілдерін үнемі іздеу болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кондрашов В.П. Введение детей в мир профессий: Учебно-методическое пособие / В.П. Кондрашов.-Балашов: Изд-во «Николаев», 2004, 64 с.
2. Шаламова Е., Реализация образовательной области «Труд» в процессе ознакомления детей старшего дошкольного возраста с профессиями, Детство- Пресс, 2012, 207с.

Ибраева Б.Т., Исинова Ж.М. ФОРМИРОВАНИЕ БУДУЩЕЙ КАРЬЕРЫ ДЕТЕЙ ЧЕРЕЗ ПРОФОРИЕНТАЦИОННУЮ РАБОТУ

В статье рассматривается проблема формирования будущей карьеры детей через профориентационную работу. Изложены проявления проблемы ранней профессиональной ориентации современных детей. Изучена система подходов, способствующих повышению интереса детей к миру профессии, систематизации идей каждого ребенка и их успешной социализации.

Ibraeva B.T., Isinova Zh.M. SHAPING CHILDREN'S FUTURE CAREERS THROUGH CAREER GUIDANCE

The article deals with the problem of shaping the future career of children through career guidance work. The manifestations of the problem of early professional orientation of modern children are described. A system of approaches has been studied that contribute to increasing children's interest in the world of the profession, systematizing the ideas of each child and their successful socialization.

Ибыш А.М., Қадырбаева Д.А.

ainaka.im@mail.ru

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды,
Қазақстан Республикасы

КРЕДИТТІК ТЕХНОЛОГИЯ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ӨЗЕКТІЛІГІ

«Кредиттік оқыту жүйесі – білім алушылардың жоғары оқу орны және орта білім алу орындарында білім алуын жеке жоспарлауға беріліп отырған мүмкіндік. Ол білім алудың жан-жақтылығымен сипатталап, білім алушылардың жеке ерекшелігі мен қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды».

Оқытудың кредиттік технологиясы студенттерді даярлауды дараландыру негізінде өзін-өзі тәрбиелеу деңгейін және білімді шығармашылық игеруді арттыруға бағытталған. Қазіргі заманғы білім беру білім беруді дараландыруға және саралауға, білім беру жүйелері мен оқу орындарының баламалылығына, оқу-бағдарламалық құжаттаманың икемділігі мен серпінділігіне, әлеуметтік-экономикалық ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделуге негізделген. Жылдам өзгеріп жатқан әлемде білім беру мазмұнының тез жаңаруы байқалады, бұл білім беру стандарттарының қолданылу мерзіміне әсер етеді. Мысалы, Батыс елдері біздің білім беру стандартымызды "шекті нәтижені" жобалаудан гөрі "реттеуші" білім беру процесі ретінде көреді. Қазақстандағы білім беру жүйесі қарқынды дамып келе жатқан және жаһандану мен ақпараттандырудың үдемелі әлемдік процестеріне пара-пар жауап беруге қабілетті болуы тиіс. Осыған байланысты білім беру жүйесі маманның жаңа түрін қалыптастыруға бағытталуы керек.

Оқытудың кредиттік технологиясы - бұл көптеген келісілген факторлардың, соның ішінде оқу — материалдық қамтамасыз етуді қамтитын белгілі бір шарттардың сәтті жұмыс істеуін талап ететін күрделі жүйе (еуропалық стандарттың талаптарына сәйкес келетін негізгі оқулықты пайдалану, СӨЖ ұйымдастыру үшін-лингфондық кабинеттер, компьютерлік сыныптар, бейне залдар). Оқытудың кредиттік жүйесі кезінде ЖОО оқу процесін барлық қажетті ақпараттық көздермен: оқу және әдістемелік құралдармен, электрондық оқулықтармен, желілік білім беру ресурстарына қолжетімділікпен, белсенді үлестірме материалдармен және т.б. толық көлемде қамтамасыз етілуі өте маңызды. Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 11 қазандағы № 1459 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінде Қазақстанның Болон процесіне қосылуы бойынша және дәстүрлі система орнына жағдайлар жасалатын болады.

Бүгінгі таңда Қазақстанның педагогикалық білім беру жүйесінің алдында педагог кадрларды даярлау сапасын арттыру, еңбек нарығында сұранысқа ие жаңа буын педагогтерін шығару сияқты маңызды міндеттер қойылды. Біз ұмтылатын болашақ - біртұтас еуропалық білім беру кеңістігіне ену және педагогикалық мамандықтар бойынша білім беру бағдарламаларын халықаралық тану. Соңғы жылдары Болон процесінің міндетті параметрлерін іске асыру шеңберінде қазақстандық жоғары оқу орындарында үш деңгейлі жоғары білім беру жүйесі (бакалавриат — магистратура — докторантура) енгізілді. Кредиттерді аудару мен жинақтаудың Еуропалық жүйесін пайдалану қағидалары айқындалды, студенттердің, оқытушылар мен әкімшілік персоналдың академиялық ұтқырлығын іске асыру тетіктері әзірленді.

Болон процесінің негізгі қағидаттарының бірі білім беру бағдарламаларына халықаралық тануға және оқытудың барлық деңгейлерінде сабақтастықты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін кредиттік оқыту жүйесі болып табылады. Кредиттік оқыту жүйесі білім алушылар мен педагогтар арасындағы қарым — қатынастың өзге ортасын қалыптастырады. Студент білім мен дағдыларды игеруге, ал оқытушы Білім беру нәтижесінің сапасына жауап береді. ESTS біртұтас еуропалық білім беру жүйесінің негізгі буыны деп санауға негіз бар, өйткені ол өзін ашықтықты, студенттер зерттеген материал көлемінің салыстырымдылығын, сондай-ақ біліктілік пен құзыреттілікті академиялық тану мүмкіндігін қамтамасыз ететін құрал ретінде дәлелдеді. Кредиттік оқыту технологиясы өзін өзі жоспарлауға негізделген білім беру бағдарламасының білім алушыларына жеке траекторияны таңдау оқыту, өзін-өзі тәрбиелеу деңгейін арттыру мотивациясы болып табылады. Кредиттік-модульдік жүйе екі элементке негізделген. Сынақ - бұл пәннің күрделілігінің көрсеткіші, студентті оқытудағы "Еуро" түрі

(ресейлік білім беру жүйесіне таныс академиялық сағаттардағы еңбек сыйымдылығын өлшеу әдісіне ұқсас). Оқу нәтижелерін салыстырмалы ету үшін оларды жалпы жүйе шеңберінде бағалау керек. Кредиттік - модульдік жүйенің екінші компоненті - модуль-білім беру бағдарламасының немесе оқу пәнінің оқу мақсаттары мен нәтижелеріне қатысты белгілі бір логикалық толықтығы бар бөлігі. Осы технологияға байланысты Magna universities университеті Жоғары білімнің негізгі тұжырымдамаларын ұсынды және ұсынылған тұжырымдаманы іске асыру тетіктерін берді. Оның ережелері көптеген елдерде ұлттық заңнаманы жетілдіруге негіз болып табылады және жоғары оқу орындарында білім беруді тану және академиялық қоғамдастық мүшелерінің құқықтарын қорғау саласындағы халықаралық құжаттардың едәуір бөлігін әзірлеуге әкелді. Ресейлік және шетелдік басылымдарда кейде болашақ кәсіби қызметте қажетті дағдыларды дамыту үшін алынған білімге, дағдыларға сәйкес оқу жұмысының күрделілігін есептеу кезінде құзыреттілік тәсілдің қажеттілігіне назар аударылады.

Оқытушының мүдделері оқыту технологиясында көрінеді. Соңғы уақытқа дейін бүкіл посткеңестік кеңістікте қолданылған дәстүрлі жүйеде мұғалім дайын білімді таратушы, ал оқушы пассивті қабылдаушы ретінде әрекет етті. Несиелік жүйеде мұғалім когнитивті-рефлексивті іс-әрекеттің ұйымдастырушысы болады және студентті тек жоғары мектепте ғана емес, бүкіл білім беру қызметінде оқуға мәжбүр етеді. Студент белсенді қабылдаушы тарапқа айналады, бастамашылық пен тәуелсіздік негізінде үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеу тәжірибесін үйренеді. Алайда, Қазақстан Республикасында кредиттік жүйені енгізумен, атап айтқанда, оны енгізудің өте қысқа мерзімдерімен (2004-2005 жылдар) байланысты бірқатар проблемалар туындады. Осыған байланысты студенттер оқу-әдістемелік материалдармен уақтылы қамтамасыз етілмеді, өйткені оқытушыларда әр студент үшін материал дайындауға уақыт болмады. Сонымен қатар, бастапқыда студенттердің жаңа жүйе бойынша білім беру білімін бағалауда кейбір мәселелер болды. Егер бұрын сабақ 1,5 сағатқа созылса, қазір ол тек 50 минутқа созылады. Әр пәннің бір-үш кредиті болуы мүмкін, яғни 45-135 сағатқа есептелген және бір кредиттің құрылымына мыналар кіреді: 15 сағаттық дәріс, оқытушымен 15 сағаттық өзіндік жұмыс, студенттердің 15 сағаттық өзіндік жұмысы. Бірнеше несие болса, жұмыс уақытын өзгертуге болады. Мысалы, пән бойынша үш сынақ бірлігі болған жағдайда (45 сағат дәріс, 45 сағат оқытушымен өзіндік жұмыс, 45 сағат студенттердің өзіндік жұмысы) 15 дәріс және 30 семинар немесе 30 дәріс және 15 семинар өткізуге болады (оқытушымен өзіндік жұмыс үшін сағат және студенттердің өзіндік жұмысы әр түрлі емес). Осы қиындықтарға қарамастан, несие жүйесі оқытушылар мен студенттерге білім беру процесін қалыптастыруға және болашақ кәсіби қызметке қажетті пәндерді анықтауға мүмкіндік береді. Осылайша, жоғары білім беруді реформалау және оның стандарттарын еуропалықтарға жақындату жолына түсе отырып, Қазақстан, біріншіден, жоғары білім туралы дипломдарды шетелде өтімді етуге мүмкіндік алады. Сонымен қатар, ҚР Үкіметі елдің білім беру саласын экономикалық тұрғыдан "оңтайландыруға" және оны еуропалықтар үшін тартымды етуге үміттенеді. Тұтастай алғанда, несиелік технология прогрессивті және еуропалық білім беру кеңістігін біртұтас жүйеге ұйымдастыра алады. Осы зерттеу шеңберінде кредиттік технология туралы ережелер, теориялық материалдар және кредиттік технологияны енгізу бойынша Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындары қызметінің жинақталған тәжірибесі зерттелді. Дидактикалық материалды, оқу жоспарларын, бағдарламаларды, әртүрлі пәндердің оқу-әдістемелік кешендерін, осы білім беру жүйесін енгізу бойынша семинарларды талдау несиелік білім беру жүйесі жағдайында ғылымның әртүрлі салаларын интеграциялаудың белсенді процесі жүріп жатқанын көрсетеді. Бұл заттардың ассимиляция сапасына әсер етеді.

Жүргізілген зерттеу және эксперименттік жұмыстың нәтижелері несие жүйесі жағдайындағы пәнаралық қатынастар проблемасының өзектілігін дәлелдейді. Бұл мәселенің өзектілігі мен жан-жақтылығы оны зерттеуге мүмкіндік береді. Тек кредиттік технология аспектісінде ғана жоғары мектептегі пәнаралық байланыстардың әлеуетін зерттеуде бірнеше бағытты бөліп көрсетуге болады: оқытушылардың жұмысын үйлестіру үшін кредиттік технология тетіктерін қолдану; студенттердің білім беру траекториясын қалыптастыру, пәнаралық байланыстарды іске асыру аспектісінде Жеке оқу жоспарларын жобалау бойынша консультанттардың қызметі; жоғары мектептің білім беру процесіне жаңа интеграцияланған курстарды әзірлеу және енгізу; оқу жоспарларын жетілдіру пәнаралық байланыстар принципін ескере отырып.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты Халыққа Жолдауы. 2017 ж.
2. Глухов В. В., Шевченко Е. В. Европейское приложение к диплому: отражение трудоемкости дисциплин // Болонский процесс: Обеспечение признания российского образования за рубежом. СПб., 2018.
3. Чистохвалов В. Н. Кредитные единицы входят в Российскую высшую школу // Высшее образование в России. 2016. № 4
4. Дүрмекбаева Ш., Мемешов С. Қазақстандағы экология жағдайының қалыптасуы. Оқулық. – Астана: Кәсіптік білім, 2020ж.

Ибыш А, Кадырбаева Д.А.

ВАЖНОСТЬ И АКТУАЛЬНОСТЬ ОБРАЗОВАНИЯ ПО КРЕДИТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ

"Кредитная система - это возможность индивидуального планирования обучения студентов в высших и средних учебных заведениях. Она характеризуется разносторонностью обучения и создает условия для развития индивидуальных особенностей и способностей студентов".

Ibysh A.M., Kadyrbayeva D.A.

THE IMPORTANCE AND RELEVANCE OF CREDIT TECHNOLOGY EDUCATION

"The credit system is an opportunity for individual planning of students' education in higher and secondary educational institutions. It is characterized by the versatility of learning and creates conditions for the development of individual characteristics and abilities of students."

УДК 37

Иваночкина О.А.

учитель английского языка

Цыберняк Е.А.

учитель информатики

КГУ «Лицей №2», город Караганда, Республика Казахстан

ivanochkinaolga@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ПРИМЕНЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Эта статья исследует различные аспекты применения искусственного интеллекта в образовательном процессе, обсуждая автоматизацию проверки заданий, индивидуализированное обучение и создание интерактивных уроков на примере уроков информатики и английского языка.

Современное образование стало одной из ключевых областей, где искусственный интеллект (ИИ) находит широкое применение. Особенно важно его использование на уроках информатики и английского языка. Искусственный интеллект обладает потенциалом значительно улучшить обучение, делая его более интерактивным, индивидуализированным и эффективным. В этой статье мы рассмотрим различные аспекты применения искусственного интеллекта на уроках информатики и английского языка, а также представим ряд полезных ресурсов, которые можно использовать в учебном процессе.

Применение искусственного интеллекта в методической подготовке учителя к уроку:

- использование Chat GPT для составления планов уроков (с возможностью вывода в табличной установленной форме)

Тема урока: Введение в искусственный интеллект	
Цель урока: Познакомить учащихся с основами искусственного интеллекта, его принципами работы и примерами применения в современном мире.	
Задачи:	
1.	→ Определить основные понятия и термины в области искусственного интеллекта.
2.	→ Рассмотреть основные компоненты и принципы разработки искусственного интеллекта.
3.	→ Научить примеры применения искусственного интеллекта в различных областях жизни.
4.	→ Провести тестирование знаний учащихся по пройденному материалу.
5.	→ Дать домашнее задание для закрепления полученных знаний.
Актуализация знаний:	
Для актуализации знаний, попроси учащихся рассказать о том, где они встречали применение искусственного интеллекта в повседневной жизни. Можно также задать вопросы: – Какие устройства или приложения используют искусственный интеллект? – Какие задачи может решать искусственный интеллект?	
Изучение нового материала:	
1. → Введение в искусственный интеллект:	
→ Определение искусственного интеллекта.	
→ Исторический обзор развития искусственного интеллекта.	
2. → Основные компоненты искусственного интеллекта:	
→ Машинное обучение.	
→ Глубокое обучение.	
→ Обработка естественного языка.	
→ Компьютерное зрение.	
3. → Примеры применения искусственного интеллекта:	
→ В медицине.	
→ В финансах.	
→ В производстве.	
Тестовое задание на пять вопросов с тремя ответами:	
1. → Что такое искусственный интеллект?	
→ Компьютерная программа.	

№	Действия учителя	Действия учащихся	Примечание
1	Приветствие учащихся. Представление темы урока. "Искусственный интеллект".	Приветствие учителя. Внимательное слушание представления темы.	Убедиться, что все учащиеся готовы к началу урока и заинтересованы в теме.
2	Объяснение целей и задач урока. Обсуждение ожидаемых результатов.	Внимательное прослушивание целей и задач урока. Задание вопросов по неясным моментам.	Обеспечить понимание учащимися целей и задач урока, чтобы они знали, что ожидать.
3	Проведение активности: актуализация знаний о искусственном интеллекте. Задание вопросов и обсуждение.	Ответы на вопросы учителя. Обсуждение соседями.	Заинтересовать учеников, активизировать их предпринятые знания по теме.
4	Изложение нового материала о понятиях и компонентах искусственного интеллекта.	Внимательное слушание и заметки учащихся. Задание вопросов по ходу изложения.	Обеспечить полное понимание основных понятий и компонентов искусственного интеллекта.
5	Рассмотрение примеров применения искусственного интеллекта в различных сферах жизни. Обсуждение.	Активное участие в обсуждении и задании вопросов.	Показать практическое применение теории на примерах из реальной жизни.
6	Проведение тестирования знаний учащихся по теме урока.	Ответы на вопросы теста.	Проверить понимание и усвоение материала учащимися.
7	Обсуждение результатов тестирования. Корректировка ошибок и объяснение.	Участие в обсуждении и разъяснении вопросов.	Обеспечить учащимся полное понимание.

Рисунок 1. Элементы планов уроков созданных ИИ - создание ментальных карт

Рисунок 2. Часть ментальной карты созданной ИИ - создание интерактивных презентаций, с помощью MOffice 365, conva.com, gammaapp.com, pandoc.com

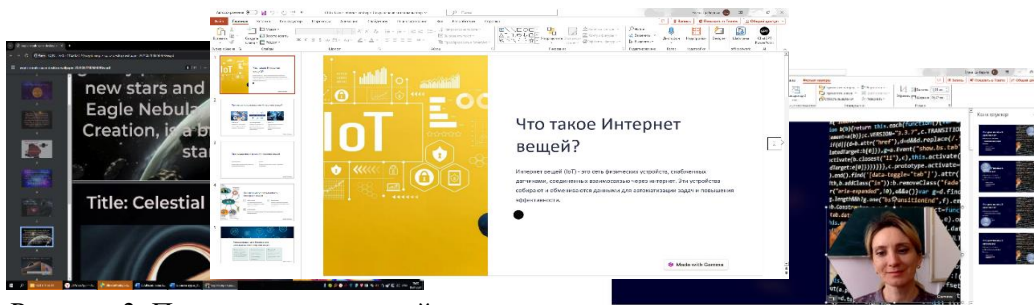

Рисунок 3. Примеры презентаций - создание видеоматериалов с помощью clipdrop.co, studio.d-id.com и др. Рисунок 4 Примеры

видеоресурсов, созданных с помощью ИИ

Применение искусственного интеллекта на уроках информатики:

- автоматизация проверки заданий и обратная связь: одной из ключевых проблем на уроках информатики является необходимость проверки большого количества заданий и предоставления обратной связи каждому ученику. Системы искусственного интеллекта могут помочь автоматизировать этот процесс. Благодаря технологиям машинного обучения, они способны анализировать задания, предложенные лицеистами, и предоставлять мгновенную обратную связь;

- индивидуализированное обучение: каждый ученик имеет свои индивидуальные особенности и потребности в обучении. Использование искусственного интеллекта позволяет создавать персонализированные образовательные программы, адаптированные под уровень знаний, интересы и темп усвоения информации каждого ученика;

- создание интерактивных уроков: использование искусственного интеллекта позволяет разрабатывать интерактивные уроки, которые более увлекательны для учащихся. Такие уроки могут включать в себя различные игровые элементы, викторины, головоломки и другие формы активного обучения, что способствует более глубокому усвоению материала.

Применение искусственного интеллекта на уроках английского языка:

- Автоматические переводчики и голосовые помощники, работающие на базе ИИ, позволяют учащимся легко переводить тексты и общаться на английском языке, что значительно облегчает процесс изучения языка.

- Использование чат-ботов для практики разговорного английского: чат-боты, работающие на базе искусственного интеллекта, представляют собой отличный инструмент для практики разговорного английского.

- Персонализированные уроки: использование искусственного интеллекта позволяет создавать персонализированные уроки английского языка, адаптированные под уровень знаний и потребности каждого ученика.

Ресурсы для использования на уроках:

Code.org - представляет собой платформу для обучения программированию и информатике для школьников разного возраста. С ее помощью учащиеся могут изучать основы программирования с использованием интерактивных уроков и игр.

Duolingo – это популярное приложение для изучения иностранных языков, которое использует технологии искусственного интеллекта для персонализированного обучения.

Kahoot – это платформа для создания и проведения интерактивных викторин и викторинных игр. Она может быть использована на уроках информатики и английского языка для проверки знаний учащихся и стимулирования их активного участия в учебном процессе.

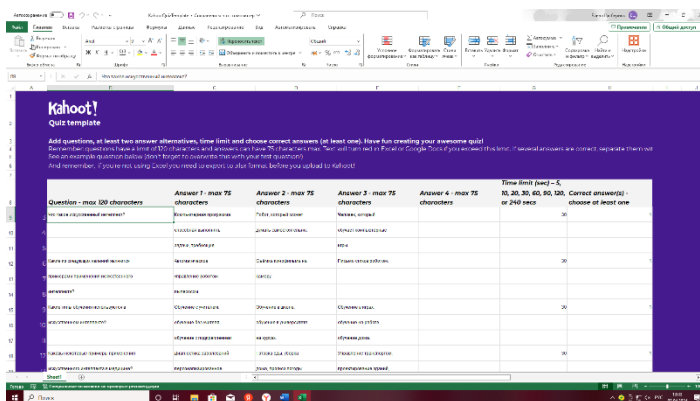

Рисунок 5.

Созданная Chat GPT таблица для составления игры

Дополнительные ресурсы для исследований:

Coursera: Это онлайн-платформа, предлагающая курсы по различным темам, включая информатику и английский язык. На Coursera можно найти как общие курсы, так и специализированные программы, разработанные ведущими университетами и компаниями.

EdX: Подобно Coursera, EdX предоставляет доступ к курсам различных университетов и организаций. Здесь можно найти множество бесплатных курсов по информатике и английскому языку, а также пройти онлайн-сертификацию.

TED-Ed: На платформе TED-Ed можно найти образовательные видеоролики по различным предметам, в том числе по информатике и английскому языку. Эти видео представляют собой интересные и познавательные лекции от ведущих экспертов в соответствующих областях.

Современное поколение цифровых детей, это уже норма и обыденность, и они развиваются и обучаются гаджетами, и это обучение носит характер мобильности, т.к. учащиеся используют гаджеты и портативные аппараты для изучения английского языка.

В изучении английского языка присутствуют разнообразные сервисы, которые мы используем на уроках с учениками и в свободное время (для самостоятельного изучения). Предлагаем вам ознакомиться с самыми популярными из них, по мнению учащихся и учителей нашего Лицея:

- HelloTalk - выбираем язык, который хотим изучать, и сразу же можно начать знакомится с носителями этого языка.

- Easyten - благодаря этому приложению, возможно изучать по 10 и более слов ежедневно.

- ListeningDrill - программа дает возможность скачивать видео с TED.com и смотреть их на 2-х языках.

- Britishcouncil - 'этот ресурс содержит большое количество простых онлайн-игр. Игры объединены по темам, поэтому вы легко найдете ту, которая подойдет для вашего урока. [7;]

- Learn English by Listening - замечательный обучающий материал с аудиозаписями и дополнительно скрипты если необходимо. Можно слушать истории и рассказы на английском, в этом приложении встроены уровни сложности, для повышения уровня знаний.

- Mentimeter - данный ресурс предназначен для работы с интерактивными источниками получения обратной связи. Он будет полезен в введении и получении обратной связи на уроке с помощью создания опросов и голосования в режиме реального времени. [5;]

- PopcornTime - комплекс для просмотра видео с субтитрами или без субтитров.

- EnglishCentral - услуга для видео на английском языке, можно выбрать тему языковую и уровень знания языка.

- GetParallelTranslations - услуга с возможностью чтения книг и составлением своего персонального словаря.

- Wordwall – этот инструмент необходим для создания как интерактивных, так и печатных материалов на уроке английского языка. [8;]

- Visuwords - это веб-визуальный словарь. Ищите слова, чтобы искать их значения и ассоциации с другими словами в визуальном интерфейсе. Есть преимущества визуализации определения слов и производные в интерактивной красочной панели инструментов. [6;]

- Native-english - энциклопедический источник.

- Englishpages - пять тысяч слов через рассказы, статьи и стихи и др. (поговорки, афоризмы, скороговорки).

- Quizlet - создание различных игр, тестов, текстов с заданиями, есть возможность координировать и вносить изменения в свои задания и даже менять порядок решения заданий.

- FluentU флеш - карточки предназначены для изучения английского языка.

- Memrise - контент основывается на том, что учащимся имеет возможность изучать до пятидесяти слов в течение часа, благодаря игровым уровням сервиса, смотреть, закреплять и быстро понимать материал данного сервиса. [2;3;4;5;]

Ну и один из наших популярных ресурсов mentimeter - он необходим для работы с интерактивными источниками получения обратной связи на уроке. Используем его при введении и получении обратной связи на уроке с помощью создания опросов и голосования в режиме реального времени.

Использование возможностей искусственного интеллекта на уроках информатики и английского языка открывает перед учителями и учащимися новые возможности для эффективного обучения и развития. Технологии ИИ позволяют создавать инновационные образовательные программы, которые адаптированы под индивидуальные потребности каждого студента. С постоянным развитием технологий искусственного интеллекта можно ожидать появления еще более инновационных и эффективных методов обучения в будущем.

Список использованных источников:

1. <https://burido.ru/771-tsitaty-bredberi>
2. <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/library/2020/06/10/statya-ob-ispolzovanii-mobilnyh-prilozheniy-na-urokah>
3. <https://englex.ru/28-best-applications-for-learning-english/>
4. <https://www.englishdom.com/blog/na-zametku-gadzhety-speshat-na-pomoshh/>
5. <https://www.mentimeter.com/>
6. <https://gadgets-help.com/internet/visuwords-vizualnyi-slovar-i-tezaurus/>
7. Britishcouncil.com
8. <https://wordwall.org/>

О. А. Иваночкина, Е. А. Цыберняк
ИНФОРМАТИКА ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ПАЙДАЛАНУ: ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ
ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Бұл мақала Ақпараттық-математика және ағылшын тілі сабақтарының мысалында тапсырмаларды тексеруді автоматтандыруды, жеке оқытуды және интерактивті сабақтарды құруды талқылау арқылы білім беру процесінде жасанды интеллектті қолданудың әртүрлі аспектілерін зерттейді.

О.А.Ivanochkina, E.A. Tsybernyak
USING THE CAPABILITIES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COMPUTER SCIENCE
AND ENGLISH LESSONS: APPLICATION AND PROSPECTS

This article explores various aspects of the use of artificial intelligence in the educational process, discussing the automation of task verification, individualized learning and the creation of interactive lessons using the example of information and English lessons.

ӘОЖ 372.851

Исатаева Г.О.

Әлихан Бөкейхан атындағы жалпы білім беретін мектебінің математика
пәнінің мұғалімі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
isataeva1975@gmail.com

PISA ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУІНЕ ДАЙЫНДЫҚ БАРЫСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ
МАТЕМАТИКА ПӘНІ БОЙЫНША ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімделендіру мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда әртүрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүру керек. Сол себепті еліміздің он бес жастағы білім алушылар білім жетістіктерінің деңгейін анықтау мақсатында PISA халықаралық зерттеуіне қатысады. Бұл әрбір қатысушы елге білім беру жүйесінің стратегиялық мақсатын анықтауға мүмкіндік береді.

Заманауи сұранысқа сай тұлғаны дайындау үшін білім беру жүйесіне, мұғалімге қойылатын талаптар түбегейлі өзгерді десек қателеспейміз. Себебі, мұғалім жарқын, ерекше тұлға, жалпыадамзаттық құндылықтардың терең және әр түрлі білімнің, жоғары мәдениеттің иесі болатындай адам идеясын тәрбиелеуге міндетті. Математика мұғалімдерінің ақпараттық құзыреттіліктерін қалыптастыру үшін олардан алдымен АКТ-ны қолданудың психологиялық-педагогикалық негіздерінің мәнін, мүмкіндіктері мен перспективаларын игеруі талап етіледі.

PISA зерттеуінде математика бойынша жеке ойлау қабілеттеріне бағытталған тест тапсырмаларының мазмұнына ерекше көңіл бөлінеді. Тест тапсырмаларының құрылымы математикалық ойлаудан және құбылыстарды сипаттап, түсіндіруге және болжау арқылы математикалық тұжырымдамаларды, рәсімдерді, айғақтарды және құбылысты қолданудан тұрады. PISA тестіндегі математикалық тапсырмалар сонымен бірге, оқушыларға математиканың олардың өмірінде қандай басты рөл атқаратынын түсінулеріне көмектеседі.

PISA тестіндегі математикалық тапсырмалар оқушыларға сандық, кеңістік, ықтимал болатын және басқа да математикалық тұжырымдамалары бар математикалық мәселелерді талдауға, ойластыруға, шешуге және түсінік беруге мүмкіндік туғызады.

15-жастағы оқушылардың математикалық дайындықтарын тексеру мазмұны математикалық сауаттылық түсінігіне негізделген, ол «адам өмір сүретін әлемде математиканың рөлін анықтау және түсіну қабілеті, жақсы қисынды математикалық пікірлерді айту, қазір және келешекте мүдделі, саналы азамат жасайтын қажеттілігін қанағаттандыру үшін математиканы қолданып білу» деген түсінікті береді.

Математикалық сауаттылық ұғымына оқушылардың келесі қабілеттіліктерін жатқызуға болады:

- * қоршаған ортада пайда болған мәселелерді математикалық тұрғыда тани білу;
- * осы мәселелерді математика тілінде құрастыра білу;
- * пайда болған мәселелерді математикалық айғақтар мен әдіс-тәсілдерді қолдана отырып шеше білу;
- * шешімдерде қолданылған әдістерді талдау;
- * қойылған мәселелерді есепке ала отырып нәтижелерді түсіндіру;
- * шешімдердің нәтижелерін құрастырып жазу.

PISA зерттеуінде оқушыларға қазақстандық мониторингтік зерттеулерге тән стандарттық математикалық есептер берілмейді. Бұл зерттеудегі математикалық тапсырмалар нақты өмірлік мәселелерге жақын, қоршаған өмірдің түрлі аспектілерімен байланысты және өз шешімдері үшін математикалық талдау талап ететін, мектептің өмірі, қоғам, оқушының жеке өмірі, кәсіби қызметі, спорт және т.б. туралы мәліметтер ұсынылады.

Зерттеу тұжырымдамасына сәйкес, әрбір тапсырма математиканың мазмұнды бөлімдерінің біріне сәйкес келеді:

- сандар;
- кеңістік және форма;
- өзгерістер мен қатынастар;
- белгісіздік.

Оқушылардың математикалық сауаттылығының деңгейі, осы аталған мазмұнды бөлімдермен қатар «математикалық құзыреттіліктің» даму деңгейімен сипатталады. Оқушылардың математикалық құзыреттілігі зерттеуде «тұлғаның математикалық білімдерінің, біліктілігінің, тәжірибесінің және қабілеттерінің үндесуімен» анықталады. Зерттеуде үш математикалық құзыреттіліктің деңгейлері қарастырылады: елестету деңгейі, байланыс орнату деңгейі, ойлау деңгейі.

Математиканы оқыту процесінде оқушылардың қолданбалы есептерді шешуде мәселелік тапсырмалардың шешімдерін және сұрақтарға жауаптарды өздігінен немесе өзара байланыста ізденуді, түсіндіруді, талдауды, әртүрлі дерек көздерінен ақпараттарды іздеуді, оқу, түсіну және түрлендіруді, дәлелдемелер келтіру, қорыту, қорытынды шығаруды, есептердің өмірмен байланысын табуды, оқу мазмұнын ой елегінен өткізуге, салыстыруға, дәлелдемелер келтіруге, өз пікірін қорғауға арналған мәнмәтінді есептерді шешуді, қоршаған ортадағы, өмірлік жағдайлардағы мәселелерді математикалық жолмен (модельдеу) есептерді шешуді, сандық және графикалық және басқадай білім беру ресурстарын қолдануды меңзейді.

Жаңартылған білім беру мазмұны нәтижеге және білім сапасын қамтамасыз етуге бағытталған бағдарлама болып табылады. Сонымен қатар мектеп оқушыларына математиканы оқытуда оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, ақпараттық-коммуникациялық технологияны (АКТ) қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді қолдану жаңартылған білім берудің маңыздылығын көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытудың 12-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары / Қазақстан Республикасы.
2. Қ. Өстеміров, А. Айтбаева "заманауи білім беру технологиялары", 2006ж.
3. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу шеңберінде оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Тыңдау жұмыс кітабы // NIS—PEARSON.
4. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу шеңберінде оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Оқу сауаттылығы. Мұғалімнің жұмыс кітабы // NIS—PEARSON.

Исатаева Г.О.
ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ
УЧЕНИКОВ ПО ПРЕДМЕТУ МАТЕМАТИКА ПРИ
ПОДГОТОВКЕ К МЕЖДУНАРОДНОМУ ОБУЧЕНИЮ PISA

Сегодня перед казахстанской системой образования стоят вопросы повышения конкурентоспособности качества образования, адаптации к реальным жизненным этапам, так как человек должен жить в обществе в условиях, требующих высокой профессионализма и интеллектуальных действий для принятия правильных решений, связанных с различными жизненными проблемами. Поэтому пятнадцатилетние обучающиеся страны принимают участие в международном исследовании PISA с целью определения уровня образовательных достижений. Это позволяет каждой стране-участнице определить стратегическую цель системы образования.

Isataeva G.O.
FORMATION OF FUNCTIONAL LITERACY
STUDENTS IN THE SUBJECT OF MATHEMATICS AT
PREPARING FOR INTERNATIONAL PISA TRAINING

Today, the Kazakh education system faces issues of increasing the competitiveness of the quality of education, adapting to real life stages, since a person must live in society in conditions requiring high professionalism and intellectual actions to make the right decisions related to various life problems. Therefore, fifteen-year-old students of the country take part in the international PISA study in order to determine the level of educational achievements. This allows each participating country to define the strategic goal of the education system.

ӘОК37.091.647

Искакова Б.С.
“БелағашЖББМ”КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Қарағанды обл,
Бұқар Жырау ауданы Қазақстан Республикасы

ОРЫС СЫНЫПТАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН БІЛІМ БЕРУДЕ
ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІС -ТӘСІЛДЕР

Бұл мақалада оқушылардың өз бетімен жұмыс жасай отырып, әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолдану барысында білім сапасын арттыруға болатындығы туралы айтылған. Автор сөйлеу барысында мақал - мәтелдерді қолданудың пайдасын айтқан.

Қазақстан Республикасы білім беру жүйесі қазіргі таңда өзгермелі және өскелең талаптар мен қажеттіліктерге бас назар аударып, отандық білім саласын әлемдік білім кеңістігіне кіріктіруге бетбұрыс жасауда. Бұл білім жетілдіру және оны сапалы деңгейге көтеруді алға тартып отыр. Кез келген мұғалім білімді оқушы санасына сабақ арқылы жеткізеді. Нағыз сабақ - ол әрқашан сұхбат, іздену, дайындалу, үйрену, кеңесе отырып шәкірттер болашағына жасалған еңбек пен тәжірибенің бірлігі.

Білім беру жүйесіндегі қазіргі талап, сабақты ұйымдастырудың тиімді жолдарының бірі - оқытудың жаңа әдіс -тәсілдерін орынды қолдану болып табылады. Бұл жаңа әдіс - тәсілдердің басты құралы жеке тұлғаның жетілуіне, дамуына бағытталған. Жеке тұлғаға жету үшін әр оқушының қабілетін танып, біліп, дамытып, шыңдап жол сілтеп, тұлға дәрежесіне көтеру керек. Қазақ тілін орыс мектептерінде оқытудағы басты мақсат - оқушылардың сөздік қорларын молайту, қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтып, оқи білуге және оқығанын, көргенін, естігенін қысқаша әңгімелеп бере білуге дағдыландыру, айтайын деп тұрған ойын қазақша жеткізе алатындай дәрежеге жеткізу.

Қазақ тілін тәжірибелік түрде игеру талаптары:

- Тындалым.
- Сөйлеу.
- Оқу.
- Жазу.
- Сөз көлемі болып жіктеледі.

Балаларды сөйлеуге, сөйлесу арқылы оқуға, тыңдауға үйретуге болады. Өзімнің іс - тәжірибеме сүйене отырып, сабағымда оқыту барысында әр түрлі тәсілдерді қолданамын. Әр тәсіл өз ерекшелігімен құнды болып табылады. Жаңа әдіс - тәсілдерді пайдалану шәкірттердің ойлана білу қабілеттерін дамытады. Олардың сабақ барысында білім сапасын жақсарттады. Ой - өрісін кеңейтеді, есте сақтау қабілеттерін өсіреді. Осы оқыту тәсілдердің ішіндегі баса назар аударып, жиі қолданатыным - “Ойын арқылы” оқыту тәсілі.

Оқушыларды оқуға, оның ішінде қазақ тілді үйренуге тек ойынмен қызықтыруға болады. Ойын кезінде балалар ортамен, басқа оқушылармен қарым - қатынасқа түсіп, ойлау деңгейлері кеңейіп, таным қабілеттері артады. Ойын - балалардың интеллектуальдық ой - өрісінің тереңдей түсуіне, шығармашылықпен ойлауына алып келеді. Сонымен қатар білім сапасын да арттырады. Ал оқытуды жаңашылдық тұрғыдан ұйымдастыру өз кезегінде оқушылар танымдық қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық әрекетін дамытуға, сөздік қорларын молайтуға жол ашады.

Суретпен жұмыс жүргізудің де оқушы тілін дамытуда тигізер ықпалы зор. Суретпен жұмыстың негізгі мақсаты тақырыпты дұрыс қоя білуге үйрету. Сөйлемдерді дұрыс құрап, сөздерді дұрыс байланыстырып жазуға, айтуға дағдыландыру. Оқушылардың сөздік қорын және сонымен қатар ойлау қабілеттерін дамыту сабақ барысы кезінде жүзеге асырылады.

Оқушылардың сөз байлығын молайту үшін мақал - мәтелдері сабақ үрдісінде жиі пайдаланамын. Мақал - мәтелдерді пайдаланудың әр түрлі жолдары бар. Мысалы: жұмбақ айтып, шешуі бойынша мақал немесе мәтел айту, айтылған мақал - мәтел жалғасын табу немесе суретке қарап мақал - мәтел құрастыру.

Белгілі бір затты немесе оқиғаны суреттеу салыстыра отырып суреттеу оқушылардың өз ойын айтуда, жазба түрде тиянақты жеткізуге үйрету. Айырмашылығы мен ұқсастығын айыра немесе сезіне білуге үйрету. Мысалы: пияз бер алмұртты сипаттап, салыстыру. Әр оқушы өз ойын айтады. Сурет бойынша үнемі қолданылатын әдіс - суреттен мәтінге өту, сурет пен мәтінді өзара ұштастыра отырып оқыту болып табылады. Сурет бойынша оқытылатын мәтіндерге берілген суреттердің бір ғана сурет болып берілетіні де, тізбекті сурет болып берілетіні де бар. Бұлардың ішіндегі тізбекті суреттер белгілі бір оқиға желісі бойынша беріледі, Мысалы: “Мақта қыз бен мысық” ертегісіне берілген тізбектелген суреттердің барлығын өзара бір -біріне байланыстыра анықтап қарайтын болсақ, оқиғаның басталу, даму, аяқталу тәртібін сурет тізбегінен анық көруге болады. Белгілі бір затты жасырып, жұмбақ құрастыру, танымдық ойындар сөзжұмбақ, ребус шешу сияқты ойындар ойнату арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырып, сөздік қорларын молайтып, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға болады.

Үлестірмелі тапсырмалар да беруге болады. Бұл тапсырмалар балалардың ой- өрісін ауызекі сөйлеу мен жазу дағдысын кеңейтеді және өздігінен жұмыс жасауға үйретеді. Үлестірмелі тапсырмалар түрі төмендегідей :

- ✓ Сөздерге дыбыстық талдау жасау;
- ✓ Көп нүктенің орнына тиісті әріпті қою;
- ✓ Сөздер беріледі, сол сөздер арқылы сөйлем құрастырып жазу;
- ✓ Берілген сөздерге сұрақтар қою;
- ✓ Берілген тапсырма бойынша ережені қорытындылап шығару.
- ✓ Сөздерді дұрыс тасымалдауды еске түсіру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сейсебаева К.Қ. Аймақтық білім берудің сапасын бағалау.-Қ.,2010
2. Аринова Р.З. Республикалық ғылыми - тәжірибелік конференцияның материалдары. -Қ.,2015
3. Бакенова Б.З. “Бейіндік мектеп” жоғары мектептері үшін 12 жылдық білім беру үлгісіне көшу мәселелері -Қ., 2012

Искакова Б.С.

МЕТОДЫ И СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ НА УРОКАХ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

В этой статье предложено научить самостоятельности учащихся и как можно повысить качество знаний при помощи использований различные методы и способы обучения

Iskakova B.S.

METHODS AND TECHNIQUES USED IN KAZAKH LANGUAGE LESSONS

This article proposes to teach kinder independence and how to Improve the quality of knowledge by using teaching methods,

Кабыханова Г.А., Бахбергенова Ж.Ж
 Математика және ағылшын тілі мұғалімдері
 №4ЖББМ, Қарағанды,
 Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ДАРЫНДЫ БАЛАНЫ ДАМУ, ТАБЫС КІЛТІН ҚАЛАЙ ТАБУҒА БОЛАДЫ.

Автор өз мақаласында дарынды балаларды даму, және оларды анықтау жолдарын көрсеткен. Сонымен қатар олардың өзге балалардан ерекшелігін ескере отырып, арнайы бағдарлама жасап оқыту керектігін сөз еткен.

«Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады.
 Біреуі – «ішсем, жесем, ұйықтасам» деп тұрады,
 екіншісі – «көрсем, білсем, үйренсем» деп,
 көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап,
 тыныштық көрмейді» – дейді
Абай Құнанбаев

Бүгінгі білім берудегі тәжірибе оқушылардың әртүрлілігін көрсетіп отыр. Білім берушінің алдындағы басты назар аударатын негізгі міндеттердің бірі – дарынды балаарды анықтап, оларға адамгершілік қасиеттерді дарыту, шығармашылыққа үйрете отырып, терең біліммен қаруландыру.

Оқу бағдарламасын барлығына дерлік ұғындыру, барлығымен жұмыс жасау мұғалімге қойылатын басты талап. Ендеше, осындай жағдайлар дарынды баланы жалықтырып алмау үшін арнайы жұмыс жасау қажеттігін көрсетіп отыр. Педагогикалық энциклопедияда: «Дарындылық дегеніміз – адамдардың қабілеттерін жете жақсы дамуының жоғары сатысы», - деп атап көрсетіледі. Осы қабілеттілік арқылы адамдар көптеген жақсы жетістіктерге жете алады. Дарындылық – сапалы қабілеттердің өзіндік бірлесуі: оның арқасында іс-әрекет жақсарады. Тұлғаның қоғам дамуында өз орны бар екендігін біле отырып, дарынды балалардың тек өткенге емес, болашаққа да қызығушылығымен, іс-әрекеттердің жаңа тәсілдерін көбейтуге қабілеттерімен ерекшеленетіндігін атап өту қажет. Сонымен бірге бұл жеке тұлғалық дамудың мақсаттарына да жауап береді. Шығармашылық қабілет – бұл бүкіл тіршіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап бүгінгі күнге дейінгі жеткен жетістіктері – шығармашылықтың нәтижесі. Қандай да болсын бір нәрсеге қабілеті жоқ адам болмайды. Ол біреуде күшті, біреуде шамалы болып келуі мүмкін. Ендеше баланың бойындағы қабілетін саралап, жалпы дарындылық дегеніміз не? Дарынды баланың психологиясындағы шартты түрлерін анықтап сөз етсек.

Неде дарынды? Дарындылық тым жалпы термин. Дарындылықты дамытпас бұрын, жас таланттың қабілеттері қалай көрінетінін түсіну керек. Бала ән айта алады, би билей алады, сурет сала алады, нақты ғылымдар мен ақпараттық технологияға құмарлығын көрсете алады.

Бұны қалай істейді? Дарынды балаларды даму ата-ана мен ұстаздың міндеті. Дарындылықтың өзі баламен жұмыс істеп, оның іс-әрекетін дұрыс бағытта бағыттамасаңыз, болашақта керемет жетістікке кепілдік бермейді.

Бала кезінен дарынды адамның дамуы психикалық ерекшеліктері болады. Көрнекті педагогикалық психолог Дж.Рензулли дарындылықты потенциалды жоғары интеллект пен мақсатқа жетудегі табандылық пен шығармашылық ойлаудың үйлесімі деп түсіндірді.

Философтар дарынды балаларды анықтауда «данышпан», «дарындылық», деген атауларды ерекшелеген. Кейінірек немістің «ғажайып баласынан» ерекше балалар үшін басқа атау пайда болды - бала вундеркиндісі. Бұл ұғымдардың барлығын ажыратуға тұрарлық.

Вундеркинд балалар – жастайынан өз құрдастарынан ерекшеленетін, феноменальды мәдени немесе ғылыми жетістіктерге жеткен жас дарындар. Тарихта адамзатты әлі де қызықтыратын мысалдар көп. Атап айтқанда, атақты композитор Вольфганг Амадей Моцарт бес жасында пьесалар жазып, тоғыз жасында симфония жасады.

Абло Пикассо 12 жасында көрнекті суретші деп аталды және он алты жасында ол өзінің алғашқы көрмесін ашты. Қазіргі атақты математик Блез Паскаль тоғыз жасында ғылыми трактат жазды.

Вундеркинд баланың дүниеге келуі ерекше жағдай болса, жүз баланың екеуі дарынды болуы мүмкін. Алайда, олардың бойында жастайынан пайда болатын әлеует тіпті байқалмай қалуы мүмкін, бірақ оны талантқа айналдыруға болады. Егер бала қандай да бір іс-әрекет түрінде айқын табысқа жетсе, бұл тек осы саламен жұмыс істеу керек дегенді білдірмейді.

«Талантты адамдар әр нәрседе талантты болады»-дейді. Яғни, ата-аналар ерекше қабілеттерге назар аудара отырып, кішкентай тұлғаны жан-жақты байыту керек.

Психологияда дарындылық түрлерін шартты түрде бөледі:

Ақылды. Ақпаратты талдап, жіктей алатын, сыни тұрғыдан ойлай алатын, бір әрекетке ұзақ уақыт шоғырлана алатын балаларға осындай дарындылық тән. Олар байқағыш, жоғары интеллектке ие және белгілі бір пәнді, содан кейін белгілі бір саланы зерттеуде ерекше жетістіктерге жетеді.

Академиялық. Бұл дарындылық есте сақтау қабілеті жақсы балаларға тән. Оларға білім оңай келеді. Академиялық дарынды оқушылар оқу үдерісінен жағымды эмоциялар алады және кез келген материалды өз бетінше меңгере алады және көбінесе ағымдағы оқу жылының бағдарламасын құрбыларына қарағанда әлдеқайда жылдам меңгеруге қабілетті.

Шығармашылық. Шығармашылықтың кез келген түріне бейімділік шығармашылық дарынды балаларға тән. Шығармашылық қызметте табысқа жетуге көмектесетін ерекше ойлауы мен қиялы дамыған. Мұндай балалардың музыкалық, би билеу, жазу, актерлік немесе көркемдік қабілеті бар.

Әлеуметтік дарынды балаларға тән қасиет – олардың кез келген әлеуметтік ортаға тез бейімделуіне көмектесетін қасиеттер жиынтығы. Эмоционалды интеллект пен туа біткен интуицияның жоғары деңгейі оларға кез келген жастағы және лауазымдағы адамдармен қарым-қатынас жасағанда өзіне сенімділік береді. Бұл көшбасшылық қабілеттері мен көшбасшылық қабілеттері бар тартымды тұлғалар.

Психомоторлы. Мұндай балалар жалпы физикалық дамуы жағынан өз құрдастарынан алда келеді. Олардың денесі ерекше физикалық резервтерге ие, соның арқасында олар спортта оңай табысқа жетеді.

Дарынды балаларды анықтау

Жеке тұлғада дарындылықты қалыптастыру және бекіту үшін бірден бірнеше қасиеттерді біріктіру қажет:

- құмарлық;
- кейіпкер;
- дағдыны қалыптастыруға ұмтылу.

Осы қасиеттердің бәрі бала бойына тән болса да, кейде дұрыс оқыту мен тәрбиесіз дарындылық бірте-бірте жойылып кетуі мүмкін. Сондықтан адамның ерекше қабілеттеріне деген қызығушылықты сақтау дарынды балаларды дамытудың маңызды шарттарының бірі болуы мүмкін.

Кез келген іс-әрекетке табиғи бейімділігі жоқ баланың осыған құмарлығы соншалық, кейіннен ата-анасы мен ұстазының қолдауымен оның қабілеті дарындылық кезеңіне дейін жететін жағдайлар бар.

Стэнфорд университетінің профессоры Кэрл Двек өзінің «Икемді ақыл» атты кітабында икемді ақыл-ойы бар адамдар (өсу ойы бар) адамның бойында жүйелі жұмыс жасау арқылы қасиеттерді дамытуға болатынына неліктен сенетінін, ал интеллект пен дарындылықтың бастапқы деңгейі тек бастапқы нүкте екенін түсіндіреді. Ал ересек адамның жігерлендіретін позициясы әрқашан қабілеттерді дамытуға ұмтылуға ықпал етеді.

Ата-аналар үшін қарапайым сынақ бар: баланың 10 талантын есте сақтау және жазу керек. Ең алдымен, жарқын таланттар атап өтіледі: бала керемет ән айтады, нақты ғылымдар бойынша жетістіктерге жетеді немесе өлең жаза алады. Бірақ дарындылық бірден байқала бермейтін қарапайым белгілерге де негізделуі мүмкін.

Мысалы, бала ерте сөйлей бастайды, ақпаратты талдау және объектілерді жіктеу қабілетін көрсетеді, сөздіктер мен энциклопедияларды мұқият оқиды немесе ойын кезінде құрдастарын ұйымдастыруды ұнатады.

Баланың мінез-құлқы тітіркендіргіш болуы мүмкін: ол гиперактивті және тым әуесқой, немесе, керісінше, ол жалқау және асықпайды. Бұл жағдайда бұл мінез-құлықтың себептерін анықтауға тырысу керек және балаға дарынды баланың күшті жақтарын нығайта отырып, оларды дұрыс бағытқа бұруға көмектесу керек.

Тұрақты қызығушылық әлемді зерттеуге деген шексіз ықылас білдіруі мүмкін. Осы қасиетінің арқасында бала ғылыми, инженерлік немесе журналистік салада өзін көрсете алады.

Оның энциклопедиялық талантын қолдау және шектен тыс қызығушылықты айыптамау маңызды.

Шамадан тыс белсенділік болашақ көшбасшының белгісі болуы мүмкін. Мұндай баланың көшбасшылық қасиеттері кез келген жерде және барлық жерде көрінеді: мектеп өмірінде, достықта немесе спорттық ортада.

Баяулық пен асықпаушылық ерте жастан өзінің ішкі жан дүниесіне мұқият қарайтын балаларды сипаттайды. Олар «керек» және «болуы керек» ұғымдарын нақты ажыратады және шаршаған кезде әрекет етуден бас тартады. Адамның эмоционалды жағдайына деген сезімталдығы және өзін-өзі тану қабілеті бизнеске деген ерекше көзқарасты дамытудың кілті болуы мүмкін: ең жақсы шешімді табуға асықпау және мұқият ойластырғаннан кейін ең аз күш-жігермен қалаған нәрсеге қол жеткізу.

Дарынды балалардың даму проблемалары: ата-аналар немен кездесуі мүмкін

Стереотиптік ойлау мен мінез-құлық дарынды балаларға тән емес. Сондықтан, егер сіз баланың дарындылығын дамытқыңыз және қолдағыңыз келсе, оның жеке ерекшеліктеріне назар аудармай, оны басқалар сияқты болуға, оны білім беру жүйесінің стандарттарына бейімдеуге мәжбүрлемеу керек. Дарынды балалардың сыныптастарынан қандай айырмашылығы бар?

Бірегей ойлау. Дарынды балалар өз бетінше пайымдай білу қабілетін ерте көрсетеді, өз пікірін білдіруден тартынбайды және өз іс-әрекет жоспарын ұстанады.

Ақпаратты қабылдаудың әртүрлі жылдамдығы. Кейде дарынды балалар бір уақытта үлкен көлемдегі ақпаратты өңдей отырып, бірнеше мәселені бірден шеше алады. Кейде олар бір тақырыпқа ұзақ уақыт бойы еніп, әрбір бөлшекті мұқият талдап, зерттейді.

Обсессия. Мұндай балалар көбінесе өздерін қызықтыратын сұрақты зерттеуге тым терең зейін қоя алады. Олар басқа мәселелерге немқұрайлы қарай отырып, оны зерттеуге кіріседі.

Қарым-қатынастағы қиындықтар. Сырттай дарынды балалар өз құрбыларынан ерекшеленбесе де, олармен ортақ тіл таба алмайды, өйткені олар өздерін ерекше, тіпті жоғары сезінеді. Құрбыларымен қарым-қатынас жасаудағы қиындықтарға байланысты дарынды балалар үлкендермен достық қарым-қатынасқа бейім болуы мүмкін. Дегенмен, иерархиялық тұрғыдан бала ересектер арасында көшбасшы бола алмайды, бұл оның қарым-қатынасқа деген қызығушылығын жоғалтуы және өз-өзіне енуі мүмкін.

Үлкендердің назарын талап етеді. Интеллектуалдық белсенділіктің артуы дарынды балаларды үнемі бір нәрсені зерттеуге және талдауға мәжбүр етеді. Әрине, олар айналасындағы үлкендерге шексіз сұрақтар қояды. Ұстаздар мен ата-аналар мұндай баланы тәрбиелеуде өте сабырлы болуы керек.

Наразылық. Кейде ересектер гиперактивті балаға еркіндік бермей, олардың жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылысын жүзеге асыруға кедергі келтіреді және көшбасшылық қасиеттерді басып тастайды. Дарынды балалар өздеріне қатысты мұндай әділетсіздікке батыл, тіпті агрессивті түрде әрекет ете алады.

Қозғалыс дағдылары ақыл-ой әрекетінен артта қалады. Жылдам интеллектуалдық белсенділік, ойлаудың икемділігі және психикалық процестердің тежелуі кейде дарынды балалардың қызықсыз әрекеттерге зейінін шоғырландыруға кедергі жасайды. Мысалы, олар жиі ойлағанның бәрін қағазға түсіруге асығады, бірақ олар найзағай жылдамдығымен ойлайды. Нәтижесінде қол миға ілесе алмайды, ал оқылмайтын қолжазба осы сәйкессіздіктің салдары болады. Наразылық белгісі ретінде бала жазбаша тапсырмаларды орындаудан бас тартуы мүмкін.

Сондықтан да дарынды оқушыларға стандарттан тыс қосымша бағдарламалар жасап қабілетін ашып, дамыту көзделеді.

Қосымша жеке оқыту бағдарламалары жағымсыз факторларды жоюға көмектеседі. Дарынды балаға оны барынша қызықтыратын ресурсқа қолжетімділікті қамтамасыз ету өте маңызды. Ақпараттық технологияларды оқу үшін бағдарламалау курстары осындай орын болуы қажет.

Тәжірибелі мамандардың жетекшілігімен бағдарламалау дағдыларын меңгерудің барлық артықшылықтары GeekBrains онлайн оқыту платформасында қолжетімді - дарынды балаларды дамыту үшін ең жақсы орын.

Дарынды баланы оқыту мен тәрбиелеуде күтілетін нәтиже – тіл байлығы мол, кез келген ақпаратты сараптай алатын және осы ақпарат бойынша өз ойын білдіріп, қорытынды жасай алатын, қандай да болмасын қиын істердің шешімін таба білетін, жұмыс үрдісі нәтижесіне қарай бағалай білетін, өз ойларын, бастамаларын тәжірибеде қолдана білетін, ойы жүйрік, таңқаларлық жаңашыл ойлар айтып, жаңалықтар ашатын сезімталдығы жоғары, эстетикалық, рухани құндылықтар иесін таба білу.

Дарынды балаларға қызмет етуден жалықпайық, ұстаздар! Әріптестерімен тәжірибе алмастыру арқылы осы бағыт бойынша кәсіби деңгейіміз жоғарылай берсін демекпін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. В.П.Беспалько Слагаемые педагогической технологии. «Педагогика», 1989
2. А.М. Матюшкин Концепция творческой одаренности. Москва. №6,1989.
3. Елубаев А.О. Дарынды оқушыларды тану ерекшелігі – Дарын, 2009. №5, 112-116б.
4. Ерматов Ш.Р. Дарынды балаларға арналған мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін дамыту туралы/ Білім-образование, 2009. №5, 3-5б.
5. Акменбетов Қ.Ж. Дарындылықтың теориялық негіздері // Педагогика мәселелері, 2009. №2, 130-134б.
6. Бекжанова М.Б. Дарынды балалармен жұмыс – заман талабы // Қазақстан орта мектебі, 2009. №5/6, 18-25б.
7. Бектібаева З. Дарындылық дамытудың теориялық негіздері // Қазақстан мектебі, 2009. №6,71-73б.
8. 2. Ү.Б. Жексенбаева. Балалардың дарындылығын диагностикалау әдістемелік құрал. «РАД иАЛ» баспасы «Алматы» 2005.
9. 3. Дарынды балалармен жұмыс//Қазақстан мектебі. -2008 №6 34-36 бет
- 10.4. Үздік білім берудің жолдары//Мектеп директоры. – 2010 №1 27-29 бет
- 11.5. Дарынды оқушымен жұмыс//Мектеп директорының орынбасары. – 2010 №1 27-29 бет

Қабыханова Г. А., Бахбергенова Ж. Ж

РАЗВИТИЕ ОДАРЕННОГО РЕБЕНКА, КАК НАЙТИ КЛЮЧ К УСПЕХУ

В своей статье автор показал способы развития одарённых детей и их выявления, а также сказал, что необходимо разрабатывать и обучать специальную программу с учётом их уникальности среди других детей.

Kabykhanova G. A., Bakhbergenova Zh. Zh

THE DEVELOPMENT OF A GIFTED CHILD, HOW TO FIND THE KEY TO SUCCESS

In his article, the author showed ways to develop gifted children and identify them, and also said that it is necessary to develop and teach a special program taking into account their uniqueness among other children.

УДК 81.243

Кадыргалиева С. И.

«Шет тілі және әдебиет бойынша мұғалімдерді даярлау» аға оқытушысы

Ағниязова А.Қ.

«Шет тілі: екі шет тілі» мамандығының 4 курс студенті

Махамбет Өтемісұлы атындағы БҚУ, Орал, Қазақстан Республикасы

assemagniyazova@gmail.com

АКТ –ШЕТ ТІЛІ ЛЕКСИКАСЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ЖАҢА БАҒЫТТАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Ағылшын тілін оқытуда сөздік қорды үйрету – тіл үйренудің ең маңызды аспектісі, өйткені сөздер тілдің негізі болып табылады. Сол себепті, ақпараттық-коммуникативті технологиялар лексиканы игеруде ең тиімді құралы.

Лингвист Дэвид Уилкинс сөздік қорын үйренудің маңыздылығы жөнінде «Грамматиканы білмей айтуға болатын нәрсе аз, бірақ сөзсіз ештеңе айта алмайсыз.» - деп айтқан. Ол өзінің студенттеріне: "егер сіз уақытыңыздың көп бөлігін грамматиканы үйренуге жұмсаңыз, сіздің ағылшын тіліңіз айтарлықтай жақсармайды. Егер сіз көбірек сөздер мен сөз тіркестерін жаттап, білсеңіз, деңгейіңіздің өскенің байқайсыз.» - деп айтқан. [1,б.13] Сонымен, сөздің грамматикалық формалары қаншалықты маңызды болса да, оқушы өз ойларын білдіру үшін грамматикалық формалар мен құрылымдардың білуден гөрі, сөздер мен сөз тіркестерін білу маңыздырақ. Мысалы, Егер оқушы немесе тіл үйренуші 50 сөз бен 5 грамматикалық құрылымды

білсе, ал екінші оқушы 5 сөз бен 50 грамматикалық құрылымды білетін болса, онда 50 сөз білген білім алушы көп сөйлемдер құрай алатыны айдан анық. Ол үшін лексика әрқашан грамматиканы оқыту барысында кеңейіп, тәжірибелік маңызы ашыла түсуі керек. Өйткені жеке сөз ешқашан өз бойындағы бар мүмкіншілікті толық таныта алмайды. Ондағы (сөздегі) сан алуан мән-мағына грамматикалық байланыста ашылып, жанды көрінісін, қабілетін таныта алады.

Сөздік қорды меңгерудегі табыс көптеген факторларға байланысты, олардың ішінде дәстүрлі әдістерді ғана емес, сонымен қатар заманауи технологияларды (интерактивті тақталар, онлайн білім беру бағдарламалары, оқуға арналған платформалар) пайдалана отырып жүзеге асырылатын оқу процесін ұйымдастыру маңызды рөл атқарады. қашықтықтан немесе аралас форматта сабақтар өткізу және т.б.)

Ақпараттық-коммуникативті технологиялар (АКТ) біз өмір сүріп жатқан әлемді және әсіресе бір-бірімізбен қарым-қатынасымызды өзгерткені сөзсіз.

Тілдік сыныпта компьютер келесі рөлдерді орындай алады:

- мұғалім – оқушыларға жаңа тіл үйретеді
- тестілеуші – бұрыннан зерттелген құрылымдарды пайдалана отырып, студенттерді тексереді

- құрал – студенттерге нақты тапсырмаларды орындауға көмектеседі

- деректер көзі – ол студенттерге әртүрлі есептерді шешуге қажетті ақпаратты береді.

- Коммуникациялық көмекші – студенттерге басқалармен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді.[2,б.3]

Заманауи білім беру үдерісі үшін шет тілдерін үйренуге арналған әртүрлі интерактивті онлайн қызметтер мен қосымшаларды меңгеруге және пайдалануға болады, бұл өз кезегінде оқу процесінің белгілі бір мақсаттарына тиімді қол жеткізуге ықпал етеді. Сонымен, біз негізгі топтарды ажырата аламыз:

- белгілі бір сөйлеу дағдысына бағытталған мобильді қосымшалар;

- грамматикалық және лексикалық дағдыларға бағытталған мобильді қосымшалар;

- шет тілін жан-жақты меңгеруге бағытталған әмбебап мобильді қосымшалар.

Бұл жерде айта кететін жайт, белгілі бір сөйлеу дағдысына бағытталған мобильді қосымшалар, мысалы, тыңдау, ауызша сөйлеуді тыңдап түсінумен қатар, оқу, сөйлеу, лексикалық дағдыларды дамытуды қамтиды. Мобильді қосымшалардың әмбебаптығы қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың негізгі артықшылықтарының бірі болып табылады. Қазіргі таңда шет тілінің лексикасын үйрету және үйрену үшін көптеген бағдарламалар бар. Сабақ барысында әрқашан қолданатын сайттармен бөліскім келеді.

LearningApps — ойын форматындағы әртүрлі интерактивті жаттығулар. Тапсырмаларды өзіңіз жасай аласыз немесе дайын жұмысты пайдалана аласыз. Жаттығулардың түрлеріне мыналар жатады:

- жұпты табу;

- классификация;

- хронологиялық сызық;

- қарапайым тәртіп;

- мәтін енгізу;

- суреттерді сұрыптау;

- дұрыс жауапты таңдау арқылы викторина;

- бос орындарды толтыр.

Бұл онлайн-қызмет әртүрлі тапсырмалар мен интерактивтілік арқылы студенттердің оқып жатқан тілдерге деген ынтасын арттыруға бағытталған. [3]

1 сурет – Сөздер мен кескіндерді сәйкестендіруге арналған LearningApps тапсырмасының мысалы.

Интерактивті **Wordwall** қызметі мұғалімдерге әртүрлі жаттығуларды ойын түрінде жасауға мүмкіндік береді. Бұл сервис материалды желіде де, қағаз түрінде де пайдалану есебінен шет тілін үйренудің әмбебап құралы болып табылады. Интерактивті жаттығуларды Интернетке қосылған кез келген құрылғыда ойнауға болады: компьютер, планшет, телефон немесе интерактивті тақта. Қағазға басылған нұсқаларды өз бетінше оқу тапсырмалары ретінде пайдалануға болады. Бұл онлайн қызметтің функционалдығы ұқсас қызметтермен салыстырғанда айтарлықтай үлкен.

Мысалы, оқушыларға меңгерген материалды тексеру үшін интерактивті тапсырмалар құру, нәтижесінде оқушылармен кері байланыс орнату. Тапсырма мысалдары LearningApps қызметіне ұқсас, бірақ таңдалған материал жақсырақ. 2-суретте Wordwall қызметін сөздер мен кескіндерді сәйкестендіру үшін орнату мысалы көрсетілген.[4]

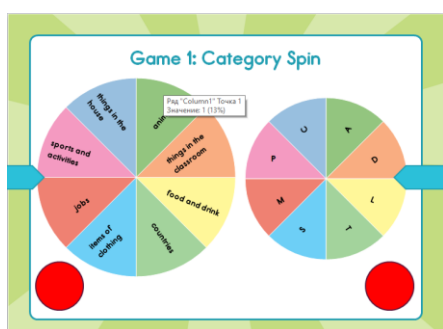

2 сурет – Wordwall бағдарламасы

Ақпараттық – коммуникациялық технологияларды сабақ барысының кез – келген бөлігінде қолдануға болады. Тілді үйрете отырып, интернет ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ лексика мен грамматиканы оқытуға көмектеседі, қызығушылық пен тиімділікті қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, Интернет тек шет тілі үшін ғана емес, маңызды дағдыларды дамытады. Интернет білім алушылардың әлеуметтік және психологиялық қасиеттерін дамытады: олардың өзіне деген сенімділігі және ұжымда жұмыс істеу қабілеті; интерактивті тәсіл құралы ретінде әрекет ете отырып, оқуға қолайлы атмосфера жасайды. Көрсетілетін тапсырмалар PowerPoint бағдарламасы арқылы жасалған. Бұл ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырып, сөздерді оңай сақтауға көмектеседі.

Warm – up бөліміне пайдаланатын ойындарым:

«**Category Spin**», «**Category**» ойыны оқушылардың әртүрлі тақырыпта сөздерді біліп үйренуге, тексеруге көмектеседі. «**Category**» ойыны ұпай санымен берілген ұяшықтарды таңдау арқылы сұрақтарға жауап беріледі. Мыс: «Name seven kinds of vegetables» Ал, «**Category Spin**» ойыны белгілі бір түскен әріпке басталатын катенорияға сәйкес сөздерді айтады.

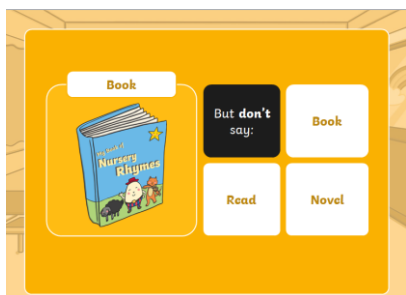

3 – сурет «Category Spin» ойыны

A	B	C	D	E
300 points	300 points	300 points	300 points	Name two countries that begin with "A"
Name two animals that you can see in Australia	Name seven kinds of vegetables	200 points	200 points	200 points
150 points	150 points	150 points	150 points	150 points
Name three different kinds of weather	100 points	100 points	100 points	Name a sport that begins with "S"

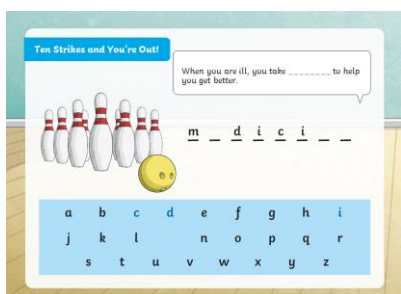
4 – сурет «Category» ойыны

Оқушылардың сөйлесім дағдысын дамыту үшін «**Don't say it**» ойының қолданамын. Оқушыға сипатайтын, суретте бейнеленген сөз және түсіндіру барысында қолдануға болмайтын сөздер беріледі. Сол арқылы сөздерді тауып алатын оқушылардың жаңа сөздің меңгергендігі, ал түсіндіруші оқушының сөз саптауы мен сөзді дұрыс жеткізуі тексеріледі.

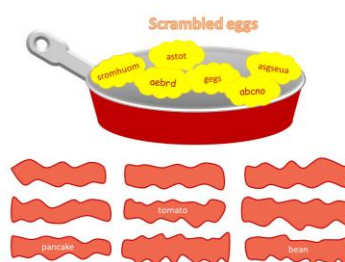

5 – сурет «Don't say it» ойыны

«Bowling», «Scrambled eggs» ойындары білімалушылардың жазылым дағдаларын, сөздердің дұрыс жазылуын дамытады. Жаңа сөздерді үйренгеннен соң, оқушыларда сөздердің оқылуы есте қалады, ал жазылымға көп мән бермейтінін байқадым. Сол себепті осы ойындар арқылы бұл мәселені шешуге болады.

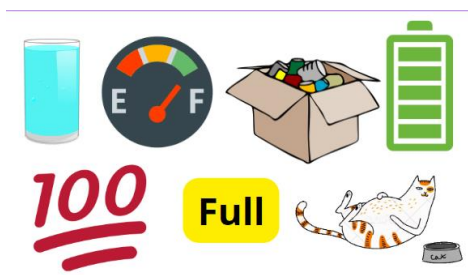

6 – сурет «Bowling» ойыны

7 – сурет «Scrambled eggs» ойыны

Жаңа сөздердің аудармасын берместен бұрын, сол сөзді сипаттайтын суреттерді ассоциация арқылы сөздің қазақша аудармасын тауып көруге презентациялар жасауға болады. Бұл оқушылардың назарын интерактивті тақтаға аудартып, мақсатқа жетуге көмектеседі.

Мектепте шет тілін оқыту процесінде жиі қолданылатын АКТ әдістерін қарастырған жөн. Өйткені бұл әдіс оқушыларды қызықтыратыны сөзсіз. Қазіргі уақытта шет тілдерін оқытудағы техникалық құралдар әдістемесі сияқты әдістеме саласы да дамып келеді. Мен болашақта дәл осы әдісті ұстанғым келеді, өйткені біз білетіндей, қазіргі уақытта бұл әдіс танымал және біз техниканың көмегімен кейбір материалдарды оңай игере аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Theodore S. Rodgers, Jack C. Richards Approaches and Methods in Language Teaching 1987
2. Караев Ж.А. Оқытуда компьютерлік технологияны пайдалану // ИФМ, 1994. №3-36.
3. <https://learningapps.org/index.php?category=3&subcategory=12050&s=>
4. <https://wordwall.net/ru/resource/25380163/english>

Кадыргалиева С. И. , Агниязова А.К.
ИКТ КАК ОДНО ИЗ НОВЫХ НАПРАВЛЕНИЙ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ СЛОВА
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

При обучении английскому языку обучение словарному запасу является наиболее важным аспектом изучения языка, поскольку слова являются основой языка. Именно поэтому информационно-коммуникационные технологии являются наиболее эффективными инструментами изучения словарного запаса.

Kadyrgaliev S. I. Agniyazova A. K.
ICT AS ONE OF THE NEW DIRECTIONS IN TEACHING METHODS OF FOREIGN
LANGUAGE VOCABULARY

Teaching vocabulary is the most important aspect of language learning because words are the basis of language. This is why information and communication technologies are the most effective tools for learning vocabulary.

УДК 81.243

Кадыргалиева С.И.
Аға оқытушы
Жукашева Ж.А.
“Шетел тілдері және әдебиеті мұғалімдерін дайындау”
білім беру бағдарламасының 4 курс студенті
М.Өтемісов атындағы БҚУ, Орал қаласы, Қазақстан Республикасы
zhasminazh@mail.ru

ЖОҒАРЫ СЫНЫПТА ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТҮРЛЕРІ
МЕН ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Бұл мақаланың өзектілігі мектеп оқушыларының шет тілін үйрену барысындағы оқу дағдысының маңыздылығын анықтаудан туындайды. Мақалада шет тілінде мәтіндерді оқудың түрлері мен тапсырмалары қарастырылған.

Шет тілін оқытудағы маңызды элементтердің бірі-оқуға үйрету. Оқу-бұл жазбаша сөйлеуді көрнекі қабылдауға және түсінуге бағытталған сөйлеу әрекеті. Шет тіліндегі мәтінді түсіну үшін фонетикалық, лексикалық және грамматикалық жиынтыққа ие тану процесін жедел ететін ақпараттық белгілер болу керек.

Оқу арқылы адам адамзаттың ғылыми және мәдени жетістіктерімен, басқа халықтардың өнері мен өмірімен танысады. Оқу процесі тұлғаның қалыптасуына үлкен әсер етеді. Оқудың көмегімен оқушылардың белсенді және пассивті сөздік қоры байытылып, грамматикалық дағдылары қалыптасады.

Оқудың мынадай түрлері бар:

- көрмелі;
- таныстырылым;
- зерттеуші;
- іздемелі.

Көрмелі оқылымы материал туралы жалпы түсінік алуды қамтиды. Бұл оқудың мақсаты-мәтінде қарастырылатын тақырып пен сұрақтар шеңбері туралы жалпы идеяны зерттеу. Оқу тапсырмалары мәтіннің логикалық-семантикалық құрылымына, алу және пайдалану қабілеттеріне, нақты коммуникативті тапсырмаға сәйкес бағытталады.

Таныстырылым оқылымы көбіне кітап, мақала, әңгімелерде кездесіп, оқырманның назарын аударуға бағытталған оқу түрі. Негізгі міндеті-мәтіннен негізгі ақпаратты алу, мәселелер бойынша нақты не айтылғанын білу, яғни мәтінде түрлі сұрақтардың шешімдерін анықтайды.

Зерттеуші оқылымы мәтіндегі барлық ақпаратты мүмкіндігінше толық және дәл түсінуді және оны сыни тұрғыдан түсінуді қамтиды. Бұл мәтіннің лингвистикалық және лексикалық байланыстарына сүйене отырып, оқылатын мазмұнның мақсатты талдауын қамтитын ойластырылған оқу.

Іздемелі оқу-бұл мамандық бойынша газеттер мен әдебиеттерді оқу. Мақсаты-мәтінде нақты деректерді жылдам табу [1].

Оқу технологиясын меңгеру мәтінге дейінгі, мәтіндік және мәтіннен кейінгі тапсырмаларды орындау нәтижесінде жүзеге асырылады [2].

Мәтінге дейінгі кезең. Мәтіннің мазмұнын түсінудегі қиындықтарды жою үшін мұғалім автор немесе мәтін туралы ақпарат береді. Мұғалім тілдік болжам, сөзжасам дағдылары қалыптасатын жаттығуларды ұсына алады. Мәтінге дейінгі сұрақтар оқушылардың қызығушылығын оятады.

Мәтіндік кезең. Тапсырмалар оқушыларды мәтінді жалпы түсінуге, сонымен қатар тапсырмаға байланысты мәтінді түсіндіруге бағыттауы керек. Оқушылар мәтіннің мағынасын, лексикалық-семантикалық негізін табу арқылы мәтіннен негізгі және қосымша ақпаратты алуға бағытталған жаттығуларды орындайды.

Мәтіннен кейінгі кезең. Мұнда мазмұнды түсінуді бақылау жүзеге асырылады және оның түсіндірмесі беріледі.

Орта және жоғары сыныптарда мұғалімнің негізгі міндеті - оқушыларды өздері оқыған кезде жұмыс әдістерімен қаруландыру, өйткені бұл оқушыларға мәтіннің семантикалық жағына назар аударуға мүмкіндік береді.

Бұл әдістерді қолдану оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді және олардың интеллектуалды дамуына ықпал етеді. Бұл жағдайда мыналар дамиды:

- 1) логикалық ойлау (мәтін құрылымын, байланыс құралдарын талдау);
- 2) зейіннің жоғары концентрациясы;
- 3) болжау қабілеті (қиялды, интуицияны, терең интроспекция қабілетін қамтиды);
- 4) бағалау қабілеті (бұл сыни ойлаудың туындысы, өз іс-әрекетін де, басқа адамдардың іс-әрекеттері мен ойларын да бағалау);
- 5) өнімділік-көптеген идеяларды қалыптастыру мүмкіндігі;
- 6) ойлаудың икемділігі (жаңа шешім стратегияларын тез және оңай табу, ассоциативті байланыстар орнату және бір класс құбылыстарынан екіншісіне өту).

Оқушының мәтінді түсінгенін білу үшін тексеру тесттері арқылы жүзеге асыруға болады. Оқушыларды осындай тесттердің форматымен таныстырып, тиімді жабдықтау қажет.

Осындай сынақтардың негізгі түрлерін және оларды орындау кезінде оқушылардың танымдық белсенділігін қалай жандандыру керектігін қарастырайық [4].

1. Multiple Matching: Headings.

Мәтіндегі басты нәрсені (тақырып немесе негізгі идея) табу мүмкіндігі тексеріледі. Болжау қабілеті, ойлау өнімділігі дамиды.

Тапсырмалардың екі түрі ұсынылуы мүмкін:

- Тақырыптарды мәтін абзацтарымен салыстыру.
- Негізгі ойды білдіретін сөйлемдерді мәтіннің абзацтарымен салыстыру.

Оқушыларға мәтінді оқуды бастамас бұрын негізгі идеялар туралы жалпы түсінік беру үшін тақырыптар немесе сөйлемдер негізгі мәтінге дейін басылады. Кейбір мұғалімдер үшін алдымен оқушыларға екі тәсілді де қолданып көруді және олар үшін ең тиімдісін таңдауды ұсыну ыңғайлы. Бірінші таңдау туралы ойланудың қажеті жоқ, өйткені одан әрі бөліктерінде қиындықтар туындауы мүмкін, керісінше қайта оралып, таңдаудың дұрыс жасалғанын қайта қарастырған дұрыс.

1. Read the text.
2. Read the headings.
3. Cross out the example heading.
4. Look for the key words or phrases in the text which are relevant to the headings. Underline them.
5. Decide on the extra heading.
6. Delete headings used.
7. Do not spend too much time on any one choice. Come back and check it later.

2. Multiple choice.

Бұл мәтінді толық түсінуге арналған тапсырма. Ұқсас болып көрінетін жауаптарды, себеп пен салдарды ажырата білу үшін мәтінді және оған арналған тапсырмаларды мұқият оқып шығу керек. Зейіннің шоғырлануы, логикалық ойлау, бағалау қабілеті дамиды. Оқушыларды жауаптарды мәтінмен салыстыруға, парафразаны қолдану арқылы word-spotting болдырмауға үйрету керек. Ең бастысы-мағынасы.

Сұрақтар мәтіндегі ақпаратпен бірдей ретпен беріледі. Тапсырмалар мәтіндегі жеке сөздердің немесе сөз тіркестерінің мағынасына, бүкіл мәтіннің тақырыбын анықтауға, автордың көзқарасын немесе пікірін анықтауға арналған сұрақтар болуы мүмкін.

Жұптағы оқушылар нұсқаулықты қолдана отырып, мәтін бойынша тест тапсырады:

1. Read the questions first. What kind of text is it?
2. Skim-read the text.
3. Read over the questions and then scan the text to find where the answers can be found.
4. While reading the text, underline the parts which justify your answers.
5. Answer the questions.
6. Do not spend too much time on any one choice. Come back and check it later.

3. Gapped text.

Бұл тапсырмалар мәтін құрылымы мен оқиғалардың даму логикасын түсінуді тексеруге бағытталған. Оқушылар мәтіннен алынған сөйлемдерді немесе абзацтарды енгізуі керек. Бір ғана дұрыс жауап болуы мүмкін. Логикалық ойлау, болжау қабілеті дамиды.

Алдымен мәтіннің не туралы екенін, мәтіннің құрылымын және іс-әрекеттің қалай дамитынын түсіну үшін барлық мәтінді оқып шығу керек. Ақпаратты өткізіп жібермес бұрын да, одан кейін де, сондай-ақ олардың логикаға сәйкестігіне назар аудару маңызды. Принципті түсіну үшін алдымен мысалды зерттеу керек.

Оқушылар мәтіннің жекелеген бөліктерін қалай байланыстыруға болатындығын көрсететін стилистикалық құралдарды білуі керек: уақыт көрсеткіштері, себеп-салдар, контраст, қайталау; есімдіктерді, ағылшын етістігінің шақтарын дұрыс қолдана білу керек. Word-spotting-тен аулақ болу маңызды.

Жұптағы оқушылар нұсқаулықты қолдана отырып, мәтін бойынша тест тапсырады:

1. Skim-read the text.
2. Decide on the structure. (Is it chronological, cause and effect, etc.?).
3. Read the example paragraph and the corresponding sentence, cross it out.
4. List the part of the text just before and after the first gap. What kind of information is missing?
5. Continue like this. Which sentence best fills the gap, refers to the same period of the time, events, etc.
6. Underline in the text words that relate to each other (e.g. both...and).
7. Make sure you mark each answer in the correct box.

4. Multiple Matching.

Мұндай тапсырмалар бірқатар мәтіндерде арнайы ақпаратты бөлектеу қабілетін тексереді. Ойлау икемділігін дамытыңыз. Кейбір тапсырмаларда бірнеше таңдау жасауға болады. Мәтіннің белгілі бір бөлігі неге дәл осы үзіндіге сәйкес келетінін талдау маңызды.

Жұптағы оқушылар нұсқаулықты қолдана отырып, мәтін бойынша тест тапсырады:

1. Skim-read the questions. What are they about?
2. Skim-read the text.
3. Scan the text. In each paragraph underline the answers to the following questions.
4. Underline the part of the text that referred to each question.
5. Answer all the questions even if you think you are guessing.

Мәтінмен жұмыс істеу сөйлеудің лексикалық-грамматикалық жағын (Use of English) оқытуда да өте маңызды.

Мақаланы қорытындылай келе, оқуды үйрену шет тілін меңгеруге үлкен әсер етеді деп айтқым келді. Оқу арқылы оқушылардың белсенді және пассивті сөздік қоры байытылған, грамматикалық дағдылар қалыптасады. Біз қарастырған оқу түрлері мен кезеңдері балалардағы оқуды үйренуді жақсартады және жеңілдетеді, ал ұсынылған тесттер арқылы мұғалім балалардың оқыған ақпаратын оңай тексере алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Вайсбурд М.Л., Блохина С.А. Обучение пониманию иноязычного текста при чтении как поисковой деятельности // Ин.яз. в школе.1997. № 1-2. С. 33-38.
2. Дроздова Т.Ю., Ларионова И.В. Английский для подготовки к экзаменам. СПб.: Антология, 2006.
3. Клычникова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. М. Просвещение, 1973.
4. First Certificate: First! Sophie Kingsley. Examination Practice 1 Express Publishing, 2005.

Жукашева Ж.А.

МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ РАЗНЫМ ВИДАМ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НА СТАРШЕЙ СТУПЕНИ ОБУЧЕНИЯ

Актуальность данной статьи вытекает из определения важности навыков чтения в процессе изучения иностранного языка школьниками. В статье рассмотрены виды и задачи чтения текстов на иностранном языке.

Zhukasheva Zh.A.

METHODS AND TECHNIQUES DIFFERENT KINDS OF READING AT ENGLISH LESSONS IN THE SENIOR STAGE OF TEACHING

The relevance of this article follows from the definition of the importance of reading skills in the process of learning a foreign language by schoolchildren. The article considers the types and tasks of reading texts in a foreign language.

ӘОК 81. 367

Қосманова А.Б.

Педагогика ғылымдарының магистрі
Педагогика кафедрасының оқытушысы
«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
aray-arman2011@mail.ru

ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада педагогикалық сөздікте таным – әлем туралы шынайы білімдерді алуға деген субъектінің шығармашылық іс-әрекеті деп жазылып, сыртқы орта туралы ақпарат алу тұрғысынан берілгендігі қарастырылып өтіледі.

Таным теориясының басқа ғылыми теориялардан түбегейлі айырмашылығы-бұл білімнің қалыптасуы мен негіздемесінің, объективті қатынастардың жалпы ұстанымдарын қалыптастыру. Таным, қызметтің мақсаты мен субтекстің анықтайтын тұлғаның ақпараттық қорын құрайтын әлеуметтік-тарихи процесс философиялық категория болып табылады. Философиялық сөздікте: таным дегеніміз-заттардың эмоционалды мазмұнын немесе шындықты табу мақсатында заттардың күйін, күйін игеру. Педагогикалық сөздікте таным дегеніміз-сыртқы орта туралы ақпарат алу тұрғысынан әлем туралы шынайы білім алу үшін субъектінің шығармашылық қызметі деп жазылған.

Танымдық қызығушылық-баланың білімге қатысты өте белсенді психикалық белсенділігі. Танымдық іс-әрекет танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, танымдық мотивациядан және әрекетті орындау тәсілдерінен тұрады. Танымдық іс-әрекеттің негізінде балаларда танымдық қызығушылық, танымдық қызығушылық қалыптасады

Қызығушылық (латын негізі - мағынасы бар, мағынасы бар) - адамның ерекше сезінетін қимылының нақты себебі. Қызығушылықты адамның өз іс-әрекетіне баға қатынасы ретінде анықтауға болады. Баланың танымдық қызығушылығы танымдық салаға деген көзқарастан туындайды. Оқу мен танымға деген құштарлық танымдық белсенділіктің қозғаушы күші екені белгілі. К. Жарықбаев бұл мәселе бойынша: "ең алдымен, баланы бір әрекетке тарту үшін сіз оны қызықтыруыңыз керек, оның бұл әрекетке дайын екенін, ол мұны жүзеге асыру үшін барлық күш-жігерін жұмсайтынын және баланың өзі қозғалатынын, ал тәрбиеші бұл әрекетті басқарып, бағыттайтынын білуі керек . Балалардың танымдық қызығушылығы олардың білім деңгейіне ,білім сапасы мен дамуына байланысты ақыл-ой белсенділігінің қалыптасуына байланысты " [1,56].

Танымдық қызығушылық ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің барлық салаларында көрінеді. Қазіргі білім берудің, оқытудың өзекті мәселелерінің бірі-танымдық қызығушылық. Оның негізінде оқу процесін жандандыру және оқушылардың қызығушылығын дамыту жолдары жатыр, оқытудың белсенді әдістері танымдық қызығушылықты дамытуды болжайды. Ұйымдастырылған оқыту қандай қызмет түріне қарамастан қызығушылықты ынталандыруға бағытталған. Білім беруді ізгілендіру оқушының танымдық көкжиегін кеңейтуді басты орынға қояды.

Танымдық қызығушылықтың анықтамаларын талдай отырып, оқушылардың танымдық қызығушылығының белгілері анықталады. Олар:

танымдық қызығушылықтың қоғамдағы маңыздылығына бағытталуы; танымдық қызығушылықтың интеллектуалды сипаты; танымдық қызығушылықтың реттеуші сипаты.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруда оқу материалының құндылығын оның маңыздылық дәрежесіне қарай анықтау және тәрбие мен оқыту процесін ұйымдастыру қабілеті үлкен маңызға ие [2,58].

Қызығушылық қалай пайда болады? Баланың қызығушылығын ояту үшін оның көңіл-күйі, көңілділігі болуы керек. Баланың бір нәрсеге әуестенуі үшін оған қызықты нәрсе адамға жағымды сезімдер тудыруы керек. Жалпы адамның қызығушылығы бірнеше түрге бөлінеді. Психологтардың, мұғалімдердің көптеген жұмыстары қызығушылық туралы жазды, дәлелдеді, зерттеді. Олар: Э. Парондайк, в. Мак Дугал. Бұл ғалымдар қызығушылықты зерттеп, оның жемісін де атап өтті. Мысалы: баланың белсенділігін ояту, қызығушылығын арттыру; баланың шығармашылық заңдылықтарын дамыту және тәрбиелеу және т. б.

Мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығы - баланың жеке дамуын қамтамасыз ететін, танымдық тапсырмаларды шешу кезінде игерілген білімдер мен біліктерді іс жүзінде қолданылатын, ең бастысы, саналылықпен білімдеріне, дағдыларына және интеллектуалдық бейімділіктеріне сүйеніп, өз бетімен кәсіптік бағдар мәселесін анықтайтын және өзіндік шығармашылық ой-өрісін кеңейте білуімен сипатталатын жеке тұлғаға тән қасиет.

Мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын тәрбиелеу ,білім беру барысында дамыту үшін мұғалім тарапынан ұйымдастырушылық пен дұрыс басшылық және оған балалардың өздері белсенділік танытпағы ләзім.

Ал оқушылардың жеке басының дамуына белсенді болуы үшін оны қажетсінуі, ізденуі, бағдарлай білуі, зерттеу біліктері болуы қажет. Бұл жерде оқушылардың қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың танымдық жан қуаттарының оянуына ықпал етудің, сол жолда ізденісін, талабын ұштап, білім деңгейін жетілдірудің маңызы ерекше.

Білім - үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осыған сәйкес оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік-дағдыларды меңгертумен бірге табиғат, қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту-бүгінгі күннің басты талабы. Осы талап тұрғысынан алғанда, ұйымдастырылған оқу іс әрекеттің сан түрлі әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды тиімді пайдаланудың маңызы ерекше. Сонымен мектепке келген балаларды оқыту барысында танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін қажетті жағдайлар жасау керек:

- мұғалім ең алдымен топта шығармашылық көңіл-күй тудыру үшін баланың назарын бір нәрсеге аудару керек. Мысалы балалардың назарын шығармашылық белсенділігін дамыту үшін үнемі тапсырма, жаттығу, ойын түрлерін ұсынған жөн:

- шығармашылықпен жеке-дара оқушы емес, топтың бүкіл балалары ойласу үшін жағдай, мүмкіндік туғызу.

топта, ұжымда өзара шығармашылық қарым-қатынас, шығармашылық ахуал орнату;

- мұғалім – бала үшін қарапайым ғана жан. Ал егер ол оқиға, сюжет құруға, образ жасауда жазушылық шеберлік танытса, балалар ерекше елтиді. Өздерінің күшіне деген сенім қалыптасады. Сондықтан мұғалімнің шығармашылықпен айналысуы және өзінің жазған дүниелері жөнінде оқушылармен пікір алмасуы баланың танымдық белсенділігін дамытады.

- танымдық қызығушылық үшін психологиялық қауіпсіздік, еркіндік, ашықтық, бостандықты қамтамасыз ету;

- шығармашылықты тежейтін үш нәрсе бар: біреуі —«сәтсіздікке ұшыраймын, қолымнан ешнәрсе келмейді» деген тыс қорқыныш сезімі, екінші - өзіне-өзі тым риза болмаушылық сезімі (не жазса да өзі ұнатпайды, кейде өзін-өзі жек көріп кетеді), үшіншісі — жалқаулық. Ондай жағдайда баланы құтқарудың жолдарын табу:

- оқушының қызығушылықпен айналысуына топта, ойын үстінде, үйде қолайлы жағдай туғызу;

- белсенділік бағытқа оқушыны жүйелі, саналы түрде қалыптастырып отыру:

- мұғалім баланы белсенділіктің түрлеріне үйретіп, баулу үшін өзі де қарулануы керек.

Мұғалім мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін бағыт-бағдар беруде шығармашылық тапсырмаларды балаға ұсынуда танымдық қызығушылығын қалыптастыру жолдары көзделу, білімді меңгертуде оқушының танымдық қызығушылығын ұйымдастырылған оқу іс әрекеті барысында дамыту керек.

Қызығу білім беруде оқу-тәрбие үрдісінде өте қажетті шарттар, яғни мәселелер болып табылады.

Қызығу мектептегі оқушылардың жақсы оқуына, оқығанын ары қарай дамытуына, адамгершілігі мол, шығармашыл етіп тәрбиелеуіне ықпалы зор. Мектепте оқушылардың ұжымдық таным қызметін іске асыру үшін, оған баланың қабілетін білген жөн.

Қабілет – баланың бір нәрсеге деген құштарлығы арқылы ашылады. Қабілетсіз бала жоқ. Қабілеттілік нышан арқылы білінеді.

Оқушыны мектепте оқытудың ерекшеліктері:

тұрақты оқушылар тобы; әр баланың оқуын қадағалап бақылау, оған көмек көрсету; ұйымдастырылған оқу іс әрекет мазмұнын топта қабылдау.

Міне, осы ерекшеліктер баланың ұжымда білім алып, таным қызметінің дамуына мүмкіндік береді.

Мектеп оқушыларының танымдық қызығуы мынадай көрсеткіштерге ие:

қоршаған ортадағы құбылыстар мен объектілерге және іс-әрекет сипатына қарай таңдамалы қатынас;

танымдық үрдіс пен танымдық қызығушылықтың көрінуі;

танымдық қызығушылықта еріктің болуы;

танымдық қызығушылықтың жалпы сипаты;

жаңаны білуге ұмтылысы;

мектепке және басқаларға деген жағымды қатынас.

Қызығу жұмыстағы кемшілікті және қиындықты жеңуге көмектеседі, қол жетпейтін нәтижелерге жеткізеді. Мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыру, белсендіру, одан жан-жақты дамыған, білімді, шығармашыл қайраткерді қалыптастыруға, ойшаң, эмоцияға бай, қарым-қатынасшыл ұрпақты тәрбиелеуге көмектеседі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығы сыныпта және сыныптан тыс уақытта дамиды. Оқу процесінің негізгі түрі-ұйымдастырылған оқу қызметі. Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті Оқушылардың танымдық іс-әрекетін (оқу, еңбек, ойын) дамытады, оларды ұжымдастырады

Ал бос уақытында, яғни оқушылардың танымдық қызығушылығы-серуендеу, ойындар, көңілді Ұлттық мерекелер, эстафеталық жарыстар. Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті барысында, бос емес оқушылар ұжымда жұмыс істегенде, танымдық қызығушылық айтарлықтай дамиды. Мұғалімдер ынтымақтасатын жұмыс түрлеріне логикалық тапсырмалар, тапсырмалар, қызықты сұрақтар, сурет салу, жеті өнер үйірмесі жатады.

Алайда, бұл жағдайлар күнделікті тәжірибеде көрінбейді. Оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыратын мұғалім бола отырып, ол танымдық қызығушылықтың мақсатын таңдауға белсенді қатысады және оны өмірде жүзеге асырады.

Елде білім беру жүйесінде көптеген оң өзгерістер бар. Оларға оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру, оқытудың озық технологияларын пайдалану, жеке қасиеттерін, қабілеттерін дамыту, шығармашылық қабілеттерін, танымдық қызығушылықтарын, белсенділігін, таланттарын дамыту жатады.

Балалардың негізгі білімі де бағдарламадан бастау алады. Бағдарламада теориялық материал бір-бірімен байланысты жүйелі түрде беріледі, өзара сабақтастықта балалардың жас ерекшеліктеріне бейімделеді.

Әрбір грамматикалық тақырып бойынша жаттығулардың біртіндеп күрделенуі, мысалы, білім беру мазмұнының күрделенуі балалардың белсенділігін, қызығушылығын, іс-әрекетке қабілеттілігін арттырады, уақыттың қаншалықты тез өткенін түсінбейді, жаттығуды қызығушылықпен орындайды.

Балалардың сабаққа деген қызығушылығы, сабақтың мазмұнын жанқиярлықпен жүргізу жаттығулардың мазмұнына, оның талаптарына байланысты. Дидактикалық материал баланың танымдық белсенділігін, қызығушылығын қалыптастыруда ойластырылуы керек. Яғни, А. Байтұрсынов қағидаты бойынша жеңілден ауырға дейін жүзеге асырылады. Жеңілден ауырға ауысу тапсырмалар, олар білім беру мазмұнында да ұсынылған, бала бұрын болған білім негіздерімен бірге орындайды. Балалар негізгі кезеңде сапалы білім беру бағдарламасынан бастайды.

Ол үшін тәрбиеші алдымен баланың назарын топта шығармашылық көңіл-күй қалыптастыру үшін бір нәрсеге аударуы керек. Яғни, баланың назарына танымдық қызығушылықты қалыптастыру үшін үнемі шығармашылық тапсырмалар-жаттығулар, ойындар ұсынған жөн.

Біздің бақылауларымыз бойынша әр ғалым оқыту әдістерінің жіктелуін өзінше дәлелдейді. Бірақ барлық ғалымдар оқыту әдістерінің жіктелуін, білім көзін, балалардың танымдық белсенділігін негізге алады.

Қазіргі уақытта жалпы білім беретін мектептер мен балабақшалардың міндетті шарты шығармашылық қызметте өзінің талантын білуге және көрсетуге қабілетті жан-жақты тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Ол үшін, ең алдымен, балалардың шығармашылық қабілеттеріне, іс-әрекетке деген қызығушылығына көп көңіл бөлу керек.

Балалардың оқу процесіне деген танымдық қызығушылығын арттыру, психикалық энергияны оятуды ынталандыру.

Сондықтан оқушылардың шығармашылық, танымдық қызығушылығын қалыптастырудың психологиялық ерекшелігін, теориялық негіздерін анықтау және практикалық анықтау бүгінгі оқу процесінің басты тақырыбына айналады.

Бәсекеге қабілетті дамыған ел болу үшін біз сауаттылығы жоғары ел болуымыз керек.

Таным - бұл надандықтан білімге ұмтылатын ойлау өрісінің күрделі тенденциясы. Балалардың өнімді оқуына әсер ететін сыртқы және ішкі күштер немесе себептер болады.

Олардың қызығушылығы артқан сайын олардың танымдық белсенділігі жетіледі. Сондықтан қызығушылық оқу процесінде өте маңызды орын алады. Балалардың танымдық қызығушылығын дамытуда мұғалімдердің, әдіскерлердің білім деңгейі үнемі білім іздеген кезде ғана өз жемісін береді

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақтың мифтік әңгімелері.-Алматы: Ғылым, 2002.-320 б.
2. Жанайдаров О. Ежелгі Қазақстан мифтері.-Астана: Аруна, 2006.-252 бет.

Косманова А.Б.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА

В статье рассматривается, что в педагогическом словаре познание – это творческая деятельность субъекта по получению истинных знаний о мире и дается с точки зрения получения информации о внешней среде.

Kosmanova A.B.

PEDAGOGICAL PROBLEMS OF INCREASING COGNITIVE INTEREST

The article considers that in the pedagogical dictionary, cognition is the creative activity of a subject to obtain true knowledge about the world and is given from the point of view of obtaining information about the external environment.

УДК:373.24

Кушнеренко О.В., Исина Г.М.

Воспитатели КГКП я/с “Балдәурен” Бухар Жырауский район поселок Ботакара,
Карагандинская область, Республика Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

В статье говорится о современных путях решение проблем детей с особыми образовательными потребностями лежат в педагогическом умении и профессионализме педагогов дошкольной организации.

В настоящее время проблема воспитания и обучения детей с особыми образовательными потребностями в нашей стране встает весьма остро. С каждым годом на свет появляется всё больше детей с различными отклонениями в развитии, а это значит, что им необходимо дать качественное образование и воспитание, что бы они стали полноценными членами общества в будущем.

Дети с особыми образовательными потребностями - это дети, нуждающиеся в получении специальной психолого-педагогической помощи и организации особых условий при их воспитании и обучении. Под особыми образовательными потребностями понимают потребности, возникшие в связи с нарушением психофизического развития и ограничением

возможностей освоения образовательных (общеобразовательных) программ, формирования и развития навыков жизненной компетенции (социального адаптирования).

Интеграция детей с особыми образовательными возможностями в обычные образовательные учреждения - это мировой процесс, в который вовлечены все высокоразвитые страны. Ученые пришли к инклюзивному образованию в логике использования сензитивных периодов становления высших психических функций, предупреждения возникновения «социальных вывихов» и связанных с ними вторичных отклонений в развитии.

В современном казахстанском обществе сложилась стойкая тенденция интенсивного роста числа детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) различного генеза. В стране отчетливо прослеживается тенденция к увеличению численности детей, имеющих различные нарушения физического и нервно-психического здоровья. При этом остаются не выявленными компенсаторные возможности лиц с ОВЗ в направлении совместного обучения и сотрудничества. Не разрешены психосоциальные и дидактические проблемы включения этих личностей в социум нормально развивающихся сверстников, а также психодидактические проблемы сопровождения этого процесса [1]. Развитие инклюзивного образования следует рассматривать как одно из наиболее важных и перспективных направлений совершенствования системы образования детей с ограниченными возможностями здоровья.

Организация обучения таких детей в образовательных учреждениях общего типа, расположенных, как правило, по месту жительства ребенка и его родителей, позволяет избежать помещения детей на длительный срок в учреждение интернатного типа, создать условия для их проживания и воспитания в семье, обеспечить их постоянное общение с нормально развивающимися детьми и таким образом способствует эффективному решению проблем их социальной адаптации и интеграции в общество [2].

Сущность инклюзивного образования состоит в том, что разнообразию потребностей учащихся с инвалидностью должна соответствовать совокупность сервисов, в том числе такая образовательная среда, которая является наименее ограничивающей и наиболее включающей. Это предполагает создание адаптивной образовательной среды, позволяющей обеспечить личностную самореализацию и полноценную социальную жизнь таких детей в образовательном учреждении.

Принципами инклюзивного образования являются:

- включение в образовательную и социальную жизнь школы всех детей по месту жительства;
- включение в образовательную среду детей-инвалидов с начального этапа образования;
- создание системы обучения, удовлетворяющей потребности каждого обучающегося;
- обеспечение успешности, безопасности и значимости всех учащихся. Разрабатывая вариативные формы инклюзии и внедряя их в практику необходимо решать следующие задачи:
 - расширить охват нуждающихся детей необходимой им специальной педагогической помощью;
 - обеспечить «особым» детям возможность интегрироваться в среду нормально развивающихся сверстников;
 - обеспечить родителям возможность получать необходимую консультативную помощь;
 - обеспечить педагогам, работающим с интегрированными детьми, постоянную и квалифицированную помощь и поддержку.

Выделяют следующие варианты интеграции детей с ОВЗ:

- интеграция через раннюю коррекцию;
- обоснованный отбор детей для включения в инклюзивное обучение;
- обязательная индивидуальная коррекционная помощь каждому ребенку.

Различают две основные формы интеграции:

- социальную;
- педагогическую.

Первая предполагает адаптацию обучаемых с ОВЗ в общую систему социальных отношений в рамках той образовательной среды, в которую они интегрируются. Вторая предусматривает формирование у лиц с проблемами в развитии способностей к усвоению учебного материала, определяемого общим учебным планом.

Считается, что в рамках интеграции происходит взаимопроникновение общей и специальной образовательных систем, что способствует социализации обучаемых с ОВЗ. В то же время нормально развивающиеся сверстники, попадая в полисубъектную среду, воспринимают окружающий социальный мир в его многообразии, т.е. единым сообществом, включающим и сверстников с психосоциальными нарушениями [3].

Следует также учитывать, что дети с особыми образовательными потребностями отличаются от здоровых сверстников своими адаптационными возможностями. Это проявляется, прежде всего, в особенностях адаптации таких детей к обучению, которое осуществляется в коллективе сверстников.

Известно, что в целом процесс адаптации детей к обучению является весьма сложным. Это объясняется тем, что детский возраст характеризуется:

- очень высоким темпом развития, в том числе, социального, совершенствованием всех систем организма;

- неразрывной связью между физическим, нервно-психическим и социальным развитием ребенка при опережающем развитии первого;

- ведущей ролью взрослого как важного фактора оптимизации адаптивного процесса.

Адаптивные возможности ребенка с особыми образовательными потребностями ослабляются следующими обстоятельствами:

1. Характером проблем (нарушения зрения, слуха, опорно-двигательного аппарата, психические, и общие заболевания).

2. Психофизиологическими особенностями (тип ВНД, темперамент, биоритмологические свойства, характер памяти и др.).

3. Недостатком физического здоровья. Дети, имеющие статус детей с особыми образовательными потребностями, страдают заболеваниями, не связанными напрямую с их диагнозом, чаще условно здоровых детей и чаще, чем дети, страдающие хроническими заболеваниями. Для них характерна соматическая ослабленность.

4. Недостатком психологических возможностей для общения (условия воспитания в закрытом учреждении или в замкнутом мире семьи, обучение на дому, настороженное отношение сверстников, неумение педагога найти подход к ученику, непонимание его проблем, незнание его возможностей, гиперопека со стороны взрослых формируют личность, психологически и социально инфантильную, коммуникативно беспомощную).

5. Недостатком материальных средств для удовлетворения специфических потребностей детей с особыми образовательными потребностями (средства передвижения слуховые аппараты, специальные приспособления и т.д.), а также наличием архитектурных и психологических барьеров общества, которые в значительной мере ограничивают возможности с особыми образовательными потребностями к социальному приспособлению.

6. Ограниченностью возможностей детей с особыми образовательными потребностями участвовать в деятельности, соответствующей их возрасту (игровой, учебной, трудовой, коммуникативной), которая лишает ребенка базы социальной адаптации. Как следствие, родители и общество стремятся уберечь такого ребенка от участия в сложных жизненных ситуациях, что не способствует формированию и укреплению адаптационного механизма и тормозит развитие личности ребенка.

7. Разнообразными психологическими нарушениями и расстройствами, ограничением мобильности и независимости, нарушением способности заниматься обычной для своего возраста деятельностью, непосредственно затрудняющими социальную адаптацию детей с особыми образовательными потребностями и интеграцию их в общество.

8. Нахождением ребенка с особыми образовательными потребностями в незнакомой среде, которая угнетает обычную активность детей, что связано с недостаточной информированностью о новой среде.

Организация обучения таких детей в дошкольных образовательных организациях общего типа, расположенных, как правило, по месту жительства ребенка и его родителей, позволяет избежать помещения детей на длительный срок в учреждение интернатного типа, создать условия для их проживания и воспитания в семье, обеспечить их постоянное общение с нормально развивающимися детьми и таким образом способствует эффективному решению проблем их социальной адаптации и интеграции в общество [4].

Необходимым условием организации успешного обучения и воспитания детей с ограниченными возможностями здоровья в образовательных учреждениях общего типа является создание адаптивной среды, позволяющей обеспечить их личностную самореализацию в образовательном учреждении.

Для решения проблем детей с особыми образовательными потребностями в дошкольной организации могут использоваться следующие методы и технологии:

1. санаторно-профилактическая реабилитация;

2. адаптивная физическая культура;

3. адаптивный спорт;

4.арт-терапия: творческая терапия, изотерапия, кляксография, пескотерапия, фольклортерапия, театротерапия, танцтерапия, цветология, музыкотерапия и другие;

5.сенсорные комнаты;

6.коммуникативная терапия.

Выбор конкретных методов и технологий зависит от особенностей развития ребёнка. Для определения индивидуальных образовательных потребностей ребёнка и выбора подходящих методов и технологий рекомендуется обратиться к специалистам [5].

Инклюзия рассматривается как процесс признания и реагирования на разнообразные потребности не только здоровых обучающихся, но и детей с особыми образовательными потребностями. Она предполагает их активное участие в процессе получения знаний, в культурной и общественной жизни. Инклюзия приводит к уменьшению сегрегации в системе образования. Она требует изменений и модификаций содержания, подходов, структуры и стратегии образования с учетом потребностей обучающихся различных групп, руководствуясь убежденностью, что системы общего образования обязаны обучать всех детей.

Инклюзия означает раскрытие каждого ребенка с помощью образовательной программы, которая достаточно сложна, но соответствует его способностям. Инклюзия создает условия для обеспечения потребностей, для оказания поддержки, необходимой как детям, так и педагогам для достижения успеха.

Список использованных источников:

1.Инклюзивная практика в дошкольном образовании: пособие для педагогов дошкольных учреждений / под ред. Т.В. Волосовец, Е.Н. Кутеповой. – Москва: МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2011. – 144 с.

2. Инклюзивное образование: идеи, перспективы, опыт / авт.-сост.Л.В. Голубева. – Волгоград: Учитель, 2021. – 95 с.

3. Артюшенко, Н. П. Организационно-педагогические условия обучения детей с ограниченными возможностями здоровья средствами инклюзивного образования: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Артюшенко Наталья Петровна. – Томск, 2010. – 23 с.

4. Инклюзивное образование: проблемы совершенствования образовательной политики и системы: Материалы международной конференции. 19–20 июня 2008 года. — СПб.: Изд во РГПУ им. А. И. Герцена, 2018. — 215 с.

5. Инклюзивное образование: методология, практика, технологии: Материалы международной научно-практической конференции (20-22 июня 2021, Москва) / Москва. гор. психол-пед. ун-т; Редкол.: С. В. Алехина и др. – М.: МГППУ, 2011. – 244 с.

Kushnirenko O.V., Isina G.M.

MODERN WAYS TO SOLVE THE PROBLEMS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN A PRESCHOOL ORGANIZATION

The article talks about modern ways to solve the problems of children with special educational needs lie in the pedagogical skills and professionalism of preschool teachers.

Масалимова Г.А.

«№65 ЖББМ» КММ Директордың оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

БІЛКТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ

Мақала біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуына арналған. Жұмыста педагогтарда кездесетін кәсіби қиындықтар мәселесі зерделенген. Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуы негізінде шағын зерттеу жүргізген. Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының моделі берілген.

Қоғамдағы экономикалық - әлеуметтік өзгерістерге орай бүгінгі таңда білім беру жүйесі де қарқынды өзгерістерге толы. Педагогикалық ұжым дамуының осы жаңа кезеңі мамандардың қызметін реттейтін нормативтік-құқықтық құжаттарды жаңарту негізінде білім беру сапасына қойылатын талаптардың өзгеруімен байланысты болып отыр. Осы білім беру жүйесіндегі жүріп жатқан қарқынды даму өзгерістері біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының қажеттігін айқындайды.

Осыған орай білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың стратегиялық мақсаты экономиканың инновациялық даму талаптарына және қоғамның қазіргі заманғы қажеттіліктеріне сәйкес сапалы білім берудің қолжетімділігін арттыру болып табылады. Осы мақсатты іске асыру түрлі міндеттерді шешуді көздейді, олардың басым бағыты адами әлеуетті барынша тиімді дамытуға және азаматтардың өмір бойы өзін-өзі танытуы үшін жағдай жасауға мүмкіндік беретін үздіксіз білім беру жүйесін қалыптастыру болып табылады. Үздіксіз кәсіптік білім беру кәсіптік білім берудің негізгі білім беру бағдарламалары мен қосымша кәсіптік білім беру бағдарламаларының сабақтастығын іске асыру процесі ретінде қарастырылады. Бұл үздіксіз білім берудің ажырамас бөлігі және кәсіби біліктілік деңгейін жүйелі түрде арттыруға және оны еңбек нарығының талаптарына сәйкес келтіруге бағытталған. Алайда барлық мұғалімдерді ұйымдастырылған оқыту формаларымен қамти алмайтын қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мәселенің өзектілігін айқындайды [1].

Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуы жоғары деңгейде болуы үшін алдымен осыған байланысты педагогтардың кәсіби дамуында қандай қиындықтарға кездесетінін анықтау керек болды. Осы мақсатта шағын зерттеу жұмысын жүргіздік. Ол сауалнама түрінде әзірленді. Жалпы педагогке өз қызметін жалпы педагогикалық, ғылыми-теориялық, әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, коммуникативтік дайындаудағы өзінің кәсіби қиындықтары мен қажеттіліктерін бағалау көрсеткіштері бойынша болды. Педагогтарға кәсіби қиындықтарының әр саласы маңызды көрсеткіштермен ұсынылған. Әрбір көрсеткішті талдау және бағалау төрт деңгейлі шкала арқылы жүзеге асырылады. Егер көрсеткіш байқалмаса немесе нашар көрсетілсе, 0 балл қойылады; 1 балл - егер индикатор сирек көрінсе немесе жеткіліксіз болса; 2 балл - егер көрсеткіш жиі немесе жеткілікті түрде көрсетілсе; 3 балл - егер индикатор әрдайым көрінсе немесе айтылса.

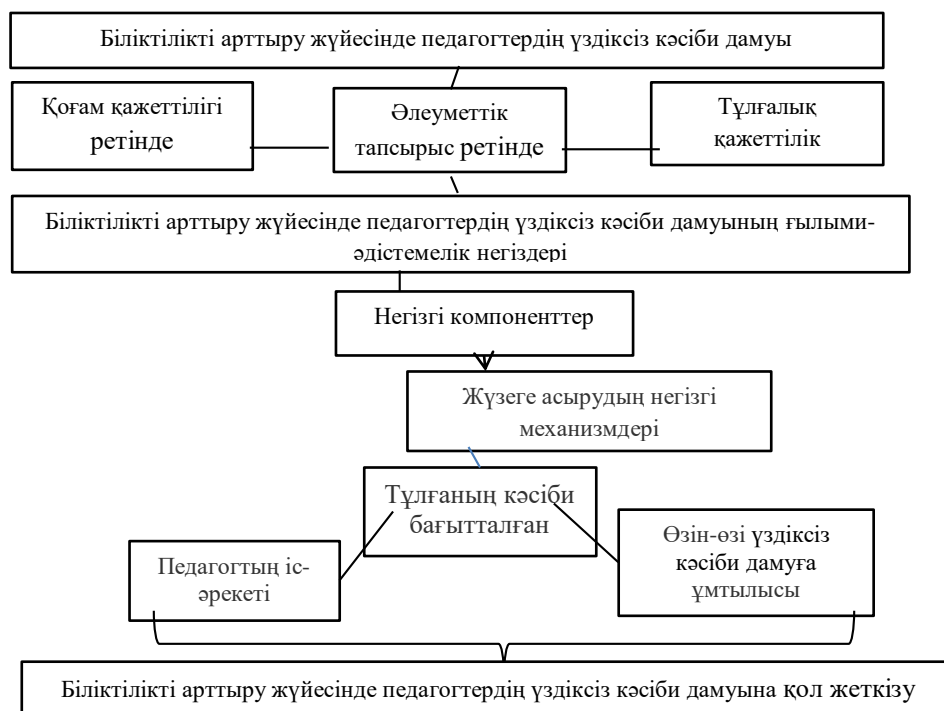
Кәсіби қиындықтар деңгейі

Кәсіби қиындықтар деңгейі	Педагогтердің кәсіби қиындықтары / балдар				
	жалпы педагогикалық	ғылыми-теориялық	әдістемелік	психологиялық-педагогикалық	коммуникативтік
Жоғары деңгейі: қиындықтар анықталды	10%	12%	8%	5%	5%
Сыни деңгейі: қиындықтар жиі, жеткілікті түрде көрінеді	20%	18%	22%	25%	10%
Болуы мүмкін деңгейі: қиындықтар сирек, жеткіліксіз көрінеді	30%	35%	30%	20%	25%
Оңтайлы деңгейі: қиындықтар көрінбейді, көрінсе әлсіз болады	40%	35%	40%	50%	60%

1-сурет. Педагогтердің кәсіби қиындықтары.

Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуы өңірлік жүйесі негізінде жүргізген зерттеу, осы сұраныстарға толық жауап бермеді, сондықтан осы мәселе бойынша модель әзірлеу қажеттігі туындады. Арнайы технологияны моделдеу және іске асыру кезінде педагогтардың кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің келесі психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері анықталды және ескерілді: алынған кәсіби білім сапасы; - педагогикалық-психологиялық теорияны практикалық қызметпен барынша жалғастыра алуы; мәдени-білім беру ортасының өзіндік ерекшелігі; әзірленген модель бағдарламаларын іске асырудың модульдік вариативтілігі; белсенді формалар мен оқыту әдістерін пайдалана отырып, оқытудың екпінділігінің интерактивті қызметке ауысуы; психологиялық негізделген мониторинг педагогтардың кәсіби құзыреттілік деңгейінің өсуін кезең-кезеңмен қадағалау. Бұл жағдайда білім беру қызметкерлерінің үздіксіз дербестендірілген біліктілігін арттыру және кәсіби қайта даярлау моделін әзірлеу ерекше маңызға ие болады және педагогикалық қызметке дайындықты қамтамасыз ету, педагогтің кәсіби шеберлік деңгейін, оның еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруда маңызды және қол жетімді болады. Осыған орай біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының моделін әзірледік.

2-сурет. Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуының моделі.

Қорыта келе, қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер бүкіл білім беру жүйесіне түбегейлі әсер етті. Осыған орай бүгінгі таңда білім берудегі реформалар мен жаңарту процесі білім беру басымдықтары мен мазмұнының өзгеруімен, жаңа стандарттардың, бағдарламалардың, оқулықтардың енгізілуімен, оқытудың техникалық құралдарының жетілдірілуімен қатар жүретіндігіне көзіміз жетеді. Мұның бәрі білім беру процесінің негізгі тұлғасы ретінде қазіргі заманғы педагогтан кәсіби құзыреттіліктің жоғары деңгейін, кәсіби және қоғамдық өмірге белсенді қатысуды қамтамасыз ететін жоғары дүниетанымды, дағдыларды талап етеді. Демек біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуын қажет ететін және өзектілігін жоймайтын мәселелердің бірі болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Намазбаева Ж.И., Садыкова А.Б. Научно-практические основы психологического обеспечения современного образовательного процесса. Монография – Алматы: издательство «Ұлағат» КазНПУ им. Абая, 2014 – 172 с.

Масалимова Г.А.

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

Статья посвящена непрерывному профессиональному развитию педагогов в системе повышения квалификации. В работе изучена проблема профессиональных трудностей, с которыми сталкиваются педагоги. Провел небольшое исследование на основе непрерывного профессионального развития педагогов в системе повышения квалификации. Дана модель непрерывного профессионального развития педагогов в системе повышения квалификации.

Masalimova G.A.

CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM

The article is devoted to the continuous professional development of teachers in the professional development system. The paper examines the problem of professional difficulties faced by teachers. I conducted a small study based on the continuous professional development of teachers in the professional development system. A model of continuous professional development of teachers in the professional development system is given.

ӘОК 159.9.

Мекадилова С.К., Байбекова В.А.

«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
samaltai@mail.ru

ГЕШТАЛЬТ ТЕРАПИЯ – ПСИХОЛОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ БАҒЫТЫ РЕТІНДЕ

Мақалада гештальт терапия, гештальт ұғымының мәні, негізгі қағидалары, осы бағытты психолог жұмысында қолданудың ерекшеліктері, психолог пен клиент жұмысындағы бұл бағытты қолданудың тиімділігі, адам өзінің қажеттіліктерін, мүдделері мен мақсаттарын көрсететін гештальттарды жылдар бойы қалыптастыратыны, адамның өз тәжірибесін қалай қабылдайтыны туралы айтылады.

«Гештальт» неміс тілінен аударғанда «бөліктердің конфигурациясы», «сурет», «тұтастық» деп аударылады. Бұл ХХ ғасырдың ортасында неміс-американдық психолог Фридрих (Фриц) Перлз пен оның әйелі Лора Перлз жасаған психотерапиядағы бағыт. Сөздің өзі неміс тілінен аударғанда «пішін», «фигура», «құрылым» дегенді білдіреді. Терапия гештальт тұжырымдамасына сүйенеді, ол оның бөліктерінің қосындысынан үлкен. Бұл дегеніміз, адамды оның жеке элементтерін (ойларын, сезімдерін, мінез-құлқын) талдау арқылы ғана білуге болмайды, оны қоршаған орта контекстінде біртұтас тұлға ретінде қарастыру керек.

Ф.Перлз адам өміріндегі дене сезімдерінің маңыздылығын қалпына келтіруге, әңгіме саласынан іс-әрекет саласына өтуге, өткеннен бүгінге құмарлықтарды енгізуге тырысты. «Мұнда және қазір» қажеттіліктерінің өзектілігі, соның ішінде маңызды естеліктер немесе болашаққа

арналған жоспарлар, себеп-салдарлық байланыстарға баса назар аудармау, сәтсіздіктеріңізді "бақытсыз балалық шақ" деп есептемей, өз өміріңіз үшін жауапкершілікті алуға үйрену мүмкіндігі - мұның бәрі гештальт тәсілінде бірінші орынға қойылады.

Гештальт терапиясы адамның қадір-қасиетін, таңдау еркіндігін және өзін-өзі жүзеге асыруды басты назарға алатын гуманистік психологияны білдіреді. Бұл әдіс экзистенциализм, феноменология, психоанализ және шығыс философиясының элементтерін біріктіреді. Бұл бағыттың басты мақсаты - адамға саналы және өз өміріне жауапты болуға мүмкіндік беру.

Гештальт адамның өз тәжірибесін қалай қабылдайтынын сипаттайды. Гештальт - бұл басқа элементтерден ерекшеленетін және адам үшін мағынасы бар нәрсе. Мысалы, музыканы тыңдаған кезде біз оны жеке дыбыстардың жиынтығы ретінде емес, тұтас әуен ретінде қабылдаймыз. Суретті көргенде біз щетканың әр соққысын байқамаймыз, бірақ кескінді көреміз. Мәтінді оқығанда біз әр әріпке назар аудармаймыз, бірақ мәнін түсінеміз.

Техника адам өзінің қажеттіліктерін, мүдделері мен мақсаттарын көрсететін гештальттарды жылдар бойы қалыптастырады деп мәлімдейді. Олар аяқталған немесе аяқталмаған болуы мүмкін. Аяқталған гештальт - бұл сіздің қажеттіліктеріңізді жабатын және сізге тұтастық пен үйлесімділік сезімін беретін нәрсе. Аяқталмаған - шешілмеген, қанағаттандырылмаған немесе сәйкес келмейтін және шиеленісті, мазасыздықты немесе ыңғайсыздықты тудыратын нәрсе.

Осы әдісті қолдана отырып, сіз шешілмеген сұрақтарыңызды көре аласыз және оларды аяқтау үшін жұмыс істей бастайсыз. Бұл көбінесе жинақталған қақтығыстардан, жарақаттардан және бақытты өмір сүруге кедергі келтіретін блоктардан арылуға мүмкіндік береді.

Гештальт терапиясы үш негізгі қағидаға негізделген: хабардарлық, өзектілік және жауапкершілік.

Хабардарлық - бұл адамның қазіргі уақытта болу және оның тәжірибесіне мұқият болу қабілеті. Бұл сіздің ойларыңызды, сезімдеріңізді, тілектеріңізді және әрекеттеріңізді бағалаусыз немесе пайымдаусыз байқауды білдіреді. Хабар адамға өзін жақсы тануға, оның қажеттіліктері мен ресурстарын тануға, сондай-ақ шындықты сол күйінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Өзектілік - бұл қазіргі кездегі тілектер мен мақсаттарға сәйкес өмір сүру және жұмыс істеу қабілеті. Бұл ортамен байланыста болуды және оған барабар жауап беруді білдіреді. Өзектілік адамға өз іс-әрекетінде тиімді, шығармашылық және икемді болуға мүмкіндік береді.

Жауапкершілік - бұл сіздің таңдауыңызды және әрекеттеріңіздің салдарын тану мүмкіндігі. Бұл сіздің өміріңіздің авторы болуды және кінәні немесе жауапкершілікті басқаларға жүктемеуді білдіреді. Жауапкершілік адамға тәуелсіз, сенімді және мақсатты болуға мүмкіндік береді.

Гештальт терапия осы үш қасиеттің дамуын қолдайды және сіздің өміріңіз үшін саналы және жауапты болуға мүмкіндік береді.

Бұл психотерапиялық бағытта гештальттардың қалыптасуы мен аяқталуын сипаттау үшін әртүрлі ұғымдар қолданылады, атап айтқанда:

Полярлық - бұл тұлғаның екі қарама-қайшы немесе бірін-бірі толықтыратын аспектілерінің қарама-қайшылығы, мысалы, жақсы мен жаман, белсенді және пассивті, рационалды және эмоционалды. Адам өзінің полярлықтарын мойындауы және біріктіруі керек, оларды жоққа шығармауы немесе басып тастамауы керек. Бұл сізге біртұтас және үйлесімді болуға мүмкіндік береді.

Байланыс - бұл адамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға және мақсаттарға жетуге мүмкіндік беретін ортамен өзара әрекеттесуі. Ол толық немесе толық емес. Толық байланыс - сіз осы сәтте болған кезде, жаңа тәжірибеге ашық және өзгеретін жағдайларға бейімделе аласыз. Толық емес байланыс - сіз алаңдаған кезде немесе өзіңізді шындықтан қорғаған кезде. Гештальт терапиясы адамға байланыс қабілетін жақсартуға және көбірек тануға көмектеседі.

Қарсылық - бұл тәжірибені өзгертуге немесе түсінуге қарсылық. Бұл қауіптен немесе қауіптен қорғауға қызмет етсе пайдалы. Алайда, қарсылық адамның өсуіне және дамуына кедергі келтірсе, зиян келтіруі мүмкін. Техника адамға өзінің қарсылығын көруге және оны жеңуге мүмкіндік береді.

Интерруссия - бұл гештальттың қалыптасуы немесе аяқталуының бұзылуы. Бұл сыртқы (мысалы, шу, жарақат, стресс) немесе ішкі факторлардан (мысалы, қорқыныш, күмән, кінә) туындайды. Интерруссия адамның өз қалауын қанағаттандыру немесе мақсатқа жету қабілетін жоғалтуына және аяқталмаған гештальтпен қалуына әкеледі. Техника адамға бұл процесті қалпына келтіруге көмектеседі.

Гештальт терапиясы жұмыс істеу үшін әртүрлі әдістерді қолданады. Олар клиентке өз тәжірибесін біржола түсінуге, сезімдері мен тілектерін білдіруге, басқалармен байланыс

орнатуға және аяқталмаған гештальттарын аяқтауға көмектесуге бағытталған. Міне, олардың кейбіреулері:

Диалог: психолог пен пациент арасындағы тең және сенімді қарым-қатынасты қамтиды. Диалог - бұл әдеттегі әңгіме немесе сұхбат емес, керісінше, бір-бірінің алдында шынайы болып көріну, тыңдау, беру және кері байланыс алу тәсілі. Диалог клиентке оқшауланудан шығып, қолдау мен қабылдауды сезінуге мүмкіндік береді.

Эксперимент - бұл терапевт диалог барысында клиентке ұсынатын арнайы жаттығу немесе тапсырма. Ол тәжірибенің белгілі бір аспектісін белсендіруге, гипотезаларды немесе болжамдарды тексеруге, мүмкіндіктерді зерттеуге, қажетті жағдайларды немесе шешімді модельдеуге бағытталған. Бұл клиентке сөзден іс-әрекетке, абстрактіліден нақтыға, өткеннен немесе болашақтан бүгінге өтуге мүмкіндік береді.

Феноменологиялық тәсіл - бұл клиенттің тәжірибесін түсіндірусіз немесе бағалаусыз қабылдау және сипаттау тәсілі. Бұл әдіс психологқа әлемді клиенттің көзімен көруге және оның бірегейлігін анықтауға мүмкіндік береді, ал клиентке стереотиптерден, алалаушылықтардан және ойлау үлгілерінен арылуға және жаңа тәжірибеге жол ашуға мүмкіндік береді.

Тәнді тыңдау жұмысы - бұл адамның психикасы мен физиологиясы арасындағы байланысты ескеретін әдіс. Ол клиенттің дене сигналдарын, сезімдері мен өрнектерін бақылауды, денені босаңсыту, босату немесе белсендіру үшін әртүрлі әдістерді қолдануды қамтиды. Бұл жұмыс клиентке өз денесін ақпарат, эмоциялар, бейнелер мен ресурстар көзі ретінде тануға мүмкіндік береді.

Гештальт терапиясы - бұл пациент пен терапевт арасындағы өзара әрекеттесу, олар клиенттің қазіргі кездегі тәжірибесін бірлесіп зерттейді. Ол жеке, жұпта, топта немесе отбасында, жеке немесе онлайн режимінде өтуі мүмкін. Сеанстың ұзақтығы клиенттің, ересек адамның немесе баланың мақсаттары мен қажеттіліктеріне байланысты 30 минуттан 2 сағатқа дейін өзгереді.

Кездесу клиент пен терапевт арасында сенім орнатудан басталады. Психолог клиентті қарсы алады, өзін таныстырады, Әдістеменің мақсаттары мен принциптерін түсіндіреді, клиентпен оның кездесуден не күтетіні мен сұраныс, тілектерін талқылайды. Ол сессияда қандай тақырыптарды, тапсырмаларды немесе мәселелерді талқылау керектігін нақтылайды.

Маман клиентті қазіргі уақытта болып жатқан тәжірибесі туралы "қазір" айтуға шақырады. Ол клиенттің өз ойларын, сезімдері мен тілектерін түсінуге мүмкіндік алу үшін әртүрлі әдістерді қолданады. Бұл көбінесе аяқталмаған гештальттарды, яғни біртұтас және үйлесімді болуға кедергі келтіретін нәрсені анықтауға мүмкіндік береді. Терапевт пациентті өз тәжірибесін зерттеуде қолдайды, бірақ оған кеңес немесе дайын шешім бермейді. Ол клиенттің тәжірибесін түсіндірмейді, тек оны көрсетеді және нақтылайтын сұрақтар қояды.

Сессия кезінде маман клиенттің өзімен және қоршаған ортамен қалай әрекеттесетініне назар аударады. Ол жауапкершіліктен аулақ болу үшін қолданатын проблемаларды, қайшылықтарды, блоктарды немесе қорғаныс механизмдерін көрсетеді. Ол клиентке өзін-өзі көрсетудің жаңа мінез-құлқымен немесе көрінісімен тәжірибе жасауды ұсынуы мүмкін. Ол сенім, құрмет және қолдау атмосферасын құруға тырысады.

Кездесу қорытындылаумен және кері байланыспен аяқталады. Маман клиенттен сессиядан кейін өзін қалай сезінетінін, өзі туралы не білгенін және түсінгенін, оған не пайдалы екенін, не қиын болып көрінгенін сұрайды. Ол клиенттің тәжірибесін қалай көргені және сезінгені туралы кері байланыс береді, сонымен қатар үй тапсырмасы немесе өзін-өзі және өз проблемаларын одан әрі шешуге арналған ұсыныстар береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Перлз, Ф. Гештальт-подход и свидетель терапии. М., 2023. – 252 с.
2. Перлз Ф. Теория гештальт-терапии. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2014. – 384 с.
3. Перлз, Ф. Гештальт-семинары. М., 2007. – 352 с.

Мекадилова С.К., Байбекова В.А.

ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПИЯ КАК НАПРАВЛЕНИЕ РАБОТЫ ПСИХОЛОГА

В статье рассказывается о гештальт-терапии, сущности, основных принципах понятия гештальт, особенностях применения данного направления в работе психолога, эффективности использования этого направления в работе психолога и клиента, о том, как человек на протяжении многих лет формирует гештальты, отражающие его потребности, интересы и цели, как человек воспринимает свой опыт.

Mekadilova S.K., Baibekova V.A.

GESTALT THERAPY AS A FIELD OF WORK FOR A PSYCHOLOGIST

The article describes gestalt therapy, the essence, the basic principles of the concept of gestalt, the features of the application of this direction in the work of a psychologist, the effectiveness of using this direction in the work of a psychologist and a client, how a person over the years has been forming gestalts reflecting his needs, interests and goals, how a person perceives his experience.

ОӘК 378

Мухатаева А.Р.

КММ ЖББМ №85, бастауыш сынып мұғалімі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

Султанова Л.В.

Ж.Ташенов атындағы ЖББМ бастауыш сынып мұғалімі, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ МӘСЕЛЕЛІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Мақалада бастауыш мектептегі мәселелік оқытудың мәні, мәселелік оқытудың қазіргі білімге қоятын талаптары, оқушыларды мәселелік оқыту бойынша сабақтың әзірлемесі қарастырылған.

Біз білім беру жүйесіне қойылатын талаптардың қарқынды өзгеру кезеңінде өмір сүріп жатырмыз. Осыған байланысты педагогтардың күш-жігері оқушының мақсат қоюы және іс-әрекетті ынталандыру дербестігін дамытуға, оны жүзеге асырудың жолдары мен тәсілдерін табуға, өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалауға, нәтиже алу қабілетіне бағытталуы керек. Қазіргі өмір әртүрлі және қайшылықты болып табылады. Баланы қиындықтарға қалай төтеп беруге және оларды жеңуге қалай үйретуге болады деген сауалдар қазіргі таңда өмір ағымына қарай өзекті болып отыр. Ендеше осы сұрақтың жауабына бүгін біздің қарастырып отырған мәселеміздің тақырыбы жауап бермек.

Мәселелік оқытудың негізін қалаушы Джон Дьюи, американдық философ, психолог және педагог (1859-1952жж.). Ол бала материалды тек сезім мүшелерін тыңдап немесе қабылдап қана қоймай, оның білімге деген қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, оның оқуының белсенді субъектісі бола отырып игереді деп есептеді.

Мәселелік оқытуда қазіргі білімге қойылатын талаптар көрсетілген (Дьюи бойынша):

- оқушының өз білімін игеруі, осылайша білімнің жеке ғылыми саласының логикасы мен белгілі бір тұлғаны тану процесінің логикасы арасындағы қайшылықты жою;
- білім берудің субъективтілігі;
- оқушының қызығушылығы мен бейімділігін, оның құндылық бағдарларын ескеру.

Бастауыш мектептегі мәселелік оқытудың мәні - педагог танымдық тапсырманы, жағдайды жасайды және балаларға бұрын алған білімі мен дағдыларын қолдана отырып, оны шешудің құралдарын табуға мүмкіндік береді.

Бастауыштағы мәселелік оқыту - бұл педагогтың басшылығымен мәселелерді, міндеттерді, жағдайларды және оларды шешуде оқушылардың белсенді дербес іс-әрекетін құруды көздейтін мұғаліммен өзара әрекеттесуді ұйымдастыру.

Мәселелік оқыту оқушылардың ойларын белсендіреді, оған сын береді, таным процесінде дербестікке үйренеді. Мәселелік жағдайды педагог белгілі бір әдістерді, тәсілдер мен құралдарды қолдана отырып жасайды.

Әрбір жаңа білім балаға белгілі объектінің аз белгілі жақтарын ашады, сұрақ, болжам тудырады.

Психикалық процестерді дамыту үшін оқушылардың танымдық белсенділігін қалай ұйымдастыруға болады? (сезім, қабылдау, есте сақтау, қиял, ойлау және сөйлеуді дамыту).

Бала туылғаннан бастап, ол оны қоршаған әлемнің ашушысы, зерттеушісі екені белгілі. Ол үшін бәрі таңсық, бәрі жаңалық... Балаларда қоршаған әлемді таныған сайын мың сұрақ туындайды. Алайда бастауыш мектеп жасында бала әсіресе, өзін қызықтыратын барлық сұрақтарға өздігімен жауап таба алмайтыны мәлім. Бұл жағдайда оларға көмекке келетін бұл педагогтары болып табылады.

Біз оқытудың түсіндірме-иллюстрациялық әдісімен қатар мәселелік оқыту технологиясының әдістерін (логикалық ойлауды дамытатын мәселелер, мәселелік жағдайларды

модельдеу, эксперимент, тәжірибелік-зерттеу қызметі) қолданамыз. Мәселелік оқыту технологиясы-бұл ойынға, практикалық іс-әрекетке, сөз арқылы жұмыс істеуге, өнер туындыларына, техникалық құрылғыларға қатысу. Мәселелік оқыту технологиялары оқу процесінің барлық кезеңдерінде құрылуы мүмкін: түсіндіру, бекіту, бақылау кезінде. Педагог мәселелік жағдайларды өмір мен денсаулық қауіпсіздігі туралы әңгімелерде, математика сабағында, дүниетануда, жаратылыстану сабақтарында қолданады.

Мәселелік оқыту дегеніміз педагогтың басшылығымен мәселелік жағдайларды құру және балалардың оларды шешудегі белсенді әрекеті, нәтижесінде білім, дағды, қабілет және ақыл-ой қабілеттерін шығармашылық игеру жүреді. Алайда, мұндай көзқарас фрагменттік сипатта болады. Алынған білімді, дағдыларды шоғырландыру үшін біз балаға эмоционалды әсер ету негізінде бағдарламаның бір бөлігінің басқалармен қарым-қатынасы әр түрлі іс-әрекеттерді үйлестіре отырып жүзеге асырылатын интеграцияланған сабақтарды кеңінен қолданамыз.

Мәселелік тапсырманы белгілеу және оны шешу процесі педагог пен оқушылардың бірлескен іс-әрекетінде жүреді. Педагог оқушыларды бірлескен ақыл-ой ізденісіне баулиды, оларға нұсқаулар, түсіндірмелер, сұрақтар түрінде көмек көрсетеді. Танымдық іс-әрекет әңгімемен бірге жүреді. Педагог балаларды байқау, бұрын алған білімдерін салыстыру, жеке фактілерді салыстыру, содан кейін ойлау арқылы қорытындыға келуге шақыратын сұрақтар қояды. Балалар өз ойларын, күмәндарын еркін айтады, жолдастарының жауаптарын бақылайды, келіседі немесе дауласады.

Мәселелік оқытудың негізі - оқушыларға ұсынылатын сұрақтар мен тапсырмалар. Мәселелік оқыту кезінде білім мен іс-әрекет әдістері балаларға дайын түрде ұсынылмайтынын, ережелер мен нұсқаулықтар ұсынылмайтынын атап өткен жөн. Материал берілмейді, бірақ іздеу нысаны ретінде орнатылады. Оқытудың барлық мәні оқушының іздену қызметін ынталандыру болып табылады.

Оқушыларды салыстыруға, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға шақыратын сұрақтар жиі қолданылады. Бұл табиғи нәрсе: адам әлемдегі барлық нәрсені салыстыру арқылы біледі. Салыстырудың арқасында бала қоршаған табиғатты жақсы біледі, тақырыпта жаңа қасиеттерді бөліп көрсетеді, бұл қарапайым, таныс болып көрінген нәрсеге жаңа көзқараспен қарауға мүмкіндік береді.

Салыстыру сұрақтары балалар алдымен айырмашылықтың белгілерін, содан кейін ұқсастықтарды дәйекті түрде көрсететін етіп қояды.

Мәселелік тапсырмалардың ішінде тәжірибе мен жаңадан алынған білім арасындағы қайшылықты ашуға итермелейтіндер ерекше орын алады. Ол үшін оқушылар өздерінің бұрынғы идеяларын қайта қарап, оларды жаңа жолмен қалпына келтіруі керек.

Аталған оқыту технологиясы балалардың ойлау қабілетін белсендіреді, олар қиял жоспарында жауап іздеуге итермелейді.

Біз оқушыларды мәселелік оқыту бойынша сабақтың әзірлемесін өндеп, сол бойынша оқу-тәрбие жұмысын жүйелі атқарудамыз.

1 - кезеңде - мәселені қою - педагогтың негізгі мақсаты-балаларға ұсынылған мәселелік жағдайды түсінуге көмектесу.

2 - кезеңде-білімді өзектендіру-мәселені шешудің келесі кезеңі үшін негіз болатын қажетті білімді өзектендіру.

3 – кезеңнің мақсаты алдымен болжамдарды ұсыну, содан кейін іздеу кезеңдерін бөлу және оларды жоспарлау процесіне тарту болып табылады.

4 кезеңде - шешімді тексеру - негізгі мақсат-шешімді тексеру қызметін ұйымдастыру және дұрыс шешім қабылдауға көмектесу. Тексеруді әртүрлі қызмет түрлері арқылы жүргізуге болады.

5-кезең – «білім жүйесіне кіріспе» жаңа білімді және алынған білімді практикада қолдану жөніндегі іс-әрекетті ұйымдастыруға, оларды беруге бағытталған.

Осыларға сүйене отырып, педагог оқу процесін оқушының өзі жаңа білімнің ашушысы болатындай етіп ұйымдастырады.

Бұл жұмыста педагог пен оқушылардың іс-әрекеттерін кезең-кезеңімен сипаттайтын мәселелік жағдайдың сабақ әзірлемесімен қатар тиімді болды:

- сабақтарға арналған негізгі және шығармашылық құралдарды әзірлеу және дайындау;
- мәселелік оқыту технологиясы негізінде тікелей білім беру қызметін әзірлеу және апробациялау;
- мәселелік оқыту орталығын құру және жабдықтау;
- жұмыс тәжірибесіне мәселелік оқыту технологиясын енгізу.

Сонымен жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, қазіргі таңдағы ұтымды, тиімді педагогикалық технологиялардың бірі осы мәселелік оқыту технологиясы екеніне көзіміз жетеді. Ендеше қазіргі заман ағымына сай өскелен ұрпақ тәрбиелегіміз келсе, заманға бейімделіп әзірленген осы педагогикалық инновациялық технологияларды оқу-тәрбие процесінде жүйелі, ұтымды қолданатын болсақ, жұмысымызда да жақсы нәтижелерге қол жеткізетінімізге сенімдіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 416 с.
2. Лобанова Е.А. Дошкольная педагогика: учебно-методическое пособие/Е.А. Лобанова. – Балашов: Николаев, 2005

Мухатаева А.Р., Султанова Л.В.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассмотрены сущность проблемного обучения в начальной школе, требования проблемного обучения к современным знаниям, разработка урока по проблемному обучению учащихся.

Mukhataeva A.R., Sultanova L.V.

TECHNOLOGY OF PROBLEM-BASED LEARNING IN ELEMENTARY SCHOOL

The article examines the essence of problem-based learning in primary school, the requirements of problem-based learning for modern knowledge, and the development of a lesson on problem-based learning for students.

ӘОЖ 371.268

Мұхтарғали А. Е.

«№64 ЖББМ» КММ. Бастауыш сынып мұғалімі
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
amukhtarqali@bk.ru

Каиров А.А.

Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің
2-ші курс студенті
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
abzalkairov2004@gmail.com

**ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ ТӘРБИЕ: ҚАЗІРГІ АТА-АНАЛАР МЕН ТӘРБИЕШІЛЕР ҮШІН
ПРОБЛЕМАЛАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР**

Бұл мақалада цифрлық дәуірде балалардың білім беру және білім беру саласындағы қазіргі заманғы сын-қатерлеріне шолу жасалады. Мақалада онлайн қауіпсіздік, Цифрлық тәуелділік, деректердің құпиялылығы мен қорғалуы, балалардың әлеуметтік әсері мен психологиялық әл-ауқаты сияқты цифрлық ортаның негізгі аспектілері қарастырылады. Мақалада цифрлық дәуірдегі қиындықтарды сәтті жеңу және перспективаларды жүзеге асыру бойынша ұсыныстар берілген.

Қазіргі таңда цифрлік дәуір кезінде жаңа ұрпақ өсіп жетіліп жатыр. Осы ұрпақ технологияның бар қызығын сәби кезінен сезе бастады. Бұл өз кезегінде жаңа дамып келе жатқан психикаға қатты әсер етеді. Виртуалды әлемде көп отыру, келешекте вербалды қабілеттерді түсінбеуге, қарым-қатынас құру қиындығына әкеледі. Сонымен қатар балалар оқшаулану, ерте стресске бату қауіпінде жүреді. Ал басқа жақтан қарасақ цифрлік дәуірдің ұрпағы жаңа технологияларды түсінуден алдыңғы қатарда жүреді. Оған қоса ғаламтордан керекті ақпаратты тауып, оңай әрі тез соны өзіне сіңіре алады.

Парацельс айтқандай "Бәрі у, бәрі дәрі-дәрмек. Тек доза дәрі-дәрмекті у мен улы дәрі етеді" сондықтан алтын тепе-теңдікті тауып соны ұстану керек. Виртуальды әлем өзінді дамытуға мен онлайн қарым-қатынас құруға мүмкіндігін береді, бірақ тек осы артқышылық үшін виртуалды

әлемге үніліп кету дұрыс емес. Шынайы әлемде де қарым-қатынас құрып, денсаулықты бақылау да маңызды. Осыған сүйене отырып, заманауи технологиялар мен әлеуметтік желілердің жастардың қалыптасуына әсер етуінің жағымды және жағымсыз жақтарын қарастырамыз.

Жағымды жақтарынан интернеттен көптеген қажетті әрі тез ақпарат алуға болады. Бұл онлайн курстар мен сабақтар баланы дамуында үлкен рөлде атқаруы да мүмкін. Ал онлайн платформалар мен әлеуметтік желілер қашықтықтан байланыс ұстап отыруға керемет құрал. Оған қоса бала өз қызығатын саласын тауап қана қоймай, соны жетілдіруде мүмкін.

Жағымсыз жағынан интернетте көп отыру тәуелділікке алып келуі мүмкін. Әлеуметтен оқшаулану, психиканың тежелуі мен дұрыс дамымауы, кибербулинг пен жеке ақпараттың сыртқа шығуы.

Соңғы он жылдың ішінде адамзат интернетті жиі пайдалана бастады, экран алдында көп уақыт өткізіп, шың өмірдегі уақытты қысқартып. Осылай қысқа уақытта өткен өзгеріс интернет тәуелділігіне әкелді. Тәуелділік ең ауыр әрі қиын емделетін психикалық ауру. Қазіргі уақытта үлкен адаммен қоса, кішкентай балалар экрандарынан шыға алмайды. Бірақ кішкентай балаларда тәуелділік одан асқынып кетті. Себебі жаңа ұрпақ сәби кезінен гаджетті қалай қолдануды үйреніп, сол гаджеттің ішінде көп уақытты құртады, сонымен бірге төсектен тұрып, таңғы, түскі және кешкі асты ішіп, төсекке бірге жатып ұйықтайды. Олар виртуалды әлемде өмір сүре бастады. Бұл жағдай өте ауыр нәтижеге әкелуі де мүмкін. Кішкентай организм енді дами бастайын дегенде тәуелділік үлкен бөгет болды. Уақытты шектен көп интернетте өткізу физикалық және психикалық денсаулыққа өте зиянды. Оған себеп қызықты материалдардың көп болуы, интернетке оңай қолжетімділік, стресстен қашу бола алады. Олардың күндерін тек гаджет қана құтқарып алады. Егер де ата-аналар бұл себептерді елемесе, келешекте баланың өміріне, ата-анамен қарым-қатынасына үлкен қауіп түседі. Экран алдын ұзақ уақыт отыру көздің шаршауына, омыртқа сүйектерінің қисаюына, мидың ақпаратқа толуына және т.б. ауруларға мен ақауларға әкеледі. Оған қоса күндіз-түні экран алдында отырған бала, сабақта тыныш отыра алмайды, оқи алмайды. Сондықтан оқу үлгерімі түсе бастайды. Ал егер де құрылғыны алып қойсаңыз, баланың агрессиясына шалдығасыз. Интернет тәуелділік бүгінгі таңда, есірткіге пен алкогольге тәуелділіктен кеме емес. Бұл кезде тәуелділікті ақырын және мұқият емдеу керек. Баланың құралмен отыру уақыттын шектеу қажет. Бірақ өткен нормалардан көп уақытты бірден үзе алмайсыз. Күніне бірнеше минуттан шектеп отырған дұрыс. Бұл кезде бала аса қатты айырмашылықты сезе қоймайды. Ал босаған уақыты басқа қызығушылықтарына жұмсаған дұрыс. Мысалы: физикалық жаттығулар орындау, спорттық үйірмеге қатысу, далада серуендеу баланың денсаулығын емдеп қана қоймай оның денесін шынықтырып, организмі ауруға төзімді болады. Немесе шығармашылық іс-шараға ынталандыруға болады. Бейнелеу өнері, музыкалық аспапта ойнауды үйрену, интеллектуалды ойындарды ойнау баланың психикалық денсаулығын емдеп, дамытуға үлкен рөл атқарады. Осындай шешеімдер баланың интернет тәуелділігін кішкене болса да түсіртеді. Оған қоса балада дұрыс құндылықтардың пайда болуына әкеледі [1].

Интернет балаларды тек тәуелді етіп қана қоймай, сонымен қатар кибербулинг және жеке ақпараттың сыртқа шығу қауіпі ретінде төндіруі де мүмкін. Қазіргі уақытта балалардың арасында жүрген жаңа сән «виртуалды дос табу». Көбінесе бұл «жаңа дос» басқа қаладан немесе шетел мемлекетінің азаматы болып келуіде мүмкін. Интернет дамуының арқасында, мемлекет арасындағы тілдік кедергі жоққа шығып, араларындағы қашықтық тез қысқартылды. Виртуалды достың арғы жағында өтірік профиль жасаған алаяқта болу ықтималдылығы бар. Бұл өз кезекте баланың өміріне аса қауіпті жағдай әкеледі. Осындай кезде ата-аналар балаларының онлайн әрекеттерін бақылап, интернетті қауіпсіз пайдалануды қамтамасыз еткен абзал. Кейбір онлайн платформаларды пайдалану ережелері мен шектеулерін орнатуды, сондай-ақ балаларға цифрлық қауіпсіздік туралы білім беруге тиіс.

Интернет дамуымен адамзатта оның потенциал ашуға көптеген мүмкіндік ашылды. Бұл балалар мен мұғалімдерге үлкен мүмкіндік. Балалар өз қызығушылықты дамытуға интернетке жүгіне алады. Қызығушылыққа байланысты олар өз білімдерін де дамыта алады. Интернеттен пайдалы, тәрбие беретін кітапты тегін әрі оңай табуға болады. Ал сабақ үлгерімін көтерем десе қашықтықтан онлайн курстарға қатыса да алады. Оған қоса жаңа тілді үйреніп жатқанда тәжірибе жинауға болады. Желіде шетел азаматтарын оңай табуға болады. Олармен диалог құрып оңай әрі тез тәжірибе жинауға болады [2].

Балалар интернет торымен таныспас бұрын «сандық сауаттылықты» үйрену қажет. 1977 жылы П.Гилстер жұмысында «сандық сауаттылықты» терминін енгізеді. «Сандық сауаттылықты - компьютерлер арқылы көптеген көздерден алынған көптеген форматтарда берілген ақпаратты түсіну және пайдалану мүмкіндігі» деп жазылған. 2015 жылы осы терминнің мағынасы біраз өзгеріске шалдығып, осындай мағынана бере бастады: «сандық технологиялар мен интернет

ресурстарын қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажет білім мен дағдылар жиынтығы. Сандық тұтынуды, цифрлық құзыреттілікті, цифрлық қауіпсіздікті қамтиды». Педагогтар мен ата-аналар кішкентай балаларға осы сауаттылықты үйрету қажет. Болшақта бұл білім үлкен рөл атқаратын болады. Сандық сауаттылыққа техникалық және әлеуметтік-психологиялық сипаттағы желіде қауіпсіз жұмыс істеу дағдыларын меңгеру жатады: өзінің дербес деректерін қорғау, ақпараттың құпиялылығы мен тұтастығын қамтамасыз ету, оны компьютерлік вирустардан қорғау, қарақшылық медиа контент пен бағдарламалық қамтамасыз етуге деген көзқарас, әлеуметтік желілердегі қарым-қатынас мәдениетінің деңгейі, әлеуметтік желілердегі этикалық және құқықтық нормаларды сақтау, сандық мазмұнды желіге орналастыру [3].

Қазіргі әлемде ата-аналар баласына жиі назар аудармайды, сондықтан болашақта олардың қарым-қатынасы нашарлауы мүмкін, тіпті одан да бір-біріне сенуден қалуы мүмкін. Бұған жол бермеу үшін балаға мүмкіндігінше жиі назар аудару керек, бірақ тым көп емес, ол гиперқамқоршылыққа әкелуі мүмкін, үлкендерсіз қиындыққа жеңу қабілетінен ауырылуна әкеледі. Ал тым назар аудару, ата-анаға деген құрметтен айырылу мен бір-біріне сенуден қалады. Цифрлық әлемде уақыт пен көңіл бөлудің шығармашылық идеялары жеткілікті. Олардың бірі әлеуметтік желіде топ құру, онда ата-аналар мен балалар жаңалықтармен бөлісе алады, сонымен қатар қашықтықтан бейне қоңыраулар шала алады. Сондай-ақ, танымдық процестерді дамытуға болатын әртүрлі фильмдер мен қызықты материалдарды көруге болады. Бұл іс-әрекет арқылы отбасылық қарым-қатынасты одан әрі дамытуға болады [4].

Педагогтар интернеттен көптеген қызықты, пайдалы білім беру мен тәрбие әдістемелерімен таныса алады. Қазіргі уақытта сабақты қызықты өткіздіру әдісі-геймификация әдісі арқылы білім беру. Геймификация дегеніміз-ойын емес жағдайларда ойын әдістерін қолдану. Оны жүзеге асырудың мақсаты-ойындар әдетте бере алатын деңгейге тең қатысу деңгейлерін құру. Тәжірибе көрсеткендей, бұл тәсілді қолдану білім беру процесінің тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік береді. Балаға сабақты ойын ретінде берген кезде оларда сабақ орындауға мотивациясы күшейеді. Осы мотивацияны сақтау үшін балаларға бір тапсырманы орындаған үшін сыйлық ойнатуда болады. Мысалы, сыйлық ретінде қосымша ұпайлар беру. Геймификацияны туралы К.Д.Ушинский өз еңбектерінде жазған. Ол оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттыру үшін ойын әдістерін енгізу туралы жазған. Сонда бұл әдісті толығымен қазіргі уақытта ғана қолдана алдық [5].

Цифрлық дәуірде сыни ойлау үлкен роль ойнайды. Күн сайын адам көптеген ақпаратты қабылдаймыз, бірақ осы ақпаратты қалай қолдана аламыз, дұрыс па, осыдан не шыға алады деген сұраққа сыни ойлау жауап бере алады. Сыни ойлауды бірнеше жолмен дамытуға болады. Мысалы, оқушылар ішінде дебат өткізу. Ортаға бір қызықты тақырып, ақпарат айтылады, сол ақпаратты оқушылар талдап, ашып жақсы, жаман жағын түсіндіріп айту керек. Бұл кезде оқушылар берілген ақпаратқа өз көзқарасын құрастырып, оны құнды ретінде көрсету керек. Егер де бұл әдіс қиын болып көрінсе, мәтінге жоспар құрастыру әдісімен таңысуға болады. Бұл әдісте оқушы оқылған мәтінге жоспар құрап, соңы мазмұндап беру керек. Бұл әдіс енді сыни ойлау дами бастаған кезде қолдануға болады [6].

Цифрлық дәуірде технология біздің күнделікті өміріміздің маңызды аспектісіне айналды. Балалардың денсаулығын, қауіпсіздігін сақтай отырып, оларды толық пайдалана алатынына көз жеткізу керек. Сондықтан цифрлық тәрбие саласындағы зерттеулерді, тәжірибе алмасуды және білім беру бағдарламаларын дамытуды жалғастыру маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Турабова С.К. Заманауи технологиялар мен әлеуметтік желілердің жастардың қалыптасуына әсері – 2023 <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-sovremennyh-tehnologiy-i-sotsialnyh-setey-na-formirovanie-molodyozhi-1>

2.Токтарова В.И., Ребко О.В - Сандық сауаттылық: түсінігі, компоненттері және бағасы – 2021 <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-gramotnost-ponyatie-komponenty-i-otsenka>

3.Берман Н.Д. Цифрлық сауаттылық туралы мәселесі – 2017 <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-tsifrovoy-gramotnosti>

4.Мурзагалина Г.М., Тихомирова Г.В., Филиппова О.В., Корнеева Н.Ю., Галиакберова В.Н. Білім берудегі геймификация оқу материалын игеруге қызығушылықты арттыру факторы ретінде – 2022 <https://cyberleninka.ru/article/n/geymifikatsiya-v-obrazovanii-kak-faktor-povysheniya-interesa-k-usvoeniyu-uchebnogo-materiala>

5.Варенина Л.П. Білім берудегі геймификация – 2014 <https://cyberleninka.ru/article/n/geymifikatsiya-v-obrazovanii>

6.Варданиян А.В. Цифрландыру процестерінің жоғарғы оқу орындары студенттерінің сыни ойлау дамытуға әсері – 2023 <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-protsessov-tsifrovizatsii-na-razvitiie-kriticheskogo-myshleniya-u-studentov-vuzov/viewer>

Мухтарғали А.Е., Каиров А.А.

ВОСПИТАНИЕ В ЭПОХУ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ СОВРЕМЕННЫХ РОДИТЕЛЕЙ И ПЕДАГОГОВ

В данной статье представляет собой обзор современных вызовов, с которыми сталкиваются дети в сфере воспитания и образования в эпоху цифровых технологий. В статье рассматриваются основные аспекты цифровой среды, такие как онлайн-безопасность, цифровая зависимость, приватность и защита данных, а также социальное влияние и психологическое благополучие детей. В статье предлагаются рекомендации для успешного преодоления вызовов и реализации перспектив в цифровой эпохе.

A.E. Mukhtargali, A.A.Kairov

EDUCATION IN THE DIGITAL AGE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR MODERN PARENTS AND EDUCATORS

This article provides an overview of the current challenges faced by children in the field of parenting and education in the digital age. The article examines the main aspects of the digital environment, such as online security, digital addiction, privacy and data protection, as well as the social impact and psychological well-being of children. The article offers recommendations for successfully overcoming challenges and realizing prospects in the digital age.

ӘОК 37

Накипбекова Ж.А, Коныратова А.Н.Б

№18ЖББМ «Әл-Фараби» атындағы мектеп-гимназиясы

физика пәні мұғалімдері

Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ФИЗИКА САБАҒЫНДА ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫҢ ТАНЫМ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Авторлар бұл мақалада физика пәнін оқытуда алға қойған негізгі бағыттардың бірі-оқушылардың таным белсенділігін арттыру екендігін айта келе, тиімді тәсілдерін көрсеткен. Оқушылардың ой-өрісінің, белсенділігінің, іздеушілік қабілетінің арта түсуі, олардың өздігінен іздеуін, ойлауын, өз бетімен қорытындылар жасауы танымдық қабілетінің дамуына жол беретіндігі айтылған.

**Мұғалім – ең жауапты
міндетті орындайды - ол
адамды қалыптастырады.**

М.И.Калинин.

Қай уақытта болмасын адамзаттың ұлы міндеттерінің бірі – өз ісін, өмірін жалғастыратын саналы ұрпақ тәрбиелеу. Білімді, мәдениетті, іскер, еңбекшіл, елі мен жерін сүйетін азамат, яғни жеке тұлғаны қалыптастыру.

Кез келген академиялық пән сияқты, физиканың зерттелетін объектілерге деген көзқарасы бар, бірақ шын мәнінде ол (көп адамдардың санасында) бәрін зерттейді! Зерттелетін құбылыстардың алуан түрлілігін ескере отырып, физика бізді қоршаған әлемді түсінудің оқушылар үшін өте айқын және ерекше емес әдісін ұсынады. Нәтижесінде олар: «Неге сізге бұлай ойлау керек? Әлбетте, бұл да дұрыс емес пе?!». Мұндай сұрақтар әсіресе тақырыптан тақырыпқа немесе бөлімнен бөлімге ауысқанда жиі туындайды. Өз көзқарасыңызды өзгерту өте қиын жаттығу. Физиканы оқығанда оны жиі орындауға тура келеді. Оқушылардың бір объектіге әртүрлі көзқараспен қарауға болатындығын және олардың барлығының өмір сүруге құқығы бар екенін түсіну әдеттен тыс.

Физика қиын пән. Оқушылар, олардың ата-аналары, әкімшілік және басқа пәндерден сабақ беретін пән мұғалімдері бұл пікірмен келіседі.

Мектепте физиканы оқытудың тиімділігі мен сапасын арттыру көп жағдайда оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдарын сәтті таңдап, жүзеге асыруға байланысты.

Білім беру дамуының барлық кезеңдерінде оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту мәселесі ең өзекті мәселелердің бірі болды, өйткені белсенділік жеке тұлғаның психикалық қасиеттерін қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады. Мұның жемісті негізі – оқу әрекеті, ойлаудың мақсатты жұмысының қайнар көзі ретінде, баланың өмірлік маңызды қасиеттері мен белсенділігін дамыту.

Ғылыми-техникалық революция кезеңінде ғылыми білімнің қарқынды өсуі және оны өндіріске кеңінен енгізу кезінде мектептің алдында өз түлектерін берік білім жүйесімен қаруландыру және оны өз бетінше толықтыра білу міндеті тұр. және олардың танымдық қабілеттерін дамыту.

Физикадан берік білімнің табысты қалыптасуының ең маңызды факторы – мектеп оқушыларының жаңа оқу материалын қабылдауға интеллектуалдық және эмоционалдық дайындығы арқылы қол жеткізілетін сабақта оқушылардың оқу-танымдық ынтасын дамыту. Соңғысы толық жабдықталған физика кабинетінде мұғалімге кез келген оқу құралдарын кешенді түрде, жүйе ішінде, ең аз уақыт пен күш жұмсай отырып пайдалануға мүмкіндік беретін оқу құралдары жүйесін кеңінен қолдануды болжайды.

Мектеп оқушыларын оқуға ынталандыру және ынталандыру мәселесі жаңалық емес: ол сонау 40-50 жылдары көтерілген. И.А.Қайыров, М.А.Данилов, Р.Г.Лембер. Одан кейінгі жылдары ол біздің еліміздің жетекші физик-әдіскерлерінің (В.Г. Разумовский, А.В. Усова, Л.С. Хижнякова, т.б.) назарын аударды. Олар физиканы оқытуда маңыздыларының бірі ретінде оқудың жағымды мотивтерін қалыптастыру міндетін қойды, өйткені сабақтағы оқу әрекетіне мотивацияның жоғары деңгейі мен пәнге деген қызығушылық қазіргі заманғы сабақтың тиімділігін көрсететін бірінші фактор болып табылады.

Оқушылардың пәнге деген құштарлығын ояту үшін келесі сызбаны қолдануға болады: 1-кезең – қызығушылықтан таңдануға дейін; 2-ші – тосыннан белсенді қызығушылық пен оқуға құштарлыққа дейін; 3-ші – берік білім мен ғылыми ізденіс.

Бірінші жағдайда. Студенттер әсерлі эксперимент көрсетуде, физика тарихынан қызықты оқиға туралы әңгімені тыңдағанда, құбылыстың әдеттен тыс қолданылуынан және т.б. кезінде көрінетін қызығушылықты дамытады. Оқу іс-әрекеті процесінде нақты білім қоры байыған сайын, бірқатар фактілерді, құбылыстарды, заңдылықтарды білу пайда болады, қызығушылықтың объективтілігі күшейе түседі: студент өзін қызықтыратын объектінің нақты мазмұнына көбірек мән береді. Ал қызығу ізденімпаздыққа айналады.

Екінші жағдайда. Қызығушылық кезеңі оқушылардың пәнді тереңірек білуге, көбірек білуге ұмтылуымен сипатталады. Бұл кезеңде оқушылар көп сұрайды, айтысады, өз сұрақтарына және достарының сұрақтарына өз бетінше жауап табуға тырысады. Оқытуды оқушылардың жаңа білім алуға деген ұмтылысын қолдайтындай және оқу үдерісінен қуаныш сезімін сезінетіндей етіп ұйымдастыру қажет.

Үшінші жағдайда. Келесі кезең ерікті күш-жігермен және ойдың шиеленісуімен, білімді практикада қолданумен байланысты пән бойынша берік білімге ұмтылудан көрінеді. Физиканы оқыту процесінде оқушылардың қызығушылық объектісі өзгереді. Алдымен бұл фактілер, тәжірибелер, құбылыстар; онда – оларды түсіндіру мүмкіндігі; содан кейін – олардың терең интерпретациясы және жетекші теориялық идеяларға негізделген теориялық жалпылауы, әлемнің физикалық бейнесін түсінуге әкеледі. Физика курсының барлық тақырыптары студенттердің танымдық қызығушылықтарын қалыптастырудың ішкі мүмкіндіктерін қамтиды. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын қалай оятуға болады? Студенттердің жүрегі мен санасына жетудің жолдарын іздеуіміз керек.

2. Жеке тұлғаның танымдық әрекетіне әсер ететін көздер

Тәжірибе көрсеткендей, оқудың сәттілігі мен білімнің беріктігі балалардың пәнге деген қызығушылығының даму деңгейіне тікелей байланысты, ал танымдық қызығушылық құрылымының өзі күрделі, көп қырлы және басқа психологиялық процестермен және эмоциялармен тығыз байланысты.

Әр түрлі әрекет түрлері сәйкес үлгілермен сипатталады. Бізге оқу іс-әрекетінің келесі үлгілерін бөліп көрсетуге болатын сияқты: сипаттама, эвристика, нұсқауларға сәйкес әрекет (эвристикалық және алгоритмдік), алгоритм бойынша әрекет. Осы үлгілердің әрқайсысы оқу танымының әртүрлі деңгейлеріндегі оқу әрекетінің құрылымын сипаттауға мүмкіндік береді. Үлгі түрлерінің таңдалған тізбегі әрекетті сипаттаудың төменгі деңгейінен жоғарырақ деңгейге өтуді білдіреді.

Қазіргі кездегі қоғам талабына жауап беретін жеке тұлғаны қалыптастыру, өсіп келе жатқан ұрпақта белсенді өмірлік ұстаным тәрбиелеу қажеттілігіне байланысты дидактикалық басты мәселесі оқыту үрдісінде мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесуі болып табылады.

Оқушыға танымдық әрекет субъектісінің ұстанымын қамтамасыз ету міндетті: мұғалімнің басшылығымен оқушы белсенді әрекеттен өзін-өзі басқару негізіндегі әрекетке көшумен жағдайлар жасау міндеті тұрады. Бұл міндеттің шешімі оқыту үрдісін жалпы қайта құру есебінен табылады, былайша айтқанда, оқушылардың таным кезеңдерінің барлығында дербестік әрекетін ұйымдастыру арқылы және ең алдымен, жаңа материалдарды меңгеру кезеңінде табылады. Егер оқушылар сабақта белсенді ой әрекетіне қосылса, күші жететін қиыншылықтарды жеңу қажеттілігі алдында тұрса, қорыту мен жалпылау жасауға, әртүрлі сұрақтарға жауаптарды өздігінен табуға ұмтылса, танымдық белсенділігін және дербестігін қалыптастыру мүмкін болады.

Кез келген процесті (құбылысты немесе объектіні) тану бақыланатын нәрсені сипаттаудан басталады. Физиканы оқыту процесінде әрекет модельдерінің барлық түрлері қолданылады: сипаттау, эвристика, рецептура және алгоритм. Білімді, білік пен дағдыны меңгеру процесі білім алушылардың өз бетінше танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруды көздейді, бұл оқу таным процесінің құрылымы туралы хабардар болуын қамтамасыз етеді. Өзіндік іс-әрекетті ұйымдастырудың бастапқы кезеңінде жетекші рөл мұғалімге тиесілі: оның басшылығымен танымдық әрекеттің белгілі бір түрлерін өз бетінше орындау қабілеті мақсатты түрде қалыптасады. Ал бастапқы танымдық дағдылар қалыптасқан жағдайда ғана күрделі дағдыларды қалыптастыруға көшуге болады. Сонымен бірге таным процесін басқару жаңа, жоғары деңгейде: өзін-өзі бақылау, танымдық әрекетті өзін-өзі ұйымдастыру деңгейінде жүзеге асады. Сонымен бірге студент әрекеттің құрылымын біледі және оның жеке әрекеттері мен операцияларының орындалуын бақылайды.

Сондай-ақ оқу үрдісінде көркем және ғылыми-көпшілік әдебиеттерді, телевизиялық ғылыми-көпшілік бағдарламаларды («Галилей» тележурналы – «СТС» телеарнасы, «АКАДЕМИЯ» бағдарламасы – «Мәдениет» телеарнасы, т.б.) пайдалану сабақты жандандырып, оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін белсендіруге, алған білімдерін бекітуге және тереңдетуге, қоршаған әлем туралы тұтас түсінік қалыптастыруға ықпал етеді және бұл да маңызды, олардың оқуға деген қажеттілігін дамытады. Бұл әдіс студенттермен оңай байланысқа түсуге, олардың ықыласына ие болуға және оқытылатын материалды жарқын және қиялды түрде беруге мүмкіндік береді, бұл оның игерілуіне ықпал етеді.

Белсендірудің белгілі бір әдістері мен тәсілдерін қолданғанда әрқашан оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытудың бар деңгейін ескеру қажет. Күрделі танымдық тапсырмаларды тек танымдық дамуы жоғары оқушыларға беруге болады. Оқушының танымдық қабілетінің даму деңгейіне сәйкес келмейтін, оның мүмкіндіктерінен асатын, оған талап қоятын, оның даму деңгейінен едәуір жоғары болатын тапсырмалар оқуда оң рөл атқара алмайды. Олар оқушының өз күштері мен қабілеттеріне деген сенімін әлсіретеді.

Мектеп оқушыларының оқу-тәрбие іс-әрекетін белсендіру бойынша мұғалім жұмысының жүйесі алға қойған мақсатқа – оқушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуды жүйелі, бірте-бірте және мақсатты түрде орындауды ескере отырып құрылуы керек.

Адамның кез келген әрекеті (тек танымдық емес) жеке әрекеттерден тұрады, ал іс-әрекеттердің өзі жеке операцияларға ыдырауы мүмкін.

Танымдық іс-әрекет процесінде оқушы жеке әрекеттерді орындайды: мұғалімнің түсіндірмесін тыңдайды, оқулық пен қосымша әдебиеттерді оқиды, есептер шығарады, эксперименттік тапсырмаларды орындайды және т.б. Бұл әрекеттердің әрқайсысы жеке психикалық процестерге ыдырауы мүмкін: түйсік, қабылдау, бейнелеу, ойлау, есте сақтау, елестету және т.б.

Барлық танымдық психикалық процестердің ішінде ойлау жетекші орын алады. Шынында, ойлау барлық басқа танымдық процестермен бірге жүреді және көбінесе олардың табиғаты мен сапасын анықтайды. Мысалы, ойлау мен есте сақтаудың байланысы айқын. Есте заттардың маңызды қасиеттері мен олардың арасындағы байланыс неғұрлым толық және жақсы сақталса, олар зерттеу процесінде соғұрлым тереңірек түсініледі. Бірақ ойлау басқа барлық когнитивті процестерге де әсер етеді.

Демек, оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіру, ең алдымен, олардың ойлауын белсендіру деген сөз.

Сонымен қатар, оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту олардың оқу мотивтерін қалыптастыру деген сөз. Студенттер тек когнитивтік есептерді шешуді үйреніп қана қоймай,

оларда осы есептерді шешуге деген ынта-ықылас қалыптасуы керек. Оқушылардың оқу мотивтерін тәрбиелеу қазіргі уақытта мектептің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Оқушылардың оқу мотивтерін дамыту міндеті ойлауды дамыту міндетімен тығыз байланысты және оны шешудің алғы шарты болып табылады. Шынында да, кез келген басқа әрекет сияқты ойлау да қажеттіліктерден туындайды. Сондықтан оқушылардың танымдық қажеттіліктерін тәрбиелеп, оятпай, олардың ой-өрісін дамыту мүмкін емес.

Олай болса, мұғалімнің оқытуда қолданатын оқушылардың танымдық іс-әрекетінің әдістері мен әдістері оқушылардың ойлауын біртіндеп, мақсатты және жүйелі түрде дамытуды және олардың оқу мотивтерін бір мезгілде қалыптастыруды қамтамасыз етуі керек.

Жаңа материалды баяндау барысында мұғалім жаңа фактілерді айтып қана қоймайды, ол эксперимент нәтижелерін талдайды, теориялық дәлелдемелер жасайды, жаңа қорытындылар жасайды. Оның баяндалуында абстракциялау, жалпылау, салыстыру, жіктеу, анықтау және т.б. болуы мүмкін. Оқушылардың алдында қарапайым міндет қойылады: мұғалімнің талдау, синтез, жалпылау, салыстыру және т.б. барысы мен нәтижелерін қадағалау, логикасын, жүйелілігін қадағалау, қорытындының дәлелі. Мәтінді оқу кезінде ақыл-ой әрекеті де қажет. Параграфтың негізгі идеясын бөліп көрсету, оның негізделуінің сенімділігін бақылау, пайымдау логикасын, формуланы шығару реттілігі мен кезеңдерін түсіну, нақты мысалдар мен фактілерді дәлелденген ұстаныммен салыстыру және т.б. Мұғалімнің түсіндірмесі әдетте белгілі бір сынып деңгейіне арналғандықтан және бұл оқулықта мүмкін емес болғандықтан, әдетте, оқулық мәтінін меңгеру мұғалімнің түсіндірмесін меңгеруден гөрі оқушылардан көбірек күш салуды талап етеді.

Танымдық іс-әрекеттің бұл деңгейінде оқушылар зерттелетін объектілерді өз бетінше талдап, олардың қасиеттерін салыстыра білуі, жеке тәжірибе нәтижелерін салыстыру, жалпылама қорытынды жасау, жіктеу, дәлелдеу, түсіндіру жұмыстарын жүргізу, формулаларды шығару, оларды талдау, эксперименталды тәуелділіктер және т. Сондықтан мұғалім оқушылардың психикалық әрекетін белгілі бір деңгейде ұйымдастыра отырып, оқушыларға көрсетілген психикалық әрекеттердің бірін немесе олардың әртүрлі комбинацияларын орындауды көздейтін тапсырмаларды таңдауы керек. Тапсырманы орындау кезінде оқушылар қаншалықты дербес әрекеттер жасауы керек болса, соғұрлым қиын болады.

Ойлау барысында оқушы өз бетімен жаңа қорытындыға келеді. Түсіну барысында мұғалім жасаған қорытындының мәні мен жүйелілігін түсінеді.

Физика пәнін оқытуда алға қойған негізгі бағыттардың бірі-оқушылардың таным белсенділігін арттыру. Оқушылардың ой-өрісінің, белсенділігінің, іздемнімпаздылығының арта түсуі, олардың өздігінен іздеуін, ойлауын, өз бетімен қорытындылар жасау қасиеттерін дамытады.

Өзіндік жұмысы барысында орындалатын есептердің мазмұныны оқушы түсінуі керек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Г. И. Щукина. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М., Педагогика, 1998.
2. О.К. Тихомиров. Основные психолого- педагогические проблемы компьютеризации обучения// Вопросы психологии, 73-74- б. №5,1986.
3. С.Т.Мұхаметжанова, Ж.Ә.Жартынова, Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008ж.
- 4.Оқыту –тәрбиелеу технологиясы Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал, №3, 2010ж.

Накипбекова Ж.А, Коныратова А.Н.Б

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Одним из основных направлений, выдвинутых в преподавании физики, является повышение познавательной активности учащихся, и он показал эффективные методы. Говорят, что повышение мышления, активности и любознательности учащихся, их самостоятельного поиска, мышления и самостоятельного формирования выводов позволяет развивать познавательные способности.

Nakipbekova Zh.A., Konyratova A.N.B.

THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS IN PHYSICS LESSONS

One of the main directions put forward in teaching physics is to increase the cognitive activity of students, and it has shown effective methods. They say that increasing the thinking, activity and curiosity of students, their independent search, thinking and independent formation of conclusions allows them to develop cognitive abilities.

Никифорова О.В.

к.п.н., доцент

Таликова Г.Т.

старший преподаватель

Академия «Bolashaq», город Караганда, Республика Казахстан

talikova_galya@mail.ru

ДИАЛОГИЧЕСКОЕ ПОСТИЖЕНИЕ ЛИЧНОСТИ КАК БАЗАЛЬНЫЙ КОНСТРУКТ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме диалогической методологии современного педагогического общения, фиксирующего сосуществование двух образовательных систем, направленных на «монологическое вещание», ориентированное на личностное нивелирование, и «диалогическую межсубъектность», открывающую возможность гетеростазического проявления в диаде «учитель-ученик».

Сегодня ценностный горизонт развития общества ориентирован на такие «модели должного», как самореализация, саморазвитие, самообнаружение личности, для которой открывается возможность через проявление свое гетеростазической природы (самобытности, уникальности) преобразовывать себя и мир.

Именно поэтому обозначилась потребность в проектировании такого учебного пространства, где бы обучающийся имел возможность раздвигать границы своего «образа мира», продлевая свое жизненное пространство открытием новых отношений к миру, людям, к самому себе. Для нас важно подчеркнуть, что это предполагает адекватную педагогическую позицию, обеспеченную системой тех «моделей должного», которые ориентированы на профессионально-педагогическое общение как личностно-образующий вид деятельности.

В этой связи нельзя не согласиться с мнением Е.В.Клочко о том, что «взрослый нужен ребенку для того, чтобы отослать ему мир». Данная интенция сопряжена с построением такого образовательного пространства взаимодействия учителя и ученика, в котором педагог выступает референтной, ценностно-значимой личностью, открывается воспитаннику как источник новых смыслов, новых мотивов, нового ценностного горизонта развития его личности.

Для нас необходимо подчеркнуть, что диалогическая методология современного педагогического общения исходит «из межсубъектного понимания детерминации психического в человеке» и, как подчёркивает А.Н.Леонтьев, основана на вере в позитивный потенциал личности, в ее возможности постоянного развития и самосовершенствования, ее неограниченные творческие способности.

Думается, нельзя поспорить с тем, что современное образование отличает сосуществование двух образовательных систем: «субъект-объектной» информационной (или традиционной образовательной системы) и «субъект-субъектной», развивающей, гуманистической новой образовательной парадигмы.

Рассматривая фундаментальные основы системы «субъект-объект», следует подчеркнуть, что в данной системе образования ученик предстает как объект педагогического воздействия: он не цель, а средство, не творец, а функциональный исполнитель. В этом парадигмальном подходе, отмечает А.У.Хараш, ярким обозначением субъект-объектного принципа является монополия учителя на «монологическое вещание, за которое невозможно никуда выйти и к которому невозможно что-нибудь прибавить, достроить, доказать».

Мы разделяем позицию автора в том, что монолизм гасит личностную активность, и поэтому в рамках директивной модели общения монолизм учителя и пассивная созерцательность детей выступают как рядоположенные понятия.

В этой связи Г.А.Коваленко определяет так называемую «объективную или реактивную парадигму», в соответствии с которой психика и человек в целом (вне зависимости от конкретных теоретических установок) рассматриваются как пассивный объект воздействия внешних условий и их продукт.

Информационно-дисциплинарная система, по мнению А.Г.Асмолова, основывается, прежде всего на том, что учитель выступает в качестве субъекта педагогической деятельности, а ученик- объект его взаимодействия, поэтому деятельность учителя сводится к роли передатчика безличной информации по жестко утвержденным программам.

Заметим, что на основании этого «сверхзадача» обучения в системе «субъект-объект» заключается в том, чтобы воспитать личность с заранее заданными свойствами – личность при этом выступает как некоторое типовое явление «усредненный вариант», «как носитель массовой культуры». Образовательный процесс в этом контексте ориентирован на создание одинаковых условий обучения для всех, при которых каждый должен достигнуть планируемый результат.

Основная идея данной образовательной парадигмы – это идея педагогического управления, формирования и коррекции личности «из вне», без достаточного учета и использования субъективного опыта самого ученика, как активного творца собственного развития.

В современном образовательном процессе новая ценностная субъект-субъектная парадигма ориентирована на такую личность, которая как отмечал А.Н.Леонтьев, «не может развиваться в рамках потребления, ее развитие необходимо предполагает смещение потребностей на созидание одно не знает границ».

Нельзя не согласиться с позицией А.Н.Леонтьева в том, что если в традиционной философии образования социально-педагогические модели развития личности описывались в виде из вне задаваемых образцов, эталонов познания, то субъект –развивающее обучение исходит из признания уникальности субъективного опыта самого ученика, как важного источника индивидуальной жизнедеятельности, проявляемой, в частности, в познании.

Тем самым признается, что в образовании происходит не просто интериоризация учеником заданных педагогических воздействий, а «встреча» задаваемого и субъективного опыта. С нашей точки зрения, следует подчеркнуть, что признание личности ученика главным действующим субъектом всего образовательного процесса составляет сущность субъект-развивающего, личностно-ориентированного образования.

Не случайно в стратегии образования идет отказ от строгой нормированности и рецептурности мышления, уход от директивности. Именно поэтому В.И.Слободчиков утверждает, что личность здесь выступает как «явление сверхнормативной природы, чья способность к развитию неповторимая индивидуальность является изначальной ценностью».

В то же время В.А.Петровский подчёркивает, что стратегия субъект-развивающего образования заключается в том, что воспитывающий взрослый создает совершенно особую развивающую среду, в которой возможно движение деятельности и в частности активно-адаптивных действий всех участников образовательного взаимодействия. Педагог создаёт для ученика условия проявления и переживания им собственной субъективности – при этом, подчёркивает В.И. Слободчиков, «жизненное, социокультурное пространство превращается в зеркало субъективности детей и воспитывающих взрослых».

Продолжая данную мысль, В.И.Ковалев утверждает, что именно «в состоянии диалога две личности – учитель – ученик начинают образовывать жизненное пространство, создавать единое эмоциональное событие, в котором не только разворачивается творческий процесс взаиморазвития, но и обозначаются условия для самореализации и самоактуализации участников диалога».

В контексте нашего размышления мы полагаем важным зафиксировать мысль о том, что диалог является всеобщим принципом оптимальной организации и управления на всех уровнях организации и развития жизнедеятельности – от биологического уровня до социального и личностного.

Именно поэтому В.И.Ковалев даёт систему многоаспектных определений диалогу:

- первичная, родовая форма человеческого общения, определяющее здоровое психическое развитие личности;

- ведущая детерминанта этого развития, обеспечивающая функционирование механизма интериоризации, посредством которого внешнее изначальное взаимодействие в системе «ребенок-взрослый» переходит «внутри» ребенка определяя тем самым индивидуальное психологическое своеобразие;

- высший уровень организации отношений и изначальной межсубъективной природы человеческой психики;

- творческий процесс как наиболее эффективный метод педагогических воздействий.

Мы полагаем, констатирующие позиции диалогических отношений можно выразить словами Г.С.Батищева: «Я не могу стать самим собою без другого; я должен найти себя в другом, найдя другого в себе». Такой тип взаимоотношений основан на вере в конструктивное, активное создающее и творческое начало человеческой природы: учитель и ученик, как субъекты, оказываются уникальными, неповторимыми, непредсказуемыми в своей активности. Напротив,

поставленный в позицию объекта, приравнивается тем самым к другим объектам и берется в тех своих качествах, которые делают его взаимозаменяемым с другими людьми.

Для нас важно подчеркнуть, что только у реально оценивающего собственную личность педагога появляется возможность диалогического постижения личности ученика, адекватность его понимания, ухода от стереотипов и предвзятости в его восприятии и принятие самооценки его личности. Иными словами, в ново ценностно-смысловой ситуации взаимодействия с учеником учитель ориентирован на процесс самопознания, развитие своих рефлексивных способностей и умений.

Следует отметить, что в выборе стиля общения проявляется общая педагогическая позиция учителя, представление о ценности человека вообще и способах воздействия на него. Отметим, что Г.С.Абрамова выделяет три стиля взаимоотношений учителя и учащихся в педагогическом общении: ситуативный, операционный и ценностный.

Ситуативный проявляется в том, что ученик выступает для учителя как средство решения педагогических задач («делай то же самое, что и я»). Вместе с тем операционный стиль характеризуется взаимоотношениями учителя и ученика, построенным по принципу «делай таким же способом, как я», то есть педагог учит ребенка строить свою деятельность ус учетом условий действия.

Напротив, ценностный стиль взаимоотношений строится на общности смыслообразующих механизмов разных видов деятельности – это обоснование действий не только с точки зрения их объективного строения, но и с точки зрения взаимозависимости в плане человеческой деятельности в целом. Заметим, проявление этого стиля возможно в разных формах, но он регулируется нравственными требованиями организации педагогической деятельности.

Таким образом, можно заключить, что средства и способы педагогического общения определяются обще педагогической позицией учителя. Либо педагог ориентирован на взаимодействие в рамках субъект-объектных отношений, то есть монологическую форму общения, в которой ученик выступает в качестве пассивного объекта педагогических воздействий. «Монологическое вещание», как отмечает А.У.Хараш, ориентировано «на упрощенность, директивность, личностное нивелирование», отказ другому в праве быть другим.

Либо педагог реализует в субъект-субъектной системе и ориентирован на «диалогическое постижение личности» ученика, что открывает возможность его качественных изменений, проявления новых отношений к миру, другим людям и самому себе.

Диалогизация педагогического общения в субъект-субъектной образовательной парадигме предполагает проникновение личности учителя в особенности гетеростатической природы ученика, понимания источников его познавательной активности способов реализации его возможностей.

Таким образом, можно сделать следующие выводы:

1. Характер взаимодействия между педагогом и учеником определяется обще педагогической позицией, детерминированной ценностными доминантами учителя.

2. Ценности субъект-субъектной образовательной парадигмы ориентируют педагога на диалог – именно «диалогические отношения» основаны на конструктивном, созидющем и творческом начале профессионально-педагогического общения. На основании этого диалогизация взаимоотношения учителя и ученика создает условия для творческой самореализации обоих участников общения.

3. Диалог является личностно-образующим видом деятельности для обоих участников педагогического взаимодействия – учителя и ученика, выступающих субъектами образовательного процесса.

Список использованных источников:

1. Асмолов А.Г. Психология личности. Культурно-историческое понимание развития человека. – М.: Смысл, Академия, - 2010.

2. Ковалев Г.А. Три парадигмы в психологии – три стратегии психологического воздействия. <https://www.livelib.ru/author/444881/series-g-kovalev>

3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, Академия, - 2004.

4. Петровский В.А. Субъект: новая парадигма в образовании // Психологическая наука и образование. – М., 2001.

5. Слободчиков В.И. Психология человека. Введение в психологию субъективности. Учебное пособие. Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет. – 2014.

6. Хараш А.У. Личность, сознание и общение: к обоснованию интерсубъективного подхода в исследовании коммуникативных воздействий. – М., 2002.

Никифорова О.В., Таликова Г.Т.
ДИАЛОГТЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДІҢ БАЗАЛДЫ
ҚҰРЫЛЫМЫ РЕТІНДЕ

Мақала тұлғалық теңестіруге бағытталған «монологиялық хабар таратуға» және «мұғалім-оқушы» диадасында гетеростаздық көріну мүмкіндігін ашатын «диалогтық субъектілікке» бағытталған екі білім беру жүйесінің қатар болуын белгілейтін қазіргі заманғы педагогикалық қарым-қатынастың диалогтық әдіснамасы мәселесіне арналған.

Nikiforova O., Talikova G.
DIALOGICAL COMPREHENSION OF PERSONALITY AS A BASIC CONSTRUCT OF
MODERN EDUCATION

The article is devoted to the problem of dialogical methodology of modern pedagogical communication, which captures the coexistence of two educational systems aimed at «monologue broadcasting», focused on personal leveling, and «dialogical intersubjectivity», which opens up the possibility of heterostasis in the «teacher-student» dyad.

ӘОЖ 37

Нургалиева К.А.
“Әлихан Бөкейхан атындағы гимназиясы”КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ОҚУШЫЛАРДЫ СЫНИ ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ӘРІ
ҚАРАПАЙЫМ ТӘСІЛДЕРІ

Автор өз жұмысында әр сабақта оқушылардың сыни ойлауын қалыптастырудың қарапайым тәсілдері мен қатар күнделікті сабақта қолданылып жүрген тиімді әдістерін ұсынған.

Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы, бүгінгі ұрпақ бейнесімен көрінеді. Дүниежүзілік озық тәжірибелерге сүйеніп, жаңа типті оқыту, яғни әр баланың табиғи қабілетін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасай отырып, оны жан-жақты дамыту керек. Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болып, оқытудың жаңа технологиясы өмірге келді. Яғни педагогикалық технология ұғымы іс-әрекетімізге кеңінен еніп, қолданылуда.

Қазіргі уақытта педагогика ғылымының бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын өмірге енгізуге ұмтылуы. «Педагогикалық технологиялар – бұл білімнің басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің: оқу-тәрбие процессін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдамамен байланысқан міндеттерінің, мазмұнының, тұрпаттары мен әдістерінің күрделі және ашық жүйелері, мұнда әрбір құрамның басқаларына әсер етіп, ақыр аяғында оқушының дамуына жағымды жағдайлар жиынтығын құрайды»

Жаңа педагогикалық технология мақсаты – оқытуды ізгілендіруі, яғни оқу құралдары оқушылардың өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек. Жаңа педагогикалық технология түрлері өте көп. Оларды қазақ тілі пәнін оқытуда тиімді етіп пайдалану ұстаз білімділігіне байланысты.

Солардың бірегейі Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.

Сыни тұрғыдан ойлау компьютерлік дағдылар сияқты маңызды дағды. Бұл бізге ақпаратпен жұмыс істеуге және сенімсіз дереккөздерді жоюға көмектеседі. Бірақ оны балада қалай дамытуға болады? Осы сұраққа жауап іздеп көрдік. Осы орайда, тәжірибеде қолданып жүрген, әр сабақта қолданатын қарапайым тиімді бес тәсілді ұсынып отырмын.

-Балаға негізгі ойды бөліп көрсетуге үйрету.

Ақпаратты талдау, қорытынды жасау және өз пікірін қалыптастыру үшін негізгі ойды бөліп көрсетуді үйрену маңызды. Қандай ақпарат негізгі және қайсысы нақты екенін түсіну үшін өзіңізге сұрақтар қою керек: «Мәтін маған не айтады, мен не туралы білдім», «автор не айтқысы келді, қандай эмоцияны білдіргісі келді?» , «ол қандай фактілерді тізімдеді және оларды тексеру мүмкін бе». Балаңызға негізгі ақпаратты екінші ақпараттан ажыратуға үйрету үшін онымен бірге

кітаптан үзінді оқыңыз. Түсіндірулері мен мәліметтері көп біреуін таңдаңыз. Содан кейін балаңыздан оқығанын қысқаша айтып беруін сұраңыз

-Балаңызды шындықтан пікірін ажырата алуға үйретіңіз.

Балаңызға ақпарат фактіге немесе пікірге негізделуі мүмкін екенін ескертіңіз. Шешім қабылдау үшін оларды ажыратуды үйрену керек. Факті – нақты және тексерілетін нәрсе.

-Әр нәрсенің себеп-салдары болатынын түсіндіріңіз.

Оқиғаның себебін, шешімнің немесе әрекеттің нәтижесін орын алғаны. Мұның салдары болған оқиға. Әсер мен себеп арасында байланыс бар екендігін . Оны өзіңізге сұрақтар қою арқылы білуге болады: «Неге? Не үшін?». Балаңызға тіпті күнделікті сәттерде себеп-салдар қатынастарын қадағалауға үйретіңіз. Мысалы, сабаққа кешігіп келу - кеше түнде кеш ұйықтағаныңыздың салдары. Кеш ұйықтаудың салдары, күн тәртібін дұрыс жоспарламаудың салдары.

Заттардың өзара байланысын көру әдеті іс-әрекеттің мотивтеріне енуге көмектеседі және өз шешімдері мен әрекеттеріне жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Түсінікті болу үшін сіз тіпті бастапқыда сол жақ бағанда себептер, ал оң жақ бағанда салдар болатын белгіні сақтап отыруға да болады.

-Бір жағдайдың көптеген шешімдері болуы мүмкін екенін айтыңыз.

Сыни тұрғыдан ойлау – бір жағдайларда әртүрлі нұсқаларды көре білу. Сіз мектепке әдеттен тыс жолдармен бара аласыз, сүйікті кітаптарыңыздың жаңа аяқталуын таба аласыз және балаңызға кездесетін жағдайлардан шығудың әртүрлі жолдарын іздей аласыз. Осылайша сіз оған әртүрлі жағдайларды, соның ішінде әдеттен тыс жағдайларды басқаруға көмектесесіз. Өйткені ол қазірдің өзінде барлық нұсқаларды ойластырып, олардың тиімділігін алдын ала бағалау әдетіне ие болады.

-Үлгі көрсете білу

Балалар ата-анасының және мектептегі ұстазының мінез-құлқын қайталайды. Сондықтан балаларға маңызды дағдыны үйретудің ең жақсы жолы - оны өзіңізді жаттықтыру.

Маңызды нәрсеге назар аударыңыз, сұрақтар қойыңыз, себептері мен салдарын талқылаңыз, ақпаратты екі рет тексеріңіз, дәйекті болыңыз, қателеріңізді мойындаңыз және қорытынды жасаңыз, балаңыздың сұрақтарын көтеріңіз.

Сыни ойлау – сұрақ қоюдан және шешімін талап ететін проблемаларды айқындаудан басталады. Оқушы өзі сұрақ қойып, шешімін өзі айқындайды. Сыни ойлау- әлеуметтік ойлау, бірлесе оқыту идеясы. Мақсаты: Барлық жастағы оқушыларға кез – келген мазмұнға сын тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға, саналы шешім қабылдауға сабақтарға үйрету. Бұл бағдарлама жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуға, тез арада дұрыс шешім қабылдауға көмектесетін бірден – бір тиімді технология. СТО технологиясын пайдаланатын әр ұстаз өз педагогикалық қызметінде, оқушы мен мұғалім арасындағы қарым – қатынасқа деген де көзқарасының мүлдем өзгергенін байқайды. Жоғарыдағы тәсілдерді пайдалана отырып, оқушылардың сыни ойлауын дамытуда, сабақта төмендегі әдіс-тәсілдерді де тиімді пайдаланған дұрыс.

Осы мүмкіндіктерді ескере отырып қазақ тілі сабақтарында СТО стратегиясының тиімді әдіс-тәсілдерін ұсынып отырмын.

РАФТ Бұл стратегияны «кейіпкерге хат» деп алса да болады. Формасын түрлендіруге мүмкіндік бар: хат, хабарландыру, жеделхат, өтініш, бұйрық, жарнама. Оқушы жұмысқа кіріспес бұрын мәтіннің мазмұнын жетік түсінуге тырысады, ол үшін оны бірнеше қайтара оқып, ой елегінен өткізеді. Рафт оқушылардың тілін дамытады, қиялын өрбітеді, өз ойларын қағаз бетіне түсіру арқылы эссе жазуға жетелейді, ресми іс қағаздары жөнінде түсініктері қалыптаса түседі.

Жуан-жіңішке сұрақтар: оқушылар мәтінмен жұмыс істей отырып, мәтін мазмұны бойынша өздері тың сұрақтар құрастырады. Бұл дегеніміз, оқудың барлық әдістерін меңгеру болып табылады. Өйткені, оқушы алдымен қатесіз, түсініп оқуға тырысады, қойған сұрағына өзі жауап беруге дайын тұрады, басқа балалардың сұрақтарын мұқият тыңдап, сұрақ құрастырудың қиын жұмыс екенін біліп, ең үздік сұрақтарға ілтипат білдіреді.

Қосжазба күнделігі: мәтінде берілген оқиғаларға өзінің пікір жазады, ендеше, оның сөздік қоры молаяды, кейіпкердің жан дүниесін түсінуге тырысады.

Осындай жұмыстар арқылы ең әуелі оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артады, бір-бірімен пікір алмасып, сөздік қоры молаяды, еркін сөйлеу, өз ойларын жеткізе білу дағдылары қалыптасады, оқулықпен жұмыс істеуге, бір-біріне жүйелі сұрақ қоя білуге дағдыланады. Бұл кестедегі көрсеткіштер арқылы СТО технологиясының мүмкіндіктері негізінде оқушының субъект ретінде қаншалықты өскенін аңғаруға болады.

Миға шабуыл стратегиясы – бұл ұжымдық талқылау, мәселенің шешімін іздеуде қолданылатын тиімді әдіс. Қандайда бір проблеманы әр мүшенің пікірін еркін тыңдау арқылы шешу. Миға шабуыл стратегиясының өзіндік ережесін сақтап, дұрыс пайдаланса оқушының стандарты емес шығармашыл ойлауын жақсы дамытады. Мұғалім топ құрады да, қандай да бір проблеманың шешімін табуды өтінесіз (айтасыз). Барлық оқушылар өз пікірлерін айта бастағанда, ешкім оның ойын бөліп, өз пікірін айта алмайды және бағаланбайды. Іс –тәжірибеден байқағанда бірнеше минут ішінде көптеген пікірлер яғни шешімдер табуға болады. Бұл жерде пікірдің көптігі мақсат емес, ол тек нақты саналы шешім қабылдауға негіз болады. Қағидасы:

— Ұсынылған пікір бағаланбайды, сыналмайды.

— Жұмыс пікірдің сапасына емес санына бағытталған (неғұрлым пікір көп болса, соғұрлым нақты шешім қабылдауға таңдау болады).

– Барлық пікірлер «бір ауыз сөзбен» жазылып отырғаны жақсы.

– Белгіленген уақыт сақталуы тиіс.

ДЖИК СО стратегиясы — ұжымдық оқыту әдісі. Мақсаты: жалпы мәселені алдымен жұпта сосын ұжымда талқылау. Қолданылуы: Алдымен сынып 4 топқа бөлініп отырады – бұл жұмыс немесе бастапқы топтар деп аталады. Бірдей мәтін бөлігін алған оқушылар енді эксперт немесе жанұя топтарын құрады, яғни эксперт топтар басқа топ құрады, мәтіннің бірдей бөліктерін талдайды. Төрт логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1 – бөлігін бірлер, 2 — бөлігін екілер, 3 — бөлігін үшіншілер, 4, 5- бөліктерін — бесінші және төртінші топқа бөлінетін оқушылар алады. Келесі кезекте бастапқы топтар қайта табысып, үйреніп келген бөліктерінің мазмұнын ортаға салады.

INSERT немесе түртіп алу стратегиясы — түртіп алу әдісі. Қолдарына қарындаш алып, «v»- білемін, «+» — білмеймін, «-» — мен үшін жаңа білім (ақпарат), «?» – мені таң қалдырды — деген белгілерді қойып отырып мәтіннің мазмұнын түсінеді. Бұл әдіс оқығанын саналы түсінуге, өз ойын басшылыққа алуға, ойын білдіруге үйрететін ұтымды әдіс. Оқушылар білгендерін анықтап, білмейтіндерін сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білетіндерімен жаңа материалды байланыстыруға дағдыланады.

Куббизм стратегиясы – Ойын арқылы оқыту. Кубиктің алты жағына жазылған сөздер бойынша жұмыс жасайды. Қандайда бір затты жан жақты талдайды, талқылайды, сол арқылы білімдерін қайталайды, жаңа білім қосады. Кубикпен жұпта немесе топта жұмыс жасайды. 1, 2 – сыныптарда үш жағын ғана пайдалануға болады. Бастауыш сыныптарда түрлі – түсті түрде пайдалануға болады.

• **Sinkuein немесе бес жолды өлең стратегиясы** – оқушы берілген тапсырма бойынша өлең құрастырады.

Кім?- Ана

Қандай? -Мейірімді, ақылды

Не істеді? -Бағады, тәрбиелейді, өсіреді.

Түйін -Ағайын — алтау, ана –біреу.

Синоним- Адам

RAFT стратегиясы – Оқушы қандайда бір объектіні алып, сол рольге еніп өз ойын жазады. Бұл стратегияны қолдануда бала сол зат туралы ойын жазба түрде, бірінші жақта хабарлайды. Мысалы: Мен қазақтың қара домбырасымын. Менің күмбірлеген қоңыр үнімді ұнатпайтын қазақ жоқ. Мен әр қазақтың төрінде ілулі тұрамын. Мен адамның көңіл – күйін шектерім арқылы жеткіземін. т.с.с

Геометриялық фигуралар стратегиясы – бұл стратегияның құралдары геометриялық пішіндер. Мақсаты: оқушының сөздік қорын, әдеби, мәдени сөйлеу тілін, күрделі ойлау қабілетін дамыту. Себебі бала оқылып отырған мәтіннің кейіпкерлерінің мінез-құлқына, сипаттама бере отырып қорытынды жасайды. Кейіпкерлерді түрлі фигуралардың сипатына қарай ұқсастығын табады. Жұмыс жұпта немесе топта орындалады.

Міне осы секілді жұмыстар оқушыларды ойлануға, дәліл келтіре білуге жетелейді. Белгілі тақырыптағы ойды сын тұрғысынан ойлай отырып, ой толғау, суреттей алу, еске түсіру, болжау оқушыны жаңа бір әлем жаңалығын ашқандай қалыпқа жеткізеді. Әрі қарай ойын айтуға ынталандырады. Бұрынғы қолданатын оқу әдістерінде мұғалім басты орын алып, оқушы тек тыңдаушы ғана болса, сын тұрғысынан шындалған ойлау арқасында оқушы білім негіздерімен толығып, болашақта ойлауға құлшыныс алады. Сондықтан сын тұрғысынан ойлау-өте күрделі де маңызды құбылыс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізмі:

1. Таубаева Ш.Т., Лактионова С.Н. Педагогическая инноватика как теория и практика нововведений в системе образования. Алматы, 2001.
2. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология. М., 2002.
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық бірінші (ілгері) деңгей 2015

Нургалиева К.А.

ЭФФЕКТИВНЫЕ И ПРОСТЫЕ СПОСОБЫ НАУЧИТЬ УЧАЩИХСЯ КРИТИЧЕСКОМУ МЫШЛЕНИЮ

В своей работе автор представил простые методы формирования критического мышления учащихся на каждом уроке, а также эффективные методы, используемые на ежедневных уроках

Nurgalieva K.A.

EFFECTIVE AND SIMPLE WAYS TO TEACH STUDENTS CRITICAL THINKING

Annotation. In his work, the author presented simple methods of forming students' critical thinking in every lesson, as well as effective methods used in daily lessons.

ӘОК 37.022

Нуркенова Г.К.

Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
8D01101 – Педагогика және психология білім беру бағдарламасының докторанты, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
gulnur24.10.84@mail.ru

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АЙҚЫНДАУЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

Мақалада жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі айқындауын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мәселесі қарастырылған. Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі айқындауын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің бағыттары ашылған. Жасөспірімдердің кәсіптік өзін-өзі айқындауын талдау процесі динамикасына тән ерекшеліктері сипатталған. Өзін-өзі анықтаудың үш компонентті құрылымына негізделген мамандық таңдаудың тұлғалық дайындығының психологиялық алғышарттары анықталған.

Кәсіби бағдар беру жұмысы оқушылармен барлық педагогикалық жұмыстың табиғи жалғасы болып табылады және қандай да бір мағынада оның логикалық қорытындысы болып табылады. Е. А. Климов кәсіби бағдар беру жұмысының маңыздылығын: «Жасөспірімдерге мамандық әлемінде кең бағдар алуға барынша көмектесу керек» деп атап өтті. Қазіргі таңда кәсіби бағдар ғылыми мәселе ретінде және практикалық шаралардың белгілі бір жиынтығында терең тарихи тамыры бар. Ол көптеген ғалымдардың назарын аударды және психологтар мен педагогтердің қызығушылығын туғызды. Психологиялық сөздікте: «кәсіби бағдар (кәсіптік бағдар) жастарға мамандық таңдауда көмек көрсетуге бағытталған шаралар жүйесі ретінде» деп анықтайды. Ол өз мәні бойынша жастардың кәсіби өзін-өзі айқындауын қалыптастыруға, өзінің мүдделеріне, ықыласына, бейімділігіне, қабілетіне сәйкес және әртүрлі бейіндегі мамандарға бар қоғамдық қажеттіліктерді ескере отырып, кәсіпті саналы және негізді таңдауға дайындығын қалыптастыруға бағытталған іс-шаралар жүйесін білдіреді.

Мамандық таңдау барлық уақытта адамның өмір сүру деңгейіне анықталуына әсер етті. Жеке тұлғаның мүмкіндіктеріне, қабілетіне және ұмтылыстарына жауап беретін жұмыс қызметкерге да, қоғамға да үлкен пайда әкеледі. Белгілі бір тұлғалық бейімділікпен және іскерлікпен бекітілмеген мамандығы бар адам көбінесе өз ісінде қандай да бір кәсіби табыстарға қол жеткізе алады. Кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесі егжей-тегжейлі талдауды талап етеді. Алғашқы рет орыс психологиялық ғылымында психикалық құбылыс ретінде өзін-өзі билеуге С. Л. Рубинштейн назар аударды, ықпалымен сыртқы іс-әрекеттер өзгеретін ішкі күштердің маңыздылығын атап өтті.

С.Л. Рубинштейннің идеялары К.А. Абульханова-Славская жұмыстарында көрініс тапты. И. С. Кон, И.В. Дубровина, Л. И. Божович, В.Ф. Сафина және Г.П. Никова және т. б. шетелдік ғылыми психология ұғымына «өзін-өзі анықтау» термині «бірегейлік» терминіне сәйкестігін көрсетті. Бірегейлік құбылысын Э. Эриксон, Дж. Марсиа, А. Ватерман, И. Гофман, Ю. Хабермас және т.б. авторлар: жеке және әлеуметтік бірегейлікке қол жеткізу үдерістерінің ерекшеліктері мен кезеңдерін көрсетеді. Өзін-өзі анықтау белгілі бір әлеуметтік орта атмосферасындағы психикалық және физикалық ерекшеліктерді түсінумен байланысты. Таңдаудың өмірлік жағдайы өзін-өзі сезінуді ынталандырады және мақсаттарды, құндылықтарды, жеке ұстанымдарды, өзін-өзі бағалауды түсіну бойынша өзін-өзі талдау процестерін белсендіреді, бұл өз кезегінде жеке жолды, жеке ұстанымды таңдау үшін негіз болады. Өзін-өзі анықтау бір уақытта процесс және нәтиже ретінде қарастырылуы мүмкін. Өзін-өзі анықтау нәтижесі ретінде ішкі үйлесім, тепе-теңдік жағдайы ретінде жеке басын сәйкестендіру болып табылады. Мамандық таңдауын жүзеге асыру өзін-өзі талдау және рефлексия (өмірдің мәнін іздеу), тұлғаның болашаққа бағдарлануы, өзінің ішкі позициясын қалыптастыру қабілеті. Жасөспірімдік кезеңдегі басты мәселелердің бірі тұлғаның кәсіби бағыты болып табылады. Сонымен қатар, өзін-өзі анықтаудың маңызды факторлары ретінде өзін-өзі бағалау мен тұлғаның құндылықтық бағдарларының жиынтығын есептеуге болады. Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі айқындауын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу өз қабілеттері мен ұмтылыстарын ұғынуға көмек көрсетуі тиіс және мектептегі педагогикалық процестің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл бағыттағы жұмыс оқушының, әсіресе жоғары сыныптардың, болашақ мамандықты саналы таңдауға бағытталған өмірлік бағдарлар мен бағыттарын қалыптастыруға негізделеді. Бұл мәселенің маңыздылығы тек бір ғана шешім - бұл психологтардың, педагогтардың, ата-аналардың мектеп оқушыларымен тиімді жұмысы. Кәсіптік бағдар шараларының нәтижесі мамандық алу үшін кәсіптік оқу орны мектебінің түлегі саналы және саналы таңдау болуы тиіс. Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі айқындауын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің бағыттары:

- оқушылардың өз жеке басының, өмірлік құндылықтары, қабілеттері мен мүмкіндіктері туралы нақты түсінігін қалыптастыруға жағдай жасау;
- жоғары сынып оқушыларын мәселелік жағдайларды шешуде өзін-өзі талдау тәсілдеріне үйрету;
- оқыту бейінін таңдауда психологиялық көмек;
- жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтау практикасымен білім беру үдерісін ықпалдастыру; жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтау есебімен бейіндік даярлаудың жеке бағыттарын ұйымдастыру;
- мектепті жоғары оқу орындарымен біріктіру.

Осы бағыттағы мақсаттарды іске асыру үшін біз бірқатар психологиялық диагностикалық әдістер мен әдістемелерді қолдандық. Олардың ішінде даму теориясы, бірегейлік теориясы, сана және өзіндік сана концепциясы, мотивация теориясы, кәсіби өзін-өзі анықтау тұжырымдамасы, бейіндік оқыту тұжырымдамасы тұрғысынан әдебиеттің мазмұнды талдауы; бейіндік мектептегі кәсіптік өзін-өзі анықтау жағдайын жалпылама талдау үшін оқушылар, педагогтар және ата-аналар топтарының сауалнамалық сұрағы; М.Рокичтің «Құндылықты бағдарлау» әдістемесі; С.А. Будассидің «Өзін-өзі бағалауды сандық өлшеу» әдістемесі. Е.А. Климова «Дифференциалдық-диагностикалық сауалнама» әдістемесі; әртүрлі көзқараспен кәсіби өзін-өзі анықтау процесін зерттеу үшін дербес сипаттамаларды жалпылау әдісі; деректерді математикалық-статистикалық өңдеу.

Жасөспірімдердің кәсіптік өзін-өзі айқындауын талдау процесс динамикасының тән ерекшеліктерін сипаттауға мүмкіндік береді. Оқытудың көрсетілген кезеңдерінде тұлғаны өзін-өзі бағалау айтарлықтай өзгермейді, алайда оқытудың әрбір сатысында өзін-өзі бағалауды арттыруға құндылықты бағыттарының белгілі бір жиынтығы ықпал ететін болады. Тоғызыншы сынып оқушылары үшін оларды белсенді коммуникативтік қызмет түрлеріне, басқа адамдармен, оның ішінде қарама-қарсы жынысты өзара іс-әрекетке қосу маңызды болып табылады. БАҚ-ты зерттеу нәтижелеріне сәйкес орта мектеп түлектерінің өзін-өзі барабар бағалауын қалыптастыруға өзіне деген талаптары жоғары деңгейде өмір мен қызметте белсенділік ықпал ететін болады. Жасөспірімнің өзін-өзі бағалауын арттыру өмірлік жағдайларды шешуде ұтымды тәсілмен, сондай-ақ қарым-қатынаста адалдық пен шынайылық көріністерімен сүйемелденеді. Барлық зерттелетін топтардың кәсіби бағыты қарым-қатынас пен шығармашылықпен байланысты салалар айналасында шоғырланады.

Осы мәселе бойынша еңбектерді талдай отырып, өзін-өзі анықтаудың үш компонентті құрылымына негізделген мамандық таңдаудың тұлғалық дайындығының психологиялық алғышарттарын анықтауға мүмкіндік берді:

1) субъектілік-тұлғалық компонентті дамыту (өзін-өзі бағалаудың, жауапкершіліктің және өмірлік жолды таңдауға саналы көзқарастың жеткілікті жоғары деңгейін қалыптастырумен байланысты);

2) құндылық-мотивациялық компонент («өзін-өзі бақылау», «өз іс-әрекеттеріндегі дербестік», «адалдық», «пікірді, көзқарасты ұстанудағы батылдық», «өмірлік даналық» сияқты құндылықтардың тұлғалық сипаты үшін жоғары маңыздылықта көрсетілген «физикалық және психикалық денсаулық», «қаржылық қауіпсіз өмір»);

3) бағдарлы - мінез-құлық компоненті (кәсіби мүдделер өрісінің біртіндеп тарылуымен, кәсіптік бағдар қалыптастырумен сипатталады).

Кәсіби өзін-өзі анықтау адамның өмірлік жолында маңызды сәт. Кәсіби өзін-өзі анықтаудың неғұрлым зерделенген және танылатын факторы субъектінің мүдделері болып табылады. Мамандық таңдаудың маңызды және жеткілікті дәрежеде зерделенген факторы қабілет болып табылады. Кәсіби өзін-өзі анықтау өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін бағалауға негізделген жеке талаптың белгілі бір деңгейін көрсетеді. Жаспірімдердің кәсіби бағдарлау тәжірибесін дамыту бүгінгі күнде өзекті болып отыр. Өзгерген экономикалық жағдайларда жоғары сынып оқушыларына өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін тануға, оларды кәсіптер әлеміне тануға, өздерінің «қалаймын» және «жасай аламын» еңбек нарығымен байланыстыруға үйрету қажет. Бұл жаңа әлеуметтік тапсырыс!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Климов Е. А. мамандықты Қалай таңдауға / Е. А. Климов. М.: Ағарту. 1990ж. 150 б.
2. Варданын Н. Т. жеке тұлғаның дамуы мен әлеуметтік бірегейліктің зерттеулеріне теориялық шолу. «Социосфера» ғылыми-баспа орталығы Прагадағы жоғары Экономика мектебінің бизнес факультеті «ХҚЭДО білім беру ресурстары» Ақпараттық орталығы//XXI ғасырдағы білім беруді дамытудың мәселелері мен перспективалары: тұлғаның кәсіби қалыптасуы (философиялық және психологиялық-педагогикалық аспектілері). II Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары 10-11 сәуір 2012 ж. 23-27 б.

Нуркенова Г.К.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

В статье рассматривается проблема психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения подростков. Раскрыты направления психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения старшекласников. Описаны характерные особенности динамики процесса анализа профессионального самоопределения подростков. Определены психологические предпосылки личностной готовности к выбору профессии, основанные на трехкомпонентной структуре самоопределения.

Nurkenova G.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF ADOLESCENTS

The article deals with the problem of psychological and pedagogical support of professional self-determination of adolescents. The directions of psychological and pedagogical support of professional self-determination of high school students are revealed. The characteristic features of the dynamics of the process of analyzing the professional self-determination of adolescents are described. The psychological prerequisites of personal readiness to choose a profession based on a three-component structure of self-determination are determined.

Нуркенова Г.К.

Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
8D01101 – Педагогика және психология білім беру бағдарламасының докторанты, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
gulnur24.10.84@mail.ru

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ФЕНОМЕН РЕТІНДЕ

Мақалада авторлар жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауын психологиялық-педагогикалық феномен ретінде қарастырылады. Білім беру жүйесінде оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауының маңыздылығы түсіндіріледі. Мамандық таңдау - оқушылар үшін өте маңызды және күрделі процесс екендігі айтылады, оқушылардың болашақ мамандықты таңдауда жіберетін қателіктері баса көрсетіледі. Сондай-ақ еңбек нарығының сұраныстарын ескере отырып, өзін-өзі жүзеге асыруда тәуелсіз және жауапты таңдау жасауға дайындығын қалыптастыру үшін кәсіби өзін-өзі анықтау процесін психологиялық-педагогикалық қолдау қажеттілігіне мән беріледі.

Заманның жаңа жаһандық сын-қатерлі және түбегейлі өзгерістер кезеңінде білім беру саясатының басты міндеті - жеке тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің талаптарына сай білім беру сапасын қамтамасыз етуді анықтау. Өз мүмкіндіктерін іске асыруға қабілетті, өмірдің өзгермелі жағдайларында өз стратегиясын жасауға бейімді, кәсіби әрекетте және өмірдің басқа да салаларында табыс биігіне жетуді мақсат ететін тұлғаны дамыту, бәсекеге қабілетті сапалы адам капиталын құруды қамтамасыз ету - Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесі алдындағы аса жауапты міндет. Сол себепті Президент Қ.Тоқаевтың алғашқы Жолдауында: «Біздің елімізде еңбек ресурстарының балансын есепке алудың тиімді әдістемесі әлі күнге дейін әзірленген жоқ. Шын мәнінде, мамандар даярлаудың отандық жүйесі нақты еңбек нарығынан тыс қалған... Біз оқушылардың қабілетін айқындап, кәсіби бағыт-бағдар беру саясатына көшуіміз қажет» - деп, оның негізгі себептері қала мен ауыл мектептері арасындағы орта білім сапасы көрсеткіштерінің алшақтығы, ауылдық жердегі білікті кадрлардың жетіспеушілігін және оны шешудің тиімді жолдарын ашып көрсетті. Қазіргі кезеңде ғылымдар жүйесінде кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесін зерттеу өзектілігі, қоғам талаптарына сай, еңбек іс-әрекетінің сипаты мен мазмұнының жылдам өзгеруіне байланысты оқушыларға кәсіби бағдар беру мен мамандық таңдауға дайындықты қалыптастыруды теориялық және әдіснамалық өңдеу болып табылады. Кәсіби өзін-өзі анықтау психологиялық-педагогикалық феномен ретінде Э.Ф.Зеер, Е.А.Климов, Н.С.Пряжниковтың жұмыстарында көрсетілген, онда тұлғаның кәсіби қалыптасу кезеңінде бөлінген үздіксіз процесс ретінде оның сипаттамасы беріледі. Оқушыға кәсіби бағдар беру - оның мамандық таңдауына бағытталатын іс-әрекеттер жүйесі. Мамандық таңдау - әр адам үшін өте күрделі және жауапты міндет. Бұл таңдау тұлғаның рухани өсуі, әлеуметтік орны мен азаматтық көзқарасын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Оқушыларға кәсіби бағдар беруде кәсіби өзін-өзі анықтаудың маңызы жоғары. Оқушылардың болашақ мамандықты таңдауда жіберетін қателіктеріне мыналар жатады:

- мамандықтар әлемімен, олардың ерекшеліктерімен толық таныс болмауы (түрлі еңбек жағдайлары, мамандық тұлғасына қойылатын талаптар және т.б.);
- беделді мамандықты табыс көзі ретінде қарастыру;
- белгілі бір мамандық өкіліне деген біржақты көзқарас қалыптасу;
- достарының ыңғайымен серіктестік мамандық таңдау;
- ата-аналарының қалауымен мамандық таңдауы; - өз қабілеттері мен мүдделерін ескермей, ҰБТ-ның нәтижесі бойынша мамандық таңдау;
- аймақтық еңбек нарығында сұранысқа ие емес, бірақ «беделді» кәсіптердің ішінен мамандық таңдау;
- олар өздерінің өмірлік мақсаттарын болашақ мамандықтарымен дұрыс болжауды және құруды жасауды білмейді. Осылайша, мектеп түлектерінің елдің (аймақтың) даму тенденцияларын және қазіргі еңбек нарығының сұраныстарын ескере отырып, болашақ кәсіби

өзін-өзі жүзеге асыруда тәуелсіз және жауапты таңдау жасауға дайындығын қалыптастыру үшін кәсіби өзін-өзі анықтау процесін психологиялық-педагогикалық қолдау қажеттілігі туындайды.

Кәсіби өзін-өзі анықтаудың мақсаты адамның еркін қабілетін дамыту - оның жеке өмірін басқару, яғни мақсат қою, басымдықтарды қою, таңдау жасау болып табылады. Өзін-өзі анықтау ұстамының мазмұны адамның және қоғамның ішкі қозғаушы күші ретінде әрекет ететін мағыналар жүйесін қамтиды. Өсіп келе жатқан тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауы жеке мағынаны іздеумен және мамандық таңдауға байланысты екендігіне негізделген, «адам үшін экономика» немесе «экономика үшін адам» дилеммасы біржақты шешілмейді және адамның таңдауына байланысты болады. Алайда, адамның мамандық таңдауы оның қоғамдық-әлеуметтік және жеке өзіндік тәжірибесіне байланысты. Сондықтан мамандықты таңдау тек қандай да бір когнитивті жүйелерді меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар адамның жеке тұлғалық құрылымының қайта құрылуы мен субъективті тәжірибесін терең қарастыруды қажет етеді. Өзін-өзі анықтауда, оқушының кәсіби бағдарын қалыптастыру мұғалім үшін маңызды іс. Себебі мұғалім оқушы үшін үлгілі ұстаз болуымен қатар, бағыт-бағдар беруші, оның болашақ өмірі үшін үлкен жауапкершілікті сезінетін рухани тұлға. Кәсіби өзін-өзі анықтау ұғымы «өзін-өзі анықтау» түсінігінен туындап отыр. Өзін-өзі анықтау - бұл өз мүмкіндіктерін саналы ұғыну, өзін-өзі тану, өзінің даралық тарихын құру; адамның өзінің даму болашағын саналы және өз бетінше жүзеге асыруға дайындығы. Педагогика мен психология ғылымында өзін-өзі анықтаудың бірнеше түрлері сипатталған: тұлғалық және кәсіби өзін-өзі анықтау, өмірлік және әлеуметтік өзін-өзі анықтау.

Тұлғалық өзін-өзі анықтауы адамның өзін тұлға ретінде анықтауы ретінде қарастыруға болады. «Тұлға» ұғымы психологиядағы неғұрлым күрделі категория болып табылады. Әдетте тұлға деп өзін қоғамда белсенді жүзеге асыратын субъектіні қарастырады. Бұл жерде оның белсенділік көзін және кемелділік дәрежесін бөліп қарастырады. Тұлғаны түсінудегі неғұрлым дәстүрлік анықтама – тұлғаны сыртқы ортамен, қоғамдық күшпен анықталады деп түсініп «тұлға қалыптасуы» деген сөз тіркесін қолдану болып табылады. Тұлғаның өзіндік анықтау мәселесіне әдіснамалық-психологиялық ықпалдар С.Л.Рубинштейн, А.Н.Леонтьев, В.Ф.Сафин еңбектерінде жан-жақты көрсетілген. С.Л.Рубинштейн тұлғаның тәуелділігі өмірдің жағдайлары мен шарттарына ғана тәуелді емес, сонымен бірге өмірде тұлғаға тәуелді деп атап көрсетті. Бұл жерде тұлға өмірдің субъектісі ретінде айқындалады. Оның пікірінше, тұлғаның тағдыры өзінің жеке өмір жолына байланысты болады. Өзіндік анықтау адамның өз тағдырын еркін таңдауы, өзін-өзі итермелеуші күштердің жүзеге асуы болса, ал өмірлік жағдайлардағы рефлексия ретінде жасалынатын интеллектуалды жұмыстар өзіндік анықтаудың механизмі болып табылады.

Тұлғаның өзін-өзі анықтауы жеке даралық сипатқа ие, ол бірегей, қайталанбайтын және өзгешелік қасиетке тән. Адамның жеке дербестілігінің ерекшелігі өзіндік анықтау процесінің сәйкестілігі мен өнімділігі айқын және тікелей көрініспен сипатталады. Өзін-өзі анықтайтын жеке тұлғаның сипаттамасы ретінде кейбір процестердің аяқталуының нәтижесін шартты түрде қарастырады. Ал шындығында, осы сипаттама айтылған нәтижеге келудің психологиялық механизмін толық аша алмайды. Бұл нәтижені тудыратын процесс – өзіндік анықтау процесі: оның мәнін индивидтің өмірлік мақсатын және өмірдің мағынасын ұғынуын қалыптастыруы, өзінің ниет-тілектерінің сәйкес келуі, қасиеттерінің, мүмкіндіктерінің қатысуы негізіндегі дербес өмірлік іс-әрекетке дайындығы, соған қойылатын қоршаған орта мен қоғам тарапынан талаптар құрайды. Сөйтіп, өзіндік анықтаудың негізгі психологиялық механизміндегі қоғам талап ететін өзінің тілектері мен мүмкіндіктерінің сәйкес келуі жүзеге асады. Өзін-өзі анықтау – бұл тек процесс қана емес, сонымен қатар нәтиже болып табылады. Өмірде өз-өзін жүзеге асыра алған адамды тұлға ретінде қалыптасқан деп айтуға болады. Ал оның нәтижесі тұлғалық деңгейде белгілі бір психологиялық қасиеттері мен сипаттары арқылы көрінуі мүмкін. Өз-өзін анықтау мәселесін зерттеуде әртүрлі психологиялық, философиялық тұжырымдамаларды талдай келе, тұлғаның өз-өзін анықтауының негізгі үш түрін бөліп қарастыруға болады: - тұлғалық (өз жетістіктері мен кемшіліктерін бағалау), - әлеуметтік (өзінің әлеуметтік ұстанымын, қоғамдағы өз орнын анықтау) және - адамгершіліктік (өзінің адамгершіліктік-рухани әлеуетін анықтау мен жүзеге асыру) өз-өзін анықтау. Біздің ойымызша, дамыған тұлға үшін өз-өзін анықтаудың барлық осы түрлердің үйлесімі тән, яғни дәл осындай тұлғаны өмірлік өзін-өзі анықтаған тұлға деп есептеуге болады.

Кәсіби өзін-өзі анықтау - бұл іс-әрекеттік өзін-өзі анықтау; бұл жердегі іс-әрекет – мақсат, құрал және өзін-өзі анықтау кеңістігі бола алады. Іс-әрекет сапасы өзін-өзі анықтаудың ерекшелігін тудырады. Кәсіби өзін-өзі анықтауды толық іске асырылмағаннан біраз оқушыларда таңдалынған мамандықтары туралы кең түсінік болмайды және өз қабілеттерін толық аша

алмайды. Кәсіби өзін-өзі анықталудың аяқталмауы оны басқарудың қажеттілігін көрсетеді. Оны басқару бірнеше деңгейде жүзеге асыруға болады:

- әлеуметтік – оқушылардың өндірістік еңбектерін ұйымдастырумен кәсіби бағдар беру жұмысын дамытуға бағытталған мемлекеттік ұйымдастыру жүйелері;

- педагогикалық – оқушылардың мамандықты саналы таңдауға дайындау мақсатында оқушының жеке басына және ортасына педагогикалық әсер ету жүйесі;

- психологиялық – ерте жасөспірім кезеңінде оқушыны іс-әрекетті өзіндік саналы басқару субъектісі мен басқару және өзін-өзі басқару механизмдері ретінде зерттеу.

Кәсіби өзін-өзі анықтау тұлға қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл туралы Е.А.Климов кәсіби өзін-өзі анықтауды басқару мүмкіншіліктерін тұлғалық кәсіби жоспарлауды түзету арқылы қарастырады. Яғни, оқушы өзін-өзі басқаруын алдына мақсат қойып, оны жоспарлап және жүзеге асыру жолындағы есеп беру, түзетулері жатады. Кәсіби өзін-өзі анықтаудың мәні жаңа таңдауда емес ғана емес, сондай-ақ өз еңбегінде жаңа мән мағынаны табу болып табылады. Ол өмірлік мән-мағынаға айналу үшін баланың арман-мұратынан бастау алып, алдына айқын мақсат қойып және оны жүзеге асырудың жолдарын жасап, нақты іс-әрекетке көшу қажет. Көп жағдайда жастар өз армандарымен іштей қалып, оны сыртқа білдірмей немесе оны орындаудың жолдарын қарастырмай, өзіндік адасуларға барады. Бұл олардың өзін-өзі тану мен өзіндік баға беру процесстерінің жоғары немесе төмен болуы болып табылады. Оларға дер кезінде көмек көрсетіп, жүйелі жұмыстар атқарылса, ондай олқылықтар болмас еді. Адам өзінің арман-мақсатын жүзеге асыру, оның жас кезіндегі негізгі тілек-ниеттері мен іс-әрекеттеріне байланысты.

Тұлғаның өзін-өзі анықтау үдерісі адамның жеке өзіндік өмірінде ерекше мәнге ие мәселелердің қатарына жатады. Психологияда кәсіби өзін-өзі анықтау «тұлғаның өзінің дамуының келешегін саналы және дербес жоспарлау мен жүзеге асыруға дайындық» ретінде қарастырылады. Бұл құбылыстың басты белгісі - оның көп аспектілілігін нақтылай отырып, жастардың қажеттілігі үлкен адамдардың ішкі ұстанымын иелену, әлеуметтік мәнді және өмірде өзін анықтау, өзін қоғамның бір мүшесі ретінде сезіну. Оқушылардың ЖОО таңдауы - бұл кәсіби өзін-өзі анықтау, белгілі бір өмір салтын мойындау, оның болашақ өмірін айқындаушы маңызды кезең болып табылады. Мамандықты саналы түрде таңдамау күрделі мәселелерді тудырады, ал мектептегі кәсіби бағдар беру жұмыстарының төмендігінен мамандықты немесе оқу орнын кездейсоқ таңдауға әкеледі. Кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесін шешуге мектеп пен жоғары оқу орындары бірлесіп белсенді түрде айналысуы тиіс. Егер кәсіби өзін-өзі анықтау процесі дұрыс жүргізілмесе, онда көптеген оқушыларда еңбек іс-әрекеті бойынша таңдалынған мамандық туралы толық танысу болмайды. Кәсіби өзін-өзі анықтаудың толықтай аяқталмауы оны тиянақты жүргізудің қажеттілігінің тағы бір жағдайы. Кәсіби өзін-өзі анықтау үдерісін жүргізудің бірнеше салада жүзеге асуы мүмкін. Олар:

1) Әлеуметтік - оқушылардың оқу-өндірістік еңбектерін ұйымдастырумен кәсіби бағдар беру жұмысын дамытуға бағытталған мемлекеттік ұйымдастыру жүйелері. Өкінішке орай бұл бағыттағы жұмыстар өте баяу жүруде.

2) педагогикалық - оқушылардың мамандықты саналы таңдауға даярлау мақсатында оқушының жеке басына және сынып ұжымына педагогикалық әсер ету. Қазіргі таңда бұл жұмысты мектеп ұжымы өз шамаларына жүргізуде, егер жоғары оқу орындарымен жоспарлы түрде бірігіп жүргізілсе, біраз нәтижеге қол жеткізері анық.

3) Психологиялық - ерте жасөспірім кезеңінде оқушыны іс-әрекетті өзіндік саналы басқару субъектісі мен басқару және өзін-өзі басқару механизмдері ретінде зерттеу. Бұл бағытта мектеп психологтарының үлкен жауапкершілікпен көптеген жұмыстар атқаруына тура келеді.

Қалыптасқан жағдайды талдау барысында кәсіби бағдар беру жұмысын тиімді жүргізу үшін: кәсіби бағдар беру жұмысын жүргізуде педагогтардың құзыреттілігін жетілдіру; кәсіби бағдар беру қызметінде мектептің әлеуметтік серіктестермен өзара іс-қимылын ұйымдастыру; жастардың кәсіби өзін-өзі анықтауын нормативтік және ұйымдастыру-әдістемелік қамтамасыз ету сапасын жақсарту; мектеп психологтары мен сынып жетекшілерге кәсіби бағдар беруге байланысты біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру; мамандық таңдау туралы қолжетімді ғаламтор сайттарын жасау туралы ұсыныстарды айтқымыз келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тоқаев Қ. К. (2019) «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» //«Егемен Қазақстан», №169 (29648) 3 қыркүйек. 1-6 бб.

2. Шавир П. А. (1981) Психология профессионального самоопределения в юности. М.: Педагогика.

3. Маркова А. К. (2008) Формирование мотивации учения в школьном возрасте. М.: Просвещение.

4. Бейсенова Ж. Ж. (2004) Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзіндік анықталуындағы мамандық таңдаулары мен өзіндік бағалау ерекшеліктерін зерттеу: психол.ғыл. канд. дисс. автореф. 19.00.07. Алматы: ҚазҰУ. -30 б.

Нуркенова Г.К.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ ПОДРОСТКОВ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

В статье авторы рассматривают профессиональное самоопределение подростков как психолого-педагогический феномен. Объясняется важность профессионального самоопределения учащихся в системе образования. Отмечается, что выбор профессии - очень важный и сложный процесс для учащихся, подчеркиваются ошибки, которые допускают учащиеся при выборе будущей профессии. Также акцент делается на необходимости психолого-педагогического сопровождения процесса профессионального самоопределения для формирования готовности к самостоятельному и ответственному выбору в самореализации с учетом потребностей рынка труда.

Nurkenova G.

PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF ADOLESCENTS AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PHENOMENON

In the article, the authors consider the professional self-determination of adolescents as a psychological and pedagogical phenomenon. The importance of professional self-determination of students in the education system is explained. It is noted that choosing a profession is a very important and difficult process for students, and the mistakes that students make when choosing a future profession are emphasized. The emphasis is also placed on the need for psychological and pedagogical support for the process of professional self-determination in order to form readiness for independent and responsible choice in self-realization, taking into account the needs of the labor market.

ӘОЖ 37.022

Омарова В.

РЦ дополнительного образования «Assima»
Карагандинская обл. ОШ№11 Осакаровского района

Шалтаева Р.Ж.

к.п.н., доцент, академия «Bolashaq» город Караганда, Республика Казахстан

НЕЙРОУПРАЖНЕНИЯ НА УРОКАХ, КАК СПОСОБ РАБОТЫ СО СЛАБОУСПЕВАЮЩИМИ УЧАЩИМИСЯ

Использование нейроупражнений имеет ряд преимуществ использования на уроках. Они развивают мелкую моторику, память, внимание и мышление. Также они позволяют школьникам в игровой форме запомнить материал, который может быть трудным для усвоения просто при прочтении и оказаться в ситуации успеха, которая необходима им во время урока. Нейроупражнения формируют нейронные связи, способствующие прочному усвоению знаний

В последнее время психологи и педагоги наряду с врачами отмечают устойчивый рост числа детей с общими нарушениями поведения и обучения. Проблема неуспеваемости в школе является одной из центральных проблем педагогики и педагогической психологии. Попробуем разобраться, с чем это связано? Установлено, что неуспеваемость в школе может быть следствием непсихологических причин: условий жизни семьи, педагогической халатности, уровня образования родителей, состояния здоровья учащихся; и психологические: недостатки в познавательной, потребностно-мотивационной сферах, индивидуально-психологические особенности студентов, незрелость мыслительной деятельности. Разнообразие причин неуспеваемости затрудняет преподавателю их выявление, и в большинстве случаев учитель выбирает традиционный метод работы с малоуспешными учениками - дополнительные занятия, которые преимущественно заключаются в повторении с ними пройденного учебного материала.

Кроме того, часто такие дополнительные занятия проводятся сразу с несколькими отстающими учениками. Однако эта работа, требующая много времени и сил, оказывается напрасной и не дает желаемого результата.

Для того чтобы работа с низкоуспевающими детьми была эффективной, прежде всего, необходимо выявить конкретные психологические причины, мешающие каждому ученику в полной мере овладеть знаниями. Так почему же неуспеваемость является «вечной» проблемой в школе? Психологические причины академической неуспеваемости можно сгруппировать в следующие группы: недостатки познавательной деятельности учащихся; недостатки развития мотивационной сферы детей; недостатки развития речи, слуха и зрения учащихся.

Так в последние годы неуспешными оказываются и дети из вполне благополучных семей. И всё чаще хорошая успеваемость в школе даётся ребёнку ценой постоянных головных болей, проблем с желудочно-кишечным трактом или различных невротических проявлений. Один ребёнок начинает говорить в год, а в четыре — уже читать. А другой, учась в школе, порой уже не в первом классе, с трудом усваивает послоговое чтение, неуверенно узнаёт или вообще путает буквы. У одних детей абсолютная грамотность, а другие, вызубрив наизусть все правила, делают по несколько ошибок в каждой строчке. И такие проблемы возникают не только у детей с тем или иным диагнозом, но и у абсолютно здоровых детишек. Чаще всего школьники испытывают трудности с русским, казахским языком, чтением и математикой. Когда ребёнок впервые переступает порог школы, он хочет учиться, хочет стать хорошим учеником. Ему не терпится попасть в школьный мир. Когда же появляются первые двойки, это желание сразу пропадает. Учиться хочет, но не может. В чём причина? Одна из причин в том, что система школьного обучения в данное время не в полной мере соответствует возрастным и интеллектуальным особенностям детей. Социальный прогресс, высокие темпы развития науки и техники приводят к тому, что общество предъявляет всё более высокие требования к школьному образованию. Школьные программы усложняются из года в год, не всегда ориентируясь на возрастные и психические особенности ребёнка. В результате даже способные к обучению дети попадают в разряд неуспевающих. Другой причиной трудностей обучения могут быть различные недоразвития отделов головного мозга. И это не значит, что с ребёнком что-то не так. Ребёнок может быть абсолютно здоровым физически и умственно, но его мозг, который ещё развивается, не справляется со школьной нагрузкой. Работу с детьми можно назвать благодатной почвой, так как мозг ребёнка, в отличие от мозга взрослого, находится в стадии формирования. У каждой психической функции есть своя программа развития. Мозг ребёнка созревает гетерохронно: разные функции развиваются в разное время. Коррекционно развивающие занятия необходимы как детям, не успевающим в школе из-за отставания в развитии отдельных психических функций, так и детям, которые со школьной программой справляются, но в ущерб своему здоровью. С какими проблемами приходится сталкиваться родителям и педагогам? Что чаще всего мы слышим от самого ребёнка? Жалобы ребёнка и вероятная «расшифровка»:

— «Никак не могу вспомнить, уже забыл, не могу выучить» — проблема с памятью. •
«Нечаянно пропустил, не заметил» — проблема с вниманием.

— «Не понял» — проблема с мышлением, скоростью обработки информации.

— «Не могу представить» — проблема с воображением.

Как видим, жалобы ребёнка связаны с проблемой развития основных психических функций. Какие же психические процессы должны быть на хорошем уровне для успешного обучения? В первую очередь — внимание. Причём внимание должно обладать произвольностью, достаточной концентрацией, устойчивостью, распределением и объёмом. Концентрация и устойчивость помогают долгое время удерживать внимание на том или ином объекте деятельности, не отвлекаясь на посторонние раздражители. Важен хороший объём внимания, особенно акустического. Это нужно для понимания инструкции, к тому же если она большая по содержанию. Распределение внимания подразумевает одновременное восприятие разномодальной информации: например, слушать учителя и писать. Именно на внимание ребёнка часто жалуются родители и педагоги. С нейрофизиологической точки зрения, внимание может страдать из-за недоразвития глубинных отделов мозга. Но ко времени обучения в школе уровень развития этих отделов и, соответственно, все свойства внимания должны быть у ребёнка на достаточной высоте. Также важны нейродинамические показатели, отвечающие за хорошую работоспособность. Если ребёнок быстро утомляется, то появляется непроизвольное ослабление внимания. Возникает цикличность активности, когда периоды нормальной умственной работы чередуются с полными спадами. Такой ребёнок просто «отключается» на уроке или в другой деятельности, которая требует долгого сосредоточения. За хорошую работоспособность также отвечают различные глубинные отделы головного мозга, так

называемый «ствол». Следующий пункт — это хороший уровень саморегуляции и контроля собственной деятельности. Иногда ребёнку приходится прилагать усилия, чтобы выполнить то или иное задание. Для этого необходима воля. Если уровень самоконтроля низкий, то ребёнку будет трудно планировать и контролировать свои действия, тяжело соблюдать какие-либо требования и инструкции.

За сферу самоконтроля отвечают лобные отделы головного мозга, которые созревают в последнюю очередь, примерно к пятнадцати-восемнадцати годам. Но в норме ребёнок к семи-восьми годам обладает достаточным уровнем самоконтроля для обучения в школе. Большое значение имеет хороший уровень всех видов восприятия. Например, недостаточный уровень зрительного восприятия может сказаться на восприятии отдельных признаков предмета, вызвав фрагментарность, неполноту образа. При нарушениях зрительно-пространственного восприятия ребёнок может «отзеркалить» буквы, путать их при написании. Ему трудно будет скопировать фигуру, держаться в строке при письме. За это отвечают теменно-затылочные и теменно-височно-затылочные отделы головного мозга. При несформированности акустического восприятия могут возникнуть трудности понимания инструкции, либо проблемы фонематического характера: различение звуков на слух, особенно оппозиционных фонем б-п, д-т и т. д. За это отвечают височные отделы головного мозга.

Качественному обучению мешают и проблемы в речевой сфере: небольшой словарный запас, нарушения звукопроизношения, недостаточное развитие лексико-грамматического строя, связной речи. Также для обучения необходим хороший уровень развития памяти. Как правило, зрительная память является у многих людей ведущей. Поэтому проблемы с ней встречаются реже, чем со слухоречевой.

За слухоречевую память отвечают височные отделы левого полушария. Если у ребёнка плохо развиты все виды памяти (зрительной, слухоречевой, двигательной), то это показатель несформированности глубинных отделов головного мозга, общего блока питания всех отделов мозга. Необходим и хороший уровень мыслительных операций: анализа, синтеза, сравнения, классификации, обобщения, умозаключения. Также следует обратить внимание на ребёнка, если он импульсивен или медлителен, имеются трудности переключения с одной деятельности на другую. Это может проявляться, например, в письме (переключение с одной графемы на другую, ребёнок «застревает» и пишет одну букву или слог несколько раз подряд). За процессы переключения отвечают заднелобные отделы головного мозга. Важный аспект - сформированность межполушарного взаимодействия, которое должно созреть в полной мере к восьми годам, но уже к пяти годам быть на хорошем уровне. Хорошее взаимодействие левого и правого полушарий необходимо, например, в математике (при решении задач, особенно там, где нужно изобразить условие задачи в виде схемы), при письме (связь фонема - графема), особенно на начальных этапах обучения письму и чтению (ребёнок при диктовке не может вспомнить, как пишется та или иная буква). У ребёнка должен отсутствовать гипер- / гипотонус в руке. Важна правильная постановка руки при письме. Если у ребёнка имеется хотя бы одна из перечисленных проблем, необходимы дополнительные занятия для развития той или иной психической функции как нейрогимнастика.

Нейрогимнастика - это одна из форм нейропсихологической коррекции. Она может представлять собой специальные игровые занятия с элементами арт-терапии, комплексы упражнений, которые направлены на синхронизацию работы правого и левого полушарий, на развитие мозолистого тела, подкорковых структур и связей между этими структурами и корой головного мозга. Двигательная (или сенсомоторная) и когнитивная активность помогают исправлять нарушения в становлении внутренних процессов, психических функций, возвращать в норму работу мозга и его важных центров.

Таким образом, систематическое выполнение нейроупражнений обеспечивает весьма ощутимый эффект: увеличивает скорость восприятия и обработки информации; благоприятно влияет на внимание и память; стимулирует кровообращение; способствует развитию мышления и речи; помогает справиться с дислексией (проблемами с чтением) и дисграфией (проблемами с письменной речью); способствует развитию моторики (общей и мелкой); повышает устойчивость к стрессовым ситуациям и т. д.

Зарядка для мозга полезна и маленьким, и взрослым. Но все же более заметные результаты применение этого метода дает в детском возрасте, поскольку именно в этот период у человека закладывается фундамент интеллекта, выстраиваются связи между левой и правой половинками головного мозга.

Эффект от выполнения нейроупражнений проявляется, например, в том, что дети становятся более собранными, организованными, начинают лучше учиться, перестают капризничать, плохо себя вести.

Омарова В., Шалтаева Р.Ж.

ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ӘДІСІ РЕТІНДЕ НЕЙРОЖАТТЫҒУЛАРДЫ САБАҚ БАРЫСЫНДА ҚОЛДАНУ

Нейрожаттығуларды сабақтарда қолдану барысында бірқатар артықшылықтарға ие. Олар ұсақ моториканы, есте сақтауды, зейінді және ойлауды дамытады. Олар сондай-ақ оқушылардың жай оқу арқылы түсіну қиын болуы мүмкін материалды ойын түрінде есте сақтауға және сабақ барысында қажетті жетістік жағдайында болуға мүмкіндік береді. Нейрожаттығулар нейрондық байланыстарды оқуға ықпал ететіне әсерін тигізеді

Omarova V., Shaltaeva R.Zh.

NEURAL EXERCISES IN THE CLASSROOM AS A WAY TO WORK WITH LOW- PERFORMING STUDENTS

The use of neuroexercises has a number of advantages for use in lessons. They develop fine motor skills, memory, attention and thinking. They also allow students to remember material in a playful way that may be difficult to understand simply by reading and to be in the situation of success that they need during the lesson. Neuroexercises form neural connections that promote strong learning

УДК 371.268

Ospan M.G.¹ Kuchkarbaeva Z.D.²

Master of Education, Senior Lecturer at the Faculty of Foreign Languages¹

Karaganda University named after E.A. Buketova¹,

Teacher of Russian language and literature, teacher - expert²

General educational school named after Zh. Akbaeva²

Karaganda city, Republic of Kazakhstan

mollchik@mail.ru , dusenbayevnaz@mail.ru

Improving academic writing skills using AI-based technologies

The article provides a comprehensive analysis of AI-powered tools for academic writing and writing competencies development. It explores the advantages and disadvantages of utilizing these tools and highlights their potential to improve writing skills. The article also addresses concerns about the effectiveness and accuracy of these tools, provides an itemized analysis of the different options available in the market. Overall, the article aims to provide a balanced and informative perspective on the use of AI-powered tools in academic writing.

In language learning, writing is just as important as listening, speaking, and reading. With regards to language education, AI has a significant impact on the development of writing competence. Writing skills are crucial for effective communication in various areas of life, such as personal, academic, and professional settings.

Proficient writing skills are necessary for clear everyday communication, as well as for academic purposes. Strong academic writing abilities enable students to explore their understanding of theories and research findings. Additionally, good writing skills foster critical thinking and intellectual development, which are essential qualities in today's world. In terms of professional growth, creativity, expression, and socio-cultural impact, writing competence is highly valued in the workplace, regardless of the field. Writing allows individuals to express their thoughts and imagination while serving as a powerful tool for documenting history and shaping public discourse.

Academic writing is a crucial skill for students to master, as it is a fundamental aspect of higher education and research. However, many students struggle with academic writing due to a lack of guidance, feedback and assessment (Gillies et al., 2020). The traditional approach to teaching academic writing has relied on manual feedback and assessment, which is often time-consuming and subjective. As a result, there is a growing interest in exploring the use of artificial intelligence (AI) in academic writing pedagogy to provide more efficient and objective feedback and assessment (Hasselgren&Jönsson, 2020). [1].

In the area of EFL, writing has many uses and functions. To begin with, the ability to write acceptable scientific English is essential for post-graduate students who must write their dissertations in English. Moreover, writing EFL allows for communication to large numbers of people all over the world. It also provides students with physical evidence of their achievement. This in turn helps them to determine what they know and what they don't know. As Irmscher notes, "In our minds, we can fool ourselves. Not on paper. If no thought is in our minds, nothing comes out. Mental fuzziness translates into words only as fuzziness or meaninglessness". [2]

The recent developments in technology in general and in artificial intelligence (AI) in particular have impacted every aspect of our life including education. These advances in AI technology have had a profound impact on language learning and teaching by changing the way we produce or perceive language. [3]

Advances in artificial intelligence (AI) in recent years have led to the availability of tools and services for writing that have radically reshaped the process of authoring and editing. [4] In today's digital age, writing has become more important than ever before. With the rise of AI technologies, the way we develop and enhance our writing skills has been transformed. AI tools can provide instant feedback on grammar, style, and structure, helping writers to improve their writing skills efficiently.

AI, through its innovative technologies and flexible learning strategies, elevates academic writing by offering dynamic, interactive learning settings, and personalized educational journeys. AI was found to enhance students' writing abilities, self-efficacy, and understanding of academic integrity. [5]

AI-powered tools have become increasingly valuable in enhancing academic writing and helping writers at every stage of the writing process. Such platforms as Grammarly, Writer, and Linguix provide an excellent opportunity to improve writing skills, receive instant feedback, correct grammar/spelling/stylistic mistakes, as well as tips on improving academic writing abilities. Grammarly is a widely recognized writing assistant that revolutionizes the writing process for millions of users worldwide. With its intuitive interface and powerful algorithms, Grammarly serves as a virtual writing coach, meticulously scanning text for grammatical errors, punctuation mistakes, and spelling inaccuracies. Beyond mere correction, Grammarly goes the extra mile by offering insightful suggestions for enhancing clarity, coherence, and style, ensuring that every piece of writing achieves its maximum potential. Whether composing emails, academic essays, or professional documents, Grammarly's real-time feedback empowers users to express themselves with confidence, knowing that their writing is polished and error-free.

To clearly demonstrate the work of Grammarly, let's transform this

Authentic text: Recent developments in natural language generation (NLG) using neural language models have brought us closer than ever to the goal of building AI-powered creative writing tools. However, most prior work on human-AI collaboration in the creative writing domain has evaluated new systems with amateur writers, typically in contrived user studies of limited scope. [6]

Grammarly processing: Advancements in natural language generation (NLG) with neural language models are bringing us closer to building AI-powered creative writing tools. However, most studies on human-AI collaboration in creative writing are limited to amateur writers in contrived user studies. As we move toward a future of more prevalent AI-powered writing, it's important to continue improving these technologies.

Writer is a minimalist writing app designed to cultivate creativity and focus in the writing process. Stripping away distractions, Writer provides a clean, distraction-free interface that allows writers to immerse themselves fully in their craft. With its simplicity and elegance, Writer encourages users to unleash their creativity without the burden of unnecessary features or cluttered layouts. From novelists to journalists, Writer caters to the needs of diverse writers, offering essential tools like word count tracking, customizable themes, and seamless cloud synchronization, enabling users to capture their thoughts effortlessly and bring their ideas to life with unparalleled clarity.

Linguix emerges as a formidable contender in the realm of writing assistants, offering a comprehensive suite of tools to elevate the quality of written communication. With its AI-powered grammar checker, Linguix meticulously analyzes text for grammatical errors, ensuring precision and correctness in every sentence. Moreover, Linguix's advanced features extend beyond mere correction, providing valuable insights into writing style, vocabulary enrichment, and even plagiarism detection. By seamlessly integrating with popular writing platforms and adapting to users' individual writing patterns, Linguix empowers writers to hone their craft and craft compelling narratives that resonate with audiences across the globe.

Overall, Grammarly, Writer and Linguix share a common goal of improving the writing process for users. They achieve this by offering features such as grammar and spelling checking, real-time feedback, user-friendly interfaces, customization options, and, of course, seamless integration with

various platforms. Moreover, these tools use AI and machine learning to continuously improve their performance. By using these tools, writers can enhance the clarity, coherence, and engagement of their written content. This leads to more effective expression of ideas in contexts and writing styles. Ultimately, these tools empower writers to communicate clearly and efficiently.

Taking into account the above facts, there have been noted the advantages and disadvantages of AI-powered tools:

Advantages:

- Writing tools powered by AI offer real-time feedback on grammar, coherence, clarity, and style, helping writers identify and fix mistakes and shortcomings in their writing. This prompt feedback mechanism speeds up the learning curve and allows writers to enhance their writing abilities consistently;

- Through the use of AI algorithms, students' progress and performance can be continuously evaluated to adjust the difficulty level and pace of instruction. This adaptive learning approach ensures that each student is appropriately challenged and supported, resulting in improved engagement and motivation. Ultimately, this leads to more effective outcomes in developing writing competences.

- AI technologies can help writers save time and effort by streamlining repetitive tasks such as verifying grammar, organizing citations, and identifying plagiarism. This enables writers to focus more on developing their ideas, leading to better writing outcomes.

- AI-powered tools offer personalized support to students by analyzing their writing patterns and providing targeted feedback. This fosters an engaging and effective learning environment, promoting deeper understanding and mastery of writing competencies.

Disadvantages:

- Including a tool that is powered by AI in your writing process can be helpful in catching grammatical and stylistic errors, as well as issues with clarity. However, it's important to note that these tools may struggle to understand the context of your writing or provide feedback on more complex ideas. Consider using them as a supplement to your own editing and proofreading efforts rather than relying solely on them for feedback.

- Using AI tools in academia requires a careful balance between their potential benefits and limitations. It's important to maintain critical thinking abilities and properly cite AI-generated content in accordance with academic standards and ethics.

- The over-reliance of students on AI tools has been identified as a concern as it may lead to the diminishment of their own critical thinking processes and reduced cognitive activity.

- AI-powered tools can be expensive, which can create financial difficulties for students and educational institutions. This may limit accessibility for those who cannot afford them.

In conclusion, while AI-powered tools have undoubtedly brought significant advancements to the education sector, it is important to be aware of their potential drawbacks. Over-reliance on such tools may lead to a reduction in cognitive activity and critical thinking skills among students, and the cost associated with these tools may create financial difficulties for some. As such, it is essential for educational institutions to strike a balance between the use of AI-powered tools and traditional teaching methods to ensure the development of well-rounded, critical-thinking individuals who are equipped to navigate the complexities of the modern world. As we observe the increasing popularity of writing tools powered by artificial intelligence, we have identified some limitations. However, it is evident that these AI-based tools have a significant role to play in improving academic writing skills.

REFERENCE:

1. Revolutionizing Academic English Writing through AI-Powered Pedagogy: Practical Exploration of Teaching Process and Assessment [Электронный ресурс]. Режим доступа:https://www.researchgate.net/publication/370711584_Revolutionizing_Academic_English_Writing_through_AI_Powered_Pedagogy_Practical_Exploration_of_Teaching_Process_and_Assessment

2. Writing skills in English language teaching methodology[Электронный ресурс]. Режим доступа:<https://articlekz.com/en/article/19640>(дата обращения:)

3. AI in the Foreign Language Classroom: A Pedagogical Overview of Automated Writing Assistance Tools[Электронный ресурс]. Режим доступа:<https://www.hindawi.com/journals/edri/2023/4253331/>

4. Partnering with AI: Intelligent writing assistance and instructed language learning[Электронный ресурс]. Режим доступа:<https://www.lltjournal.org/item/10125-73474/>

5. Exploring Artificial Intelligence in Academic Essay: Higher Education Student's Perspective[Электронный ресурс]. Режим

доступа:<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666374023000717>

6. Creative Writing with an AI-Powered Writing Assistant: Perspectives from Professional Writers[Электронный ресурс]. Режим

доступа:https://wordcraft-writers-workshop.appspot.com/paper/wordcraft_writers_workshop_paper.pdf

ОСПАН М.Г. КУЧКАРБАЕВА З.Д.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ НЕГІЗІНДЕГІ ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ АКАДЕМИЯЛЫҚ ШЕТЕЛ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ

Бұл мақалада академиялық жазуға және жазу құзыреттіліктерін дамытуға арналған жасанды интеллект негізіндегі платформалардың жан-жақты талдауы берілген. Мақалада түрлі платформаларды пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері зерттеледі және олардың жазу дағдыларын жақсартуға арналған әлеуеті көрсетіледі. Бұл құралдардың тиімділігі мен дәлдігі туралы алаңдаушылықтар да қарастырылады және пайдалану үшін қол жетімді әртүрлі нұсқалардың егжей-тегжейлі талдауы ұсынылады. Жалпы, мақала академиялық жазуда жасанды интеллектті пайдаланудың теңгерімді және ақпараттық перспективасын ұсынады.

ОСПАН М.Г. КУЧКАРБАЕВА З.Д.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПИСЬМА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

В данной статье представлен комплексный анализ платформ на базе искусственного интеллекта для академического письма и развития письменных компетенций. В статье исследуются преимущества и недостатки использования этих платформ, и подчеркивается их потенциал для улучшения навыков письма. Так же рассматриваются опасения по поводу эффективности и точности этих инструментов, представлен подробный анализ различных доступных использованию вариантов. В целом, статья предоставляет сбалансированный и информативный взгляд на использование искусственного интеллекта в академической письменной речи

ОӘЖ 37.026

Оспанкулова Г.С., Исина Ж.К.

КММ ЖББМ №85, бастауыш сынып мұғалімі,
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Мақалада қазіргі таңдағы өзекті мәселелердің бірі ретінде мектептегі білім алушылардың танымдық белсенділігін интербелсенді оқыту әдістері арқылы арттыру мәселесі қарастырылған. Сабақтың әр кезеңінің мазмұнына сипаттама берілген. Сабақтың әр тақырыбы бойынша ойлау операцияларын дамыту, визуализацияны, идеяларды біріктіруді және т. б. дамыту барысында сыни және шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін зияткерлік тапсырмалар жүйесі қарастырылған.

Мектептегі нәтижелі оқыту тек күшті білімде ғана емес, сонымен қатар оларды әртүрлі жағдайларда қолдана білу, өз бетінше білім алу, мәселелік жағдайларды шешу тәжірибесін қалыптастыруда болып табылады. Ал ол үшін оқушылардың бойында танымдық белсенділік пен дербестік болуы қажет екені анық. Ендеше танымдық белсенділікті арттыру үшін арнайы педагогикалық органы ұйымдастыру керек. Бұл дегеніміз оқыту процесінде педагогикалық технологияларды кеңінен жүйелі қолдану болып табылады. Осы педагогикалық технологиялардың негізгілерінің бірі ретінде оқытудың белсенді немесе интербелсенді әдістерін атауға болады. Бұл екі аталған әдістің негізгі түпкі мақсаты білім алушылардың танымдық қызығушылығы мен белсенділігін арттыру болып табылады. Екеуіне де көп жағдайда ортақ әдістер қатары енеді. Алайда бір ерекшелігі бар, ол егер белсенді оқыту әдістерінде педагог мен

білім алушылар арасында белсенді байланыс орнайтын болса, ал интербелсенді әдістерде мұғалім мен оқушы арасында ғана байланыс орнаумен шектелмей, сондай-ақ білім алушылар арасында да өзара әрекеттестік орнайды. Ендеше бүгін біз оқу материалдарын тиімді меңгеруге ықпал ететін, мінез-құлық үлгілерін қалыптастыратын, жоғары деңгейдегі білім, мотив, командалық рухты және өз ойын білдіру еркіндігін қамтамасыз ететін оқытудың интербелсенді әдістерін пайдалану мәселесіне тоқталмақпыз.

Интербелсенді термині ағылшын тілінен аударғанда «өзара әрекет ету» деген мағынаны білдіреді. Сәйкесінше бір нәрсемен (мысалы, компьютермен) немесе біреумен (адаммен) белсенді қарым-қатынас жасауды немесе диалог режимінде болуды білдіреді. Ендеше, бір сөзбен айтқанда «интербелсенді» дегеніміз біреумен тығыз қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру. Ал «интербелсенді оқу» дегеніміз өзара қарым-қатынасқа (коммуникацияға) негізделген оқу (оқыту), диалог арқылы үйрену (үйрету), яғни «үйретуші - үйренуші», «үйренуші - үйренуші», «үйренуші - өзімен өзі» форматтарында жасаған қарым-қатынас («әңгіме», «сұхбат», «пікірлесу», «бірлескен әрекеттер»).

Интербелсенді оқыту арқылы білімді игеру процесін келесідей ұйымдастыруға болады:

1) барлық білім алушыларға бірлескен таным процесіне белсенді қатысуға мүмкіндік беру.
2) әрбір білім алушыға өзінің білімімен бөлісуге, оларды бірлесіп талқылауға және олар туралы ойлануға мүмкіндік беру.

3) оқушылардың өз бетінше білімді құрайтын орта құруы.

Интербелсенді оқытудың негізгі қағидалары мен мақсаттары:

Орта қалыптастыру қағидасының мақсаттары:

- оқушыларға оқудағы өз іс-әрекетінің жемісті болуын сезінетін жағдайлар жасау;
- білім алушылар арасында ашық, еркін, шығармашылық қарым-қатынас орнату;
- білімді дайын түрде бермей, оқу материалын дербес ізденуіне бағдар беру.

Әрекет арқылы үйрету қағидасының мақсаттары:

- Оқушыларға білімнің тек дербес іс-әрекеттер арқылы ғана тиімді игерілетінін дәлелдеу;
- Білім алушыларды белсенді іс-әрекеттерге тарту, олардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыру.

Өмірмен байланыстыру қағидасының мақсаттары:

- Практикалық іс-әрекеттерді оқытуды негіздеу, пәнді күнделікті өмірде туындайтын мәселелерді шешу ретінде қарастыру.

Дербестікке баулу қағидасының мақсаттары:

- оқушылардың дайын жауаптарын қанағаттандырмай, ынталандыру, пайымдау арқылы өз пікірін қалыптастыру, мәселені шешуде өзіндік тұрғыдан жауап табу (егер білім алушы өзі дұрыс жауап бере алмаса, бірақ оны басқа оқушылардың табуына ықпал ету);

- оқушылардың сыни және аналитикалық ойлау дағдыларын қалыптастыру (күмәндану, өзін-өзі тануға ұмтылу, ақпаратта әртүрлі мағынаны көру, дәлелдеу).

Интербелсенді оқыту - бұл өзара әрекеттесу арқылы оқыту және мұндай ұстаным айтарлықтай нәтиже беретін ең тиімді жүйе болып саналады. Осыған байланысты кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций (Кун-цзы) былай деген екен: «Маған айтып берсең - ұмытып қаламын, көрсетсең - есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң - үйренемін!».

Интербелсенді әдістер арқылы білім алушылар келесі білім, білік, іскерлік дағдыларға ие болады:

- терең ойлау, жеке рефлекстік қабілеттерін дамыту;
- өз іс-әрекеттерін талдау және бағалау;
- ақпаратты өз бетінше түсіну, жан-жақты талдау және таңдау;
- жаңа идеялар мен білімдерді өз бетінше құрастыру;
- пікірталастарға қатысу және өз ойы мен пікірін дәйектей алу.

Сонымен оқытудың интербелсенді әдістерін оқыту барысында қолдану арқылы біз жалпы келесілерге қол жеткізе аламыз:

1. Өтілетін тақырыптың мазмұнын, оның негізгі ұғымдарын, себеп-салдарлық байланыстарды және т.б. түсіну қабілетін қалыптастыру.

2. Бағалау іс-әрекетін қалыптастыру: өз іс-әрекетін және өзін-өзі бағалау, басқа оқушылардың ұсыныстарын талқылау және т. б.

3. Танымдық қабілеттерін дамыту, яғни оқушылардың танымдық іс-әрекетінің барлық элементтері - ойлау, қабылдау, есте сақтау, зейін, қиялдарын дамыту.

4. Ауызша және жазбаша сөйлеуді дамыту.

5. Коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеттерін дамыту.

Жоғарыдағы теориялық тұрғыдан жасалған шолудан біз интербелсенді оқыту әдістерінің бізге берер өнімі зор екеніне көзіміз жетеді.

Интербелсенді сабақты өткізудің өзіндік алгоритмін келесідей көрсетуге болады:

1. Алдын ала әдістемелік дайындық. Педагог тақырыпты, жағдайды таңдайды, меңгерілетін ұғымдарды, терминдерді, құжаттарды анықтайды, осы мәселе бойынша осы топ үшін ең тиімді болып табылатын интерактивті сабақты өткізудің қолайлы түрін таңдайды.

2. Сабақ өткізу. Сабақты тікелей өткізу кіріспе, негізгі бөлім және қорытындылау кезеңін қамтиды. Педагог сабақтың тақырыбы мен мақсатын хабарлайды, білім алушылар мәселелік жағдаймен танысады, оның мақсаты, оны шешуге қол жеткізу, топтарда жұмыс істеу шарттары, ережелерімен танысады. Оқушылардың білім базасына сүйене отырып, мұндай сабақ бағдарламалық тақырыптың негізгі түсініктері мен анықтамалары оқылғаннан кейін жүргізілуі керек, педагог тұжырымдамалық аппаратты игеруге қол жеткізіп, жаңа материалды бұрын қарастырылғанмен байланыстыруы қажет. Сабақ жанды және қызықты болуы керек. Жалпы айтқанда педагог тарапынан жоғары әдістемелік дайындық деңгейін қажет етеді. Диалог пен ынтымақтастық - осы кезеңдегі негізгі түйінді ұғымдар. Сабақ алдын ала әзірленген жоспар бойынша өткізілуі тиіс. Интербелсенді сабақтың келесідей түрлерін ажыратуға болады:

- «Жаңа білімді меңгеру сабағы».
- «Білімді кешенді қолдану сабағы (сабақ-бекіту)».
- «Білім мен дағдыларды өзектендіру сабағы (сабақ-қайталау)».
- «Жалпылау және жүйелеу сабағы».
- «Бақылау сабағы және білім дағдысын бағалау».
- «Білім дағдыларын түзету сабағы».

3. Қорытындылау сабақтары. Бұл кезең білім алушылардың өзін-өзі бағалауы, басқа оқушылардың жауаптарын қарау, сабақты эмоционалды бағалаудан басталады. Содан кейін бағалау бөлігі жүргізіледі (қатысушылардың пайдаланылған әдістеменің мазмұндық аспектісіне қатынасы, тандалған тақырыптың өзектілігі және т.б.). Рефлексия педагогтың жалпы тұжырымдарымен аяқталады.

Жоғарыда аталып өткен интерактивті сабақты өткізу алгоритміне сәйкес оқыту әдістерін де әр сабақтың тақырып мазмұнына, дидактикалық мақсат-міндеттеріне, оқу процесінің логикасына және педагогтың кәсіби тәжірибесіне орай дұрыс таңдаған абзал. Интербелсенді оқыту әдістерін қолдану барысында педагог оқытудың дидактикалық қағидаттарын қатаң басшылыққа алуы тиіс. Атап айтар болсақ, сана мен белсенділік; көрнекілік; жүйелілік пен дәйектілік; беріктік; қолжетімділік; ғылымилық; теорияның практикамен байланысы қағидаттары және т.б. Сонымен қатар интербелсенді оқытудың негізгі әдістемелік қағидаларына келесілер жатады:

- терминдерді, оқу, лексиканы, шартты ұғымдарды мұқият таңдау (тірек-конспект сөздікті әзірлеу);
- білім алушы әр түрлі рөлдік функцияларды орындайтын іс-әрекеттің нақты тәжірибелік мысалдарын жан-жақты талдау;
- барлық білім алушылармен үздіксіз визуалды байланыста болу;
- әр сабақта оқушылардың бірі оқу мәселесін талқылауды бастайтын және бағыттайтын модератор (жетекші) қызметін орындайды (мұғалім бұл жағдайда төреші ретінде әрекет етеді);
- техникалық құралдарды белсенді пайдалану, соның ішінде кесте, слайд, оқу фильмдері, роликтер, бейнеклиптер, бейнетехника түріндегі үлестірмелі және дидактикалық материалдарды қолдану;
- педагогтың топшілік белсенді өзара іс-әрекетті тұрақты қолдауы, қатысушылар арасындағы өзара қарым-қатынастағы шиеленісті алып тастауы;
- күтпеген қиындықтар туындаған жағдайда, сондай-ақ оқу бағдарламасының жаңа ережелерін түсіндіру мақсатында талқылау барысына педагогтың жедел араласуын; жеке тапсырмаларды (өзін-өзі диагностикалық немесе шығармашылық сипаттағы өзіндік жұмыс тапсырмалары және т. б.) қарқынды пайдалануға ықпал етеді);
- кеңістіктік ортаны ұйымдастыру «ойын алаңы»;
- жеке шығармашылық және зияткерлік қабілеттерін ескере отырып, ойын рөлдерін ойнауды үйрету;
- уақытты қатаң реттеу жағдайында шешім қабылдауға және ақпаратта белгісіздік элементінің болуына үйрету.

Сонымен әр таңдалып алынған әдіс сабақтың мақсаты мен күтілетін нәтижесіне байланысты қолданылуы керек. Сондай-ақ педагог интербелсенді әдісті өзі жетік меңгермеген болса, онда ол өз мәнін жояды. Кейбір жағдайларда педагогтардың аталған оқыту әдістерін қолдану тұрғысынан педагогикалық шеберліктерінің жеткіліксіздігінен қарастырылып отырған оқыту әдістері өз нәтижесін ойдағыдай бере бермейді. Сол себепті қарастырылып отырған оқыту

әдістерін негізсіз қолдану қауіпті десек те артық айтпаған болармыз. Сондықтан да бұл оқыту әдістерін теориялық дайындықсыз және негізсіз қолдану, педагогта әдістерді қолданудағы күтілетін нәтижелер туралы нақты түсініктің болмауы («әдіс белгілі бір нәтижені алу үшін қолданылуы керек») немесе интербелсенді әдістермен педагогтердің шектен тыс әуестенуіне (бұл құрал емес, білім алушыларға ермек емес) жол бермеу керек.

Ендеше бір сөзбен айтқанда шығармашылық іс-әрекет пен танымдық белсенділікті дамытуда оқытудың интербелсенді әдістері таптырмайтын мүмкіндік деуге болады. Демек, қарастырылып отырған оқыту әдістері барысында ұтымды, дұрыс, орнымен пайдаланатын болсақ, онда білім алушылардың оқуға деген ынтасы мен танымдық белсенділігін арттыру арқылы оқу сапасының жоғарылауына қол жеткізер едік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әлімов А.Қ. (2009) Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы/ - Алматы. 255-259 с.

2. Молдағалиев Б., Махимова А. Сатқанова Г. (2006) Интерактивті оқыту әдістері. Қазақстан мектебі. №9. 15-17 б.

3. Миэринь Л. А., Быкова Н. Н., Зарукина Е. В. (2015) Современные образовательные технологии в вузе учеб.метод. пособие. - СПб: Изд-во СПбГЭУ. 169-167 с.

Оспанкулова Г.С., Исина Ж.К.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ

В статье рассматривается проблема повышения познавательной активности обучающихся в школе с помощью интерактивных методов обучения как одна из актуальных на сегодняшний день проблем. Дается характеристика содержания каждого этапа урока. По каждой теме урока предусмотрена система интеллектуальных заданий, способствующих формированию навыков критического и творческого мышления в процессе развития мыслительных операций, визуализации, интеграции идей и др.

Ospankulova G.S., Isina Zh.K.

INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A MEANS OF INCREASING STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY

The article considers the problem of increasing the cognitive activity of students at school using interactive teaching methods as one of the most pressing problems today. The description of the content of each stage of the lesson is given. For each topic of the lesson, a system of intellectual tasks is provided that contribute to the formation of critical and creative thinking skills in the process of developing mental operations, visualization, integration of ideas, etc.

УДК 37

Островская Г.А., Финько О.В.

Учителя начальных классов, КГУ "ОСШ № 64"
город Караганда, Республика Казахстан

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ СОЧИНЕНИЮ ПО КАРТИНЕ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье говорится о применении в начальной школе сочинений по картине в виду их пользы в реализации духовно-нравственного развития учащихся. Кроме того, написание сочинений по картине обогащает устную и письменную речь учащихся. Качественное написание сочинений по картине позволяет учащимся грамотно выражать свои мысли, а также переживать эмоции и передавать их в письменном виде.

Одной из приоритетных задач обучения на начальной ступени образования является развитие связной устной и письменной речи учащихся. Одним из способов решения задачи считается написание сочинений, так как оно является важным воспитывающим и обучающим средством. Развивать речь детей означает систематически работать над ее содержанием, последовательно учить детей построению предложений, а также вдумчивому выбору

подходящего слова и его формы, работать над структурированием речи. Сочинения учат осмысливать и оценивать жизненные явления и ситуации; развивают наблюдательность, учат анализировать и делать обобщения.

Что духовно-нравственно развитие учащихся представляет собой сложнейшие вариации работы с детьми. Мы полагаем, что работа над сочинениями по картине реализует духовно-нравственное развитие учащихся, так как осуществляется духовная, культурная и социальная преемственность поколений.

Сочинение по картине в начальной школе представляет собой одно из эффективных средств развития речи младших школьников и раскрытия их творческих возможностей. Знакомство с творениями художников обогащает знания детей об окружающей действительности, помогает развитию у них мышления и воображения, а также привитию эстетического вкуса. Внимательное рассмотрение картин, беседа по их содержанию, анализ изобразительных средств учат школьников глубоко воспринимать произведения искусства.

Сочинения по картинам отличаются разнообразием. Как устные, так и письменные сочинения по картинам могут быть классифицированы по источнику материала, типу текста, степени самостоятельности учащихся при создании собственных текстов.

По источнику материала и типу текста могут быть выделены следующие виды сочинений.

- сочинение-повествование по сюжетной или пейзажной картине;
- сочинение-повествование по серии сюжетных рисунков;
- сочинение по рисункам, созданным учащимися.

При обучении учащихся написанию текста-рассуждения картина используется как дискуссионный предмет или же проблемный вопрос, требующий рассуждения.

В методике обучения сочинению по сюжетным и пейзажным картинам можно выделить несколько основных этапов.

На первом этапе проводится подготовка педагога к сочинению по картине на котором определяются основные задачи урока, выделяются коммуникативно-речевые умения, которые предполагается сформировать. На данном этапе решаются такие частные задачи как.

- выбор произведения в соответствии с задачами урока, типом предполагаемого текста, а также возрастными особенностями и уровнем развития учащихся;
- анализ картины, определение ее предметного содержания, подтекста, замысла и средств художественной выразительности;
- концентрирование внимания на формате картины, содержания, композиции, цвета, света, движения и основного настроения;
- изучение биографии и творчества художника, истории создания картины и её дальнейшей судьбы;
- составление плана урока, формулировка вопросов для беседы с учащимися, выявление последовательности анализа картины, определение языковых средств.

На втором этапе начинается подготовка самих учащихся к сочинению по картине, где происходит.

- рассматривание детьми репродукции картины;
 - использование черновика для записи впечатлений и полученной информации о картине.
- Третий этап включает проведение обучающего сочинения по картине в ходе которого.
- перед учащимися ставится цель и задачи;
 - происходит подготовка учащихся к восприятию картины (знакомство с эпохой, местом действия, историей создания картины, биографией и творчеством художника);
 - просмотр картины учениками;
 - проведение беседы по картине и дальнейшего анализа;
 - выявление основных микротом;
 - составление плана сочинения по картине;
 - составление рассказа или устного описания;
 - определение типа текста (описание, повествование, рассуждение) и работа над языковыми средствами;
 - орфографическая подготовка;
 - самостоятельная письменная работа учащихся над сочинением по картине;
 - самопроверка.

При проведении четвертого этапа проводится проверка сочинений, а также их анализ, после чего организуется работа над ошибками для предотвращения повторных пробелов.

Качество написания учащимися сочинения по картине сложно оценить, опираясь исключительно на критерии, однако, при проверке мы руководствовались такими обязательными критериями как:

1. Умение передать мысли в сочинении, разделенные между собой частями (введение, основная часть, заключение) в соответствии с соблюдением орфографических и грамматических норм.

2. Лексическое разнообразие, а также умение выражать и отстаивать собственный взгляд на картину, особенно если он не соответствует общепринятому.

3. Обязательная переработка и добавление информации, полученной в ходе обсуждения картины.

Таким образом, написание сочинения по картине в начальной школе представляет собой сложную работу учителя на разных предметах, объединенную общей целью, в данном случае написанию сочинения. Причем такого, в котором переплетаются полученные знания с собственным видением учащегося. Помимо перечисленного школьники учатся соблюдать логическую последовательность частей, то есть выделять структурные части в соответствии с их содержательным аспектом.

Список использованных источников:

1. Бакулина Г.А. Обучение по демонстрационной картине как средство развития связной речи младших школьников// Концепт. – Спецвыпуск № 32. – 2014. – С. 1-7.

2. Бакулина Г.А. Обучение сочинению в начальной школе. 3 класс/ Г.А. Бакулина. – Киров: ООО «Кировская областная типография», 2014. – 128 с.

3. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования: текст с изм. и доп. На 2011 г./ Министерство образования и науки РФ. – Москва: «Просвещение», 2011. – 33 с.

Островская Г. А., Финько О. В.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫМЕН СУРЕТ АРҚЫЛЫ МӘТІН ҚҰРАУ ӘДІСІ

Мақалада бастауыш мектепте оқушылардың рухани-адамгершілік дамуын жүзеге асырудағы пайдасына байланысты сурет бойынша эсселерді қолдану туралы айтылады. Сонымен қатар, сурет бойынша эссе жазу оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуін байытады. Сурет бойынша сапалы эссе жазу студенттерге өз ойларын сауатты білдіруге, сондай-ақ эмоцияларды сезінуге және оларды жазбаша түрде жеткізуге мүмкіндік береді.

Ostrovskaya G.A., Finko O. V.

THE METHODOLOGY OF TEACHING THE COMPOSITION OF THE PICTURE IN THE ELEMENTARY SCHOOL

In article it is told about application at elementary school of compositions on a picture in a type of their advantage in realization of spiritual and moral development studying. Besides, writing of compositions on a picture enriches an oral and written language of pupils. High-quality writing of compositions on a picture allows pupils to express competently the thoughts and also to experience emotions and to transfer them in writing.

Пахолко О.Д.

Преподаватель информатики и специальных дисциплин
ГАПОУ НСО «Карасукский педагогический колледж»
город Карасук, Российская Федерация
olga_paxolko@mail.ru

МЕТОД ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

Педагогика выделяет современные педагогические технологии в отдельный, самостоятельный раздел. Выбор технологии обучения играет ключевую роль в формировании профессиональных компетенций студентов среднего профессионального образования. Применение инновационных технологий проблемного обучения способствует развитию у студентов навыков профессионального подхода к решению проблем. Они научаются исследовать проблемы и принимать решения в различных ситуациях.

Внедрение ФГОС СПО в настоящее время ставит ряд задач, включая организацию образовательного процесса, особенно в части выбора методов и технологий обучения, которые обеспечивают формирование студентами общих и профессиональных компетенций.

Студент является основой компетентностно-ориентированного образовательного процесса, который включает ответственное отношение обучающегося к своему обучению и его результатам.

Любая практическая задача, которая решается на занятиях, требует нестандартного мышления и нестандартных действий. Важной особенностью обучения является то, что наличие соответствующих компетенций не сводится только к способности воспроизводить имеющиеся знания, но и не ограничивается умением применять шаблонные решения.

Технология проблемного обучения является педагогическим инструментом решения данной проблемы. Проблемное обучение направлено на поиск новых знаний и способов действия студентами, предполагает пошаговое и целеустремленное освещение перед обучающимися проблем, возникших в процессе познания, и их решение, которое они осваивают новыми сведениями с помощью преподавателя. Таким образом, проблемное обучение обеспечивает особый тип мышления, глубину убеждений, прочность усвоения знаний и творческое их использование в практической деятельности. Кроме этого, оно способствует формированию мотивации достижения успеха и развитию мыслительных способностей студентов.

Проблемное обучение представляет собой учебный процесс, направленный на решение нестандартных задач, в результате которого студенты усваивают новые знания и развивают навыки творческой деятельности [5]. Преимущества проблемного обучения заключаются, прежде всего, в больших возможностях для развития внимания, наблюдательности, активизации мышления и познавательной активности студентов. Оно способствует развитию самостоятельности, ответственности, критичности и самокритичности, а также нестандартного мышления.

Для сохранения поискового и самостоятельного характера деятельности студентов, необходимо организовать учебный процесс таким образом, чтобы задачи решались совместно, проводился взаимный поиск, который основан не на разделении ролей "учителя" и "ученика", а на распределении последовательных этапов решения учебной задачи.

Реальная проблема всегда связана с наукой, содержит явное противоречие и не имеет окончательного ответа на главный вопрос проблемы, что требует поисковой и исследовательской работы. Проблемная задача предполагает ряд действий, и студенту необходимо самостоятельно провести частичный поиск для ее решения.

Приемы создания проблемных ситуаций выбираются в зависимости от конкретного содержания учебного материала. В одних случаях проблемная ситуация создается на основе имеющихся знаний обучающихся. Они делают выводы, которые противоречат фактам, что указывает на недостаточность знаний и необходимость дополнительной информации для разрешения противоречия. Такие проблемные ситуации всегда вызывают острый интерес у студентов.

Технология проблемного обучения позволяет студентам определять проблему в различных ситуациях, принимать ответственные решения, оценивать последствия своих действий, ставить цель своей деятельности, планировать и организовывать процесс ее достижения, проводить самоанализ и оценку, выбирать для себя нормы поведения и деятельности, соответствующие ситуации.

Технология проблемного обучения включает следующие этапы:

Создание проблемной ситуации, которая вызывает затруднения у обучающегося.

2. Осознание сущности затруднений (противоречия) и постановка проблемного вопроса, который становится целью урока.

3. Поиск решения проблемы через диалог или выдвижение гипотез.

Формулировка правила или способа решения, сравнение его с научным образцом в учебнике.

5. Самостоятельное применение правила или способа в практической деятельности [2].

Проблемное обучение может осуществляться в разных формах, включая проблемное изложение учебного материала преподавателем на лекции или в процессе семинара, а также частично-поисковую деятельность студентов под руководством преподавателя во время семинаров, практических занятий и эвристических бесед [3].

Таким образом, проблемное обучение предоставляет возможности для развития студентов, активизации их мышления, самостоятельности, ответственности и творческой деятельности. Оно способствует формированию навыков решения нестандартных задач и развитию критического мышления студентов.

В процессе проблемных семинаров, практических занятий и эвристических бесед, студенты под руководством преподавателя решают задачи, используя систему проблемных вопросов. Ответы на эти вопросы базируются на имеющихся знаниях, но их решение требует интеллектуального поиска и вызывает определенные трудности. Применение частично-поискового метода позволяет студентам активно участвовать в процессе обучения и развиваться продуктивным образом.

Также важным аспектом является самостоятельная исследовательская деятельность студентов. Они формулируют проблему и самостоятельно решают ее в рамках курсовой или дипломной работы. Результаты решения затем проверяются преподавателем, что способствует творческому развитию студентов.

Технология проблемного обучения основывается на постановке проблемных вопросов, задач и ситуаций преподавателем, а их разрешение осуществляется студентами. Проблемная ситуация возникает при недостатке знаний и способов деятельности для решения поставленной задачи.

Для создания проблемных ситуаций применяются различные методические приемы: постановка студентов перед противоречиями, столкновения противоречий практической деятельности, представление различных точек зрения, обсуждение явления с разных сторон, сравнение, обобщение и выводы из ситуации, определение конкретных вопросов, задач и теоретических проблем.

Технология проблемного обучения активизирует студентов, делает их активными участниками образовательного процесса. В основе этой технологии также лежит деятельностный метод, которого можно адаптировать для планирования и проведения уроков в колледже.

Структура урока введения нового знания:

1. Этап мотивации к учебной деятельности:

- Создание условий для возникновения внутренней потребности обучающегося в учебной деятельности, актуализация требований и установление тематических рамок.

2. Этап актуализации и фиксирования индивидуальных затруднений в пробном действии:

- Подготовка и мотивация обучающегося к самостоятельному выполнению учебного действия, фиксация индивидуального затруднения.

3. Этап выявления места и причины затруднения:

- Вход обучающегося в рефлексию и выявление причины затруднения. Реконструкция выполненных операций и фиксация причины затруднения.

4. Этап построения проекта выхода из затруднения:

- Определение цели урока и согласование темы урока, построение проекта учебных действий для реализации поставленной цели.

5. Этап реализации построенного проекта:

- Обсуждение и выбор оптимального варианта проекта, использование построенного способа действий для решения задачи.

6. Этап первичного закрепления с проговариванием:

- Решение типовых заданий с проговариванием алгоритма решения вслух.
- 7. *Этап самостоятельной работы с самопроверкой по эталону:*
- Индивидуальное выполнение заданий и самопроверка сравнением с эталоном. Мотивация обучающегося к дальнейшей познавательной деятельности.
- 8. *Этап включения в систему знаний и повторения:*
- Задания по использованию ранее изученного материала. Автоматизация умений и подготовка к введению новых норм.
- 9. *Рефлексия:*
- Самооценка учеником собственной деятельности на уроке, соотнесение цели и результатов учебной деятельности.

Структура урока может быть разной в зависимости от возраста обучающихся и типа урока, однако общие закономерности включения в учебную деятельность остаются применимыми. Применение технологии проблемного обучения позволяет развивать у студентов логическое, научное, диалектическое и творческое мышление. Такая методика обучения также способствует развитию самостоятельности, ответственности, критичности, инициативности и нестандартности мышления, при этом стимулируя осторожность и решительность. Кроме того, проблемное обучение обеспечивает прочность и устойчивость полученных знаний, так как они приобретаются благодаря самостоятельной деятельности учеников. Постоянная постановка перед студентами проблемных задач и ситуаций побуждает их стремиться к их решению, так как проблема всегда является препятствием, а преодоление препятствий является неотъемлемой частью развития.

Список использованных источников:

1. Андриюшечкин, С. М. Дидактический комплекс проблемного обучения: теория, модель, практическая реализация: монография / С. М. Андриюшечкин- М.: Баласс, 2018. - 151 с.
 2. Махмутов, М.И. Избранные труды: В 7 т. / М.И. Махмутов. - Казань: Магариф - Вакыт, 2016. Т. 1: Проблемное обучение: Основные вопросы теории / Сост. Д.М. Шакирова. - 423 с.
 3. Мельникова Е.Л. Технология проблемного диалога: методы, формы, средства обучения. - М, 2018. - 132 с.
 4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М., 2013 г.
- Проблемное обучение: прошлое, настоящее, будущее: Коллективная монография: в 3 кн. / Под ред. Е.В.Ковалевской. - Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гуманит. ун-та, 2010. Книга 1: Лингво-педагогические категории проблемного обучения. - 300 с.

Р

PROBLEM-BASED METHODS OF TEACHING COLLEGE STUDENTS

Pedagogy distinguishes modern pedagogical technologies into a separate, independent section. The choice of teaching technology plays a key role in the formation of professional competencies of students of secondary vocational education. The use of innovative technologies for problem-based learning contributes to the development of students' skills in a professional approach to problem solving. They learn to explore problems and make decisions in different situations.

О

Пахолов О.Д.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІН ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСІ

Педагогика қазіргі педагогикалық технологияларды жеке, дербес бөлімге бөледі. Орта кәсіптік білім беру ұйымдары оқушыларының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда оқыту технологиясын таңдау басты рөл атқарады. Проблемалық оқытудың инновациялық технологияларын қолдану студенттердің есептерді шешуге кәсіби тұрғыдан қарау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Олар әртүрлі жағдайларда мәселелерді зерттеуге және шешім қабылдауға үйренеді.

Побережная Л.В., Рязанова Т.П.
учитель начальных классов, учитель начальных классов
КГУ «ОШ имени Н.Абдирова»,
город Караганда, Республика Казахстан
Lorochka.240672@mail.ru tatka-super@mail.ru

КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯ КАК МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Актуальность работы заключается в формировании функционально грамотных личностей современного общества, так как данная проблема возникает перед множеством учителей современной школы. Опыт работы авторов показывает возможность широкого применения в повседневной педагогической практике новых современных форм и методов работы с детьми нового поколения. Раскрыты и представлены чёткие цели, кейс-методы и технологии работы с детьми на каждом этапе урока, варианты вопросов, стимулирующие учащихся к активным формам работы на уроке.

Модернизация образования обусловлена изменениями, которые происходят в современном обществе. Современному миру требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в постиндустриальном мире. Таким образом, одна из важнейших задач современной школы – формирование функционально грамотных людей, которые легко и свободно будут вступать в отношения с внешней средой, быстро адаптироваться и функционировать в ней. Основы функциональной грамотности закладываются именно в начальной школе, где младшие школьники обучаются различным видам речевой деятельности – письму и чтению, говорению и слушанию.

Как же правильно построить работу по формированию функциональной грамотности младших школьников?

Работу по развитию навыков грамотного письма нужно начинать уже в букварный период на основе разъяснения несоответствия произношения и написания, при составлении слого-звуковых схем.

- Ввести понятие «опасное место», чтобы насторожить детей на появление возможной ошибки.
- Развивать фонематический слух.
- Прививать интерес к чтению.
- Развивать словарный запас детей.

Учителю нужно помнить, что орфографическая зоркость формируется постепенно, в процессе выполнения разнообразных упражнений. Но все упражнения нужно проводить целенаправленно, систематически, только тогда можно добиться положительного результата.

Одним из методов, который также способствует формированию функциональной грамотности является кейс – метод. Кейс – технология – это метод активного проблемно-ситуативного анализа, основанный на обучении путём решения конкретных задач – ситуаций. Это проблемно – поисковый анализ, позволяющий обучающимся, опираясь на собственный опыт, формулировать выводы, применять на практике полученные знания. Кейс-метод дает возможность оптимально сочетать теорию и практику, развивать навыки работы с разнообразными источниками информации, что способствует развитию функциональной грамотности учащихся. Обучающиеся не получают готовых знаний, а учатся их добывать самостоятельно, тем самым на уроке обучающимся некогда скучать, они думают, анализируют, развивают навыки ведения дискуссии.

Пример урока русского языка в кейс – технологии.

Тема урока: «Ближайшая к Земле звезда. Виды предложений».

Раздел: «Путешествие в космос».

Цели урока: участвовать в дискуссии по обсуждаемой теме, соблюдая речевые нормы, понимать различные способы ведения диалога. Различать и употреблять в речи предложения по цели высказывания и интонации, уметь расставлять знаки препинания в конце предложений.

Форма кейса, используемого на уроке: первооткрывательские, неструктурированные кейсы

1 этап урока «Слушание и говорение». Задание на проверку понимания содержания прослушанного текста. Послушайте притчу древнегреческого мудреца Эзопа «Солнце и Ветер», целью которого является определить основную мысль текста и найти предложения разного вида по цели высказывания и интонации.

Работа в парах (решение 1 кейс – задачи):

Определив последовательность действия Солнца, и описав, каким был ветер, выскажите своё мнение, чему учит эта притча? Найдите предложения разного вида по цели высказывания и интонации.

2 этап урока «Чтение и говорение». Использование кейс - метода, активизирующего учебный процесс: метод разбора деловой корреспонденции, 2 кейс-задача:

Прочитайте текст: «Влияние солнечного света на организм человека», составьте кластер: «Полезные и вредные свойства солнца». Деятельность учащихся: «Погружение» в тему, обработка информации. Составление кластера по вариантам: 1 вариант: «Вред солнечных лучей», 2 вариант: «Польза солнечных лучей». Высказывание своего мнения с помощью стратегии «Дебаты».

3 этап урока «Письмо». Решение 3 кейс – задача: составьте и запишите разные по цели высказывания и интонации предложения, используя опорные слова:

Лучи	солнце	свет	тепло	дарит
Растут	растения	организм	витамины	
Поднимает		настроение	улучшает	самочувствие

Цель кейс–технологии заключается в том, чтобы научить учащихся, как индивидуально, так и в составе группы: -анализировать информацию; -сортировать ее для решения заданной задачи; -выявлять ключевые проблемы; -генерировать альтернативные пути решения и оценивать их; -выбирать оптимальное решение и формировать программы действий и т.п. Таким образом, на уроках математики кейс-метод часто применяется для решения задач из жизни:

На выходных мы с семьёй (2 взрослых и 2 ребёнка) решили поехать в центр семейного отдыха «AFLAND». Можно ехать на поезде, можно на своей машине. Расстояние от Караганды до Астаны 220 км. Билет на поезд на взрослого человека – 2732 тг. Детский билет в два раза дешевле. Расход бензина 10 литров на 100 км. Стоимость бензина 181 тг. за 1 литр. На каком транспорте стоимость поездки будет дешевле?

Слабоуспевающим учащимся можно дать вспомогательные вопросы для решения данной кейс-задачи с целью повышения мотивации:

- 1) Сколько стоит два билета на взрослых?
- 2) Сколько стоит один детский билет?
- 3) Сколько стоит два детских билета?
- 4) Найти стоимость билетов на поезд (2 взрослых и 2 детских).
- 4) Сколько литров бензина надо до Астаны? (100 км – 10л, 220 км - ?л)
- 5) Найти стоимость бензина на дорогу.

Запиши ответ: на каком транспорте стоимость поездки будет дешевле и на сколько? Решение подобных задач развивают математическую грамотность учащихся.

Кейс-метод в естественнонаучной области образования используется не только в системе развивающего обучения, но и на «традиционных» уроках. Например, учащимся для прочтения предлагается кейс-задача «Галактика». Далее учащиеся каждой группы решают поставленную перед ними проблему:

1 группа: Какие силы действуют на планеты Солнечной системы и не позволяют им сойти со своих орбит?

2 группа: Как вы думаете, что находится в центре Галактики? Обоснуйте свой ответ.

3 группа: Представь, что ты подружился с существом, которое живёт вне нашей Вселенной. Оно хочет прилететь в гости. Расскажи ему, где ты живёшь. Используй в своём рассказе опорные слова: Вселенная, Галактика, система, планета, материк, страна, область, населённый пункт.

Формирование функциональной грамотности у учеников начальных классов обеспечивает подготовку детей к жизни в информационном обществе, способствует проявлению и развитию индивидуальных способностей младших школьников в свободных открытых диалогах, делает их интересными собеседниками во взаимодействии с другими людьми.

Продуманные творческо–аналитические задания позволяют развивать творческие способности и исследовательские умения учащихся, их воображение и речь, эмоциональную и эстетическую культуру, способствуют процессу формирования функциональной грамотности:

умение сформулировать вывод, обосновать свои рассуждения, отстаивать свою точку зрения, дать ответ на проблемный вопрос на всех предметах начальной школы.

Данная работа дает положительные результаты, если проводится во взаимосвязи со всеми видами речевой деятельности и строится по системе с использованием специальных заданий и упражнений. Добиться большей эффективности обучения помогут: системный подход в обучении, связь с другими предметами, учет индивидуальных особенностей младших школьников, максимальное использование инновационных технологий.

Список использованных источников:

1. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях РК 2021-2022г»
2. Селюнина Н.А. «Дидактический материал по развитию речи и творческих способностей учащихся для 1 класса «АБВГДейка». г. Серебрянск, Зырянковский р-н, ВКО 2012г.
3. Ситуационный анализ, или анатомия Кейс-метода / под ред .Ю.П. Сурмина – Киев: Центр инноваций и развития, 2002.
4. Учебник для 4 класса общеобразовательных школ «Естествознание», часть 2.
<http://writing.colostate.edu/references/research/casestudy/index.cfm>
<https://multiurok.ru/files/sbornik-keis-zadania-po-predmetam-4-klass.html>

Л.В.Побережная, Т.П.Рязанова

**БАСТАУЫШ СЫНЫП САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯСЫН КОЛДАНУ**

Қазіргі қоғамда мектеп мұғалімдерінің алдында туындап отырған функционалды сауатты тұлға қалыптастыру мәселесі жұмыстың өзектілігін айқындайды. Авторлардың жұмыс тәжірибесі жаңа ұрпақ балаларымен жұмыс істеудің заманауи формалары мен әдістерін күнделікті педагогикалық тәжірибеде кеңінен қолдану мүмкіндігін көрсетеді. Сабақтың әр кезеңінде оқушылармен жұмыс істеудің нақты мақсаттары, кейс әдістері мен технологиялары, оқушыларды сабақтағы белсенді жұмыс түрлеріне ынталандыратын сұрақтардың нұсқалары талданып, ұсынылған.

Poberezhnaya L.V., Ryazanova T.P.

**CASE TECHNOLOGY AS A METHOD FOR DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY IN
ELEMENTARY SCHOOL LESSONS.**

The relevance of the work lies in the formation of functionally literate individuals in modern society, as this issue arises for many teachers in today's schools. The authors' experience demonstrates the possibility of wide application in everyday pedagogical practice of new modern forms and methods of working with the new generation of children. Clear goals, case methods, and techniques for working with children at each stage of the lesson, as well as question options that stimulate students to engage in active forms of work during the lesson, are disclosed and presented.

Рассадина Е.Ю., Камышник Л.В.
воспитатели, ТОО детский сад «Одарёшка»
город Караганда, Республика Казахстан.
86elena_r@mail.ru

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТА «ӘЖЕМНІҢ ЕРТЕГІЛЕРІ» С ПОМОЩЬЮ ОДНОГО ИЗ МЕХАНИЗМОВ СОЗДАНИЯ СКАЗОЧНО-ИГРОВОГО ПРОСТРАНСТВА

В данной статье рассматривается проект «Әжемнің ертегілері» её цель заключается не только в развитии креативности и языковых навыков, но и в укреплении связи между поколениями. Через внедрение механизмов создания сказочно-игрового пространства, основанных на традиционных народных сказках, проект способствует передаче культурного наследия от старшего поколения к младшему. Участие бабушек и дедушек в проекте становится не только педагогической поддержкой, но и возможностью для межпоколенческого обмена знаниями и опытом, что способствует созданию сильных семейных связей и формированию у детей уважения к старшему поколению. В итоге, проект «Әжемнің ертегілері» не только обогащает образовательный процесс, но и способствует формированию гармоничного и заботливого общества.

Чувства патриотизма и любовь к своей Родине воспитываются и проявляются у детей не только в семье, но и в детском саду. Любовь к близким людям, к родному краю, родной стране играют огромную роль в становлении личности ребенка. В последнее время возникла острая проблема, которая касается здоровья наших воспитанников, теперь уже нравственного. Все чаще дети стали приходить в детский сад с игрушками-персонажами из современных мультфильмов. В основном это различные трансформеры, Хаги-Ваги, Сереноголовые, куклы Барби с гробиками, различные виды оружия, военной техники и т.п. В последующем дети стараются использовать свои игрушки во время свободных игр, а сюжеты выбираются ими в соответствии с игрушками. Педагоги нашего детского сада задумались, что может быть причиной этого. Был проведен опрос родителей наших воспитанников и самих детей о том, какие мультфильмы смотрят дети дома, читают ли родители сказки детям. Результаты опроса заставили нас задуматься. Изучив литературу по интересующему вопросу мы убедились, что проблема назрела. Действительно, на сегодняшний день у родителей имеется огромный выбор мультипликационной продукции, а для старых добрых сказок нет места т. к. перед сном чтение сказок родители также заменяют просмотром мультфильмов. Как известно, в основе большинства мультфильмов лежит сказка. А сказка - это то, что формирует в детском сознании модель окружающего мира, образы мамы и папы, друга и врага, добра и зла, всего того, на что он будет ориентироваться всю жизнь. Сказка является отличным помощником для педагогического воздействия на ребенка, формирования его духовно-нравственной культуры. Они слагаются народом, или одним автором как вымышленный рассказ и передаются из уст в уста, несут в себе важный смысл. Они отражают быт, нравы, обычаи, традиции, передают народную мудрость. В сказках прославляется находчивость и мудрость, героизм и простота бедняков, высмеивается алчность, глупость, жадность баев. Всегда добро побеждает зло, торжествует правда и справедливость.

Театрализованная деятельность позволяет решать многие педагогические задачи, касающиеся формирования выразительности речи ребёнка, интеллектуального и художественно-эстетического воспитания.

Она - неисчерпаемый источник развития чувств, переживаний и эмоциональных открытий. В результате ребёнок познаёт мир умом и сердцем, познаёт радость, связанную с преодолением трудностей общения, неуверенности в себе. В нашем мире, насыщенном информацией и стрессами, душа просит сказки - чуда, ощущения беззаботного детства.

Перед воспитателями и педагогами стоят следующие задачи: научить детей внимательно слушать сказки, пересказывать близко к тексту, выразительно и с интонацией передавать сюжет сказки; обучать восприятию эмоционально-образного содержания произведений, чувствовать характер произведения, различать литературные жанры, выделять в произведениях события общественной жизни, природы, окружающей действительности, знакомить с особенностями жизни и быта казахского народа, разных национальностей нашей республики; знакомить детей с художественными образами, научить выразительно передавать интонацию, учить брать на себя

роли героев сказки, определять характер каждого героя; знакомить детей с произведениями отечественных писателей и поэтов.

Актуальность данной темы позволила нам обозначить острую проблему: какова модель ознакомления детей с культурой родного края на основе использования русских и казахских народных сказок.

Исходя из этого, мы поставили перед собой следующие цели.

Цель проекта: Разработать модель ознакомления детей с культурой родного края на основе использования народных сказок.

Задачи проекта: проанализировать программно-методическое обеспечение детского сада и каждой группы; создать сказочно-игровое пространство «Ертегі әлем». Данное сказочное пространство должно включать в себя несколько универсальных центров в групповой комнате; организовать разные виды театрализованной деятельности; осуществить единство воспитательно-образовательного взаимодействия с семьями воспитанников; разработать программу «Әжемнің ертегілері» включающую в себя различные виды организованной деятельности.

Весь материал, собранный в сказочно-игровом пространстве «Ертегі әлем», будет использоваться в непосредственно образовательной, совместной, в самостоятельной деятельности детей, что позволит в течение года организовать разные виды театрализованной деятельности по мотивам русских и казахских народных сказок (настольный театр, Би-ба-бо, пальчиковый и кукольный театры, драматизации, сюжетно-ролевые игры, книжки-малышки игры на липучках, лэпбуки и т.д.).

Что входит в сказочно-игровое пространство «Ертегі әлем»

Театрально-игровой центр

В нашем саду оборудован театральный уголок, где ребёнок может взять что ему по душе, при желании прорепетировать какую-нибудь роль или просмотреть иллюстрации к театрализации, примерить любого героя из знакомой сказки. Поскольку предметно-развивающая среда должна обеспечивать право и свободу выбора каждого ребёнка на театрализацию любимого произведения, в зоне театрализованной деятельности нужно разместить разные виды кукольного театра.

Центр книги (мини-библиотека)

Чтобы у детей появился интерес к книге, в каждой группе нашего детского сада был оборудован центр книги — место для совместного с воспитателем изучения литературных произведений и самостоятельной деятельности детей.

Воспитатель подбирает книги в книжном уголке с учётом возрастных особенностей детей. Книжный уголок в помещении группы представляет собой тихую зону с полками/стеллажом для книг и стола со стульчиками для детей. Уголок должен быть уютным и привлекательным для маленьких читателей.

Этнографический мини-музей.

Специально организованное пространство в групповой комнате, способствующее расширению кругозора и ребенка его социализации, приобщению к культурным ценностям казахского народа, воспитанию чувства патриотизма.

В условиях детского сада невозможно создать экспозиции, соответствующие требованиям музейного дела. Поэтому назвали его «мини-музей». Это отведенный центр где расположены предметы быта, одежды, посуды, жилища казахского народа. Развивающая среда данного мини-музея создавалась совместно с родителями и детьми, которые с интересом и желанием подбирали экспонаты: предметы домашнего быта, утварь, игрушки. В результате совместной творческой деятельности педагога, воспитанников и родителей в мини-музее появились самодельные куклы в национальных платьях и украшениях, корпешки, лепная глиняная посуда и другие удивительные предметы быта и обихода, поделки из разнообразных материалов.

Музыкальный уголок

В групповой комнате детского сада было выделено пространство для создания музыкального уголка. Данный центр необходим для создания условий по формированию самостоятельной музыкальной деятельности дошкольников. В музыкальных уголках должны находиться: музыкальные инструменты; музыкальные игрушки; самодельные музыкальные инструменты; музыкально – дидактические игры; технические средства (аудио – и видеозаписи).

На основе данной темы статьи была разработана программа кружковой работы «Әжемнің ертегілері». построено в соответствии с требованиями Государственного общеобразовательного стандарта воспитания и обучения РК.

Результативность внедрения программы «Әжемнің ертегілері» определяется с помощью мониторинга. Система мониторинга позволяет оценивать эффективность использования данной программы в работе с детьми. Мониторинг позволит определить динамику развития умений и навыков ребенка на разных этапах и перспективу дальнейших действий педагога по индивидуальной работе с ребенком.

Знания и навыки, полученные при реализации данной программы необходимо систематически закреплять и продолжать применять в различных видах деятельности детей. Использовать театрализованные игры, игры-драматизации, позволяющие закрепить и развивать соответствующие знания, умения и навыки. Обогащать представления детей об окружающем мире через казахские и русские народные сказки.

Планируем провести такую форму работы с родителями как мастер – класс по созданию различных видов театра с показом в конце года совместного мероприятия совместно с родителями.

Список использованных источников:

Электронные ресурсы:

1. Государственные общеобразовательные стандарты образования всех уровней образования <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669>

2. Типовые учебные планы дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008275>

3. Типовые учебные программы дошкольного воспитания и обучения <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235/history>

Книги, монографии, сборники:

4. Методические рекомендации «Устное народное творчество как основа духовно-нравственного воспитания детей дошкольного возраста». - Нур-Султан: РЦД, 2016.

5. Артёмова Л.В. Театрализованные игры дошкольников. - М., 2001.

6. Антипина А.Е. Театрализованная деятельность в детском саду. - М., 2001

7. Гербова В. В. Приобщение детей к художественной литературе. Для занятий с детьми 2-7 лет, МОЗАИКА-СИНТЕЗ, М., 2008.

8. Волшебный хоровод. Книга для детей разных возрастов. /Сост. О.М. Гумирова. - Шымкент: 2017.

9. Методические рекомендации по формированию творческих способностей детей дошкольного возраста. - Нур-Султан: РЦД, 2016.

Rassadina E.Y., Kamyshnik L.V.

THE IMPLEMENTATION OF THE "AZHEMNIN ERTEGILERI" PROJECT WITH THE HELP OF ONE OF THE MECHANISMS FOR CREATING A FABULOUS GAMING SPACE

In this article, the project "Azhemnin yertegileri" is considered. Its goal is not only to develop creativity and language skills, but also to strengthen the connection between generations. Through the introduction of mechanisms for creating a fabulous play space based on traditional folk tales, the project promotes the transfer of cultural heritage from the older generation to the younger. The participation of grandparents in the project becomes not only pedagogical support, but also an opportunity for intergenerational exchange of knowledge and experience, which contributes to the creation of strong family ties and the formation of respect for the older generation in children. As a result, the Azhemnin Yertegileri project not only enriches the educational process, but also contributes to the formation of a harmonious and caring society.

Рассади́на Е.Ю., Камышник Л.В.

ЕРТЕГІ-ОЙЫН КЕҢІСТІГІН ҚҰРУ ТЕТІКТЕРІНІҢ БІРІ АРҚЫЛЫ" ӘЖЕМНІҢ ЕРТЕГІСІ " ЖОБАСЫН ІСКЕ АСЫРУ

Бұл мақалада "Әжемнің ертегісі" жобасы қарастырылады, оның мақсаты шығармашылық пен тілдік дағдыларды дамыту ғана емес, сонымен қатар ұрпақтар арасындағы байланысты нығайту болып табылады. Дәстүрлі халық ертегілеріне негізделген ертегі-ойын кеңістігін құру тетіктерін енгізу арқылы жоба мәдени мұраны аға буыннан кіші ұрпаққа беруге ықпал етеді. Жобаға ата-әжелердің қатысуы тек педагогикалық қолдауға ғана емес, сонымен қатар ұрпақтар арасындағы білім мен тәжірибе алмасу мүмкіндігіне айналады, бұл күшті отбасылық байланыстар құруға және балалардың аға буынға деген құрметін қалыптастыруға ықпал етеді. Нәтижесінде, "Әжемнің ертегісі" жобасы Білім беру процесін байытып қана қоймай, үйлесімді және қамқор қоғамның қалыптасуына ы

Рязанов А.А., Рязанова Т.П.
учитель физической культуры, учитель начальных классов
КГУ «ОШ имени Н.Абдирова»,
город Караганда, Республика Казахстан
belalim89@mail.ru tatka-super@mail.ru

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Актуальность работы определяется множеством спорных вопросов, которые возникают у учителей физической культуры общеобразовательных школ по поводу оценивания учащихся на уроке. Опыт работы авторов показывает возможность широкого применения в повседневной педагогической практике новых современных форм и методов оценивания с применением разнообразных стратегий. Раскрыты и представлены чёткие характеристики различных видов оценивания, представлены варианты рейтингового метода оценки учащихся на уроке.

Урок физической культуры обычно вызывает споры касающиеся оценивания учащихся. Одни считают, что необходимо оставить отметки, кто-то отдаёт предпочтение безотметочной системе оценивания, другие предлагают ввести зачёт-незачёт. В настоящее время, чтобы привлечь к занятиям учеников с разными физическими данными, ведущую роль отводят современным методам оценивания. На современных уроках учитель всё чаще сталкивается с такой проблемой, когда, предлагая учащимся новые активные формы работы, он не имеет достаточно инструментов и аргументов, чтобы оценить достигнутые ими результаты. Эту проблему как раз и решило появление в повседневной педагогической практике новых современных форм и методов оценивания с применением разнообразных стратегий.

Так как оценивание процесс достаточно ответственный, при оценивании физической подготовленности учащихся, учитель должен обращать должное внимание на динамику показателей за определённый период времени, а также учитывать индивидуальные особенности развития двигательных способностей своих учеников и обязательно отслеживать динамику изменений и исходный уровень достижений.

Оценивая уровень развития учащихся, их достижения в области физической культуры используют чаще всего такие методы, как опрос, практическое выполнение упражнений, наблюдение.

Но как же правильно, доступно и понятно для учащегося оценить его, чтобы не «отбить» желание заниматься физкультурой в дальнейшем? Зачем учителю оценивать учащихся, и нужно ли это ученику? Чем формативное оценивание отличается от традиционного оценивания, которое до недавнего времени доминировало на любом уроке? Ответы на все эти вопросы скрываются в содержании современного урока, а точнее в совокупности современных форм и методов оценивания на современном уроке.

Формативное оценивание –это обратная связь для учащихся, позволяющая оценить степень достижения цели, и какие необходимы учащимся действия, чтобы улучшить результат. Данная форма оценивания используется для того, чтобы выяснить, достигнуты ли поставленные учебные цели. Формативное оценивание позволяет согласовать результаты оценивания с поставленными целями. Например, ставим цель - научиться играть в баскетбол. Что нам для этого нужно? Какие тактические и технические приёмы, физическая подготовка, правила игры и судейства. Таким образом, формативное оценивание, которое имеет место на каждом современном уроке, – ключевой момент этой стратегии. Оно требует, чтобы учитель сосредоточился на том, как развивается учение в процессе урока, определяя какие улучшения надо внести, и какими будут последующие шаги, как ученика, так и самого учителя для достижения поставленной цели и ожидаемого результата. На своих уроках при формативном исследовании использую такие стратегии как «Похвала учителя», «Аплодисменты», «Две звезды и пожелание», «Светофор», «Мишень» и т.д. Таким образом, «Формативное оценивание» в полной мере соответствует новому пониманию учебных результатов и новым требованиям к организации учебной деятельности, а значит, соответствует современной системе оценивания обучающихся.

Диагностика же, которую проводили учителя «всех времён и народов» не является в свою очередь порождением нашей нынешней современной эпохи.

Оценка успеваемости по физической культуре значительно отличается от оценивания по другим дисциплинам. Здесь необходимо глубоко учитывать не только психические качества и состояние учащихся, но и обращать внимание на физические качества ребёнка, его телосложение, физические способности и, конечно, состояние здоровья.

Таким образом, оценка знаний по физической культуре включает в себя целый комплекс характеристик личности учащегося, а значит нецелесообразно оценивать ребёнка лишь по каким либо отдельным критериям.

Далее мне хотелось бы рассмотреть такую систему оценивания, как рейтинговая. Как и в предыдущей системе оценивания (диагностика), в её основе лежит так называемый рейтинг учащихся. Варианты рейтинга могут иметь самую разную форму. Проведение рейтинговых срезов требует большой подготовки учителя до, во время и после проведения среза, так как сведения должны быть тщательно обработаны учителем, проанализированы и доведены до сведения каждому учащемуся.

Применяя рейтинговую систему оценивания у детей, как будто меняется отношение даже к самому предмету, появляется интерес, повышается заинтересованность. При использовании рейтингового оценивания достаточно точно оценивается каждое выполненное упражнение определённым количеством баллов и выстраивается рейтинговая диаграмма, соответствующая тому или иному уровню выполнения упражнений.

При подведении итогов занятия или целого раздела, учитывают сумму всех набранных баллов соответственно в ходе текущего урока или в течение серии уроков целого раздела. Успешность такой технологии оценивания напрямую зависит от преподавателя, а именно, от его мастерства организации и управления учебным процессом, от его желания вести необходимый дополнительный учёт умений и возможностей учащихся, от его требовательности и справедливости.

Правильная разработка условий выполнения двигательных действий, нормативного рейтинга является важнейшим фактором эффективности всей системы в целом. Заниженная планка рейтинга приводит к неточной оценке выполнений двигательных действий, а это в свою очередь не стимулирует напряжённую работу. Но хочется сказать и о том, что чрезмерно завышенная планка рейтинга также неблагоприятно влияет на мотивацию учащихся к работе. Таким образом, правильно выбранная установка оценивающего рейтинга позволила мне успешно, а главное эффективно применять данную систему оценивания учащихся на своих уроках. По каждой теме мною разработаны определённые условия получения баллов для накопления банка данных каждого учащегося и класса в целом.

Вариант рейтингового метода оценки учащихся

Техника выполнения	5	Показывает отличную технику выполнения упражнений	5
		Показывает хорошую технику выполнения упражнений	4
		Показывает хорошую технику, но допускает отдельные ошибки	3
		Допускает существенные ошибки в технике выполнения упражнений, которые не влияют на итоговый результат	2
		Допускает грубые ошибки в технике, которые ведут к снижению результата	1
		Не показывает никакой техники	0

Ценность и уникальность данной системы заключается в том, что учащиеся сами заранее могут запланировать себе оценку, а далее сравнить свои достижения с успехами своих одноклассников. [2]

Образование, как отметил Р. Киплинг, важнейшее из благ, если оно высшего качества. Задача учителя – обеспечить это благо каждому ученику.

Список использованных источников:

1. Ланда, Б.Х. Методика комплексной оценки физического развития и физической подготовленности.
2. Матвеев Е. М., «Рейтинговая система оценивания деятельности учащихся на уроках физической культуры».
3. Машковцев А. «Новые системы оценивания».
4. Новые образовательные стандарты и оценка личностных результатов освоения образовательной программы

Рязанов А.А., Рязанова Т.П.
ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ БАҒАЛАУДЫҢ
ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Жұмыстың өзектілігі жалпы білім беретін мектептердің дене шынықтыру мұғалімдерінде оқушыларды сабақта бағалауға қатысты туындайтын көптеген даулы мәселелермен анықталады. Авторлардың жұмыс тәжірибесі күнделікті педагогикалық тәжірибеде әртүрлі стратегияларды қолдана отырып бағалаудың жаңа заманауи формалары мен әдістерін кеңінен қолдану мүмкіндігін көрсетеді. Бағалаудың әртүрлі тәсілдерінің нақты сипаттамалары ашылды және ұсынылды. Сабақта оқушыларды бағалаудың рейтингтік әдістерінің нұсқалары ұсынылды.

Ryazanov A.A., Ryazanova T.P.
THE MODERN APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF STUDENTS IN PHYSICAL
EDUCATION LESSONS

The relevance of the work is determined by the many controversial issues that arise among physical education teachers in secondary schools regarding the assessment of students in the classroom. The authors' work experience shows the possibility of wide application of new modern forms and methods of assessment with the use of various strategies in pedagogical practice. The clear characteristics of different types of assessment are revealed and presented, and options for the rating method of assessing students in the classroom are presented.

ӘОЖ 37.018.11

Сарбасова К.А., Ешмуратова Д.С.
«Bolashaq» академиясы Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы
kalimash.70@mail.ru

ЖАСТАРДЫ ОТБАСЫЛЫҚ ӨМІРГЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЙЫНДАУДА ҰЛТТЫҚ
ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Мақалада жастарды отбасылық өмірге психологиялық дайындауда ұлттық құндылықтар мәселесінің кейбір қырлары қарастырылады. Қазіргі таңда қоғамның отбасы мен некеге деген ықыласы бұрынғыдан да маңызды болып отыр. Бұл ықылас отбасының адами тіршілік әрекетінің барлық аясымен байланысқан. Бүгінгі таңда жастарға әлемдік деңгейде өркениетті негізде білім мен тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды қалыптастыру маңызды екендігін атап көрсетті.

Адамзат қоғамының дамуындағы жаһандық өзгерістер отбасын құру, отбасылық құндылықтарды сақтау мәселесіне ерекше әсер етіп отыр. Отбасы қоғамдық институт, мемлекет ішіндегі «мемлекет», бала тәрбиесінің бастау-бұлағы, адам капиталының құрушы факторы екені анық. «Ұл өсіре отырып, жердің, елдің иесін, қыз өсіріп, ұлтты тәрбиелейтін» қазақ халқы отбасы мәселесін әрқашан бірінші орынға қойған. Алайда, бүгінгі таңда әлемдік деңгейде отбасының әлеуметтік-мәдени феномен ретіндегі мәнінің басқаша сипат алып, отбасы мәдениеті, тәлім-тәрбиесі құлдырауға ұшырап бара жатқан секілді.

Қазақ отбасы тәрбиесіне негіз болатын тарихи-құқықтық құжаттар мен заңдарға педагогикалық тұрғыдан талдау жасай отырып, Майқы би жазған «Жеті жарғыдан» бастау алатын заңдардан отбасы мен некеге қатысты, отбасылық қарым-қатынастардың реттелуі туралы мәселелерді қарастырды.

Осындай заң ережелері кейінгі қазақ хандары тұсында да уақыт талабына сай, өзгерістермен толықтырылып отырған. Бұдан әрі Өз Жәнібектің Жарғысы (ХҮғ.) болып толығы, «Қасымханның қасқа жолы» (ХҮғ.), «Есімханның ескі жолы» (ХҮІғ.) деген айдарлы сөздің бүгінге дейін жетуі әр заманның өз жолы - өз заңы болғандығынан хабардар етеді.

Өз Жәнібек ханның тұсында өмір сүрген Өтейбойдақ Тілеуқабылұлы өзінің «Шипагерлік баян» атты кітабында қазақ отбасына, қазақ жұртының жастарын жұбайлық өмірге даярлау үшін маңызды ойларын мұра есебінде қалдырған. Ең бастысы, «Жеті атаға дейін қыз алыспау» Ө.Тілеуқабылұлының ықпалымен Өз Жәнібектің жарлығы бойынша заңмен қазақ халқының өміріне енгенін зерттеу ретімен қарастырдық.

Өз Тәукенің тұсында қазақтың әдет құқығының жинағы «Жеті жарғы» түзіліп, қазақтың тұрмысына, әдет-ғұрпына, отбасылық өміріне тән қоғамдық қатынастардың негізгі салалары енген.

А.Құнанбаевтың қатысуымен 1885 жылы түзілген Қарамолада жазылған 73 баптан тұратын ережені қазақ халқының әдет-ғұрып, салт-сана, тұрмыс-тіршілігіне лайықталған заңдары деуге болады.

Халықтың некеге мән беруінің ең басты себептері:

1. Ұрпақтың қан тазалығын сақтау.
2. Ұрпақ жалғастырудағы тектіліктің бұзылмауы.
3. Туыстық пен жақындыққа салқындық түспеуі.
4. Сәбидің жетім болмауы.
5. Некесіздіктен тыйылу, яғни тексіз баланың туылмауы.
6. Жер мен мүлікті сақтау үшін.
7. Руаралық, еларалық бітімгершілік пен келісім үшін.

Осындай өз ұрпағынан бастап тұтас ұлттың сабақтастықпен дамуын мақсат етіп, тазалық пен тектілікті құндылық деңгейіне көтере білген данышпан бабаларымыз салып берген жолмен кешегі Қазан төңкерісіне дейін бұлжытпай дала заңын сақтап келуі, халқымыздың белгілі тәртіп пен ұстаным-қағидалар алдында бас иіп, бағына білгендігі бүгінгі ұрпаққа үлгі болмақ [1].

Жұбайлық өмірге жар таңдау мәселесінде ескерер ұлттық құндылық сапалардың бірі «Тектілік» ұғымының да тамыры қытай жазбаларынан бастау алады. «Тек» сөзі «тектіліктің» түбірі екені айқын. ҮШ ғасырдағы Орхон-Енисей жазбаларынан белгілі «тек» сөзінің төркінін Олжас Сүлейменов былай талдайды: «Тюркских: тек-род (каз), тик-род (тат.) и т.д. Производное теги, тегин – потомок, принц (др.тюрк). Самые ранние значения отложились в древнегреческом: тек – 1) «дитя», 2) «род». Сөздікте «текті» ұғымы «Арғы тегі атақты, әулеттік болмысы атақты тұлға. Текті адам ата-тегінің қадір-қасиетіне кір келтірмейді, ата-тектің абыройын қорғайды» дейді де тектілік турасында «жеке тұлғаның тегіне тартып, парасаттылық, салауаттылық көрсетуі. Текті адам ұлтының, ата-тегінің ұлылық қасиеттерін бойына сақтайды» деп, педагогикалық-психологиялық тұрғыдан толыққанды анықтайды.

Тектің биологиялық жағынан сапалылығын жетілдіру үшін ұлтымыздың жеті атаға дейін қыз алыспауының өзі – адам табиғатын жете түсінгендік. Тектіліктің сипаттары: әке-шешесі бар, ақ некеден туылған, отбасында алған тәрбиесі өнегелі, жаман іспен әке-шешесінің, әулетінің аты шықпаған, ар-ұяты бар, намысты дегенге саяды.

Ұлттық құндылық сапаның бірі «қылықтылық» ұғымы этнопедагогикалық, этнопсихологиялық тұрғыдан ашылмаған, анықталмаған деуге болады. Біздің тұжырымымыз бойынша, қылықтылық – қыз балаға тән сүйкімділік, мінезділік. Іс-әрекеті мен мінез-құлқының әдеп аясынан шықпай толымдылықпен жүйеленіп, әсерлі ықпал етуі. Қыз бойында қанша асыл сапалар болғанымен, тартымды жеткізе білмесе, сүйкімді қылық арқылы көрсетілмесе, қабылданбайды. Біздіңше, қыздың қылығы: қарым-қатынастық іс-әрекетте, өзін-өзі ұстауда, әзілді түсінуде, шындықты мойындауда, ұрыс-керістен қашуда, сезімін білдіруде, сырласқанда, көп алдында сөйлегенде, өзі қалаған ісімен айналысуда, эмоциялық жағдаяттарға түскен жағдайларда сыналып, ұлттық мінез бітісіндегі қыздың қылықтылық сапасын толықтырады, - деп ой қорытамыз.

Қазақ халқының отбасы жағдайында өз ұрпағын отбасылық өмірге даярлаудағы қолданылған ұлттық құндылық сапаларының мағынасын ашу қажеттігі ғылым үшін де, ұрпақтар сабақтастығы мақсатында ұлттық тәрбиенің тереңіне бойлау үшін де маңызды [2].

Профессор С.Қалиев «Отбасылық жүйе этностық жүйенің қайталанатын атрибуты болып саналады» - деп, этностың пайда болуы тұрғысынан қарастырады [3].

М.Арын отбасына «ұлт рухының айнасы» деп айдар бере келіп: «Отбасы – жұртты жақындастырушы, жыныс пен жынысты жұптастырушы, ұрпақ пен ұрпақты табыстырушы, адамаралық туысқандық ұғымдар тудырушы, олардың бір-біріне деген махаббат, сүйіспеншілігін тұтатушы, ғаламат күшті жері – ұрпақ өрбітуші, рухани бірліктің ұрпақаралық тұтастықтың отын жағушы ерекше ұя. Сондықтан да отбасы барша адамзатқа ең жақын, ең қасиетті ұғым» - деп отбасының қызметін аша, анықтама береді [4].

Құндылық проблемасы өмірдің өзінен алынған. Табиғат пен қоғам құбылыстарына құндылық тұрғысынан қарау адам өмірінің негізі болып табылады. Құндылық қатынас адам мен қоғам өмірінде қажетті, жалпыға ортақ және мәңгілік фактор болып табылады.

Педагогика ғылымында құндылықтың иерархиялық пирамидасының шыңында адам тұрады. Құтты біліктің негізгі желісі – адамнан, адамның өмірінен артық, одан қымбат, одан қасиетті жер бетінде ешқандай құндылық жоқ. Адамды, оның өмірін құндылық тұрғысынан

қарастырғанда, педагогика ғылымындағы жеке тұлға, дара тұлға, жетілген адам ұғымдарына тоқталмай кетуге болмайды. Халықтық тәрбиенің де әу бастағы мақсаты -жан-жақты жетілген тұлғаны тәрбиелеу. Осы жан-жақты жетілген адам халықтық идеал болып саналады. Жүсіп Баласағұни адамзат тарихындағы жеке тұлғаның рөлін жақсы түсініп, дастанда Мұхаммед пайғамбарды, оның сахабаларын, ортағасырлық түркілер тарихында болған тарихи тұлғаларды, өзінің кітабындағы төрт кейіпкерлерді жұртқа үлгі етеді [5].

Сонымен бірге құндылық қоғамның моральды қатынастарының көріну формасы ретінде әрекет етеді. Сондықтан құндылық біріншіден, жеке тұлғаның адамгершілігі, абыройы және олардың адамгершілік әрекеттері немесе адамгершілік сипаттары, екіншіден, моральдық нормалар, принциптер, мұраттар, қайырымдылық, әділеттілік, бақыт ұғымдары деп айқындалады. Мұның өзі құндылық ұғымының педагогикалық мәнін білдіреді.

Қазақ халқы тарихында сан ғасырлар атадан балаға мирас болып келе жатқан тағылым – отбасы тәрбиесі арқылы ықпалды бола, әулет, ру, тайпа, этнос бойынша әдет-ғұрыптық сипатпен, жас ұрпақты отбасын құруға және жұбайлық өмірге даярлауда өзіндік педагогикалық мәдениетін қалыптастырды.

Отбасы тәрбиесіндегі ата-ананың орны туралы Абай Құнанбаев «Адамның адамдық қасиеттерге ие болмағы, әуелі, ақыл, ғылыммен болса, ол қызығу, денсаулыққа байланысты, қалғаны-«жақсы ата-ана» үлгі өнегесі»,- [6] деген. Яғни баланың бойында адами жақсы қасиеттердің қалыптасуы ата-ананың ықпалына тікелей тәуелділігін аңғартқан.

Отбасы баланың мінез-құлқының, дүниеге көзқарасының негізін қалайды. Ата-бабаларымыздың тілімен айтқанда, ұлттық құндылық, қадір-қасиет ата құлқымен, ана сүтімен ұрпақ қанына сіңген. Қазақтың отбасындағы тәрбиелік ықпалы бірімен-бірі ұштасып жатқан үш сатыдан тұрады деуге болады. Ол: ата-әже, әке-шеше, ұл мен қыз. Бұлардың әр бірінің өз құқықтық міндеттері мен өздеріне тиеселі талап тілектері бар. Бұл міндеттердің салмағы өте ауыр, қасиеті мол.

Сондықтан балаға тәлім-тәрбие беруде ана институтының орны ерекше. Оның әке институтының мәртебелі болуындағы маңызын былайша тұжырымдауға болады:

1. Әке беделі аналардың сөзі, іс-қимылы, қас-қабағы арқылы қалыптасады.

2. Ана баланы әкеге бағындыра ұстайды, әкенің айбынды қорған екенін ұғындыра тәрбиелейді.

3. Әке мен баланың бір-біріне сыйлы, тату, мейірімді, бауырмал болуына жол табады. Әке-шешесімен қарым-қатынасқа кіру арқылы балалардың қоршаған ортаға көзқарасы қалыптасады.

Біздің халқымыздың отбасы жағдайында жас ұрпақ тәрбиесіндегі жетекші үлгі ата мен әже іс-әрекетінің төңірегінде шоғырланған. Қазақтың салтында жас жұбайлар тұңғышын атасымен мен әжесінің бауырына салады. Қариялар өмірден түйгенін ұрпағына үйретіп баулып, баланың тілін ұстатуға, ақыл ойын жетілдіруге көмектеседі, баланың жағымды мінез құлқын қалыптастырады, нақыл, өсиетін айтып, баланы жаман әдеттерден тыйып отырады.

Сөйтіп, ұлттық тәрбиенің ізгі дәстүрлері қазіргі мектеп пен отбасы бірлігіндегі әрекеттестіктің әрі құралы, әрі әдістемелік негізі ретінде оның педагогикалық шарттары құраушы да болып табылады. Мектеп пен отбасы бірлігі ұлттық тәрбие дәстүрлерін өзінің құралы ретінде пайдалана алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қоңырбаева С.С. «ҮШ-ХІХ ғасырлардағы отбасы тәрбиесіне қатысты тағылымдық мұралар – жұбайлық өмірге даярлау оқулықтары». «Қазіргі қоғамдағы отбасы: ахуалы және болашағы» халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. Талдықорған. 17-18 қараша, 2006. 58-66 бб.

2. Қоңырбаева С.С. Жоғары сынып оқушыларын отбасылық өмірге этномәдени құндылықтар негізінде даярлаудың педагогикалық шарттары// пед.ғылымдарының кандидаты авторефераты. Алматы, 2008. 31 б.

3. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. Алматы: Білім, 2003. 280 б.

4. Арын М. Отбасы -ұлт рухының айнасы// <http://www.aryn.kz/>

5. Ахметов Т.Ә. Жүсіп Баласағұнидің тәлім-тәрбиелік идеялары. - Пед.ғыл.канд. ...дисс.— Алматы, 2003. – 148 б.

6. Құнанбаев А. Шығар. Толық жинағы. //2 т. Алматы: Ғылым, 1987. 280 б.

Сарбасова К.А., Ешмуратова Д.С.
**МЕСТО НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ
МОЛОДЕЖИ К СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ**

В статье рассматриваются некоторые аспекты проблемы национальных ценностей в психологической подготовке молодежи к семейной жизни. В настоящее время желание общества к семье и браку становится как никогда важным. Это желание связано со всеми аспектами человеческой жизнедеятельности семьи. На сегодняшний день важно воспитывать и воспитывать молодежь на цивилизованной основе на мировом уровне, формировать национальные ценности.

Sarbassova K.A., Eshmuratova D.S.
**THE PLACE OF NATIONAL VALUES IN THE PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF
YOUNG PEOPLE FOR FAMILY LIFE**

The article discusses some aspects of the problem of national values in the psychological preparation of young people for family life. Today, the public's desire for family and marriage is becoming more important than ever. This desire is connected with all spheres of human vital activity of the family. He stressed that today it is important to educate and educate young people on a civilized basis at the world level, to form national values.

ОӘК 378.37

Сарсенбаева Б.Ж.

Астана Халықаралық университетінің Педагогикалық колледжінің математика пәнінің
оқытушысы, Астана қаласы, Қазақстан Республикасы

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУ
НӘТИЖЕЛЕРІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ**

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру мәселесі, білім сапасының компоненттері, сабақтың тиімділігін арттырудың маңызды құралдары қарастырылған.

Білімнің бастауы бастауыш буыннан бастау алады. Сондықтан бастауыш буын кезеңіндегі оқу үдерісіне ерекше мән беріп, оқу нәтижелерін арттыру мәселесін басты назарға алған жөн. Осыған орай мақала тақырыбының өзектілігі бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісі мен оқу нәтижелерін арттыру мәселесін шешумен айқындалады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру мәселесі әлемнің барлық елдерінде өзекті болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру үшін білім сапасын көтеруіміз қажет. Ал білім беру сапасы дегеніміз - оқушылардың, қоғамның және білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын білім беру нәтижелерінің маңызды қасиеттері мен сипаттамаларының жиынтығы.

Білім беру сапасы келесілер арқылы анықталады:

- Педагогтердің жоғары кәсіби деңгейі;
- Оқушыларды оқытуда жайлылықты қамтамасыз етуі;
- Оқушылардың білімінің беріктігі;
- Санитарлық-гигиеналық нормаларды сақтау;
- Мектептің материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі.

Бастауыш мектепте оқытудың негізгі мақсаты - әр баланы қысқа уақыт ішінде үлкен көлемде ақпаратты игеруге, түрлендіруге және практикалық іс-әрекетте қолдануға үйрету.

Сабақты оқытудың негізгі нысаны ретінде мойындай отырып, біз оны одан әрі жетілдіру жолдарын үнемі іздейміз. Ендеше білім сапасының компоненттеріне төмендегілер жатады:

- білім беру салалары бойынша оқушылардың сапалы білім алуы;
- оқушылардың жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру сапасы (оқулықпен, мәтінмен жұмыс істеу, жоспар құру, талдау, қорытынды жасау және т. б.);
- мектеп оқушыларының білім сапасы (арнайы әдістемелер бойынша қадағаланады);
- оқушылардың жеке басының даму сапасы (эмоционалдылық, ерік-жігер, танымдық қызығушылық, мотивация және т.);
- әлеуметтік бейімделудің сапасы.

Оқу нәтижелерін арттыру үшін оқу іс-әрекеті қандай компоненттерден тұратынын түсініп, мұғалім келесілерді басшылыққа алуы тиіс:

- оқушылардың мақсат қоюы;
- олардың іс-әрекетін ынталандыру;
- оқушылардың біліктерін қалыптастыру;
- «мұғалім-оқушы» кері байланысын құру»;
- мәселелік жағдайларды жасау;
- білім беру процесінің барлық қатысушыларының өзін жайлы сезінуіне жағдай жасау.

Конфуций былай деген: «білімге үш жол жетелейді: ойлау жолы – ең асыл; еліктеу жолы – ең оңай жол және тәжірибе жолы – ең ащы жол». Ендеше бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру үшін біз бірден осы үш жолмен жүруіміз керек.

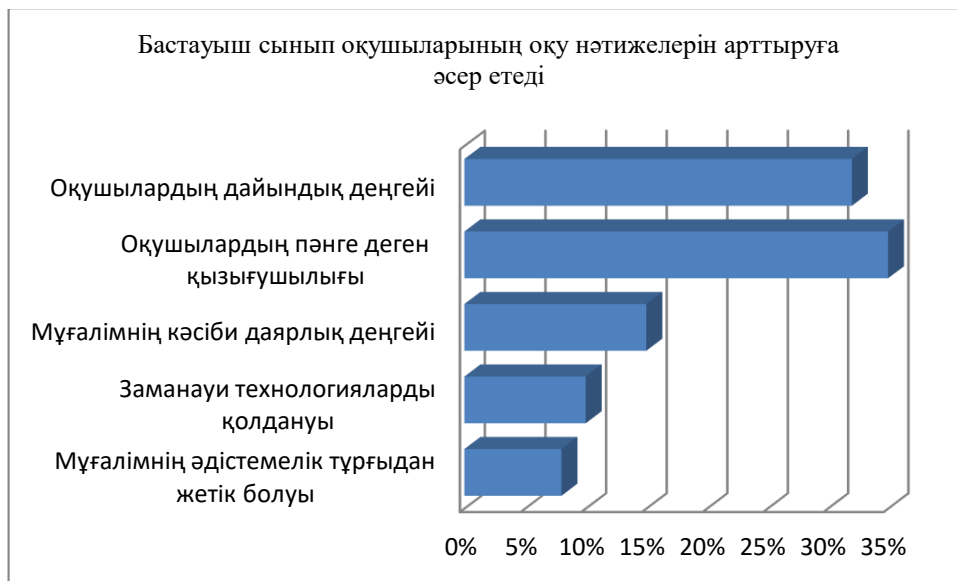
Бастауыш мектепте қолданылатын технологиялар мен әдістер:

- жеке тұлғаға бағытталған білім беру технологиясы;
- деңгейлік саралау технологиясы;
- ойын оқыту технологиясы;
- жүйелік-әрекеттік тәсіл технологиясы (мәселелік оқыту);
- жобалау қызметі;
- денсаулық сақтау технологиялары;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Сабақтың тиімділігін арттырудың маңызды құралы - сабақтағы іс-әрекеттің әртүрлілігі. Оқушыларға сабақта оқу процесін жандандыру мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылатын болса, баланың оқуға деген ынтасы артып, ол білімді жақсы меңгереді.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру мәселесін зерделеу мақсатында мұғалімдерден шағын сауалнама алдым. Ондағы сауалнама бастауыштағы оқу нәтижелерін арттырудың тиімді жолдары бойынша мұғалімдердің көзқарастарын анықтау еді. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің жауап нәтижелері төмендегі суретте бейнеленген

(1-сурет).

1-сурет. Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыруға әсер ететін факторлар

Сауалнама нәтижелерінен көріп отырғанымыздай, мұғалімдердің басым көпшілігі оқу нәтижелерін арттыру тікелей оқушының өзінің дайындық деңгейіне байланысты деп ойлайды екен.

Қазақтың тұңғыш педагогы Ыбырай Алтынсарин балаларға сабақты қызықты, тартымды, әрі түсінікті етіп берген екен. Мәселен, діни мектептерде молдалардан сабақ алған балалар бір жылда эзер хат таныса, Ыбырайдың оқушылары небәрі үш айдың ішінде хат танитын болған. Осы айтылғаннан-ақ білім сапасының жоғары болуы, оқу нәтижелерінің артуы тікелей мұғалімге байланысты екеніне көзіміз жетеді. Ендеше оқушыны сабаққа қызықтырып, оның білімге деген құштарлығын оятатын мұғалімдер, яғни біздер боламыз. Ендеше оқу нәтижелері бойынша жоғары жетістіктерге қол жеткізіміз келсе, ең алдымен өзімізден бастайық.

Сонымен, оқу нәтижелерін арттыру үшін бастауыш сынып мұғалімі келесілерді басшылыққа алуы тиіс:

- сабақтарда және сабақтан тыс уақытта заманауи инновациялық әдістемелерді, оқу сабақтарын ұйымдастыру мен өткізудің жаңа формаларын қолдану;
- өзінің кәсібилігін арттыру үшін әдістемелік тұрғыдан өзін дамыту және басқа педагогтармен тәжірибе алмасу;
- сабақтарда заманауи педагогикалық технологияларды, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану;
- ғаламтор желісінің мүмкіндіктерін белсенді түрде қолдану арқылы кәсіби біліктілігін үздіксіз жетілдіру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. [«Білім туралы»](#) 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы (19.04.2019ж. берілген өзгерістері мен толықтыруларымен).

Сарсенбаева Б.Ж.

СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

В данной статье рассматривается проблема повышения результатов обучения младших школьников, компоненты качества знаний, важнейшие средства повышения эффективности урока.

Sarsenbayeva B.Zh.

WAYS TO IMPROVE THE LEARNING OUTCOMES OF YOUNGER STUDENTS IN MATHEMATICS LESSONS

This article discusses the problem of improving the learning outcomes of primary school children, the components of the quality of knowledge, the most important means of improving the effectiveness of the lesson.

ӘОК 81'367

Сембиева Ә.З.

«Өрімтал» бөбекжай-балабақшасының тәрбиешісі
Қазалы ауданы, Қазалы қ., Қызылорда облысы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМ ҮРДІСІНІҢ ДАМУЫ

Мақалада тұрмыс-салтқа байланысты сөз және сөз тіркестері көркем шығармаларда қолданылғанда өткен өмір шындығын реалистік тұрғыдан суреттеу және одан белгілі бір мағлұмат беру мақсатында қолданылады.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандартында мектепке дейінгі ұйымдар мен мектепалды даярлық топтарының оқу жоспарында білім саласының мазмұнын меңгеруге бөлінген ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің саны оқытудың жас ерекшеліктеріне сәйкес базалық оқу жоспарында белгіленген ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің санынан артық болмауға тиіс делінген.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың негізгі мазмұны білім беру қызметінің нәтижесі ретінде баланың құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған.

Танымдық құзыреттілік

Кіші сала 1 жастан бастап 3 жасқа дейін, 3 жастан бастап 5 жасқа дейін, 5 жастан бастап 6 жасқа дейін.

Заттардың қасиеттерін бағалау. Заттардың негізгі түрін, пішінін, шамасын, фактурасын ажырата алады. Заттардың белгілері мен сипаттамалық ерекшеліктерін сезу, есту, иіс сезіп қабылдау негізінде атайды. Заттардың қасиеттері мен белгілерін танымдық қызмет дәрежесінде қарастырады.

Қоршаған ортаны тану. Адамдар мен олардың әрекетіне қызығушылық пен құмарлық білдіреді. Тірі және өлі табиғат пен қоғамдық өмірдің себеп-салдарлық қарапайым байланысын

түсінеді, ол туралы 2-3 сөйлеммен айта алады. Көрнекі әсерлі және көрнекі-бейнелі тұрғыда танымдық міндеттерді шеше алады, ұқсастығы мен ерекшелігін ажыратуға, түрлі негіздемелер бойынша топтастыруға және жүйелеуге қабілетті

Құрастырылымдық дағдылар. Ересектердің көрсетуімен қарапайым құрылыстарды жасай алады. Құрылыс материалын таңдауда дербестік білдіреді, құрылысты әдемі жасауға тырысады. Құрастырудың бірнеше қарапайым жалпылама тәсілдерін меңгереді және түрлі нәтижеге жету үшін бір тәсілді қайталай береді.

Экологиялық мәдениет негіздері. Жануарлар әлеміне тілектестік және қамқорлықпен қарым-қатынас білдіреді. Табиғатта өзін-өзі ұстаудың бірнеше нормасын меңгереді, ересектер мен бірге өсімдіктер мен жануарларға қамқорлық жасайды. Қоршаған ортаның түрлілігін, өсімдіктер мен жануарлардың белгілері мен қасиеттерін, тіршілік ортасымен өзара байланысын түсінеді

Қарапайым математикалық ұғымдар. Кеңістікте бағдарлаудың алғашқы дағдыларын көрсетеді. Уақыт, кеңістік, себеп-салдарлық, мөлшерлер туралы қарапайым ұғымдарын түсінеді. Геометриялық пішіндердің құрылымдық сипаттамасын, тура және кері сандық қатынас ретін біледі.

Іздену және эксперименталды іс-әрекет. Түрлі заттармен эксперимент жасайды (ажыратады, біріктіреді, құрастырады). Жаңа материалдармен мақсатты түрде эксперимент жүргізеді, заттар арасындағы жалпы қатынастарды едәуір бейнелеп, қоршаған ортаның үлгісін жасайды. Эксперименталды іс-әрекетте мақсат қойып, нәтижеге жетеді.

Ақпаратпен жұмыс. Түрлі ақпарат көздеріне қызығушылық білдіреді. Жаңа ақпарат алудың қажеттілігін түсінеді. Жаңа ақпаратты қалай ұсыну керектігін, оның кімге қызық екендігін түсінеді [1, 25].

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім сапасын арттыру аса маңызды мәселе, ол үшін жалпы және негізгі жағдайларды жақсарту басты міндет болып табылады.

Біріншіден, білім мен тәрбие беруге арналған дамытушы ортаны жабдықтау қажет десек, ол мектепке дейінгі кезеңнің өзіндік ерекшелігі мен құндылықтарын сақтайтын, баланың балалығына бағытталуы шарт.

Екіншіден, тәрбие мекемесінің басшысы мен тәрбиеші педагогтар қауымы кәсіби шеберліктерін үнемі шыңдап, білімін жетілдіруге жүйелі көңіл бөліп, ұжымның шығармашылық бағыт-бағдарын айқындап, оны жүзеге асыруға белсенділікпен ат салысуға және жағымды психологиялық ахуалдың тұрақтануына ықпал ету қажет. Сондай-ақ, отбасының сұранысы мен талап-тілектерін қанағаттандыру және білім мен тәрбиенің балаға берілген үрдісі жайында ата-анамен үнемі бірлескен ынтымақты негізде жұмыс істеу де өте маңызды.

Үшіншіден, балабақшада еңбек етуге толық жағдай жасалып, тәрбиелеу мен білім берудің технологияларын сауатты меңгеріп, жаңа педагогикалық әдіс-тәсілдер жүйесін кәсіби шеберлікпен игеріп, оны тәжірибеде пайдалануға шығармашылықпен үлес қосып отырса.

Баланы тәрбиелеу, дамыту және білім беру мәселелерінде отбасы мен балабақша ұжымының бірлескен өзара тығыз байланыста болуы.

Білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – тұлғаны оқыту, тәрбиелеу, дамыту. Бұл мақсаттар өзара тығыз байланыста болғанда ғана нәтижелі болады. Баланы өмірге дайындау үшін дамытудың маңызы ерекше. Даму барысы:

1. Зердесін дамыту
2. Эмоциясы мен сезімдерін дамыту
3. Күрт қиыншылықтарға төтеп бере алуын дамыту
4. Өзіне-өзінің сенімділігін, өзін-өзі қабылдау, жақсы көруді дамыту
5. Танымдық үрдісін дамыту
6. Өзін-өзі алып жүре алуын, дербестігін дамыту
7. Өзін-өзі көрсете алуына, өзін-өзі жетілдіруге ынтымақ дамыту [1, 33-35].

А. Едігенова бойынша баланың бүкіл өмір бойында оның даму үрдісі жүреді. Даму үрдісінде баланың таным белсенділігі арта түседі. 6 жастағы балалар заттарды түсіне, түріне, көлеміне қарап ажырата бастап, олардың құрылысын, пайдалану тәсілдерін білгісі келеді. Күнделікті өмір барысында бала шындық дүниенің құбылыстары мен заттарын анықтай білуге, адам баласының жинақтаған бай тәжірибесін үйренуге талаптанады. Балалардың бір нәрсені құмартып білуге талаптануын таным ынтымақ дейді. Балалар өте байқағыш, еліктегіш, әр нәрсеге үңіле қарайды, көп нәрселер оларды ойлатады [8].

Балалар әдетте өзіне түсініксіз оқиғалардың, құбылыстардың сырын білуге құмартады. Күн сайын олардың алдында жаңа сұрақтар туады. Сол сұрақтың жауабын олар ересектерден күтеді, өйткені, олардың түсінігінше, ересектердің білмейтіні болмайды. Мұндай ерекше

сұрақтар балалардың ақыл-ой еңбегімен шұғылданудағы ниетін, ықыласын сипаттайды. Сондықтан ересек адамдар бала сұрағын жауапсыз қалдырмауға тырысқан жөн. Себебі сұрағына жауап ала алмаған бала келешекте сұрақ қоюдан жасқаншақтайды және бұл баланы дүниені тануына кері әсер етуі әбден мүмкін [2, 132].

Баланың шығармашылық қабілеті тәжірибелілігіне байланысты дамиды деп тұжырымдайды. Мектеп жасына дейінгі кезең – қиялдың тез дамитын уақыты. Сондықтан қиялдың дамуын төрт ерекше кезеңдерге бөлуге болады (2 жастан 6-7 жасқа дейінгі аралықта):

1. Бірінші кезең баланың қабылдауының ерекшелігіне байланысты (бір заттан басқа бір затты көре бастауы);
2. Екінші кезең – қиялдың ойыншықтарды жандандыру құдіретінің байқалуы;
3. Үшінші кезең – ойындағы рөлдерге байланысты өзгеруі;
4. Төртінші кезең – бала қиялында өзіндік көркемдік шығармашылықтың басталуы (бейнелерді қайта құруы, жасауы).

Бала дамуында қиялдың екі түрі (сезімдік және танымдық) жүзеге асады. Танымдық қиялдың басты міндеті – ақиқат өмірдің белгілі бір түрде бейнеленуі. Сезімдік қиял, белгілі бір жағдайға байланысты қайшылық болғанда, баланың өзіндік «Мені» қалыптасқанда және оның құрастырудағы бір механизм болады. Қиялдың даму қызметінде үш түрлі компонентті бөлуге болады:

1. Көрнекілікке сүйену;
2. Өткен тәжірибесін қолдану;
3. Ерекше ішкі позицияны қолдану.

Осы үш компоненттің қолдануында халық ертегісінің айрықша орнын анықтап, зерттеуге мән берілді.

Мектепке дейінгі жастағылардың ықтиярсыз есте сақтауы мен ықтиярсыз еске түсіруі – ес жұмысының бірден-бір түрі. Бала бірдеңені есте сақтау немесе еске түсіру жөнінде алдына әлі мақсат қояды, ал бұл үшін арнаулы тәсілдерді қолдануды білмейді. Мысалы, үш жастағы балаларға суреттер тобының біреуін сұрағанда балалардың басым көпшілігі өзін мүлде бірдей ұстады. Суретке көз жүгіртіп өткеннен кейін бала оны шетке ығыстырып қойып, үлкен адамнан басқа суретті көрсетуді сұрады. Кейбір балалар бейнеленген заттар жөнінде әңгімелеп беруге тырысты, суретке байланысты өткен тәжірибенің жағдайларын еске түсірді («Көзілдірікті көзге киеді. Мынау- көбелек, құрт деп аталады». «Қарбыз. Мен, анам және әкем- үшеуіміз үлкен қарбыз сатып алғанбыз, алқоры одан әлдеқайда кіші», тағы осындайлар). Әйтсе де есте сақтауға бағытталған балалардың ешбір іс-әрекеттері байқалмады [3,14].

Мектеп жасына дейінгі балалардың кейбіреулерінде эйдетикалық ес деп аталатын көру есінің ерекше түрі байқалады. өзінің айқындығы мен дәлдігі жағынан эйдетикалық естің бейнелеріне жуықтайды: бұрын қабылданған бір нәрсені есіне түсірген бала соны көз алдына қайтадан көріп тұрғандай болады. Эйдетикалық ес – жас шағының құбылысы. Мектепке дейінгі жаста осындай есі бар бала, кейінірек, мектепке оқыту кезеңінде, әдетте өзінің бұл қабілеттілігін жоғалтады [3, 81].

Мектепке дейінгі жас – естің қарқынды даму жасы. Ес – бала үшін маңызды оқиғалар мен мәліметтерді жадында қалдырады және сақтайды.

Сондай-ақ мектепке дейінгі балалардың ойлау үрдісіне тоқталсақ, ойлау – тіл дамуы және ғылыми ұғымдарды меңгеру бірлігінде дамиды. Баланың сау психикасының ерекшелігі – танымдық белсенділігі. Ойлау – сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының байланыс қатынастарының адам миында жалпылай және жанама түрде сөз арқылы бейнеленуі. Ақыл-ой жағынан бала қаншалықты пәрменді болса, ол сонша көп сұрақтар қояды және оның сұрақтары соншалықты алуан түрлі болады. Бала заттың бейнесін ғана емес, оның қимыл-қозғалыстары туралы да ойлайды. Бейнелі ойлау – 6 жасар бала ойлауының негізгі түрі. Әрине, ол жекелеген жағдайларға логикалық ойлауды да орындай алады, бірақ та бұл жаста көрнекілікке сүйенген оқыту басымдық болады. Мұның өзі осы жастағы балалардың естері еріксіз жақсы дамиды. Ерікті естері жаңа ғана қалыптасады. Сондықтан жақсы қабылдап алған заттардың түсін есінде жақсы сақтайды. Көру және есту елестері көрген нәрселердің мазмұнымен байланысты болады [4, 14].

Мектепке түсу балалардың логикалық есін дамытуда үлкен роль атқарады. Балалардың есін тәрбиелеуде де мұғалім олардың жас және дара ерекшеліктерін ескере отырып, жұмыс жүргізеді. Кіші мектеп жасындағы балаларды оқу тәсілін өз бетімен таңдап ала алмайтындықтан мұғалім үйге тапсырма бергенде, материалды қалай оқу керектігін балаларға ұдайы ескертуі керек. Бұл жөнінде оқулықтардың бәрінде мәтінді қалай оқу, тапсырманы қалай орындау керектігі айтылған. Бірақ баланың назары кейде бұған жөнді түсе қоймайды. Тәрбиеші мұны қатты ескерген жөн.

Мектепке дейінгі балалық шақта заттардың, құбылыстардың, іс-әрекеттердің арасындағы байланыстар мен қатынастарды бөлу мен пайдалануды талап ететін күрделі де сан алуан міндеттерді баланың шешуіне тура келеді. Ойында, сурет салуда, құрастыруда, жапсыруда, оқу және еңбек тапсырмаларын орындауда бала үйреніп алған іс-әрекеттерді жай ғана пайдаланып қана қоймайды, жаңа нәтижелер ала отырып олардың тұрақты түрін өзгертеді. Мектеп жасына дейінгі балалар өздерін қызықтырған мәселелерді түсіну үшін өзіндік эксперименттер жасауға кіріседі, құбылыстарды бақылайды, оларды талқыға салып, қорытындылар жасайды. Мектепке дейінгі балалық шақтың соңында кейбір механикалық физикалық және басқа байланыстар мен қатынастарды түсінуді, осы байланыстар мен қатынастар туралы білімді жаңа жағдайларда қолдана білуді талап етеді. Осы жастағы балалардың жылдың соңына дейін абстракттылы логикалық ойлауы жақсы дами түседі. Бірақ тәжірибе түрінде, бала затты көрмей тұрса, берген сұраққа толық жауап бере алмайды. Бала ойлаудың барлық операцияларын жақсы қабылдауға тиіс [4, 56].

Балалардың ойлауын дамытуда балабақша мен мектептің оқу-тәрбие процесі шешуші роль атқарады. Бала ойлауын дамыту үшін мұғалім тиісті жұмыстар жүргізіп отыруы тиіс. Ой тәрбиесі адамның психологиясын жан-жақты етіп тәрбиелеумен ұштасып жатады.

Ақыл-ой әрекеті сезімдік қабылдау негізінде алған жүйлі білімі арқылы қалыптасады. Оқу барысында, әрекеттердің белгілі бір жүйесін орындау кезінде оқытушылардың басқаруымен сезімдік қабылдау қабілеттілігін жетілдіріп отыруға асырылады. Балалардың психикалық даму ерекшеліктері оқу әрекеттерінде жетекші қызмет атқарады. Оқу үрдісі оқушылардың танымдық белсенділігі мен құштарлық қабілеттілігін арттырудың сан алуан түрлерінің бірі. Оқу – тәрбиелеу үрдісі оқытушы мен оқып-үйренушінің әр түрлі іс-әрекеттердің барлығы оның білімінің мазмұнын меңгеру мақсатында орындалады. Дидактикада осы іс-әрекет түрлерінің сипатына, жинақтау тұтастығы мен орналасуына көп көңіл бөлінеді. Білім оқытушыдан балаға беріліп қана қоймайды, оның шығармашылығын дамытуға жұмылдырылады. Өйткені оқыту әдістері белгілі білімді игеру үрдісі мен тікелей байланысты. Оқыту әдісі – оқытушы қолындағы өзіндік педагогикалық құрал [4, 25].

Таным әрекеттерінің иесі – оқушылар. Олар өздеріне қажетті адамзат қоғамының таным үрдісінің нәтижесінде игеріліп жинақталған білім мен іскерлік дағдылардың, тәжірибелердің анықталған белгілі бір мөлшерін меңгеріп, іс жүзінде қолдана білу үшін әрекеттенеді. Сол себептен оқушылар таным әрекетінің басты элементі болып табылады. Тиісті жадығатты меңгеру үшін оқушылардың таным әрекеттері игерілетін жадығатқа әртүрлі жазу, сызу, өлшеу құралдарымен қоса приборлар, аспаптар, макеттер мен көрнекі құралдар, яғни оқу құралдары арқылы жеткізіледі. Демек, оқу құралдары оқушылардың таным әрекеттерінің құрамды элементтері де. Оқу құралдарының көмегімен жеткізілген оқушылардың таным әрекеттері тиісті жадығатқа, яки материалға, қосылғанда ғана олар оны игеруге мүмкіндік алады. Бұл бағытта, біріншіден, игерілуге тиісті жадығаттың көлемі, реті, құрылымы және оның байланыс амалы таным үрдісінің құрылымына, сатыларына, формалары мен тәсілдеріне сәйкес болуы керек. Екіншіден, игерілуге тиісті жадығаттың тілі таза да анық, қысқа да нұсқа, оқушылардың жас ерекшеліктері менен болмысына сай болуы керек. Үшіншіден, олардың ұлттық жан дүниесіне, яғни психологиясына, үйлесетіндей болуы тиіс. Төртіншіден, оқушылардың игерілетін жадығатқа қатынасы, яғни олардың таным әрекеттерінің тәсілі игерілуге тиісті жадығатқа тән хәм оның байланыс амалы ретінде анықталуы қажет [2, 27].

Оқыту үрдісінде оқушылардың таным әрекеттері аталған шарттарға сай келетін игерілетін жадығатқа қосылуы үшін олардың қолданатын тәсілдері оған тән таным әрекеттерінің тәсілін оқушылардың өз бетінше алдын ала анықтап алу мүмкіндігі аз. Сондықтан мұғалім өзі меңгерген оқушылар игерілуге тиісті жадығаттың ішкі байланыс амалы болып табылатын оқыту әдісін алдын ала анықтан, сол арқылы оқушылардың таным әрекеттерінің тиісті жадығатпен қосылуын ұйымдастырып басқарады.

Танымдық құзыреттілік

Кіші сала 1 жастан бастап 3 жасқа дейін, 3 жастан бастап 5 жасқа дейін, 5 жастан бастап 6 жасқа дейін.

Қарапайым математикалық ұғымдар. Кеңістікте бағдарлаудың алғашқы дағдыларын көрсетеді. Уақыт, кеңістік, себеп-салдарлық, мөлшерлер туралы қарапайым ұғымдарын түсінеді. Геометриялық пішіндердің құрылымдық сипаттамасын, тура және кері сандық қатынас ретін біледі [5, 28].

Іздену және эксперименталды іс-әрекет. Түрлі заттармен эксперимент жасайды (ажыратады, біріктіреді, құрастырады). Жаңа материалдармен мақсатты түрде эксперимент

жүргізеді, заттар арасындағы жалпы қатынастарды едәуір бейнелеп, қоршаған ортаның үлгісін жасайды. Эксперименталды іс-әрекетте мақсат қойып, нәтижеге жетеді.

Ақпаратпен жұмыс. Түрлі ақпарат көздеріне қызығушылық білдіреді. Жаңа ақпарат алудың қажеттілігін түсінеді. Жаңа ақпаратты қалай ұсыну керектігін, оның кімге қызық екендігін түсінеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

- 1.Қазақстан Республикасы “Білім туралы” Заңы: 27.07.2007. - №319-ІІІЗРК.
- 2.«Қазақстан – 2030» стратегиялық бағдарламасы, 1997 ж.
- 3.Козлова С.А., Куликова Т.П. Дошкольная педагогика., 1998 .
- 4.Мектепте оқу танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың педагогикалық шарттары. Әдістемелік құрал – Түркістан, 2005. – 40б.
- 5.Көшекбаев Н.Оқыту теориясы. А.Мектеп.1976

Сембиева А.З.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье слово и фразы, связанные с бытом, используются при использовании в художественных произведениях с целью реалистического описания реальности прошлой жизни и передачи из нее определенных сведений.

A.Z. Sembievna

THE DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE PROCESS IN PRESCHOOL CHILDREN

In the article, words and phrases related to everyday life are used when used in works of art in order to realistically describe the reality of a past life and convey certain information from it.

УДК 371.268

Смаилова Д.Е.

педагог-эксперт кафедры: Педагогика и методики начального обучения, департамент:
Высшей школы педагогика

Ахметова Л.А.

магистрант «7М01311-Педагогика и методика начального обучения»

Павлодарского Педагогического Университета имени
Әлікей Марғұлана, город Павлодар, Республика Казахстан
limara_1008@mail.ru

**ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ
ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ**

Данная работа посвящена проблематике образовательно-исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе. Первоочередным аспектом в современном мире является реализации потенциала личности через самостоятельное решение проблем фундаментального или прикладного характера. Цель работы – изучить образовательно-исследовательскую деятельность на уроках естествознания в начальной школе. Объект исследования – учащиеся младших классов и их деятельность на уроках естествознания. Предмет исследования – материал учебников естествознания для начальных классов. Оценена роль данного вопроса с позиции имеющихся исследований в соответствии с литературными источниками. Определена роль внедрения исследовательской деятельности в учебный процесс в младших классах и её влияние на приобретение знаний, умений и навыков. Выявлено, что исследовательская деятельность формирует различные варианты развития знаний, умений и навыков у учеников начальной школы и способствует их дальнейшему полноценному совершенствованию и развитию.

Введение.

Главная задача современного образования заключается в том, чтобы вовлечь детей в исследовательскую деятельность и развить их навыки и компетенции. Чтобы помочь ученикам стать самостоятельными личностями, необходимо подготовить их к исследованию и

продемонстрировать их способности. Исследование – это способ получения новых знаний, который является особым видом научной деятельности. Оно включает в себя наблюдение, понимание, мышление и многое другое. Исследование требует определения цели и выбора метода познания, а также руководствуется принципами воспроизводимости, обоснованности и надежности результатов.

Согласно новым образовательным стандартам, младшие школьники должны осваивать различные виды учебной и исследовательской деятельности. Под руководством учителя дети могут научиться эффективно действовать в новых исследовательских ситуациях, извлекать новые знания из собственного опыта и применять ранее усвоенные знания и навыки на практике. Однако в начальной школе исследовательская деятельность младших школьников часто становится системой предписаний, где результат уже предопределен, что ограничивает свободу выбора и творческий поиск ребенка. Знания о различных аспектах природы и общества, как в пределах своего региона, так и в мире в целом, имеют особую универсальную ценность [1, с. 113-114].

Стремление детей исследовать окружающий их мир определяется в первую очередь их генетическим кодом. В таком случае очень важно не затормаживать развитие ребенка различными запретами, поскольку от того насколько часто и каким образом ребенок будет познавать окружающий его мир фактически зависит дальнейшее эволюционирование его исследовательских способностей.

Такое обстоятельство довольно часто может означать, что подобного рода дети, как правило, не полагаются только на знания, приобретенные в ходе традиционного способа обучения, а всевозможными способами сами на постоянной основе пытаются всячески изучать окружающий их мир. Исследовательское поведение в основном нацелено на формирование прочного и надежного фундамента, который создает основу для дальнейшего саморазвития ребенка. Исследовательское поведение ребенка является его возрастной потребностью, свойственной большей части детей, практически без исключения. Основной задачей взрослых в данном случае является оказание помощи детям в проведении образовательно-исследовательской деятельности. При этом оказание помощи может осуществляться при выборе объекта и предмета исследования, методологического инструментария, сборе и обработке теоретического и практического материала с обобщением и соответствующей интерпретацией полученных данных.

Актуальность данной темы обосновывается тем, что в современном мире первоочередным аспектом является формирование соответствующих условий реализации потенциала личности. Предположительно, образовательный процесс должен быть организован таким образом, чтобы образовательного уровня учащихся вполне было достаточно для решения ими проблем какого-либо характера (фундаментального или прикладного) самостоятельно. Данный аспект имеет прямую связь с организацией реализации учебной деятельности, имеющей исследовательскую направленность [2, с. 41-43].

Целью работы является изучение образовательно-исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе. В соответствии с поставленной целью, были определены следующие задачи: оценить проблематику вопроса с позиции литературно-методологических источников; оценить уровень влияния исследовательской деятельности на уроках естествознания на развитие ЗУН в начальной школе.

Теоретическая значимость данной работы отражается в попытке поиска решения некоторых проблемных вопросов, связанных с исследовательской деятельностью учащихся начальных классов на уроках естествознания за счет формирования ЗУН в данном направлении. Практическая значимость представляется в возможности применения результатов данного исследования в дальнейшем в подготовке исследовательских работ учеников.

Образовательно-исследовательская деятельность на уроках естествознания в начальной школе является актуальной и важной проблемой современного образования. Она направлена на формирование у детей навыков самостоятельного поиска, анализа и систематизации знаний, а также развитие их творческого мышления.

В казахстанских и зарубежных исследовательских работах активно изучается проблема образовательно-исследовательской деятельности на уроках естествознания в классах с первого по четвертый. Одним из основных направлений исследований является анализ эффективности использования исследовательских методов и приемов в обучении.

В работе Семенова Ю. И. и Трифионовой А. А. «Развитие исследовательских умений младших школьников на уроке окружающего мира» авторы изучают опыт применения исследовательской деятельности на уроках окружающего мира в начальной школе. В результате исследования было выявлено, что использование исследовательских методов способствует

развитию творческого мышления учащихся, а также повышает их мотивацию к изучению предмета [3, с. 216-219].

Работа Усынина В. В., Волчергорской Е. Ю. и Верховых И. В., рассматривает проблему внедрения исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе. Авторы провели эксперимент, в ходе которого учащиеся занимались самостоятельными исследованиями по темам, связанным с природой и окружающим миром. В результате эксперимента было выявлено, что исследовательская деятельность способствует не только углубленному изучению предмета, но и развитию критического, логического мышления и коммуникативных навыков учащихся [4, с. 96-102].

В работе Цюпка В. П. автор анализирует проблемы и перспективы развития исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе. Они обращают внимание на необходимость создания специальных условий для проведения исследовательских проектов, а также на подготовку учителей к организации такой деятельности. В итоге исследования были предложены рекомендации по развитию исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе [5].

Проблема исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе является актуальной и важной для образовательной системы Казахстана. В последние годы много внимания уделяется развитию научно-исследовательских навыков учащихся уже на начальном этапе обучения. В данном обзоре также рассмотрим работы казахстанских авторов, исследователей и ученых, которые затрагивают данную проблему.

Одной из ключевых работ, посвященных проблеме исследовательской деятельности на уроках естествознания, является статья «Использование технологии организации исследовательской деятельности на уроках естествознания» авторов А. К. Сапаковой и А.А. Скакова. В своей работе авторы подчеркивают важность развития исследовательских навыков учащихся с самого начала обучения, а также предлагают конкретные методические рекомендации для педагогов [6, с. 22-29].

Еще одна интересная работа на данную тему – это статья «Оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігінің даму үдерісі» авторов Г. Т. Алдамбергеновой и Р. Ж. Шынтаевой. В этой работе авторы исследуют опыт внедрения исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе и анализируют его эффективность. Результаты исследования позволяют сделать вывод о положительном влиянии исследовательской деятельности на развитие учащихся [7].

Также стоит отметить работу «Возможности организации исследовательской деятельности младших школьников» авторов Ф. Б. Асилбаевой и Р. К. Карсыбаева. В этой работе представлен опыт проведения исследовательской деятельности на уроках в начальной школе и его результаты. Авторы подчеркивают, что такой подход к обучению способствует развитию творческого мышления, самостоятельности и активности учащихся [8, с. 238-243].

В целом, работы казахстанских исследователей и ученых подтверждают важность исследовательской деятельности на уроках естествознания в начальной школе. Этот подход способствует развитию учебно-познавательных способностей учащихся, формированию научного мышления и позволяет им активно участвовать в процессе обучения.

Таким образом, литературный обзор показывает, что образовательно-исследовательская деятельность на уроках естествознания в начальной школе является важным компонентом современного образования. Исследования показывают, что использование исследовательских методов и приемов способствует развитию творческого, логического мышления и коммуникативных навыков учащихся. Однако, для успешной реализации исследовательской деятельности необходимо создание специальных условий и подготовка учителей.

Основная часть.

Материалы и методы.

Объектом исследования являются учащиеся младших классов и их деятельность на уроках естествознания. В качестве предмета исследования был материал учебников естествознания для начальных классов.

Методология исследования представляет собой использование аналитического метода научно-методологической литературы по теме исследования, проведение педагогического эксперимента и наблюдения в соответствии с методикой оценки обученности по Третьякову П. И., анализа и синтеза полученных в ходе исследования результатов.

Результаты исследования и обсуждение.

В рамках образовательно-исследовательской деятельности на уроках естествознания достаточно важным аспектом является формирование обученности, то есть знаний, умений и

навыков в исследуемой области в соответствии с пятью уровнями (различение, запоминание, понимание, умения, перенос).

Общее количество обследуемых учащихся было принято за 100 %. При этом для каждого уровня была определена доля учащихся, которые приобрели ЗУН на уроках естествознания. Эксперимент проводился в экспериментальной и контрольной группах (рисунок 1).

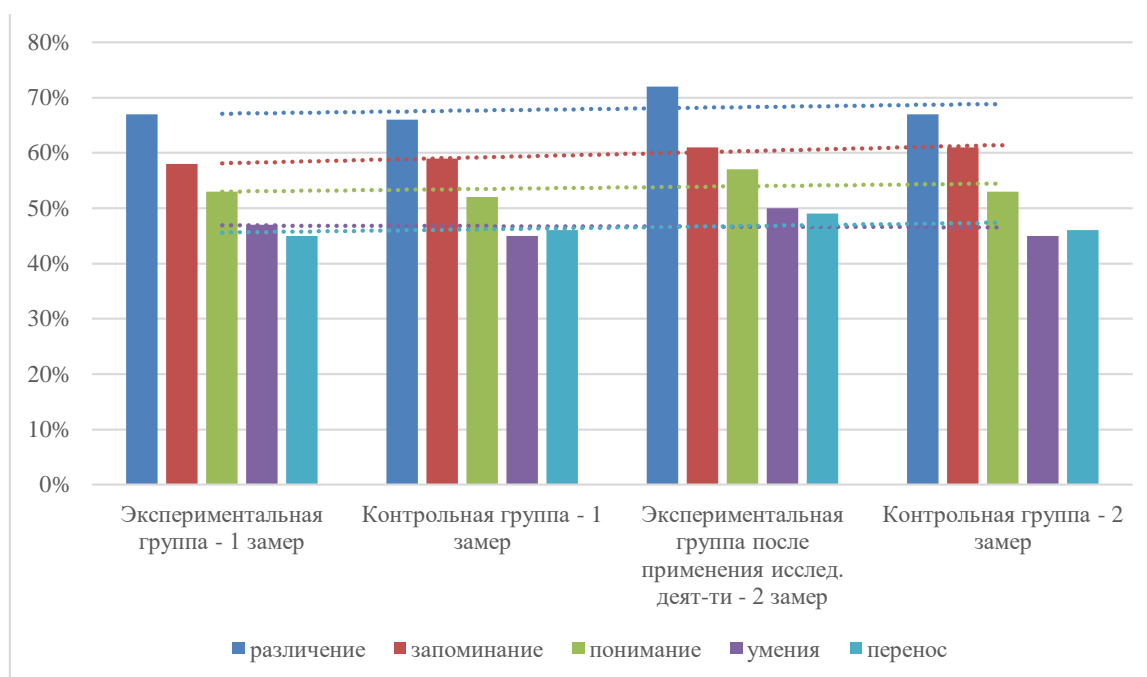

Рисунок 1 – Диагностика уровня обученности учащихся младших классов до и после применения исследовательской деятельности на уроках естествознания по методике Третьякова П. И.

В соответствии с методикой Третьякова П. И. определялся уровень обученности младших школьников и уровень сформированности у них различных ЗУН до и после практикования исследовательской деятельности на уроках естествознания. Выявлено, что результаты формирующего эксперимента показали более высокие результаты по сравнению с данными, полученными в ходе констатирующего эксперимента. Выявлено, что показатели по первому уровню (различение) выросли в экспериментальной группе на 5 %, в то время как в контрольной наблюдался рост на 1 %. Данные по запоминанию увеличились в экспериментальной группе на 3 %, а в контрольной на 2 %. Это означает, что достаточно большая часть учащихся могут запомнить и воспроизвести прочитанный или услышанный текст в формате пересказа. Третий уровень характеризовался умением устанавливать причинно-следственные связи между фактами или событиями, а также определять и разграничивать причину и следствие. Количество учащихся в экспериментальной группе повысилось на 4 %, то есть с 53 % до 57 %, в результате практического применения исследовательской деятельности. Аналогичный показатель в контрольной группе возрос только на 1 %. Четвертый уровень характеризуется умениями, которые представляют собой репродуктивный способ воспроизведения закрепленных знаний на практике. Уровень данных умений удалось сформировать только у половины учеников экспериментальной группы, что было ниже в контрольной группе на 5 %. Особый интерес представляет собой пятый уровень обученности в виде способности использовать приобретенные знания и умения на практике, что в совокупности формирует собой навыки. Выявлено, что исследовательская деятельность на уроках естествознания в младших классах в экспериментальной группе выросла до 49 %, что почти составляет половину обучающихся. Такие результаты демонстрируют, что практически у половины учеников исследовательская деятельность развивает умения и навыки, то есть обучает их практическому применению получаемых знаний на практике, в том числе в нестандартных ситуациях. Больше половины учащихся владеют ЗУН в области различения, запоминания и понимания (по Третьякову П. И.).

В соответствии с проведенным исследованием было установлено, что у детей сформированы:

- знания о нормах поведения и бережном отношении к природе, о гигиеническом режиме и профилактических мероприятиях, о работе с различными измерительными устройствами (термометр);

- умения и навыки работы с термометром, наблюдения за погодой, чтения карты, ориентирования на местности, изготовления различных коллекций, гербариев, схематических рисунков, проведения работы в условиях учебно-опытного участка и уголка живой природы, сознательного отношения к окружающей среде.

Выявлено, что стимулирование и мотивирование детей в области их исследовательской деятельности благоприятным образом влияет на развитие умений и навыков в отношении образовательно-исследовательской работы учащихся начальных классов.

Заключение.

Проблема исследовательской деятельности на уроках естествознания давно является довольно спорным вопросом с точки зрения её необходимости применения в начальной школе. В рамках проведенного исследования установлено, что внедрение исследовательской деятельности в учебный процесс в младших классах существенно повышает уровень восприятия окружающего мира учащимися. Выявлено, что в экспериментальной группе наблюдается рост показателей по уровням обученности от 3 % до 5 %, где основным фактором роста является развитие ЗУН учеников за счет вовлечения их в исследовательскую деятельность. Показатели в контрольной группе при этом изменяются только на 1-2%, где для четвертого и пятого уровня обученности не отмечено никакой динамики.

Установлено, что исследовательская деятельность на уроках естествознания в младших классах обеспечивает формирование знаний о нормах поведения, бережном отношении к природе, гигиеническом режиме и общей профилактике, работе с измерительными устройствами, а также умений и навыков работы с подобного рода устройствами, наблюдения за погодой, чтения карты, ориентирования на местности, изготовления гербариев, рисунков, проведения работы на учебно-опытном участке и в уголке живой природы, что является фактическим материалом формирования целостного сознательного отношения к окружающей среде у учеников в начальных классах.

Список использованных источников:

1. Шацкая, В.Н., Скаткин, М.Н. Опыт педагогической деятельности С.Т. Шацкого [Текст] / В.Н. Шацкая, М.Н. Скаткин. – М., 2016. – С.113-114.
2. Братанов Т.А. Методика организации игр-исследований с младшими школьниками [Текст] / Т.А. Братанов // Начальная школа. – 2008. – № 5. – С. 41-43.
3. Семенов, Ю.И., Трифонова, А.А. Развитие исследовательских умений младших школьников на уроке окружающего мира [Текст] / Ю.И. Семенов, А.А. Трифонова // Проблемы современного педагогического образования. – 2022. – № 77-3. – С. 216-219.
4. Усынин, В.В., Волчегорская, Е.Ю., Верховых, И.В. Проектная и исследовательская деятельность младших школьников как фактор повышения качества естественнонаучного образования [Текст] / В.В. Усынин, Е.Ю. Волчегорская, И.В. Верховых // Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета. – 2017. – № 7. – С. 96-102.
5. Цюпка, В.П. Методика преподавания естествознания в начальных классах: учеб. Пособие [Текст] / В.П. Цюпка. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. – 172 с.
6. Сапакова, А.К., Скакова, А.А. Использование технологии организации исследовательской деятельности на уроках естествознания [Текст] / А.К. Сапакова, А.А. Скакова // Вестник Казахского национального женского педагогического университета. – 2020. – № 1. – С. 22-29.
7. Алдамбергенова, Г.Т., Шынтаева, Р.Ж. Оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігінің даму үдерісі [Текст] / Г.Т. Алдамбергенова, Р.Ж. Шынтаева // Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы. – Алматы, 2019. – № 4(80).
8. Асилбаева, Ф.Б., Карсыбаева, Р.К. Возможности организации исследовательской деятельности младших школьников [Текст] / Ф.Б. Асилбаева, Р.К. Карсыбаева // Вестник Казахского национального женского педагогического университета. – 2019. – № 1. – С. 238-243.

Смаилова Д.Е., Ахметова Л.А.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ САБАҚТАРЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІ

Бұл жұмыс Бастауыш мектептегі жаратылыстану сабақтарындағы білім беру және зерттеу жұмыстарының мәселелеріне арналған. Қазіргі әлемдегі бірінші кезектегі аспект-іргелі немесе қолданбалы сипаттағы мәселелерді өз бетінше шешу арқылы жеке тұлғаның әлеуетін жүзеге асыру. Жұмыстың мақсаты-Бастауыш мектепте жаратылыстану сабақтарында білім беру және

зерттеу қызметін зерттеу. Зерттеу нысаны-бастауыш сынып оқушылары және олардың жаратылыстану сабақтарындағы қызметі. Зерттеу пәні-бастауыш сыныптарға арналған Жаратылыстану оқулықтарының материалы. Бұл мәселенің рөлі әдеби дереккөздерге сәйкес қолда бар зерттеулер тұрғысынан бағаланды. Зерттеу қызметін бастауыш сыныптарда оқу процесіне енгізудің рөлі және оның білім, Дағдылар мен дағдыларды игеруге әсері анықталды. Зерттеу қызметі бастауыш сынып оқушыларының білімін, дағдылары мен дағдыларын дамытудың әртүрлі нұсқаларын қалыптастыратыны және олардың одан әрі толыққанды жетілуіне және дамуына ықпал ететіні анықталды.

Smailova D.E., Akhmetova L.A.
**EDUCATIONAL AND RESEARCH ACTIVITIES IN SCIENCE LESSONS IN
ELEMENTARY SCHOOL**

This work is devoted to the problems of educational and research activities in natural science lessons in elementary school. The primary aspect in the modern world is the realization of the potential of the individual through the independent solution of problems of a fundamental or applied nature. The purpose of the work is to study educational and research activities in natural science lessons in elementary school. The object of the study is elementary school students and their activities in natural science lessons. The subject of the study is the material of natural science textbooks for elementary grades. The role of this issue is assessed from the standpoint of available research in accordance with literary sources. The role of the introduction of research activities into the educational process in the lower grades and its impact on the acquisition of knowledge, skills and abilities is determined. . It is revealed that research activity forms various options for the development of knowledge, skills and abilities of primary school students and contributes to their further full-fledged improvement and development.

УДК 373.2

Султанова А.В.
воспитатель, ТОО «Детский сад «Одарёшка»
город Караганда, Республика Казахстан
alximik_1990@mail.ru

«ЦИФРОВИЗАЦИЯ» ДОШКОЛЬНИКОВ: ЗА ИЛИ ПРОТИВ?

В статье обсуждается сложный и многогранный процесс цифровизации дошкольников, который набирает обороты в современном мире. Автор рассматривает влияние цифровых технологий на развитие детей дошкольного возраста, акцентируя внимание, как на положительных, так и отрицательных аспектах их использования.

В XXI веке, в эпоху, когда технологии окутывают нас со всех сторон, даже система образования не остаётся неизменной. Детское образование адаптируется к новым требованиям времени, придерживаясь идеи о том, что современным детям необходимо давать образование, соответствующее времени. Сегодня дети рождаются в мире, где цифровые устройства становятся частью их жизни с самого раннего возраста. Благодаря развитию удобных сенсорных экранов, моделей поведения взрослых и многочисленных развлекательных и обучающих приложений, которыми могут пользоваться даже маленькие дети, они рано учатся пользоваться смартфонами и планшетами. Исследователи выделяют несколько объективных причин, по которым дети получают доступ к цифровым технологиям в столь раннем возрасте:

- появление сенсорных экранов сделало компьютерные устройства более простыми в использовании;
- необходимость для родителей и других взрослых самим иметь доступ к устройствам и подавать соответствующий пример подрастающему поколению;
- привлекательность цифровых устройств для детей - это незаменимый "помощник родителей", поскольку они являются универсальным инструментом, позволяющим успокоить, отвлечь и развить ребёнка;
- развитие индустрии развлекательного и образовательного контента для детей всех возрастов: существуют приложения для смартфонов детей от 0 до 3 лет.

Исследователи по всему миру активно изучают, как взаимодействие с цифровыми технологиями влияет на развитие детей, их безопасность в интернете, пользу и вред от использования этих устройств для обучения. Особое внимание уделяется тому, как цифровая среда формирует личность ребёнка, его восприятие информации и мировоззрение.

Цифровая информационная среда является естественным культурным фоном для нового поколения детей.

- Уже в дошкольном возрасте дети способны ориентироваться на результаты и продукты своей деятельности.

- Они все чаще спрашивают "почему", а не "почему нет".

- Современные мобильные устройства для них интуитивно понятны.

- Они осваивают цифровые технологии быстрее, чем учатся читать и писать.

Однако их растущая зависимость от экранов также вызывает беспокойство у специалистов. Дети проводят меньше времени в живом общении и больше - в виртуальном мире, что может негативно сказаться на их развитии. Хотя есть и положительные стороны, такие как расширение доступа, к информации и развитие определённых навыков, существуют и риски, такие как "экранная зависимость", снижение творческого потенциала и проблемы с эмоциональным восприятием.

Естественно, меняются и взгляды на детство. Педагоги и психологи пришли к выводу, что дети в XXI веке живут не хуже и не лучше, чем 24 года назад.

Особое внимание исследователи уделяют характеру взаимодействия детей дошкольного возраста с цифровыми технологиями. Так, последние исследования показали, что дошкольникам гораздо проще освоить планшет, чем компьютер. Благодаря простоте и многофункциональности интерфейса цифровые устройства стали любимыми игрушками детей, а игра - основным видом деятельности дошкольников. Что касается интернета, социальных сетей и онлайн-общения, то большинство дошкольников считают их скучными и неинтересными [4].

Сегодня, благодаря цифровым технологиям, дети быстрее развиваются, рассуждают на "взрослые" темы, смотрят видеоролики, понимают сложность сюжета и хорошо запоминают все, что происходило с героями видео. Дошкольники порой делают неожиданные выводы и умозаключения в недетских ситуациях, и взрослые начинают всерьёз задумываться о детской расторопности. Развитый, любознательный, умный, эрудированный и свободный ребёнок, воспитанный компьютерами и ноутбуками. Однако сегодня дети испытывают большие проблемы с развитием творческой деятельности и имеют очень слабое воображение. Цель современного ребёнка - нажать одну кнопку и получить немедленный результат. Современные дошкольники технологически "подкованы" и легко приспосабливаются к телевизору, электронным устройствам и компьютерным играм, но они, как и дети того же возраста в прошлом, составляют что-то из конструкторов, не заглядывая ни в один из них. [2]

Прямой доступ к информации разрушает зависимость детей от взрослых. Раньше родители могли иметь власть над некоторыми вопросами. Теперь у детей есть время попробовать что-то, прежде чем взрослые успеют это заметить. В любой теме дети могут знать больше, чем взрослые.

В прошлом у детей были сильно развиты подражательные рефлексы. Сегодня у дошкольников мало подражательных рефлексов и преобладают свободные рефлексы. Если ребёнок понимает и принимает смысл действия или поведения, которое ему предстоит совершить, он его выполнит. Если нет, они отказываются, выражают протест и становятся агрессивными. Дети настойчивы, требовательны, имеют высокую самооценку, не терпят насилия и иногда не слушают указаний взрослых. Врождённое стремление к самореализации и проявление активной натуры. Проблемы с эмоциональным выражением. Многие дети не способны понять, что такое плохо, больно или страшно. Эти дети менее романтичны и более реалистичны. Их мир наполнен материальными ценностями. Современные дошкольники много говорят, но бедно, нескоординированно и с ограниченным словарным запасом. Состояние здоровья подрастающего поколения также меняется с учётом экологической ситуации, зачастую оставляя желать лучшего по показателям физического здоровья. Природа - неизвестная среда для современных детей, особенно тех, кто живёт в городах. У детей все меньше возможностей для свободных игр и общения со сверстниками, игры становятся все более индивидуализированными, что приводит к росту чувства социальной отчуждённости среди детей. Причины этого явления кроются не только в изменении характера игры, но и в уже упомянутых моментах развития детской индивидуальности.

С одной стороны, положительным аспектом развития современных детей является их способность к быстрому поиску информации и готовность осваивать информационные инструменты.

- С другой стороны, к негативным аспектам цифровых детей относятся
- Подмена реальной жизни виртуальной;
 - искажённые представления о творчестве, этических нормах и ценностях; и
 - Низкий уровень информационной культуры;
 - низкие навыки чтения;
 - "Экранная зависимость".

Современная наука зафиксировала феномен "экранной зависимости". Дети, привыкшие получать информацию с экранов, нуждаются в постоянной внешней стимуляции во время учебной деятельности, жаждут готовых развлечений и не стремятся к живому общению со сверстниками и взрослыми.

С другой стороны, к положительным аспектам развития современных детей относятся: способность быстро искать информацию и готовность осваивать информационные инструменты.

К негативным аспектам развития цифровых детей относятся:

- Подмена реальной жизни виртуальной;
- Искажённые представления о творчестве, этических нормах и ценностях.
- Низкий уровень информационной культуры;
- Низкий уровень навыков чтения;
- Экранная зависимость.

Современная наука зафиксировала феномен "экранной зависимости". Дети, привыкшие получать информацию с экранов, нуждаются в постоянной внешней стимуляции во время учебной деятельности, жаждут готовых развлечений и не стремятся к живому общению со сверстниками и взрослыми.

Однако существует и другой подход к решению проблемы использования дошкольниками цифровых устройств. Согласно этому подходу, компьютер может быть богатым элементом развивающей субъектной среды, способствующим развитию познавательной деятельности ребёнка, формированию благоприятного эмоционального фона и социализации его личности.

С помощью родителей дети должны понять, что такое цифровые технологии и зачем они им нужны.

Проблема в том, что более 80 % родителей не знают о проблемах, связанных с цифровыми технологиями. Многие родители считают, что их дети должны иметь такой же доступ к интернету, как и их родители. Получается, что родители не знают о проблеме, что усугубляет кризис: ещё в 2010 году исследователи заявили, что многие родители разрешают своим детям пользоваться цифровыми устройствами, чтобы те могли стать частью общества. Серьёзной проблемой также являются родительские заблуждения [5].

В связи с этим воспитание правильного отношения к технологическим устройствам должно лечь на плечи родителей и предъявляет качественно новые требования к дошкольному образованию, которое также является первым звеном в непрерывном образовании.

Сегодня, чтобы повысить качество дошкольного образования, мы используем все педагогические технологии в образовательном процессе, в результате чего дети успешно готовятся к школе.

Профессиональные стандарты для педагогов гласят, что педагоги должны обладать необходимой и достаточной ИКТ-компетентностью для планирования, реализации и оценки образовательной деятельности для детей раннего и дошкольного возраста.

Каковы положительные и отрицательные стороны использования цифровых технологий?

Противники ИКТ говорят о компьютерной зависимости и негативном влиянии длительного сидения за компьютером на здоровье детей.

Ещё одна проблема ИКТ заключается в том, что их внедрение в дошкольное образование только начинается: для внедрения ИКТ необходимы соответствующие учебные материалы и технологическая инфраструктура, а также достаточная ИКТ-компетентность педагогов. [1]

В связи с этим основной задачей на сегодняшний день является повышение компьютерной грамотности педагогов, их знакомство с пакетами образовательных программ и ресурсами глобальной компьютерной сети Интернет.

На мой взгляд, использование цифровых технологий имеет свои преимущества. Компьютерные технологии открывают перед педагогами возможности подачи развивающего и дидактического материала детям. Очень важно отметить, что обучение с использованием цифровых технологий повышает познавательный интерес детей дошкольного возраста, активизирует их внимание. Цифровые технологии можно внедрять во все виды детской деятельности.

Основным видом цифровой деятельности детей дошкольного возраста является игра, которой исследователи уделяют пристальное внимание. Игра - главное условие использования цифровых технологий детьми дошкольного возраста. Внедрение компьютерных игр в жизнь детей положительно влияет на их интеллектуальное развитие и готовит их к жизни в информационном веке.

Компьютерные игры положительно влияют на развитие детей не только потому, что они развлекают, но и потому, что в наши дни мы все чаще говорим об обучающих и развивающих играх, которые формируют и развивают у детей высшие психические функции, такие как восприятие, память, мышление и речь.

Так какие же цифровые устройства подходят для дошкольного образования? Помимо хорошо известных компьютеров, ноутбуков, планшетов и интерактивных досок, можно упомянуть цифровые устройства, специально разработанные для обучения детей дошкольного возраста:

- Интерактивные песочницы
- Интерактивная детская анимационная студия
- Интерактивные полы
- Интерактивные столы для детских садов с развивающими играми, мультфильмами и приложениями. [3]

Завтрашний день" сегодняшних детей - это информационное общество. И дети должны быть психологически подготовлены к жизни в этом обществе. Компьютерная грамотность сегодня необходима всем. [1]

Сегодня, когда речь идёт о ключевых компетенциях готовности детей к школе, важно отметить, что цифровая компетентность является одним из условий успешного обучения в школе.

Однако следует отметить, что даже самая совершенная компьютерная программа не может и не должна заменить высококвалифицированных специалистов.

Что можно сказать об "оцифровке" детей дошкольного возраста? Согласны ли вы или не согласны?

Ответ на этот вопрос очень неоднозначен и, вероятно, зависит от конкретного человека. Каждый сам решает, как относиться к этому явлению. И по сей день важно уделять внимание и заботиться о физическом и психическом здоровье каждого ребёнка, а для этого важно, чтобы детские сады и детские семьи вместе работали над формированием эмоционального благополучия и психологического самочувствия детей. Именно "здесь и сейчас" закладываются основы будущей человеческой личности.

Список использованных источников:

1. Бастрыкина А. Ю. Публичная лекция: «Ребёнок – дошкольник в мире цифровых технологий»// infourok.ru
2. Иванова Е. О. Теория обучения в информационном обществе / Е. О. Иванова, И. М. Осмоловская. — М. : Просвещение, 2011. — 190 с.
3. Калинина Т. В. Управление ДООУ. «Новые информационные технологии в дошкольном детстве». М, Сфера, 2008
4. Конопатова Н. К. «Информационно образовательная среда как важнейшее условие достижения нового качества образования.» //www.adm-edu.spb.ru : Портал «Адмиралтейский район. Образование» является официальным ресурсом системы образования Адмиралтейского района Санкт-Петербурга.
5. Коротаяева. Е. Дидактические основы интерактивного обучения. // Дошкольное воспитание №2. 2013., с. 105-108.
6. Осенчук А. Компьютер. Интернет! Близкие друзья... Опасные враги // Растём вместе №1, 2014., с. 16-17

Сұлтанова А.В. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ "ЦИФРЛАНДЫРУ": ЖАҚТАУ НЕМЕСЕ ҚАРСЫ?

Мақалада қазіргі әлемде қарқын алып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балаларды цифрландырудың күрделі және көп қырлы процесі талқыланады. Автор цифрлық технологиялардың мектеп жасына дейінгі балалардың дамуына әсерін қарастырады, оларды қолданудың жағымды және жағымсыз жақтарына назар аударады.

Sultanova A.V.

DIGITALIZATION OF PRESCHOOLERS: FOR OR AGAINST?

The article discusses the complex and multifaceted process of digitalization of preschoolers, which is gaining momentum in the modern world. The author examines the impact of digital technologies on the development of preschool children, focusing on both positive and negative aspects of their use.

ӘОК 37

Сулейманова Т.О.

Физика пәні мұғалімі.

"N 23 ЖББМ " КММ, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

САБАҚТА СҰРАҚТЫ ДҰРЫС ҚОЮ МАҢЫЗДЫ ДАҒДЫЛАРДЫҢ БІРІ

Автор бұл мақалада сабақта сұрақты дұрыс қою дағдыларын айта келе, сұрақ дұрыс қойылған жағдайда сабақ берудің тиімді құралына айналатындығын сөз еткен. Оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсартады, кеңейтеді Сабақта дұрыс сұрақ қою оқушының дамуына, кері байланыс, еркіндігіне жол беретіндігін көрсеткен

Қазіргі әлемде болып жатқан қарқынды өзгерістер біздіңде сол өзгеріске бей жай қарамауымызды талап етеді. Қарқынды өзгеріп жатқан әлемде білім саласындағы саясаткерлер үшін де, жалпы мектептер үшін де, соның ішінде мұғалімдер үшін де ең басты, маңызды мәселе болып отырғаны: «*XXI ғасырда нені оқыту керек?*» және де екіншісі – ол да маңызды жағынан біріншіден еш кем емес: «*Мұғалімдер оқушыларды XXI ғасырға қалай дайындайды?*» (мұғалімге арналған нұсқаулық) деген сұрақтар барлығымызды мазалау да. Сындарлы оқытуға дайындайтын арнайы өткізіліп жатқан курс еліміз бойынша қолдау табуда. Курстың деңгейіне қарай мұғалімдердің қызығушылығы ерекше байқалуда. Жаңа форматтағы мұғалімдерді дайындау курсының оқыту әдістері мен ұстанған ұстанымдарын түсінген мұғалімдер тарапынан қолдау табуда.

Қазіргі таңда осы бағдарламаны негізге ала отырып білім мазмұнына өзгертулер еңгізіп, білім берудің жаңартылған жобасын ұсынып оқытылуда.

Жаңартылған білім мазмұнының да мұғалімдерге қояр талаптарының бірегейі- сабақ барысында қойылатын сұрақтардың дұрыс болуын айтады.

Қазіргі мектеп оқушыларды ғылымның қазіргі деңгейін көрсететін біліммен қамтамасыз етуге, дербестікті, бастамашылықты және зерттеу қабілеттерін дамытуға арналған. Сондықтан танымдық мүмкіндіктерді қалыптастыруға және дамытуға, оқушылардың жаңа білім алуға қызығушылығына ықпал ететін оқушыларды оқытудың тиімді педагогикалық құралдарын үнемі іздеу жүзеге асырылады. Осындай құралдардың бірі-сұрақ қою маңыздылығы.

Сұрақ қою маңызды дағдылардың бірі. Сұрақ дұрыс қойылған жағдайда сабақ берудің тиімді құралына айналады. Оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсартады, кеңейтеді Оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізуі үшін мұғалімдер қолданатын сұрақтардың екі түрі: төмен дәрежелі және жоғары дәрежелі сұрақтар кең қолданылады деген пікір бар.

Мұғалім неге сұрақтар қояды?

Мұғалімнің сұрақтардың көмегімен сыныпқа жүгінетін мақсаттары өте көп. Олардың негізгілерін қарастырыңыз. Сонымен, мұғалім сұрақтар қояды:

- оқу материалын білу және түсіну деңгейін немесе тұжырымдалған тапсырмалардың шарттарын түсіну деңгейін анықтау;

- оқушылардың қажеттіліктерін өзектендіру және олардың мотивтерін қалыптастыру;

- оқушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастыру.

- оқушыларға тапсырма беруге, сондай-ақ алынған нәтижелер туралы білуге көмектеседі.

- іс-әрекетте шешім қабылдауға және өзін-өзі анықтауға көмектесу.

- оқушыға мәселені өз бетінше шешуге, гипотезаны тұжырымдауға және қажетті қорытындыларға жетуге көмектесу үшін сұрақтар қояды.

- оқиғаларға, оқу материалына, сабақтағы өз іс-әрекетіне қатынасын анықтау.

Мұғалім қандай сұрақтар қоя алады?

Оқушыларға бағытталған мұғалім сұрақтарының бірқатар жіктелімдері бар. Сұрақтардың жіктелуін келесі белгілер бойынша қарастырыңыз:

- қойылған сұрақтардың мақсаты: тікелей сұрақ-білімге қатысты сұрақ; ол әдетте біржақты жауап береді;
- түсіну мәселесі-анықтауға бағытталған сұрақ, білім есте сақтау немесе түсіну арқылы алынады;
- жетекші сұрақ-оқушыға қиын жағдайда шешім қабылдауға көмектесетін сұрақ;
- түсіндіру сұрағы-мұғалім оқушының өз жауабын толықтыру мақсатында қоятын сұрақ;
- ашық сұрақ-оқу жағдайын талдау, бағалау немесе ойлау, сондай-ақ шығармашылық сипаттағы сұрақ (мысалы, Конвенция, болжам, болжам элементтері бар сұрақ). Сыныппен тиімді қарым-қатынас жасау үшін мұғалім барлық сұрақтарға ие болуы керек. Менің ойымша, жетекші және ашық сұрақтар ерекше маңызды, өйткені олар оқушыларды ойлауға үйретеді.

Мұғалімнің сұрақтар қою мәселелері

Мүмкін сіз сұрақтар қою қиын емес, оларға жауап беруден әлдеқайда оңай деп айтуыңыз мүмкін. Алайда мен келіспеуге асығамын, сұрақ қою мүмкіндігі де өнер! Өйткені, мұғалім қоятын сұрақтар, сондай-ақ оларды қалай қоятыны оқу материалын меңгеру деңгейін, оның ақыл-парасатын, жұмысқа деген көзқарасын ашады. Мұғалім сұрақтар қою кезінде туындауы мүмкін мәселелерді қарастырыңыз. Мұғалімнің сұрағы оқушыға түсініксіз. Оқушылар ересектерден қайта сұрауға үйретілмеген, сондықтан сұрақ қойылған адамға мұқият болу керек және оның көзқарасы бойынша сұрақты білмеу немесе түсінбеу керек. Қажет болса, мұғалім өз сұрағын қайта қарауға тырысуы керек. Бір типті сұрақтар қою. Бұл мәселе екі аспектке байланысты.

- Біріншіден, мұғалімдер түсіну үшін тікелей сұрақтар мен сұрақтар қояды, ал жетекші және ашық сұрақтар аз болады.
- Екіншіден, сұрақтар әдетте қойылады

Қате жауаптарға теріс реакция немесе олардың болмауы. Осындай реакцияларға байланысты қателіктерден қорқу пайда болады. Біз, керісінше, әркімнің қателесуі мүмкін екенін түсінуіміз керек. Оқушы өзін-өзі түзете алатындай жетекші сұрақтар қою пайдалы. Егер оқушының сұраққа жауабы болмаса, оған бір сұрағыңызды үш сұрағыңызға ауыстыруды ұсыныңыз. Егер ол мұны істей алса, оған жауап үшін белгіні төмендетпеніз. Мұғалім оқушыларға ойлануға мүмкіндік бермейді және өзі жауап береді. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге тырысу керек және өзіңізге жауап беруге асықпау керек. Әр түрлі оқушыларға жауап туралы ойлаудың әр түрлі уақыты және оны ұсынудың әр түрлі формасы қажет. Мысалы, біреу бүкіл сыныптың алдында емес, жазбаша түрде жауап беруге ыңғайлы. Осыған байланысты оқытудағы мәселенің рөлін, оны қолдану тәсілдерін, сұрақтың оқушылардың ойлауын дамытуға әсерін, сұрақ қою қабілетін қалыптастыру тәсілдерін арнайы зерттеу қажеттілігі туындады. Материалды түсіндірудің, мұғалімнің монологын түсіндірудің дәстүрлі әдісі оқушының оқуға деген жеке мотивтерін белсендіруге бағытталған жағдайлар жасай алмайтыны анық. Мұғалім өзінің сәтті тәжірибесі немесе ғалымның немесе оқулық авторының тәжірибесі туралы айта отырып, оқушылардан ғылымдағы тұйық, парадоксалды жағдайларды байқаусызда жасырады. Мұндай түсініктеме оқушының өзара түсіністігіне сүйенеді, әйтпесе оның мағынасы жоқ. Сонымен, бір жағынан, оқушылардың мұғалім жаңа тақырыпты ұсынудың немесе оны дамытудың тамаша нұсқасын ұсынады деген сенімі, екінші жағынан, олардың ізденістеріне тосқауыл қояды, ал табанды оқушының сөзбен, оймен байыпты сыни жұмыстың болмауы көбінесе нашар және/немесе қысқа мерзімді есте сақтауға әкеледі. Осы қарама-қайшылықтар жағдайында білім алушының дұрыс сұрақтар қою, танымды ынталандыратын, сайып келгенде, болжам мен гипотезаны тұжырымдауға әкелетін сұрақтар қою қабілеті сияқты қажетті дағдыларын қалыптастыру маңызды болып табылады. Қойылған мәселе осы мақалада ұсынылған "оқушылардың сабақта сұрақ қою қабілетін қалыптастыру" зерттеу тақырыбын таңдауға себеп болды.

Кей кездері төмен дәрежелі сұрақтарды «жабық» немесе «дұрыс емес» сұрақтар деп те атайды. Олар жаттап алуға бағытталған және де оған берілген жауап («дұрыс» немесе «дұрыс емес» деп) бағаланады. Ал жоғары дәрежелі сұрақтар қойылғанда, оқушылар ақпаратты белгілі бір жолдармен қолдануға, қайта құруға, кеңейтуге, бағалауға және талдауға тиіс болады. Тиімді педагогика аясында бұл сұрақтардың екі түрі де қолданылады, тек қойылатын сұрақтың түрі оның мақсатына қарай өзгеріп тұрады. Оның үстіне, сұрақты оқушылардың білім алу қабілеттеріне сәйкес болатындай етіп құру қажет. Түрлі мүмкіндіктерге және түрлі оқушыларға

қарай сұрақтарды саралауға болады. Оқушының білім алуын қолдау үшін сұрақ қоюдың **түрткі болу, сынақтан өткізу және қайта бағыттау** сияқты әртүрлі техникаларын пайдалануға болады.

Бірнеше тиімді нақты дұрыс сұрақ қою арқылы мұғалімдердің өз істеріне өздері есеп беріп, қай жерде тұрғандарын нақтылай алатын жауап алуды тәжірибеде кеңінен қолданам. Мұғалім сабақта көшбасшы және сыныпта бағыттаушы болу керек, бұл деген оқушыға тек дұрыс сұрақ қою арқылы сабақтың күтілетін нәтижеге жете алуға болатынын деген ойымды нақтылауға әрі солай екеніне көздерін жеткізуге жұмыстар жасалынады.

Түрткі болу: түрткі болуға арналған сұрақтар бірінші жауап алу үшін және оқушының жауабын түзетуге көмектесу үшін қажет, айталық, сұрақты қарапайым етіп қою, өткен материалға оралу, ойға салу, дұрысын қабылдау және толығырақ жауап беруге итермелеу.

Сынақтан өткізу: сынақтан өткізуге арналған сұрақтар оқушыларға анағұрлым толық жауап беруге, өз ойларын анық білдіруге, өз идеяларын дамытуға көмектесетіндей етіп құрылуы қажет, сондай-ақ «Сіз мысал келтіре аласыз ба?» деген сияқты сұрақтар тапсырманы орындау барысында оқушыға бағдар беріп отырады.

Қайта бағыттау: сұрақты басқа оқушыларға қайта бағыттау, мысалы, «Көмектесе алатындар бар ма?»

Оқытуды диалогтік тәсілмен дамытудағы сұрақтардың маңызын қарастыратын болсақ, сұрақ қою арқылы мұғалім:

- оқушыларды тақырып бойынша және сындарлы сөйлеуге ынталандырады;
- оқушылардың шынайы қызығушылығы мен сезімдерін анықтайды;
- білімге құштарлықты дамытады және зерттеуге ынталандырады;
- оқушыларға білімін қалыптастыруға және вербалдандыруға көмектеседі;
- оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауына ықпал етеді;
- оқушыларға сыни тұрғыдан ойлауға көмектеседі;

Біз сабақ барысында үнемі жабық сұрақтар қоюмен шектелеміз. Жабық сұрақ дегеніміз оқушы "Ия" немесе "Жоқ" деп жауап беретін сұрақтар. Ал, ашық сұрақтар оқушыны терең ойлап,, себебін анықтап жауап беретін сұрақтар. Практикада және сабақта сауал қоя білу әңгімелесу барысында зор рөл атқарады. Жалпы **жабық** сауалдан гөрі **ашық** сауалдарды пайдалану жақсы нәтижеге жеткізеді.

- а) Жабық сауалға «иә», «жоқ» немесе басқа бір сөзден тұратын деген жауап қайтарылады.
- ә) Ашық сауалдарға: қалай?, қалайша?, қашан?, қандай?, қай жерде?, неге?, неліктен?, не үшін?, қанша? және т.б. сұрақ сөздері жатады.
- б) Бағыттаушы: мүмкін, бәлкім...
- в) Қайтымды сауал: «Мен Сізді дұрыс түсінсем»
- г) Қарапайым: Сіздің мүмкіндігіңіз бар ма?
- д) Риторикалық (шешендік) сауалдар: Егер адамдар барлығына риза болса, онда өзгеріс іздей бастамай ма?

ж) Жасырын сауал: Мұны Сіздің қалай қолдануды қалайтындығыңыз маған қызықты.

Осы жағдайларды ескере отырып мен сабақтарымда жабық (дұрыс емес) және ашық (дұрыс) сұрақтарды қою үшін түрткі болу сұрақтарын, сынақтан өткізуге арналған сұрақтарды және қайта бағыттау сұрақтарын пайдаландым. Демек, оқушының сыни ойлауын дамытудың алғашқы тиімді жолдарының бірі- дұрыс сұрақ қою немесе ашық сұрақтарды көбірек қою. Сұрақтарды ойлау қабілеттері жететіндей етіп, сонымен қатар өмірмен де байланысатындай етіп, осы білім өзіне қажет екенін түсіндіретіндей етіп дұрыс ұйымдастыруым керек. Бастауыш пен баяндауыш жаттығу жұмысы тақырыбында өттім, мұнда жеке тапсырмада екі оқушы кумулятивті әңгіме түрін жасады. Олар сөйлем мүшелеріне талдау жасап, оқушылар өтілген тақырыптар бойынша сөйлемдер құрады. Содан соң оқушыларға мен ашық сұрақтар қойдым, қазақ тіл білімі туралы бірнеше сұрақтар қойдым.

Әрине, бұл сұрақ қою арқылы мен оқушылардың тақырыпты қалай меңгергенін қорытынды жасап аламын. Өмірмен байланыстыра отырып, келешекте олар өзге елдерге барса осы ережелерді білу олар үшін пайдалы деп ойлаймын. Сұрақ қою арқылы мен оқушыларды тақырып бойынша және сындарлы сөйлеуге ынталандырдым. Оқушыларды ойландыру арқылы олардың қызығушылығы мен сезімдерін анықтап, білімге құштарлықты дамытып және зерттеуге ынталандыра аламын.

Дұрыс сұрақ қоя білу, орынсыз сұрақ қоймау, бірден күрделі сұрақ қоймау немесе сұрақты оқушының қабілетіне қарай қою әрекеттері түрткі, сынақтан өткізу, қайта бағыттау сұрақтарын пайдалануды қажет етеді. Яғни мұғалім мен оқушы арасында, оқушы мен оқушы арасында

диалогтың өрбүі, білімнің қалыптасуына ықпал етеді. Диалог барысында оқушылар нәтижеге жету үшін күш-жігерін жұмсайды және Мерсер(2000) сипаттағандай , білімді бірлесіп алады немесе пікір алмасу барысында теңқұқылы серіктестер болып табылады делінген. Яғни, топтаса отырып, дәлел-уәждерін нақтылайды әрі бір-бірімен білімдерін алмасады.

Қорыта келе, мен өзіме мынадай сұрақ қоямын «Осы бағдарлама менің іс-тәжірибеме қаншалықты өзгеріс енгізгенін қалай бағалаймын?» болашақта шеберлік пен сенімділікті талап ететін пайдалы ашық сұрақтар, түрткі болу, сынақтан өткізу сұрақтарына және оқушылардың жоғары дәрежедегі сұрақтарды қоюды меңгеруіне жете мән беремін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық, 2015ж.
2. L3W4D1_TtHW4_D1_«Үздік» сабақтың алты белгісі.
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. 41-43 бет.
4. Мұғалімге арналған нұсқаулық: Екінші (негізгі) деңгей. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының баспасы, 2014. «ГЛОССАРИ» (131-б.).
5. Құдайбергенова К.С. Мектептегі іс-әрекетті зерттеу. Алматы, 2013. (3-б.).
6. Касбаева Г.К. Ағылшын тілін оқыту әдістемелігі, №5/6, 2013, (48-б.).
7. Жартынова Ж.А. Интерактивті оқыту әдісін қолданып сабақты жоспарлау және басқару. Алматы, 2014. (3-б.).

Сулейманова Т. О.

ОДИН ИЗ САМЫХ ВАЖНЫХ НАВЫКОВ-ПРАВИЛЬНО ЗАДАТЬ ВОПРОС НА УРОКЕ

Автор в этой статье, говоря о навыках правильной постановки вопроса на уроке, отметил, что вопрос при правильной постановке становится эффективным инструментом преподавания. Поддерживает обучение учащихся, улучшает его, расширяет показывает, что правильное распрос на уроке позволяет школьнику развиваться, получать обратную связь, свободу.

Suleymanova T. O.

ONE OF THE MOST IMPORTANT SKILLS IS TO ASK A QUESTION CORRECTLY IN CLASS

The author in this article, speaking about the skills of correctly posing a question in the lesson, noted that the question, when properly posed, becomes an effective teaching tool. Supports student learning, improves it, expands it shows that proper questioning in the classroom allows the student to develop, receive feedback, and freedom.

ОӘК 371

Сүттібаева Ж.Ә., Узбекова Б.Б.

КММ ЖББМ №85, бастауыш сынып мұғалімдері, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ САБАҚТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

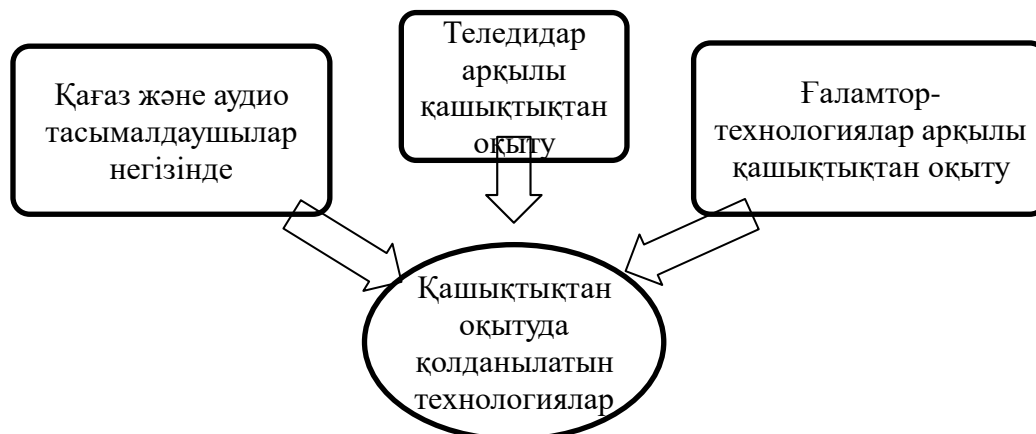
Мақалада қашықтықтан оқыту жағдайында бастауыш мектептегі сабақты тиімді ұйымдастырудың әдістемелік негіздері, қашықтықтан оқытуда қолданылатын технологияның түрлері, қашықтықтан оқытудың мүмкіндіктері туралы шағын сауалнама нәтижелері, қашықтықтан оқыту жағдайында сабақты тиімді ұйымдастыру жолдары қарастырылған.

XXI ғасыр - жаңа ақпараттық технологиялардың қарқынды даму дәуірі. Бүгінде осы технологиялардың негізінде адам өміріне ең қолайлы жағдайлар жасалуда. Бұл заманауи технологиялар білім беру саласында да кеңінен қолданылады. Еліміздің білім беру жүйесінде бүгінде ақпараттық технологиялар мен компьютерлік желілер арқылы білім алу жолдары кеңеюде. Біз бүгін білімді сапалы және терең меңгеруге ұмтылатын өскелең ұрпақтың цифрлық сауаттылығы жеткілікті деңгейде деп сеніммен айта аламыз. Бұл олардың күнделікті өмірлік жағдайлар кезінде жаңа технологиялардың барлық мүмкіндіктерін пайдаланатындығымен

дәлелденеді. Алайда әлемді дүр сілкіндірген COVID-19 білім саласын да біраз сынағандай болды. Осы уақытқа дейін оқытудың жаңа технологияларын теориялық тұрғыдан жетік білсек те, цифрлық сауаттылығымыз күнделікті тұрмыстық деңгейде бар болса да, қашықтықтан оқытуда оның барлығы дәрменсіз болып, педагогтар қашықтықтан тиімді оқытудың жолын, яғни әдістемесін меңгермеген болып шыққанын мойындауымызға тура келді. Бүгін де қашықтықтан оқыту ауа-райының қолайсыз күндерінде де дәстүрлі форматты алмастыратын серігімізге айналып отырғандығы мәлім. Демек бүгінгі білім саласының ең өзекті мәселелерінің бірі осы қашықтықтан оқыту мәселесі болып отыр. Ендеше қарастырып отырған мәселеміз көкейкесті болып табылады.

Қашықтықтан оқыту - білім алушы мен педагогтардың жанама (қашықтықтан) немесе толық емес өзара іс-әрекеті кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылады.

Қашықтықтан оқытуда қолданылатын технологияның үш түрі бар (1-сурет).

1-сурет. Қашықтықтан оқытуда қолданылатын технология түрлері.

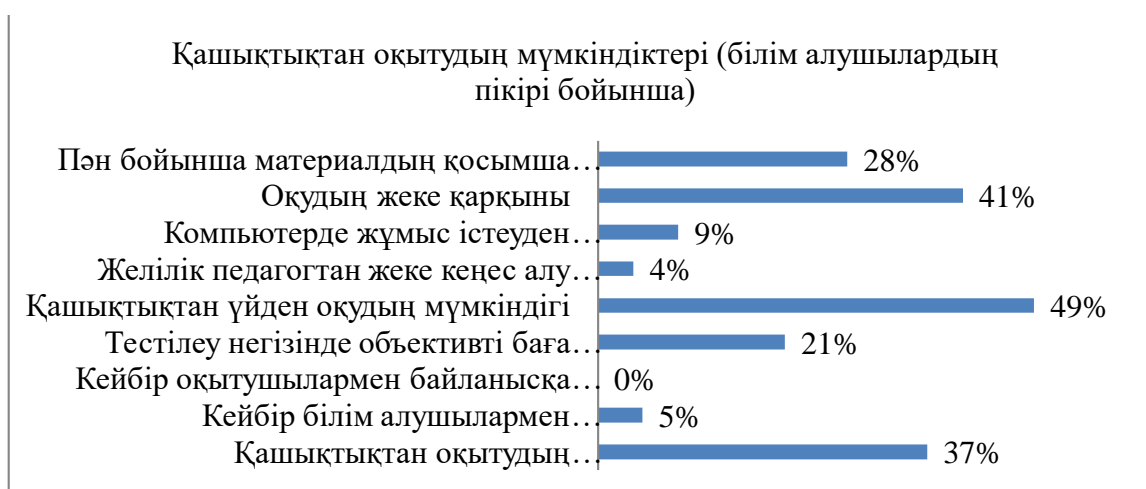
Суретте көрсетілгендей қашықтықтан оқытудағы қолданылатын технологиялардың біріншісіне қағаз және аудио тасымалдаушылар негізінде жүзеге асатын сабақ жататын болса, екінші технологияға теледидар арқылы қашықтықтан оқыту жатады. Ал үшінші технология - бұл ғаламтор-технологиялар арқылы қашықтықтан оқыту. Ғаламтор арқылы оқыту қазіргі жағдайға байланысты өзекті бола түсуде. Бұл технология жоғарыда аталған барлық формаларды әртүрлі пропорцияларда қамтиды және сондай-ақ жоғарыдағы екі түрінен негізгі ерекшелігі кері байланыс орнатуға мүмкіндік туындайды.

Қашықтықтан оқыту жағдайында онлайн сабақтар Zoom бағдарламасы негізінде жүзеге асуда. Онлайн сабақ білім берудің үйреншікті форматын сақтап қалуға, оқыту сапасын бұрынғы деңгейде ұстап тұруға ғана емес, сонымен қатар қосымша жұмылдыра отырып қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Демек, мұғалімдердің процеске дұрыс көзқарасымен жалпы білім беру деңгейін арттыруды білдіреді.

Мұғалімдердің, ата-аналардың және оқушылардың пікірлері бойынша материалды қашықтықтан оқытудың өзіндік білім алуға үлкен рөл атқаратынын көрсетеді. Мұғалімдердің қадағалауынсыз, уақыт бойынша ешқандай бақылау және шектеу жоқ. Бір жағынан, бұл артықшылық - уақытты тиімді пайдалануды, материалды жақсы меңгеруді үйренуге болады. Екінші жағынан қашықтықтан оқыту жинақтылықты, ұйымдастыруды талап етеді. Тағы бір артықшылығы, әдетте көзге көріне бермейтін қиыншылық - бұл жайлы жағдайда оқыту. Көп жағдайда балалар мектепке барудан бас тартады. Олар өздерін ыңғайсыз, жайсыз сезінеді. Мұндай жағдайда оқыту ойдағыдай нәтиже бере бермейді. Ал егер үйде болса сабақты жақсы қабылдар еді, осындай жағдайда қашықтықтан оқыту - тамаша таңдау. Ол өздігінен білім алуға мүмкіндік беріп қана қоймай, әрдайым байланыста болуға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқытудың мүмкіндіктері туралы білім алушылардың пікірлерін білу мақсатында онлайн түрде шағын сауалнама алдық. Сауалнама нәтижесі бойынша білім алушылардың пікірі бойынша: қашықтықтан оқытудың артықшылықтары жоқ-37%, Кейбір білім алушылармен байланысқа түспеу мүмкіндігі-5%, кейбір оқытушылармен байланысқа түспеу мүмкіндігі-0%, тестілеу негізінде объективті баға алу мүмкіндігі-21%, қашықтықтан үйден оқудың мүмкіндігі-49%, желілік педагогтан жеке кеңес алу мүмкіндігі-4%, компьютерде жұмыс

істеуден рахаттану-9%, оқудың жеке қарқыны-41%, пән бойынша материалдың қосымша көлемі-28%.

Қашықтықтан оқыту жүйесі әрине дәстүрлі форматымыздың маңызын жоққа шығара алмайды. Алайда уақыт пен бүгінгі жағдай талабына орай біз осы оқыту жүйесінің мүмкіндіктерін барынша пайдаланып, оқыту процесінде олқылықтарды жібермеуге тырысуымыз керек.

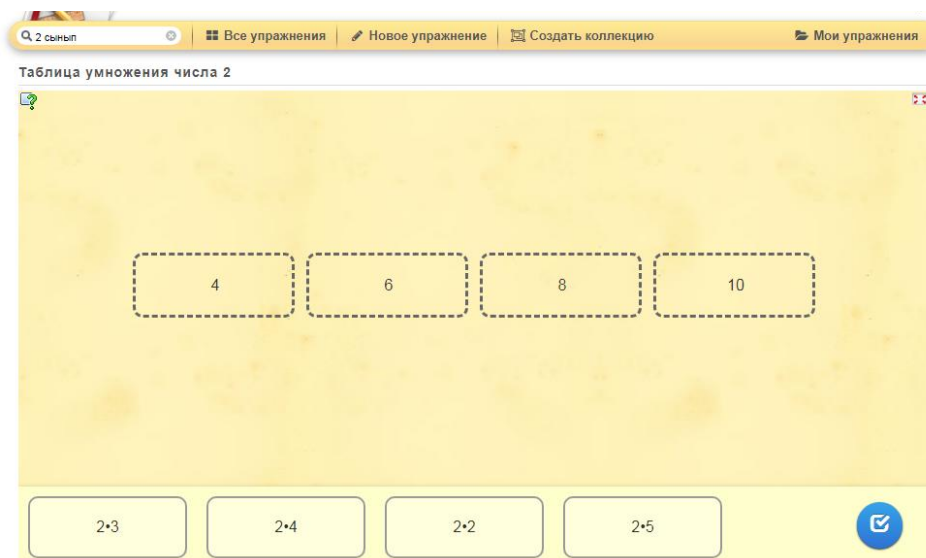
Қашықтықтан оқыту жағдайында Zoom бағдарламасының мүмкіндіктерін қазақ тілі мен әдебиеті сабағын ұйымдастыруда барынша тиімді қолданамын. Презентация немесе слайдтарды экранды демонстрациялау жолымен көрсету арқылы іске асырамын. Бұл функция әсіресе «Prezi» сияқты бағдарламаларда әзірленген презентациялармен жұмыс жасауда тиімді. Презентацияны көрсете отырып, сол бойынша ауызша түсіндірме жасап отырамын. Материалды визуализациялау балалардың сабақ материалын игеруге айтарлықтай көмектесетіндігі бұрыннан дәлелденгені баршамамызға мәлім.

Мысалы, ана тілі сабағында әңгімелерді бейнежазбалар арқылы тыңдау, көру оқушыларға қай жағынан қарасан да өте әсерлі, қызықты болады. Кейбір бейнежазбалар суреттермен және мазмұнға сәйкес әуендермен сүйемелденуі мүмкін. Ал осындай бейнежазбалар көру, есту түйсік анализаторларының қатар жүруімен қабылданған оқу материалы ретінде оқушының қабылдауына да, есте ұзақ сақтауына да өзіндік әсерін тигізеді.

Қашықтықтан оқыту жағдайында сабақты тиімді ұйымдастыру үшін ең алдымен сабақтың мақсатын дұрыс айқындап алу қажет, сондай-ақ қойылған мақсатқа қарай сабақтың міндеттері нақтылануы тиіс. Осы қойылған мақсат пен міндеттерге орай мұғалім өзінің сабағын қашықтықтан оқыту жағдайына бейімдеп өту барысын жоспарлап, алдын ала сабақ әзірлемесін жасауы керек.

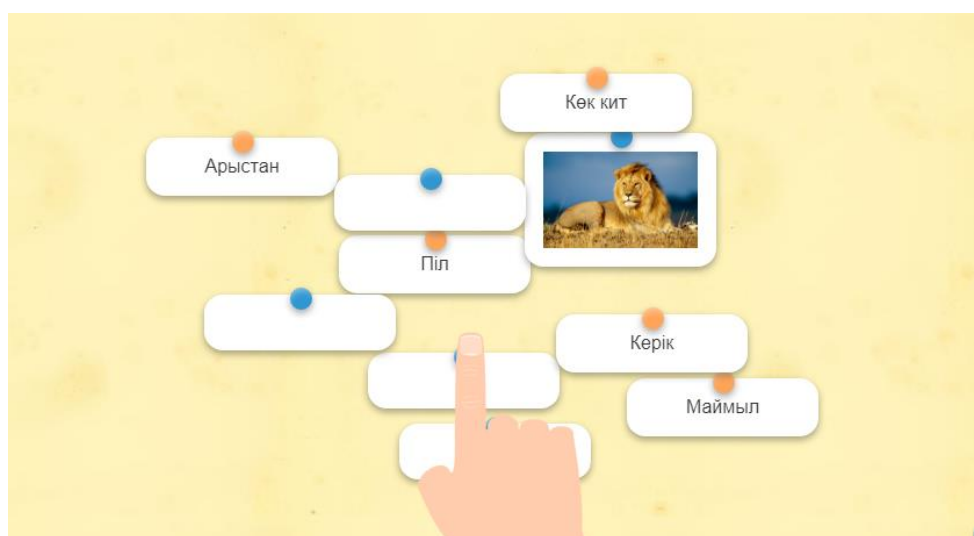
Сабақты өткізу барысында оның әр кезеңіне сәйкес оқыту әдістерін тиімді қолдануды мақсат етемін. Жаңа тақырыпты хабарлауда қашықтықтан оқытудағы таптырмас көрнекілік құралы презентация арқылы түсіндіремін. Сабақтың басында оқушылардың зейінін шоғырландыру мақсатында қарастырылып отырған тақырыпқа сәйкес ой шақыруға арналған әдістерді қолданып отырамын. Оларға «миға шабуыл» (дербес, жұптық, топтық, фронтальды), болжау, сұрақ-ілмегі әдісі және т.б. әдістерін пайдаланамын. Мағыналық бөлім-жаңа материалды беру (өз бетінше жаңа білім алу, бір-бірін үйрету) кезеңінде кластерлер, пікірталастар, ойын әдістерін пайдаланғанды жөн көремін. Ал сабаққа рефлексия ретінде ойлаудың алты қалпағы, қос шеңбер, галереяны шарлау, «Білемін-Білгім келеді-Үйрендім» сияқты әдістерді пайдалану сабақты тиімді етеді.

Сабақтың әр тақырыбы бойынша ойлау операцияларын дамыту, визуализацияны, идеяларды біріктіруді және т. б. дамыту барысында сыни және шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін зияткерлік тапсырмалар жүйесін құрастырамыз. Оған мысал ретінде learningapps интербелсенді тапсырмалар құрастыру сервисін атап кетуге болады. Бұл сервис барлық пән бойынша интербелсенді тапсырмалар жүйесін құрастыруға мүмкіндік береді. Мысалы 2 сыныптағы математика сабағындағы көбейту тақырыбына байланысты мынандай тапсырма құрастырып оқушыларға беру олардың пәнге, тақырыпқа деген қызығушылығын арттырады.

1-сурет. 2 сыныптағы математика сабағындағы көбейту тақырыбына байланысты сәйкестендіру

Сондай – ақ тағы бір мысал 4 сынып оқушыларына арналған тапсырма. «Алматы зоопаркінде» деген тақырыпқа пайдалануға болады. Бұл ойын арқылы оқушылардың қызығушылығын оятып, олардың жаңа сөздерді есте сақтау қабілетін де дамытуға өз әсерін тигізеді.

2-сурет. Жануарлардың суреті мен аттарын сәйкестіру

Қашықтықтан оқыту жағдайындағы қиындықтар тек оқушылар тарапынан ғана емес, сонымен қатар мұғалімдер қауымына да қатысты мәселе. Бұл оқу жүйесіне көшкенімізге жыл болып қалса да, әлі де қашықтықтан оқытудың мәнін, оны тиімді ұйымдастырудың әдістемелік негіздерін толық меңгере алмай жатқан мұғалімдер де жоқ емес. Сондықтан осы салада мұғалімдер де өздерінің білімдерін жетілдіріп отыруы шарт. Мұғалім әр баланың шырағын жаға білуі тиіс демекші мұғалім дәстүрлі фортатта оқушының қызығушылығын ояту үшін сабақты қалай қызықты өткізу жолында әдістемелік тұрғыдан өзін жетілдірсе, дәл солай осы қашықтықтан оқыту жүйесінде де аянбай жұмыс жасауы керек. Сонда баланың сабаққа қызығушылығы артып, оқыту процесі өз өнімділігін берері сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қашықтан оқыту – заман талабы», Ақшалова Б.Н., Алмабаева Г.Б. ҚазҰУ Хабаршысы, ғаламтордағы сілтемесі: <https://articlekz.com/kk/article/23533>

Сауттибаева Ж.А., Узбекова Б.Б.
**МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗАНЯТИЙ В
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ**

В статье рассмотрены методические основы эффективной организации занятий в начальной школе в условиях дистанционного обучения, виды технологий, используемых в дистанционном обучении, результаты мини-опроса о возможностях дистанционного обучения, пути эффективной организации занятий в условиях дистанционного обучения.

Sauttibaeva Zh.A., Uzbekova B.B.
**METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF CLASSES
IN PRIMARY SCHOOL IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING**

The article discusses the methodological foundations of effective organization of classes in primary schools in the context of distance learning, the types of technologies used in distance learning, the results of a mini-survey on the possibilities of distance learning, ways to effectively organize classes in the context of distance learning.

УДК 371

Тажинин А.М.

м.п.н., преподаватель кафедры «Педагогика»

Шутенова С.С.

м.ю.н., старший преподаватель кафедры «Педагогика»
Академия «Bolashaq», город Караганда, Республика Казахстан

**РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ
ПРОЦЕССЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

В статье раскрывается значимость педагогического общения, его влияние на продуктивность и успешность учебно-воспитательного процесса, рассмотрены взгляды выдающихся педагогов о сущности педагогического общения

На сегодняшнем этапе развития образования изменяется и усложняется функция педагога в общеобразовательной школе, так как учитель перестает быть главным источником информации, доступность информации способствует стимулированию самостоятельности учащихся. Однако организация учебно-воспитательного процесса все еще требует от учителя умения организовывать контакт с детьми, взаимодействовать с ними и координировать их деятельность, а также способности понять каждого ребенка. В психолого-педагогической литературе подчеркивают важность коммуникативных навыков педагога, которые необходимы для результативной педагогической работы.

Коммуникативные умения педагога играют важную роль в его работе, так как обеспечивают эффективное взаимодействие с учащимися, их родителями, коллегами и администрацией школы, а также с представителями общественных организаций. Эти умения необходимы для успешного выполнения функций педагогического общения и определяют уровень профессиональной коммуникативной культуры педагога. В современных условиях учитель скорее выступает в роли друга, наставника и руководителя самостоятельного поиска знаний учащихся, что требует умения эффективно взаимодействовать с ними. Поэтому важно создавать сотрудничество между детьми и педагогом через грамотную организацию обучения и взаимоотношений. [1]

Для успешного и продуктивного осуществления педагогической деятельности недостаточно знания основ наук, методов обучения и воспитания, эти знания должны быть подкреплены умением педагога организовать педагогическое общение, следовательно, педагогическое общение следует рассматривать как профессиональную категорию [2].

Сущность и особенности педагогического общения раскрываются в трудах педагогов и психологов: А. А. Бодалева, А. А. Леонтьева, Н. В. Кузьмой, В. А. Кан-Калика, Я. Л. Коломинского, И. А. Зимней, А. А. Реан.

Согласно определению Л. Д. Столяренко, «Педагогическое общение – это специфическая форма общения, имеющая свои особенности и в то же время подчиняющаяся общим психологическим закономерностям, присущим общению как форме взаимодействия человека с другими людьми, включающей коммуникативный, интерактивный и перцептивный компоненты» [3].

В. А. Кан-Калик и Н. Д. Никандров профессионально-педагогическое общение определяют как «систему взаимодействия педагога и воспитуемых, содержанием которого является обмен информацией, познание личности, оказание воспитательного воздействия» [4].

Особое внимание к способности педагога воздействовать на детей уделял выдающийся педагог А. С. Макаренко. Он подчеркивал важность для учителя овладения навыками педагогического искусства, умения вести педагогический диалог: «Нужно уметь читать на человеческом лице, на лице ребенка, и это чтение может быть даже описано в специальном курсе. Ничего хитрого, ничего мистического нет в том, чтобы по лицу узнавать о некоторых признаках душевных движений. Педагогическое мастерство заключается и в постановке голоса воспитателя, и в управлении своим лицом... Педагог не может не играть. Не может быть педагога, который не умел бы играть... Но нельзя просто играть сценически, внешне. Есть какой-то приводной ремень, который должен соединять с этой игрой вашу прекрасную личность... Я сделался настоящим мастером только тогда, когда научился говорить «иди сюда» с 15–20 оттенками, когда научился давать 20 нюансов в постановке лица, фигуры, голоса» [5].

О значимости педагогического общения неоднократно высказывался В. А. Сухомлинский. В частности, он резко критиковал бытующее порой в школе «пустословие». «Каждое высказывание, прозвучавшее в стенах образовательного учреждения, должно быть тщательно продуманным, разумным, направленным на достижение целей, весомым и, что особенно важно, направленным на пробуждение совести каждого конкретного человека, с которым мы взаимодействуем... чтобы избежать обесценивания слов и, напротив, постоянно повышать их ценность» [6].

По мнению В.А. Кан-Калика, в процессе общения в педагогическом процессе формируется важная система взаимодействия, которая влияет на эффективность воспитания и обучения. Многие педагоги осознают, что отношение к учителю дети часто переносят на предмет, который он преподает. В педагогическом процессе взаимоотношения играют первостепенную роль, на них строится многосоставная пирамида обучения и воспитания, ими питается, через них идет постоянное восхождение педагога к детям, они делают ребенка сотворцом собственной личности [7].

Современный педагог должен выступать не только в качестве транслятора знаний. В его обязанности входит организация активной самостоятельной учебной деятельности, создание условий, способствующих развитию потенциальных способностей учащихся и формированию их творческого мышления. Это возможно лишь при изменении педагогического подхода, который проявляется в организации взаимодействия. Сотрудничество, совместное творчество, управление учебным процессом, демократический стиль общения – это лишь небольшой перечень качеств, которыми должен обладать современный педагог. Каждому учителю необходимо овладеть мастерством педагогического общения, так как успех его работы, ее результативность, творческие находки, и, наконец, успех обучения детей зависят от умения устанавливать педагогическое взаимодействие.

Педагог постоянно осуществляет многогранную коммуникативную деятельность. Поэтому обучение основам профессионального общения в рамках профессиональной подготовки учителя занимает ключевое место. Профессиональное общение педагога представляет собой систему социально-психологического взаимодействия с учащимися, включающую обмен информацией, воспитательное воздействие на учеников, установление отношений через коммуникацию. При этом педагог выступает в качестве активного участника

э

Таким образом, педагогическое общение играет ключевую роль в продуктивном осуществлении учебно-воспитательного процесса. В ходе общения между педагогом и учеником осуществляются не только образовательные и воспитательные функции, но и решаются другие, не менее значимые педагогические задачи. Общение в педагогической работе используется, во-первых, для решения учебных задач, во-вторых, в качестве социально-психологического обеспечения воспитательного процесса, и в-третьих, как способ организации взаимоотношений между педагогом и учащимися, обеспечивающих успешность обучения и воспитания [7]

е

с

с

а

,

Список использованных источников:

1. В.С. Елагина, Е.Ю. Немудрая. Основы педагогического общения – 2-е изд. – Челябинск: НП «Инновационный центр «РОСТ», 2012 – 184с.
2. Спивакова, В. В. Педагогическое общение в системе «преподаватель – студент» / В. В. Спивакова // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2008 – № 76–2.
- Столяренко, Л. Д. Педагогическое общение / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д.: «Феникс», 2004 – С. 238–247.
- Кан-Калик, В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М., 1990 – С. 83
5. Макаренко, А. С. О воспитании / А. С. Макаренко. – М.: Политиздат, 1988 – 256 с.
- Сухомлинский, В. А. Мудрая власть коллектива. Избр. пед. соч.: в 3 т. / В. А. Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1981 – Т. 3 – С. 216
7. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. Издательство «М. Просвещение», 1987. – С. 105

Тажинин А.М. Шутенова С.С.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТІҢ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ РӨЛІ

Мақалада педагогикалық қарым-қатынастың маңыздылығы, оның білім беру процесінің өнімділігі мен сәттілігіне әсері ашылады, көрнекті мұғалімдердің педагогикалық қарым-қатынастың мәні туралы көзқарастары қарастырылады

Tazhinin A.M., Shutenova S.S.

THE ROLE OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SECONDARY SCHOOLS

The article reveals the importance of pedagogical communication, its impact on the productivity and success of the educational process, and examines the views of outstanding teachers on the essence of pedagogical communication

УДК 852.258

Тажиева Ж.З.

учитель химии магистр естественных наук

Средняя школа №28 имени Алии Молдагуловой, город Тараз, Республика Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ ХИМИИ

В современном мире сохраняется содержание знаний о химии, и автор подчеркивает, что химия является основой научно-технического процесса и что учащиеся должны уметь применять полученные знания в жизни.

В современном мире значение химических знаний сохраняется, роль химии непрерывно возрастает, так как химия является основной научно-технического прогресса. Использование знаний и умений по химии необходимо каждому для решения практических задач повседневной жизни. Перед педагогом школы остро встала проблема развития у учеников навыков применения знаний в различных ситуациях, умение быстро адаптироваться к изменениям.

Функциональная грамотность – результат образования, который обеспечивает навыки и знания, необходимые для развития личности, получения новых знаний и достижений культуры, овладение новой техникой, успешного выполнения профессиональных обязанностей, организации семейной жизни, в т.ч. воспитания детей, решении различных жизненных проблем. Функциональная грамотность – это индикатор общественного благополучия. Высокий уровень указывает на определенные социокультурные достижения общества; низкий – является предостережением возможного социального кризиса. Поэтому для Казахстана особую

актуальность приобретает исследование уровня функциональной грамотности учащихся, т.к. все эти функциональные навыки формируются именно в школе.

Функциональная грамотность учащихся по предметам естественнонаучного цикла - это уровень образованности учащихся, выражающий степень овладения ими ключевыми компетенциями, определяемых образовательным стандартом по предметам естественнонаучного цикла общего среднего образования, позволяющий эффективно действовать в учебной и вне учебной деятельности.

Поэтому для организации учебной деятельности обучающихся на уроках естественнонаучных дисциплин необходимо подобрать такие методы и педагогические технологии, которые способствуют формированию функциональной грамотности, а в частности естественнонаучной грамотности.

Формирование функциональной естественнонаучной грамотности заключается не только в прочных теоретических знаниях основ химии, но хорошо сформированных практических навыках.

Чтобы достигнуть поставленную перед собой цель, я вношу в каждый урок своеобразие. Чередую методы и приёмы проведения уроков, уроки химии становятся интересными. Применение лабораторного и электронного (компьютер, интерактивная доска) оборудования даёт возможность увидеть учащимся те процессы, которые невозможно провести в школе. Но ещё больший восторг вызывают химические эксперименты, которые проводятся самостоятельно на уроках, и, тем более те, которые можно провести дома. Химический эксперимент – одна из особенностей в преподавании химии. Проводя демонстрационные опыты, я привлекаю внимание учащихся к своему предмету.

Очень важно вовремя заметить качественные изменения в ребенке и помочь найти себя, раскрыться. Именно в этом и заключается мое педагогическое кредо.

Возможность раскрыть себя, свои способности и возможности, учащиеся получают при самостоятельной учебной деятельности. Выполняя лабораторные и практические работы, учащиеся учатся применять свои теоретические знания на практике, а это поможет им при решении различных жизненных ситуаций.

Чтобы сделать свои уроки плодотворными, я должна повышать уровень своих знаний, то есть непрерывно заниматься самообразованием.

Пройдя курсы повышения квалификации по формированию функциональной грамотности, а также Уровневые курсы третьего базового уровня, я научилась работать по-новому. И передавать свои знания так, чтобы учащиеся могли их использовать в своей жизни.

А появление оборудованного по современным требованиям кабинета, позволило сделать учебный процесс интересней и познавательнее. Изучив особенности инновационно-коммуникативных технологий, я стала их апробировать на уроках химии, а замена иллюстраций различных химических процессов, нафлеш-анимации и видеоролики, повысила интерес учащихся к предмету.

Используя на уроках презентации и флипчарты, убедилась в эффективности флипчартов, так как технологические особенности флипчартов дают возможность сделать уроки разнообразными и интересными. В связи с этим, у учащихся повышается мотивация к учению и интерес к предмету.

Особое место в химическом образовании занимает химический эксперимент, который наглядно демонстрирует различные химические процессы, происходящие в природе и проводимые в химических производствах. Используя допустимые Госстандартом и Программой по химии реактивы, на уроках химии проводятся лабораторные, практические работы, а также демонстрационные опыты. Для эффективности проведения лабораторных и практических работ составлены карточки-инструкции, которые не только позволяют более точно провести эксперимент, но и уменьшают временные затраты на описание эксперимента.

В наше время - время информационных технологий - бывает очень сложно уловить ту или иную информацию, а детям особенно. Учащиеся не в состоянии принять и переработать тот поток информации, который они получают в школе, Интернете; в связи с этим, традиционное преподавание уже не эффективно.

Поэтому в своей работе я ставлю несколько целей:

- пробудить интерес у учащихся не только к предмету, но и к изучаемой теме;
- активизировать учащихся на уроках биологии в приобретении знаний собственными силами;

- научить детей составлять план работы, приводить его в действие, логически выстраивать цепь добытых ими знаний, дискутировать, высказывать свою точку зрения, отстаивать и защищать ее, составлять вопросы и уметь на них отвечать;

- главная цель – это развить личность ребенка, придать ему уверенность и поднять его самооценку, а значит, и уверенность в будущем.

Для достижения поставленных перед собой целей, при проведении уроков я использую активные методы обучения. Работа в парах и группах имеет свои достоинства:

- во-первых, учащиеся обучаются сообща, учатся коммуникативному взаимодействию, обучаются обучая других;

- во-вторых, работая в группе, каждый учащийся может находиться в своей зоне ближайшего развития, а учащиеся с более высокой степенью обученности, а также учитель могут организовать им «подмости», что бы их ЗБР расширилась.

Чтобы приучить детей к самостоятельности, умению логически мыслить, устанавливать взаимосвязь между изучаемыми темами, я использую различные методы и приёмы, требующие наблюдения, в связи с этим я даю учащимся задания на дом предусматривающие:

- проведение домашнего эксперимента,

- работу в Интернет-пространстве,

- работу с дополнительной литературой (СМИ, учебная и справочная литература).

Проведение домашнего эксперимента также влечёт за собой необходимость поиска дополнительного источника знаний, а, следовательно, активизирует познавательную деятельность, развивает интерес и в результате приведёт к повышению качества знаний.

Такие задания способствуют повышению мотивации, развитию навыков анализа, воспитанию ответственности, самостоятельности. Такие задания вовлекают в работу учащихся разной степени обученности, что важно при работе со слабоуспевающими учениками.

Формируя естественнонаучную функциональную грамотность у одарённых и сильных учащихся, я привлекаю учащихся к участию в дистанционных олимпиадах разного уровня, к участию в предметных олимпиадах, научной деятельности.

В кабинете имеются необходимые методические пособия, дидактический материал, учебная и справочная литература, коллекции по химии, реактивы, лабораторная посуда и другое лабораторное оборудование. Имеются электронные учебные программы, презентации и флипчарты к урокам. Так же имеется Уголок техники безопасности и Журнал по технике безопасности. Кроме этого, в карточках-инструкциях к выполнению лабораторных и практических работ так же содержатся правила техники безопасности, которые необходимо соблюдать при выполнении конкретной работы.

Так как естественнонаучная грамотность тесно связана с грамотностью чтения, на своих уроках я использую алгоритмические программы, активный раздаточный материал, а также различные задачи экологического содержания. Для решения задач экологического содержания необходимо, чтобы у учащихся была сформирована математическая грамотность, поэтому, разрабатывая задачи с экологическим содержанием я консультируюсь с учителями математики, выявляя, какими математическими навыками обладают учащиеся разной степени обученности.

Так как образование не стоит на месте, а ежегодно происходят какие-то изменения, появляются новые инновационные технологии, меняются учебные программы, необходимо стремиться к повышению своего образования.

Подводя итоги своей деятельности, хочу отметить, что большое значение в организации плодотворной деятельности имеет сотрудничество учеников, учителей, родителей. Если не будет понимания и гармонии в отношениях, учебно-воспитательный процесс не будет результативным. Достигнуть высоких результатов в изучении химии, как и любого другого предмета, можно только в случае грамотно построенного учебно-воспитательного процесса с привлечением всех его участников.

Список использованных источников:

1. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы по предметам естественнонаучного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 38 с.

2. Программа повышения квалификации педагогических кадров по методам развития функциональной грамотности учащихся в рамках проведения международного исследования PISA. Естественно-научная грамотность. Рабочая тетрадь участника

3. Кайкенова Ж.К. Интерактивные формы и методы обучения государственных служащих / Учебно-методическое пособие. – Астана: 2008.с.23- 24.

4. Ермаков Д.С., Жарикова Е.А., Ленина О.Ф. Задачи с практическим содержанием на начальном этапе изучения химии. Химия в школе. - 2006, №5. - с.27-32.

5. Кендиван О. Д.-С. Практико-ориентированные задания в обучении химии. // Химия в школе. – 2009. – №8 – с.43-47.

Тажиева Ж.З.

**ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАУ
ПРОЦЕСІНДЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ БӨЙЫНША
ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ҚАҒИДАТТАРЫН ІСКЕ АСЫРУ**

Заманауи әлемде химия туралы білімнің мазмұны сақталады және химия ғылыми-техникалық үрдістің негізі болып табылатынын және оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана алу керектігі туралы автор айтып көрсеткен.

Tazhieva Zh. Z.

**IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF USING TASKS FOR THE
DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY IN THE PROCESS OF PERFORMING
FORMATIVE TASKS IN CHEMISTRY LESSONS**

In the modern world, the content of knowledge about chemistry is preserved, and the author emphasizes that chemistry is the basis of the scientific and technical process and that students should be able to apply their knowledge in life.

УДК 373.24

Тайлакова С.Е., преподаватель

Купеева Д.А., студентка

Педагогический колледж международного университета Астана,
город Астана, Республика Казахстан

tailakova66@mail.ru

**ИЛЛЮСТРАЦИИ К ДЕТСКИМ КНИГАМ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ
ЧИТАТЕЛЬСКОГО ИНТЕРЕСА У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

Тақырыптың өзектілігі балалар мен жасөспірімдердің кітапқа деген қызығушылығының төмен деңгейімен, PISA зерттеулерімен расталған оқушылардың оқу дағдылары мен дағдыларының жеткіліксіз деңгейімен анықталады.

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың оқырман қызығушылығын қалыптастырудың маңыздылығы, ерекшеліктері, осы үдерісте ересектердің рөлі, сондай-ақ кітаптарға иллюстрация жасау мүмкіндіктері, мектеп жасына дейінгі балалардың кітап иллюстрациясымен танысуды ұйымдастыру және жүргізу әдістемесі анықталды.

Интерес к книге, к чтению - эта проблема сегодня является актуальной в педагогическом процессе и касается она не только учащихся школ, студентов, взрослых, но и детей дошкольного возраста.

К сожалению, в современный век информационных технологий отношение подрастающего поколения к книге изменилось, интерес к чтению стал падать. Данные многочисленных исследований показывают, что уже в дошкольном возрасте дети отдают предпочтение просмотру телевизора, видеопроизведений и компьютерным играм, где информация преимущественно визуального характера, мысли и чувства выражаются знаками, символами, схемами, что сокращает возможности речевой передачи каких-либо намерений, переживаний. Все это приводит к снижению интереса детей к текстовой информации, к анализу смысловой основы литературных произведений, выделению средств речевой выразительности и образности, к речевому творчеству.

Главная задача знакомства детей дошкольного возраста с художественной литературой – воспитание интереса и любви к книге, стремления общению с ней, умения слушать и понимать художественный текст, то есть всего того, что составляет фундамент образованного человека.

Проблема развития читательского интереса, в основном, рассматривалась в ряде исследований авторов: Л.Ф. Климанова [2], Н.Н. Светловская [2], З.И. Романовская [4], В.Г.

Горецкий [5], в контексте младшего школьного возраста, то есть детьми, которые уже могут самостоятельно заниматься читательской деятельностью. Исследователи в своих работах отмечают, что, побуждать ребенка к работе с книгой необходимо в дошкольном возрасте, что позволит развить читательский интерес и сформирует фундамент потребностей ребенка относительно литературного мира.

Ребенок дошкольного возраста не умеет читать, не до конца способен воспринимать художественные, литературные тексты. С данной трудностью дошкольник может справиться при помощи взрослого. Изучая книгу с взрослым, ребенку становится доступно не только рассматривание, но и слушание с пояснением прочитанного. Несмотря на то, что совместная работа ребенка и взрослого с книгой – это эффективное средство развития ребенка, в частности его читательского интереса, на сегодняшний день нет однозначного средства, которое, безусловно, влияло на развитие читательского интереса ребенка старшего дошкольного возраста. Исходя из вышесказанного, можно заключить, что проблема нашего исследования заключается в поиске средства, которое будет эффективным при развитии читательского интереса детей старшего дошкольного возраста.

Педагогический эксперимент проводился на базе ГККП «Ясли-сад №20 «Арайлым» г.Астаны с детьми старшего дошкольного возраста, целью которого было выявить уровень читательского интереса, а также разработать методику организации и проведения ознакомления детей с книжной иллюстрацией.

При проведении мониторинга уровня читательского интереса у детей старшей группы использовались диагностические тесты:

№1- «Моя любимая книга» (беседа)- проявление положительного отношения к книге, к деятельности читателя;

№2- «Изучение роли иллюстрации в понимании текста» - умение пересказать текст прочитанного произведения посредством иллюстраций;

№3 «Зачем в книжках нужны картинки» (беседа)- выявление понимания текста при помощи иллюстраций.

После обследования показатели каждого ребенка анализировались с выявлением уровня читательского интереса у детей по критериям.

№1 Беседа «Моя любимая книга»

1. Высокий уровень – 3 балла – ярко проявляет положительное отношение к книге, проявляет личные предпочтения к книгам, самостоятельно говорит название книги, подробно рассказывает, чем ему нравится книга, произведение (называет героя, события).

2. Средний уровень - 2 балла – проявляет положительное отношение к книге, личные предпочтения к книгам проявляются слабо, затрудняется рассказать о любимой книге, кратко называет некоторые ее особенности.

3. Низкий уровень - 1 балл – проявляет индифферентное отношение к книге, не проявляет личных предпочтений к книгам.

№2-«Изучение роли иллюстрации в понимании текста»

1. Высокий уровень – 3 балла – ребенок самостоятельно осуществляет пересказ произведения с опорой на иллюстрацию, проявляя понимание текста.

2. Средний уровень -2 балла – ребенок с помощью воспитателя пытается пересказать отрывки прочитанного произведения по иллюстрации, слабо проявляет личные предпочтения к книгам.

3. Низкий уровень - 1 балл – не проявляет желания пересказать прочитанное произведение, иллюстрации не может соотнести с содержанием прочитанного произведения.

№3 - «Зачем в книжках нужны картинки»

1. Высокий уровень – 3 балла – ребенок может объяснить, зачем нужны картинки в книгах, знает что такое иллюстрация, имеет представление о художниках- иллюстраторах, может назвать некоторых из них.

2. Средний уровень- 2 балла – понимает значение иллюстраций в книгах, проявляет к ним интерес, но назвать художников-иллюстраторов не может.

3. Низкий уровень- 1 балл – к иллюстрациям интереса не проявляет, обосновать значение иллюстраций в книгах не может, кто такие художники-иллюстраторы не знает.

Статистическая обработка данных по трем показателям выявили уровни читательского интереса у детей старшего дошкольного возраста на начало эксперимента: высокий уровень у 11% детей, средний уровень у 50 % детей и низкий уровень у 39% детей (рисунок 1).

Рисунок 1. Уровни развития читательского интереса у детей на начало эксперимента

Таким образом, диагностика детей старшего дошкольного возраста выявили проблемные зоны развития читательского интереса, что послужило планированию и разработке методики организации и проведения ознакомления детей с книжной иллюстрацией.

На данном этапе с детьми была проведена работа в ходе которой использовались разные формы работы (организованная деятельность, беседы, посещение музея, библиотеки, рассматривание иллюстраций, развлечения и др), где детей знакомили с художниками-иллюстраторами, иллюстрациями к художественным произведениям, причем параллельно работу проводили и с родителями воспитанников группы (анкетирование, консультации, мастер-классы).

Знание особенностей восприятия детьми дошкольного возраста книжной графики позволяет сформулировать принципы ее отбора:

- учет возраста детей, особенностей их восприятия, жизненного опыта и интересов;
- высокая художественность произведения как по содержанию, так и по средствам художественной выразительности, доступность их детям.
- соответствие книжной графики жанру и стилю литературного произведения;
- детям необходимо показывать разнообразные книги- как по форме организации и оформлению (книжка с сюрпризом, книжка-картинка, книжка-ширма, раскладушка, книжка-панорама, книжка-игрушка, образ, книжка-альбом, книжка-сцена, книжка без текста), так и по творческой манере изображения.

После проведенной работы повторно был проведен мониторинг, в процессе которого выявили динамику развития читательского интереса у детей старшего дошкольного возраста посредством ознакомления с книжной иллюстрацией: высокий уровень у 54,2% детей, средний уровень у 41,6 % детей и низкий уровень у 4,2% детей (рисунок 2).

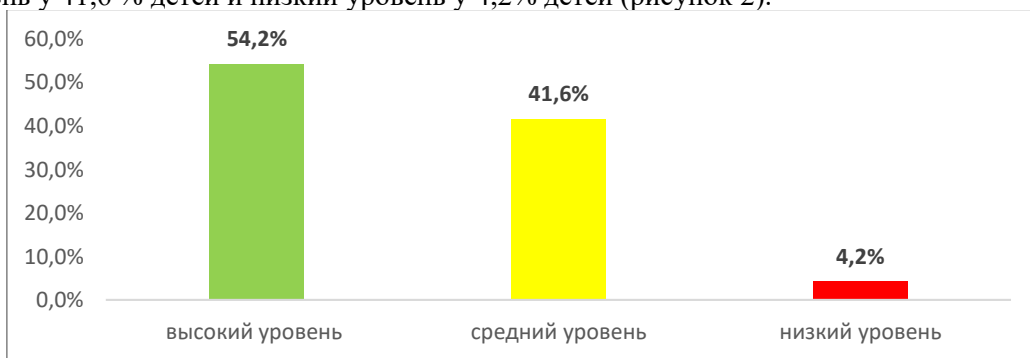

Рисунок 2. Уровни развития читательского интереса у детей на конец эксперимента

Сравнительный анализ показал, что использование иллюстраций к детским книгам помогло пониманию содержания читаемого произведения, умению пересказывать литературный текст с опорой на иллюстрации и, как результат, повысился читательский интерес у старших дошкольников (рисунок 3)

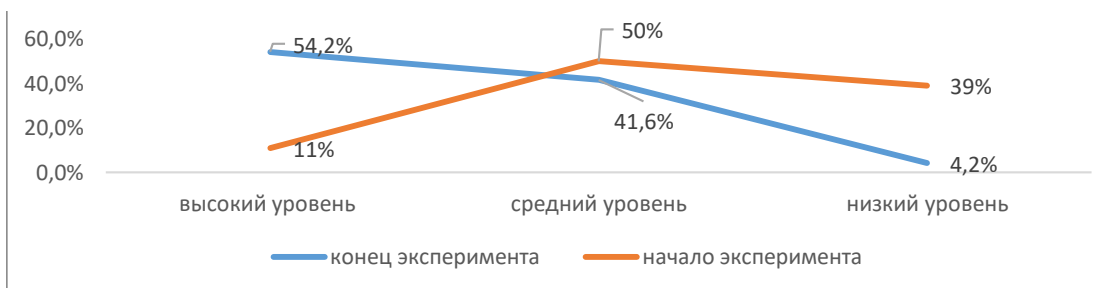

Рисунок 3. Сравнительный анализ показателей развития читательского интереса у старших дошкольников.

Из рисунка видно, что высокий уровень увеличился на 43,2%, в то время как низкий уровень уменьшился на 34,8%

По результатам проведенных диагностических методик были даны рекомендации воспитателям и родителям воспитанников по теме «Формирование читательского интереса у детей старшего дошкольного возраста в процессе ознакомления с книжной иллюстрацией».

Во-первых, обращать внимание детей на оформление книги, на иллюстрации.

Во-вторых, расширять представления детей о графике иллюстраторов детской книги, ее выразительных средствах.

В-третьих, сравнивать иллюстрации разных художников к одному и тому же произведению.

По мере все более близкого знакомства детей с творчеством известных художников-иллюстраторов было видно, как менялось их отношение к книжным иллюстрациям. Теперь они уже не торопились переверачивать страницы, а подолгу всматривались в изображения, созданные художником, мысленно жили и действовали вместе с персонажами книг.

При наблюдении за детьми замечено, как они самостоятельно подмечали интересные детали, радовались находкам мастера и его выразительным средствам.

Благодаря знакомству детей с творчеством художников-иллюстраторов у детей сформировался устойчивый интерес к книжным иллюстрациям, полюбили книжную иллюстрацию.

Проведенная опытно-экспериментальная работа на формирующем этапе оказалась достаточно эффективной, о чем свидетельствуют результаты контрольного эксперимента.

Список использованных источников:

1. Курочкина, Н.А. Детям о книжной графике: Пособие для воспитателя детского сада/ Н.А. Курочкина.- СПб.:ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2000.-190с.
омция Т.Б. влияние советских иллюстраций на детей дошкольного возраста // Молодежный научный форум: Гуманитарные науки: электр. сб. ст. по мат. XXV междунар. студ. науч. практ. конф. – 2015. – №6(24). – С. 14-18.
пецифика детской книжной иллюстрации [Электронный источник]. – Режим доступа: <http://os.x-pdf.ru/20istoriya/732820-1-vvedenie2-specifika-detskoj-knizhnoy-illyustracii3-2iz-istorii-il.php> (дата обращения: 26.02.2019).
омашкина С. Казахстанские иллюстраторы книг [Электронный источник]. – Режим доступа: <https://vlast.kz/zhizn/13834-4-kazahstanskih-illustratora-knig.html> (дата обращения: 25.02.2019).
емнясова М.В. Особенности восприятия и влияние иллюстрации на понимание детьми художественного текста книги // Образование и воспитание. – 2018. – №3. – С. 70-71.

Тайлакова С.Е., Купеева Д.А.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА ОҚЫРМАНДАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ БАЛАЛАР КІТАПТАРЫНА АРНАЛҒАН ИЛЛЮСТРАЦИЯЛАР

Тақырыптың өзектілігі балалар мен жасөспірімдердің кітапқа деген қызығушылығының төмен деңгейімен, PISA зерттеулерімен расталған оқушылардың оқу дағдылары мен дағдыларының жеткіліксіз деңгейімен анықталады.

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың оқырман қызығушылығын қалыптастырудың маңыздылығы, ерекшеліктері, осы үдерісте ересектердің рөлі, сондай-ақ кітаптарға иллюстрация жасау мүмкіндіктері, мектеп жасына дейінгі балалардың кітап иллюстрациясымен танысуды ұйымдастыру және жүргізу әдістемесі анықталды.

Tailakova S.E., Kupeeva D.A.

ILLUSTRATIONS FOR CHILDREN'S BOOKS AS A MEANS OF GENERATING READER INTEREST IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

The relevance of the topic is determined by the low level of interest among children and adolescents in the book, the insufficient level of formation of reading skills among schoolchildren, which is confirmed by PISA studies. The article reveals the significance and features of the formation of reader interest in preschool children, the role of adults in this process, as well as the possibilities of book illustrations. Moreover article provides methods of organizing and conducting acquaintance with book illustrations for preschool children.

УДК: 340

Тарасова О.Е.

к.ф.н, доцент, Казанский филиал Российского государственного университета правосудия,
город Казань, Республика Татарстан, Российская Федерация
oet72@mail.ru

СУЩНОСТЬ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

В работе рассмотрена сущность правового воспитания школьников, как целенаправленное систематическое воздействие на сознание и поведение несовершеннолетних с учетом возрастных особенностей в целях формирования определенных правовых ценностей и установок, обеспечивающих правомерное поведение, активную жизненную позицию.

Каждому человеку хотелось бы чувствовать себя защищенным и жить в правильно построенном правовом государстве и обществе. Социальная атмосфера твердой законности и правопорядка начинается с личности, вот почему правовому воспитанию индивида следует уделять должное внимание в любом обществе и государстве. От правового воспитания зависит укрепление законности, от знания принципов и норм права и убежденности в их справедливости зависит жизнь человека и развитие гражданского общества [4, с. 12], поэтому значимость правового воспитания велика, особенно если она целенаправленно ведется среди широких масс и прежде всего среди подрастающего поколения опираясь на их растущую активность и сознательность [5, с. 154]. Но что такое правовое воспитание, в чем его сущность?

Правовое воспитание представляет собой системную деятельность, которая проводится непрерывно и постоянно, с самого детства и длится всю жизнь. Правовое воспитание направлено на передачу нравственно-правовых идеалов, правового опыта и ценностей, поэтому преследует цель – формирование внутренней готовности к активной правомерной деятельности. В результате правового воспитания у гражданина должно сформироваться уважительное отношение к праву, закону и соответствующим правоохранительным органам. Гражданин должен обладать развитым нравственно-правовым мировоззрением и мышлением, должна сформироваться система нравственно-правовых принципов и ценностей. В процессе воспитания должно утвердиться понимание личностного смысла нахождения индивида в правовом пространстве, неприязнь к правонарушениям и противоправному поведению, при этом гражданин должен уметь отличать правомерное поведение от правонарушения.

Содержание правового воспитания в отношении школьников заключается в том, что процесс по передачи юридического опыта имеет характер систематического воздействия на сознание и поведение малолетних и несовершеннолетних в целях формирования определенных позитивных взглядов, представлений, нравственных ценностных ориентаций, установок обеспечивающих соблюдение, исполнение и использование юридических норм. Особенность правового воспитания школьников заключается в приобщении именно несовершеннолетних лиц к знаниям о праве и государстве, законности, правах и свободах личности, выработка у них устойчивой ориентации на законопослушное поведение. При этом мы имеем возрастные особенности психологи школьников, они находятся в том периоде своей жизни, когда физическое и духовное развитие не завершено. Возраст воспитанников характеризуется формированием мировоззрений, нравственных убеждений, принципов и идеалов, системы оценочных суждений. В.В. Ажиев отмечает, что «к возрастным особенностям психологии несовершеннолетнего относятся: противоречивость, полярность чувств и побуждений, импульсивность, сочетание сенситивности и черствости, жестокости и холодности, чрезмерно завышенной самооценки и неуверенности в себе, отказа от общепринятых норм поведения и подчинение себя случайным «кумирам», максимализма в оценках и неспособности к борьбе мотивов, к принятию аргументированных решений, упрямства и противодействия советам с внушаемостью, склонностью к индуцированию» [1, с. 228]. Все эти и другие особенности психологии школьников [2, с. 116] усложняют процесс правового воспитания, поэтому правовоспитательный процесс школьников должен включать в себя следующие компоненты – этико-правовой, аксиологический, герменевтический, конкретно-исторический, личностно-ориентированный и системный.

Этико-правовой подход предполагает наличие взаимосвязи воспитания правовой и нравственной культуры школьника в целостном процессе формирования личности (гражданина). Суть аксиологического подхода выражается в том, что правовое воспитание прежде всего

должно осуществляться на основе формирования у школьников способности к самостоятельному выбору нравственно-правовых ценностей в качестве ориентиров правомерного поведения. С помощью герменевтического подхода педагог и школьник постигают внутреннюю связанность права и морали. Данный подход помогает понять и принять другого человека, развить толерантность в преодолении ситуации «непонимания», решить проблему гуманным и демократическим способом. Правовое воспитание должно учитывать особенности современного этапа развития российского общества в этом поможет конкретно-исторический подход, который позволит определить содержание воспитания правовой культуры с учетом потребностей современности [3, с. 163]. Личностно-ориентированный подход позволяет видеть личность целью воспитания и одновременно субъектом общественных и правовых отношений, которые активно участвуют в преобразовании не только социальной среды, но и в преобразовании самой личности. Системный подход рассматривает правовое воспитание как многоуровневый и иерархический взаимозависимый детерминированный процесс становления и развития гражданина, личности.

Правовое воспитание школьников состоит не только в передаче и в усвоении знаний норм права, но прежде всего в формировании должного отношения к праву и практике его реализации. Будущий совершеннолетний должен не только знать, но и уметь использовать свои права, должен исполнять обязанности и соблюдать запреты. Сам процесс усвоения правовых знаний должен быть осознанным, что проявляется появлением чувства глубокого уважения к праву. Необходимо развить так же и бережное отношение к человеку, совесть, признание личной ответственности за своё поведение и поступки, чувство личного достоинства и справедливости, потребность в согласовании собственных действий с нравственно-правовыми ценностями и др. Всё это будет способствовать развитию воли школьника, выработки умения регулировать свои поступки и поведение, управлять своими действиями, что даст толчок для формирования у несовершеннолетних желания строить свою жизнедеятельность в соответствии с правовыми нормами. В свою очередь сформированные нравственно-правовые ценности выступят интеллектуальной основой правовой культуры, поэтому правовоспитательный процесс школьников направлен прежде всего на то, чтобы полученные знания превратились в личные убеждения, затем во внутреннюю потребность и привычку соблюдать правовые предписания, а далее внутреннюю потребность и привычку проявлять правовую и профессионально-юридическую активность. Способствовать этому будут рассмотренные компоненты (этико-правовой, аксиологический, герменевтический, конкретно-исторический, личностно-ориентированный и системный) реализованные в совокупности с системой ценностей, действующих в сфере морали и права – справедливость, законность, толерантность, свобода и ответственность, честь и достоинство и т.д. Таким образом, в правовую культуру личности будут заложены нравственно-правовые знания, личностное внутреннее отношение к праву (правовые чувства и отношения) и правомерная деятельность индивида в правовой сфере.

Правовое воспитание школьников это есть целенаправленное систематическое воздействие на сознание и поведение учащихся с учетом их возрастных особенностей в целях формирования определенных правовых ценностей и установок, обеспечивающих правомерное поведение, активную жизненную позицию при исполнении и использовании юридических норм. Система мер направленных на внедрение в сознание школьников демократических правовых и моральных ценностей, собственных стойких убеждений в необходимости и справедливости юридических норм, направленных на формирование правового сознания и правовой культуры. Данная деятельность предполагает создание специального инструментария по донесению до разума и чувств школьника правовых ценностей и превращения их в личные убеждения и внутренний ориентир поведения.

Список использованных источников:

1. Ажиев В. В. Особенности личности несовершеннолетних правонарушителей // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 5. – С. 228-291.
2. Марианов А.А., Ибрагимов М.А., Бирюков В.А. Возрастные и психологические особенности несовершеннолетних правонарушителей // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2016. № 3. С. 115-117.
3. Тарасова О. Е. Детско-юношеский туризм как образовательно-воспитательная среда / О. Е. Тарасова, О. Е. Тарасова, О. Н. Шульбаев // Наука и образование в современном мире: Материалы Международной научно-практической конференции, Караганда, 29 апреля 2022 г. Т. 2. – Караганда, 2022. – С. 163-166.

4. Тарасова О. Е. Принцип разделения властей и гражданское общество диалектика взаимосвязи (Социально-философский аспект): 09.00.11 «Социальная философия»: автор. ... дис. канд. филос. наук – Улан-Удэ, 2004. – 25 с.

5. Тарасова О. Е. Правовое воспитание школьников как средство профилактики формирования экстремистского сознания среди молодежи / О. Е. Тарасова, Е. Д. Константинова // Национальная политика в сфере профилактики и противодействия экстремизму и терроризму как условие обеспечения единства российской нации и гармонизации межнациональных и этноконфессиональных отношений: Сборник материалов II Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, Абакан, 18 октября 2019 г. / Научный редактор Н.А. Никиташина. – Абакан, 2019. – С. 153-157.

Тарасова О.Е.

СУЩНОСТЬ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

В работе рассмотрена сущность правового воспитания школьников, как целенаправленное систематическое воздействие на сознание и поведение несовершеннолетних с учетом возрастных особенностей в целях формирования определенных правовых ценностей и установок, обеспечивающих правомерное поведение, активную жизненную позицию.

Tarasova O.E.

THE ESSENCE OF LEGAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN

The work examines the essence of legal education of schoolchildren as a targeted, systematic influence on the consciousness and behavior of minors, taking into account age-related characteristics in order to form certain legal values and attitudes that ensure lawful behavior and an active life position.

ӘОК 37

Толеубекова Г.С.

«Кенен Әзірбаев атындағы N 15 орта мектебі» МКМ
бастауыш сынып мұғалімі
Іле ауданы, Боралдай кенті Алматы облысы,
Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА КЕҢ АУҚЫМДЫ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісі мен оқу нәтижелерін арттыру, білім сапасының компоненттері, бастауыш мектепте қолданылатын технологиялар мен әдістері қарастырылған.

Бүгінгі жаһандану заманында әлемдік өркениет төрінен орын алу үшін, елдің экономикалық өсуі мен азаматтардың әл-ауқаты жақсару үшін білім керек. Ол қандай білім? Балалар мектеп бітіргенде нені білуі керек? Ол үшін мектепте нені үйренуі керек?

XXI ғасырдың мектептері өздігінен білім іздейтін, жеке тұлға ретінде өзіндік идеялары, көзқарастары мен құндылықтары бар, сыни ойлай білетін, өз білімін жетілдіруге мүдделі, өзінің алдына нақты мақсаттар қоя білетін, өз білімін кез келген ортада іске асыра алатын, түрлі адамдармен ынтымақтастықта қарым-қатынас жасап, пікірін еркін жеткізе алатын, түрлі технологияларды меңгерген азаматтарды дайындауы керек. Ол үшін оқушыларға тек білім берудің жеткіліксіз болары сөзсіз. Сол себепті де жаңартылған оқу бағдарламалары оқушылардың бойында қалыптастыру көзделетін құндылықтар мен дағдыларды дамытуды көздеп отыр. Бүгінгі мақалада осы XXI ғасырда бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыру үшін қажетті дағдыларға тоқталғым келеді.

Алдымен дағды сөзінің мағынасына көз жүгіртер болсақ, **дағды** – автоматты түрде жасауға дейін жеткізілген әрекет. Демек ол оқушының көп рет қайталау жолымен белгілі бір іс-әрекеттерді орындауға машықтануы. XXI ғасырда табысқа қол жеткізу үшін оқушылардың бойында қалыптастыру көзделетін кең ауқымды дағдылар:

Олар:

- сын тұрғысынан ойлау;
- білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті;
- проблемаларды шешу қабілеті;
- ғылыми-зерттеу дағдылары;
- қарым-қатынас дағдылары (тілдік дағдыларды қоса алғанда);
- жеке және топпен жұмыс істей білу қабілеті;
- АКТ саласындағы дағдылар.

Дағдылардың көш басында **сын тұрғысынан ойлаудың** тұруының өзі жай емес. Ұтқырлық, сыңаржақтылықтың болмауы, пайым, өзіндік сана-сезім, тәртіп секілді қасиеттермен ерекшеленетін сын тұрғысынан ойлауды дамытудың адам өміріндегі орны ерекше деп ойлаймын. Себебі *«Жалпы сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады,... мағынаны анықтау үшін саналы түрде стратегиялар қолданады; олар... ештеңеге сенбейді, мұндай адамдар жаңашыл идеялар мен келешекке ашық болады».*

И. Кант «Оқушының ақыл-ойын басынан-ақ өзіндік сыншылыққа, өзіндік көзқарастарын өз бетінше қорғай алуға, қарсы пікірлерге жауап табуға үйрету керек» екендігін дәлелдесе, Дж. Курфистің пікірінше «Сыни ойлау – білім тапшылығы жағдайында нақты жауабы жоқ сұраққа ұтымды жауап беру». Сондықтан да оқу бағдарламаларына сәйкес білімді меңгерту үшін оқушыларға күрделі ақыл-ой еңбегін, жақсы есті, дамыған қиялды және оқуға шығармашылық тұрғыдан келуді талап ететін тапсырмалар көбірек берілуі керек. Ойды дамыту үшін білім көлемін тек дайын күйінде меңгертудің орнына бақылау, талдау, қорытынды, интерпретация секілді дағдыларды қалыптастыру маңызды.

Екінші дағды – **білімді функционалдықпен және шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті**. Американдық психологтардың анықтамасы бойынша шығармашылық дегеніміз – бұл тани білу, жаңа бір нәрсені анықтауға ұмтылу және өз тәжірибесін терең түйсіне білу қабілеті. Шығармашылық, психологиялық тұрғыдан алғанда, жаңа материалдық рухани құнды дүние тудыратын әрекет. Ал педагогикалық тұрғыдан алсақ, шығармашылық дегеніміз – адамның белсенділігі мен өз бетінше жұмыс істеуінің жоғары түрі және олаэуметтік қажеттілігі мен өзінің ерекшелігімен бағаланады.

Шығармашылық – барлық адамда болуға тиісті сапа. Алайда, біздің өмірімізде әр адамның жаңалық ашуы сирек кездесетін жағдай. Американдық ғалым Н.Роджерс мұның себебін адамның бала кезінен бастап «Сен мынаны дұрыс жасамадың!», «Бұл қате!», «Олай емес!» деген сынау сөздерді көп естуінен деген пікірде. Күнде өзгеріп отырған бүгінгі жаһандану заманында биіктерді бағындыру, нәтижелерге жету тек шығармашыл адамдардың қолынан келеді. Сол себепті де оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік, дағдыларды меңгерте отырып, сабақтағы оқушының шығармашылық рөлін арттырып, еркіндігін қамтамасыз ету, сол арқылы оқушылардың даралық, интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін, бейімділіктерін ашу және дамыту қажеттігі туындап отыр. Әрине, бұл мәселені неғұрлым ерте қолға алса, соғұрлым нәтижелі болары сөзсіз.

Жоғарыда айтылған дағдылармен тығыз байланыстағы кең ауқымды дағдылардың бірі – **проблемаларды шешу** қабілеті. Оқушыларға бастауыш сыныптарда проблеманы шешуді ұсыну арқылы мұғалім оқушылардың Пиаже сипаттаған танымдық даму сатыларының нақтыбір операциялық кезеңінде екенін есте сақтауы керек. Осы жастағы балаларға проблема ұсынғанда мұғалімдер абстарктілі, ойдан шығарылған нәрселермен жұмыс істегеннен гөрі, қарапайым бірақ нақты мысалдарды пайдаланғаны абзал. Физикалық материалдар мен шынайы өмірден алынған мысалдарды жиі пайдалану оқу үдерісін тиімді етеді.

Бүгінгі білім беру саласының маңызды мәселелерінің бірі баланы ізденушілікке баулу, оған ғылыми зерттеу дағдысы мен білігін игерту болып саналады. Ғылыми зерттеу дегеніміз ғылыми әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, белгілі бір объект жөнінде жаңа білім қалыптастырумен аяқталатын жүйелі және арнайы мақсатқа көзделген объектілермен танысу. Аристотельдің мынандай сөзі бар: «Таң қалу арқылы адамдар философияға жақындай бастайды, олар алдындағы қиын мәселені шеше келе одан ары жолдың жалғасында одан да қиын мәселелердегі қиындықтарды түсінеді», яғни қызығушылық зерттеу әрекетінің қозғаушы күші. Балаларды оқытуда зерттеу әдісін қолдану қажеттілігі олардың табиғи қызығушылығы қоршаған ортасына деген құштарлығының басымдылығымен түсіндіріледі. Оқушының өзіндік зерттеу әрекеті оның өзіндік талабын қанағаттандыруға ықпал етеді.

Зерттеу әрекеті, *біріншіден*, оқушылардың коммуникативтік мүмкіндіктерін дамытады, яғни, категориялық ұғымдарды қабылдау үшін базистік, арнайы терминдердің мәнін ұғыну керек. *Екіншіден*, ақпараттық қызмет атқарады: тақырыбына байланысты белгілі жүйелер және олардың құрамдас бөліктерін, құрылымдары, заттар мен құбылыстардың арасындағы өзара байланыстарды ашып көрсетеді. *Үшіншіден*, оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруға үлес қосады.

«Жан дүниесінде тілді үйрену басты жұмыс емес, жанама жұмыс болғандықтан, бала әуелі тәжірибеге талпынып, нәрсемен танысып, сонан кейін сол нәрсе туралы сөйлесін, жазсын, оқысын, тілге үйренсін» деген Ж.Аймауытовтың сөзін ескерсек, ғылыми зерттеу дағдысымен тығыз байланыстағы дағды – **коммуникативтік дағдылар**, яғни, қарым-қатынас жасау дағдылары.

Оқылым, жазылым, айтылым және тыңдалым- бастауыш сыныптардағы барлық пәндер үшін маңызды болып табылатын қарым-қатынас жасау дағдылары. Сондықтан да оқушыларға осы төрт дағдыны барынша жетілдіруге мүмкіндік берудің маңызы зор.

Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың алдыңғы білімдерін ұштастыра отырып, жаңа білім алуы туралы тұжырымдамаға негізделеді. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгеріледі. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да дағдыларын, алған білімін өмірде қолдануына кері әсерін тигізеді.

Айтылым дегеніміз өзге адамдармен қарым-қатынасқа түсу барысында ойымызды жеткізу үшін тілдік бірліктерді қолдану. Жазылым хабарды қағаз бетіне түсіруді қамтамасыз етеді. Жазу арқылы коммуникацияға түсу үшін біз әріптер мен сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құрай алуымыз керек, ал сөйлемдерді топтастыру арқылы біздер өз ойымызды жеткізе аламыз. Оқылым дағдысы мәтінді жазу, айтудан гөрі, оған жауап қайтару немесе мақсатқа сай әрекет етуді білдіреді. Ол үшін біз мәтін тілін сөздер деңгейінде, сөйлем деңгейінде және тұтастай мәтін деңгейінде түсіне алуымыз қажет. Тыңдалым дегеніміз тілге сай әрекет ету, яғни тілдің дыбыстық мағынасын түсіну. Тыңдалым ауызекі сөйлеу тілін қамтығандықтан, оның тілі жазба тілден өзгеше болып келеді.

Тілдік дағдыларды қалыптастыруда – оқытуды дамыту, өздігінен дамитын, дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіретін тұлға қалыптастыруға негіз болады.

Жеке тұлғаның дамуында оқушының өз бетінше, яғни **жеке жұмысы** маңызды рөл атқарады. Өз бетінше жұмыс білім берудің бұрынғы оқушыны пәндік білім, біліктердің

белгілі бір жиынтығымен қаруландыру секілді приоритетін түбегейлі өзгертуде. Бүгінгі өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту.

Ақпаратты тарату мен жариялауда, білім, білік және дағдылармен алмасуда екіден асатын адамдардың сөйлеу арқылы атқарылатын әрекеттесу үдерісі – бірлескен жұмыстың рөлі ерекше.

Бірлескен оқу ортасында оқушылар әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыдан да дами түседі, өйткені олар көзқарастарды тыңдап, өз идеяларын айтуға және қорғауға мәжбүр болады. Мұнда оқушылар сарапшылардың немесе мәтін аясында шектеліп қалмай өздерінің ерекше тұжырымдамалық түсініктерін құруды бастайды. Осылайша бірлескен оқу жағдайында оқушылар құрбы-құрдастарымен қарым-қатынас жасауға, идеяларды ұсынуға және қорғауға, әртүрлі ұстанымдармен алмасуға, басқа тұжырымдамаларға күмәнмен қарауға және жұмысқа белсенді қатысуға мүмкіндік алады.

Заманауи дағдылардың бірі – **ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану**. Оқушылар өздерінің АКТ-ны қолдану дағдыларын барлық пәндерге арналған білім беру бағдарламаларын меңгеру барысында дамытады. Яғни, АКТ-ны пайдалана отырып ақпаратты табу, құру, мәліметтер мен ой түйіндерімен бөлісе және алмаса отырып құрал-жабдықтар мен қосымшалардың кең ауқымын пайдалану арқылы өз жұмысын бағалайды және жетілдіреді.

Қорыта келе, «Адам үшін іс-әрекетінің қашан да қоғамдық әлеуметтік мәні зор. Іс-әрекеттің саналылығы мен мақсаттылығы, жоспарлылығы мен жүйелілігі оның ең басты белгілері болса, алда тұрған міндетті шешу, яғни ойлаған істен белгілі бір нәтиже шығару –

оның екінші бір басты белгісі болып табылады» деп ғалым Қ.Жарықбаев айтқандай, алда тұрған мақсат-міндеттерді орындай отырып, ХХІ ғасырда табысты болатын азаматтарды тәрбиелей берейік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық, ІІІ деңгей, «НЗМ» ДББҰ ПШО, 201
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық, Бастауыш сынып пәндері бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсы, «НЗМ» ДББҰ ПШО, 2015
1. Пән бағдарламалары, «НЗМ» ДББҰ ПШО, 2015
2. Интернет материалдары

Толубекова Г. С.

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЪЕКТИВНЫХ НАВЫКОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В данной статье рассматриваются компоненты качества образования, технологии и методы, применяемые в начальной школе, повышения качества учебного процесса и результатов обучения младших школьников.

Toleubekova G. S.

WAYS OF FORMING EXTENSIVE SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

This article discusses the components of the quality of education, technologies and methods used in primary school, improving the quality of the educational process and learning outcomes of younger student

ӘОЖ 377.6

Түмен А.Ғ.,

магистрант, tumenaibarsha@gmail.com

Заурбеков Н.С.

техника ғылымдары докторы, профессор,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

agu_nurgali@mail.ru

ИНФОРМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ БІРЫҢҒАЙ ТЕСТІЛЕУГЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІ

Жұмыстың өзектілігі информатика пәнінің мектеп программасында қамтылған тақырыптарын саралай отырып, ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындық барысын жылдам әрі жеңіл ету. Тестілеу сынағына оқушылардың жан-жақты, атап айтқанда: теориялық, психологиялық және моральдық дайындығын ескеру қажет. Оқушының теориялық-базалық білімі мен сол білімді игерудегі қабілетін арттыру аса маңызды.

Ақпараттық технология саласы уақыт талабына сай қарыштап даму үстінде. Дәл осы бағытпен болашақ мамандығын байланыстырып отырған оқушыларды ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындау – ұстаздарға үлкен жауапкершілікті жүктейді. Ұстаздан үздіксіз іздену мен білімін әркез жетілдіріп отыру талап етіледі. Білім жетілдіру деп отырғанымыз оқушыларды тестілеуге дайындау барысында тиімді әдістемелерді қарастыру, дайындық процесін жеделдететін эффективті тәсілдерді жасақтау. Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ) – үздік технология тәсілімен талапкердің білім деңгейін білім оқу-ағарту мекемелерінен дара бағалайтын мемлекеттік жүйе. Оның мақсаты – оқушылардың оқудағы жетістігін білу үшін талапкерге сай жүйеленген оқу бағдарламасы негізінде және көпшілікке ортақ жүйеленген әмбебап тестерді ұсыну нәтижесінде іске асады.

Информатика пәнінің алғышарты – жаңа технология жиындарын оқытады, яғни ақпаратты сақтайды және өңдейді. Оның дамуы ақпаратты сақтауға және өңдеуге арналған құрылғылар ЭЕМ-машиналардың шығуымен байланысты. Информатика өте күрделі пәндердің бірі. Бұл пән мынадай тақырыптарды қамтиды: «Алгоритм», «программа» ұғымы; Алгоритмдерді қарапайым тілде, блок-схема түрінде жазу; Оқылған тілде мәліметтерді сипаттау, программалар құру,

оларды компьютерде орындау; Әр түрлі операторларды жазу, т.б. Оқушылар ҰБТ кезінде осы аталған ұғымдарды шатастырып жатады. Сол үшін информатиканың зерттеу салаларын үнемі оқушының есіне салып отыру керек. Атап айтсақ[1]:

- ақпарат жинау, сақтау, жіберу, өңдеу және беру әдістері мен құралдарын зерттеумен байланысты- техникалық;

- ақпараттың мәнін сипаттау тәсілін анықтайтын, оның сипаттау тілдерін зерттейтін- семантикалық;

- ақпаратты кодтау әдістерін сипаттайтын – прагматикалық;

- ғылыми-ақпараттық іс-әрекеттің кейбір түрлерін, оның ішінде индекстеуді, автоматты реферлеуді, машиналық аударманы формальдау және автоматтандыру мәселелерін шешумен байланысты синтактикалық мәселелер топтарын зерттейді.

Ұлттық бірыңғай тестілеудің негізгі әрі айнымас қағидасының бірі пәнді меңгеру. Яғни ақпаратты, цифрларды, формула мен хронологияны жаттау ғана емес. Оны түсіне отырып, терең меңгеру. Тестілеуден сүрінетін оқушылардың басты қателігі сол, жаттанды дерекке әуес болу. Сұрақ пен жауапты ғана жаттау жеткілікті түрде білім бермейді. Сол себепті мектеп бағдарламасында қамтылған информатика пәніндегі тақырыптарды негізгі үш категорияға (ғылыми құрылымға) бөліп оқытқан жөн. Олар: алгоритмдік, программалық, технологиялық. Ғылыми-техникалық даму теориясын ұғындыру керек.

Ғылыми-техникалық даму дегеніміздің өзі біз сөз етіп отырған информатиканың қалыптасып-дамуындағы негізгі бағыт деуге болады. Мәселен, қазіргі заман үрдісі бойынша компьютер бұрынғыдан есеп шығару немесе текст жазу құралы ғана емес, ғылыми техника тетігі болып отыр. Ал оның түпкі катализаторы – ЭЕМ мен қазіргі компьютерлік техниканы жасау негізгі рөл атқарады Оны қолдану – біз атап өткендей масштабты мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді. Оған мәтін өңдеу, графикалық жұмыс орындау, әр түрлі дерек жинау мен оны тез шығарып беру, компьютермен оқыту процесінде ақпаратты программалық түрде ұсыну, білім сапасын автоматтандырылған түрде бақылау және т.б жатады. Осыдан 10-15 жыл бұрынғы түлектермен салыстырғанда қазір информатика пәнінде оқушыларға жұмыс жасау оңайға соғады. Себебі, соңғы онжылдықта компьютер және программалау өміріміздің бір бөлшегіне айналып кеткен. Практикада күнделікті қолданыста жүргендіктен информатика пәні ұғынықты ғылымға айналды.

Информатика пәнінде талапкерлердің функционалды сауаттылығын практикалық жұмыс түрлері арқылы қалыптастыруға болады:

- жоба әдісі – оқушының өзіндік шығармашылығын жүзеге асыруға, оның интеллектуалдық және дене даму мүмкіндігіне және шығармашылық қабілеттерге бағытталған оқу үдерісін ұйымдастыру түрі[2];

- миға шабуыл – талапкердің шығармашылық және креативтік потенциалын ынталандырып, бұрын жасамаған бастамаларды туындауға бағытталған арнайы топтық әдіс;

- топтық талқылау – бірдей пән таңдаушы оқушылар тобындағы белгілі сұрақтар бойынша талдау;

- топтық дискуссия (6-дан 15 адамға дейін).

Жалпы аталған пәннің маңыздылығы туралы немесе жүйелеуге қатысты сөз болғанда біз іскерлік мәселесіне тоқталамыз. Айталық, біріншіден, бұл тәжірибе әуелі оқушының жетістікке құлшынуы мен оған дағдылануына мүмкіндік береді. Екіншіден, топтасқан жұмыстардың ұтымды әдістері пайдаланылады. Үшіншіден, информатика пәні болғандықтан да интерактивті инновациялық технологияларды қолдану. Сонымен бірге, бұндай дайындау машығы оқушының АКТ тәсілінде жеке жауапкершілігі мен дербестігін дамыту көзделеді. Осы ретте Ж. Қараевтың екшеп, саралап оқыту технологиясын қолдану оқушылар үшін аса маңызды. Ол өз кезегінде білімгердің ойлау машығы мен өз бетінше әрекет ету дағдысына, шапшаңдық, ұтқырлық, шеберлік дағдыларына әсер етеді. Сол арқылы олардың теориялық-практикалық сауаттылығы жетіледі

Оқушыларды ҰБТ-ға дайындауда мынадай міндеттер қарастырылады:

1. Оқушылар сабақта алған білімдерін өмірде қолдана білу; 2. Оқушының грамматикалық тұлғаларды жеңіл меңгеруі үшін тақырыптарды тірек-сызба, кестелер, мысалдар арқылы түсінуіне жағдай жасау. 3. Оқушыларды 100 пайыз оқу үлгеріміне талаптандыру; 4. ҰБТ-ның сапасын және орташа ұпайын жоғарылату.

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін және білім сапасын көтеру жұмыстарын мынандай кезеңдерден көруге болады[4].

1-кезең. Диагностикалық;

- Оқушылардың білім деңгейлері анықталды

- Байқау тестілердің сараптамаларын жасау арқылы қиындық тудырған мәселелер анықталды;

2-кезең. Практикалық:

- Тест жинақтарымен жұмыс;
- Күрделі тақырыптар бойынша деңгейлік тапсырмалар;
- Топтық және жеке дайындық;
- Тестпен жұмыс істеуде тиімді тәсілдерді қолдану.

3-кезең. Синтетикалық (анықтаушылық):

- Тақырыптар бойынша бақылау тестілері,
- Мониторинг;
- Қатемен жұмыс парағын жүргізу;

Сондай-ақ, тестілеуде ескеру керек бір теория бар. Сол «жасырын» теорияны оқушының әркез есіне салып отыру керек. Әрбір жаңа тақырып басқа тақырыптан «шығады», құрылымдық білім қалыптасады. Тапсырмалар қарапайымнан күрделіге дейінгі тақырыптар бойынша топтастырылған, кейбір мәселелерді шешіп, келесіге өтуге болады.

Елімізде білім сапасын көтеру бағытындағы маңызды тұжырымдамада үздік бағалау тәсілі ретінде Ұлттық Бірыңғай Тестілеу енгізілген болатын. Оның мақсаты – талапкердің таңдайтын мамандығына сай таңдаған пәнінен білім деңгейін анықтау. Бұл бір жағы оқушыларды білім нәрімен сусындататын мұғалімнің де білім деңгейіне барометр деген сөз. Сондықтан да ҰБТ – Қазақстандағы білім сапасын тексеретін ең тиімді технологиялық тәсіл. Жыл сайын тестілеу науқаны аяқталғанда мектептер мен ұстаздар деңгейі де білініп қалып жатады. Ал бұндай жағдайда кез келген білім беру ұйымы мен қызметкерлерінде келесі ҰБТ-ға дұрыс дайындалу деген үлкен мақсат тұрады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айдархан С. Информатика пәні және міндеттері. Ақпараттың анықтамасы – 2020, <https://martebe.kz/>
2. 2. Р.Жүнісова. Жаратылыстану-математика бағытындағы пән мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту, 2008.
3. Кушкимбаева А.Р. Информатика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, 2021.
4. Мустиярова А.Е. Ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындаудың тиімді жолдары <https://talimger.org>

Тумен А.Г., Заурбеков Н.С.

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ЕДИНОМУ НАЦИОНАЛЬНОМУ ТЕСТИРОВАНИЮ ПО ИНФОРМАТИКЕ

Актуальность работы состоит в том, чтобы сделать процесс подготовки к Единому национальному тестированию быстрым и легким, дифференцируя темы информатики, содержащиеся в школьной программе. Необходимо учитывать всестороннюю, а именно: теоретическую, психологическую и моральную подготовку учащихся к тестированию. Особенно важно повышение теоретико-базовых знаний и способностей учащегося к усвоению этих знаний.

Tumen A.G., Zaurbekov N.S.

EFFECTIVE METHODS OF PREPARING STUDENTS FOR THE UNIFIED NATIONAL COMPUTER SCIENCE TEST

The relevance of the work is to make the process of preparing for the Unified National Testing quick and easy, differentiating the topics of computer science contained in the school curriculum. It is necessary to take into account the comprehensive, namely: theoretical, psychological and moral preparation of students for testing. It is especially important to increase the theoretical and basic knowledge and the student's ability to assimilate this knowledge.

Тусупбекова С.Б.

Учитель-логопед, учитель-дефектолог, м.п.н
КГУ "Школа-интернат имени мартбека Мамыраева"
город Караганда, Республика Казахстан
sveta8822@mail.ru

ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ БИЛИНГВОВ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

.В данной статье исследуются проблемы обучения двуязычных детей, для эффективного обучения детей в школе необходимо развивать язык, правильное произношение, выразительную интонацию и умение выбирать необходимые и правильные языковые ресурсы для выражения своих мыслей для выражения. Этому нужно учить детей как можно раньше. Система образования также играет важную роль. Занятия для школьников также должны быть основаны на носителях языка, владеющих двумя языками.

Билингвизм — это способность употреблять для общения две языковые системы. Ребёнок, не задумываясь, переходит с одной из них на другую, не путая при этом грамматические шаблоны и фонетику. Различают естественный билингвизм, когда дети с рождения общаются с носителями разных культур, и искусственный, при котором ребёнка специально обучают.

Учебный процесс в начальной школе влияет на формирование ребенка и представляет собой совокупность материальных ресурсов, духовных ценностей, межличностных отношений. Целью образовательной политики Казахстана в области образования является реализация права каждого ребенка на качественное и доступное образование, обеспечивающее одинаковые стартовые условия для полноценного физического и умственного развития детей. Поэтому, на протяжении всего обучения детей в начальных классах педагоги(учителя,логопеды) систематически образуют один из самых важных навыков, это развитие речи и правильное произношение, а так же умение выбирать необходимые и верные языковые средство для выражения своих мыслей.

Развитие словаря ребенка тесно связано, с одной стороны, с развитием мышления и других психологических процессов, а с другой стороны развитием всех компонентов речи:фонетико-фонематического и грамматического строя речи.

В частности, родной язык играет важную роль в личном развитии ребенка. Именно через него происходит межличностный контакт, познание окружающего мира во всем его разнообразии, признание реальности. Это дает возможность человеку приобщиться к великим традициям духовно-нравственной культуры общества и является одним из важнейших правил воспитания и обучения. Развитие устного монолога в дошкольном возрасте - основа успешного школьного образования. Обладая языковыми навыками в области лингвистики, дети стремятся приобрести коммуникативные навыки. Общение между ними и со взрослыми очень важно для формирования культуры речи и культуры общения. Для продуктивных отношений необходимо найти языковые средства для его передачи, уметь вовремя давать обратную связь, правильно планировать свою речь.Около 70% населения земного шара в той или иной степени владеют двумя или несколькими языками. Владение двумя языками в ситуации, когда оба языка реально используются в коммуникации, называется двуязычием, или билингвизмом. Явление билингвизма представляет значительный интерес для многих отраслей знания: лингвистики, психологии, педагогики, философии и даже физиологии. Конкурентно свободная личность, свободно владеющая несколькими языками, определена как залог успешного будущего любой страны.

В случаях, когда ребенок овладел двумя языками до трехлетнего возраста, он проходит два этапа: первый этап смешанной речи на двух языках (до одного года и восьми месяцев); второй этап речи с выделением двух языковых систем (после этого периода). По мнению Петра Яковлевича Гальперина, второй язык должен быть представлен учащемуся как языковое сознание, которое складывается из языковых сознаний языковых категорий. «Лингвистическая осведомленность каждой лексической и особенно грамматической категории - это совокупность значений всех ее форм, которые в естественных языках всегда представлены в ограниченном количестве в четком соотношении с определенными условиями их применения»

При работе с такими детьми, особенно в начальной школе, следует учитывать множество ключевых моментов. К таким моментам можно отнести социальную, религиозную и психологическую адаптацию, а так же попадание ребенка в новую, зачастую незнакомую, языковую среду. Именно при появлении в жизни ребенка нового языкового пространства, возникают дети билингвы, возникает искусственный (приобретенный) билингвизм. Когда ребенок принимается за изучение второго языка в школьном возрасте, можно говорить о последовательном билингвизме.

При последовательном билингвизме основную роль играет сопоставление и сравнение, через сопоставление и сравнение происходит: ребенок начинает сопоставлять фонетику и грамматику второго языка на контрасте с первым.

Например, казахская лексика в произведении русской художественной литературы указывает на взаимодействие русского и казахского языков в художественных текстах, тематически и тематически связанных с историей и бытом казахского народа. Особенно ярко это выражено в произведениях таких писателей, как М. Ауэзов, Г. Мусрепов, Морис Симашко. В научной литературе представлены противоречивые взгляды на проблему положительного или отрицательного влияния двуязычия на речевое развитие ребенка.

По мнению Л.С. Выготского, ведущая роль воспитания и развития не обретает такого решающего значения для развития ребёнка, как в случаях многоязычия. Трудности в становлении языка ребёнка могут появиться, когда условия преподавания не гарантируют становление области использования, более или менее независимой от каждого диалекта, когда ребенок подвергается влиянию случайной смеси лингвистических систем, когда у ребёнка двуязычие прогрессирует спонтанно.

При билингвизме часто возникают нарушения речи. При изучении двух языков одновременно одна, главная, языковая система оказывает влияние на другую, языковые системы смешиваются, это смешение приводит к большому количеству языковых и речевых сложностей у ребенка. Наиболее частыми проблемами в таких случаях являются нарушения звукопроизношения на обоих языках, появление акцента, неправильное использование грамматических конструкций и, как следствие, трудности при овладении письмом и чтением.

Развитие речи ребенка- билингва происходит значительно медленнее, чем у детей носителей языка. Это может, впоследствии, вызвать задержку. Изучение одновременно двух языков, особенно в раннем возрасте, может вызвать срывы нервной системы, а так же стать причиной переутомления. Так же может возникнуть заикание, как следствие ребенок может вообще отказаться разговаривать. К психологическим стрессам ребенка и к нарушению структуры речевого мышления может вести неполноценно сформированная речь. Если речь не сформирована, ребенок может стать замкнутым и испытывать трудности адаптации в обществе. Ребенок, говорящий на двух языках в сумме имеет словарный запас больше, чем его сверстник, говорящий на одном языке, при этом словарный запас каждого языка в отдельности у детей- билингвов меньше. Правила двух языков смешиваются, языковые системы взаимодействуют, и возникает ряд речевых ошибок в русском языке, ошибки в произношении, а так же появляются ошибки в обоих языках, которые использует ребенок.

При смешении двух языковых систем, доминирующий язык постепенно может быть утрачен, в усвоении письменной речи могут возникнуть сложности.

У детей могут возникать эмоциональные трудности, которые проявляются в поведении.

В то же время ряд исследователей отмечают патологическое влияние билингвизма на речевое развитие детей; в частности возможно усиление риска возникновения заикания при овладении детьми вторым языком. Несмотря на разные точки зрения на речевое и умственное развитие ребенка с двуязычием, очевидно, что такие дети проходят сложный путь речевого развития. Для детей билингвистов приход в школу является настоящим испытанием. Травмирующим фактом является разлука не только со своими родителями, но и с культурой своих предков, потому что в детском саду они сталкиваются с другими правилами поведения, разными играми и, самое главное, с другими людьми, говорящими на иностранном языке. Чтобы помочь двуязычным детям адаптироваться к новым условиям, организовать для них процесс обучения и воспитания, учителя должны обладать особой профессиональной компетенцией. Проблема билингвизма в действительности гораздо сложнее, чем кажется на самом деле и зависит от многих факторов. Такие дети нуждаются в особом подходе в выборе форм и методов в работе со стороны всех специалистов учителя-логопеда, педагога-психолога, музыкального руководителя, воспитателей и родителей. Но, главную и решающую роль в речевом развитии ребенка определяют родители. Для установления контакта с двуязычными детьми младшего дошкольного возраста отношения следует выстраивать по семейному принципу, т. е. педагоги

выступают в роли родителей, проявляя к детям заботу, поддержку. Дети среднего и старшего возраста обладают достаточным словарным запасом, который позволяет им самостоятельно строить из нескольких слов предложения. К адаптации ребенка билингва можно привлечь русскоязычных воспитанников.[4].

Развитие речи тесно связано с эстетическим развитием. Чтение и пересказ народных и литературных произведений знакомят ребенка с изобразительными и выразительными средствами (синонимами, антонимами, сравнениями и т. д.). Отношение ребенка к языку в его эстетической завершенности проявляется в выборе средств воплощения художественных образов. Обучение детей родному языку имеет огромное воспитательное значение. Рассматривание и описательный рассказ по картинкам, чтение литературных произведений нравственного содержания развивают у детей любознательность, гордость, уважение. Овладение смысловой стороной слова, обогащение словаря детей, коллективное рассказывание позволяет решать нравственные, воспитательные задачи (любовь и интерес к родному языку, его красоте и богатству).

Для развития детской речи остаются важнейшие задачи: формирование звуковой культуры, словарная работа, формирование грамматической структуры языка, его связь с высказываниями. Ваше решение усложняется по мере перехода от одной возрастной группы к другой. Педагогу надо четко представлять основные линии преемственности задач по развитию речи, которые решаются в каждой возрастной группе:

-Заботиться о том, чтобы ребенок, пополняя свой словарный запас, понимал смысл слова, его значение.

-Ориентировать детей на понимание значения слова и развитие точности его употребления.

-Использовать лексические упражнения для выбора наиболее точного слова из своего словаря, вопросы

-Применять игры, помогающие усваивать падежи, множественное число слова, наклонение глаголов.

-Игры, направленные на обучение детей рассказыванию, а также дидактические игры.

Следовательно, специально предназначенные занятия, игры и упражнения помогают успешно решать проблемы в речевом развитии детей.

Для успешной социализации необходимо обучать детей взаимодействию и сотрудничеству сразу же после их появления в школе. В центре внимания должно стоять формирование дружественного настроения детей друг к другу, готовности к обсуждению проблемных ситуаций и умения находить конструктивные решения.

Степень владения речью у детей — билингвистов определяется многими факторами: культурным уровнем семьи, национальными традициями, частотой использования русского языка в повседневном общении с ребёнком, уровнем владения родителями русским языком, их мотивацией на овладение языком ребёнком и т.д.

Поэтому на начальном этапе важно разработать модель сопровождения учащихся начальной школы, педагогов и родителей. Очень важна работа всех участников образовательного процесса, в первую очередь учителя. Психолог и учитель-логопед дают рекомендации учителю по особенностям работы с каждым ребенком. А основная нагрузка по воспитанию, социализации, обучению лежит на учителе и воспитателе.

Методы коррекционно-развивающей работы с билингвами могут быть следующими: дидактические игры, уроки с использованием ИКТ, и, даже пальчиковая гимнастика.

Условиями успешного обучения детей-билингвов является грамотно организованное психолого-педагогическое сопровождение, которое строится в соответствии с образовательными потребностями, а также социокультурными условиями жизни и воспитания. Основная работа с детьми-билингвами проводится в начальной школе. В тесном контакте работают учителя, психолог и учитель-логопед. С младшими школьниками работать легче. Дети привыкают к коллективной деятельности, к школе, приобретают элементарные навыки общения на русском языке и корректного поведения в типичных ситуациях, усваивают основные элементы русской культуры, известные большинству российских детей этой возрастной группы.

Список использованных источников:

- 1 Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая действительность. М.: «КомКнига», 2007.
2. Сохин. Ф. А. Психолого-педагогические основы развития речи дошкольников. М., 2002.
- 3 Ушакова О. С. Теория и практика развития речи дошкольника. М.: «Сфера», 2008.
4. <https://www.maam.ru/detskijasad/formirovanie-rechi-rebenka-v-seme-s-bilingvizmom-v-usloviyah-detskogo-sada.html>

Tusupbekova S.B.

THE PROBLEM OF TEACHING BILINGUAL CHILDREN IN PRIMARY SCHOOL.

This article examines the problems of teaching bilingual children, for effective teaching children at school it is necessary to develop language, correct pronunciation, expressive intonation and the ability to choose the necessary and correct language resources to express their thoughts for expression. They should teach children these items as early as possible. The education system also plays important role. They should organize the lessons for schoolchildren which are based on native speakers who can speak two languages.

Тусупбекова С.Б.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ЕКІ ТІЛДІ БАЛАЛАРДЫ ОҚИТУ МӘСЕЛЕСІ

Бұл мақалада екі тілді балаларды оқыту мәселелері қарастырылған, балаларды мектепте тиімді оқыту үшін тілді дамыту, дұрыс айтылу, экспрессивті интонация және өз ойын білдіру үшін қажетті және дұрыс тілдік ресурстарды таңдай білу қажет. Олар балаларға бұл заттарды мүмкіндігінше ертерек үйретуі керек. Білім беру жүйесі де маңызды рөл атқарады. Олар екі тілде сөйлей алатын ана тілінде сөйлейтіндерге негізделген мектеп оқушыларына арналған сабақтарды ұйымдастыруы керек.

ӘОК 37

Тугелбаева С.Б.

Бастауыш сынып мұғалімі

Максутбекова Д.Д.

Музыка пәнінің мұғалімі

Мұқанова А.Е.

Тарих пәнінің мұғалімі

№4ЖББМ, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ЖАС ҰРПАҚТЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Авторлар бұл мақалада, адамды адам ететін қоршаған орта және тәлім тәрбие десек, мектеп жасындағы балалардың тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуына ұлттық құндылықтың маңызды екендігін сөз етеді. Осы орайда отбасы мен бірге сынып жетекшінің де рөлі ерекше екендігін айта келе, құндылықтарды атап көрсеткен.

Тәрбиелеу дегеніміз – адамның бойына

білімге негізделген этикалық мен өнер қуатын дарыту.

Әл-Фараби

Ұлттық құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше. Қазақтың салт-санасын жаңғырту еліміздің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Ұлттық тәрбие туралы идея бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, төл құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу – ұлттық идеяның негізгі бағыты. Ұлттық идея – қазақ халқы тудырған моральдық нормаларда және ұлттық құндылықтарда бекітілген патриоттық тәжірибені меңгеру, ұлттық этномәдени дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды тану, тарихты құрметтеу арқылы іске асырылады.

Қазақ ақыны Мағжан Жұмабаев «Жас бала – жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасан, есейгенде сол иілген күйінде қалмақ» деп тұжырым жасаған екен. Бүгінгі жас ұрпақты бала шақтан, яғни ерте жастан ұлттық құндылықтарға сүйене отырып тәрбиелеу керек. Бүгінгі дұрыс тәрбие алған жастар – болашақ жақсы азаматтар. Сол себептен де Ұлттық салт-дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс.

Бүгінгі күн тұрғысынан қарайтын болсақ, егемен елдің бейбітшілігі мен бірлігін сақтайтын жас ұрпақтың бойына ерлік рухты, отаншылдық сезімді сіңіру – маңызды мәселелердің бірі. Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда

адамзаттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени-рухани мұрасы мен ұлттық тәрбие саласында жұмыс жасау – басты міндетіміз.

Адамды адам ететін қоршаған орта және тәлім тәрбие десек, мектеп жасындағы балалардың тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуына отбасы мен бірге сынып жетекшінің рөлі ерекше.

Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу дегеніміз-халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, баланың қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, дүниетанымын, өнерге деген көз қарасын және соған сай мінез құлықын қалыптастыру болып табылады.

Бүгінгі жаһандану үрдісі жүріп жатқан жағдайда ұлттық мүдде, ұлттық тәрбие, ұлттық рухты сақтап қалу үлкен міндет.

Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеуде, халқымыздың сан ғасырлық тәжірибесі бар екені даусыз. Сондықтан сол мол тәжірибені пайдалануға тырысып, ең бірінші жаны таза, рухани биік, адамгершілігі мол, халқына пайдасын тигізетін адам тәрбиелеу ұстаздың міндеті.

Ғұлама Абай баланың бойына алты қасиет пен үш асыл мінез құлық сіңіру парызы деген.

Міне осы алты қасиетпен бірге үш асыл мінез құлық.

1. Елмен туған туыс, жұрағат, жекжат, дос жолдасқа адал болу.
2. Өте әділетті болу
3. Шындықты тура бетке айту сияқты асыл мінезді атап көрсеткен

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт-санасы, әдет-ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Ал осы ұлттық идеологиямыз әлсіз болса, барлық салаға өзінің теріс әсерін тигізетіні шүбәсіз.

Бауыржан Момышұлы: «Біздің тарихымыз батырға бай тарих, халқымыз батырлықты биік дәріптеп, азаматтық пен кісіліктің символы санаған. Батырлық, ерлік ұрпақтан-ұрпаққа ата дәстүр болып қала бермек. Өткенін білмеген, тәлім-тәрбие, ғибрат алмаған халықтың ұрпағы – тұл, келешегі – тұрлаусыз. Біздің қазақ халқы – батыр халық», деген екен. Расында, кең байтақ атырапты жауға бермей, қасық қаны қалғанша күрескен, жарғақ құлағы жастыққа тимей, елім деп еңіреп өткен хас батырлар қаншама десеніңші! Олардың ерлігі кейінгі ұрпаққа қашанда өнеге болмақ.

Отансүйгіштік рух – Тәуелсіз еліміздің әлемдік өркениет көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орнын алуына мүмкіндік беретін бірден-бір күш. Осы жерде жас ұрпақ ең бастысы – отбасында асқақ отансүйгіштік сезімде тәрбиеленуі тиіс. Ұлы Абай: «Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата-анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан», дейді. Отансүйгіштік сезімнің қалыптасуына ата-ана, ауыл-аймағының ықпалы зор. Отанды сүю отбасынан басталатыны рас. Сондықтан да бала тәрбиесінің шешуші факторы – отбасы. Баланың ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілері отбасында қалыптасады.

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды іс. Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмылуы керек. Ұрпақ тәрбиесінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы-соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие-тағылымын сіңіру мүмкін емес. Жас ұрпаққа ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: «Балам» деген жұрт болмаса, «жұртым» дейтін бала қайдан шығады» деген. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу – басты шаруа. Тәрбие барысында ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз еліміздің әлеуметтік-мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп сеніммен айта аламын.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

- белсенді қарым-қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

- индивиттік: мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

- өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;

- шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір-бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

- оқушылардың сана-сезімін қалыптастыру;
- жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтанш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;
- ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәден етін, өнерін, салт-дәстүрін, рухани-мәдени мұраларды қастерлеу;
- жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптастыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

- сыныптағы тәрбие сағаттары;
- баспасөз және қабырға газеттері;
- бұқаралық ақпарат құралдары;
- тәрбие шаралары (пікірталас, тәрбие сағаты, кеш, дәріс, таным-өнеге сағаттары, т.б.)
- кітап оқу;
- мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;
- шығармашылық жобалар қорғау;
- қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;
- саяхат жасау;
- үйірмелерге қатысу.

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту - өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата-анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте-бірте қалыптасары сөзсіз. Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлттық құндылық, ұлттық салт-сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық салт-дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамиарды сүйе білу қажеттілі болып табылады.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет-ғұрыптарымызды, дінімізді, ата-бабаларымыздан қалған насихат-мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата-бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Елеуқенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.
2. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.
3. Бастауыш мектеп журналы/ республикалық ғылыми-әдістемелік және педагогикалық журнал/ №7, 2007.
4. Бастауыш мектеп журналы/ республикалық ғылыми-әдістемелік және педагогикалық журнал/ №5, 2002.
5. Сынып жетекшінің анықтамалығы/ №1(01) 2009.
6. Әдеп және жантану/ хрестоматия/ Атамұра Алматы, 1996.

Тугелбаева С.Б., Максутбекова Д.Д., Мұқанова А.Е. ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ НАЦИОНАЛЬНУЮ ЦЕННОСТЬ

В данной статье авторы говорят, что для формирования личностных особенностей детей школьного возраста важное значение имеет среда и образование, которые делают человека человеком. В связи с этим семья и классный руководитель играют особую роль и подчеркивают ценности.

Tugelbaeva S. B., Maksutbekova D. D., Mukanova A. E.

EDUCATION OF THE YOUNGER GENERATION THROUGH NATIONAL VALUE

In this article, the authors say that for the formation of the personal characteristics of school-age children, the environment and education, which make a person human, are important. In this regard, the family and the class teacher play a special role and emphasize values.

УДК 1751.81-139

Khairullaeva S.N., Kaskyrbayeva M.M.

Student of the Arkalyk Pedagogical institute named after Y. Altynsarina
Arkalyk, Republic of Kazakhstan

PEDAGOGICAL PRACTICE AS A BASIC THE PROFESSIONAL TRAINING COMPONENT THE FUTURE TEACHER OF A FOREIGN LANGUAGE

Modern reforms in the field of education are aimed at setting new requirements for the professional level of training of teaching staff. The goals, content and learning outcomes are formed at an integrated level, taking into account the peculiarities of professional activity, personal qualities and competence of the future teacher. The basic component of professional pedagogical training is the practice aimed at obtaining primary professional skills, skills and experience of pedagogical activity.

Modern trends in the development of education in Kazakhstan determine significant changes not only in the content, but also in the organization of the educational process. In this regard, the practice of implementing professional and pedagogical activities of a teacher is changing significantly. The educational reforms of recent years are characterized by the setting of new goals and objectives aimed at achieving the quality of education capable of providing a high professional level of a modern teacher. The role of the teacher in the modernization of the educational and

educational process is becoming a leading one. Under these conditions new requirements for the training of teaching staff are becoming obvious. The most important aspect of the development of pedagogical education in modern universities is a practice-oriented orientation through the integration of scientific, educational, methodological and industrial activities. At the same time, the goals,

content and learning outcomes are formed in an integrated manner, taking into account the peculiarities of professional activity, implying not only a certain level of qualification, but also the personal qualities and competencies of the future teacher.

The integral components of the professional pedagogical training of students of the Faculty of Romano-Germanic Philology of Voronezh State University are educational and industrial practices aimed at obtaining primary professional skills, skills and experience of pedagogical activity. In fact, this means "immersion" in the profession, mastering a new social role, personal and professional self-determination, the formation of a certain system of values, the integration of personal and professional qualities [1, pp 360-364]. This becomes possible during the implementation of general and particular methodological, pedagogical and organizational tasks:

– familiarization with the current state of educational work in educational institutions, with the peculiarities of the work of subject teachers, the class teacher (educator, curator), as well as the administration of an educational institution;

– practical application of existing educational standards and programs;

– the use of educational and methodological materials, modern information resources and technologies;

– the development of pedagogical forms of educational interaction with students and the use of modern techniques, organizational forms and technologies of education, training and evaluation of the quality of learning outcomes;

– conducting information retrieval activities aimed at improving professional skills in the field of teaching methods;

– acquisition of skills to plan and analyze various types of educational and extracurricular activities;

- familiarization with the experience of teachers, testing the most effective forms, techniques and methods of teaching used by them;
- development of language and communication skills, mastering the terminology necessary for successful work in the field of professional pedagogical activity.

The specificity of pedagogical practice in the course of training a future teacher of a foreign language is determined by the formation of the subject area, reflective culture, as well as the mastery of pedagogical technologies, the ability to integration with teaching experience. [5, p 416]. It should be noted that the content of the practice should be based on the assimilation of knowledge of general professional disciplines such as a workshop on the culture of speech communication, psychology, pedagogical anthropology, theory of teaching foreign languages and cultures, linguistic and didactic foundations of teaching foreign languages, the use of information technology in teaching activities.

The content of educational pedagogical practice at school, in general, is based on the basic provisions of the professional standard "Teacher (pedagogical activity in the field of preschool, primary general, basic general, secondary general education) (educator, teacher)" [2] and reflects the following aspects of the educational process:

- acquaintance with the organizational and managerial activities of an educational institution;
- carrying out professional activities in accordance with the requirements of federal state educational standards;
- participation in the development and implementation of academic discipline programs within the framework of the basic general education program;
- planning and conducting training sessions in a foreign language;
- analysis of the effectiveness of training sessions and approaches to teaching a foreign language;
- organization, monitoring and evaluation of educational achievements, current and final results of mastering the basic educational program in a foreign language by students;
- formation of skills related to information and communication technologies (ICT);
- formation of motivation for learning.

The input knowledge of students necessary for successful completion of pedagogical practice and acquired as a result of mastering the studied disciplines include:

- the basics of foreign language teaching methods, the basic principles of the activity approach, types and techniques of modern pedagogical technologies;
- knowledge of the means and methods of professional activity of a foreign language teacher;
- knowledge and ability to use textbooks and didactic materials on a foreign language to develop new educational materials on a specific topic;
- knowledge and ability to use modern trends and concepts of teaching foreign languages to analyze specific methodological tasks of a practical nature;
- proficiency in using the achievements of domestic and foreign methodological experience, and modern trends in teaching foreign languages to solve specific methodological problems of a practical nature;
- the ability to critically analyze the learning process and learning materials in terms of their effectiveness;
- the main patterns of age-related development, stages and crises of personality development, as well as the basics of their psychodiagnostics;
- the basics of psychodidactics;
- priority directions for the development of the educational system of the country, laws and other normative legal acts regulating educational activities in Kazakhstan, normative documents on the education and upbringing of children and youth, federal state educational standards for preschool, primary general, basic general, secondary general education, legislation on the rights of the child, labor legislation.

It is necessary to note the specifics of pedagogical practice in a preschool institution. The complexity of the organization lies in the absence of a teacher as a moderator of the educational process. [3, p 224]. His/Her role is usually performed by the cathedral curator of the practice. Along with the pedagogical aspect, the methodology of early learning deserves special attention, due to the age characteristics of preschool children. In this regard, the purpose of foreign language classes is to creatively "immerse yourself in another world of sound and traditions." The main task of this type of practice is the ability to motivate interest and instill love for another language. In this case, we are talking about educational classes – "lessons" are held in a playful way. Students master technologies aimed at developing students' general academic and special skills, at mastering universal ways of activity: in French lessons, conditions are created for the transition from reproductive forms of educational activity

to independent, creative types of work, to the formation of a communicative culture of students and the development of skills to work with a variety of sources and types of information. [4, p 149]. During the practice, students widely use authentic materials, independently develop educational materials. materials aimed at improving the communicative competence of students master various forms of current control, acquire skills to assess the achievements of students. An important role in the organization and conduct of pedagogical practice is assigned to the Institute of curatorship, which is represented by teachers of the relevant departments who manage the professional pedagogical training of students. Curators' activities are usually aimed at solving problems of a methodological and pedagogical nature.

These are the problems associated with defining the purpose and objectives of the lesson, building the logic of the lesson; understanding the psychological characteristics of the organization of the process of learning knowledge and the formation of skills and abilities; implementing the principle of speech orientation at each stage of the lesson; formulating attitudes to tasks; using various forms of work. The heads of the practices regularly carry out methodological and psychological-pedagogical consultations with students in order to minimize the problems that have arisen and effectively organize the educational and methodological process.

To summarize, this article shows that students actively conduct extracurricular work on the subject. Classroom teachers give students the experience of organizing collective creative events with students. Thus, students are given the opportunity to have real pedagogical interaction with students. The class hours and other extracurricular activities organized by students find a positive response from students and their parents, and are also highly appreciated by teachers. As a result of pedagogical practice, students, together with supervisors, conduct a detailed analysis of the educational, methodological and educational aspects of professional activity. Pedagogical practice becomes an indicator of the correctness of professional choice, abilities, interests, and values of students and acquires the importance of a basic component of the professional training of a future foreign language teacher.

References:

1. Zhirkova Z.S. Pedagogical practice of students – preparation for the main types of professional activity / Z.S. Zhirkova // Fundamental research. - 2012. – No. 6 (part 2) – pp. 360-364.
2. On the approval of the professional standard "Teacher (pedagogical activity in the field of preschool, primary general, basic general, secondary general education) (educator, teacher)": order Ministry of Labor of the Russian Federation No. 544n dated October 18, 2013 – URL: <https://rosmintrud.ru/docs/mintrud/orders/129>
3. Vinogradov V. S. Introduction to translation studies (general and lexical issues). – Moscow : PAO, 2001. - 224 p.
4. Sabitova M. T. G. Isina. I. Theory of translation - Almaty: Kazakhstan, 1995. - 149 p.
5. Fedorov A.V. Fundamentals of the general theory of translation (linguistic problems): Textbook. – Ed. 5-E. – M. ; St. Petersburg, : 2002. - 416 p.

Хайруллаева С.Н., Касқырбаева М.М. ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК БАЗОВАЯ КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Современные реформы в сфере образования направлены на установление новых требований к профессиональному уровню подготовки педагогических кадров. Цели, содержание и результаты обучения формируются на комплексном уровне с учетом особенностей профессиональной деятельности, личностных качеств и компетентности будущего учителя. Основным компонентом профессиональной педагогической подготовки является практика, направленная на получение первичных профессиональных навыков, умений и опыта педагогической деятельности.

Хайруллаева С.Н., Қасқырбаева М.М. “ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРАКТИКА БОЛАШАҚ ШЕТ ТІЛІ МҰҒАЛІМІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ”

Білім беру саласындағы заманауи реформалар педагог кадрларды даярлаудың кәсіби деңгейіне жаңа талаптар қоюға бағытталған. Оқытудың мақсаттары, мазмұны мен нәтижелері кәсіби қызметтің ерекшеліктерін, болашақ мұғалімнің жеке қасиеттері мен құзыреттілігін ескере отырып, кешенді деңгейде қалыптасады. Кәсіби педагогикалық даярлықтың негізгі құрамдас бөлігі педагогикалық қызметтің бастапқы кәсіби дағдыларын, дағдылары мен тәжірибесін алуға бағытталған практика болып табылады.

Чукланова Н.В.
воспитатель, ТОО «Детский сад «Одарёшка»
город Караганда, Республика Казахстан,
zhenya.chuklanov@mail.ru

«ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ»: КЛЮЧЕВЫЕ ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Данная статья рассматривает современные вызовы, с которыми сталкиваются образовательные системы в контексте быстро меняющегося мира. Анализ тенденции и перспективы трансформации образования в условиях цифровой эры, глобализации и социокультурных изменений. Основное внимание уделяется ключевым аспектам изменений, таким как персонализация обучения, развитие цифровых технологий, обновление учебных программ и методик преподавания, а также важности развития навыков критического мышления, сотрудничества и самостоятельного обучения. Статья предлагает рекомендации по адаптации образовательных систем к современным вызовам и формированию обучающей среды, способствующей развитию компетентностей, необходимых для успешной адаптации в современном мире.

Образовательные системы по всему миру находятся в постоянном процессе трансформации, адаптируясь к изменяющимся потребностям обучающихся и требованиям современного мира. Этот процесс становится особенно важным в контексте быстрого развития технологий, динамичных социально-экономических изменений и глобальных вызовов, стоящих перед человечеством. В этой статье мы рассмотрим несколько ключевых аспектов трансформации образовательных систем, а также основные вызовы и перспективы в этой области.

1. Интеграция технологий в образование:

Современные технологии играют все более важную роль в образовании, открывая новые возможности для персонализации обучения, расширения доступа к знаниям и развития навыков цифровой грамотности. Внедрение цифровых технологий, таких как интерактивные доски, онлайн-платформы для обучения и виртуальная/дополненная реальность, требует не только обновления инфраструктуры, но и подготовки педагогического персонала к эффективному использованию этих инструментов.

Внедрение цифровой грамотности включает в себя обучение людей навыкам эффективного использования информационных технологий и средств цифровой коммуникации. Это важно в современном мире, где цифровые технологии играют ключевую роль во многих сферах жизни. Процесс внедрения цифровой грамотности включает следующие шаги: Определение основных навыков: определите основные навыки и знания, которые необходимы для успешной работы с цифровыми технологиями, такие как умение пользоваться компьютером, интернетом, программным обеспечением и социальными сетями. Обучение основам: Предоставьте обучение основам цифровой грамотности, включая безопасность в сети, оценку информации, этическое поведение в Интернете и умение использовать различные инструменты и приложения. Практические занятия: проводите практические занятия и тренинги, чтобы учащиеся могли применять свои навыки на практике и развивать их. Интеграция в учебный процесс: Интегрируйте обучение цифровой грамотности в учебные программы и курсы по различным предметам, чтобы учащиеся могли применять свои навыки в контексте учебного материала. Постоянное обновление: Внедряйте обновления и новые технологии в обучение цифровой грамотности, чтобы соответствовать быстро меняющемуся цифровому миру. Внедрение цифровой грамотности помогает учащимся успешно адаптироваться к цифровой эпохе и эффективно использовать цифровые технологии в своей повседневной жизни и карьере.

2. Гибкие образовательные модели:

Традиционные образовательные модели, основанные на лекциях и стандартизированных тестах, постепенно уступают место более гибким и инновационным подходам к обучению. Проектное обучение, обратный класс (flipped classroom), индивидуализированное обучение и другие методы активного вовлечения студентов становятся все более распространенными.

Инновационные подходы к обучению включают в себя использование новых технологий,

методов и концепций, чтобы сделать обучение более эффективным, интересным и доступным. Некоторые из таких подходов включают в себя: Использование искусственного интеллекта и машинного обучения для персонализации обучения и предоставления обратной связи. Обучение на основе проектов, позволяющее учащимся применять свои знания на практике и развивать навыки решения проблем. Обратное обучение, когда учащиеся занимают роли преподавателей, что способствует более глубокому пониманию материала. Обучение виртуальной реальности и дополненной реальности для создания иммерсионных образовательных опытов. Гибридные модели обучения, комбинирующие традиционные методы с онлайн-ресурсами и виртуальными классами. Использование игровых элементов (геймификация) для стимулирования мотивации и повышения учебной активности. Коллаборативное обучение, где учащиеся работают в группах для решения задач и обмена знаниями. Эти инновационные подходы помогают создать более динамичное и эффективное обучающее окружение, соответствующее современным требованиям и потребностям учащихся. Эти модели способствуют развитию критического мышления, коллаборации и самостоятельности.

3. Развитие ключевых компетенций:

Современные образовательные системы все больше ориентируются на развитие ключевых компетенций, таких как критическое мышление, коммуникация, сотрудничество, креативность и решение проблем. Эти навыки становятся все более важными для успешной адаптации к меняющемуся рынку труда и обществу в целом.

4. Расширение доступа к образованию:

Одним из важных аспектов трансформации образовательных систем является расширение доступа к образованию для всех слоев населения, включая группы с ограниченными возможностями, мигрантов, лиц с низким уровнем дохода и другие. Это включает в себя развитие онлайн-образования, создание адаптивных образовательных программ и снижение барьеров для обучения.

Создание адаптивных образовательных программ включает в себя разработку курсов и материалов, которые могут настраиваться в соответствии с потребностями и уровнем знаний каждого учащегося. Это может включать в себя использование технологий, таких как искусственный интеллект, для персонализации обучения, а также создание разнообразных заданий и методов оценки для адаптации под индивидуальные потребности учащихся. Критическим аспектом является непрерывное сбор и анализ данных обучения для улучшения программы и обеспечения эффективности обучения.

5. Продолжающееся обучение и переквалификация:

В условиях быстрого технологического прогресса и изменений на рынке труда важным становится продолжающееся обучение и переквалификация рабочей силы. Образовательные системы должны предоставлять возможности для обновления знаний и навыков на протяжении всей жизни, обеспечивая таким образом устойчивость и конкурентоспособность индивидов.

Обучение и переквалификация играют важную роль в современной образовательной системе, особенно в условиях быстрого развития технологий и изменяющегося рынка труда. Они позволяют людям приобретать новые навыки, адаптироваться к изменяющимся условиям и повышать свою конкурентоспособность на рынке труда. В образовательной системе обычно предоставляются курсы, программы переподготовки и переквалификации, которые позволяют людям освоить новые профессии или углубить свои знания в существующей области. Это способствует личному и профессиональному развитию, а также помогает справиться с вызовами современного мира.

В заключение, трансформация образовательных систем является необходимым и постоянным процессом, направленным на соответствие потребностям современного общества и рынка труда. Основные вызовы включают в себя интеграцию технологий, разработку гибких образовательных моделей, развитие ключевых компетенций, расширение доступа к образованию и обеспечение продолжающегося обучения. Однако при правильном подходе эти вызовы могут быть преодолены, открывая новые перспективы для развития образования в будущем.

Список использованных источников:

1. Асмолов, А. Г. [2011]. Социокультурные идеалы образования в контексте трансформации образовательных систем. *Образование и наука*, [8], 5-15.

2. Волков, В. В. [2019]. Трансформация образовательных систем в условиях цифровой экономики. *Образование и общество*, 4[71], 9-20.

3. Гудков, Д. А., & Курдюмов, С. П. [2017]. Цифровизация образования: вызовы и перспективы. [12], 7-20.

4. Котеров, В. Г. [2015]. Модернизация образования в России: проблемы и перспективы. [10], 13-22.
5. Полат, Е. С. [2018]. Образование 3.0: новый подход к обучению и развитию. Образование и развитие, 1[56], 14-21.
6. Резник, С. Д. [2014]. Инновационные подходы в образовании: опыт и перспективы. Педагогика, [6], 3-11.
7. Сыроватка, О. А. [2016]. Развитие цифровой грамотности в образовательной среде. Информационные технологии в образовании, [13], 32-39.
8. Тихомирова, Т. Н. [2013]. Актуальные проблемы образования в современном мире. Мир образования, [3], 14-21.
9. Федоров, В. А. (2017). Инновационные технологии в образовании: современные подходы и практики. (10), 25-35.
10. Чередниченко, Г. А. (2012). Трансформация образовательных систем: вызовы и перспективы. Образование и воспитание, (5), 7-15.

Чукланова Н.В.

«БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ»: НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Бұл мақала тез өзгертін әлем контекстінде білім беру жүйелерінің алдында тұрған заманауи мәселелерді қарастырады. Цифрлық дәуірдегі білім беруді трансформациялау, жаһандану және әлеуметтік-мәдени өзгерістер тенденциялары мен перспективаларын талдау. Оқытуды жекелендіру, цифрлық технологияларды дамыту, оқу бағдарламалары мен оқыту әдістерін жаңарту сияқты өзгерістердің негізгі аспектілеріне назар аударылады, сонымен қатар сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын, ынтымақтастық пен өз бетінше білім алуды дамытудың маңыздылығы. Мақалада білім беру жүйесін заманауи талаптарға бейімдеу және заманауи әлемде сәтті бейімделу үшін қажетті құзыреттерді дамытуға ықпал ететін оқу ортасын құру бойынша ұсыныстар берілген.

Chuklanova N.V.

“TRANSFORMATION OF EDUCATIONAL SYSTEMS”: KEY CHALLENGES AND PROSPECTS

This article examines the modern challenges faced by educational systems in the context of a rapidly changing world. Analysis of trends and prospects for the transformation of education in the digital era, globalization and sociocultural changes. The focus is on key aspects of change such as personalization of learning, development of digital technologies, updating of curricula and teaching methods, as well as the importance of developing critical thinking skills, collaboration and independent learning. The article offers recommendations for adapting educational systems to modern challenges and creating a learning environment that promotes the development of competencies necessary for successful adaptation in the modern world.

Key words: *digitalization, prospects, adaptation. innovation.*

Шалтаева Р. Ж.

П.ғ.к., доцент

«Bolashaq» академиясы», Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ СПОРТТЫҚ ЖАБДЫҚТАРЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Бұл мақалада, дене тәрбиесі құралдары балаларға сезім мен қабылдауға негізделген қозғалыс туралы нақтырақ түсінуге көмектеседі. Балалардың дербес қимыл-қозғалысы дене шынықтыру құралдарын пайдалана отырып жаттығуларды орындаудың әртүрлі тәсілдері туралы нақты білімнің болуымен анықталады. Балалардың қимыл-қозғалысын үйрету барысында көмекші құралдардың олардың жылдам дамуына ықпал етуі маңызды.

Дене шынықтыру құралдарын ұтымды пайдалану балалардың әртүрлі қозғалыстарды орындауға қызығушылығын арттырады, көбінесе әдеттен тыс жағдайларда, демек, қозғалыс белсенділігінің қарқындылығының жоғарылауына немесе оның тежелуіне әкеледі, бұл физикалық және ақыл-ойға жақсы әсер етеді. мектеп жасына дейінгі балалардың дамуы, олардың денсаулығы туралы.

Дегенмен, қазіргі деректерге сүйенсек, балабақшада болған кезде балалар отыз пайыздан аспайтын уақытында емін-еркін қозғалады және ойнайды. Мұндай жағдайларда балалар қозғалыс саны бойынша жас нормасының жартысынан азын жүзеге асырады. Балабақшадағы балалардың дербес әрекеті уақыттың көп бөлігін құрайды. Хухлаева Д.В.дене шынықтыру құрал-жабдықтары мектепке дейінгі мекемелерде дене тәрбиесі мәселелерін табысты шешу үшін қажет екенін атап көрсеткен. Дене шынықтыру құралдары жаттығуларды қолдануды кеңейтеді. Сонымен бірге балаларда әртүрлі қозғалыс дағдылары қалыптасады [1].

Жеке заттардың спецификалық қасиеттері қозғалыстардың құрылымын анықтайды: гимнастикалық орындық – тепе-теңдік пен жорғалау, доп – домалату, лақтыру, соғу; жалаулар - тербеліс, тербеліс, айналмалы қозғалыстар. Бұл ретте әрбір снарядты жан-жақты пайдалану маңызды. Көмекші құралдармен жаттығулар дене қасиеттерін дамытуға ықпал етеді: ептілік, қозғалыс реакцияларының жылдамдығы, көзді өлшеу және т.б. Гимнастикалық қабырғада, орындықта жаттығуларды орындау кезінде қозғалыстардың амплитудасы айтарлықтай артады, қиғаш бұлшықеттердің созылуы. арқа және иық белдеуі ұлғаяды, бұл тірек-қимыл аппаратының икемділігін жақсартуға көмектеседі. Қолдау көрсетудің қысқартылған немесе көтерілген аймағына әрекет ету; үлкен толтырылған допқа теңестіру, домалақ цилиндр балаларда тепе-теңдікті дамытады. Шаңғымен сырғанау төзімділікті қалыптастырады. Дене шынықтыру құрал-жабдықтарымен жаттығулар, арнайы ойындар саусақтардың, қолдардың, аяқтардың қозғалыстарын үйлестіруді дамытуға, дененің, қолдың, аяқтың қимылдарын заттардың қозғалыс ерекшеліктерімен үйлестіруін азайтуға ықпал етеді. Арқанмен секіру, допты соғу балаларда ырғақ сезімін дамытуға көмектеседі, жаттығуларды басқа қарқынмен орындауға мүмкіндік береді.

Жеке бұлшық ет топтарын дамытатын жаттығулар мен ойындар ажыратылады. Қол және саусақ бұлшықеттерін күшейтуге қозғалыс дәлдігін дамытуға, қысым күшін, ептілік пен қозғалыс жылдамдығын реттеуге бағытталған ойындар көмектеседі.

Заттармен жалпы дамыту жаттығуларын меңгеру, атап айтқанда таяқшаны ұстаудың әртүрлі тәсілдері де осы бұлшықет тобына әсер етеді. Домалау, лақтыру кезінде лақтырудың дұрыстығы допты ұстау тәсіліне байланысты. Иық пен білек бұлшықеттерін жаттықтыру үшін құрсаумен жаттығулар пайдалы. Платформада секіру, үлкен құрсаулармен жаттығулар дененің және аяқтың үлкен бұлшықеттерін дамытады. Педал машиналары, велосипедтер, роликтер дамыған аяқ бұлшықеттерін ынталандырады. Элементтер мұндай бұлшықеттерге әсер етуге көмектеседі, оларсыз дамуы қиын. Табанның бұлшықеттерін күшейту және жалпақ аяқтың алдын алу үшін шарлар, сақиналар, таяқтар, арқандар, қырлы тақталар жиынтығы қолданылады. Дұрыс дене қалпын қалыптастыруға қалқан қабырғасында орындалатын жаттығулар, таяқпен, доппен және т.б. жаттығулар көмектеседі[2].

Оқыту кезінде көмекші құралдарды пайдалану қозғалыстарды меңгеру тиімділігіне әсер етеді. Олар сезімдер мен қабылдаулар негізінде қалыптасатын қозғалыс туралы нақты түсінікке қол жеткізуге көмектеседі: бұлшықет-қозғалыс, тактильді, көру, есту, тепе-теңдік және

заттармен жаттығуларды орындау процесінде пайда болатын үдеу. Объектілер визуалды бағдарлар, қозғалысты шектейтін белгілер болып табылады. Элементтер де оқытуға мүмкіндік береді балалар, бұлшық ет сезімдерін саралау, қозғалыстарды есту арқылы қабылдаудың ерекшеленуіне ықпал етеді (арқанмен, доппен жаттығулар).

Қозғалыс ұғымының қалыптасуы оны сезінумен, түсінумен тығыз байланысты. Элементтер тапсырманы нақтылауға, оны анық және көрнекі түрде қоюға мүмкіндік береді, сол арқылы өзіңіздің қозғалыстарыңызды басқару, қателерді байқау және оларды саналы түрде түзету қабілеттерін дамытады.

Әртүрлі, бірақ бір типті нұсқаулықтарды пайдалану тапсырмаларды түрлендіруге және тапсырманы қиындататын жағдайлар жасауға мүмкіндік береді.

Заттармен жаттығулар жасау барысында балалар олардың қасиеттерін: түсін, пішінін, массасын, материалдық қасиеттерін, кеңістіктегі қозғалыс және өзара әрекеттесу ерекшеліктерін меңгереді, қозғалыс бағытын есте сақтайды.

Қасиеттерді өндіру балалардан интеллектуалдық дағдылар мен қабілеттердің көрінуін талап етеді. Бірқатар ойындар балалардың дене шынықтыру және спорт туралы білімдерін толықтыруға ықпал етеді, спорттық ойындардың ережелерімен таныстырады[3].

Физикалық құралдармен жаттығулар қол мен саусақтардың дамуына ықпал етеді; бұл анализатор жүйелерінің қызметін белсендіреді және жалпы сөйлеу мен психикалық дамуына әсер етеді. Кішкентай бұлшықеттердің координациясын жақсарту баланың қолын жазуға дайындайды.

Ұжымдық спорттық ойындар мен заттармен жаттығулар мінез-құлықтың жағымды қасиеттері мен адамгершілік қасиеттерін дамытуға ықпал етеді, балаларды қозғалыс мәселесін шешуде шығармашылық қарым-қатынасқа үйретеді. Гимнастикалық қабырғаға, арқанға өрмелеу, гимнастикалық орындықпен жүру, шанамен төбеден сырғанау, шаңғы тебу сияқты жаттығулар балалардың бойында батылдықты, алғырлықты, табандылықты, төзімділікті дамытады[3].

Физикалық күйзеліс ерікті күш-жігермен байланысты, сондықтан бұл жаттығулар адамгершілік-еріктік қасиеттердің қалыптасуына ықпал етеді.

Дене шынықтыру құрал-жабдықтарын сабаққа дайындауға қатысу балаларда оны ұқыпты, ұқыпты ұстау, бөлу және жинау, орнату, жылжыту, берілген орынға қою дағдыларын қалыптастырады. Балалар әртүрлі материалдардан құрал-жабдықтарды сақтау және жеке артықшылықтарды күту ережелерін үйренеді; қағаздан, картоннан, ағаштан ойынға атрибуттар жасауға үйрету.

Доронова Т.Н., Ерофеева Т.И., Короткова дене шынықтыру жабдықтары балабақшаның жалпы пәндік ортасының құрамдас бөлігі бола отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың қимыл-қозғалысын ұйымдастыруға ықпал етеді деп есептейді[2,27].

Нұсқаулықтарды пайдалана отырып, әр түрлі жаттығуларды орындау барысында балалардың моторикасын (шаңғы тебу, арқанмен секіру және т.б.) дамытады.

Дене шынықтыру құралдарын пайдалану кезінде әртүрлі дене жаттығуларын орындау үшін ауыспалы және күрделі жағдайлар жасалуы мүмкін.

Әртүрлі көмекші құралдармен және заттармен (доп, құрсау және т.б.) жалпы дамытушылық әсерлер кешені әртүрлі бұлшықет топтарының дамуына және бұлшықет тонусын күшейтуге үлкен әсер етеді.

Велосипедтер, конькилер, аяқ бұлшықеттерінің дамуын ынталандырады. Табанның бұлшық еттерін күшейту және жалпақ табандардың алдын алу үшін әртүрлі массажерлер, ұсақ заттар (сақиналар, таяқтар, шарлар - саусақтарды ұстау үшін), қырлы тақталар қолданылады.

Дұрыс дене қалпын қалыптастыруға ағаш қабырғаға қарсы орындалатын дене жаттығулары, балалар экспандерлері, гимнастикалық таяқша және басқа заттармен жаттығулар көмектеседі[1,56].

Дене тәрбиесі құралдары балаларға сезім мен қабылдау негізінде қалыптасатын қозғалыс туралы нақтырақ түсінікке жетуге көмектеседі.

Қозғалыс тапсырмаларын орындау барысында балалар әртүрлі заттар мен көмекші құралдардың қасиеттері (пішіні, түсі, салмағы, материал сапасы) туралы білім алады, кеңістіктегі қозғалыс ерекшеліктерімен, қозғалыстардың бағыттарымен танысады. Кеңістік пен уақытты қабылдауға, оның ішінде қоршаған ортада бағдарлау дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға арналған ашық ойындар мен жаттығуларда дене тәрбиесінің әртүрлі құралдарын пайдаланудың оң рөлін атап өткен жөн[2,74].

Кеңістіктік-уақыттық қатынастарды, объективті ортаны жан-жақты білу әртүрлі көмекші құралдармен орындалатын белсенді қозғалыстар арқылы жүзеге асады.

Дене шынықтыру құрал-жабдықтарын ұтымды таңдау және орналастыру кезінде баланың әр түрлі дербес дене белсенділігін дамытуға қолайлы жағдай жасалады. Мектеп жасына дейінгі балалар қимыл-қозғалыс мәселелерін шығармашылықпен шешуге, әртүрлі заттардың арасында кеңістікте өзін жайлы сезінуге және қозғалыс белсенділігін реттеуге көмектесетін әртүрлі көмекші құралдармен қызықты және қолжетімді қимылдарды таңдай алады.

Дене тәрбиесінің пайдасы балалардың әдеттен тыс жағдайларда (орманда, спорт залында, спорт алаңында) әртүрлі қимыл-қозғалыс тапсырмаларын орындауға қызығушылығын арттыруға үлкен ықпал етеді, бұл олардың физикалық белсенділікке деген қажеттілігін қанағаттандыруға әкеледі, сонымен қатар балалардың денсаулығы.

Мектеп жасына дейінгі балалардың дене шынықтыру сабақтарының әртүрлі түрлеріне арналған оқу құралдарын дайындауға қатысуы олардың дұрыс және ұқыпты жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады.

Дене шынықтыру және ойын ортасын безендірудегі әртүрлі формалардың, әртүрлі көмекші құралдардың түстерінің үйлесімі мектеп жасына дейінгі балаларда жағымды эмоцияларды тудырады. Пәндік ортаның әртүрлі жағдайларындағы балалардың ұтымды қимыл-қозғалысы оларда жүйелі дене шынықтыру әдетін қалыптастырады.

Сонымен, қорытындылай келе, дене шынықтыру құралдары мен оқу құралдарының әртүрлілігі мектепке дейінгі білім беру мекемесінің жалпы пәндік-ойын ортасының құрамдас бөлігі болып табылады. Балалардың қимыл-қозғалыс белсенділігін оңтайландыру процесінде құрал-жабдықтарды дұрыс таңдау және ұтымды пайдалану балалардың қимыл-қозғалыс сферасының дамуына ықпал етеді, әр баланың қозғалыс қажеттіліктерін толық қанағаттандыруға мүмкіндік береді, негізгі дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді, және қозғалыс қасиеттері мен қабілеттерін дамытады сонымен қатар, дене шынықтыру сабақтарына қызығушылықтарын арттырады.

Пайдаланылған әдебиет:

1. Кенеман А.В. Хухлаева Д.В. «Мектепке дейінгі мекемелердегі дене тәрбиесінің әдістемесі» М.: 2014 ж. - 206 бет

2. Машенко М.В. Дене шынықтыру сабағында стандартты емес құрал-жабдықтарды пайдалану. М.: 2016. 169б.

3. Шалтаева Р.Ж., Диянова Р.Т. Мектеп жасына дейінгі балалардың дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі. - Қарағанды: «Болашақ -Баспа» РББ, 2015ж. -227б

Шалтаева Р. Ж.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СПОРТИВНОГО ОБОРУДОВАНИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Физкультурные пособия помогают детям добиваться более четкого представления о движении, которое складывается на основе ощущений и восприятий. Самостоятельная двигательная активность детей определяется наличием конкретных знаний о разных способах выполнения упражнений с использованием физкультурного оборудования. Важно, чтобы в процессе обучения детей движениям пособия способствовали более быстрому их освоению. Для рациональной организации двигательной активности детей дошкольного возраста важно обращать внимание на размещение оборудования по месту его использования.

Shaltaeva R. Zh.

USE OF SPORTS EQUIPMENT FOR THE DEVELOPMENT OF MOTOR ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Physical education aids help children achieve a clearer understanding of movement, which is based on sensations and perceptions. Independent motor activity of children is determined by the presence of specific knowledge about different ways of performing exercises using physical education equipment. It is important that in the process of teaching children movements, aids contribute to their faster development. For the rational organization of physical activity of preschool children, it is important to pay attention to the placement of equipment at the place of its use.

Шалтаева Р.Ж.

п.ғ.к., доцент

Абиш Т.

«Bolashaq» академиясының ДОВ-20-2каз тбының студенті
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНЕ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ХАЛЫҚТЫҚ ҚИМЫЛДЫ-ҚОЗҒАЛЫС ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ.

Бұл мақалада, мектепке дейінгі ұйымда балалардың қызметін ұйымдастыруда техникалық құралдарды пайдаланудағы негіздері айқындалған. Заттармен жаттығулар жасау барысында балалар, олардың қасиеттерін: түсін, пішінін, массасын, материалдық қасиеттерін, кеңістіктегі қозғалыс және өзара әрекеттесу ерекшеліктерін меңгереді, қозғалыс бағытын есте сақтайды. Қасиеттерді өндіру балалардан интеллектуалдық дағдылар мен қабілеттердің көрінуін талап етеді.

Қарағанды қаласының №61 «Айгөлек» балабақшасында, 2023 жылдың қыркүйек -2024 ақпан айларында, мектепке дейінгі білім беру ұйымы жағдайында халықтық қимыл-қозғалыс ойындарды пайдалану бойынша педагогикалық жұмыс жүргізілді

Бұл зерттеудің мақсаты: мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың физикалық қасиеттерін халықтық қимыл-қозғалыс ойындар арқылы дамыту.

Тапсырмалар:

1. Халықтық қимыл-қозғалыс ойындарын пайдалану бойынша педагогикалық жұмыс жоспарын құрыңыз.

2. Дене қасиеттерін дамытуға арналған халықтық қимыл-қозғалыс ойындар кешенін жүзеге асыру.

3. Халықтық қимыл-қозғалыс ойындарды өткізуге қолайлы психологиялық климат жасау.

4. Халықтық қимыл-қозғалыс ойындарын пайдалануға материалдық-техникалық жағдай жасау.

5. Халықтық қимыл-қозғалыс ойындарын пайдалануға педагогикалық жағдай жасау.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымында халықтық қимыл-қозғалыс ойындарды пайдалану бойынша педагогикалық жұмыстың шарттарына мыналар жатады:

1) сөздік материал (қимыл-қозғалыс ойындарының картотекасы).

2) ашық аспан астындағы халық ойындарының картотекасы;

3) көрнекі иллюстрациялық материал (тақырып бойынша суреттер);

4) балаларды дене сапалары ұғымымен таныстыруға арналған сабақтардың қысқаша мазмұны

5) музыкалық өңдеу (оқу қызметін сүйемелдеу үшін музыкалық шығармалардың таңдауы);

6) көрнекі материал: шағын фольклорлық формалар тақырыбы бойынша ойыншықтар және т.б.;

7) ТСО: магнитофон, аудиожазбалар, видео-роликтар т.б.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымында халықтық қимыл-қозғалыс ойындарды пайдалану бойынша педагогикалық жұмыста қолданылатын әдістер мен әдістерге мыналар жатады:

1) сөздік материал (халық қимыл-қозғалыс ойындарының картотекасы).

2) көрнекі оқыту әдістері – іс-әрекетті көрсету

3) оқытудың практикалық әдістері – ойын, баланың өз бетінше әрекеті;

4) оқу қызметін музыкалық сүйемелдеу.

Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерін дамыту үшін ашық ауада ойындардың картотекасы, дене шынықтыру орталығына енгізілген халықтық ашық ойындардың схемалары, балалардың өз бетінше ойындары үшін әзірленді.

Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерін дамыту бойынша педагогикалық жұмыс ата-аналармен тығыз байланыста жүргізілді. Сонымен, жұмыс барысында «Мектепке дейінгі жастағы балалардың дене қасиеттерін дамытудың жас ерекшеліктері» тақырыбында ата-аналар жиналысы өткізілді. Кездесудің негізгі тақырыптық блоктары:

1) Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы баланың психикасын дамытудың қозғаушы күштері;

2) Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың психологиясының жалпы сипаттамасы;

3) мектепке дейінгі жастағы баланың дене қасиеттерін дамыту;

- эмоционалдық сала;

- мотивациялық сфера;

-өзіндік сана;

- мектеп жасына дейінгі балалардың дамуындағы ойынның маңызы.

Мектеп жасына дейінгі ересек жасындағы балалардың дене қасиеттерін дамыту бойынша педагогикалық жұмыс тәрбиешілермен тығыз байланыста жүргізілді. Тәрбиешілерге кеңес өткізілді: «Халық ойындарының классификациясы», «Серуенге арналған қимыл-қозғалыс ойындарды ұйымдастыру».

Мектепке дейінгі жас ерекшеліктерін ескере отырып, дене қасиеттерін дамыту үшін ашық ойындарды кеңейту әдістемесінің мазмұны мен тапсырмаларын әзірлеу жүзеге асырылды:

режимдік сәттерде (дәстүрлі емес таңертеңгілік жаттығулар (аптасына бір рет), күнделікті серуендеу); аптасына бір рет күннің екінші жартысында спорт залында «Қозғалыс шығармашылық сағаты» өткізілді; айына бір рет қимыл-қозғалыс ойындар негізінде дене шынықтыру-сауықтыру шаралары өткізілді.

«Қозғалыс шығармашылық сағаты» бір ойынның мазмұны бойынша өтті, бірақ кешенде дене қасиеттерін дамытуға бағытталды. Ол үшін біз келесі әдістерді қолдандық:

- ойын элементтерінің қайталану ұзақтығы мен санын өзгертті;

сайттың көлемін ұлғайту немесе азайту;

ойын ережесін күрделендіреді;

салмағы мен өлшемінің көп немесе аз пайдаланылған инвентаризациясы, дәстүрлі емес жабдық;

шығармашылық тапсырмалар мен ұжымдық байқауларға арналған тапсырмалар енгізді.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес біздің балалармен жұмысымызда қолданатын ашық алаңда ойындар балалардың санасының жоғарылауын, олардың қозғалыс тәжірибесін жинақтауын ескере отырып, бірте-бірте күрделене түсті, әр түрлі болды.

Эксперименттік топтағы дамушы орта келесі принциптерге сәйкес құрылды: жабдық пен материалды орналастырудың орындылығы; қолжетімділігі; эстетика; ұсынылған материалдың ғылыми сипаты, сенімділігі.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру ұйымы жағдайында балалардың дене қасиеттерін қалыптастыру бойынша педагогикалық жұмыста әртүрлі халықтық қимыл-қозғалыс ойындар пайдаланылды: мысалы, дамыту, жылдамдық үшін - «Байга», «Қазан мен доп», «Соқыр теке», «Жаяу тартыс», ептілік - «Қазан доп», «Тақия тастамақ», шыдамдылық - «Асық ойыны», «Кім жылдам?» және т.б., сонымен қатар ата-аналардың физикалық дамуы бойынша жұмыстарды жүргізудегі айтарлықтай жоғары белсенділігі.

Халықтық қимыл-қозғалыс ойындары арқылы, балалардың халықтық қимыл-қозғалыс ойындарға қызығушылығын дамыту, қимылды ойындардың атауы мен ережелерін бекіту сияқты жұмыс аспектілеріне үлкен көмек көрсетілді. Топта, командада ойнайтындарды біріктіре отырып, тәрбиеші балалардың физикалық дамуы мен жеке ерекшеліктерін ескереді.

Түсіндіру, іс-әрекетті көрсету әдісі арқылы жеке тәсіл жүргізілді. Топтарда тәрбиеші күші бірдей балаларды таңдайды; Өзіне сенімсіз, ұялшақ балаларды белсендіру үшін батыл және белсенді балалар біріктіріледі.

Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерін дамыту нәтижелерін талдау. Бақылау зерттеуі.

Мақсаты – қорытынды диагностика сатысында мектеп жасына дейінгі балалардың физикалық қасиеттерінің деңгейін анықтау.

Соңғы диагностика кезеңінің міндеттері:

1) мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерінің қалыптасу деңгейіне қорытынды диагностика жүргізу;

2) бастапқы және соңғы диагностика нәтижелерін салыстыру;

3) жүргізілген педагогикалық жұмыстың тиімділігін анықтау.

Сол сияқты, мектеп жасына дейінгі балалардың физикалық қасиеттерінің дамуын диагностикалау әдісі ретінде М.А. Рунованың әдістемесі қолданылды.

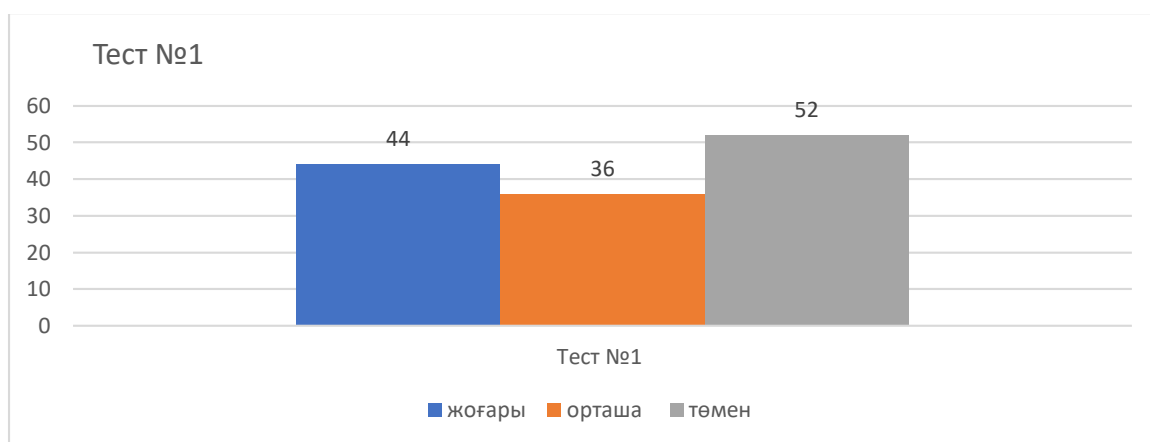
Қорытынды диагностика сатысында мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерінің қалыптасу деңгейін зерттеу нәтижелері 3-кестеде келтірілген.

Кесте 1

Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерінің қалыптасу деңгейі (қорытынды диагностикасы)

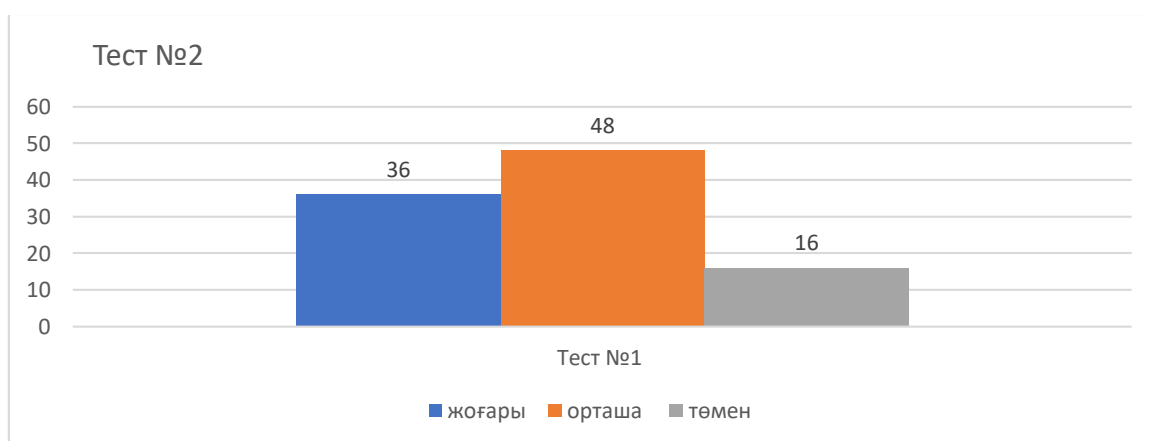
Тест №	Деңгей					
	Жоғары		орташа		төмен	
	Бірінші-бастапқы диагностика	қортынды диагностикасы	Бастапқы диагностика	қортынды диагностика	Бастапқы диагностика	қортынды диагностика
1 Тест	(5) 20%	(11) 44%	(11) 44%	(9) 36%	(9) 36%	(5) 20%
2 Тест	(4) 16%	(9) 36%	(13) 52%	(12) 48%	(8) 32%	(4) 16%
3 Тест	(5) 20%	(10) 40%	(11) 44%	(12) 48%	(9) 36%	(3) 12%

Көрнекі түрде мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың бастапқы және соңғы кезеңдеріндегі дене қасиеттерінің қалыптасу деңгейінің көрсеткіштері 5,6,7-суреттерде көрсетілген.

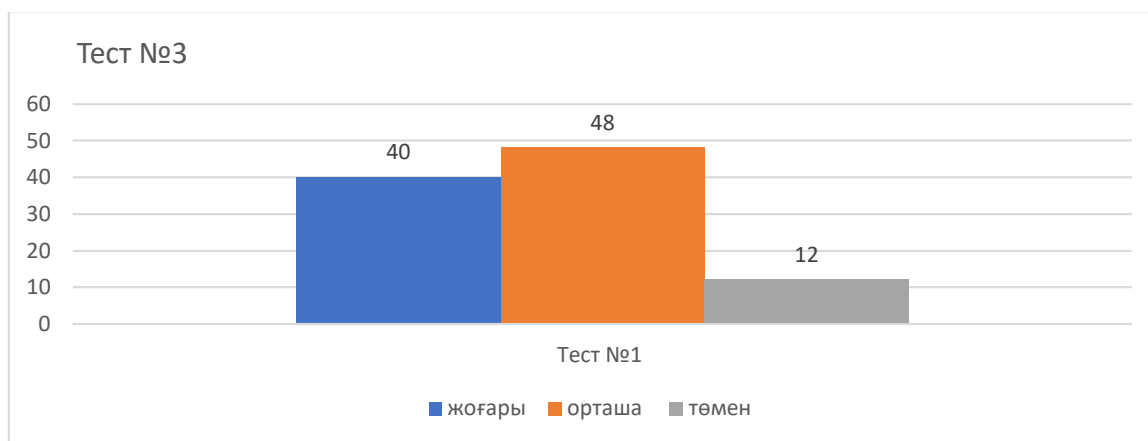
Сурет 5 Бірінші тест арқылы алынған жылдамдық сапаларын (жылдамдық), мектеп жасына дейінгі балаларды анықтаудың деңгейлік көрсеткіштері

Қорытынды диагноздың нәтижелері бойынша балаларда жылдамдық көрсеткіштері жақсарды, ол жоғары деңгейде 6 балаға өсті, бұл 11 бала (44%), орташа деңгейде 2 балаға төмендеді, бұл 9 бала (36%), жылдамдық деңгейі және төмен 5 (20%) бала.

Сурет 6. Екінші тест арқылы алынған үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың төзімділігін анықтаудың деңгейлік көрсеткіштері, %.

Мектеп жасына дейінгі үлкен жастағы балалардың төзімділік көрсеткіштері жақсарды: жоғары деңгейде 5 балаға артық, бұл 9 бала (36%), орта есеппен 1 бала кем, бұл 12 бала (48%), дамудың төмен деңгейі бұл сапа 4 балаға (16%) төмендеген.

Сурет 7. Үшінші тест арқылы алынған мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың ептілігін анықтаудың деңгейлік көрсеткіштері, %.

Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың ептілігін анықтау көрсеткіштері жақсарды: жоғары деңгейде 5 бала артық, бұл 10 бала (40%), орташа деңгейде 1 балаға көп, бұл 12 бала (48%), ал төмен деңгейде бұл сапаның даму деңгейі 5 балаға кеміді, бұл небәрі 3 бала (12%).

Осылайша, балалардың дене қасиеттерін дамытуға бағытталған шаралар балалардың дамуына жақсы әсер етті. Топ балалары ептілік, төзімділік, жылдамдық сияқты қасиеттерді жетілдірді. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың дене қасиеттерінің даму деңгейінің қорытынды диагностикасының нәтижелері үш диагностикалық тесттің нәтижелері бойынша балалардың 25% -ы жоғары деңгейге жатқызылуы керек, 63% -ы жатады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. дене қасиеттерінің даму деңгейі орташа, ал балалар (12%) төмен деңгейге жатады. Дене қасиеттерінің даму деңгейі.

Арнайы таңдалған ойындар күн сайын топта және көшеде, сондай-ақ әртүрлі режим сәттерде ойналды. Сонымен қатар, ойынға деген қызығушылықты арттыруға ғана емес, сонымен қатар ақыл-ой және физикалық тапсырмаларды қиындатуға, қозғалыс дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік беретін ашық ойындардың нұсқаларына айтарлықтай көңіл бөлінді. Сондай-ақ, педагогикалық жұмыстың оң нәтижесі ретінде балалардың белсенді сөздік қорының байығанын (халықтық ашық ойындардың атаулары және олардың ережелері), өз сезімдерін білдіру және олардың сезімін түсіну қабілетінің жақсарғанын атап өткен жөн. басқалары, балалар өздеріне сенімді болды, ұялшақтықты жақсы жеңеді.

Жасалған педагогикалық жұмыс жоспары дене қасиеттерінің дамуына оң әсерін тигізді. Балаларда аяқ пен қол бұлшықеттерінің жылдамдық-күш қабілеттері, үйлестіру қабілеттері айтарлықтай жақсарды.

Қорытынды диагностиканың нәтижелері жүргізілген жұмыстың тиімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді, соның арқасында халықтық қимыл-қозғалыс ойындар мектепке дейінгі жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамытудың тиімді құралы бола алады деген зерттеу болжамның тұжырымы, педагогикалық жұмыс барысында жас ерекшеліктерін ескеру, жүйелеу, жүйелілік және ата-аналармен тығыз қарым-қатынас жасаудың педагогикалық шарттарын ескере отырып.

Қорытынды диагностиканың нәтижесінде балалардан сауалнама жүргізілді, сол сияқты бастапқы сауалнамадағы сұрақтар қолданылды. Балалар арасында жүргізілген сауалнама нәтижесінен жиырма бес баланың жиырма үші ойын атауларын, оның ережелерін біле бастады, өз бетінше әрекетте ойын ұйымдастыра алады деген қорытынды жасауға болады. Қалыптастыру кезеңінде балалар қимылды-қозғалыс ойындарын басқа ойын түрлерінен ажырата білді, жігіттер қимылды-қозғалыс ойындарының ұғымымен де таныса алды, балалардың халық ойындарымен таныс екені және олармен ойнағанды ұнататындығы, бірақ әзірге әркім халық ойындарын басқа ашық ойындардан ажырата алмайды, олар осы немесе басқа халықтық қимылды-қозғалыс ойынның қандай физикалық сапаны дамытатынын атай алады. Балалардың дене қасиеттерін дамыту жұмыстарының қорытындысын шығара отырып, оның барлық қатысушылары халықтық қимылды-қозғалыс ойындарды оқуды жалғастыру, оларды отбасында да, балабақшада болған кезде де бірлескен ойындарда пайдалану туралы шешім қабылдады.

Шалтаева Р.Ж., Абиш Т.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАРОДНЫХ-ПОДВИЖНЫХ ИГР КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ
ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.

В статье рассматриваются возможности физического развития детей с помощью подвижных игр. Народные подвижные игры в комплексе с другими воспитательными средствами представляют собой основу начального этапа формирования гармонически развитой, активной личности, сочетающей в себе духовное богатство, моральную чистоту и физическое совершенство. Детские подвижные игры, отвечают национальным особенностям, выполняют задачу национального воспитания. Они выступают не только как фактор физического развития и воспитания, но и как средство духовного формирования личности.

Shaltayeva R.Zh., Abish T.
USE OF FOLK ACTIVE GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING PHYSICAL QUALITIES OF
PRESCHOOL CHILDREN.

The article discusses the possibilities of children's physical development with the help of outdoor games. Folk outdoor games in combination with other educational means represent the basis of the initial stage of the formation of a harmoniously developed, active personality, combining spiritual wealth, moral purity and physical perfection. Children's outdoor games meet national characteristics and fulfill the task of national education. They act not only as a factor in physical development and education, but also as a means of spiritual formation of personality.

ӘОЖ 371.268

Шалтаева Р.Ж.
п.ғ.к., доцент
Бөкен А.
«Bolashaq» академиясының студенті ДОВ 20-2 тобы
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
roza-r-9@mail.ru

СУРЕТ САЛУДЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНА
ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУЫ

Мақалада қазіргі таңда сурет салудың дәстүрлі емес техникаларын балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін балабақшада да, үй жағдайында да жиі қолданады. Дәстүрлі әдістерге негізделмеген сурет салу, ерекше әрі бірегей болып көрінеді. Сурет салудың ерекше, бірқилы тәсілдері балаларды сурет салуға қызықтырады, әр баланың шығармашылық әлеуетін дамыту туралы жазылған.

Дәстүрлі емес сурет салу баланың ұсақ қол моторикасын жетілдіреді. «Ұсақ қол моторикасы» термині саусақтар қозғалысы және қолдың буындарын үйлестіру дегенді білдіреді. Оны дамытудың маңыздылығы неде? Адамның бас миында саусақ қимылына және сөйлеуге жауап беретін орталықтар өте жақын орналасқан. Ұсақ моториканың қимылдары мен қолдың икемдігі бас миы құрылымының даму деңгейін көрсетеді. Осыдан келіп қол қимылдарын басқара білу туады. Сондықтан ешқашан да баланы мәжбүрлеуге болмайды. Кішкентай ғана сәбидің қалайтыны – қозғалу, ал қозғалыс – әлемді танудың мүмкіндігі. Яғни бала қозғалысы дәл және нақты болса, оның әлемді ақылмен тануы да терең бола түспек.

Сурет салудың дәстүрлі емес техникасын қолданудың артықшылығы: суретті тұрмыстағы кез келген заттар арқылы қызықты өтіп салуға болады (қақпақтар, мақта, паралондар, т.б). Дәстүрлі емес техниканы пайдаланып, сурет салғызу балалардың танымдылығын арттырады: балалар сурет салудың жаңа түрімен танысады, сурет салудың өз тәсілдерін ойлап табады. Сурет салудың дәстүрлі емес техникасын қолдану балалардың сезімдік қабылдауына әсер етеді: бала таң қалады, шаттанады, қуанады. Бұл әдіспен сурет салу балаларды өте қызықтырады. Балалар сурет сала отырып, уақыттың қалай тез өтіп кеткенін байқамайды. Дәстүрлі емес техникаларды қолдану арқылы сурет салу балалардың өзіндік шығармашылық қабілеттерінің ашылуына әсер етеді, сурет салудың әртүрлі қырын үйренеді. Сол себепті, «Сурет салудың дәстүрлі емес технологиясын қолдану» тақырыбы қазіргі таңда балалардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін арттыруда өте өзекті болып отыр [1].

Мектепке дейінгі кіші жастағы балалармен сурет салудың дәстүрден тыс техникасын қолдану:

- саусақпен сурет салу;
- картоптың бөліктері арқылы мөр басу;
- қатты жартылай құрғақ қылқаламның қырын қолдануға болады.

Мектепке дейінгі орта жастағы балаларды сурет салудың күрделірек техникаларымен таныстыруға болады:

- поролон немесе өшіргіш баспаларының таңбасы;
- фотокошірме (балауыз борлары және акварель);
- фотокошірме (балауыз және акварель);
- жапырақ көшірмелері;
- алақан суреттері.

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар күрделі әдістер мен техникаларды меңгере алады:

- қарапайым және трубочкалы кляксография;
- пейзажды және затты монотипия;
- трафаретпен баспа.

Әр дәстүрлі емес техниканы жеке қарастырайық.

Ұсақ моториканы дамыту жұмыстарын ерте сәбилік шақтан бастаған дұрыс. Омыраудағы баланың өзіне саусақтағы бас миымен байланысқан активті нүктелеріне әсер ете отырып массаж жасау керек. Ерте жаста және мектепке дейінгі кіші жаста қарапайым жаттығуларды жасауда өлеңмен, тақпақпен ұйқастырылған жаттығуларды пайдалану ұсынылады. Сонымен қатар өзіне -өзі қызмет ету дағдысын қалыптастыру: тиегін өзі салып, өзі ағыту, бауын байлау, т.б. Ал ересек топтағы балалар үшін ұсақ моториканы дамыту және қолдың икемділігін арттыруға арналған жаттығулар мектепке дайындықтың яғни, жазу, сызуға үйренудің маңыздысы болып саналады [2].

Ұсақ моториканы дамытудың маңыздылығы неде? Адамның бас миында саусақ қимылына және сөйлеуге жауап беретін орталықтар өте жақын орналасқан. Ұсақ моторикаға әсер ете және оны белсендіре отырып, көрші орналасқан сөйлеуге жауап беретін орталықты да дамыта аламыз.

Педагогтар мен балалар психологының мақсаты- ата – аналарға ұсақ моториканы дамыту ойындарының маңыздылығын ұғындыру. Баланы қызықтыруда және жаңа хабарларды игеруіне көмектесуде үйретуді ойынмен алмастыру, алға қойған мақсатына жетуін, тапсырманы орындауда қиындыққа кездесе мойымауына үйрете отырып, аз мөлшердегі жетістіктерін де бағалап, мадақтап қоюды да ұмытпауы керек [3].

Ұсақ моториканың қимылдары мен қолдың икемдігі бас миының құрылымының даму деңгейін көрсетеді. Осыдан келіп қол қимылдарын басқара білу туады. Сондықтан ешқашан да баланы мәжбүрлеуге болмайды.

Кішкентай ғана сәбидің қалайтыны қозғалу, қозғалыс- әлемді танудың мүмкіндігі. Яғни, бала қозғалысының дәл және нақты болса, оның әлемді ақылмен тануы да терең бола түспек.

Егер сіз бірінші сынып оқушысында жазуда қиындық болмасын десеңіз немесе 3 жастағы баланың тілінің дамуында ақау болмасын десеңіз дамыту ойын – жаттығуларын бала туылған соң екі айдан кейін бастаңыз. Ұсақ моториканы дамыту әдістемесі мұндай жағдайда өте тиімді. Омыраудағы баланың саусақтарын уқалауға болады, жас жарымдағы баламен саусақ ойындарын бастауға болады. Мысалы, баланың бас бармағын жаймен сипап отырып, оған былай деңіз: «Саусақ –бала сен қайда болдың?» Содан соң бас бармақты балан үйрекпен түйістіре отырып, «мына саусақпен орманға бардым», ортан түйрекпен түйістіре отырып, «мына саусақпен щи пісірдім».

Осылайша жалғастырып басқа саусақтармен де «мына саусақпен ботқа жеп, мына саусақпен ән салдым» деп аяқтайсыз. Балаларға бұл жаттығу қатты ұнайды, уақытты да көп алмайды, ал пайдасы оның өте көп, себебі ұсақ моториканы дамытып жатырмыз ғой [4].

Сенсомоторикалық даму бала дамуының жетекші факторының бірі болып табылады. Оның қоршаған ортамен (перцептивті, кинестетикалық, кеңістік) белсенді түрде өзара әрекеттесуі қабылдау жүйесін қалыптастырады7 В.А.Сухомлинский «балалардың қабілеттері мен дарындылығының бұлағы – олардың саусақ ұшында. Неғұрлым бала қолының қозғалысында ширақтылық болса, соғұрлым қолының еңбек қаруымен өзара іс-қимылы жіңішкерек болады, бала ақыл-ойының шығармашылық сұрапылдығы көрнекті болады. Ал бала қолында шеберлік көбірек болса, бала ақылды болады...» деп жазған.

Мектеп жасындағы балалардың бейнелеу сабақтарында ұсақ моторикасын дамыту мәселесі тым өзекті, өйткені нақ бейнелеу қызметі сенсомоториканың дамуына себеп болады:

жұмыс жасау кезінде көз және қол келісімділігі, іс-әрекет жасау кезіндегі дәлдігі мен қозғалыс және икемділікті үйлестіруді жетілдіру, қол саусақтарының ұсақ моторикасын түзету [5].

Қолдың саусақтары мен білезігінің ұсақ моторикасын дамыту мен жетілдіру орталық жүйке жүйесін, барлық психологиялық процестерін, сөйлеуді дамытудың басты ынталандыру болып табылады. Орталық жүйке жүйесінде ақпаратты өңдеу кезінде талдау мен синтезі ұштайтын моторлық қызметінің саналы таңдауды қамтамасыз етеді. Бала моторлық қызметінің жақсарған кезінде өзін кез келген жағдайда, кез келген ортада жайлы сезінетінін түсінеді.

Зерттеу бағытында балалардың жан жақты дамуы саусақтың қозғалуына байланысты. Саусақтың қозғалуы, баланың жасына сай болу керек. Ғылыми тұрғыда, балалардың тіл дамуы жіңішке қол арқылы дамиды. Жалпы моториканың және саусақтың қозғалуы жетіспеуі тілдік функциясына байланысты.

Баланың қол еңбегі мен тілін арттыру үшін не істеу керек:

- қолмен ермексазды жұмсарту;
- әр саусақпен тасты, маймақты, шарикті айналдыру;
- алақандарымызды жұмып ойын ойнау (таңертең тұрдық – ашылу, кешке ұйықтадық - жабылды);
- жұмсақ жұдырық жасау, тез ашу, үлкендер саусақтарын өткізу, қатты аша алмайсың;
- екі қолдың саусақтарымен «Жүру» үстелмен, алдымен ақырын, біреу ұрлану, содан кейін тез жүгіріп келуі;
- жаттығу алдымен оң қолмен, содан кейін сол қолмен;
- жеке бір саусақты көрсету, содан соң екеуін ары қарай үш, төрт, бес;
- жеке бір саусақты көрсету – үлкенін;
- барлық қолдың саусақтарымен үстелді соғу;
- ауада саусақпен былғау;
- қолдың басымен фонарик жасау;
- қол соғу: ақырын, қатты, әр түрлі әрекетте;
- барлық саусақты бірге жинау (саусақтар жиналды - қашты);
- жуан жіпке түймелер, шарлар, мойыншақтар кигізу;
- түрлі түсті жіңішке сымды катушкаға орап, өзінің саусағына арнап (сақина немесе спираль шығады);
- қалың арқан, жіп ұштарын байлау;
- түймелерді, ілгіш, замок, қақпақтарды жабу, механикалық ойыншықтарды кілтпен жүргізу;
- болттар мен гайкаларды бұрау;
- ауада сурет салу;
- құммен, сумен ойнау;
- сурет салу, бояу, штрихтау(қаламмен, қарындашпен, бормен, түрлі-түсті бояу, гуашьпен, көмірмен, түрлі-түсті борлар және т.б.).

Зерттеу өзектілігі ұсақ моториканың дамуы психиканың тану, еріктілік пен эмоционалды салаларын дамыту байланыстығымен белгіленеді. Мектеп жасындағы ақыл-ойы кем балаларда ұсақ моториканы дамыту деңгейі тану қызметінің мүмкіндіктерімен келісілген және оқыту тиімділігіне үлкен әсер етеді. Жіңішке моториканы дамыту – бұл тану қызметін жүзеге асырудың басты шарты болып табылады, тек дәстүрлі әдістерімен ғана емес, сондай-ақ жаңа ақпараттық технологияларын пайдаланумен өткізілетін табысты оқыту мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Мектеп жасындағы ақыл-ойы кем балаларда мәселенің шешімі түрлі қызмет түрлерінде жүзеге асырылады, олардың ішінде ерекше орынды бейнелеу өнері алады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 01.09.2021
- 2 Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы //Егемен Қазақстан. Алматы, 27 шілде, 2007. Б. 5-6.
- 3 Қазақ мектептері мен мектепке дейінгі мекемелерде имандылық-эстетикалық тәрбие берудің кешенді бағдарламасы //Егемен Қазақстан. Алматы, 1 наурыз, 1990. Б. 3-4.
- 4Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі білімнің мемлекеттік стандарты
Б.Алтынсарин атындағы қазақтың Білім Академиясының Республикалық баспа кабинеті.
– Алматы, 1998. - 245 б.
- 5 Мемлекеттік білім беру саласындағы тұжырымдамасы //Егемен Қазақстан.

Шалтаева Р.Ж., Бокен А.
РАЗВИТИЕ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ ДОШКОЛЬНИКОВ С ПОМОЩЬЮ
НЕТРАДИЦИОННЫХ МЕТОДОВ РИСОВАНИЯ

В статье отмечается, что в настоящее время нетрадиционные техники рисования часто используются как в детском саду, так и в домашних условиях для развития творческих способностей детей. Рисование, не основанное на традиционных методах, кажется оригинальным и уникальным. Уникальные, разнообразные приемы рисования привлекают детей к рисованию, написаны о развитии творческого потенциала каждого ребенка.

Shaltaeva R.Zh., Boken A.
THE DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP
OF NON-TRADITIONAL DRAWING METHODS

The article notes that currently non-traditional drawing techniques are often used both in kindergarten and at home to develop children's creative abilities. Drawing that is not based on traditional methods seems original and unique. Unique, diverse drawing techniques attract children to drawing, they are written about the development of each child's creative potential.

УДК 378

Шутенова С.С.
старший преподаватель академии Bolashak»
ssjru@mail.ru
Ли Е.В.
студентка 3 курса «Академия Bolashak»
НУ УЦ «Erfolg» (учитель начальных классов)
город Караганда, Республика Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ, ИХ ВИДЫ И
СПОСОБЫ РАЗРЕШЕНИЯ

Актуальность работы определяется со множеством проблем в решении конфликтных ситуаций возникающих в процессе воспитания и обучения детей и взаимодействие в семье. Педагогический опыт работы авторов показывает решение которое можно применять в работе ориентируясь на индивидуальность каждого ребенка и учитывать взаимоотношения вне школы, представлены рекомендации по усилению влияния семейного воспитания на развитие детей.

Если учитель имеет только любовь к делу, он будет хороший учитель. Если учитель имеет только любовь к ученику, как отец, мать, - он будет лучше того учителя, который прочел все книги, но не имеет любви ни к делу, ни к ученикам. Если учитель соединяет в себе любовь к делу и к ученикам, он – совершенный учитель. Л.Н. Толстой

Говоря, о «Педагогических ситуациях» очень важная и актуальная тема как для Меня так и для педагогов, равнодушных к своим детям родители. Эта тема мимо которой не пройдешь если Ты Педагог!!!

С чем в работе с детьми мы чаще встречаемся? С конфликтными ситуациями. Хочу начать с решения конфликтных ситуаций на занятии.

Как правило, конфликтная педагогическая ситуация длится короткое время, что усиливает напряжение психологического противостояния ученика и педагога. Процесс психологического противоборства носит острый характер и в случае поражения педагога ведет к утрате его авторитета среди обучающихся. При этом снижается привлекательность тех норм и ценностей, которые защищает и которым следует педагог в конфликте. Это, прежде всего – само обучение как основная деятельность студента и соответствующие обучению нормы поведения: старательность, дисциплинированность, ответственность и т. д. Очень важно для педагога выйти из конфликтной ситуации с достоинством и творческой удовлетворенностью своей работой в связи с успешной защитой социально ценных норм и ведущих ценностей учебной деятельности студентов. Чтобы выиграть психологическое противоборство в столкновении двух полярных систем норм и ценностей педагогу целесообразно использовать следующие правила воздействия на личность студента в конфликтной ситуации.

Правило 1: «Два возбужденных человека не в состоянии прийти к согласию» (Дейл Карнеги) Постарайтесь приложить волевые усилия, чтобы в острой ситуации сдержать себя.

Правило 2: «Задержка реакции» Надо сделать вид, что Вы как будто не замечаете нарушителя, хотя в то же время даете понять, что хорошо видите его действия. Суть приема в том, что он подчеркивает второстепенность вызывающего поведения нарушителя и поэтому педагогу вроде бы пока не до него. «Факт не замечания» явного нарушения позволяет внести некоторую растерянность в действия дезорганизатора и снижает его активность, вносит первые сомнения в сознание остальных обучающихся относительно их позиции – кого поддержать: педагога или одноклассника? Оптимальное время задержки 10-15 секунд, хотя в ситуации конфликта они воспринимаются как более длительный интервал времени в связи с ожиданием ответа педагога на вызов студента.

Правило 3: «Перевод реакции» Этот прием также служит для развенчания значительности поступка и личности самого нарушителя. Этот прием технически реализуется через выполнение педагогом повседневных действий на занятии (обращение к группе с приветствием, работа с журналом, взгляд в окно и т. д.) несмотря на чрезвычайную обстановку (казалось бы, не терпящую отлагательства). В итоге «герой» конфликта остается наедине с собой, этим снижается сам «замысел» борьбы.

Правило 4: «Рационализация ситуации» Известно, что все то, что стало смешным и неуклюжим в глазах окружающих, теряет силу воздействия и перестает быть опасным. Осмеянный нарушитель как носитель отрицательных групповых норм теряет авторитет в глазах группы, его отрицательное влияние на группу резко уменьшается, зато авторитет и влияние педагога резко возрастает. Способность педагога применить юмор в конфликтной ситуации быстро разряжает обстановку, а дружный смех присутствующих по поводу неуклюжести их товарища завершает дело. Конфликт снимается, торжествует педагог, а в его лице – положительные нормы и ценности. Совместные переживания торжества добра несут нравственное оздоровление всем студентам, в том числе и зачинщику конфликта.

Правило 5: «Парадоксальная реакция» Постарайтесь при случае использовать коварный замысел студента сорвать занятие с пользой для занятия. Желательно еще поблагодарить нарушителя за помощь (с легкой иронией). Заметим, что педагог, успешно использующий это правило, предстает в мнении студентов «сильной личностью» и приобретает авторитет на длительное время. Педагогическая ситуация – это, как правило, жизненные обстоятельства, факты и истории, возникшие в процессе профессиональной деятельности учителя или воспитателя и породившие определенные задачи и психолого-педагогические условия, которые требуют дальнейшего разрешения.

Педагогический процесс можно рассматривать как непрерывную цепь взаимосвязанных, педагогических ситуаций. Это наиболее подвижные, быстро поддающиеся изменению элементы процесса обучения.

Структура педагогических ситуаций внешне проста. В нее входит педагог, обучающийся, их эмоционально-интеллектуальное взаимодействие. Но такая простота обманчива, так как оно проявляется в совместном действии двух сложных внутренних миров педагога и обучающегося, не всегда могут быть разрешены немедленно.

Например 1. Несколько учеников играют на уроке в «Морской бой»...

На замечание учителя, один из играющих сказал: «А ваш урок никому не нужен. Так как это сказано на весь класс, необходимо пожертвовать временем от урока. Думаю, дети будут ждать, как отреагирует учитель, на это оскорбление, унижение, ненужность этого предмета. Продолжать урок бессмысленно, так как без ответа такие высказывания оставлять нельзя, потому что ситуация на этом уроке будет только ухудшаться. Начинаем так:

– Кто еще так думает? Дети еще подняли руки. – А хотите с вами договоримся, если я вам сейчас ДОКАЖУ, что этот предмет Вам необходим, пусть по этому предмету и нет вступительных экзаменов, но он дает нечто большее чем просто необходимость изучать те предметы, которые считаются обязательными. То я больше не увижу тех, кто играет в «Морской бой», сидит в «аске» и не опаздывает из столовой. Ну, как Вам договор? Слушаю Вас, согласны?»

2. Учительница: «А теперь, чтобы вы лучше запомнили, какими бывают обстоятельства, составим таблицу». Из класса раздалось недовольное нытье: «Ну зачем», «Вот еще!», «Давайте не будем», «Мы и так запомним». Учительница (озадаченно помолчав): «Ну, хорошо, таблицу мы делать не будем, сделаем только памятку». Опять недовольные выкрики из класса:

«Зачем?» «Давайте, лучше таблицу!» и т. д. Учительница: «Ну уж нет, не захотели таблицу, будем делать памятку, сразу нужно было думать».

Оценка Учитель демонстрирует ученикам свое слабование, неуверенность в себе и некоторый страх перед самими учениками. Может это еще и не осознается ребятами в полной мере, но любой из них способен это почувствовать.

Прогнозирование Если подобные ситуации будут повторяться, ни о какой дисциплине в классе речи уже не будет, как нельзя будет говорить и об уважении к учителю. Такое открытое потакание желаниям ребят неоправданно и, в конце концов, скажется на самом учебном процессе, качестве обучения и отношении учеников к своему учителю.

Решение Планируя работу на уроке, учитель должен изначально решать, какой вид задания лучше подойдет для закрепления материала. И если уж он отступает от запланированного, то это решение должно быть мотивировано не страхом, что ученикам не понравится урок и учитель. В данной ситуации, если учитель по ходу урока вдруг решил заменить одно задание на другое, то детям необходимо объяснить причину этой перемены. Напр., слова: «Да, вы правы, таблицу мы уже не успеем составить, сделаем просто памятку», – дали бы понять ребятам, что смена заданий мотивирована, и поступками учителя управляют не их или его капризы. Кроме того, как мне кажется, учитель должен дать понять своим ученикам, что нытье и подобный тон недопустимы на уроке, же самой девочке. Отвлекать мальчика от этой идеи и переключать его внимание на что-то другое бесполезно: если ребенок решил на такой шаг (попросить к учительнице и попросить), то он вряд ли просто так откажется. Не дать телефон (сказать, что его у вас нет) и на этом остановится тоже неправильно: ребенок может потерять к вам доверие раз и навсегда.

Прогнозирование 3. В классе есть слабый ребенок, и дети не упускают случая поиздеваться над физически и психологически неразвитым мальчиком. Когда учитель вызывает его к доске, он только мнется и запинаясь, боясь, что все будет лишь смеяться над его ответом. Учитель только вздыхает, упрекает и ставит 2.

Слабый, затравленный насмешками учеников мальчик, нуждается в поддержке со стороны и поощрении. Иначе у него разовьется комплекс неполноценности, он так и останется двоечником, отсталым учеником и вырастет слабым, неуверенным в себе человеком, озлобленным на весь мир. Остальные же дети ошибочно считают, что имеют право надсмехаться над другими, более слабыми, и не догадываются, что нужно помочь сверстнику. В них развивается эгоизм и жестокость.

Решение. Чтобы создать гармонию отношений в классе в данной ситуации, учителю необходимо поддержать слабого ученика, помочь ему заявить о себе на пути становления личности. Для этого надо дать ученику специальное задание, например, творческое задание, знакомство, с результатом которого может вызвать интерес всего класса. Это поможет мальчику раскрыться, показать его дремлющие способности и нераскрытые возможности. А может, он вовсе не слаб? Для этой же цели его можно чаще сажать за парту в паре с разными ребятами, чтобы они лучше узнали ученика-изгоя.

4. Идет урок, преподаватель рассказывает новую тему, а ученик не слушает его и играет в телефон.

Эту проблему можно решить так:

«Илья (или как зовут ребенка), давай договоримся. Ты сейчас уберешь телефон, так как мне надо продолжить новую тему, на следующем уроке ты будешь вместе со всеми писать по ней контрольную, и я не думаю, что ты напишешь на хорошую отметку, если ты сейчас ее прослушаешь. А мне бы очень хотелось, чтобы у тебя была отличная оценка по моему предмету, да и твоим родителям было бы очень приятно видеть тебя счастливым. А ты как считаешь?» Педагог обращается к обучающемуся, который крутит в руках телефон... Думаю в данном случае, необходимо с первого урока (или именно с этого случая) определить свод правил (делает учитель-предметник, не обязательно классный руководитель), которые обязан выполнять каждый ученик данного класса. *Решение:* На уроки не опаздываем. А если опоздал, то... (какое-то наказание, которое дети сами выбирают на классном часе). \ Сотовыми на уроке не пользуемся. А если взял на уроке телефон, то... И так далее. Но в данном случае необходимо продолжить урок. Думаю, учителю надо сказать так: «Илья (или как зовут ребенка), давай договоримся. Ты сейчас уберешь телефон, так как мне надо продолжить новую тему, на следующем уроке ты будешь вместе со всеми писать по ней контрольную, и я не думаю, что ты напишешь на 5-ть, если ты сейчас ее прослушаешь. А мне бы очень хотелось, чтобы у тебя была отличная оценка по моему предмету, да и твоим родителям было бы очень приятно видеть тебя счастливым. А ты как считаешь?»

5. Рассмотрим пример одной из конфликтных ситуаций, которая нередка в наших школах – это сорванный урок. Урок шел как обычно. Учительница по черчению приступила к

объяснению. Вдруг она услышала позади себя отчетливый скрип. По выражению лица она сразу определила, что это сделал Саша, и, не задумываясь строго сказала чтоб он прекратил скрипеть, иначе его удалят с урока. Она и не подозревала, что провал ее урока начался, так как она поддалась на провокацию (не смогла быстро проанализировать и оценить конфликтную ситуацию). Учительница продолжила свое объяснение, но скрип все равно возобновился. Тогда учительница подошла к С., взяла с парты его дневник и записала замечание (переход к действиям – возник конфликт).

Решение Она совершила сразу две педагогические ошибки. Прежде всего, если бы она учла особенности Саши. (озорной, наглый, неумный, трусливый), то поняла бы, что достаточно было взять дневник и положить к себе на стол, тем самым вызвать у Саши стимул хорошо работать на уроке, чтобы не записали замечание в дневник. Вторая ошибка – это потеря драгоценного для учителя времени на запись замечания и привлечение к конфликту внимания всего класса. Поскольку замечание было записано, Саша стал скрипеть еще громче, откровенно издеваясь над учителем. Еле сдерживаясь, она стала кричать, что удалит его с урока. Это была очередная ошибка молодой учительницы (она не выходила из конфликта, а еще более усугубляла его). Учительница в этом случае поставила себя в такое положение, когда ее авторитет публично, на глазах у детей, падает. Такие слова («Удалю с урока!») может себе «позволить» учитель только в том случае, когда он твердо уверен в том, что ученик подчинится его требованию, когда он обладает большим авторитетом и достаточной властью. Ей надо было проявить твердость и спокойствие, а не орать без толку на ученика, тем самым вызывая смех у остальных учеников.

Классификации педагогических ситуаций:

Брюйн де Поля выделяет следующие ситуации: ситуация-иллюстрация, ситуация-упражнение, ситуация-оценка, ситуация-проблема. В. С. Безрукова классифицирует ситуации на основе следующих признаков: по месту возникновения и протекания: на уроке, на воспитательном мероприятии, дома и т. д. ; по участникам: учащийся – учащийся, учащийся – учитель, учащийся – родитель и др. ; по заложенным противоречиям: конфликтные, бесконфликтные, критические; по степени проективности: преднамеренно созданные, стихийные (естественные); по степени оригинальности: стандартные, т. е. повторяющиеся, и нестандартные (оригинальные); по степени управляемости: жестко заданные, неуправляемые и управляемые.

В. А. Сластенин выделяет следующие педагогические ситуации: по месту возникновения и протекания; по взаимодействующим субъектам и объектам; по сущности педагогического процесса (дидактические, воспитательные и др.); по заложенным в ситуации воспитательным перспективам и др.

«Выражайте людям одобрение по поводу малейших их удач, отмечайте каждый их успех» - Дейл Карнеги.

Список использованных источников:

1. Подборка книг Дейл Карнеги «Общайся так, чтобы тебя слышали, слушали и слушались», 19 августа 2018г. – С. 28
2. Л.Р Салаватуллина «Педагогические ситуации в воспитании детей дошкольного возраста. Учебно-методическое пособие [Текст] , 6 февр. 2018 г.- С. 19
3. Книга Жұмабаев М «Педагогика» Алматы, 2022 г. – С.160

Шутенова С.С., Ли Е.В.

МУҒАЛІМНІҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР, ОЛАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ШЕШУ ӘДІСТЕРІ

Жұмыстың өзектілігі балаларды тәрбиелеу мен тәрбиелеу және отбасындағы өзара әрекеттесу процесінде туындайтын жанжалды жағдайларды шешудегі көптеген мәселелермен анықталады. Авторлардың педагогикалық тәжірибесі жұмыста қолдануға болатын шешімді көрсетеді, әр баланың жеке ерекшеліктеріне назар аударады және мектептен тыс қарым-қатынастарды ескереді, отбасылық тәрбиенің балалардың дамуына ықпалын күшейту бойынша ұсыныстар берілген.

Shutenova S.S., Lee E.V.

PEDAGOGICAL SITUATIONS IN THE TEACHER'S ACTIVITY, THEIR TYPES AND METHODS OF RESOLUTION

The relevance of the work is determined by many problems in solving conflict situations arising in the process of upbringing and education of children and interaction in the family. Pedagogical

experience of the authors shows the solution that can be applied in the work focusing on the individuality of each child and taking into account the relationship outside of school, recommendations to strengthen the influence of family upbringing on the development of children are presented.

УДК 159.9

Шутенова С.С.

старший преподаватель академия Bolashak» Караганда, Республика Казахстан
ssjru@mail.ru

Распекова А.Д.

студентка 1 курса «Академия Bolashak» (воспитатель)
КГУ «Специальный детский сад «Акку» Темиртау, Республика Казахстан
virus2085@mail.ru

МЕТОД СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В РАЗВИТИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ

В статье рассматриваются способы включения сенсорной интеграции. Обоснование приемов сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с особыми образовательными потребностями, помогающие активизировать речевые и познавательные процессы, а также коррекцию поведения через приемы, воздействующие на органы чувств.

В последнее время появилась очень тревожная тенденция к увеличению зарегистрированного количества детей с особыми образовательными потребностями.

В Республике Казахстан создаются условия для полноценного развития детей с особыми образовательными потребностями и их нормального жизнеобеспечения, эти аспекты выполняются с помощью законодательных актов Республики Казахстан [1,2].

В связи с тенденцией увеличения количества детей с особыми образовательными потребностями возрастает актуальность такой проблематики, как адаптация и сопровождение детей, имеющих нарушения в работе сенсорной интеграции. Этот вопрос занимает сейчас лидирующие позиции в научном сообществе, так как у общества возрос запрос на тему специфики сопровождения, развития, адаптации и социализации детей с особыми образовательными потребностями. Поэтому в современных условиях технология сенсорной интеграции актуальна [3].

Сенсорная интеграция — это взаимодействие всех органов чувств. Она начинается очень рано, уже в утробе матери. Взаимодействие всех органов чувств подразумевает упорядочивание ощущений и раздражителей таким образом, чтобы человек мог адекватно реагировать на определенные стимулы и действовать в соответствии с ситуацией.

Многие современные коррекционно-развивающие технологии базируются на методе сенсорной интеграции, разработанным американским неврологом, эрготерапевтом Джин Айрис.

«Джин Айрес проводила исследования раннего развития нервной системы ребенка в утробе матери. Она исходила из того, что в этот период начинают работать три системы восприятия ощущений. Эти три системы она назвала основными, или базовыми, ощущениями. Вместе они образуют своего рода основу для сложного взаимодействия всех органов чувств» [4].

«Речь идет о следующих системах: вестибулярная система - система поддержания равновесия; тактильная система – система кожной чувствительности – экстероцепция; проприоцептивная система – система кинестетического восприятия (мышечно-суставное чувство) – восприятие собственной позы и движения».

«Три названных вида чувствительности функционируют на основе ощущений (раздражителей, влияющих на органы чувств), которые зарождаются или воспринимаются в непосредственной близости от тела или внутри самого тела человека».

«Слух, обоняние, зрение – это те виды чувствительности, с помощью которых воспринимаются находящиеся на расстоянии от тела раздражители, начинают работать на более поздней стадии развития.

«Такое разделение видов чувствительности часто создает впечатление, что и работают они отдельно друг от друга, и при определенных дефицитах их можно стимулировать изолированно. На деле восприятия различных ощущений так тесно переплетены, что все системы, и воспринимающие ощущения от собственного тела, и воспринимающие воздействие внешнего мира на тело, всегда работают одновременно». Д. Айрес считает, что вестибулярная система

вносит решающий вклад в развитие двигательных навыков, зрительно-пространственных и языковых способностей, а также предпочтений и практики.

Важно отметить, что наиболее благоприятное время для развития человека – это первые семь лет жизни. Основными факторами в нарушении сенсорной интеграции, у детей дошкольного возраста являются: патологии течения беременности, генетические нарушения, недоношенность.

На дисфункцию сенсорной интеграции влияют не только медицинские показания, но и средовой и постнатальный факторы, которые в свою очередь создаются нами самими же. Все чаще современные дети ограничены в получении взаимодействия с окружающим миром, тактильного взаимодействия. Тревожным становится тот факт, что часто сами родители, не понимая всей серьезности вопроса, дают ребенку телефон, чтобы получить «удобного ребенка». К сожалению, часто это проявляется в виде сенсорной перегрузки зрения и слуха на фоне недостаточной стимуляции всех остальных сенсорных систем. Ни для кого не секрет, что современные дети почти не ходят босиком по траве, меньше бывают на природе или в деревне, где множество естественных сенсорных стимулов, менее подвижны, неловкие и редко играют в совместные игры со сверстниками вне стен дошкольного учреждения. Поэтому встает вопрос о более пристальном внимании к вопросу сенсорного развития современных детей и разработке методов для коррекции сенсорного развития.

Познание окружающего мира начинается с ощущений, с восприятия. С помощью ощущения ребенок познаёт отдельные признаки, свойства предметов, которые непосредственно воздействуют на его органы чувств. Более сложным познавательным процессом является восприятие, обеспечивающее отражение всех признаков предметов, с которыми ребенок непосредственно соприкасается, действует. Чем богаче ощущения и восприятия, тем шире и многограннее будут полученные ребенком сведения об окружающем мире.

Известно, что успешность умственного, физического воспитания, овладение речью в значительной степени зависит от уровня сенсорного развития детей, то есть от того, насколько совершенно ребенок слышит, видит, осязает окружающее, насколько качественно оперирует этой информацией и выражает эти знания в речи. Сенсорное развитие детей раннего и дошкольного возраста тесно связано с сенсорной интеграцией [5].

Процесс познания маленького человека отличается от процесса познания взрослого. Взрослые познают мир умом, маленькие дети эмоциями. Познавательная активность ребенка 3-5 лет выражается, прежде всего, в развитии восприятия, символической функции мышления и осмысленной предметной деятельности. В процессе развития восприятия ребенок постепенно накапливает зрительные, слуховые, тактильно-двигательные, осязательные образы. В связи с этим одна из основных задач детской деятельности – развитие интереса к обучению через сенсорные стимулы.

Для того чтобы в памяти ребенка закрепилось любое понятие, его название, он должен его увидеть, услышать, попробовать и потрогать. И только в этом случае в головном мозге формируется эта связь. Сейчас в детских садах много детей, у которых какая-либо связь или несколько выпадает. Если по каким-то причинам интеграция слабая, и мозг не может получить достаточное количество знаний и дать адекватный ответ, это может привести к проблемам с речью и общим развитием.

В нашей дошкольной организации воспитываются дети с особыми образовательными потребностями, у данной категории детей отмечается недостаточность процесса переработки сенсорной информации, зачастую дети не могут целостно воспринять наблюдаемые объекты, они воспринимают их фрагментарно, выделяя лишь отдельные признаки. Всё это затрудняет процесс коррекции и социализации. Мы считаем, что одним из возможных путей решения этой проблемы является включение элементов сенсорной интеграции в общую систему коррекционной работы.

Метод сенсорной интеграции в работе логопеда, дефектолога и психолога и воспитателя предполагает стимуляцию работы всех органов чувств, направлен на активизацию познания, всех сторон речи, коррекцию поведения через сенсорику.

В данном опыте представлена система работы по обогащению чувственного опыта детей, созданию связей в головном мозге, путем экспериментирования, игр, предметно-практической деятельности, созданию определённой развивающей предметно-пространственной среды.

В своей работе мы ставим перед собой цель: применение метода сенсорной интеграции во всестороннем развитии детей дошкольного возраста. Для достижения максимальной эффективности работы по развитию детей средством метода сенсорной интеграции были определены следующие задачи:

- изучить теоретическую, методическую литературу о значении метода сенсорной интеграции в развитии дошкольников;
- создать условия для всестороннего развития детей дошкольного возраста средствами метода сенсорной интеграции с учетом индивидуальных особенностей детей;
- внедрить в образовательный процесс метод сенсорной интеграции;
- способствовать всестороннему развитию детей на основе метода сенсорной интеграции;
- оказать поддержку родителям (законным представителям) воспитанников в вопросах сенсорной интеграции.

На практике мы использовали такие методы, как: анализ психолого- педагогической литературы, комплексный метод диагностики сенсомоторного развития, наблюдения и качественный анализ полученных данных. Сенсорное развитие детей планировала при таких условиях:

- работу проводили в непосредственной образовательной деятельности, в режимных моментах, в кружковой деятельности;
- учитывали возрастные и индивидуальные особенности детей при подборе сенсорного материала;
- организовали тесное сотрудничество с родителями воспитанников и узкими специалистами детского сада.

В группе создана все условия для развития сенсорной интеграции. Организован сенсорный центр, в котором представлены игры, направленные на обогащение чувственного опыта детей, развития тактильных ощущений. Ценность сенсорного центра заключается в его универсальности: здесь дети смотрят, трогают, слышат и чувствуют.

Сенсорный центр предназначен:

- для стимуляции сенсорных функций (зрение, осязание, слух, обоняние и т.д.);
- развития мелкой моторики, стимуляции двигательной активности;
- снятия мышечного и психоэмоционального напряжения, достижения состояния релаксации и комфортного самочувствия детей;
- создания положительного эмоционального фона, повышения работоспособности ребенка;
- активизации когнитивных процессов (мышления, внимания, восприятия, памяти).

Коррекционная деятельность в рамках метода сенсорной интеграции предполагает наличие достаточно большого количества специализированного оборудования в центре:

1. Мягкие игровые модули, подушки; надувные матрасы, круги, валики и мячи, гамак, качели, батут, фитбол, тоннель, бочка, качающееся бревно, маты, вестибулярная тарелка или доска, подвесная лестница и платформа, утяжелители для рук и ног, утяжеленный жилет, сухой бассейн и мн. др, позволяющее активизировать работу вестибулярной или проприоцептивной системы (в зависимости от способа использования).

2. Оборудование, обеспечивающее тактильными ощущениями: сухой душ из лент, тактильные панно из разнообразных материалов - фольги, наждачной шкурки, кожи, меха, шерсти, обоев, поролона, дерева, игры с различными видами застежек: пуговицами, молниями, пряжками, крючками, шнуровкой, бантами, кнопками, липучками, сенсорная тропа для ног, ребристый мостик, стол-ванна для песка и воды, пальчиковые бассейны с наполнителями - горох, фасоль, крупы; массажный коврик, различные по форме и 12 степени жесткости кисточки, щётки, губки; пемза; мячики из меха, с шипами, колючками и другой контрастной фактурой; тактильные мешочки с разными наполнителями рис, горох, пуговицы, кусочки поролона, шарики пенопласта; резиновые шары с сыпучими веществами песок, мука, крахмал, крупа, пластилин мочалки, массажёры, мешочки с сыпучими материалами, тактильное лото, песок, лизуны, антистрессовые игрушки, тактильные мячики, пушистые помпоны, кисточки, щетки, ортопедические дорожки и др.

3. Предметы, используемые для развития слухового восприятия: музыкальный центр с набором кассет и CD дисков, музыкальные инструменты: ложки, треугольник, бубен, маракасы, музыкальные игрушки, музыкальные шкатулки, звенящие мячи, погремушки, шумовые банки, звучащие коробочки, свистки, колокольчики, музыкально-дидактические игры;

4. Воздушная: ароматические масла, различные приправы, ароматические палочки, тряпичные куклы, набитые сухими травами.

5. Предметы с многофункциональным значением: ведра, коробки, канаты, подушки, пластиковые бутылки, палки, игрушки.

6. Оборудование для сенсомоторных игр: кольцоброс, кегли, обручи, мешочки для метания, мячи разные по текстуре и размеру и т.п.

Все эти пособия и игры направлены на развитие сенсорных систем ребенка, имеющего нарушения сенсорной интеграции. В начале в совместной деятельности, а затем и в самостоятельной ребенок выполняет специально подобранные упражнения на зрительно-моторную координацию, тактильную, слуховую чувствительность. Тем самым стимулируется работа органов чувств в условиях координации различных сенсорных систем.

Таким образом, можно сделать вывод, что в результате проведенной работы были достигнуты следующие результаты:

- Значительно улучшилась чувствительность к тактильным, зрительным, звуковым, слуховым стимулам;
- Улучшилось осознание своего тела в пространстве;
- Снижился уровень двигательного беспокойства;
- Значительно улучшилась двигательная координация;
- Значительно улучшилась концентрация внимания;
- Улучшилась способность к обучению и коммуникации;
- Значительно улучшился эмоциональный фон.

Важно помнить, что сенсорная интеграция как вид определенных занятий целостна: она задействует все тело, все органы чувств и весь мозг. Когда мышцы работают слаженно, формируя адаптивное движение всего тела, они вместе с соответствующими суставами посылают в мозг хорошо организованные ощущения. Движения, в которые вовлечено все тело, также порождают множество вестибулярных импульсов, помогающих объединить другие сенсорные системы. Способность организовать эти ощущения и адекватно на них ответить. А применение сенсорной интеграции в условиях детского сада является необходимым звеном успешного образования и всестороннего развития детей.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 г. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://adilet.zan.kz> (Дата обращения 30.10.2021 г.).
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 19 июля 2013 года № 289 «Об утверждении типовых правил деятельности видов специализированных организаций образования». — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://adilet.zan.kz> (Дата обращения 30.10.2021 г.).
3. Кулсариева А.Т. Инклюзивное образование: нормативно-правовая база интегрированных процессов / А.Т. Кулсариева, А.Т. Искакова, М.К. Таджиева // Вестн. Вост.-Сиб. отк. акад. — 2016. — № 23. — С. 111–120.
4. Айрес, Э.Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития/ Э. Дж. Айрес; [пер. с англ. Юлии Даре]. — 5-е изд. — М.: Теревинф, 2017. — 272с.
5. Кислинг У. Сенсорная интеграция в диалоге / У. Кислинг. — М.: Теревинф, 2017. — С. 235.

Шутенова С.С., Распекова А.Д. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНА СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ ӘДІСІ

Бұл мақала сенсорлық интеграцияны енгізу жолдарын зерттейді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен коррекциялық жұмыста сенсорлық интеграция әдістерін негіздеу, сөйлеу және танымдық процестерді белсендіруге көмектесу, сондай-ақ сезім мүшелеріне әсер ететін әдістер арқылы мінез-құлқты түзету.

Shutenova S.S., Raspekova A.D. SENSORY INTEGRATION METHOD IN THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS

The article deals with the ways of including sensory integration. Justification of sensory integration techniques in correctional work with children with special educational needs, helping to activate speech and cognitive processes, as well as behavior correction through techniques affecting the senses.

Фрайс А.М.

КГКП я/с «Салтанат»

г.Шахтинск, Республика Казахстан

nastya.frays.87@list.ru

научный руководитель: **Коркина В.И.**

ЧУ Академия «Bolashaq», г.Караганда, Республика Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И ИННОВАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье описываются актуальные проблемы вопросы и пути достижения в педагогике и психологии. Актуальность выбранной темы состоит в том, что научные дисциплины-педагогика и психология играют основную роль в воспитании и обучении высокоразвитой личности, важнейший аспект в работе педагога это инновации.

Дошкольное образование по новому закону «Об образовании в РК» становится первым уровнем общего образования и регулируется государственными документами, определяющими вектор дальнейшего его развития, первое направление которого качество и доступность дошкольного образования для каждого ребенка. Несомненно система современного дошкольного образования очень важна и актуальна. В настоящее время есть и проблемы современного образования. Хочется отметить, что именно в дошкольном возрасте у ребенка закладываются все основные особенности личности и определяется качество дальнейшего его физического и психического развития. Если проигнорировать особенности развития ребенка в этом возрасте, то это может неблагоприятно сказаться на его дальнейшей жизни [1].

Вырастить и правильно воспитать ребёнка, в настоящее, быстро меняющееся время, процесс непростой и очень трудоёмкий. Современный педагог в своей непосредственной работе с детьми в условиях дошкольной организации сталкивается с новыми проблемами обучения и воспитания детей дошкольного возраста, которых практически не существовало ещё десятилетие назад.

Для обеспечения благоприятных условий жизни и воспитания ребёнка, формирования основ полноценной, гармонической личности необходимо укрепление и развитие тесной связи и взаимодействия детского сада и семьи.

Идея взаимосвязи общественного и семейного воспитания нашла своё отражение в ряде нормативно-правовых документов. Так, в законе «Об образовании» записано, что «родители являются первыми педагогами. Они обязаны заложить основы физического, нравственного и интеллектуального развития личности ребёнка в раннем возрасте» [2].

В соответствии с этим меняется и позиция дошкольного учреждения в работе с семьёй. Каждое дошкольное образовательное учреждение не только воспитывает ребёнка, но и консультирует родителей по вопросам воспитания детей. Дошкольная педагогика как наука имеет многолетнюю историю своего развития: разработан научный аппарат (объект, предмет, задачи), определено место в системе современного человекознания, изучено большое количество проблем, имеющих фундаментальный и прикладной характер. Особенно стоит отметить современный век многочисленных экспериментальных исследований, проведенных в научно-исследовательских институтах, на кафедрах дошкольной педагогики, и т. Д [3].

Вместе с тем, в настоящее время существует целый ряд актуальных проблем, которые обусловлены:

-современными процессами (политическими, экономическими, нормативно-правовыми и т. д.), происходящими в нашем обществе. Переход на новые социально-экономические условия жизни значительно изменил взгляд на систему дошкольного образования, статус детства в системе человеческих отношений;

- естественным движением дошкольной педагогики вперед, что связано с необходимостью разработки концепций, новых технологий работы с детьми в условиях дошкольной организации и семьи, методических рекомендаций, обогащающих практику дошкольного образования.

Наиболее значимыми, важными направлениями исследований являются следующие:

- создание теоретических подходов к дошкольному образованию, что, в свою очередь, повлечет серьезные изменения в научном аппарате дошкольной педагогики, организации педагогического в дошкольной организации. В настоящее время большинство концепций ориентировано на дошкольное воспитание;

- разработка педагогических условий, позволяющих оптимально учитывать ценности дошкольного детства, закономерности психического развития дошкольников в педагогическом процессе дошкольной организации;

- определение теоретических и методических подходов к реализации личностно-ориентированной модели образования. Необходимо выделить базовые, стержневые основания, которые позволили бы подходить к каждому воспитаннику как к личности целостной, со своим комплексом индивидуальных особенностей; разработать нормы и критерии возрастного развития;

- построение теории и практики инновационного дошкольного образования в свете таких приоритетов, как системный, личностный, культурологический и др. подходы;

- выявление источников личностного развития детей в семейном воспитании, комплексное изучение проблем семейного воспитания («родитель-ребенок», «ребенок-ребенок» и т. д.);

- разработка нового типа преемственности дошкольной и школьной ступени образования. Подготовка к школе должна осуществляться естественно, непринужденно, без форсирования детского развития, отсюда необходимо исследовать вопросы, связанные с развитием исследовательского воображения, интеллектуальных эмоций и т. п.;

- анализ детских видов деятельности с целью амплификации, разнопланового использования в педагогическом процессе дошкольной организации. Как оптимально сочетать детские виды деятельности в дошкольной организации, использовать их в ансамбле, в плане поддержки и развития субъектной позиции ребенка;

- исследование проблемы организации педагогического процесса в условиях полипрограммности и подготовки специалистов дошкольного профиля к проектированию развивающего дошкольного образования.

При этом в обучении учитываются характер, темперамент, уровень уже полученных знаний и умений, а так же степень сформированности умений и навыков, необходимых для дальнейшего обучения и развития. Педагогическая поддержка направлена на создание условий, совокупности поддерживающих усилий, длительного ненавязчивого содействия развитию акцентирующих самостоятельность детей для того, чтобы:

- помочь обрести уверенность;
- подкрепить положительное начало в личности;
- удержать от того, что мешает развитию.

С целью включения дошкольников в социум и приобретение социально - коммуникативных умений и навыков в современном образовании и воспитании, приоритетно использовать такие технологии личностно – ориентированного обучения как:

- разноуровневое обучение;
- модульное обучение;
- развивающее обучение
- обучение в сотрудничестве;
- метод проектов;
- коллективное взаимообучение.

Социализация и индивидуализация в растущем человеке, необходимым для развития личности ребёнка. Дети рождаются с множеством разнообразных потенциалов, и у каждого ребёнка своё предназначение. Так вариативно используя все компоненты – помощь, защиту, содействие, взаимодействие педагогическая поддержка оказывается каждому ребёнку: в режимных моментах, на прогулках, в организации питания, в игровой деятельности, организованной учебной деятельности [4].

Модернизация управления дошкольной организацией предполагает многообразие видов и технологий управления, обеспечивающих комплексное и всестороннее воздействие управляющей системы на управляемую систему дошкольной организации в рамках мотивационного и программно-целевого подходов к самоуправлению, рефлексивному управлению и самоуправлению.

На современном этапе существует ряд проблем в развитии инновационного процесса в дошкольной организации, в частности:

- совмещение инновационных программ с уже существующими;
- сосуществование представителей различных педагогических концепций;

- разные взгляды на проблемы в воспитании;
- несоответствие новых типов образовательных учреждений требованиям родителей;
- потребность в новом научно-методическом обеспечении;
- потребность в новых педагогических кадрах;
- приспособление новшеств к конкретным условиям;
- проблема изменения, оптимизации, замены новшеств;
- проблемы касающиеся инклюзии в образовании.

Таким образом, проблемы в современном дошкольном образовании есть. Без общения невозможно развить коммуникативную сторону личности ребенка. Без сотрудничества родителей с детским садом невозможно полноценное развитие ребенка. Необходимо влиять на родителей таким образом, чтобы они старались быть с ребенком на протяжении всего дошкольного возраста, помогали ему. Более эффективное обучение - это, которое предполагает личностно-ориентированный подход, но все зависит от воспитателя, от его целей, что воспитатель ставит на первый план, что на второй. И именно от педагогов зависит, будут ли решаться проблемы в современном образовании или нет [5].

В заключении, можно сказать, что современная система дошкольного обучения и воспитания может быть эффективной только при создании благоприятных социально-педагогических условий, среди которых определяющими являются гуманизация образовательного процесса, учет социальной и этнической обусловленности, мотивация нравственного патриотического поведения и эффективное управление. Социальное воспитание дошкольников через личностно ориентированное обучение с применением тактик педагогической поддержки требует дальнейшего изучения, развития и внедрения в практику дошкольных образовательных учреждений.

Список используемой литературы:

1. Актуальные проблемы дошкольной педагогики и психологии: Межвузовский сб. науч. трудов. - Казань, 1988.
2. Дошкольная педагогика / Под ред. В.И. Логиновой, П.Г. Саморуковой. —М.: Просвещение, 1988, 4.1.-Гл.1.
3. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкольная педагогика. – М., 2001.
4. Основы дошкольной педагогики / Под ред. А.В. Запорожца, Т.А. Марковой. – М., 1980.
5. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии/ Под ред. С.А.Смирнова. – М., 1998

Frais A.M.

CURRENT PROBLEMS AND DEVELOPMENT TRENDS AND INNOVATIONS OF MODERN PRESCHOOL PEDAGOGY

The article describes current problems, issues and ways of achieving in pedagogy and psychology. The relevance of the chosen topic lies in the fact that scientific disciplines-pedagogy and psychology play a major role in the upbringing and training of a highly developed personality, the most important aspect in the work of a teacher is innovation.

Фрайс А.М.

ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКАНЫҢ ИННОВАЦИЯЛАРЫ

Мақалада педагогика мен психологиядағы өзекті мәселелер мәселелер мен жетістіктерге жету жолдары сипатталған. Тандалған тақырыптың өзектілігі - ғылыми пәндер-педагогика мен психология жоғары дамыған тұлғаны тәрбиелеуде және оқытуда басты рөл атқарады, мұғалімнің жұмысындағы маңызды аспект-инновация.

**ӘЛЕУМЕТТІК-ГУМАНИТАРЛЫҚ
ҒЫЛЫМДАРДЫҢ ДАМУЫНА ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

**ACTUAL PROBLEMS OF SOCIAL AND
HUMANITARIAN SCIENCES DEVELOPMENT**

Ақжанова А. Ш.
 «Тобанияз атындағы ЖББМ» КММ-нің тарих пәні мұғалімі, т.ғ.м.,
 Ақтау қаласы, Қазақстан Республикасы
akzhanova_96@mail.ru

МАҢҒЫСТАУ Өңірінде XIX ғасырдың ортасынан XX ғасырдың 30-жылдарына дейін жұмыс жасаған мұсылман мектептері

Мақалада XIX ғасыр аяғынан XX ғасырдың 30 жылдарына дейінгі Маңғыстаудағы оқу-ағарту ісінің даму тарихы, білім берудегі діни орталардың қосқан үлесі ғылыми дәрежеде зерттелген. Өңірдегі халықтың сауаттылық деңгейі және Патша үкіметінің халық ағарту ісін дамытудағы жүргізілген іс-шаралар, олардың ерекшеліктері көрсетілген.

Қазақ халқы ерте заманнан-ақ білімді де сауатты болуға ұмтылған, надандықты күлкіге айналдырған. Оқу-ағарту жұмысының тарихы елімізде ертеден басталады. Әсіресе, отырықшы аудандарда орта ғасырдың өзінде (VII – VIII ғ.ғ.) көптеген мектептер мен медреселер, діни білім беретін жоғарғы оқу орындары жұмыс жасаған. Ертедегі Исфиджаб, Тараз, Сайрам, Түркістан, Отырар, т.б. қалалардағы медреселер саны 84-ке жеткен. Олардың әрқайсысында мыңдаған шәкірт білім алған. XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында ислам дінінің ықпалы қазақтар арасында мейлінше күшейді. Ислам діни оқыту жүйесі қазақ даласында дәстүрге айналып, әр ауылда жоқ дегенде хат танытатын молда болғанын классикалық әдебиет өкілдерінің шығармасынан байқауға болады.

Бұл кезеңде Қазақстан аумағына патша өкіметі өзінің билігін әуелі Орта жүзден бастады. 1822 жылы хандық билік жүйесі жойылып, округтерді аға сұлтандар басқарды. Ал Кіші жүздегі билік жүйесі өзгерістері 1831 жылдан бастап жүзеге асырылды. Өлке халқының заңды түрде патшалық Ресейге бағыныштылығы 1840 жылдардан басталды. Сондықтан әкімшілік-аумақтық құрылымдар да патша өкіметінің ұлттық-мемлекеттік саясаты талаптарына сай негізделді. Билер мен сұлтандарды Орынбор шекаралық комиссиясы тағайындады. Патшалық Ресей Каспий теңізіне билігін жүргізу үшін 1846 жылдан бастап Түпқараған түбегіне Новопетровск бекінісін салып, бұл бекініс басында поселке аталып, кейіннен Форт-Александровск қаласы (04.06.1928 ж.) болды[1, 9 б].

Маңғыстау жұрты Қазан төңкерісіне дейін өз балаларын жергілікті жерлердегі мешіт-медреселерде оқытты. Онда олар араб-парсы тілдерін меңгерді, осы тілдерде сауат ашты. Өткен заманда ел арасында ғылым, дін, мәдениет, егіншілік, бағбандық дәстүрлері, Шығыс елдерінің білімін таратқан рухани ағартушылар арқылы келген.

Маңғыстаудың байырғы тұрғындарының алғашқы сауат ашу кезеңі сонау Бекет Мырзағұлұлынан (1750-1813) бастау алады. Бекет – данагөй, абыз-ағартушы, сәулетші, пірәдар. Ол Хиуадағы Шерғазы хан медресесінде Пақыржан қажыдан дәріс алғаннан кейін елге келіп, ұстаздық еткен. Адай елінің Қосқұлақтан өрбитін Бекет Мырзағұлұлының ағартушық қызметін халық өте жоғары бағалаған. Атаның алғашқы мешіті Арал теңізінен бергі Көкаланың құмында орналасқан. Одан соң Атырау облысының территориясында түрлі жерден мешіт ашқан. Ескі Бейнеудегі мешіті сол дәуірде өте ірі, күрделі ғимарат болған. Мешіттің сол жағында шәкірттер асханасы, оң жағында кітапхана және де қазірге дейін жақсы сақталған орталық бөлме – оқу залы болған. XIX ғасырдағы орыс зерттеушісі Э.Эверсман былай жазады: «Үстіртте таудан қашап жасалған мешіттер парсы, араб, татар жазуларымен безендірілген. Мұндай ескерткіш – зиратты Бекет төрт жерден қашаған. Оның бірі Маңғыстаудан қашық емес – Оғыландыда. Екіншісі – Бейнеуде, үшіншісі – Жем өзені бойында, төртіншісі – Арал теңізі жағасындағы Баялыда. Орыс зерттеушісі Алексеев 1853 жылы жазған «Солтүстік Үстірттің жағрафиялық сипаттамасы» деген еңбегінде «осыдан елу жыл бұрын (1803) Жемнің жоғарғы жағындағы Ақмешітті... Бекет... жазғы мекен ретінде салдырған екен. Осы мешітте Бекет ұл балаларды оқытып хат танытқан». Бекет ата халықты сауаттандыру, дін жолын уағыздау мен имандылыққа тәрбиелеу мақсатында уақытша мешіттер де ашқан[2].

Пір Бекетті үлгі еткен, тәлімгер санаған ағартушылар, ахун, ишандар мен молдалар аз болмаған. Солардың бірі әрі бірегейі – Ержан хазірет Төлегенұлы еді. Бекет атадан кейін өмір сүрген елге танымал дін қайраткерлерінің бірнешеуін атап өтер болсақ, Есек Абдолла хазірет, қырымқұл Әбді ахун, шоңай Шайқы ахун, Ыбырай ахун Құлбайұлы, бәли Нұрнияз ахун (қ.б.

1926 ж.ж), тастемір жары Айдар ишан (1848–1922 ж.ж.), бегей Тұрыс ишан, жаңай Шабар ишан Есенұлы (1860–1932 ж.ж.), Көркембай молда, кеңе жары Түйте молда, бәли Көкен молда, бектеміс жары Қарағұл, тоқтамыс жары Төлесін молда, Тұрыш ата (1832–1928 ж.ж.), Шабар ишан (1840–1928 ж.ж.), Шайхы ахун (1881–1959 ж.ж.), Оразмағамбет ахун (1882–1939 ж.ж.), сонымен қатар Абдолла хазірет Жаналыұлы (1856–1919 ж.ж.) имамды атап өтуге болады.

Алғашқы діни сауатын «Айдар ишан» медресесінен ашқан Төлегенұлы Ержан хазірет (1887-1966) бала кезден зеректігімен танылған. Ержан хазірет, үшін Бұхарадағы мәшһүр «Көкілташ» медресесіне жоғарғы діни білім алып, елге келген соң алған білімін үйретуге кіріседі. Жарқұдық деген жерде медресе салып, бала оқытады. 1929 жылы сол медресесін мектеп етіп ашуға үкіметке тапсырады. Ержан хазіреттің қызмет еткен тұсы Кеңес үкіметінің құрылып, дінге тыйым салынған сәтіне тура келгендіктен, діни білімді орны келгенде жасырын түрде үйретуге мәжбүр болады. Діни білімді тек ауызекі үйретіп қана қоймастан қағазға да түсірді. «Ғалымның хаты өлмейді» демекші, Ержан хазіреттің өз қолымен жазған қолжазба еңбегі «Өсиетнама, ұрпаққа аманат» атымен биылғы жылы жарық көріп, көпшілікке жол тартты. Бұл еңбекте діни рәсімдердің қалай атқарылуы тиіс екені және мұсылман баласы білуі тиіс 40 парыз қамтылған. Хазіреттің бұдан бөлек ауқымды екінші қолжазбасы «Ілімнің бұлағы – тақуалық қайнары» атымен жарық көрді. Бұл еңбек – біз үшін өте құнды. Ислам дінінің алғышарттары мен күнделікті мұсылман баласының білуі әрі орындауы тиіс амалдар жайында тұшымды етіп баяндайды.

Маңғыстау қазақтарының бірқатары Хиуа хандығымен тығыз байланыста болған және сондағы діни орталықтарына балаларын оқытқан. 1825-26 жылдары Үстіртті зерттеген алғашқы орыс экспедициясының бастығы Ф.Ф. Берг жергілікті қазақтармен мұсылман тілінде хат жазысып, түсіністік тапқанын жазған[1,10 б].

XIX ғасырдың ортасы мен XX ғасырдың басындағы Маңғыстау аймағындағы мешіттер туралы айтсақ, олардың дін таратудағы рөлі зор болған. Мешіттердің қасында қорымдар мен құдықтың кездесуі сол аймақта үлкен елді-мекендердің болғанын көрсетеді. Мешіттер көбінесе қыш кірпіштен жасалған, ұлу тастармен салынып шебер қаланған. Кейде ағаш бағаналар қолданылған. Мешіттерде құбылаға қаратылған михрабтары болған және олар жақсы сақталған. Бөлмелері көп болған, терезелі жарыққа май шамды пайдаланған. Мешіттер көбінесе су көздері бар жерлерде орналасқан. Мұның өзі діни тұлғалардың бау-бақша өсіруіне әсер еткен. Мешіт жанынан ашылған медреселерде ел балалары ахун, хазірет, ишаннан діни білім алып, шатырхат алған. Жалпы діни ұстаздар көбейген сайын Маңғыстау мен Үстірт жерінде діни дәріс беру күшейе түскен. Осы өңірдегі дәстүрлі жерасты мешіттері жартастан ойылып салынған. Намаз оқитын бөлмесі және шам, не кітап қойған орындар бар. Қылуат деп аталатын жерасты мешітіндегі молданың жеке демалатын жері байқалады. Діни тұлға қасиетті рамазан айындағы 30 күн оразада 10 күнін қылуат бөлмесінде жеке өзі отырып құлшылық қылып, Аллаға дұға қылады екен. Көбінесе мешіттің ішінде Алла, Мұхаммед деген жазулар және таңбалар кездеседі. Жергілікті мешіттер бір-біріне ұқсас болып келеді.

Маңғыстау түбегінде көптеген мешіттер мен медреселер халықтың игілігіне қызмет еткен. Білім ордаларын жергілікті халық қаржыландырған. Мысалы халықтан түсетін бітір-зекет, әрбір саналы азаматтың қайырымдылық акциялары осыған жұмсалған. Тұщықұдықтағы Айдар ишан мешіті ашылғанда Дәулеталы Қоштай оған 72 қой мен екі жылқы байлаған. Мешіттерді, мектептерді қора-қора малы бар ауқатты кісілер өз есебінен салдырып, халық игілігіне берген. Мысалы, Маңғыстау ауданы Оңды ауылына қарасты Мырзайыр, Басқұдық қоныстарындағы мешіттерді Мединев Бекарыстан деген кісі өз қаражатына салдырған. Сол кісінің салдырған мешіттерінде өзіне қараған ағайын жуықтарынан басқа да, көрші отырған шаруалар да балаларын оқытып, қайырын көрген[2.1166].

Маңғыстаудағы оқу-ағарту ісінің қалыптасуы мен дамуы туралы «Маңғыстау мұғалімдері» энциклопедиясында («Арыс» баспасы, Алматы қаласы, 2013 ж.) XX ғ. басында ресми тіркеліп, ағартушылықпен айналысқан діни қайраткерлердің тізімі берілген. Тізімде 164 адам бар. Осы тізімдегі 34-ші нөмірде тұрған Оразмағамбет Тұрмағамбетұлы туралы: «Тұрмағамбетов Оразмағамбет (1881-1942 ж.ж.) Көрпе ауылындағы ұстаз, Көне Ургеніш, Хиуа, Бұхара қалаларындағы діни оқу орындарынан білім алған, түрікше, арабша сауатты, әкесінің медресесі жанынан дәрісхана, кітапхана бөлмелерін ашып, ғылыми пәндер (табиғаттану, арифметика т.б.) негізінде бала оқытқан» деп мағлұмат берген.

Оразмағамбет қызметінің үлкен бір қыры – бұл оның ағартушылығы. Ірі діни қайраткер, Алаш қайраткері, Бомбейден инженер оқуын тәмамдаған ол 1903 жылы ауылға келіп, балаларға араб әліппесінен дәріс берді. 1919 жылы ағайындарға асар айтып, жергілікті құрылыс материалдарын пайдаланып Қызылсу ауылында мектеп-медресе салып, сол төңіректегі ел-жұрт балаларына араб әліпбиін, табиғаттану, арифметика сияқты пәндермен қатар орыс тілін оқып-

үйренуге жағдай туғызады. Себебі Оразмағамбет орыс, түрік, ағылшын, парсы, араб, үнді тілдерін жетік меңгерген еді. Бұл мектепте арнайы дәрісхана және кітапхана бөлмелері болған. Онда балалар 1930 жылға дейін оқыған. Ұлт тарихында тұңғыш мектеп ашқан Жәңгірханның, Ыбырайдың есімі қандай болса Маңғыстау үшін «Оразмағамбет мектебінің» орны жоғары. Себебі, аталған қасиетті білім ордасы айтулы да белгілі азаматтар түлеткен данқты мектеп.

Ақтау-Атырау темір жолы бойындағы Манашы сайында Ақбота Көркембай мешіті, Тұщықұдықтың күншығыс жағындағы Көкімбет медресесі сияқты т.б. білім ордалары – бізден бұрын өткен ұрпақтың оқып, білім алуына игі ізденістер жасаған жандардың, жанқиярлық еңбегі мен жоғары адамгершілігінің куәсі. Әсіресе, 26 бөлмелі (18 шағын және 12 ірі күмбезді) Ақбота Көркембай мешіті сәулет өнерінің жауһары деуге болады. Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы, Бейнеу селосынан 40 км оңтүстік-батыс бағытта, Манашы сайы бойында орналасқан. Ол Маңғыстау өлкесінің XIX ғасырдағы салынған құрылыстарының ішінде ең ірісі, әрі сәулет жауһары болған мешіт. Жергілікті ауқатты - бай Ақбота Жеменейдің тапсырысымен салынған. Мешіттің жоспары 22 бөлмелі тік төртбұрышты құрылыс, төбесінен 28 күмбез шығарылған. 1991 жылы мешітке қайта жөндеу жұмыстары жүргізілген, қабырға мен күмбездің құлаған жерлері қалпына келтіріліп, қоршау жасалған. А.М.Қоғалбаева (1992 ж.) «Көшпелілердің мәдени мұрасының мәселелері бойынша ҚазҒЗИ»-нің экспедициясы (2007 ж.) зерттеген. Алғаш рет 07.01.1993 жылы облыс әкімінің №362 шешімімен мемлекеттік қорғауға алынған. Қазіргі таңда Маңғыстау облысы әкімдігінің 2010 жылғы 28 шілдедегі №279 қаулысы бойынша жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізіміне енгізілген[3].

Көркембай мешіті 1928 жылға дейін білім ордасы аталып, онда ел балалары мұсылманшылықтан дәріс алған. Мешітте атағы елге танылған Абдолла хазірет, Шәудір ишан, Қарақалпақ Мәткәрім, т.б сабақ берген. Большевиктер тарапынан қуғынға ұшыраған Бектұрлықлы Көркембай ахун мешітін жабуға мәжбүр болып, өзі Тәжікстан жеріне қоныс аударады. Қай жылы қайтыс болғаны, қайда жерленгені туралы ақпарат жоқ.

Көркембай ахун мешіті

Маңғыстауда білім берумен танымал Торым құдығы жанында орналасқан Естұрлы мешіті бар. Ұзындығы 14 метрден асатын тастан ойып салынған мешіт үш секцияға бөлінген. Ұзақ жылдар қызмет еткен мешітте танымал ұстаз ретінде Ізімбергенов Нығметті, Мағаз ахунды атай аламыз. Мешіттер мұсылмандардың рухани өміріне, тұрмыс-тіршілігіне әсер етті. Мұрағат деректерінен жас балаларды оқытумен айналысатын жеке молдалар болғанын көреміз. Медресе болмаған жағдайда молданың жеке үйі білім беруге арналды. Бұл қызметі үшін молдалар үкіметтен де халықтан да тұрақты жалақы алмай, Алла жолында білгенімен бөлісетін. Ауыл азаматтары азық-түлікпен, не қолында бар төрт мүлікпен қамтып отыратын.

Қажы, ахун, имамдардың көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан қазақ ауылдарында «дала мұғалімі» ретіндегі орны қашанда биік болды. Арнайы салынған мешіт пен медреселер қазақтың барлық ауылдарында бірдей бола бермеген. Көшпелі ауылдарда діни тұлғалар бірге көшіп, молданың үйі мешіт пен мектептің рөлін атқара берген. Жайлауда молданың киіз үйі немесе арнайы тігілген киіз үй мектеп мешіттің қызметін атқарған ауылдар жиі кездесті. Қазақтар балаларын молдаға оқуға берерде «еті сенікі, сүйегі менікі» деп, баласының білім алуына ерекше көңіл бөлген. Қажылардың, имам, молдалардың ағартушылық қызмет етуі,

әсіресе орталық қалалардан алыс аймақтарда, жайлау, қыстаулардан мешіт-медреселер құрылысын салдырту, оны ұстап тұру оңай болмаған.

Сол заманның үрдісіне сәйкес бабаларымыз Бұхара мен Самарқандқа, Хиуа мен Уфаға барып жоғары діни білім алды. Біздің қоғамда медресені тәмамдап келген адамға деңгейіне қарап түрлі атау берілген. Мәселен, «абыз» (хафиз), «ахун», «молда», «хазірет» дегендей. Хазірет – жоғары білімді дін иелеріне берілетін дәреже. Мұхаммед пайғамбардан кейінгі 4 халифаның бірі Али қазаққа «Әзіреті Әли» деген атпен мәлім. Хазірет лауазымы аймақтық діни басқарма өкіліне де берілген. Ахун – мүфтиден кейінгі атақ. XVIII ғасырдың екінші жартысынан бастап қазақ даласында қолданылған діни лауазым. Себебі XVIII ғасырдың екінші жартысында Бұхар хандығындағы ең жоғарғы діни лауазым ахун болды. Мүфтидің шарият бойынша айтқан шешімі ахунның келісімінсіз жүзеге асырылмаған. Бүгінгі күні «Ахун» деген діни лауазымның орнына «наиб мүфти» лауазымы енгізілген. Ишан – халық арасында сауат ашу ғибадат айту қызметін атқарып жүрген діни сауатты адамға берілетін діни атақ. «Әулие» деген сөздің баламасы. Сопылық мектептің жетекшісі[4].

Медреселер білім беру мен оқу дәрежесіне қарай 4 сатыға бөлініп, оқу мерзімі 12-13 жылға созылған: Бастауыш медресе – ибтидаия деп аталды. Оқу мерзімі – 4 жыл. Рушдия, оқу мерзімі – 3 жыл; Иғдадия – жоғары оқуға дайындық, оқу мерзімі – 3 жыл; Ғалия – жоғары білім беретін саты. Оқу мерзімі – 3 жыл. Ғалияны бітірген шәкіртке «ахун», «молда», «халфе» немесе «мударрис» деген атақ берілген.

Кеңес өкіметі жылдары қазақ халқын ағарту бағытындағы мұсылман мектептерінің рөлі әдейі төмендетіліп, еңбектері жоққа шығарылып келді. Олар діни фанатизм ошақтары ретінде сынға ұшырап, мүлде есепке алынбады. Ал тарихи шындыққа жүгінсек, ислам қағидаларын оқытқан мұсылмандық мектептердің құнды тәлімдік тәжірибесі, ұстанымдары мен бай тарихы болған. IX-XIII ғасырларда өмір сүрген Жүсіп Баласағұн, Махмұд Қашқари, әл-Фараби, Ахмет Иүгінеки, Қожа Ахмет Иассауилер мұсылман мектептерінен білім алған кемеңгерлер еді.

Жалпы, қазақ жерінде Қазан төңкерісіне дейін мұсылман мектептерінің «қадим» және «жәдат» деп аталатын екі түрі жұмыс істеген. Біз сөз етіп отырған «Қадим» мектептерінде оқу араб тілінде жүргізіліп, діни білім берілді. Оқу мерзімі 4 жыл, оқуға балалар 7 жастан қабылданған. Оқушылар сауат ашу жолын 28 араб әрпін жаттаудан бастаған. Сол кездегі мектептің бірінші оқу құралы ретінде «Иман шарт» пайдаланылған. Екінші оқу жылы «Әптиек»-құранның жетіден бір бөлігі оқытылған. Әптиектен кейін Құранның өзі оқытылған. Бұлардан басқа «Бадауам», «Ахирзаман», «Қырық хадис» атты араб және түріктілдеріндегі кітаптар қолданылған. Сонымен қатар жекелеген мектептерде шығыс ойшылдары Фирдоуси, Низами, Науаи шығармалары да оқытылған.

Мұсылмандық оқу орындары – мектептер мен медреселер және оларда оқыған шәкірттер саны туралы мәліметтер толық, әрі анық еместігіне қарамастан, мұрағат деректерінен олардың жылдан-жылға өскенін көреміз.

1870 жылдан бастап патша үкіметінің бастамасы бойынша медреселерде міндетті түрде орыс тілінің негіздерін үйрету енгізілді. XIX ғасырда Қазақстанда жүрген өзгерістер Маңғыстау өңіріндегі білім беру жүйесін де қамтиды. 1897 жылы жүргізілген Ресей империясының Бірінші халық санағының санақ қағазында ана тілі, оқи білуі мен оқыған жерін көрсету қажет етілген графалар болды. Сауаттылық деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін графада үш сұрақ белгіленді: орысша сауаттылығы, басқа тілдердегі сауаттылығы және бастауыштан жоғары білім алғандығы туралы. Сауаттылығы жағынан басқа ұлттарға қарағанда орыстар жоғарғы көрсеткіш көрсетті – 26,6%-ы сауатты болды. Алайда олардың арасында басқа тілдегі сауаттылар болмады. Екінші кезекте татарлар, үшінші орынды қазақтар иеленді: 86005 қазақ немесе бүкіл қазақтардың 2,7%-ы сауатты деп есептелінді. Қазақтар арасында арабша сауаттылар болды, бірақ, мұндай адамдар саны нақтыланбады. Маңғышлақ уезі бойынша сауаттылар 1375 адам (уездің 2,0%), соның ішінде «орысша сауаттылар» 878 адам, «басқа тілде сауаттылар» 497 адам, «бастауыштан жоғары білім алғандар» 42 адам болды. Маңғышлақ уезіндегі сауаттылық деңгейі 1897 ж. санақта төмендегі көрсеткіштермен сипатталады: 63 795 қазақтың 504-і сауатты (облыстағы қазақтардың 0,8% ғана), оның 52-сі орысша сауатты (50 ер адам, 2 әйел адам), 456-сы басқа тілдерде сауатты (451 – ер адам, 5 – әйел адам). Соның ішінде 1 қазақ бастауыштан жоғары білімді деп есептелінген[5].

Маңғыстау уездік басқармасының есебінде мұсылман балаларын оқытатын 26 медресе болғаны көрсетіледі. Түпқараған болысында – Басқұдық, Тарталыда; 1-Бозашы болысында Шетпе, Бүліш, Тасорпада; 1-Бозашы болысында – Бесбұлақ, Шөбір, Тұщықұдық, Шотан, Қолшы, Жармыш, Иткелді, Қаламқаста; Түрікмен болысында Ақшұқырда; Маңғыстау болысында – Сұмса, Ақтөбе, Жарма, Қойлан, Гунин, Жыңғылды, Жағыш, Ақпан, Сенек, Тасқұдық, Форт-

Александровск, Қаражарда. Оларда 7-20 жас аралығындағы ер балаларды оқытады. Оқитын пәндері – түрік тілі, арапша сауат ашу, хат тану, құран. Ал, 1892 жылғы мәлімет бойынша, Маңғышлақ уезінде 34 медресе болды. Онда 492 оқушы (оның 322 – ер, 170 – әйел) оқыды[1. 116] Сонымен, 1870 – 1900 жылдардың мәліметтеріне сүйене отырып, Маңғыстау жерінде 30-ға тарта мұсылман мектептері жұмыс істеп, жылына онда орта есеппен 300-ге тарта бала оқу бітіріп отырған деуге болады.

Патша үкіметінің бұйрығымен Орта Азияны отарлау саясатын жүргізген орыс инженері генерал К.П. Кауфман білім беру саласына да ерекше көңіл бөлді. 1874 жылы тек Түркістан округінің өзінде 60 мектеп ашылған. Бұл саясаттың Закаспий облысындағы Маңғыстау өлкесіне де ықпалы болғаны анық. 1868 жылы Форт-Александровскіде орыс тілінде оқытатын тұңғыш мектеп ашылды. Ол «бір сыныпты уездік училище» деп аталды. Ондағы оқу мерзімі үш жылға созылды. 1878 жылы уездің орталығы Форт-Александровскіде екі мұсылман мешіті салынды, бірі Әлжан ишан қажы Баймырзаұлының салдырған қазақ мешіті, екіншісі Халмұхамедұлы Өтемұрат ахунның салдырған түрікмен мешіті[1. 106].

1887 ж. 20 тамызда Маңғыстау болысы Маңғыстау уезі басқармасының атына жазылған бір баянжазда: «Болыстар кірісінде 22 медресе болған. Оқу парсы, араб, татар тілдерінде жүреді. Қыз балалар тек намаз оқуға ғана қатысады», - деп жазылған.

XIX ғасырдың аяғынан бастап Қазақ даласында мешіт те, діни тұлғаларда көбейді. Исламдық фанатизмнің өріс алуынан сескене бастаған Ресей патшалығы елде мешіттер салуға тыйым салғандығын мұрағаттағы әкімшілік құжаттары растайды. Іс жүзінде рұқсатсыз мешіт салынғандарды заңнаманың 1073 қылмыстық қудалау бабы бойынша жергілікті басқару әкімшілігі арқылы жазалап отырған. 1891 жылы 28 ақпан айында ПМ-гі Торғай облысының әскери губернаторы қазақ Тлеубердиевтің рұқсатсыз тұрғызған мұсылмандық ғибадатхана үйін жабуға және жазалауға рұқсат берген [425, 4-п.]. 1073-бабының 2-бөлімінің дәл мағынасына сәйкес Торғай облысындағы бастықтардың рұқсатынсыз салынған мешіттерді белгілі бір шараның бұзылған тәртіпті қалпына келтіру үшін қаншалықты қажет болатынына қарай, түзетуге, басқа орынға ауыстыруға немесе мүлдем жабуға жатады деп тануға болады делінген[4].

Қорыта келе, Қазақ жерінің батыс өңірінде XIX – XX ғасырдың бас кезінде қажылар, діни ағартушылар ашқан мешіт медреселер, Кеңестік үкіметтің орнауы әсерінен діни қудалауға ұшырып, өздерінің қызметін біржола тоқтатуға мәжбүр болған. Қазіргі таңда ескі мешіт пен медреселер орны жартылай құлап, жартылай сақталып, ашық аспан асты ескерткішіне айналды. Қазақстанның батыс өңірінде әр рудан шыққан діни тұлғалар өзге шет елден білім алып, елге келіп мешіт салып қызмет жасаған. Демек, Хиуа, Бұхара, Самарқанд т.б, медреселерден білім алған ахун, ишан, хазіреттер елге келіп мұсылманшылықты дамытқан. Мешіт мен медреселердің көбеюінен қазақ балаларының өз елінде білім алуына жол ашылды. Мешіттер болған жерде қоныстар, елді-мекендер мен құдықтар болған. Бір-бірін ағартушылыққа, білімге шақырып бөліскен. Жалпы алғанда мешіттер өз жұмыстарын 1930-шы жылдарға дейін жүргізіп келген. Тоталитарлық Кеңес өкіметінің күшеюімен, атеизм саясатының толық жүргізілуімен мешіттердің тағдыры күрт өзгеріп, жабылуға мәжбүр болды. Діни тұлғалар қуғындауға ұшырап, репрессияға ұшырады, біразы атылды және репрессияланды. Тірі қалғандары Иран, Ресей, Түркіменстан, Өзбекстан, Қарақалпақстан, Ауғанстан және т.б. елдерге еріксіз көшіп кетті.

Халықтың білім деңгейі – ұлттық мәдениеттің, ұлттық сана дамуының ең басты көрсеткіші, XIX-XX ғасырдың алғашқы жартысындағы Маңғыстау халқының білім алу үрдісі тарихи белестерге сай өсу бағытында болғанын тарихтың өзі дәлелдеп отыр. Білім – жеке адамның әлеуметтік-экономикалық үрдістерге тиімді араласуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады. Заманға сай білім алу және озық технологияларды игеруге мүмкіндік беретін білім берудің тиімді инфрақұрылымын жасау өзінің өзектілігін ешқашан жоймайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Маңғыстау мұғалімдері: Энциклопедия. – Алматы: «Арыс» баспасы, 2013. – 480 б. ҚОММ, 40-қор, 1-тізбе, 401-іс, 89-118-бб.
2. Маңғыстау энциклопедиясы. – Алматы: Атамұра, 1997. -384б
3. Қазақстан Республикасының тарихи-мәдени ескерткіштерінің жинағы. Маңғыстау облысы. – Өскемен: AsT prime, 2012. -600 б.
4. Сабырғалиева Н.Б.Қазақстанның батыс өңірлеріндегі дәстүрлі ислам өкілдерінің руханиағартушылық қызметі (XIX ғ. екінші жартысы – XX ғ. басы)

<https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder17928/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%9D.%20%D0%A1%D0%B0>

5. Қамиева Г.Б. КМТИУ ХАБАРШЫСЫ №1(31)-2017 ///Маңғыстаудағы оқу-ағарту ісінің даму тарихы(XIX ғасыр – XX ғасырдың бірінші жартысы) https://ysj.yu.edu.kz/wp-content/uploads/2020/01/vestnikyu_31-2017.pdf

Акжанова А.Ш.

МУСУЛЬМАНСКИЕ ШКОЛЫ, ДЕЙСТВУЮЩИЕ В МАНГЫСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ С СЕРЕДИНЫ XIX ДО 30-Х ГОДОВ XX ВЕКА

В статье научно изучена история развития образования в Мангистау с конца XIX по 30-е годы XX века, вклад религиозных кругов в образование. Обозначены уровень грамотности населения региона и деятельность, проводимая царским правительством по развитию народного образования, их особенности.

Akzhanova A.Sh.

MUSLIM SCHOOLS OPERATING IN THE MANGYSTAU REGION FROM THE MIDDLE OF THE 19TH TO THE 30S OF THE XX CENTURY

The article scientifically studies the history of the development of education in Mangistau from the end of the 19th to the 30s of the 20th century, the contribution of religious circles to education. The level of literacy of the population of the region and the activities carried out by the tsarist government to develop public education and their features are indicated.

ӘОЖ 37

Байтұрбаева Б.Т.

Шилібастау орта мектебі МДШО КММ, Алматы облысы, Қазақстан Республикасы
shara_as69@mail.ru

ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДА АКТ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК БАҒЫТЫ

Тарих ұлттық өзіндік сана-сезімді және адамгершілік этикалық нормаларды қалыптастыра отырып оқытудың дүниетанымдық негізін қалыптастырады. Тарихтың басқа пәндермен өзара байланысы талдау, жинақтау сияқты ортақ логикалық таным-әдістердің қолдануға мүмкіндік береді. Тарих сабағының маңызды мақсаты – өмірге қадам басқан адамның әлеуметтенуіне, яғни оның тұлға ретінде өзін-өзі анықтауына, қоғамдағы орнын, тарихи тамырын түсінуіне ықпал ету.

Тірек сөздер: тарих – ғылым, тарих негіздері, отансүйгіштікке тәрбиелеу, эстетикалық тәрбие, оқушылардың ой-өрісі, өз бетімен жұмыс істеу дағдылары, ауызша баяндау, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;

Тарихи білімді адам ғана өзі өмір сүрген қоғамдағы орнына, атқаратын қызметін дұрыс анықтай алады. Сондықтан да дүние жүзіне белгілі ойшылдардың, ғұлама ғалымдардың тарихтың маңызы туралы айтылғандары жоқ. Әбу-Насыр Әл Фараби «Тарихты білмей - өткенді, қазіргі жағдайды, келешекте болжау қиын» - десе, А. Байтұрсынұлы «Сөздің ең ұлысы, ең сипаттасы -тарих» -деп өте жоғары баға берген.

Қазіргі қоғамды дамытудағы басым бағыттардың бірі оқытуды ақпараттандыру процесі болып табылады. Бүгінгі таңда тарих сабақтарын өткізу немесе дайындау кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданумен ешқашан кездеспеген мұғалім табылуы екіталай, өйткені ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу адам қызметінің тиімділігін арттырады, сондай-ақ осы қызметті әртараптандырады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушыларға уақытты үнемдеп қана қоймай, оқу процесін қызықты етуге мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар ең маңызды дидактикалық принципті-көрнекілік принципін жүзеге асырады. Акт ұсынған нысандар ақпараттық, түрлі-түсті және процестерді егжей-тегжейлі қарастыруға мүмкіндік береді, ал білімнің нақты өмірге жақындығы бұл білімді неғұрлым түсінікті етеді.

Қазақ тарихы пәнін оқыту-оқытуда заманауи, интерактивті әдістер мен технологияларды белсенді пайдалану. Әрине, бүгінгі тақырыпты талқылау кезінде мұғалімнің кәсіби дағдылары, оның оқыту әдістері мен қолданылатын педагогикалық технологиялар бірінші орынға шығады,

нәтижесінде олар оқушылардың пәнге, мектепке деген қызығушылығы мен ынтасын арттырады. Олар оқу іс-әрекетінің репродуктивті формаларынан тәуелсіз, шығармашылық жұмыс формаларына көшуге, оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыруға және әртүрлі ақпарат түрлерімен және оның көздерімен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға назар аударуға мүмкіндік береді. Соңғы мультимедиялық технологиялар сізге ауызша сөйлеуді тез және тиімді меңгеруге, дұрыс айтылымды орнатуға және еркін сөйлеуге үйретуге көмектеседі.

АКТ-ны сабақта қолдану қазақ тарихы сабақтарының білім сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады. Соңғы жылдары мектептерде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі жиі көтеріліп келеді. Бұл жаңа техникалық құралдар ғана емес, сонымен қатар оқытудың жаңа нысандары мен әдістері, оқу процесіне жаңа көзқарас. Қазақ тарихын оқытудың негізгі мақсаты оқушылардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру және дамыту, оларды сол пәнді жете білуге үйрету болып табылады. Осылайша, білім беруде заманауи технологияларды қолдану оқушылардың жеке басын қалыптастыру үшін қолайлы жағдай жасайды және қазіргі қоғамның қажеттіліктеріне жауап береді. Интернеттің ақпараттық ресурстарын пайдалана отырып және оларды оқу процесіне біріктіре отырып, сабақтарда бірқатар дидактикалық міндеттерді барынша тиімді шешуге болады:

а) күрделілігі әртүрлі деңгейдегі тікелей желілік материалдарды пайдалана отырып, оқыту дағдылары мен біліктерін қалыптастыру;

б) мұғалім мен оқушылардың бірі ұсынған желілік материалдарды проблемалық талқылау сөйлеу дағдыларын жетілдіру;

в) серіктестерге жеке немесе жазбаша жауап беру, рефераттарды, жұмыстарды, серіктестердің бірлескен қызметінің басқа эпистолярлық өнімдерін дайындауға қатысу арқылы жазбаша, ауызша сөйлеу дағдыларын жетілдіру. Сабақтарда ақпараттық технологияларды қолдана отырып, әртүрлі жұмыс түрлерін үйлестіру оқушылардың мотивациясын дамыту мәселесін шеше алады.

Бүгінгі таңда өз қызметінің мазмұнын жаңарта алатын, ақпаратты таратушы ғана емес, сонымен қатар білім беру процесін ұйымдастырушы рөлін алатын, өзінің бірегей шығармашылық жолын іздеуге белсенді қатысатын инновациялық педагогқа деген қажеттілік артып келеді. Ал Шығармашылық бұл ерекше, қайталанбас және қайталанбас әрекет. Ақпараттық технологиялар жағдайында тарих сабақтарында оқу ақпаратын меңгерумен байланысты түрлері;

1) Қабылдау кезеңі ретінде эмпирикалық қызмет;

- монитор экранында фонға назар аудару;
- фонда жекелеген тапсырмаларға назар аудару;
- нақты тапсырмалар мен бөлінген тақырыпшаларды сипаттау;
- тақырыпты кешенді бейнелеу;

2) тапсырмаларды көрсетуге бағытталған эвристикалық қызмет

- абстрактілі ойлау;
- түрлендіру жолдарын іздеу;

3) түрлендіруге және жаңа білім алуға бағытталған репродуктивтік қызмет;

- тандалған тақырып бойынша ұсынысты өзгерту;
- тақырыптардың үйреншікті түрлерін жасау;
- бағалау;

4) дағдыны қалыптастыру бойынша практикалық қызмет

- таныс жағдайда дағдыны қолдану;
- таныс емес жағдайда дағдыны қалыптастыру осы кезеңдер бойынша сынып оқушыларының сабақта оқу іс-әрекеті қалыптастырылады және белсенді іс-әрекетке ұмтылады.

Бұл әр оқушының жаңа білім алуына, дербес компьютер мен мұғалімнің көмегімен өзара түсіністік ортасында сабақтарда танымдық іс-әрекетті дамытуға айтарлықтай ықпал етеді және оқушының танымдық, тілдік құзыреттілігін қалыптастыру бойынша бірлескен жұмыс деңгейін арттырады. Компьютерлер мен интерактивті тақтаны тілдік құзыреттілікті, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту құралы ретінде пайдалану зияткерлік, эстетикалық және ақпараттық сауаттылықты арттыруға ықпал етеді, ал көрнекі құрал ретінде пайдалану оқу-танымдық процестің тиімділігін арттырады. Тарих сабақтарында ақпараттық технологиялар арқылы берілетін білім оқу материалын жүйелі түрде беруге, ақпаратты көруге, есте сақтауға, оқуға қатысуға, оқушылардың қарым-қатынасты меңгеруге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологияларды пайдалану кезінде, әдетте, нақты өмірлік жағдайлар жасалады, бірлескен шешім ұсынылады, рөлдік ойындар қолданылады, бұл қарым-қатынас дағдылары мен

дағдыларын қалыптастыру процесінде жеке белсенді позицияны қалыптастыруға жағдай жасайды

Бекітеді, сыни ойлауға үйретеді. Демек, оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізу тілді оқытуда тиімді. Тыңдау және бақылау құралдары тұжырымдамасында оқыту келесідей орналасады: тыңдау-сөйлеу-оқу-жазу. Оның ішінде ауызша қабылдау (тыңдау және сөйлеу) әрқашан алға шығады. Тыңдау , көру құралдарының арасында оқытудың барлық кезеңдерінде қолдануға болатын аудио құралдар, радио және теледидар бағдарламалары, диалогтар және т.б. бар.

Аудиоматериалдар сабақта келесі мақсаттарда қолданылады:

- біріншіден, қажетті ақпаратты қатты әсермен жеткізеді;
- екіншіден, оқушының байқағыштығы мен талдау дағдыларын жетілдіреді;
- үшіншіден, өз пікірін, ойларын тұжырымдауға үйретеді. Таспадан тыңдалған ақпарат бойынша сұрақтар қою - ең тиімді әдіс, өйткені оқушы мәтінді қолдана отырып, сұраққа дұрыс жауап беруі керек.

Біртамен тыңдайды және мәнін түсінуге тырысады. Мысалы, оқушылардың аудио мәтіннің жалпы мазмұнын түсінуін тексеру үшін:

а) ақпараттың мазмұнына байланысты сұрақ қою;

б) аудио мәтіннің мазмұнына сәйкес келетін бірнеше тапсырмалар беру;

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін жұптық, топтық тапсырмалар беріледі. Оқыту процесінде ақпараттық технологияларды пайдалану білім беру сапасын жақсартуға ықпал етеді. Сабақ барысында ақпараттық технологияларды қолданудың артықшылықтары түрлі-түсті иллюстрациялар, ұлттық музыка, анимация есте сақтау процесінде тиімді.

Жаңа технология – іс-әрекетте, оқыту барысында жүзеге асатын педагогикалық жүйе, дара тұлғаны жетілдіруге, белгілі бір мақсатқа жету жолында арнайы ықпалды ұйғаруға қажетті байланысқан әдіс-тәсілдер. Жаңа технологияларды яғни оқытудың белсенді әдіс –тәсілдерін қолданудағы басты мақсат – оқытуды ізгілендіруі, оқу құралдары оқушылардың өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек. Мәселен: ойын технологиясы, проблемалы оқыту технологиясы, сын тұрғысынан ойлау , деңгейлік саралау технологиясы, оқытудың компьютерлік технологиясы, дамыта оқыту ,модульдік оқыту,тірек белгілер арқылы оқыту,жас ерекшелігіне қарай оқыту, т.б. Қазіргі уақыт талабы осы әдіс-тәсілдерді мұғалім өзі саралап, оқушы жас және дербес ерекшелігіне қарай, сабақ мақсат міндетіне қарай тиімді қолдануды талап етеді.

Мұғалімнің сабақта оқушыларға ерекше жеке көзқарас табуы маңызды: күштеп емес, оны оқуға ынталандыру керек. Қазіргі кездегі білім берудің басты міндеттері - мектеп бітірушіні тұрақты білім жиынтығымен қаруландыру емес, оның бойына өмір бойы білім алуға деген қабілет пен құштарлықты қалыптастыру. Оқытудың белсенді әдісі ХХІ ғасырдағы білім беру міндеттерін сындарлы орындауға көмектеседі. Сабақта тарихи дереккөздерді зерттеуге (зертханалық жұмыстар, практикумдар т.б.), тарихи жағдайларды қарастыруға, тарихи оқиғалардың нұсқаларын салыстыруға және бағалауға байланысты сабақ формаларын қолдану маңызды. Оқытудағы белсенділік тәсілімен дәстүрлі аралас сабақ «сауалнама - мұғалім жаңа білімді жеткізеді – оқушылар оны бекітеді» формуласына қысқартылған жоқ, оны мектеп оқушыларының өзіндік жұмысының әртүрлі түрлерінің жиынтығы ретінде құруға болады. [2,5].

Тарихи материалды, дәуірлерді, процестерді, ауқымды оқиғаларды кезеңділіктерді қамту тұрғысынан маңызды сипаттамаларға келгенде бүкіл сыныптың өзіндік жұмысы қолайлы. Сонымен қатар, ұжымдық қарастыру әртүрлі анықтамалық нүктелерді, кезеңдік немесе бағалау критерийлерін және пікір алмасуды толық көрсетуге және салыстыруға мүмкіндік береді. Сонымен бірге дереккөздердің жекелеген үзінділерін, тарихшылардың еңбектерін талдауға байланысты тапсырмалар әр оқушының өзіндік білім алу жолымен жүретін жеке жұмыстарға пайдалырақ болады.

Сыныптағы оқушылардың іс-әрекетінің кейбір формалары:

1. Негізгі жазбаларды жоспар, сызба, график, диаграмма, сызба т.б. түрінде құрастыру. Ол оқу ақпаратын жүйелеуге, оны логикалық реттілікпен орналастыруға, ең бастысын бөліп көрсетуге, өз ұстанымын дәлелдеуге, білім мен дағдыны тәжірибеде бекітуге мүмкіндік береді.

2. Салыстырмалы және жалпылама кестені толтыру , ол салыстырылған фактілерді талдау және салыстыру және тарихи оқиғаларды жалпылау нәтижесі болады.

3. Өмірбаяндық мәліметтерді құрастыру - тарихи тұлғаларға сипаттама. Жеке тұлғаның іс-әрекетіне тарихшылар мен замандастардың берген бағасы негізінде балалар өзіндік дәлелді баға беруге үйренеді.

4. Тарихи картамен жұмыс. Оқу іс-әрекетінің бұл түрі белгілі бір оқиға, құбылыс, процесс туралы жүйеленген тарихи ақпаратты алуға ғана емес, сонымен қатар тарихигеографиялық кеңістікте шебер бағдарлауға мүмкіндік береді.

5. Тарихи дереккөздерді (құжаттарды) талдау. Тарихты зерделеу процесінде: талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, бағалау және тарихи фактілерді әртүрлі түсіндіруге сыни көзқараспен қарау сияқты тәрбиелік дағдыларды қалыптастыруға ықпал ететін танымдық әрекеттің жетекші түрлерінің бірі.

6. Хабарлама, баяндама, реферат дайындау және орындау. Оқу іс-әрекетінің бұл түрі ізденімпаздық және талдау жұмысы дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, өз бетінше ізденіс нәтижелерін жазбаша түрде сауатты құрастыруға үйретеді.

7. Достың жауабын қайталау. Бұл жұмыс белгілі бір критерийлер бойынша оқу іс-әрекетін объективті өзін-өзі және өзара бағалау дағдыларын, оқу жұмысын жеке оқыту траекториясына сәйкес рефлексия және түзету және оны кейіннен жаңғырту дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Тарихты оқыту барысында ұлттық сананы қалыптастыру ең маңызды шарттардың бірі десек қателеспейміз. Тарих пәнін оқытуды ұлттық сана-сезімі жоғары болашақтың иесі жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде де қарауға болады. Ол үшін ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етіп алуымыз жөн.

Қорыта айтқанда, жаңа технологиялардың көмегімен оқушылардың білімін жетілдіру мен оқу сапасын арттыруға болады. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Қазақ мектептерінің білім деңгейін көтеру және онда жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үрдісін тиісті деңгейге көтеру, педагогикалық ұжымның жүйелі жұмыстарының нәтижесінде ғана жүзеге аспақ.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Орта мектепте тарихты оқыту әдістемесінің өзекті мәселелері.- М.: Жоғары мектеп, 1984.
2. Мектеп оқушыларының жалпы білім беру іскерліктері мен дағдыларын дамыту//Мектепте тарихты оқыту.- 1985.- №1.- 31-36 б.
3. С.Әлкен. Жаңа технологиялар арқылы шығармашылыққа баулу. «Қазақстан тарихы» №1 2006 ж.
4. Р. Қ. Қарсыбаева. Сын тұрғысынан оқу мен жазуды дамыту технологиясының ерекшелігі. «45-Минут» №1 2009 ж.
5. С. Мирсентова. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде. Қарағанды 2011 ж.

Байтурбаева Б.Т:

МЕТОДИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИКТ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ

История формирует мировоззренческую основу обучения, формируя национальное самосознание и нравственно-этические нормы. Взаимосвязь истории с другими дисциплинами позволяет применять общие логические методы познания, такие как анализ, обобщение. Важнейшая цель урока истории-способствовать социализации человека, вступающего в жизнь, т. е. его самоопределению как личности, пониманию своего места в обществе, исторических корней.

Ключевые слова: история-наука, основы истории, патриотическое воспитание, эстетическое воспитание, мышление учащихся, навыки самостоятельной работы, устное изложение, информационно-коммуникационные технологии;

Baiturbayeva B.T.

METHODOLOGICAL DIRECTION OF THE USE OF ICT IN TEACHING HISTORY

History forms the ideological basis of education, forming national identity and moral and ethical norms. The interrelation of history with other disciplines allows the use of general logical methods of cognition, such as analysis, generalization. The most important purpose of the history lesson is to promote the socialization of a person entering life, i.e. his self-determination as a person, understanding his place in society, historical roots.

Keywords: history-science, fundamentals of history, patriotic education, aesthetic education, students' thinking, independent work skills, oral presentation, information and communication technologies;

Голубченко И.Е.

студент

ФГБОУ ВО Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова, город Абакан,
Российская Федерация

Шведчикова Е.В.

старший преподаватель

leena_vik@mail.ru

ФГБОУ ВО Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова,
город Абакан, Российская Федерация

СОЦИАЛЬНОЕ НЕРАВЕНСТВО КАК ПРОБЛЕМА МИРОВОГО СООБЩЕСТВА

В данной статье раскрываются понятия социального неравенства и социальной дифференциации, анализируются причины их возникновения и пути решения в условиях социальной напряженности.

Одной из наиболее значимых и острых проблем, человеческого общества, является глобальная проблема социального неравенства, также известная как проблема стратификации общества. Это показатель неравномерного распределения особо ценных благ и привилегий внутри общества. Данная проблема относится к предмету анализа различных наук социологии, психологии, обществоведения, истории, экономики и политологии и многих других. В настоящее время почти никто из ученых не отрицает прямой связи между общеизвестным феноменом глобализации и глобальным социальным неравенством в мировом сообществе.

Термин «глобальное неравенство» часто понимается как «уровень неравенства между всеми обитателями мира, который совмещает богатых и бедных людей» так и «совокупность неравенств между национальными государствами и внутри них». Хотя это определение может быть точным, оно представляется несколько узким и ему не хватает конкретики и ясности. Кроме того, оно не полностью отражает суть проблемы.

Термин «социальное неравенство», с другой стороны, относится к специфической форме социальной дифференциации, при которой определенные индивиды, группы или классы занимают разные уровни социальной иерархии и испытывают неравный доступ к удовлетворению своих материальных, социальных или духовных потребностей. [3] В данном случае, представляется возможным рассматривать эту категорию в качестве глобальной социальной проблемы, которая затрудняет жизнедеятельность не только отдельному индивиду в региональном масштабе, но и всему мировому социуму в целом. Глобальное социальное неравенство может быть представлено «лестницей» членов общества из различных социальных слоев, групп и классов. Причины возникновения и существования некоего «социального расслоения» ученые не могут установить до сих пор и объясняют его абстрактно. Многие связывают это явление с «недостатками глобализации в целом». Другие считают, что это происходит из-за неправильного управления экономикой и обществом, где рынку предоставляется полная свобода, однако это не позволяет удовлетворить общественные потребности и желания.

Система свободной рыночной конкуренции позволяет отдельным лицам добиваться своих целей, защищая их при этом от вмешательства и произвольных решений со стороны других лиц, таких как сограждан и власти. Свобода в данном контексте означает отсутствие четко определенной иерархии. Люди, находящиеся сегодня в самом низу социально-экономической лестницы, имеют потенциал подняться на вершину завтра, и благодаря этому процессу почти у каждого есть шанс прожить более полноценную и насыщенную жизнь. [4]

Однако не все ученые согласны с идеей разрушительной глобализации и не полностью связывают проблему экономического неравенства с несовершенством рыночной экономики. Некоторые утверждают, что социальное неравенство вызвано ограниченными ресурсами и вытекающим из этого расслоением общества. Особенно хорошо подобный уровень социального расслоения проглядывается в сравнении численности богатого и бедного населения. Бедность и социальное неравенство тесно взаимосвязаны, и сокращение масштабов нищеты может способствовать укреплению социальной справедливости для всех. Существуют различные причины бедности, включая безработицу или низкий доход, политические конфликты и

коррупцию. Эти факторы лишают людей их основных прав и человеческой ценности. Они вынуждают людей жить в опасных условиях, не имея доступа к основным услугам и возможностей для личностного роста. Разорвать этот круг бывает непросто.

В современной науке выделяют и другие факторы, влияющие на социальное расслоение. А.О. Астахова называет таким фактором расизм. В настоящее время термин «расизм», как правило, ассоциируется с выражением нацистских взглядов [1] Сегодня расизм может проявляться в актах насилия. В данном случае формой социального господства являются отталкивание, унижения, оскорбления, избиения и даже убийства. Согласно представлениям А.А. Красновой, расизм и расовая дискриминация охватывают расистскую идеологию, установки, основанные на расовых предрассудках и дискриминационном поведении, ведущих к расовому неравенству, а также указывают на идею, которая оправдывает подобные отношения между группами. Практика расистских теорий проявляется в политике расовой дискриминации, которая относится к любому исключению по признаку расы, цвета кожи, происхождения, национальности или этнической принадлежности, нарушающему права человека и основные свободы в различных сферах общественной жизни, включая политику, экономику, общество, культуру и другие сферы [2]

В целом дискриминацию можно определить как «негативное отношение, предубеждения, насилие, несправедливость и лишение людей определенных прав из-за их принадлежности к определенной социальной группе» [3]

Признаются следующие основные виды дискриминации: расовая, половая, возрастная, религиозная и другие. Дискриминация по признаку пола является одним из видов дискриминации, поскольку предполагает, что отдельные лица подвергаются ущемлению по гендерному признаку (полу).

Представители различных областей социальных и гуманитарных наук уделяют значительное внимание анализу гендерных отношений и гендерного неравенства. С социально-философской точки зрения сосредоточим внимание не только на констатации неравенства между мужчинами и женщинами, но и постараемся дать систематическое представление о его природе и влиянии на воспроизводство феномена социальной несправедливости, поскольку не все неравенства между полами рассматриваются как социально-несправедливые.

Гендерное неравенство является специфической формой социального неравенства. В этом контексте критерием для разделения индивидов на социальные группы является биологический пол или гендерная принадлежность. Таким образом, гендерное неравенство можно определить как «особенность социального порядка, в соответствии с которой определенные социальные группы (мужчины и женщины) демонстрируют устойчивые различия и, как следствие, неравные возможности в обществе» [4]

Общество проводит сильную дифференциацию между полами и приписывает им различные роли в зависимости от их пола. Ограничение проявляется в различных аспектах человеческой жизни, принимая различные формы и степени выраженности. Это может включать ущемление прав, отказ в трудоустройстве, унижение и оскорбления. Гендерный разрыв в оплате труда, различие в заработной плате между мужчинами и женщинами - отслеживается как на национальном уровне, так и международными организациями. Это включает в себя неравномерное распределение мужчин и женщин по разным профессиям и ограничение карьерного роста. Гендерное неравенство касается и мужчин, к ним можно соотнести возраст выхода на пенсию, стереотипные ожидания, что мужчина не будет очень эмоциональным, он должен быть мужественным.

Последствия социальной несправедливости для отдельных людей и общества в целом значительны. Сегодня наш мир сталкивается с многочисленными проявлениями социальной несправедливости, которые оказывают негативное влияние на общество.

Когда у человека меняется отношение к правовой системе и органам управления обществом, это может привести к нежелательным последствиям. В многокультурном обществе, где все граждане равны в правах и возможностях, уровень социальной несправедливости, как ожидается, будет низким. Незначительные инциденты могут быть разрешены путем правильного применения законов или путем привлечения к ответственности компаний и частных лиц, нарушающих закон.

Хотя на первый взгляд проблема социальной несправедливости кажется непреодолимой, многие люди и организации активно работают над решением этой проблемы. Большая часть населения мира пытается сохранить здравый смысл и все больше обращает внимание на личные особенности человека, такие как его индивидуальность, качества и характер, а не на его пол, этническую принадлежность, или религиозную принадлежность. Чтобы привить терпимость и

непредвзятость, важно познакомиться с этим уже с раннего возраста. В целях изучения, принятия и понимания других культур детьми школьного возраста изучаются права и свободы человека и гражданина, а также делается акцент на недопустимость их нарушения. При повышении осведомленности и согласованных действиях возможно построение более справедливого общества для всех.

В целом, является очень важной организация и проведение различных мероприятий просветительского характера, способствующих повышению уровня осведомленности общественности о проблемах социального расслоения общества. Осуществление правового воспитания, способствующего формированию высокого уровня правосознания человека и формированию уважительного отношения к другим людям. Для решения проблемы социального неравенства в глобальных масштабах важно, межгосударственное сотрудничество, стремление делиться опытом в решении данных проблем.

Список использованных источников:

1. Астахова, А. О. Расизм современного общества / А. О. Астахова, Н. А. Финская // Международный студенческий научный вестник. – 2016. – № 4-5. – С. 655-656.
2. Краснова, А. А. Особенности восприятия расизма в обществе / А. А. Краснова, С. В. Бахтина // Вопросы устойчивого развития общества. – 2021. – № 6. – С. 242-245.
3. Мартыненко, Т. С. Глобальное неравенство в современных социальных теориях XX – начала XXI в. // Современная социология: ключевые направления и векторы развития. М., 2018. С. 192.
4. Осипова Н. Г. Социальное неравенство в современном мире // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2019. Т. 25. № 4. С. 124–153. DOI: 10.24290/1029-3736-2019-25-4-124-153.
5. Стукен Т. Ю. Формирование неравенств в социально-трудовых отношениях. Дискриминационные неравенства // Дискуссия. 2010. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-neravenstv-v-sotsialno-trudovyh-otnosheniyah-diskriminatsionnye-neravenstva> (дата обращения: 27.03.2024).
6. МаксUTOва, В. О. Социальная несправедливость, ее восприятие и последствия / В. О. МаксUTOва // Забайкальские социологические чтения. Социальные процессы: вызовы и пути решения: материалы X Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, Чита, 17 ноября 2022 года. – Чита: Забайкальский государственный университет, 2022. – С. 190-196.
7. Каменская, М. В. Социальная несправедливость в системе гендерных отношений // Известия ВГПУ. 2009. №8.

Голубченко И.Е., Шведчикова Е.В.

ӘЛЕУМЕТТІК ТЕҢСІЗДІК ӘЛЕМДІК ҚОҒАМДАСТЫҚТЫҢ ПРОБЛЕМАСЫ РЕТІНДЕ

Бұл мақалада әлеуметтік теңсіздік және әлеуметтік саралау ұғымдары ашылады, олардың пайда болу себептері мен әлеуметтік шиеленіс жағдайында шешу жолдары талданады.

Golubchenko I.E., Shvedchikova E.V.

SOCIAL INEQUALITY AS A PROBLEM OF THE WORLD COMMUNITY

This article reveals the concepts of social inequality and social differentiation, analyzes the causes of their occurrence and solutions in conditions of social tension.

Григорчук И.Ю.
завкафедрой общеобразовательных дисциплин.
Академия «Bolashaq», город Караганда, Республика Казахстан
grigorchuk@mail.ru

О ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОИЗНОШЕНИЯ НЕКОТОРЫХ ЛАТИНСКИХ ЗВУКОВ

В статье рассматриваются основные этапы развития фонетики латинского языка, изменение произношения некоторых согласных звуков и дифтонгов в современных романских и русском языках и их причины.

Историческая фонетика латинского языка как историко-лингвистическая дисциплина начала формироваться с 80-х годов XIX века, когда установился тесный контакт классической филологии и сравнительно-исторического языкознания, достигшего в конце XIX - начале XX века значительного развития. Большой вклад в формирование исторической фонетики как особой области языкознания внесли российские лингвисты, в первую очередь Ф.Ф. Фортунатов и И.А. Бодуэн де Куртенэ. Труды Ф.Ф. Фортунатова по индоевропеистике оказали большое влияние на последующие исследования по истории древнегреческого и латинского языков. Не утратили своего значения до наших дней и гениальные поиски И.А. Бодуэна де Куртенэ в области исторической фонетики латинского языка, зафиксированные в его лекциях по латинской фонетике, которые были изданы в Воронеже в 1893 году, - еще до открытия и публикации некоторых важных эпиграфических памятников доклассической латыни [1, 10].

Фонетика - один из самых сложных разделов латинского языка. Несмотря на то, что само произношение звуков не представляет никаких трудностей, но, так как латинский язык относится к мертвым языкам, единых естественных современных фонетических норм просто не существует. Единичные данные, которые имеются в разных источниках, часто полностью противоречат друг другу [3, 12].

В развитии фонетики условно можно выделить несколько этапов:

1. Древняя фонетика
2. Классическая фонетика (восстановленное античное произношение)
3. Традиционная фонетика (ближе к средневековому периоду)
4. Современная фонетика.

Каждая отрасль, которая изучает или применяет латинский язык, выбирает и использует тот вариант, который больше всего может удовлетворить ее основные потребности. В основном структура латинского языка сложилась довольно рано и в дальнейшем подвергалась лишь незначительным изменениям. Фонетика представляет собой исключение: различные буквы и буквосочетания могли радикально изменять свое звучание, входить в систему языка или исключаться из нее.

Рассмотрим подробнее употребление отдельных вариантов латинской фонетики:

Древняя фонетика – разрозненные знания о произношении отдельных звуков. В настоящее время древняя фонетика в полноценную структуру не оформилась и не употребляется.

Классическая фонетика – восстановленный античный вариант произношения и, следовательно, знание ее важно при знакомстве с памятниками античной литературы (особенно стихотворных произведений). Изучается, как правило, на филологических, юридических и других гуманитарных факультетах.

Традиционная (восточноевропейская) фонетика – измененный средневековый вариант латыни, в это время отдельные народы вынуждены были общаться между собой на чуждом им латинском языке, и в этот период произношение трансформировалось в двух направлениях:

1. Даже литературный вариант приближался к народному языку (а народная латынь представляла нечто среднее между латинским языком и языками покоренных народов), целью такой трансформации было упрощение устной передачи информации на латыни.

2. Второй целью изменения латинского языка в средневековую эпоху было упрощение восприятия латыни на слух, это направление выразилось в том, что в фонетическую систему языка вошли новые звуки, а существующие стали сильнее дифференцироваться [1,21].

Этот вариант латыни имеет иную сферу применения: она используется в медицине, биологии и в других естественных науках. В медицине именно традиционные фонетические

нормы были избраны для обязательного устного общения медицинских работников на латыни, как более легкие для восприятия на слух. Например, *ischiadicus*, *Schizandra*, *pneumonia* и многие другие.

Современная фонетика - подразумевает произношение латинских звуков в соответствии с нормами родного языка говорящего (для Европы), буквы и сочетания букв читаются по нормам классической или традиционной латыни.

Таблица 1. Сравнительная таблица вариантов произношения некоторых букв и буквосочетаний в латинском языке.

Буква / сочетание	Классическое	Традиционное	Современное
<i>c</i>	[k]	[k]/[tʃ]	[k]/[tʃ]
<i>i</i>	[i]/[j]	[i]/[j]	[i]/[j]
<i>j</i>	-	[j]	[j]
<i>s</i>	[s]	[s]/[z]	[s]/[z]
<i>ae*</i>	[a(ə)]*	[э]	[э]
<i>oe*</i>	[o(ə)]*	[ě, ö, œ]	[э]
<i>aē, aĕ, aĕ</i>	[aэ]	[aэ]	[aэ]
<i>ti</i>	[ti]	[tʃi]	[tʃi]

Комментарий к таблице: Дифтонги **ae**, **oe** в доклассическую эпоху произносились [ай], [ой]; в классической латыни - [aэ], [oэ] (с неслоговым [э]).

Букву *c* в современном русском университетском произношении принято читать двояко: как /ц/ перед *e*, *i*, *ae*, *oe* и как /к/ в остальных положениях. То есть, *caecus* «слепой» - цэкус, *cicatrix* «рубец» - цикатрикс.

Но в классической латыни *c* всегда произносилось одинаково, как /к/.

1) Об этом упоминает Квинтилиан (I век н.э.) в «Наставлениях оратору» [2, 26]: ...cum sit *c* littera, quae ad omnis vocalis vim suam perferat. - ...поскольку есть буква *c*, которая сохраняет своё качество перед любым гласным.

2) Латинский *c* перед *e* и *i* сохранился как /к/ в двух романских языках, далматинском и логудорском сардинском (см. таблицу ниже).

3) Греки передавали классическое латинское *c* своим к: Καῖσαρ /Кайсар/, Κικέρων /Кикэрон/.

4) То же можно сказать и о ранних латинских заимствованиях в германские языки: *cista* «ящик, сундук» > нем. *Kiste* «ящик, сундук», *cellarium* «кладовая» > нем. *Keller* «погреб, подвал» [4, 18].

Приблизительно в I веке нашей эры краткие безударные *e* и *i* начинают произноситься как /й/, если они стоят перед гласным. Это фонетическое изменение во II веке запустило другое: *ti* (перед гласным) /тй/ стало произноситься как /ц/, что подтверждается формой *Vincentzus*.

У Секста-Помпея Феста также есть упоминание о таком произношении: quotiescumque <...> post *ti* vel *di* syllabam sequitur vocalis, illud *ti* vel *di* in silbilum vertendum est. - всякий раз как за слогом *ti* или *di* следует гласный, это *ti* или *di* должно получить присвист [2, 41].

Несколько позже перед гласным группа *ci* /кй/ перешла в /ц/ или /ч/, в зависимости от диалекта. Затем *c* /к/ перед *e* и *i* также переходит в /ц/ или /ч/, но это изменение уже затронуло не все диалекты (как было упомянуто выше, в логудорском сардинском и далматинском его не было).

Проиллюстрируем эти фонетические изменения судьбой латинских слов *puteus* «колодец», *facies* «лицо» и *cera* «воск» в романских языках. Зелёным цветом выделен /ч/, а красным /ц/ и звуки, которые из него получились.

Таблица 2.

	tj	kj	ki, ke
классич. латынь	puteus /'puteʊs/	facies /'fakie:s/	cera /'ke:ra/
народная латынь	putju /'putju/	facja /'fakja/	cera /'ke:ra/
логудорский сард.	putzu /'putsu/	fache /'fake/	chera /'kera/
итальянский	pozso /'pottsɔ/	faccia /'fattʃa/	cera /'ʃera/
румынский	puț /'puts/	față /'fatsə/	ceară /'ʃeərə/
испанский	pozo /'poθo/	haz /'aθ/	cera /'θera/
португальский	poço /'posu/	face /'fasi/	cera /'serɐ/
французский	puits /'puɪ/	face /fas/	cire /sɪʁ/

Комментарий к таблице: j = й, ts = ц, ʃ = ч, θ как th в английском think.

В старофранцузском *c* перед *e*, *i*, а также *ti* перед гласным произносились как /ц/. Именно такое чтение латыни усваивается немцами, а от них и славянами. Поэтому *caecus* и *cicatrix* в современном университетском русском произношении читаются как *цэкус* и *цикатрикс*. И огромное количество латинизмов на *-tio* (*revolutio*, *evolutio* и т.д.) передаётся на русский через *-ция*. То же /ц/ мы находим в других славянских языках (*ewolucja* /эволюция/ в польском, *evolucie* /эволюция/ в чешском), а также немецком (*Evolution* /эволюция́н/) [1, 2, 3].

Позднее во французском и английском это /ц/ упростилось в /с/, поэтому *caecus* и *cicatrix* у французов читаются как /сэкиус/ и /сикатрикс/. Соответственно латинизм *evolutio* вошёл во французский в виде *évolution* /эволюсьо̃/. В английском на это наложились ещё и собственно английское изменение /сй/ в /ш/. Поэтому там *evolution* /ивэлушэ́н/, а французское *sucre* /сюкр/ «сахар», изначально заимствованное как *suger* /сйугэ́р/ стало *sugar* /шугэ́(р)/.

В итальянские эти звуки имеют чтение: *ci* /чи/, *ce* /че/, *ti* (перед гласным) /цй/. Такая манера произношения принята и в Ватикане.

Например, слово *amicitia* «дружба» в классический период произносилось как /амикитиа/. Позднее как /амикитья/ > /амикица/. Затем в одних регионах (например, Франции) как /амицица/, а других (например, Италии) как /амичица/. Современное русское университетское произношение - /амициция/.

Список использованных источников:

1. Дерюгин А.А., Лукьянова Л.М. Латинский язык: Учебник - М.: Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2003.
2. Нидерман М. Историческая фонетика латинского языка. УРСС. 2004.
3. Тронский И.М. Историческая грамматика латинского языка. М. 2001.
4. Шабага И.Ю. Grammatica Latina: Учебное пособие (Латинский язык для переводчиков) - М.: Изд-во Моск. ун-та, 2009.

Григорчук И.Ю.

КЕЙБІР ЛАТЫН ДЫБЫСТАРЫНЫҢ АЙТЫЛУЫН ӨЗГЕРТУ ТУРАЛЫ.

Мақалада латын фонетикасының дамуының негізгі кезеңдері, қазіргі Роман және орыс тілдеріндегі кейбір дауыссыз дыбыстар мен дифтонгтардың айтылуының өзгеруі және олардың себептері қарастырылады.

Grigorochuk I.Yu.

ON THE TRANSFORMATION OF THE PRONUNCIATION OF SOME LATIN SOUNDS

The article examines the main stages of the development of phonetics of the Latin language, the change in pronunciation of some consonant sounds and diphthongs in modern Romance and Russian languages and their causes. more on their needs and relying on their own personal characteristics.

Диканбаева С.А.,
к.ф.н., проф, кафедры ООД
Академия «Bolashaq», город Караганда, Республика Казахстан
sayadik1@mail.ru

О НЕКОТОРЫХ ТРАДИЦИЯХ НАРЕЧЕНИЯ ИМЁН ДЕТЯМ.

В статье рассмотрены вопросы о современных казахских личных именах. Автор, опираясь на исследования учёных, прослеживает краткую историю имён с домусульманского времени до современности, а также генезиса реальных событий в казахском ономастиконе.

Предметом исследования ономастики являются собственные имена:

имена людей, названия небесных тел, географические названия, названия рода-племени. Имена людей изучаются антропонимикой. Эта группа лексики относится к пассивному составу. Имена собственные в значительной степени являются историческими категориями, они содержат сведения об определённом этапе развития истории и языка. Ономастикон (словарь имён) складывается стихийно, это процесс, не регулируемый никакими правилами. Но в результате постоянного употребления ономов некоторых типов образуется определённая система имён.

Общим для ономастики является мотивация имён, состав имени (одно, два и более у именуемого объекта), длина имени, определённые для каждой эпохи антропонимические процессы. В основном антропонимы состоят из трёх имён: личного (онома); личного имени и фамилии; личного имени, отчества и фамилии. «Личные имена и фамилии в известной части относятся к бытовой лексике», – пишет А.В. Суперанская [3, с.17].

Личные имена принадлежат к наиболее древним ономам, фамилии возникли позже.

У казахов выбор имени с древности был особым обычаем, имя новорождённому выбирали отец или дед.

В настоящее время в республике Казахстан существуют два варианта имени:

1) человек носит имя из 2-х компонентов: личное + патроним (ұлы,қызы - сын, дочь) - Олжас Дарханұлы; этот тип имени больше отвечает принятым в тюркоязычном мире; такая формула имени существовала в Казахстане, она отразилась в фольклоре (поэма «Қыз Жібек», записана в 19в., описаны события 16в., имя возлюбленного героини Базарбайдың Төлегені, были и наименования со словом ұлы);

2) второй тип – имя из 3-х компонентов: личное имя + отчество + наследственная фамилия: Омаров Есен Болатович. Этот тип имени используется с советского времени, когда был утверждён законодательно после введения паспортной системы на территории СССР, и сохраняется у значительной части населения, в том числе у родившихся в постсоветское время. Как нам кажется, причины могут быть следующие: это привычный тип имени со времён СССР; он достаточно краткий, ясный, более удобный по сравнению с вариантом, включающим компонент «ұлы, қызы - сын, дочь такого-то»; этот вариант позволяет и в будущем сохранить, проследить генетические связи по фамилии и отчеству.

В мотивации казахских личных имён выделяются такие основные функции, как пожелание здоровья, счастья, благополучия, силы, ловкости, зоркости, величия – дезидеративы (например, Байбол, Бүркіт, Жұлдыз, Мұхит); это и пожелания, чтобы впредь в семье рождались мальчики (Ұлтуар); группа личных казахских только мужских имён мотивирована числами от одного до тысячи: Біржан - одна душа, человек, Мынбай –тысяча; мотивация по возрасту отца на момент рождения ребенка: Елубай - пятьдесят, Сексенбай – восемьдесят; имена - обереги (Жаманқұл – жаман – плохой, құл - раб); описательные имена (дескриптивы: Қаракөз, Жанбырбай, Еділ.); имена-меморативы (Абай, Абылай, Альфараби); религиозные, тотемные, исламские имена (Тәнірберген, Бөрібай, Дэут - Давид, Жақып-Яков, Жүсіп -Юсуф. Приведенные имена библейского происхождения; звуковая форма и орфография имен – библеизмов не совпадают с русскими, так как они были заимствованы из арабского); на выбор имени в советское время влияли род занятий родителей, профессия и другие события (например, отец - химик назвал сына Радий).

Типы казахских фамилий: 1) фамилии образуются от имени деда,

2) фамилии образуются от имени отца (патроним), 3) фамилия прадеда передаётся потомкам, это наследственная фамилия. Иногда, особенно в последнее время, фамилии подвергаются изменениям: их образуют от имени отца или деда, а не общего прадеда, таким образом, нередко в одной и той же семье старшие дети носят фамилию предков, например, Омаровы, а младшие, от тех же родителей, или двоюродные – дети родных братьев Омаровых, фамилию Сабитовы, по имени деда. В подобных случаях установление генетических связей со временем будет всё затруднительнее.

Т. Джанузаков называет несколько периодов развития казахских антропонимов [1].

Из древних мифических имён до нас, например, дошло имя Тәңірберген (данный создателем), из женских имён можно назвать покровительницу очага и детей Умай.

К древнетюркской эпохе относятся антропонимы в памятниках тюркской письменности V-X в. В текстах памятников Кюль-Тегина и Билге –Кагана (V-VII вв.) есть имена правителей и знатных тюрков: Йолыг-тегин (тек – происхождение, род), Кюль-Тегин, Билге –Каган, Ашина (благородный волк), Исбехи, Бумын, Кюльге-каган, женское имя Ильбильк хатун. Богатыри носили различные эпические имена: Мойыншор Контери (с панцирной кожей), Арслан-юракли (с сердцем льва), Елтуған. [Материалы Интернета,1]. Усечённые формы двух последних имён (Елтуған и Арслан) и имя Мукан существуют и сейчас. Женские имена - Бабаджа-хатун, Айша-биби (компоненты «бек, бай, биби, хатун» и т.п. выполняли роль терминов у тюрков и обозначали титулы, названия должностей, положение в обществе, в современных именах сохранились компоненты «бек, бай, биби, сулу, гүл», что объясняется мотивированностью казахских имён, пожеланием быть соответственно знатным, богатым, знатной, красивой, похожей на цветок).

В средневековых памятниках М. Кашгари и «Кодекс куманикус» (X – XVII вв.) есть имена, схожие по фонетическому, морфологическому составу и компонентам с личными именами в современном казахском языке: Байжан, Төлеген, Алтын, Бектұр и др.

В современных именах также сохраняется традиция наречения именем по названиям небесных светил, иногда с добавлением различных компонентов в составных имёнах: Айдан, Айжан, Айжамал, Айтуған, Күнсұлу, Шолпан, Жұлдыз и др.

Личные имена героев казахских эпосов "Қобланды-батыр", "Ер-Тарғын", "Қамбар-батыр", "Қозы-Көрпеш - Баян-Сұлу", "Қыз-Жібек", "Айман-Шолпан". (период XI-XVII вв.) и производные от них (Қобланды, а также производные от Ер (мужественный) - Ерасин, Ерқара, Ерасыл - Қамбар, Қозы, Баян, Жібек, Айман, Шолпан и др.) распространены и в современном казахском языке.

Т. Джанузаковым выделен также период 1917 - 1986 гг., когда Казахстан входил в состав СССР и в рамках идеологии классовой борьбы пролетариата и явлениями, связанными с этой идеологией, ономы отражали новые реальные события. Детей называли в честь пролетарских вождей, революционных событий, фактов общественной жизни, индустриализации и т.д.: Мэлс (из начальных букв имён вождей пролетариата Маркс, Энгельс, Ленин, Сталин), Вилен (Владимир Ильич Ленин), Сталик (Ханкишиев, известный телеведущий Российского телевидения), Сталина (Иосиф Виссарионович Сталин), Марлен (Маркс, Ленин), Коминтерн (Коммунистический Интернационал молодёжи), ЧТЗ (мужчина 1933 г.р., Челябинский тракторный завод [2]. Энгельс, Эрнст (немецкий революционер – коммунист Эрнст Тельман), Карл (Маркс), Долорес (испанская коммунистка), Роза и Клара (немецкие революционерки Люксембург и Цеткин), Комбинат, Гигант, Сайлау (выборы), Трактор, Әдебиет (литература), Мәдениет (культура), Шмидт (Сабиров, председатель Федерации профсоюзов авиационных работников Казахстана. [Материалы Интернета.8]

В советское время встречались своеобразные имена девочек, образованные от русских и казахских апеллятивов - Монпасье, Шоколад, Тоты (попугай, синонимично значению жар-птица), Мөр (печать). В некоторых случаях русские апеллятивы в роли казахских личных имён подвергаются фонетической деформации, например, личное имя девушки Кадавой – от годовой (как оказалось, отец девочки, главный бухгалтер совхоза, в день её рождения успешно сдал годовой отчёт), Пешат (от печати).

Современные учёные рассматривают следующий период, начиная со времени становления суверенного государства Республики Казахстан.

С образованием Республики Казахстан стало больше исторических и мусульманских имен в связи со стремлением подчеркнуть национальную самоидентификацию, родители также обращаются к казахской традиции создания окказиональных имён, вдохновляясь яркими фактами окружающей жизни.

В Республике Казахстан на протяжении периода суверенитета наблюдается стабильная тенденция называния детей именем бывшего Президента республики и создания новых имён, основанных на компонентах антропонима или онома Нурсултан Абишевич Назарбаев. Согласно данным статистического комитета республики, в настоящее время в стране проживает 95 лиц мужского пола по имени и фамилии Нурсултан Назарбаев и 38 тысяч мужчин и мальчиков по имени Нурсултан [Материалы Интернета, 21]. Детей, особенно родившихся первого декабря, в День первого Президента страны, называют или Елбасы (лидер нации), или именами, включающими компонент Нұр-: Нұрислам (свет ислама), Нұрасыл (драгоценное сияние). Имя НұрАбиНаз – окказиональное личное имя собственное, созданное родителями девочки в 2003г. (Семья Мырзабековых из Жуалинского района Жамбылской области, дочь 2003 г. р.) [Материалы Интернета, 12].

Как видим, последние примеры говорят о том, что нередко современные родители выбирают своим детям имена, состоящие из нескольких корней. Нам встретилось одно из объяснений этому факту: у казахов дать имя ребёнку по традиции просили старших, которые хорошо знали Коран, составные имена давали с пожеланием и верой, чтобы в семье было много детей. [7]. Также такие имена имеют более высокий статус по сравнению с односложными, они более звучные, больше привлекают внимание в обществе.

Поводом для имёноречения могут быть также различные политические, спортивные, экономические события. По официальным данным, в стране проживает более 20-ти мальчиков по имени Саммит, есть девочки по имени Саммита.

Вместе с тем казахский язык, как любой национальный язык, интегрировал ономы языков мира, других этнокультур, некоторые примеры приведены выше, и в постсоветском Казахстане эти факты не редкость. В Казахстане разрешено давать новорожденным и двойные имена. Как видим, тенденция наречения сложными именами усиливается.

В последние годы участились случаи, когда детей называют исламскими, кораническими именами, это особенно характерно для западных и южных районов Казахстана: Абдуллах (раб Аллаха), Ибраһим (ар. Авраам), Илиас (данный Богом). Девочек набожные родители называют Райана (прямая, полноценная), Сумайя (первая мусульманка, погибшая за веру, пример терпения, стойкости), Асия (ар. врачующая, лечащая, а также имя одной из первых мусульманок, жены фараона) [Материалы Интернета, 2].

В наши дни также существуют казахские отапеллятивные ономы, в том числе иноязычные: Принц, Рай, Маршал (Материалы Интернета,) Миллионер, Ёлка, Кобра, Ньюйорк, Миллиард, Фазан (перевод с казахского).

По сведениям СМИ, (со ссылкой на отделы РАГС), в Актюбинской области популярны исламские имена и имена из турецких сериалов: Абдуль Азиз, Абдуль Фаттах, Сумайя; Сулейман, Ибрагим, Хатидже и др.

Современные антропонимы казахского языка отличаются большой численностью и разнообразием. В Республике Казахстан архаические и современные имена используются одновременно, наречение имени зависит в основном от выбора родителей.

Давая новорожденному ребёнку имя, родители руководствуются традицией, модой, личным вкусом, внешними обстоятельствами, но им неизвестно, какие свойства будут присущи именно этому ребёнку по мере его взросления, узнать об этом возможно лишь со временем.

Список использованных источников:

1. Т. Джанузаков. Очерк казахской ономастики. Изд-во «Наука» Казахской ССР, 1982.
2. Мусабекова У. А. Мотивационный аспект антропонимов казахского и русского языков: автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.02.02 Алматы, 1996 -27 с.
3. А.В.Суперанская. Апеллятив – онома // Имя нарицательное и собственное. М. 1978. *Материалы Интернета.*
1. <http://www.kyrgyz.ru/?page=114> Надпись в честь Бильге-кагана.
2. <http://azh.kz/ru/news/view/10981>. Чтз, Саммитхан и другие 19 июля 2012,
3. <http://www.google.ru/#newwindow=1&q=супет+aksakal.info+>
4. <http://deti.mail.ru/baby/newborn/samye-populyarnye-imena-2012-goda/>
5. Информационная служба ЗАКОН.KZ <http://www.zakon.kz/4535575-samye-populjarnye-imena-v-2012-godu.html>
6. http://tengrinews.kz/strange_news/v-novoy-zelandii-zapretili-nazyivat-detey-lyutsiferami-i-printsessami-233365/.
7. <http://www.google.ru/#newwindow=1&q=++Ақпантоқпантұрарқожа+>
8. <http://www.zakon.kz:8080/page,1,2,4498349-kazakhstan-vse-eshhe-nazyvajut-svoikh.html>.

9. http://tengrinews.kz/strange_news/kazahstantsyi-dayut-svoim-detyam-strannye-imena-216268/

10. <http://news.nur.kz/289048.html>)

11. <http://news.nur.kz/297588.html>

Читайте больше: <https://www.nur.kz/1872764-bogina-i-sammit-neobycnye-imena-dali-detam-v-kostanae.html>

Диканбаева С.А.

БАЛАҒА АТ ҚОЙУДЫҢ КЕЙБІР ДӘСТҮРЛЕРІ ТУРАЛЫ.

Мақалада қазіргі қазақтың нақты есімдері туралы мәселе қарастырылады. Автор, ғалымдардың зерртеулеріне сүйене отырып, мұсылмандыққа дейінгі уақыттан бастап, бүгінге дейінгі есімдердің қысқаша генезисын аңықтап, қазақ ономастикасындағы реалды уақиғалардың бейнелеуін қарастырады.

Dikanbaeva S.A.

ABOUT SOME TRADITIONS OF NAMING CHILDREN

The article discusses issues about modern Kazakh personal names. The author, based on the research of scientists, traces a brief history of names from pre-Muslim times to the present, as well as the genesis of real events in the Kazakh onomasticon.

УДК 81-119

Донскова Г. А., Утебаева Ж., Чувилёва А.О.

Западно - Казахстанский университете им. М. Утемисова
город Уральск, Республика Казахстан

СПОСОБЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭРГОНИМОВ (НА ПРИМЕРЕ ЭРГОНИМОВ Г. УРАЛЬСКА В ЗКО)

В статье рассматриваются способы сбора и принципы лингвистического описания эргонимии населенных пунктов Западно-Казахстанской области областного центра – города Уральска и Богдановского сельского округа. Анализируются лингвистические параметры таксономии эргонимического пространства.

Среди актуальных проблем ономастики особое место занимает региональная эргонимика, исследование которой только начинается. Эргонимия Казахстана стала предметом исследования только в XXI в.

Основная трудность, с которой сталкивается исследователь, это отсутствие баз достоверных данных по эргонимии области и отдельных населенных пунктов как в синхронии, так и в диахронии.

Современным источником становятся Google - карты, которые фиксируют основные эргонимические единицы с их территориальным положением.

Более надежным источником можно считать полевой метод сбора, который позволяет получить наиболее полную и достоверную информацию о названиях географических и экономических объектов города и села, раскрыть их культурное, историческое и, в первую очередь, – языковое значение. Особенно полную информация может дать этот метод при сборе информации по эргонимии сельских поселений, где история и процессы именования сохраняются в памяти не только владельцев объектов инфраструктуры, но и самих жителей.

Рассмотрим некоторые черты сходства и различия в исследовании эргонимических пространств города и села.

Путем полевого сбора информации в г. Уральске (население более 300 тысяч человек, областной центр) были собраны более 80 онимов: 15 названий алкомаркетов, 11 наименований аптек, названия 5 банков, 3 баров, 6 точек быстрого питания, 11 кафе, 5 ресторанов, 24 магазинов и т.п. При полевом сборе исследователь фиксирует все существующие названия, в том числе особенности их графического оформления на вывеске.

Была проведена работа с электронными картами Google [3] и Yandex [4], проанализированы официальные страницы организаций в социальных сетях и на электронных сайтах. Наиболее актуальные сведения по названиям различных организаций г. Уральск и их

местоположениям представлены в Yandex картах, поскольку имеющиеся там данные были обновлены в феврале 2024 года. На картах сельских поселений при этом могут фиксироваться уже исчезнувшие названия.

Всего методом полевого сбора эргонимов в городе было собрано 122 номинации, при анализе электронных карт – 165 единиц, при анализе социальной сети Instagram – 11 эргонимов, официальных сайтов – 2 онима [1;9]. Работа с электронными источниками проходила по следующему принципу: через поисковую систему вводился род деятельности организации и выписывались названия и адреса методом сплошной выборки, при котором исследуемые языковые единицы «выбираются» по мере их встречаемости в процессе чтения текста [2]. При работе с картами были найдены названия: 11 алкомаркетов, 11 аптек, 7 банков, 5 банных комплексов, 2 баров, 4 гостиниц, 26 кафе, 57 различных магазинов, 12 ресторанов и т.п. Всего было собрано и проанализировано более 300 эргонимов центра и периферии г. Уральска.

Среди языковых параметров эргонимии города (его центра и периферии) исследованы:

1. Язык (казахский, русский, английский, итальянский и др.): центр города представлен 51 номинацией – на английском языке (27%), на казахском – 26 эргонимов (13%), на русском – 94 (50%) названия и 10% – на других языках. Периферия составляет 19 эргонимов (16%) – на английском, 18 – на казахском (13%), 63 – на русском (55%) и 11% на латыни, итальянском, испанском и др.

2. Графика номинации (кириллица или латиница): в центре из 187 эргонимов 118 используют кириллическую графику (63%), 65 – на латинице (33%) и 8 названий смешанного типа (4%). На периферии из 113 номинаций 83 – на кириллице (73%) и 29 – на латинице (26%), 1 (1%) – смешанного типа.

3. Количественный состав названия (односоставные, двусоставные, тремя компонентами и др.): из 300 эргонимов 190 являются однокомпонентными (63%), из них 114 в центре, 76 – на периферии; 94 – с двумя компонентами в названии (31%), из них 65 – в центре и 29 наименований – на периферии. Меньше всего эргонимов, состоящих из трех и более компонентов. Их отмечено 12 (4%) – в одинаковом количестве в центре и на периферии. Следует оговориться, что нами не анализировались названия производственных и образовательных учреждений.

4. Стилистические особенности названия (наличие уменьшительно-ласкательных суффиксов, субстантивация, сленг, прецедентный текст и др.);

Лингвистические особенности эргонимического пространства связаны со сложностью его структуры, которая включает множество имен типичных объектов городской инфраструктуры: производственные предприятия, предприятия торговли (магазины, торговые дома и пр.), предприятия питания (столовые, кафе, рестораны и пр.), пункты различных сфер услуг (парикмахерские, банки, ремонтные мастерские, автозаправки и пр.), образовательные (школы, колледжи, вузы, образовательные центры и пр.) и медицинские учреждения.

Особый интерес представляют социокультурные и этнокультурные характеристики эргонимов.

Так, прежде всего в исторической части г. Уральска – Куренях и Новосёлках – отмечается использование кириллицы (полустава) в названиях объектов инфраструктуры: магазины Куренской, Яик, Теремок, кафе Уралочка, ресторан Слобода и др. Все они связаны с культурой уральских казаков.

Большое количество эргонимов центра и периферии города отражают этническую культуру казахского народа: магазины Алтын таға, Бобек, Рахат, Акку и др. Особенно широко в этой группе представлены рестораны: Ақсарай, Тамаша, Асату, Хан Орда, Жеті Қазына, Ак босага и др.

В городской эргонимии проявляется связь с другими компонентами ономастического пространства населенного пункта:

- отмечается трансномизация годонимов (названий улиц) и районов: магазины Куренской (в Куренях), сеть магазинов Суровский (первый объект был открыт на ул. Сурова, теперь он носит название Суровский гурмэ), Торговый дом Проспект (на первом в городе проспекте (Достык-Дружба/им.Н.Назарбаева), Спортивный комплекс Omega Sports (в районе уже исчезнувшего предприятия Омега, по которому до сих пор именуется весь район) и другие.

- реже трансномируются гидронимы: кафе Ревунок, магазин Яик, магазин и кафе Акжайык, гостиница Урал.

Рассмотрение эргонимии сельских поселений Республики Казахстан в основном представлено в научных проектах СОШ, которые представляют выборку известных эргонимов – названий магазинов, кафе и служб быта без достаточно глубокого их лингвистического анализа.

Однако эти проекты часто фиксируют и сохраняют ценную информацию о процессах онимизации, которые имеют свои особенности.

Рассмотрение сельской эргонимии проводилось на материале Богдановского сельского округа, который насчитывает 767 человек (данные 2022 г.)

Основу ономастического пространства здесь составляют ойконимы, ойкодомонимы, эргонимы. Среди них 33 эргонима (3 магазина, 3 школы, 17 крестьянских хозяйств далее КХ). Особое место в эргонимическом пространстве села занимают названия магазинов и крестьянских хозяйств.

В основном названия хозяйств имеют антропонимическую основу с использованием фамилии хозяина или имен детей: крестьянские хозяйства Ганиев, Самсонов, магазин Дарья и т.д.

Используются и другие онимические основы. Магазин «Дюна» её владелица Шунай Елена Владимировна назвала в честь любимого ею романа Ф. Герберта. Название индивидуального предприятия Эверест его владелец Ильшат Ганиев обосновал тем, что Эверест - самая высшая точка Земли, и он хочет достичь того же успеха.

КХ Земляне принадлежит Самсоновой Антонине и названо в честь её любимой музыкальной группы. КХ Чапай принадлежит Кусаинову Шарафату, который использовал в эргониме свое прозвище.

Название самого важного в истории поселка хозяйства – ТОО Родина (с. Богдановка) – отражает диахронические процессы и стремление к сохранению ономастического континуума. В 1930 году на месте поселка организовался колхоз «13 лет Всемирной Октябрьской Социалистической революции». В 1965 году колхоз «13 лет Всемирной Октябрьской революции» переименован и стал называться «Родина», в марте 1997 года колхоз прекратил своё существование, на его месте возникли крестьянские хозяйства и ТОО «Родина».

Остаются малоизвестными за пределами региона многие эргонимы прошлого – названия колхозов и лагерей системы ГУЛАГ. Однако они остаются в памяти жителей как эрготопонимы. Так, жителям известно место лагеря для репрессированных Сталинка (женское отделение), находившегося недалеко от с. Придорожное и существовавшее в 1937-1938 гг. Сейчас на этой территории разместилась летняя откормочная база для скота (в народе – «Сталинка»), владелец Габбас Ганиев. Предприятие существует с 2004 г.

В выборе языка эргонима наблюдается рост названий на государственном языке, но сохраняется кириллическая графика и русских, и казахских названий. Преобладают однокомпонентные онимы.

Таким образом, городская и сельская эргонимия имеет ряд изоморфных и алломорфных признаков.

Изоморфия эргонимических пространств города и села:

- структура эргонимов города и села включает целый ряд обязательных тематических групп (органы управления, учреждения образования, торговли и услуг);
- эргонимы в основном отражают двуязычие населения, говорящего на государственном казахском языке и свободно владеющего русским языком;
- в эргонимах часто используются антропонимы и другие собственные наименования, претерпевающие трансномизацию.

Эргонимическое пространство города и села также алломорфно:

- структура эргонимов города включает ряд тематических групп, отсутствующих в небольших сельских поселениях (рестораны, бары, банки, частные образовательные центры и др.);
- важную часть эргонимического пространства села составляют названия крестьянских/фермерских хозяйств, которые одновременно могут рассматриваться как эрготопонимы;
- эргонимы города отражают его полиязычие, в селе, как правило, отмечается тенденция использования ресурсов двуязычия с доминированием государственного языка;
- эргонимы города более свободны в выборе графики, в том числе её комбинировании, в селе доминирует казахская и русская кириллица;
- эргонимы города, за редким исключением, интернациональны, редко связана с историей города и топонимикой края, а сельская эргонимия опирается на местную историю и географию.

Региональная эргонимия, таким образом, является интереснейшим предметом исследования и важной составляющей ономастического пространства области и всей нашей страны. Она хранит информацию о истории народа Казахстана и его сегодняшнем дне.

Список использованных источников:

1. Беляева В.А. Информационное пространство города сквозь призму вывески // Языки и литература в поликультурном обществе. – 2015. № 1. – С. 9-16
2. Методы, применяемые при написании научной работы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://vedmedovskaya.ru/index/metody_primenjaemye_pri_napisanii_nauchnoj_raboty/0 (дата обращения: 10.03.2024)
3. Google карты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.kz/maps/@51.23> (дата обращения: 30.11.2023).
4. Yandex карты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://yandex.kz/maps/10305/uralsk/?ll=51.403564%2C51.244457&z=14> (дата обращения: 30.11.2023).

Донскова Г.А., Утебаева Ж., Чувилёва А.О.

ЭРГОНИМДЕРІ ЗЕРТЕУ ТӘСІЛДЕРІ (БҚО ЕЛДІМЕКЕНДЕРІ МЫСАЛЫ НЕГІЗІНДЕ)

Бұл мақалада БҚО елдімекендерінің, облыс орталығы Орал қаласының және Багданов ауылдық округінің эргонимдерін жинақтау тәсілі және лингвистикалық сипаттама принциптері қарастырылады. Эргонимикалық ортаның таксонимдерінің лингвистикалық параметрлері талданады.

Donskova G.A., Utebaeva Zh., Chuvileva A.O.

METHODS OF ERGONYMS RESEARCH

(BASED ON SETTLEMENTS IN WEST KAZAKHSTAN REGION)

The article discusses methods of collecting ergonyms and principles of linguistic description of the ergonymy of settlements in West Kazakhstan region, its regional center – the city of Uralsk and Bogdanovsky rural district. The linguistic parameters of the taxonomy of ergonymic space are analyzed.

ӨОК 30.39.8

Оңғарбаев А.С.

филология ғылымдарының кандидаты

a.sakupuli@mail.ru

Сайлау А.К.

Тарих ғылымдарының магистрі, ғылыми хатшы

Қызылорда облыстық тарихи-өлкетану музейі, Қызылорда қаласы,

Қазақстан Республикасы

askhat.Saylau@mail.ru

СЫР БОЙЫНДАҒЫ ИСЛАМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Ғылыми мақалада «Ұлттық рухани жаңғыру» ұлттық жобасы аясында зерттелген Сыр бойындағы діни қайраткерлер (әулие-әнбие, ахун-ишандар т.б.) мұрасы яғни осыған дейін ғылыми айналымға енбеген, белгісіз болып келген жәдігерлер туралы құнды деректер қамтылған. Атап айтқанда Хорасан ата (Әбдіжәлил баб) (ҮІІІ-ІХ ғғ.) лаухасы (арабша жазу жазылған тақташа), Қазақстан мен Орта Азияда исламның сопылық бағытының негізін салушы Қожа Ахмет Ясауидің жақын туысы Сафи ад-дин Орын Қойлақы әулиенің (ХІІ-ХІІІ ғғ.) ХІХ ғасырда көшіріліп жазылған «Насабнама» шежіресі, Сыр бойындағы Марал ишан тікелей ұрпағы Қалмұхаммед ишан Маралұлының (1815-1870 жж.) мөрі, ХІХ ғасырда Алаш жұрты құрметтеген Құлболды ишан Сұлтанұлының (1783-1860 жж.) әулетіне тиесілі, яғни ХХ ғасырдың басында Мәдине қаласында жасалған шежіресі, Сыр өңіріндегі ірі діни қайраткерлердің бірі саналатын Ер Сейітпенбет әулиенің (Сайд Мұхаммед) (ХҮІІІ-ХІХ ғғ.) Мекке қаласында арнайы жасалған мөрі, Қазақ жеріндегі діни-ағартушылар арасында өзіндік орны бар Тапал ахун (Нұрмұхаммед) Қадірұлы (1848-1921 жж.) пайдаланған араб тіліндегі «Салоти Масуди» кітабы, Абдулхамит ишан Әбдірахманұлы (1906-1957 жж.) пайдаланған кітаптары туралы тың тарихи деректер қамтылған.

«Сыр өңірінің киелі орындары мен ислам құндылықтарының әдеби-танымдық ерекшеліктері» жобасы аясында Сыр бойындағы киелі нысандармен қатар діни-ағартушылар

пайдаланған құнды жәдігерлер зерттелуде. Қазіргі таңда қосымша тарихи дерек ретінде Қызылорда облыстық тарихи-өлкетану музейі қорындағы сирек кездесетін кітаптар мен қолжазбалар қоры, жеке тұлғаларда сақталған деректер республикалық және облыстық БАҚ-да жарияланған ғылыми және танымдық мақалалар пайдаланылуда. Осыған дейін тек Сыр өңірінде ғана емес бүкіл Қазақ тарихында елеулі рөл атқарған, күллі Алаш жұрты құрметтеген тарихи тұлғалар Хорасан ата (Әбдіжәлел баб) (ҮІІІ-ІХ ғғ.), Сафи ад-дин Орын Қойлақы әулие (ХІІ-ХІІІ ғғ.), Сайд Мұхаммед Қожажанұлы (Ер Сейітпенбет әулие) (ХҮІІІ-ХІХ ғғ.), Қалмұхаммед ишан Маралұлы (1815-1870 жж.), Құлболды ишан Сұлтанұлы (1782-1860 жж.), Тапал ахун (Нұрмұхамед) Қадірұлы (1848-1921 жж.), және Абдулхамит ишан Әбдірахманұлы (1906-1957 жж.) сынды кісілердің пайдаланған құнды мұрасы зерттелді.

Жоба бойынша Сыр бойындағы ислам дінінің таралуына ықпал еткен тұлғалардың бірі Хорасан ата (Әбдіжәлил баб) мұрасы зерттелді. Ескі шежірелер мен діни аңыздарға қарағанда Ислам дінін енгізу Орта Азия мен Қазақстан жерінде ІХ-ХІ ғғ. аралығына созылған. Ислам дінін ІХ ғасырда Иран мен Тұран бағытында қазіргі Орта Азия мен Қазақстанға және Шығыс Еуропаға тарату мақсатында Әбдірахим баб, Ысқақ баб және Әбдіжәлил баб бастаған топ жіберіледі. Әбдіжәлил баб ондаған мың қолмен Термез, Бұқара, Ферғана, Шаштан өтіп, Сыр бойын жағалап, Өзгенг, қазіргі Жаңақорған өңірін, Баршынкент, Жанкент елдерін қамтыған. Шежіреге сүйенсек Әбдіжәлил баб – Мұхаммед пайғамбардың күйеу баласы Әли ибн Әбу Тәлібтің ұрпағы саналады [1, 46 б.].

Хорасан атаның (Әбдіжәлил баб) Сыр өңірінде жорық үстінде, яғни Өзгенг қаласын қоршау кезінде оғыздардың қолынан қаза тауып, өзі мекен еткен «Тоты құс» аралына (Жаңақорған ауданы) жерленеді. Оның ұлылығына бас иген Қожа Ахмет Ясауидің өзі 63 жасында қылуатке түскенше жыл сайын арнайы келіп Хорасан атаның рухына құран бағыштайды екен.

Қазіргі таңда атадан балаға мұра болып сақталған құнды жәдігерлердің бірі – лауха. (Сур-1) «Лауха» сөзі – арабша жазу жазылған тақташа мағынасын береді. Хорасан атаның ұрпақтарының айтуынша лауха Мұхаммед (с.ғ.с) пайғамбардың күйеубаласы төртінші халифа Әли ибн Әбу Тәлібтікі екен. Себебі Хорасан ата Әлидің үшінші ұлы Мұхаммед Ханафияның тікелей бесінші ұрпағы саналады. Лауха екі бөліктен құралған. Бірінші бөлігі – жапырақ пішінді жазулармен өрнектелген жалпақ басы болса, екінші бөлігі – шырағдан тәрізді мойынсап. Жалпы биіктігі – 43 см болса, өрнек жазулы жапырақтың диаметрі – 26 см, мойынсаптың ұзындығы – 17 см. Лауханың жапырақ бөлігінде Мұхаммед пайғамбар (с.ғ.с) және Хазіреті Әли халифаның аты төрт рет жазылған, сонымен бірге шексіз өсімдіктердің бейнесі салынған. Зерттеушілердің айтуынша ХІХ ғасырда Түркістандағы «Әзірет Сұлтан» кесенесінде орналасқан Тайқазанның құлақтарына жылқы қылымен ұшталған, кейбірі жарты ай секілді иіліп біткен, темірмен қапталған ұзын 10 лауха бекітілген, 1935-1940 жылдары кесене қараусыз қалған тұста лаухалар қолды болғандығы жайында деректер кездеседі [2, 146-147 б.].

Ел арасында лауха туралы тылсым оқиғалар көптеп кездеседі. Қасиетті дүниені ырымдаған адамдардың перзент сүйгені, тіпті, лауханы сыртқа алып шығып жоғары көтерген уақытта шектен тыс көбейіп кеткен құрт-құмырсқалар құрт азайып, егіндікті басып кеткен шегірткелердің басқа жаққа қоныс аударғанына куәгер болған адамдар да бар.

Атадан балаға мұра болған лауханы 2003 жылы Хорасан ата ұрпағы Әбілғазы Берденқажыұлы Хорасан баба кесенесі басына табыстайды. Содан бері баба басына зиярат етушілердің саны көбеймесе азаймаған.

Қойлақы әулие мұрасы. Қойлақы әулие ХІІ-ХІІІ ғғ. өмір сүрген. Қойлақы атаның өзі жазған «Насабнама» шежірелік әрі діни аңызы бойынша Хорасан атаның бауыры Ысқақ бабтың он екінші ұрпағы Ибрахим Шайхтың екі ұлы болады. Бірінің атын Ахмет Қожа (Қожа Ахмет Ясауи), екіншісі Садыр шайх. Садыр шайхтың екі ұлы болады, оның бірі – Әбдімәлік, екіншісі – Данышпан қожа. Данышпан қожаның ұлы Мәулана Сафи ад-дин Орын Қойлақы еді. Қожа Ахмет Ясауи дүниеден өтер алдында орнын туысқан ағасы Мәулана Сафи ад-дин Орын Қойлақыға береді. Қойлақы әулие 93 жыл өмір сүреді. Бұл кісінің атында көл бар. Мазары Жаңақорған ауданындағы Қойлақы көлінің оңтүстік-шығыс бетінде орналасқан [1, 58 б.].

«Насабнама» шежіресі (Сур-2) 1988 жылы Қызылорда облысы Жаңақорған ауданынан табылды. Шежіре иесі – Сәруаров Қуандық.

Шежіре ені – 25 см., ұзындығы – 7 метр қалың қағазға жазылған. Шежірені бас жағында дөңгелектеп салынған үш таңба бар. Одан өзге шежіренің дұрыстығын куәландыратын бірнеше мөр соғылған. Шежіренің жазылу үлгісін өзге жазба ескерткіштермен салыстыра отырып, ол ХІХ ғасыр ортасында көшірілген деп шамаладық.

Шежірені кімнің көшіргені белгісіз. Бірақ шежіре араб тілінен аударған адамның аты-жөні белгілі. Ол – Қожа Ахмет Ясауидің ағасы Садыр шайхтың немересі Мәулана Сайфиддін Орын Қойлақы, Шежіредегі дерек бойынша, Қожа Ахмет Ясауи Мәулана Сайфиддін Орын Қойлақыны өз орнына шайх етіп отырғызған. Халық арасында Сайфиддін деп аталып кеткенімен, ол кісінің аты шежіреде Сафи ад-дин деп берілген. Бұл жерде «Сафи» сөзінің «Сайфіге» айналып кеткенін көреміз.

Шежіре кімнің кімнен тарайтынын айтып қана қоймайды, сонымен бірге Мәуеренаһр мен Шығыс Түркістан, Жетісу мен Сырдың Орта және Төменгі ағысына дейінгі аралықта IX-XIII ғасырларда болған тарихи оқиғалар туралы тың, тарихқа әлі белгісіз мәліметтер береді. Шежіреде баяндалатын оқиғалар желісі моңғол шапқыншылығынан кейін аяқталады. Соған қарап, шежіре XIII ғасырдың бірінші жартысында жазылған деген қорытындыға келуге болады. Бұл пікір Сафи ад-дин Орын Қойлақының өмір сүрген кезеңімен сай келеді.

Шежіренің жалпы құрылымы мынадай бөліктерден тұрады:

1. Қожалар шежіресі
2. Оңтүстік Қазақстан мен Сырдың төменгі ағысына дейінгі аралықта IX-XIII ғасырларда билік жүргізген Қарахандықтар туралы деректер;
3. Оңтүстік Қазақстан жеріне исламның келуі, таралу туралы деректер
4. Софьлық ағымның пайда болуы, оның өзге софьлық ағымдардан өзгешелігін көрсететін деректер;

5 Оңтүстік Қазақстандағы уақықтық жерлер туралы деректер [3,102 б.] «Насабнама» шежіресі қазіргі уақытта Түркістан қаласында Қойлақы әулие ұрпақтарында сақтаулы.

Ер Сейітпенбет әулие мөрі. Ер Сейітпенбет әулие ХҮІІІ ғ. аяғы – ХІХ ғ. ортасында өмір сүрген. Қасиетті Түркістан қаласында дүниеге келеді. Әкесі Қожа Ахмет Ясауидің кесенесінде діни қызметкер болыпты. Ер Сейітпенбет Хорасанның (Әбдіжәлил) 34-інші ұрпағы, Бала күнінде Ер Сейітпенбет әулие Хиуа, Бұқарадағы медреседе білім алады. Онан соң өзінің білімін жетілдіру үшін Бағдат, Мысыр, Шам, Мекке, Мәдине, Герат қалаларын аралап, озық ғұламалардан дәріс алған деседі. Өзі араб, парсы, тілдерін жетік меңгерген. Әсіресе, Ибн-Синаның дәрігерлік жазбаларын оқуға қатты қызығыпты. Түрлі шөптердің қасиеттерін игереді. Халық ішінде сый-құрметке, зор рухани ықпалға ие болыпты. Оны Шөмекей руының Қалам деген биі өздеріне пір етіп көтереді. Содан бастап Түркістаннан Сыр өңіріне көшіп келеді. Қалам би Қуандарияның сол жағалауынан мешіт салып береді. Көнекөз қариялардың айтуынша, бұл мешіт қазіргі Қармақшы ауданы «Қуандария» ауылындағы «Ерімбет» деген жерде болыпты [4, 336 б.].

Ер Сейітпенбет әулие жайында орыс шенеуніктерінің қатынас қағаздарында, құжаттарында кездеседі. Ер Сейітпенбет әулие діни қайраткер ретінде халық ішінде үлкен сый құрметке, зор рухани ықпалға ие болып, мешіт ашып, мұсылмандықтың үлгісін көрсеткен. Әулиенің сүйегі Қызылорда облысы, Қармақшы ауданының «Бас Сарбұлақ» (Жаңақала ауылына жақын) деген жеріне жерленген.

Қазіргі таңда әулиенің мөрі тікелей ұрпағы саналатын Якуб Турмановтың қолында сақталған. Мөр жүзік тәрізді етіп жасалған (Сур-3). Саусақ сиятын жерінің диаметрі – 2 см, мөрдің диаметрі – 2,2 см, Мөрде арабша «Сайд Мұхаммед бин Қожажан» деп жазылған. Материалы күміс. Ұрпақтарының айтуынша бұл жәдігер ХІХ ғасырда Мекке қаласында жасалған. Ер Сейітпенбет әулиеден қалған жәдігерлердің бірі қазан. Қазан ХІХ ғасырдан бері пайдаланылып келеді. Қазан ас пісіруге арналып, төрт құлақты етіп жасалған. Ыдыстың биіктігі – 35 см, ернеуінің диаметрі – 71 см. Материалы темір, Ел ішінде сақталған деректерде қазанның киелілігі туралы көп айтылады.

Құлболды ишан шежіресі. Сыр еліндегі әйгілі Құлболды ишан Сұлтанұлының (1780-1860 жж.) әулетінде сақталған жәдігерлер зерттелді. Құлболды ишан жастайынан зеректігімен көзге түсіп, кейін Бұқара қаласындағы Көгелташ медресесінде Айқожа ишан, Марал ишан, Бекет әулиемен қатар білім алған. Елге келгеннен кейін медресе ашып, діни білім берген. Алаш жұрты таныған Құлболды ишан өмірінің соңына дейін халқына қалтқысыз қызмет етеді. Ел ішінде сақталған аңыз-әфсаналарда ол Орта Азияның қасиетті жерлерінде болған, оның үстіне Бұхараға лезде барып, қайтады екен. Өңінің ақтығына қарап, оны «Ақ ишан» деп атаған. Ол кісі жас кезінен бастап оқуға, дін ілімін меңгеруге деген алғырлығымен ерекшеленген. Жас кезінде қазіргі Сырдария ауданындағы Шіркейлі ауылындағы Заман ақынның баласы Хан Қожаның медресесінде Ысмайыл Әздүрден арабша тіл сындырып, сауат ашқан. Бастауыш білім беретін мектепті бітіргеннен соң, Бұқар шаһарында оқып, білімін одан әрі тереңдеткен. Құлболды оқу бітіріп, келісімен үш жылға жуық Ысмайыл Әздүр мешітінің имамы болады. Әрі бала оқытады [4, 322 б.].

Құлболды ишанның Мәдине қаласында жасыл матадан тігіліп, алтын жіппен зерленген шапаны немересі Әбдіхалық мақсұмның Мәдине қаласында арнайы жасатқан мөрі зерттелді. 1906 жылы жасалған. Құлболды ишан шежіресі құнды жәдігерлер екені сөзсіз (Сур-4). Шежіре төрт бөлімнен тұрады: Бірінші бөлімінде Әлемді жаратушы Аллаға мадақ, екінші бөлімінде Мұхаммед пайғамбарға (с.ғ.с) салауат, үшінші бөлімінде Әзірет Әлидің ұлы Мұхаммед Ханафиядан бастап Әбдіхалық мақсұмға дейін 43 аталықты қамтитын шежіре, төртінші бөлімінде Шежіренің жасалған жылы (Мәдине қаласы, хижраның 1324 жылы, Зульхиджа айы) жазылған [5, 24 б.].

Қалмұхаммед ишан мөрі. Жоба аясында ХҮІІІ-ХІХ ғғ. алаш жұрты қадірлеген Марал ишан Құрманұлының ұрпақтарында сақталған жәдігерлер зерттелді. Марал ишан ХІХ ғасырдың 30-40 жылдары қазақ даласындағы Кенесары Қасымұлының ұлт-азаттық қозғалысына қатысып, ханның кеңесшісі болады. Бұл туралы архивтік құжаттарда 1841 жылы Кіші жүз жерінде кеңесте Кенесарының жорық жолын тастап, бейбіт өмір сүруіне кеңес бергендердің арасында Марал ишанда болған [6, 71-72 б.].

Марал ишанның ұрпақтарында сақталған мәрдегі араб жазуы тәржімаланды (Сур-5). «Қалмұхаммед ибн Марал ишан, хиджраның 1247 жылы» деп анықталды. Ұрпақтарының айтуынша шамамен 1830-1835 жж. жасалған мөр осыған дейін Марал ишандікі саналып келген. Аса қызығушылық танытқан зерттеушілер де болмаған [2, 144 б.].

1815-1870 жж. өмір сүрген. Қалқай ишан Бұқара мен Бағдат қалаларындағы ірі діни медреселерде оқып (шамамен 25 жыл оқыған деседі), кейін туған өңіріндегі әкесі Марал ишан мешітінде жастарды мұсылмандық ілімге баулиды. Ұрпақтарының айтуынша, Қалқай ишан балаларға діни бағытта тәлім-тәрбие беріп қана қоймай, қазақ халқының салт-дәстүрі, қисса жырлары туралы да мағлұмат береді екен. Бұл сөздің шындық екенін М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында сақталған «Қалқабай молданың жазбалары» және «Ер Қосай» жыры дәлелдей алады. Бұл эпосты 1940 жылы ауыз әдебиетінің жанашыры А.Хангелдин тапсырыпты.

Қазақ халқының мақтанышы Шоқан Уәлиханов туғанда Мұхаммед-Ханафия деп атын қойып, ақ бағасын берген осы Қалқай ишан болатын. Шоқан жайлы осы бір тұста «Аққан жұлдыз» романында жазушы Сәбит Мұқанов баян етеді [1,97 б.].

Балалары Қалқайдың үй-тамын Қожа Ахмет Ясауи ғимаратының үлгісімен үлкен де биік етіп салдырған екен. Халықтың ишанға құрметі сондай, кесенеге дейін бір-біріне тізіліп, шелекті қолдан қолға жалғап беріп тұрған деседі. Кесененің алдыңғы босаға маңдайының биіктігі 14 метр.

Сонымен бірге Қалқай ишанның немересі Әмит ишан (Абдулхамид) Әбдірахманұлы (1906-1957 жж.) біраз дүниелері сақталған. Оның ішінде бас киімі, қанжарының күмістелген былғары қыны, араб, парсы, шағатай тілдерінде жазылған кітаптарды ерекше атауға болады. Қазіргі уақытта бір кітаптың жалпы мазмұны зерттелді. Бұл кітаптың авторы мұсылман дінінің көрнекті өкілі, тарихшы Мұхаммед Мұрад Рәмзи (1855-1934 жж.)

«Талфик ал-ахбар ва талких ал-асар фи вакаи Казан ва булгар ав мулюк ат-татар» атты араб тіліндегі екі томдық тарихи еңбек төрт тарау арқылы тарихи оқиғаларды хронологиялық тәртіпте сипаттайды (Сур-6).

Кіріспеде түркілердің шығу тарихы мен даму тарихы және олардың көршілермен қарым-қатынасы баяндалады. Бірінші бөлімінде Еділ Бұлғариясының тарихы және оның моңғолдар жаулап алғанға дейінгі халқы сипатталған. Екінші бөлімінде моңғол шапқыншылығы, алып мемлекет Алтын Орданың құрылуы және олардың Исламды қабылдауы туралы қамтылады. Үшінші бөлімінде орыс патшасы Иван Грозныйдың Қазанды жаулап алуына дейін және оның кезінде болған оқиғаларды сипаттайды. Төртінші бөлімде жаулап алынған сәттен бастап қазіргі уақытқа дейінгі Қазан және оның тұрғындарымен байланысты оқиғалар айтылады. Сонымен қатар, Мұрад Рәмзи жұмысының соңғы бөлімінде өз заманының жүзге жуық қоғамдық, саяси, діни, мәдени қайраткерлері туралы қысқаша биобиблиографиялық ақпарат береді [7, 17-18 б.].

Кітап 1908 жылы Орынборда «Каримов, Хусаинов және К» баспаханасында жарық көреді. Көп ұзамай билік тарапынан «Автордың христиандар әлеміне және жалпы орыстың бәріне арам пиғылмен және жеккөрушілік қатынасы» деген пікірмен тәркіленеді. Алайда кедергіге қарамастан кітап шығыс елдеріне тез тарайды [8, 17-18 б.].

Тапал ахун мұрасы. Ахунның азан шақырып қойған есімі – Нұрмұхаммед Қадірұлы (1848-1921 жж.). Халық арасында Тапал ахун деп аталып кеткен. Ол қазақ даласындағы исламның дәруіштік-сопылық бағыттағы өзіндік орны бар тұлғалардың бірінен саналады. Діни қайраткер шамамен 1848 жылы қазіргі Сырдария ауданы, Шіркейлі ауылы аумағында дүниеге келген. Әкесі Қадір ишан – Құлболды ишанның шәкірті. Осы Қадір ишанның тоғыз ұлының бірі

Нұрмұхаммед жасынан зерек болып өсіпті. Кейін Бұқарадағы атақты Мір-Араб медресесінде діни білім алған. Елге келгеннен кейін мешіт ашып, бала оқытқан. Ел ішінде әділ билік айтып, елдің татулығы мен бірлігін сақтауға айтарлықтай үлес қосқан.

Тапал ахуннан атақты шайыр Тұрмағамбет Ізтілеуов, Садық ахун Қодарұлы, ақын Асқар Тоқмағамбетов, халық ақыны Қуаныш Баймағанбетов дәріс алған.

Сыр бойындағы ғұлама оқымысты ахундардың ең соңғысы – осы Тапал ахун. Ел ішіндегі сақталған деректерде 1916 жылы Ресей империясына қарсы Торғай даласындағы ұлт-азаттық қозғалыстың жетекшісі Амангелді Иманов патшаға қарсы көтерілістің әділдігін дәлелдеп, пәтуа бекітуге батыр өзінің сенімді сарбаздарымен Омар Шипинді Торғайдан Сыр бойындағы Тапал ахунға жіберіпті. Тапал ахун: «Бұл соғыс – әділ соғыс» деп пәтуа шығарып беріпті. Осының өзі оның өз заманында қандай ірі тұлға болғанын білдіреді [9, 6 б.].

Қазіргі уақытта Шіркейлі ауылындағы ахун ұрпақтарында 40-тан астам сирек кездесетін кітаптар мен қолжазбалар сақталған. Солардың ішінде бірнеше кітаптардың жалпы мазмұны зерттеліп анықталды.

«Салоти Масуди» кітабы Орталық Азияда кең таралған ханафи ағымындағы барлық мұсылмандардың өміріне арналған (Сур-7). Кітаптың авторы XIII-XIV ғғ. өмір сүрген ғұлама Масуд ибн Махмуд ибн Юсуф әс-Самарқанди. 1900 жылы Үндістандағы Бомбей қаласында баспадан шыққан. Кітап 3 томнан тұрады. Мазмұнының басым бөлігі намазға арналғандықтан 1,2 томдарда намаз және оған қатысты мәселелер сипатталса, ал 3 томында зекет, ораза, қажылық, неке, талақ, құрбан шалу, сату, мұрагерлік, өсиет және т.б. қамтылған. «Салоти Масуди» еңбегінің құндылығы шариғат институттары мен өмірлік мәселелерге толығымен арналып, ғылыми ерекше стильде жазылған. Кітапқа 84 беделді діни басылымдар, белгілі 125 сахабалардан жеткен хадистер, 129 имамның өсиет әңгімелері жинақталған.

«Салоти Масуди» кітабында Масуд әс-Самарқанди әртүрлі жалған ағымдардың құқықтық мәселелерін шешу барысында өз пікірін білдірген. Осының нәтижесінде еңбек анағұрлым мазмұнды, үйренуге оңай, ғылыми тұрғыдан дәлірек құралға айналған.

Сыр өңірінен қаншама тарихи тұлғалар шықты. Солардың ішінде діни қайраткерлер, ағартушылардың орны ерекше. Тұран даласындағы осы алып өлкенің тарихы қадым замандардан бастау алады. «Ұлттық рухани жаңғыру» жобасы аясында жүзеге асырылып жатқан «Сыр өңірінің киелі орындары мен ислам құндылықтарының әдеби-танымдық ерекшеліктері» атты ғылыми-зерттеу жобасы бойынша еліміздің жалпыұлттық және өңірлік қасиетті нысандар тізіміне енген тарихи-мәдени ескерткіштер мен діни қайраткерлердің мұрасы зерттелуде. Осы жоба арқылы алдағы уақытта ұмытыла бастаған қаншама тарихи тұлғаларымыз туралы құнды мәліметтер жинақталып, олардан қалған киелі жәдігерлер тарихи мұрамыздың қоры толықтыра түсетіні сөзсіз.

*Мақала ҚРҒЖЖБМ Ғылым комитетінің гранттық қаржыландыруымен №AP14870690 «Сыр өңірінің киелі орындары мен ислам құндылықтарының әдеби-танымдық ерекшеліктері» атты жоба аясында жүргізілді.

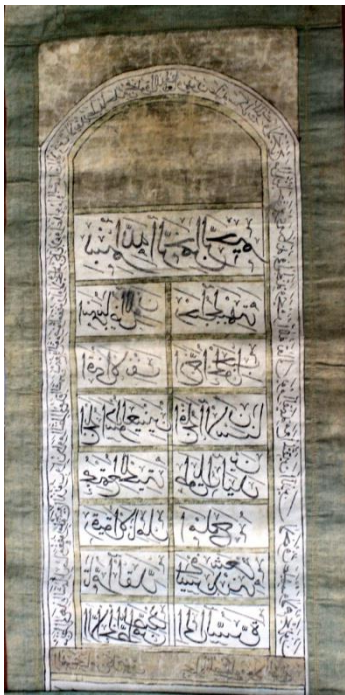
1-сурет. Хорасанның лаухасы

2-сурет. «Насабнама» (Мәулана Сафи ад-дин Орын Қойлақы.) XIX ғ.

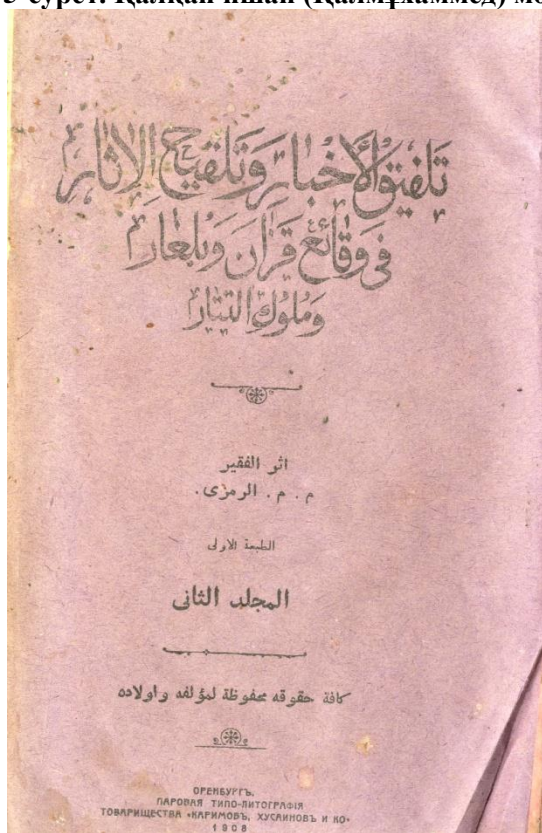
3-сурет. Ер Сейітпенбет әулие мөрі (XIX ғ.)

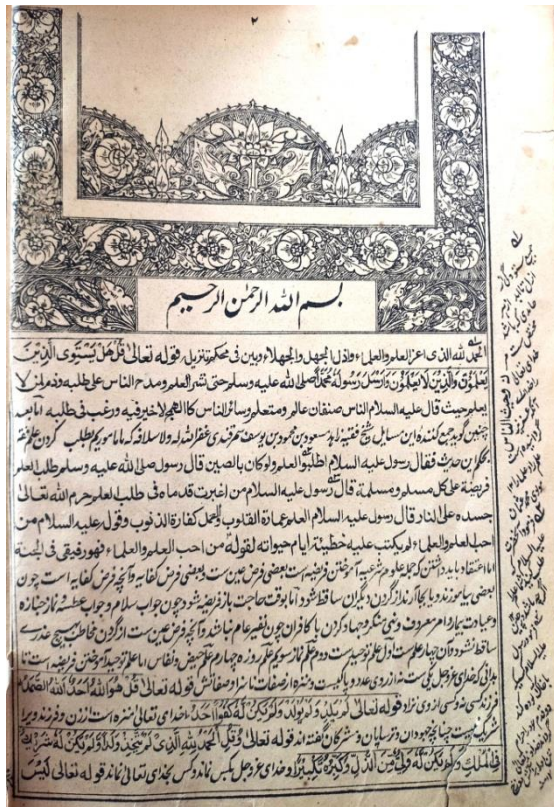
4-сурет. Құлболды ишан шежіресі (XX ғ.)

5-сурет. Қалқай ишан (Қалмұхаммед) мөрі

6-сурет. Кітап «Талфик ал-ахбар ва талких ал-асар фи вакаи Казан ва булгар ав мулок ат-татар» XX ғ. (Абдулхамид ишан

7-сурет. Кітап «Салоти Масуди» 1900 ж. (Тапал ахун Нұрмұхаммедұлы)

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оңғарбаев А., Қосанов С. Сыр бойының сакралды ескерткіштері: мифтер, аңыздар, хикаяттар. – Қызылорда: «Тұмар» баспасы, 2019. -423 б
2. Көзейбаев С., Сайлау А. Тарихи мұраны ұлықтаған жоба // Мәдени мұра журналы №1, 2022. – Нұр Сұлтан. 146-147 б
3. Әбутәліп М. Ұлылардың ұрпақтары. – Қызылорда: «ADAST» баспасы, 2006. -333 б
4. Әбдіғалиұлы Б. Қасиетті Қазақстан. III т. – Нұр-Сұлтан: «Полиграфкомбинат» баспасы, 2019. - 377 б
5. Қызылорда облыстық тарихи-өлкетану музей қоры, Түсім кітабы. №18 2006-2007 жж.
6. ОРМА. 6-қ., 10-т., 4976-іс, 71-72-шп
7. БР (Башқұртстан).ҰА. 138-қ., 2-т., 292-іс, 28-95-пп
8. Рамзи М. Талфик ал-ахбар ва талких ал-асар фи вакаи Казан ва булгар ав мулюк ат-татар. – Уфа «Шежере» баспасы, 2017. - 600 б
9. Елубаев Д. Таусылмас қазына. Сыр бойы газеті № 18-19, 2023.

Оңғарбаев А.С., Сайлау А.К.

ЦЕННОСТИ ИСЛАМА РЕГИОНА СЫРДАРЫИ

В научной статье освещены ценные материалы о религиозных деятелях земли Сыра (ахуны, ишаны и др). В рамках национального проекта «Ұлттық рухани жаңғыру» не внедренные в научной оборот. А именно Лауха (доска с арабской надписью) Хорасан ата (Абдижалил баб), родословная летопись «Насабнама» переписанный XIX в Сафи ад-дин Орын Койлақы, являющийся близким родственником основателя суфистского направления в Средней Азий и Казахстане Кожа Ахмет Ясави, печать прямого потомка Марал ишан Калмухаммеда ишана (1815-1870 гг.), родословная летопись, сделанная в Медине в начале XX века Кулболды ишан Султанулы (1783-1860 гг.), печать, изготовленная в Мекке известного религиозного деятеля Ер Сейтпенбета (Сайд Мухаммед) (XVIII-XIX вв.), книга «Салоти Масуди» на арабском языке известного религиозного просветителя Тапал ахун Нурмухаммед Кадырулы (1848-1921 гг.) исторические данные о книгах Абдулхамит ишан Абрахманулы (1906-1957 гг.).

Ongarbayev A.S., Sailau A.K.
ISLAMIC VALUES OF THE SYR REGION

The scientific article contains valuable information about the heritage of religious figures of the Syr region (akhuns, ishans, etc.), which studied within the framework of the National Project "Ultytk Ruhani zhangyru", unknown artifacts that were not previously included in scientific circulation. Namely, the Lauha (a board with an Arabic inscription) Khorasan ata (Abdizhalil bab); the genealogical chronicle of "Nasabnama" rewritten in the XIX century by Safi ad-din Oryn Koylaki, who was a close relative of the Sufi movement founder in Central Asia and Kazakhstan, Kozha Akhmet Yassavi; the seal of Maral Ishan's descendant Kalmukhammad ishan (1815-1870); the genealogical chronicle, made in Medina at the beginning of the XX century by Kulboldy ishan Sultanuly (1783-1860); a seal made in Mecca by famous religious figure Yer Seitpenbet (Sayd Mohammed) (XVIII-XIX cc.), the Arabic book "Saloti Masudi" used by famous religious educator Tapal akhun (Nurmukhammad) Kadyruly (1848-1921) historical data on the books of Abdulhamit ishan Abrahmanuly (1906-1957).

УДК 369.013.2

Фунтикова Ю.В.

Магистрант ФГБОУ ВО Хакасского государственного университета им. Н.Ф. Катанова
город Абакан, Российская Федерация
y.funtikova@inbox.ru

**ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ЛИЦ, ПОДЛЕЖАЩИХ ОБЯЗАТЕЛЬНОМУ
СОЦИАЛЬНОМУ СТРАХОВАНИЮ**

Статья посвящена анализу проблем определения круга лиц, подлежащих обязательному социальному страхованию в РФ.

Проблема определения круга лиц, подлежащих обязательному социальному страхованию, является одной из наиболее актуальных в современном обществе. Сложность возникает из-за того, что существует множество различных видов страхования, каждое из которых имеет свои особенности и условия.

Одним из главных признаков развития системы социального страхования от производственных рисков является широта круга застрахованных лиц. По своей экономической природе этот вид социального страхования предназначен для защиты работников.

Одной из основных проблем является определение категорий людей, которые должны быть застрахованы обязательно. Не всегда понятно, какие группы населения должны быть включены в обязательные программы страхования, а какие могут быть оставлены за пределами этого процесса.

Кроме того, возникают сложности с определением критериев, по которым определяется обязательное страхование для определенной группы лиц. Это может быть связано с возрастом, занятостью, доходом, местом жительства и многими другими факторами.

Важно также учитывать изменения в обществе и экономике, которые могут повлиять на необходимость включения определенных групп лиц в обязательные программы страхования. Поэтому важно постоянно обновлять и совершенствовать законодательство в этой области, чтобы обеспечить социальную защиту населения на должном уровне.

Согласно ст. 6 ФЗ от 16.07.1999 № 165-ФЗ «Об основах обязательного социального страхования», застрахованные лица - граждане Российской Федерации, а также иностранные граждане и лица без гражданства, работающие по трудовым договорам, лица, самостоятельно обеспечивающие себя работой, или иные категории граждан, у которых отношения по обязательному социальному страхованию возникают в соответствии с федеральными законами о конкретных видах обязательного социального страхования или в соответствии с законодательством Российской Федерации о налогах и сборах [1].

Несмотря на всеобъемлющий характер последнего застрахованного лица, при применении федерального законодательства часто возникают определенные затруднения. Они связаны с определением характера правовых отношений между работником и работодателем в данной ситуации, а также с реальностью контракта, на основании которого осуществляется трудовая или иная деятельность данного лица.

Обязательное социальное страхование от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний применяется ко всем работающим по трудовому договору со страхователем. Согласно гражданско-правовому договору работнику может быть оказана страховая защита, если лицо, заказывающее работу, обязуется уплачивать страховые взносы за страхование трудовых рисков согласно указанному договору.

На практике основным вопросом является различие между трудовым и гражданско-правовым договорами, так как лица, работающие у страхователя, подлежат обязательному социальному страхованию от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний с момента заключения контракта.

Более сложная ситуация возникает, если работник, с которым не был заключен трудовой договор, погибает в результате несчастного случая на производстве. В этом случае его наследники могут обратиться в суд за правом на обеспечение, и если установлено наличие трудовых отношений между усопшим и страхователем, страховщик обязан предоставить соответствующие гарантии.

Следует отметить, что законодательство утверждает возможность получения права на защиту не только от факта занятия пострадавшим трудовой деятельностью, но и требует наличие трудовых отношений со страхователем, будь то физическое или юридическое лицо, зарегистрированное для данной цели.

Лица, которые работают по контракту с индивидуальными работодателями, помогая им вести домашнее хозяйство (горничные, повара, садовники и т.д.), не покрываются застрахованным лицом. Это связано с тем, что законодательные нормы не устанавливают категорию профессионального риска для таких работодателей, и страховщик не регистрирует их в качестве страхователей. В результате этого пробела круг застрахованных лиц неоправданно сужается.

Законодатель определил страхователя как юридическое лицо любой организационно-правовой формы (включая иностранную организацию, осуществляющую деятельность на территории Российской Федерации и принимающую на работу граждан Российской Федерации) или как лицо, принимающее на работу лиц, подлежащих обязательному социальному страхованию на случай несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний [3].

Мы считаем, что необходимо предоставить этим группам граждан возможность выступать одновременно в качестве страхователя и застрахованной стороны. Такое добровольное участие уже используется в нашей стране по отношению к другим видам социального страхования.

Также застрахованы лица, приговоренные к тюремному заключению и работающие у застрахованных лиц. В этой части наше законодательство соответствует международным стандартам. Статья 98 УИК РФ предусматривает, что лица, приговоренные к лишению свободы, и работающие по найму лица подлежат обязательному государственному социальному страхованию, а заключенные, утратившие трудоспособность во время отбывания наказания, имеют право на компенсацию в случаях и в порядке, установленных законодательством Российской Федерации [2]. В то же время, если осужденный выполнял трудовые обязанности в исправительном учреждении, страхователем является это исправительное учреждение. А когда осужденный выполняет работу в компании, застрахованным лицом является работодатель, с которым у осужденного были трудовые отношения.

В соответствии с правилами трудоустройства заключенных, изложенными в статье 103 УИК РФ, каждое лицо, приговоренное к лишению свободы, обязано работать в местах, определенных администрацией пенитенциарной службы. Осужденные лица работают в пенитенциарных учреждениях, на государственных предприятиях или предприятиях других типов при условии, что осужденные лица надлежащим образом защищены и изолированы. Труд заключенных охраняется в соответствии с трудовым законодательством с учетом ограничений, налагаемых Законодательством РФ.

Российское законодательство распространяет социальное страхование от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний на всех работников по трудовым договорам [4]. Физическим лицам, работающим по частноправовым договорам, предоставляется возможность получить страховую защиту, если это оговорено в договоре. Следовательно, стороны соглашения будут принимать решение о необходимости данного вида социального страхования.

При принятии решения о выборе страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний необходимо уделить внимание категории профессионального риска. Ключевыми критериями для классификации застрахованных лиц должны быть их личная эффективность и платность работы. Лица, занятые на неоплачиваемой работе, пациенты во время

трудотерапии и другие работники, участвующие в производственной деятельности, не должны быть застрахованы, несмотря на риск здоровью. Ущерб этим группам лиц может быть возмещен в соответствии с гражданским законодательством.

Существует различные методы предоставления определенным категориям лиц прав на безопасность в случае несчастных случаев и профессиональных заболеваний. В некоторых европейских странах система страхования от несчастных случаев и профессиональных заболеваний расширила количество застрахованных лиц, став обязательной формой страхования от несчастных случаев, которая не ограничивается защитой от рабочих рисков.

Выводя общую концепцию определения круга лиц, подлежащих обязательному социальному страхованию, можно сказать, что это сложный и многогранный процесс, который требует внимательного и комплексного подхода. Только так можно обеспечить справедливое и эффективное функционирование системы социального страхования.

Список использованных источников:

1. Об основах обязательного социального страхования: федер. закон от 16.07.1999 г. // Собр. законодательств Рос. Федерации. 1999. № 29, ст. 3686.
2. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации № 1-ФЗ от 08.01.1997 г. // Собрание законодательства РФ. – 2016. - №105. – Ст. 640.
3. Ихионова В.В. Круг лиц, имеющих право на социальное страхование от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний // Форум молодых ученых. 2020. №5 (45). С. 163-166.
4. Пашкова Г.Г. Права и обязанности застрахованных лиц - субъектов обязательного социального страхования // Вестн. Том. гос. ун-та. Право. 2021. №3 (17). С. 95-106

Фунтикова Ю.В.

МИНДЕТТИ ЭЛЕУМЕТТИК САҚТАНДЫРУҒА ЖАТАТЫН АДАМДАР ТОБЫН АЙҚЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақала Ресей Федерациясында міндетті элеуметтік сақтандыруға жататын адамдар тобын анықтау мәселелерін талдауға арналған.

Funtikova Yu.V.

ISSUES OF DETERMINING THE GROUP OF PERSONS SUBJECT TO COMPULSORY SOCIAL INSURANCE

The article is devoted to the analysis of the problems of determining the group of persons subject to compulsory social insurance in the Russian Federation.

УДК 369.013.2

Фунтикова Ю.В.

Магистрант ФГБОУ ВО Хакасского государственного университета им. Н.Ф. Катанова
город Абакан, Российская Федерация

научный руководитель: старший преподаватель Шведчикова Е.В.

ПРОБЛЕМЫ ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Тема пенсионных выплат становится все более актуальной для большинства стран, поскольку существующая система не в состоянии гарантировать достаточный уровень жизни для пожилых людей. Единственное, что можно сделать, это позаботиться о своем будущем, начиная с молодости, и заключить договор по добровольному пенсионному страхованию.

В развитых странах пенсионные фонды обеспечивают гражданам пенсии из разных источников – государственных, корпоративных и индивидуальных. Страхование на пенсию может быть очень выгодным для многих людей. Оно включает выплату страховой суммы после достижения застрахованным лицом пенсионного возраста. Системы страхования могут быть обязательными или добровольными.

Россия внедрила обязательное пенсионное страхование на основе страховых принципов в начале 2000-х годов. Физическим лицам пенсии обеспечиваются за счет взносов, уплачиваемых работодателями в Пенсионный фонд России на протяжении всей трудовой жизни. Чтобы обязательная система пенсионного страхования функционировала, государство заложило в ее основу определенные принципы, включающие:

- централизация, единство, наличие общегосударственного значения;
- безусловность уплаты взносов по страховке в ПФР;
- гарантированность выплат со стороны государства застрахованным лицам;
- общность интересов по материальным обязательствам среди субъектов независимо от территориальной принадлежности;
- отчисленные финансовые средства в ПФР становятся общегосударственной собственностью;
- распределение финансов осуществляется централизованно по регионам и отраслям;
- независимость денежных средств системы и т.д.

Пенсионная система Российской Федерации включает две составляющие: страховую и накопительную. При разработке пенсионной реформы большие надежды были возложены на накопительную часть трудовой пенсии с целью стимулирования трудового населения активно увеличивать свою будущую пенсию. Однако накопительная часть оказалась наиболее восприимчивой к проводимым в пенсионной сфере преобразованиям, что неоднократно и справедливо отмечалось всеми участниками пенсионного процесса.

Прежде всего, практика реформ показала, что население не спешит использовать инвестиционные возможности государственной системы обязательного пенсионного страхования. Большинство будущих пенсионеров остаются пассивными участниками накопительной пенсионной системы.

Пассивность населения обусловлена не только нежеланием разобраться в изменениях, которые вначале представлялись сложными, но и более серьезной причиной.

Кроме того, следует отметить, что основной рост пенсионного рынка в Российской Федерации обусловлен корпоративными программами крупнейших российских компаний в электроэнергетической, металлургической, нефтедобывающей и других отраслях.

С учетом изменений в системе пенсионного страхования, где правительство, работодатели и наемные работники выступают в качестве полноправных участников, активность и вклад работников в формирование будущей пенсии играют решающую роль в размере пенсионных накоплений, исследование и оценка мнения работающего населения становятся важным аспектом. Они касаются как функционирования систем государственного и негосударственного пенсионного страхования, так и готовности населения принять участие в проводимых преобразованиях.

По словам ученых, негосударственное пенсионное обеспечение работников имеет следующие задачи:

- обеспечение экономической стабильности работников предприятий при наступлении пенсионного возраста или при расторжении трудового контракта;
- создание условий для формирования работниками собственного пенсионного капитала;
- разработка механизма высвобождения работников пенсионного возраста;
- удержание квалифицированных специалистов и привлечение работников востребованных специальностей на предприятиях.

Актуальность проблемы социальной защищенности работников при выходе на пенсию влияет на мотивацию людей при выборе основного места работы. Следовательно, можно ожидать, что участие работника в корпоративной пенсионной программе станет значимым фактором мотивации для повышения трудовой активности и результативности.

Список использованных источников:

Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12 дек. 1993 г. с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01 июля 2020 г. [Электронный ресурс]. Официальный интернет-портал правовой информации <http://pravo.gov.ru>.

О государственном пенсионном обеспечении в Российской Федерации: Пфедер. закон от 15.12.2001 № 166-ФЗ // Росс. газ. от 20.12.2001г. № 247

Гусейнова, Р. С. Проблемы и перспективы развития пенсионного страхования / Р. С. Гусейнова // Актуальные вопросы современной экономики в глобальном мире. – 2022. – № 5. – С. 267-270

РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫНДАҒЫ ЗЕЙНЕТАҚЫМЕН ҚАМСЫЗДАНДЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Зейнетақы төлемдері тақырыбы көптеген елдер үшін өзекті бола түсуде, өйткені қолданыстағы жүйе қарт адамдар үшін жеткілікті өмір сүру деңгейіне кепілдік бере алмайды. Жалғыз нәрсе-жас кезінен бастап өз болашағыңызға қамқорлық жасау және ерікті зейнетақымен қамсыздандыру туралы келісім жасау.

The topic of pension payments is becoming more and more relevant for many countries, since the

УДК 349.3

Шадрина Е.А.

ФГБОУ ВО Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова, город Абакан,
Российская Федерация
katsya05@mail.ru

Научный руководитель, старший преподаватель Шведчикова Е.В.

ПЕРВЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ БОЛЬШЕВИКОВ В СФЕРЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ ИНВАЛИДАМ.

Данная статья рассматривает первые преобразования большевиков, после прихода их к власти, в сфере социальной помощи нуждающимся категориям населения, а именно инвалидам.

Во все времена люди с ограничением жизнедеятельности нуждались в поддержке, в первую очередь выраженной в материальной, медикаментозной и продуктовой формах, в связи трудностью самостоятельного обеспечения.

Как известно, в дореволюционной России не существовало единой государственной программы, направленной на защиту наиболее уязвимого слоя населения – инвалидов. Частичной организацией временной помощи занимались частные лица и церковь, в связи с чем существовала проблема непостоянной поддержки.

После прихода к власти большевиков в 1917 году, новая власть начинает разрабатывать и обнародовать различные декреты, постановления, в корне менявшие структуру и политику государства.

Одной из приоритетных сфер, которую затронул Ленин и его соратники, стала социальная, требовавшая кардинальных изменений, в связи со сменой и развитием общественных отношений.

В связи с Февральской и Октябрьской революцией, Первой мировой войной, назревавшей Гражданской войной, в стране резко возросло количество раненых, инвалидов, пришедших с войн, а также их семей [8].

1 (14) ноября 1917 года правительство выступило с сообщением «О социальном страховании», согласно которому пенсия инвалидов должна была возрасти за счет средств пенсионного фонда на 100%, а также началось постепенное страхование на все виды потери трудоспособности, в том числе и инвалидности [4].

В том же месяце был создан НКГП (Народный комиссариат государственного призрения), бравший на себя обязательства по помощи инвалидам войны и их семьям, попечении стариков, охране материнства и детства. В целом, спектр деятельности данной организации охватывал все незащищенные слои населения.

Всего через 2 года законодательство дополняется новым положением «О социальном обеспечении инвалидов красноармейцев и их семейства», а в промежутке с 1918 по 1920 годы увеличилось количество раненых военнослужащих, семей красноармейцев и пенсионеров, получавших пособия [4].

Немаловажным событием является и активизация деятельности многих общественных организаций в 1920-е годы, одними из которых являются Всероссийский союз кооперации инвалидов, Всероссийское объединение глухонемых, Всероссийское общество слепых.

Главными задачами, которые поставили перед собой упомянутые организации, являются социально-бытовая помощь людям с ограничением жизнедеятельности, трудоустройство инвалидов и их обучения [8].

В начале 20-ых годов прошлого века свое распространение получили и крестьянские комитеты взаимопомощи, задачей которых являлось оказание помощи лицам, утратившим прежнюю трудоспособность, и всевозможная их поддержка. В дальнейшем образование было переименовано в кассы общественной взаимопомощи колхозников.

Всего за 10 лет данная организация трудоустроила около 50 тыс. инвалидов [7].

В 1921 году Совнарком издал очередной Декрет «О социальном обеспечении инвалидов», которой определял основные группы инвалидности: 1 – инвалиды, не способные к труду и нуждающиеся в бытовой, социальной помощи; 2 – инвалиды, не способные к труду, но не нуждающиеся в постоянном уходе; 3 – инвалиды, вынужденные отказаться от постоянной профессиональной деятельности, но имеющие возможность частично обеспечивать себя, путем временного заработка; 4 – люди с ограничением жизнеспособности, вынужденные сменить профессию на более легкую трудовую деятельность; 5 – лица, вынужденные отказаться от своей профессии и перейти к другой работе с такой же квалификацией, при условии надобности для такого вида перехода в услугах Народного комиссариата социального обеспечения; 6 – инвалиды, способные продолжать занятия своей профессиональной деятельностью, но уже с пониженной производительностью [2].

Следовательно, исходя из выделенных государством групп, дифференцировалась и помощь в зависимости от степени инвалидности.

Также, согласно Декрету, правом на социальное обеспечение по инвалидности пользовались следующие категории лиц: а) инвалиды, работающие по найму и потерявшие трудоспособность в связи с увечьем, профессиональным заболеванием. Допускались и иные причины, но для таких категорий было определенное примечание – нужно было проработать по найму в различных предприятиях и учреждениях не менее 8-ми лет; б) военнослужащие старой и Красной армии, которые лишились трудоспособности вследствие увечья, либо заболевания, полученных в ходе военных действий или во время нахождения лиц на военной службе [6].

Уже после Гражданской войны, в связи с увеличением численности инвалидов и погибших, требовался новый документ, устанавливающий поддержку военных и их семей. Так, 30 января 1925 года Постановлением ВЦИКа и СНК РСФСР «Об обеспечении инвалидов Гражданской войны из числа рабочих и служащих, а также семейств рабочих и служащих, погибших в Гражданской войне» было улучшено обслуживание инвалидов и гарантировалось увеличение их пенсий. [1].

В 28 году XX века, в марте, ВЦИК и СНК приняли новое Положение, которое улучшало пенсионное обеспечение инвалидов труда в зависимости от их группы и причины, по которой была приобретена инвалидность. Также учитывалась заработная плата лиц и их производственный стаж [1].

В результате деятельности большевиков в сфере социальной помощи, маломобильным гражданам было гарантировано пенсионное обеспечение, а также осуществлялись и иные виды поддержки, в совокупности, которые смогли создать более благоприятные условия жизни инвалидам и их семьям.

Список использованных источников:

1. Басов, Н.Ф. Социальное обеспечение, защита и поддержка инвалидов в советской и современной России// Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика., 2012, №4, С. 143-149.

2. Деревягина, Т. Г. Социальное обеспечение инвалидов в России в первые годы советской власти (на материалах Тамбовской губернии)// Актуальные задачи педагогики: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Чита, февраль 2013 г.). Чита: Издательство Молодой ученый, 2013, С. 191-193.

3. Долотина, Р.Р. Реализация социальных обязательств в советский период развития российского государства и права// Ученые записки Казанского университета. Серия гуманитарные науки, 2021, С. 17-24.

4. Нагорнова, А.Ю., Макарова, Т.А. Исторический анализ проблемы инвалидности в дореволюционной России и СССР// Общество: философия, история, культура., 2014, №1, С. 27-34.

5. Новикова, А.С. Основные направления социальной деятельности государства в первые годы советской власти// Научный журнал КубГАУ, 2015, №106 (02), 11 с.

6. О социальном обеспечении инвалидов. Декрет Совета народных комиссаров от 8 декабря 1921 г. // Собрание Узаконений. — 1921. — № 76.

7. Огнев, А.В., Шарифуллина, Э.А. Интеграция инвалидов в советском государстве (18 ноября 1918 – 15 марта 1990)// Юридическая наука, 2021, С. 23-25.

8. Тевлина, В.В. Система социальной помощи населению в период формирования советского государства (1918 – 1930-е гг. С-П.: Нестор-История, 2008. С.397-414.

ШАДРИНА Е.А.

**БОЛЬШЕВИКТЕРДІҢ МҮГЕДЕКТЕРГЕ ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК САЛАСЫНДАҒЫ
АЛҒАШҚЫ ӨЗГЕРІСТЕРІ.**

Бұл мақала большевиктердің билікке келгеннен кейін халықтың мұқтаж санаттарына, атап айтқанда мүгедектерге әлеуметтік көмек саласындағы алғашқы өзгерістерін қарастырады.

SHADRINA E. A.

**THE FIRST TRANSFORMATIONS OF THE BOLSHEVIKS IN THE FIELD OF SOCIAL
ASSISTANCE TO THE DISABLED.**

This article examines the first transformations of the Bolsheviks, after they came to power, in the field of social assistance to needy categories of the population, namely the disabled.

УДК 349.3

Шадрина Е.А. Шведчикова Е.В.

ФГБОУ ВО Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова, город Абакан,
Российская Федерация
leena_vik@mail.ru

**О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ СТАНОВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ
СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА**

Аннотация. В данной статье дается характеристика особенностей появления и развития социальной политики в Советском государстве, сначала прихода большевиков к власти и до момента принятия Конституции 1936 года.

В ходе революции 1917 года, получившей в историографии название «Октябрьская», на территории бывшей Российской Империи установилась власть Советов, результатом деятельности которой стали кардинальные изменения как в политической, экономической сферах, так и социальной.

Постепенно новое государство начинало подчинять и контролировать разные области жизни человека и гражданина, одним из важнейших направлений развития советского государства стало социальное направление. Такой приоритет в организации политики советской власти основывался на необходимости осуществления в отношении нуждающихся слоев населения активных мер социальной поддержки.

К 1921 году Советская Россия находилась в состоянии экономического кризиса, в связи с затянувшейся Гражданской войной, начавшейся практически сразу после первой мировой войны и революции, оказавших разрушительное влияние на целостность страны.

Непродуманная политика «военного коммунизма», раскулачивание, борьба с бывшими собственниками земли – все это привело к продовольственному кризису, пагубно сказавшемуся на благосостоянии всего населения молодого Советского государства.

Не стоит забывать и об эпидемиях, активизировавшихся по всей стране, и вызванных не только низким уровнем жизни населения, но и спровоцированных низким уровнем развития медицины.

Анализируя цели и задачи новой политики, власть, руководствуясь идеологическими установками, выдвинула ряд принципов, послуживших стимулом к преодолению отсталости во многих сферах, в том числе и социальной.

Впервые в стране было провозглашено равноправие полов, женщины наравне с мужчинами получили избирательные права, и в целом – свободу.

С первых дней советской власти, были обнародованы документы, регулирующие права трудящихся. На всех предприятиях России устанавливался 8-ми часовой рабочий день, из мер социальной поддержки – было введено страхование на случай болезни.

Так, еще 31 октября 1918 г был опубликован Декрет СНК «Положение о социальном обеспечении трудящихся», содержащий в себе совершенно новую функцию государства – социальное обеспечение граждан РСФСР за счет государства и органов власти, источником заработка которых являлся собственный труд [5].

Постепенно в стране стали появляться отраслевые отделы, регулирующие и курирующие проблемы социальной помощи нуждающимся (Народный комиссариат государственного призрения – НКГП).

Работали отделы призрения несовершеннолетних, пенсионная служба, отдел охраны материнства и младенчества и т.п. [5],

В сфере медицины и здравоохранения Советское государство сделало весьма прогрессивный шаг, произошло нормативное закрепление принципа бесплатного оказания медицинской помощи.

Революции, войны, способствовали значительному возрастанию в стране уровня беспризорности. Реакцией государства стало образование специальных государственных учреждений для содержания детей сирот [2].

В январе 1918 года Совет народных комиссаров издал декрет, по которому в стране начали появляться комиссии по делам несовершеннолетних, занимавшихся разработкой и осуществлением конкретных мер в отношении беспризорных детей.

В конце 1922 года Наркомпрос представил на рассмотрение правительства перспективный план с прогнозом и статистическим анализом стратегии развития социальных учреждений и формирования их кадрового состава на ближайшие 10 лет.

Согласно данному плану было утверждено общее количество всех работников детских учреждений, нуждающихся в подготовке [5].

Основным документом, закрепившим социальный приоритет в политике молодого советского государства, стало разработанное 8 декабря 1921 постановление «О социальном обеспечении», согласно которому, уже официально были закреплены меры социальной поддержки граждан.

Постановление также регулировало пенсионное обеспечение инвалидов, предусматривалось право на пенсию рабочим, служащим, а также и военнослужащим в случае наступления инвалидности (по причине профессионального или иного вида заболевания, трудового увечья и старости). Устанавливались и ограничения по получению данной меры поддержки – это обязанность проработать по найму в различных предприятиях и учреждениях не менее 8 лет [1].

В дополнение к данному постановлению в 1922 году, 21 января Совнарком опубликовал новый декрет «О социальном обеспечении рабочих и служащих, и членов их семейств», который устанавливал размер денежного пособия нуждающимся, а именно лицам, потерявшим временно трудоспособность; было утверждено право на пенсионное обеспечение кормящим матерям, членам семей, потерявших кормильца и тому подобное.

В дальнейшем новая власть проводила налоговые и социальные реформы, для попытки решения социальных проблем. В 1921-1923 для работодателей были введены страховые взносы по отдельным видам страхования.

Несмотря на прогрессивную политику большевиков в общественной сфере, в связи нестабильной обстановкой в стране, внешними угрозами, социальное направление развивалось частично, но многие проблемы оставались нерешенными.

Дальнейшим достижением становится принятие Конституции 1936 года, закрепившей положения, содержащие в себе базовые принципы социального обеспечения в государстве, определившие основные условия гарантирования государством социального обеспечения: по старости, а также в случае потери трудоспособности или болезни.

Таким образом, после Октябрьской революции, советское государство закрепило социальное направление как одно из важнейших приоритетных направлений политики вновь создаваемого государства. Несмотря на тяжелое положение многих слоев населения в стране, декреты, постановления и в целом реформы большевиков частично смогли обеспечить нуждающихся лиц и создать более благоприятные условия для жизни.

Список использованных источников:

1. Басов, Н.Ф. Социальное обеспечение, защита и поддержка инвалидов в советской и современной России// Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика., 2012, №4, С. 143-149.
2. Долотина, Р.Р. Реализация социальных обязательств в советский период развития российского государства и права// Ученые записки Казанского университета. Серия гуманитарные науки, 2021, С. 17-24.
3. Луначарский А.В. Основы просветительской политики Советской власти. М.: Работник просвещения, 1924. 31с.
4. Новикова, А.С. Основные направления социальной деятельности государства в первые годы советской власти// Научный журнал КубГАУ, 2015, №106 (02), 11 с.
5. Тевлина, В.В. Система социальной помощи населению в период формирования советского государства (1918 – 1930-е гг. С-П.: Нестор-История, 2008. С.397-414.
6. Тевлина, В.В. Социальная политика России: уроки прошлого и перспективы// Россия в глобализующемся мире, 2006, С. 267-279.

Шадрина Е.А., Шведчикова Е.В.

КЕҢЕС МЕМЛЕКЕТІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ

Бұл мақалада Кеңес мемлекетіндегі әлеуметтік саясаттың пайда болуы мен дамуының ерекшеліктері, алдымен большевиктердің билікке келуі және 1936 жылғы Конституция қабылданғанға дейін сипатталған.

SHadrina E. A., Shvedchikova E.V.

ON SOME FEATURES OF THE FORMATION OF THE SOCIAL POLICY OF THE SOVIET STAT

This article describes the features of the emergence and development of social policy in the Soviet state, first when the Bolsheviks came to power and until the adoption of the 1936 Constitution.

УДК 002.6:024

Шацанова М.Б.

к.т.н., профессор

Академия «Bolashaq» город Караганда, Республика Казахстан

mairabali@mail.ru

Ахметова С.С.

к.т.н., доцент

Карагандинский университет Казпотребсоюза, Караганда, Республика Казахстан

ada.baks@mail.ru

ТАЙНЫ «BIG DATA»: ИССЛЕДОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье дается понятие «big data», т.е. больших данных, принципы обработки и работы с ними с учетом основных характеристик, таких как: объемы, скорость, разнообразие. Приводятся основные критерии для отделения формата больших данных от обычных. В основе обработки «big data» лежат технологии работы с ними, которые используются для глубокого анализа и прогнозирования, а также построения моделей и автоматизации процессов. Приводится характеристика языков программирования, которые созданы для обработки больших массивов данных. Дана картина развития рынка «big data» в мире, а также перспективы на рынке Казахстана.

В век всеобщей цифровизации и информатизации в нашем современном обществе большими темпами растут объемы информации и данных. Все сложнее становится их обрабатывать с помощью традиционных методов или инструментов и представить в нужном виде для дальнейшего анализа и прогнозирования. Эти данные обладают тремя основными характеристиками: объемами, скоростью, разнообразием. Большие объемы данных (их называют «big data»), которые поступают из различных источников, таких как социальные медиа, датчики,

интернет-трафик, транзакции. Это и скорости, с которой данные поступают и должны обрабатываться. Например, поток данных из сенсоров Интернета вещей может быть огромным и постоянным, требуя мгновенной обработки для принятия решений в реальном времени. Разнообразие форматов данных и источников, включая структурированные данные (такие как таблицы баз данных), полуструктурированные данные (такие как XML-файлы, JSON) и неструктурированные данные (такие как текстовые документы, аудио- и видеозаписи). В последние годы «big data» стала ключевым активом для компаний и организаций в различных областях, таких как бизнес, наука, здравоохранение, финансы и т. д. Обработка и анализ «big data» позволяют выявлять тенденции, предсказывать поведение клиентов, оптимизировать производственные процессы и принимать более информированные решения.

Так что такое «Big data»? «Big data» — это большой объем информации, который компания собирает и хранит для последующего использования. Еще когда говорят, что компания использует большие данные, часто имеют в виду не сами данные, а технологии для их обработки. Выходит, что у компании есть какие-то источники данных, сами данные, оборудование и программное обеспечение для хранения и обработки этой информации. Все это вместе можно включить в определение «big data».

Чтобы отделить формат больших данных от обычных можно использовать три критерия:

1. Данные должны быть цифровыми.
2. Данные должны поступать в объективно больших объемах и быстро накапливаться.
3. Данные должны быть разнородными и слабо структурированными.

Таким образом, большие данные — это цифровая информация, которую трудно проанализировать, и она накапливается со временем и поступает к вам солидными порциями.

«Big data» в IT- это не только сами данные, но и принципы работы с ними. Кстати, иногда эти принципы применяют и к анализу «маленьких» данных — например, можно построить модель на основе однородной информации или совсем небольшой клиентской базы.

Когда в любом IT-проекте начинают работать с данными, в первую очередь анализируют наиболее очевидные, значимые и понятные показатели. Так, если речь идет об онлайн-торговле, сначала смотрят на средние чеки заказов, топ продаж и объемы складских запасов. Когда речь идет о самолетах — смотрят скорость, высоту, расход топлива. Технологии «big data» чаще всего нужны тогда, когда требуется более глубокий анализ процессов.

Большие данные в основном помогают решать четыре задачи:

1. Анализировать текущее положение дел и оптимизировать бизнес-процессы. С помощью больших данных можно понять, какие товары предпочитают покупатели, оптимально ли работают станки на производстве, нет ли проблем с поставками товаров. Обычно для этого ищут закономерности в данных, строят графики и диаграммы, формируют отчеты.

2. Делать прогнозы. Данные о прошлом помогают сделать выводы о будущем. Например, примерно прикинуть продажи в новом году или предсказать поломку оборудования до того, как оно действительно сломается. Чем больше данных, тем точнее предсказания.

3. Строить модели. На основе больших данных можно собрать компьютерную модель магазина, оборудования или нефтяной скважины. Потом с этой моделью можно экспериментировать: что-то в ней изменять, отслеживать разные показатели, ускорять или замедлять разные процессы для их анализа.

4. Автоматизировать рутину. На больших данных учатся автоматические программы, которые умеют выполнять определенные задачи, например, сортировать документы или общаться в чатах. Это могут быть как примитивные алгоритмы, так и искусственный интеллект: голосовые помощники или нейросети.

Упрощенно работа с «big data» происходит по следующей схеме: информацию собирают из разных источников → данные помещают на хранение в базы и хранилища → данные обрабатывают и анализируют → обработанные данные выводят с помощью средств визуализации или используют для машинного обучения.

Для технологий, которые работают с большими данными, базовым принципом считают горизонтальную масштабируемость, то есть возможность обрабатывать данные сразу на множестве узлов (серверов, компьютеров). Если обрабатывать такой массив информации на одном узле, это займет слишком много времени[1]

Существует много технологий для работы с большими данными, основные из них:

MapReduce. Это модель распределенных вычислений, разработанная Google. Ее суть в том, что обработка больших объемов информации происходит на большом количестве серверов (узлов), которые образуют кластер. На каждом сервере производятся одинаковые элементарные задания по обработке, потом все результаты обработки сводят вместе.

NoSQL — это подход к реализации систем управления базами данных. Его особенность в том, что для хранения информации в базах данных NoSQL не требуется заранее заданная схема данных. Это значит, что любые данные можно легко помещать в хранилище и быстро извлекать оттуда. Когда у вас большое количество разнородных данных, именно это и нужно.

Hadoop — инструмент для разработки решений, которые работают по модели MapReduce. По сути, это конструктор, из которого можно создавать хранилища данных под потребности бизнеса. Технология лежит в основе многих облачных решений для обработки больших данных. Например, сервис для анализа «big data» от Mail.ru Cloud Solutions построен на базе Hadoop, Spark и ClickHouse.

R. Язык программирования для работы с графикой и статистической обработки данных. Стандарт для создания аналитических и статистических программ, без которых по определению невозможен анализ «big data». Еще аналитики часто используют языки Python, Scala, Java.

McKinsey также включает в этот список технологии Business Intelligence и реляционные системы управления базами данных с поддержкой языка SQL [1].

Для работы с большими данными активно используются языки программирования, которые созданы для обработки больших массивов данных, и вокруг них сложилась целая экосистема из библиотек и фреймворков. Небольшая характеристика языков, например, R — для любителей статистики, Python — популярный и понятный, Java — самый универсальный, Scala — самый недооцененный, C++ — сложный, но быстрый, Go — создан Google для «Big Data», MATLAB — для любителей научных методов, Julia — молодой и перспективный язык. [2]

Программирование нужно для всех этапов работы с большими данными, от выгрузки и очистки до проектирования баз данных и точной настройки алгоритмов машинного обучения. Можно выбрать любой язык из этого списка, но у каждого из них есть свои особенности и задачи, для которых он лучше подходит. Если это работа с базой данных клиентов для маркетинговой аналитики, подойдут более простые языки, а если серьезное научное исследование — то более сложные и точные. [2]

Посмотрим картину развития рынка «big data» в мире. В 2018 году объем глобального рынка «big data» и бизнес-аналитики (global big data and business analytics market) достиг 168,8 млрд долл. В соответствии с оценкой IDC, по итогам 2019 года объем глобального рынка больших данных увеличился на 12%, по сравнению с показателями предыдущего года, и достиг 189,1 млрд долл. Кроме того, в период 2018-2022 гг. предполагался рост рынка со среднегодовым темпом (CAGR) на уровне 13,2%. Таким образом, объем рынка увеличился до 274,3 млрд долл. к 2022 году [3]. Это подтверждает динамика роста больших данных [3]. В 2018 году выручка на рынке программного обеспечения больших данных составила 60,7 млрд долл. На конец 2019 года более половины выручки BDA обеспечили доходы, полученные от IT- и бизнес-сервисов – 77,5 млрд долл. и 20,7 млрд долл. соответственно. Размер выручки в сегменте аппаратного обеспечения составил около 23,7 млрд долл. Доход от программного обеспечения больших данных достиг 67,2 млрд долл. По данным IDC, ожидаемые темпы роста (CAGR) в период с 2018-2023 гг. в этом сегменте поднялись до отметки в 12,5%. По данным Grand View Research, к 2025 году глобальный рынок «big data» как услуги (global big data as a service (BDaaS)) достигнет 51,9 млрд долл., при этом CAGR составит 38,7% в период 2019-2025 гг. Согласно исследованию Fortune Business Insights, объем глобального рынка технологий «big data», оцененный в 2018 году в 38,6 млрд долл., увеличится к 2026 году до 104,3 млрд долл., демонстрируя темпы роста (CAGR) на уровне 14% в период с 2019 по 2026 гг. [4].

Доля сегментов рынка в общем объеме выручки составил IT-сервисы 41%, аппаратные решения 12,5%, бизнес-сервисы 11%, остальное -35% [5]

Доля стран-лидеров в общем объеме рынка больших данных составила: Китай -5%, Япония – 5,1%, Великобритания -4,9%, Германия – 4,1%. Лидером является США-53%. [6]

Какие перспективы на рынке Казахстана? Технологии по обработке Big Data только заходят на отечественный рынок, на самом деле сейчас никто не может похвастаться крупными внедрениями и результатами. Со стороны государства ведется большая работа по цифровизации, доказательства тому Цифровой Казахстан, smart city и прочие государственные программы. Барьером для зарубежных компаний является маленькое количество численности населения в стране, то есть качество, количество и сроки окупаемости внедрения сильно возрастают. В Казахстане крупным заказчиком по обработке данных выступает государство, с периода независимости в стране собралось большое количество данных, их нужно обрабатывать и использовать, чтобы контролировать и конкурировать вне страны.

Одно из крупных внедрений будет происходить в министерстве финансов. Так как это направление стратегически важно для статистики и прогнозирования экономики и ВВП. В нашей

стране размер неформальной экономики составляет 26%, в России — 39%, на Украине — 46%, а в Азербайджане и вовсе более 67% экономики находится в тени. Одной из стратегических задач является цивилизация малого и среднего бизнеса, для создания белого рынка. Для более точного анализа и быстрых результатов здесь не обойтись без анализа больших данных. В Министерстве здравоохранения уже начали базовый уровень цивилизации. ЭПЗ (Электронный паспорт здоровья) позволит создать единую базу данных с историей медицинской карты. [7].

Если смотреть в будущее, рынок по обработке больших данных очень перспективен, в стране недостаточно специалистов, спрос на которых с каждым годом увеличивается. Задача нашего государства - подготовка профессионально подготовленных специалистов, способных разрабатывать проекты по обработке больших данных. Надежная обработка и анализ данных становятся все более критическими в современном мире. "Big data" не только помогает нам понять тренды и принимать более обоснованные решения, но и способствует инновациям и улучшению качества жизни.

Список использованных источников:

1. <https://mc.today/big-data/>
2. <https://blog.skillfactory.ru/9-yazykov-dlya-raboty-s-big-data/>
3. <https://delprof.ru/press-center/open-analytics/big-data-perspektivy-razvitiya-trendy-i-obemy-rynka-bolshikh-dannykh/>
4. Global big data and business analytics revenue from 2015 to 2022: <https://www.statista.com>
5. Big Data Technology Market Size, Share, Demand & growth: <https://www.fortunebusinessinsights.com>
6. 9 IDC Forecasts Revenues for Big Data and Business Analytics Solutions Will Reach \$189.1 Billion This Year with Double-Digit Annual Growth Through 2022: <https://www.idc.com>
7. <https://kapital.kz/tehnology/71257/big-data-v-kazakhstane-o-krupnom-zakazchike-kadrakh-i-perspektivakh.html>

Шашанова М.Б., Ахметова С.С.

"ҮЛКЕН ДЕРЕКТЕР" ҚҰПИЯЛАРЫ: ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Бұл мақалада "big data" ұғымы, яғни үлкен деректер, өңдеу және олармен жұмыс істеу принциптері берілген. "Big data" үш негізгі сипаттамаға ие: көлемі, жылдамдығы, әртүрлілігі. Үлкен деректерді қарапайым деректерден айыру үшін негізгі критерийлер келтірілген. Big Data-ны өңдеу терең талдау және болжау, модельдер құру және процестерді автоматтандыру үшін қолданылатын олармен жұмыс істеу технологиясына негізделген. Үлкен деректер массивтерін өңдеуге арналған бағдарламалау тілдеріне сипаттама берілген. Әлемдегі Big Data нарығының даму көрінісі, сондай-ақ Қазақстан нарығындағы перспективалар берілген.

Shachshanova M.B., Akhmetova S.S.

SECRETS OF "BIG DATA": RESEARCH AND PROSPECTS

This article describes the concept of big data, and the principles of processing and working with them. Big data has three main characteristics: volume, speed, and variety. The article offers the main criteria for separating the big data from the regular. The technology for processing big data are used for in-depth analysis and forecasting, as well as building models and automating processes. The article provides the characteristics of programming languages that are designed to process large amounts of data. It also prognoses the development of the Big Data market in the world, and in Kazakhstan.

МАЗМУНЫ ОГЛАВЛЕНИЕ CONTENTS

Абильдина А.Б. КОУЧИНГ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ	4
Абильдина С. Н., Есенова Т. К МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ.....	7
Abilkassimova G., Kenzhabekova F.D. USING THE PADLET INTERACTIVE WHITEBOARD IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH TO SCHOOLCHILDREN.....	9
Абилкасимова Г., Тиштыкова А. Н. ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҚПАРАТТЫ ҚАБЫЛДАУЫН ЖАҚСАРТУ ҮШІН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ.....	12
Азанбаева Ж.М., Манас Р.Т. ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСТВА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ТЕКСТЫ УЧЕБНИКОВ.....	15
Аймухамбетова Г.Б., Кейкина К.К БАЛАНЫҢ ӨЗІНДІК ДАМУЫНДАҒЫ АТА-АНАНЫҢ РӨЛІ.....	17
Акимова Н.Т ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ ПӘНДЕРІНІ ОҚЫТУДА ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫ ҚОЛДАНУ.....	20
Ақыл А.М., Керімбаева К.З., Шағраева Б.Б. ARDUINO ДҰЯ НЕДОРОГИХ ХИМИЧЕСКИХ ИЗМЕРЕНИЙ НА ЛЕКЦИЯХ И В ЛАБОРАТОРИЯХ.....	22
Алексеева Е.А. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛОГО-РОБОТА «УМНАЯ ПЧЕЛКА» ВЕЕ-ВОТ В ВОСПИТАТЕЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ.....	25
Арунова Ж.А., Сейдуәли М.Н. ЖАС ҰРПАҚҚА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҚОҒАМНЫҢ РӨЛІ.....	28
Арунова Ж.А., Талғатова А.М., Алпысбай А. ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ ТАБЫСТЫ БОЛУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ШАРТТАРЫ.....	31
Асакаева Д.С., Гиберт А.Н. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ИНИЦИАТИВНОСТЬ КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ.....	33
Асакаева Д.С., Турсунова С.А. КОУЧИНГ, КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ В ФОРМИРОВАНИИ ОСОЗНАННОСТИ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ.....	36
Асылбекова К.М., Оспанова М.К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	40
Atazhanova D.B., Asanova A. K. THE ROLE OF GAMING ACTIVITY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT SCHOOL.....	43
Аткеева А.О., Абильдаева К. К., Каримова Н. Б. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	46
Ахметова Ж.К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ.....	49
Балганова М.С., Адылбекова Э.Т., Абдимананова Г.М. «ТӨҢКЕРІЛГЕН СЫНЫП» МОДЕЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ.....	51
Баубекова Г.М., Мулдашев А.Ж. МЕКТЕПТЕ ФИЗИКАНЫҢ «МЕХАНИКА» БӨЛІМІН ТИІМДІ ҮЙРЕНУ ҮШІН ALGODOO СИМУЛЯТОРЫН ПАЙДАЛАНУ	56

Баубекова Е.В., Росийцева Н.И. РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ РЕШЕНИЯ.....	59
Гарлятович Н.С. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХИМИИ.....	62
Дүйсенбай А., Галамхан С. ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ.....	65
Жакаева С. С. ӨЗДІГІНЕН БІЛІМІН ЖЕТІЛДІРУ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ӨСУ ШАРТЫ РЕТІНДЕ.....	68
Жангабулова Ш.Б. АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ.....	71
Жанысбаева Р. М., Высочина А. А. СИНКВЕЙН КАК СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	73
Жумабекова М. К., Жанысбаева Р. М. БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН, ЗЕРТТЕУ ІС-ӘРЕКЕТІН ДАМУДАҒЫ ОЙЫН ӘРЕКЕТТЕРІ.....	76
Жунусбекова А.С., Оразбаев Н.Т. МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ.....	79
Жунусбекова М. К., Назирова Б. А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	82
Ибраева А.Т., Акынжанов Н. С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ.....	85
Ибраева С.Т., Изатулина Д.А. КҮЗІРЕТТІЛІК ТӘСІЛДІ ІСКЕ АСЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ ДАМУДА.....	89
Ибраева Б. Т., Исаинова Ж. М. КӘСІПТІК БАҒДАРЛАУ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ БОЛАШАҚ МАНСАБЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	92
Ибыш А.М., Қадырбаева Д.А. КРЕДИТТІК ТЕХНОЛОГИЯ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ӨЗЕКТІЛІГІ.....	94
Иваночкина О.А., Цыберняк Е.А. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ПРИМЕНЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	96
Исатаева Г. О. PISA ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУІНЕ ДАЙЫНДЫҚ БАРЫСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКА ПӘНІ БОЙЫНША ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	100
Искакова Б. С. ОРЫС СЫНЫПТАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІС –ТӘСІЛДЕР.....	102
Кабыханова Г.А., Бахбергенова Ж.Ж. ДАРЫНДЫ БАЛАНЫ ДАМУДА, ТАБЫС КІЛТІН ҚАЛАЙ ТАБУҒА БОЛАДЫ.....	104
Кадыргалиева С. И., Агниязова А.Қ. АКТ –ШЕТ ТІЛІ ЛЕКСИКАСЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ЖАҢА БАҒЫТТАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ.....	107
Кадыргалиева С.И., Жукашева Ж.А. ЖОҒАРЫ СЫНЫПТА ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ.....	111
Қосманова А.Б. ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	114

Кушнеренко О. В., Исина Г. М. СОВРЕМЕННЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ.....	117
Масалимова Г. А. БІЛІТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ.....	121
Мекадилова С. К., Байбекова В. А. ГЕШТАЛТ ТЕРАПИЯ – ПСИХОЛОГ ЖҮМЫСЫНЫҢ БАҒЫТЫ РЕТІНДЕ.....	123
Мухатаева А. Р., Султанова Л.В. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ МӘСЕЛЕЛІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ.....	126
Мұхтарғали А. Е., Каиров А.А. ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ ТӘРБИЕ: ҚАЗІРГІ АТА-АНАЛАР МЕН ТӘРБИЕШІЛЕР ҮШІН ПРОБЛЕМАЛАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР.....	128
Накипбекова Ж.А, Коныратова А.Н.Б ФИЗИКА САБАҒЫНДА ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫҢ ТАНЫМ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ.....	131
Никифорова О.В., Таликова Г.Т. ДИАЛОГИЧЕСКОЕ ПОСТИЖЕНИЕ ЛИЧНОСТИ КАК БАЗАЛЬНЫЙ КОНСТРУКТ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	135
Нурғалиева К.А. ОҚУШЫЛАРДЫ СЫНИ ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТИМДІ ӘРІ ҚАРАПАЙЫМ ТӘСІЛДЕРІ.....	138
Нуркенова Г. К. ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АЙҚЫНДАУЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ.....	141
Нуркенова Г. К. ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ФЕНОМЕН РЕТІНДЕ.....	144
Омарова В., Шалтаева Р.Ж. НЕЙРОУПРАЖНЕНИЯ НА УРОКАХ, КАК СПОСОБ РАБОТЫ СО СЛАБОУСПЕВАЮЩИМИ УЧАЩИМИСЯ	147
Osran M.G. Kuchkarbaeva Z.D. IMPROVING ACADEMIC WRITING SKILLS USING AI-BASED TECHNOLOGIES.....	150
Оспанкулова Г. С., Исина Ж. К. ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....	153
Островская Г.А., Финько О.В. МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ СОЧИНЕНИЮ ПО КАРТИНЕ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	156
Пахолко О.Д. МЕТОД ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА.....	159
Побережная Л.В., Рязанова Т.П. КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯ КАК МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	162
Рассади́на Е. Ю., Камышник Л. В. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТА «ЭЖЕМНИҢ ЕРТЕГІЛЕРІ» С ПОМОЩЬЮ ОДНОГО ИЗ МЕХАНИЗМОВ СОЗДАНИЯ СКАЗОЧНО-ИГРОВОГО ПРОСТРАНСТВА.....	165
Рязанов А.А., Рязанова Т.П. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ.....	168
Сарбасова К.А., Ешмуратова Д.С. ЖАСТАРДЫ ОТБАСЫЛЫҚ ӨМІРГЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЙЫНДАУДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ.....	170

Сарсенбаева Б. Ж. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	173
Сембиева Ә.З. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМ ҮРДСІНІҢ ДАМУЫ.....	175
Смаилова Д.Е., Ахметова Л.А. ОБРАЗОВАТЕЛЬНО - ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	179
Султанова А.В. «ЦИФРОВИЗАЦИЯ» ДОШКОЛЬНИКОВ: ЗА ИЛИ ПРОТИВ?.....	184
Сулейманова Т.О. САБАҚТА СҰРАҚТЫ ДҰРЫС ҚОЮ МАҢЫЗДЫ ДАҒДЫЛАРДЫҢ БІРІ.....	188
Сүттібаева Ж. Ә., Узбекиова Б. Б. ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ САБАҚТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	191
Тажинин А.М., Шутенова С.С. РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ.....	195
Тажиева Ж.З. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ ХИМИИ.....	197
Тайлакова С.Е., Купеева Д.А. ИЛЛЮСТРАЦИИ К ДЕТСКИМ КНИГАМ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОГО ИНТЕРЕСА У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	200
Тарасова О.Е. СУЩНОСТЬ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ.....	204
Толубекова Г.С. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА КЕҢ АУҚЫМДЫ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	206
Түмен А.Ғ., Заурбеков Н.С. ИНФОРМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ БІРЫҢҒАЙ ТЕСТЛЕУГЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІ.....	209
Тусупбекова С.Б. ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ БИЛИНГВОВ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	212
Тугелбаева С.Б., Максутбекова Д.Д., Мұқанова А.Е. ЖАС ҰРПАҚТЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ.....	215
Khairullaeva S., Kaskyrbayeva M. PEDAGOGICAL PRACTICE AS A BASIC THE PROFESSIONAL TRAINING COMPONENT THE FUTURE TEACHER OF A FOREIGN LANGUAGE.....	218
Чукланова Н. В. «ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ»: КЛЮЧЕВЫЕ ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	221
Шалтаева Р. Ж. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ СПОРТТЫҚ ЖАБДЫҚТАРЫНЫҢ МАҢЫЗЫ.....	224
Шалтаева Р.Ж., Абиш Т. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНЕ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ХАЛЫҚТЫҚ ҚИМЫЛДЫ-ҚОЗҒАЛЫС ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ.....	227
Шалтаева Р.Ж., Бөкен А. СУРЕТ САЛУДЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУ.....	231
Шутенова С.С., Ли Е.В. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ, ИХ ВИДЫ И СПОСОБЫ РАЗРЕШЕНИЯ.....	234

Шутенова С.С., Распекова А.Д. МЕТОД СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В РАЗВИТИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ.....	238
Фрайс А.М. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И ИННОВАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ.....	242

Акжанова А. Ш. МАҢҒЫСТАУ ӨНІРІНДЕ ХІХ ҒАСЫРДЫҢ ОРТАСЫНАН ХХ ҒАСЫРДЫҢ 30-ЖЫЛДАРЫНА ДЕЙІН ЖҰМЫС ЖАСАҒАН МҰСЫЛМАН МЕКТЕПТЕРІ.....	246
Байтурбаева Б.Т. ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДА АКТ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК БАҒЫТЫ.....	251
Голубченко И.Е., Шведчикова Е.В. СОЦИАЛЬНОЕ НЕРАВЕНСТВО КАК ПРОБЛЕМА МИРОВОГО СООБЩЕСТВА.....	255
Григорчук И.Ю. О ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОИЗНОШЕНИЯ НЕКОТОРЫХ ЛАТИНСКИХ ЗВУКОВ.....	258
Диканбаева С.А. О НЕКОТОРЫХ ТРАДИЦИЯХ НАРЕЧЕНИЯ ИМЁН ДЕТЯМ.....	261
Донскова Г. А., Утебаева Ж., Чувилёва А.О. СПОСОБЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭРГОНИМОВ (НА ПРИМЕРЕ ЭРГОНИМОВ Г. УРАЛЬСКА В ЗКО).....	264
Онғарбаев А.С., Сайлау А.К. СЫР БОЙЫНДАҒЫ ИСЛАМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ.....	267
Фунтикова Ю.В. ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ЛИЦ, ПОДЛЕЖАЩИХ ОБЯЗАТЕЛЬНОМУ СОЦИАЛЬНОМУ СТРАХОВАНИЮ.....	275
Фунтикова Ю.В. ПРОБЛЕМЫ ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.....	277
Шадрина Е.А. ПЕРВЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ БОЛЬШЕВИКОВ В СФЕРЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ ИНВАЛИДАМ.....	279
Шадрина Е.А., Шведчикова Е.В. О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ СТАНОВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА.....	281
Шашанова М.Б., Ахметова С.С. ТАЙНЫ «BIG DATA»: ИССЛЕДОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	283

АКАДЕМИК Қ.И.САТПАЕВТЫҢ 125 ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН
«ЗАМАНАУИ ӘЛЕМДЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ»
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары

Материалы
Международной научно-практической конференции
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»
ПОСВЯЩЕННОЙ 125 - ЛЕТИЮ АКАДЕМИКА К.И.САТПАЕВА

The materials of the international scientific-practical conference
«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD
DEDICATED TO THE 125TH ANNIVERSARY OF K.I. SATPAYEV

Том 2

Бас редакторы *Борамбаева М.Н.*
Редактор *Шешенбаева Ж.Р.*
Техникалық редактор *Картабаева С.Қ.*

Басуға 22.04.2024 қол қойылды. Пішімі 60x841/8. Көлемі 36,5 б.т.
Таралымы 150 дана. Әріп түрі «Times New Roman»

«Болашақ-Баспа» редакциялық-баспа
бөлімінде басылып шығарылды
Қарағанды қ., Ерубаева көш., 14